

REPRODUCTION OF EARLIE EDITION OF THE
SABDARTHACINTAMANIH

शब्दार्थचिन्तामणिः
SABDARTHACINTAMANIH

चतुर्थ खण्ड
भाग - ब

ब्राह्मावधूत श्रीसुखानन्दनाथः

प्रिन्टवैल

जयपुर- 302 004

039170
Accession No. —————
Bhantarakshita Library
Widya Institute, Bangalore

Published by
PRINTWELL
S-12 Shopping Complex
Tilak Nagar Jalpur 302 004

Distributed by
RUPA BOOKS PVT LTD
H O S-12 Shopping Complex Tilak Nagar Jalpur - 302 004
B O 295-B Bharti Nagar P N Pudur Coimbatore 641 041

ISBN 81 7044-369 5 (Set)

SABADARTH CHINTAMANI
First Published 1860
Reprint - 1992

Printed at
Efficient Offset Printers
215, Shahzada Bagh Indl Complex,
Phase-II, Phone 533736, 533762
Delhi 110035

शास्त्रज्ञ .

नाबुद्धिरुपिषा । वैदशास्त्रतथाप्रो
क्तमननोत्पटादिकम् । आपत्य
श्रुतिशक्त्यानादर्थं च न शिक्कगर्हित
म् ॥ कर्मस्वरूपस्य ज्यत्त्वमन्वयै प्र
तिपद्यते । सर्वकर्मपरिभ्रष्टकल्प
मन्वुतदुच्यते ॥ गौतमप्रोक्तशास्त्रा
र्थनिरता . सर्वएव हि । शार्गाक्षी
यानिमापन्ना . सन्दिग्धा . सर्वक
र्मस्त्विति ॥ शास्त्रविहीनोऽन्वयः ।
यथैतन्म . अनेकसंशयेऽपि प
रोक्षार्थस्य दर्शकम् । सर्वस्य लोच
नशास्त्रं यस्यानास्यत्वेऽप्यस्य ॥ कृति
॥ शासनम् . शिष्यतेऽनेन वा । शा
सुचनुशिष्टौ । सर्वधातुभ्यष्टन् ॥
विहायशास्त्रजालानियत्सत्यतदुपा
यताम् ॥

शास्त्रकृत् । पुं . कृषौ । सुनौ ॥
त्रि . शास्त्रकारि ॥

शास्त्रगण्ड . । पुं . प्रवृत्ताविदि ।
छात्रगण्डे ॥ पदाद्यविदि । श्लोका
द्यवेत्तरि ॥

शास्त्रचक्षुः । न . व्याकरणे ॥

शास्त्रचारणः । पुं . शास्त्रदर्शनि ॥

शास्त्रज्ञः । त्रि . शास्त्रविदि । चाग
मज्ञे । वक्तुं शक्ते ॥ यथा । अनि
युक्तोऽनियुक्तो वा शास्त्रज्ञो वक्तुमर्हति
। दैवी वाच सबदतिय शास्त्रमुद
कीवतीति ॥ शास्त्रज्ञानातिनारद
। ज्ञा . । क . ॥

शास्त्रित

शास्त्रतत्त्वज्ञः । परमार्थविदि ॥ ग
णकोऽशास्त्रतत्त्वज्ञानाति । ज्ञा .
। क . ॥

शास्त्रदर्शी । त्रि . शास्त्रज्ञे ॥

शास्त्रदृष्टिः । स्त्री . विद्वेकनक्षत्र, प्र
सायाम् ॥

शास्त्रयोनिरिति । पुं . विदप्रमाणकी . प
रमात्मनि ॥ शास्त्रयोनिरिति कारण
प्रमाणमस्य । यतोऽशास्त्रयोनिरिति भूता
नीत्यादिशोखादेऽप्रमाणाज्जगता
जन्मादिकारणब्रह्माधिगम्यते ॥ वि
दात्मकानि प्रवासे ॥

शास्त्रयोनित्वम् । न . शास्त्रस्य वेद
स्थापिकारणत्वे ॥ शास्त्रयोनिरिति
कारणम् प्रमाणं यस्य . तस्य भावे ।

शास्त्रवित् . दृ . त्रि . अन्तर्वाणी ॥

शास्त्रज्ञे ॥ शास्त्रवेत्ति । विद .
। सत्त्वविषयत्वादिना क्रिप .

शास्त्रविधिः । पुं . शास्त्रसम्बन्धित
त्वादिशब्दः । कुर्यान्न कुर्यादित्येव
प्रवर्तनानिवर्तनात्मककर्तव्यक
र्तव्यज्ञानहेतौ विधिविधाख्ये ॥

विधिनिषेधातिरिक्तमपि ब्रह्मप्रतिपा
दकं शास्त्रमस्तीति सूचयितुं विधि
शब्दः ॥

शास्त्रशिल्पिनः । पुं . भूम्नि कीरि
धु . कश्मीरदेशे ॥

शास्त्रितः । त्रि . विहिते ॥ शास्त्रे
संज्ञातमस्य । तारकादित्वादित्य

शिक्षम्

च ॥

शास्त्री । वि० शास्त्रज्ञानवति ॥ शा
स्त्रमस्त्यस्यास्मिन्वा । इति ॥शास्त्रीय । वि० शास्त्रेण प्रीते ॥
वृषाच्छ ॥शास्त्र । वि० शासनयान्ये । शास
नीये ॥शिशपा । स्त्री० पिच्छलायाम् । अ
गुरौ । सौसौ इ० प्र० द्रुते ॥ शु
षायया । शि शपाकटुकातिक्ता
कषायाशेषहारिणी । लण्णबीर्वा
हरेन्मेदः कुष्ठश्चिचमिक्षुमौन् ॥
वस्तिरुन्मृणदाश्च स्रवणासान्गर्भपा
तिनीति० भा० प्र० ॥ शि शपा
यातनाशिनोतिराजवक्त्रम् । शी
घ्र० शीघ्रैवापाति । पा० । यात
वृत्तिक । पृषादरादि० ॥ यदा ।
शिमिष्यव्यक्तशब्द० शब्देनवा०
शपति । शपभाक्तीशि । पचाद्यच्
॥ शिवाभि शपतीतिवा । दे
विकाशिशयेतिनिर्देशाद्वाशब्दो
प ॥

शिक्षुः । वि० अव्ययसायिनि ॥

शिक्षम् । न० काचि । दम्भमौक्ता
दिरसनारचितदुग्धदध्यादिद्रव्या
धारविशिष्टे । स न्यासिनाभिद्या
दिपात्राधारभूते । लीकाइ० भा०
प्र० ॥ स स्मृतेऽस्मात् । संसुचध०
पतने । जसे । शिकुट्किचोति०

शिक्षितः

धातो शिरादेश्चिद्यत्प्रत्यय कि
त्० तस्यकुडागमश्च ॥

शिक्ष्या । स्त्री० शिक्ष्ये । काचि ॥

शिक्ष्यत । वि० काचते । शिक्ष
स्यापितवस्तुनि ॥ शिक्षेधृतम्
प्रातिपदिकाद्यात्यर्थवृत्तिविच
त्त ॥शिक्षक । वि० शिक्षाकारके वि
द्याभिज्ञे । शिक्षामधीते । वेदवा
। क्रमादिभ्योऽनु ॥शिक्ष्यम् । न० शिक्षोपादाने ॥ शि
क्षायाम् । शिक्षविद्योपादाने ।
ल्युट् ॥शिक्षा । स्त्री० वेदाङ्गविशिष्टे । अका
रादिवर्णानास्यानप्रयत्नादिवोधके०
अयश्चिदाप्रयस्यामिपाणिनीयमत-
यथेत्यादिपाणिन्यादिमुनिप्रीति-
शास्त्रविशिष्टे ॥ शिक्ष्ये । श्योना
कठ्ये । शिक्ष्यतेस्यानादिकमन
वा । शिक्ष० । गुरोरेत्य० । टा
प् ॥शिक्षाकरः । पु० वेदव्यासे । वि०
शिक्षाकर्तारि । शिक्ष्ये ॥शिक्षाकारः । पु० पाणिन्यादिमु
नी ।

शिक्षागुरु । पु० विद्यादातरिगुरौ ॥

शिक्षित । वि० कुञ्जके । विज्ञे विधि
ते ॥ शिक्षासम्प्राताश्च । तारकादि
त्यादितच् ॥ यदा । अशिक्षितः ।

शिशिरणी

निघ्नं । अक्षमं कृत्वा त कर्तारि
 त्त ।
 शिशितोच्चर । पु० प्रवरमुखे । का
 थं ॥
 शिष्य । वि० नियम्ये ॥
 शिशिरण्ड । पु० बर्ह । मयूरपिच्छे ।
 मोरपङ्क । इ० भा० ॥ चूड याम् ॥
 शिशिनाभम्यते । अमगत्यादिषु ।
 अमगताङ्ग । शकन्धादि ॥
 शिशिरण्डक । पु० काकपक्षे । पङ्के ।
 इ० भा० । शिखात्रये ॥ यथा । वा
 लानाञ्चशिर कार्यं चिशिखसुण्ड
 मेवचेति ॥ पु० न० कैकिपुच्छे ॥
 शिशिरण्डक । पु० कुक्कुटे । शिख
 ण्डोऽस्यास्ति । ठन् ॥
 शिशिरण्डका । स्त्री० शिखायाम् ।
 शिशिरण्डो । पु० कलापे । बर्हे । मो
 रपङ्क । इ० भा० ॥ मयूरे । बर्हि
 थ्ये ॥ गाङ्गेयारौ । भौषरिणी । दु
 पदराजपुत्रे ॥ कुक्कुटे ॥ वाणे ॥
 गोपवेशधरेविष्णौ ॥ शिशिरण्डो बर्ह
 कलामेलङ्करणमस्यास्मिन् वास्ति
 अतद्वनिठनाधितोनि ।
 शिशिरण्डनी । स्त्री० गुप्तायाम् ॥ यू
 धिकायाम् ॥ द्रुपदराजकन्यायाम्
 ॥ मयूरपिच्छभूषणायाम् ॥ मयूरक
 लानध्वजौ ॥ शिशिरण्डोऽस्य साः
 । इन्द्रान्जलीम् ॥
 शिशिरण्डो । स्त्री० गुप्तायाम् ॥ युधि

शिशिरिणी

कायाम् ॥ गौरादित्वात् जौष् ॥
 शिखर । पु० न द्रुमार्थे । शिरसि
 । अये ॥ अद्रिगृहे । कुटे । शृङ्गे ॥
 पुनके ॥ कर्ध्वे ॥ पक्षदाडिमबीजा
 भमाशिवशकले ॥ अये ॥ कोटौ
 ॥ शिखाऽस्यास्ति । शिखायाङ्गस्य
 खेतिर ॥ शिखारात्रिवा । रा०
 । क । उग्रपिरितिङ्गस्य ॥
 शिखरवासिनी । स्त्री० उमायाम् । दु
 र्गायाम् ॥ सातेभस्तुसुप्रीतादेशीशि
 खरवासिनी । उये णतपसालब्धौ
 यथापशुपति । पति ॥
 शिखरा । स्त्री० मूषायाम् ॥
 शिखरिणी । स्त्री० रसालाप्रभेदे ॥
 यथा । गव्यमावर्तित दुग्ध निषज
 दधिमाहिषम् । एकौकल्यपटे वृष्टं
 शुभ्रशर्करया समम् । एलालवङ्गक
 पूर्णमरीचैश्च समन्वितम् । नाम्नाशि
 खरिणीकुर्याद्रुचि सकलवज्रभा ॥
 अथष्टि १७ प्रभेदे ॥ यथा । रसैक
 द्रैश्चित्रायमनसमन्वाग शिखरि
 णी ॥ यथा । करालस्य भ्रष्ट ननुशि
 खरिणीदृश्यति शिशि । विंलीना ।
 स्य सत्यनियतमवधेयतदखिले ।
 । इति च सद्रोपानुचितनिभृताला
 यजनित स्मित विभ्रदेवीजगदवतुगे
 वर्धनधर । दृशि अतिशिशि । इति च
 द । नारीरत्ने । मञ्जिकायाम् ॥ र
 मावल्याम् ॥ नवमालिकायाम् ॥

शिखाजट

द्राक्षाविशेषे ॥ मूर्धायाम् ॥
 शिखरो । पु० अपामार्गे । शैले । प
 र्बते । पादपे । द्रुमे ॥ के दृ ॥
 कायष्टौ ॥ वन्द्यके । कर्कटशृङ्गा
 म् ॥ कुन्दरुसप्तकेनिर्यासि । शोव
 नालि । शिखरमस्तिभय । अतद्व
 नि ॥

शिखलीहित । पु० कुरुरमुडा । इ०
 गो० टे० भा० प्र० उच ॥

शिखा । स्त्री० शाखायाम् ॥ बहिष्पू
 ङायाम् ॥ साङ्गितिकाम् ॥ अय
 मात्रे ॥ गिरिमध्यस्थकिशेषु । चू
 ङायाम् । केशपाश्यायाम् । घाटी०
 इ० भा० ॥ अग्निज्वालायाम् । ज्वा
 ली । अर्चिषि । प्रपदे । प्रधाने ।
 शिफायाम् ॥ घृषी । कामज्वरे ॥ मा
 चाकन्दः । प्रमेदे । यथा । द्विजवर
 मिहिरसगुणितसुपनयतदनुजग
 यमपिनिधेहस्तरगुणितमपरदण्डम
 पिकुरुवरफण्यपतिमुखभणितरुचि
 रशिखेहि । यथा । बकुलवनमृदु
 पवनरयनिहतविरहिशतसुरभिरय
 मेति । दधिततमविरहिसमहृदय
 मतितपतिसखियद्विहतविधुरयसु
 देति ॥ शीते । शीङ्गेकल्लखेतिख
 । कल्लविधिसामर्थ्यान्नगुचः ॥

शिखाकन्दम् । न० शृङ्गने । सलगम
 • इ० भा० प्र० ॥

शिखाजटः । पु० ब्रह्मचारिविशेषि ।

शिखिध्वज

शिवैवजटाजातायष्टस । अपरि०
 शिर केशामुण्डितावप्यवधि
 धात्रह्यचारी० शिखाजटवत्तुच्य
 ते ।

शिखागडक । पु० काकपक्षे ॥

शिखातरु । पु० दीपवर्णे ॥ दीपट
 • इ० भा० प्र० दीपाधारविशेषि ।

शिखाधर । पु० मयूरे । मयूरधारी ।

शिखाधार । पु० मयूरे ॥

शिखामूलम् । न० शृङ्गने ।

शिखाशू । पु० मयूरशिखायाम् ॥

शिखावान् । पु० चम्पौ । चिपचि ।

क्षीतुपट्टे ॥ चि० शिखायुक्ते ॥ शि

खाद्यन्वयमनुप ॥

शिखावती । स्त्री० मूर्धायाम् ॥

शिखावर । पु० पनसद्रुमे ॥

शिखावल । पु० शिखिनि । मयूरे ॥

शिखाक्षय । दन्तशिखात्संज्ञाया
 मितिपक्षे ॥

शिखाबला । स्त्री० मयूरशिखायाम् ॥

शिखावृद्धि । स्त्री० काधिकारवृद्धौ ॥

शिखावृद्धः । पु० शिखातले ॥

शिखिकण्ठम् । न० जीषे । मयूरघो
 षे । तुल्याङ्गने ॥

शिखिघोषम् । न० तुल्ये ॥ शिखिना

घोषा । शिखिघोषाचक्षुःशक्ति । त

द्वयत्वात् ॥ अर्थभाष्यम् ॥

शिखिध्वजः । पु० कातिकीये ॥ शि

खीमयूरीध्वजचिह्नमख । धूमे ॥

शियु .

शिखनाध्वज ।
 शिखी । पुं० अम्ली वैश्वानरे ॥ चि
 नकृष्णे ॥ बलीवर्दे ॥ शरे ॥ के
 तुयहे ॥ दुमे ॥ मयूरे ॥ कुकुटे ॥
 हृषी ॥ शिखा सन्त्यस्य । शिखा
 स्यस्यवा । इन्द्रोपतापेति । इ०
 नि० ब्रौह्मादिस्थाहा ॥ अजसी
 मनि ॥ सितावरे ॥ मेयिकायाम्
 ॥ शूकशिम्व्याम् ॥ चि० शिखायु
 क्तो ॥
 शिखिनौ । स्त्री० मयूर० शिखायाम् ॥
 शिखिपुष्पम् । न० मयूरपिच्छे ॥
 शिखिप्रय । पु० लघुवदरे ॥
 शिखिमण्डल । पुं० वरुणद्रुमे ॥
 शिखिमूलम् । न० गृध्रने ॥
 शिखिमोक्ष । स्त्री० अजमीदायाम् ॥
 शिखियूप । पुं० श्रीकारौमृगे ॥
 शिखिवर्धन । पु० कूप्याखडे ॥
 शिखिवाहनः । पु० कर्त्तिकेये । म
 हासेने ॥ शिखीमयूरावाहनमस्य ॥
 शिखिव्रतम् । न० व्रतविशेषे ॥
 शियुः । पु० शाकमात्रे ॥ शोभासु
 ने । अस्यपर्यायायथा । शोभासुने
 शियुतीक्ष्णागन्धकाक्षीवमोचका ।
 रक्तौसीमधुशियुः स्यादिति ॥ अस्य
 गुणायथा । शियुस्तुकटुक ॥ वाके
 तीक्ष्णोष्णोमधुरोऽलघु । दीपनोरो
 चनीरुच ॥ चारुस्तिक्तोविदाहकत् ॥
 सङ्गाद्यः शूकशीहृद्यः पित्तरक्तप्र

शियुपुष्पम्

कोपण । चक्षुष्य । कफवात
 प्रोविद्रधिप्रययुक्तमीन । मेढोऽ
 पचीविषग्रीहमुल्मगखडब्रणान्दरे
 त । श्वत प्रोक्तगुणोन्नेयोविशि
 षाहोहृत्तवेत् । ग्रीहानविद्रधिह
 म्निब्रणस्य पित्तरक्तहृत् ॥ मधुशि
 यु प्रोक्तगुणोविशेष होपन सर
 । शियुवल्कनपत्राणास्तरसपरमा
 तिहृत् ॥ अपिच । क्षीतिम्बराज
 कविनावनितावतसेशियोरमुष्यक
 शिनीस्तिक्किमुपयोग । एतस्य
 पञ्चवरसात्समघो किमन्यद्दृग्वा
 धिमाचहरणेमहिनायगस्थे ॥ इ
 ति ॥ शिनेति । जिह्मनिशाने ।
 जम्बूादयश्चतिनिपातित ॥ शौक्य
 तेवा । शौकसीचने । बाहुनकाद्
 क्० ऋखो० गश्च ॥
 शियुकम् । न० बाह्मीकेषुप्रसिद्धेणाक
 विशेषे ॥
 शियुजम् । न० श्वेतमरचे । शोभा
 सूनस्यबौद्धी । अस्यगुणा । चक्षु
 ष्यशियुज गीजतीक्ष्णोष्णविषनाश
 नम् । अक्षयकफवातघ्न तन्त्रस्येनशि
 रीतिर्नुत् ॥ नि० शियुभवे ॥ शि
 योजायतेस्य । जनो० । उ ॥
 शियुपुष्पम् । न० शोभाजनकुसुमे ।
 तच्छाकगुणा । शियो पुष्पनुक
 टुकतीक्ष्णोष्णसायुशोथनुत् । क
 मिहृत्कफवातघ्न विद्रधिहोहृगुल्म

श्रि धा

जित् ॥ स मुशियोस्त्वचिदितरक्तपि
तप्रसादनम् ।

श्रिग मुगम् । न० शोभाञ्जनजटाया
म् ॥ अस्यगुणा । धीतकुक्षरदन्त
देतिमहनसित्युत्तेलामुरीरात्रौ
मङ्गुमिततपितररसमुननवश्रिगुज
म् । तद्धाहोवदनाम्बुजनिविशिते
श्रोचन्द्रचडप्रियापादाभोरुहरिगर
चित्तिशिराय प्राचिकालीपुमान् ॥
श्रिगुमुनन्तुवातघ्न श्रिष्टमर्गोविनाश
नम् । शमनस्त्रायुरोगश्यापितक्तत्
कफनाशनम् ॥

श्रियुजीजम् । न० श्रियुजी ॥

श्रिड घ्राणम् । न० नासिकामले ॥
श्रिङ्घ्यते । श्रिचिचाघ्राणे । आ
शकीलुधूश्रिङ्घिधाञ्जम् । पुषाद
रोदित्वात्पञ्चकलीप ॥ पु० श्रि
प्राणि ॥ न० काचपात्रे ॥ श्रिष्टम
ले । मङ्गुरे ॥

श्रिङ्घ्राणक । पु० श्रिष्टमले ॥ न० ना
सिकामले ॥ श्रिङ्घ्यते । श्रिचि
। आणकीलुधूश्रिङ्घिधाञ्जम् ॥

श्रिङ्घ्रिणी । स्त्री० नासिकायाम् ॥

श्रिङ्घ्रित । चि० घ्राते ॥

श्रिक् । स्त्री० श्रिकर्त्तु ॥ श्रिगधा । सु
श्रिग्विचविषाणवेयम् ॥ श्रिचि
क्षिप् ॥

श्रिङ्घा । स्त्री० भूषणशब्दे । धनुर्गुण
॥ श्रिङ्घनम् । श्रिजिभक्त्यक्तेशब्दे

श्रिति

॥ गुरोश्चैत्यप्रत्यय । टाप् ॥

श्रिङ्घितम् । न० भूषणध्वाने । नृपुर
शब्दे श्रिङ्घनम् । श्रिजि० ता
लव्यादि । भावेत्त ॥ चि० श
ब्दायमाने । कर्त्तरिक्त ॥

श्रिङ्घिनी । स्त्री० मौर्व्याम् । धनुर्गु
ण ॥ श्रिङ्घत्त । श्रिजि० । भावश्च
के चिनि ॥

श्रिगङ्गाकी । स्त्री० स्वादाद्रव्यविशेषे
राजिकायुक्तेः सर्पपस्वरसैर्वाभूत
कद्रवेर्निष्पन्नशकृत्त्वपिष्टके ॥ यथा
। श्रिगङ्गाकीराजिकायुक्ते । स्वान्मू
खकदलद्रवे । सर्पपस्वरसैर्वापिभ
क्षिपिष्टकस्युते ॥ सहितेरिति श्रि
ष । श्रिगङ्गाकीरोचनीगुर्वापित
क्षेपकरीस्रता ॥ इतिराजनिघ
ण्ट ॥

श्रित । चि० दुर्बले । कृशे ॥ तीक्ष्णे
। निशिते । शायसिम् । श्रितनृक
रणे । श्रिङ्गतीवा । त् । श्राप्त्तौ
रिति वेत्वम् ॥

श्रितद्रु । स्त्री० श्रितद्रुनद्याम् ।
श्रौरमोरटे ॥

श्रितशूकः । पु० यवे । गोधूमे ॥ श्रि
तंशूकयम् ॥

श्रितायः । पु० कण्टके ॥

श्रिति । पु० भूर्जे ॥ चि० सिते ।

धवले । असिते । श्र्यामले ॥ श्रौ
यते । श्रिनातिस्रवा । श्रिज्जिना

शिविविष्ट

ने । त्तिन् । त्तिज्वा । शते सौ
चात् । क्रमितमिशतिसन्ध्यामत
इति । इन्सचकित् । अतइदा
देशावा ॥

शितिकण्ठ । पु० शम्भो । ईशे ।
शिवे । शित काल वरुणोऽथ
॥ दाह्युहखगे ॥

शितिचर । पु० सुनिषण्णशकि ।

शितिचार । पु० शाकविशेषे ॥

शितिच्छद । पु० इसे ॥

शितिसार । पु० तिन्दुके । स्फूर्ज
के । तैद्र । इ० प्र० हचे ॥ शि
ति काल सारोमज्जायस्यस ॥

शितिसारक । पु० शितिसारे ।

शितिलम् । नि० श्वये । ठोला इ०
भा० । न० मन्दबन्धने ॥ श्वय
बन्धे ॥ सयोगविशेषे ॥ अथमे
चने । अजिरशिशिरशितिलितिकि
रच् । उपधायाइत्वम० रेफलोप
प्रत्ययरिफस्यलत्वञ्चनिपात्यते ॥

शितिलित । नि० विश्वेचिते ॥

शिति । पु० सात्यके । पितामहे
चनियविशेषे ॥

शितिनसा । पु० सात्यकौ । शिने
नसा ॥

शिविः । पु० रस्मौ ॥ पशौ ॥ पा० ॥
बाहुलकात्क ॥

शिविविष्ट । पु० खलती । खल्व

शिव्वा

टे । दुर्धर्मणि । पिनाकिनिशिवे ॥

विष्णौ । यथा । शैत्याच्छयनयोगा
च्चञ्चीतवारिप्रचद्यते । तत्पानोद
क्षपाच्चैर्वाशिपयोऽरश्मयामता ।

तेषुपवेशाद्विश्वेश शिविविष्टइहा
च्यते ॥ शिविषु । रश्मिषु पशुषु वा
विष्ट प्रतिष्ठितोयन्नरूपेणेतत्तथा ॥

शिव । पु० कालिकापुराणप्रसिद्धे
सरिवरविशेषे ॥

शिव्रा । स्त्री० अवन्तिदेशप्रसिद्धपुण्य
सरिविशेषे ॥

शिव्रा । स्त्री० बटादिद्रुमाणाजटायाम्
। मूले ॥ सरिति । मांसकायाम् ॥
मातरि । शतपुण्यायाम् ॥ हरिद्रा
याम् ॥ श्वेते । बाहुलकात् । श्री
ड फक्ञ्जलस्य ॥

शिव्राक । पु० पद्ममूले ॥

शिव्राकन्द । पु० करहाटे । पद्म
मूले ॥ शिव्रामूलतरुप्ररोह । तत्स
हित कन्दोमूलम् ॥

शिव्राधर । पु० शाखायाम् ॥

शिव्राधरा । स्त्री०

शिव्राह । पु० बटवृक्षे ॥

शिव्रुडो । स्त्री० क्षुपविशेषे । मति
दायाम् । द्रवत्पल्याम् । वात
घ्न्याम् ॥ गुच्छपुष्पायाम् ॥

शिव्वा । पु० रत्नचक्रमहर्षिके ॥

शिव्वा । स्त्री० सन्याम् । बीजगुप्
त्वाम् । सेमफली । इ० भा० ॥

शिर शूलम्

शिरनेति । शिञ्ज । उल्हादय
द्येति साधु ॥

शिर्याभव । पु० प्रसीधान्ये ॥
शिरिस्त्रि स्त्री० शिर्यायाम् । शिरिस्त्री
पुस्तकशिरिस्त्रीतिभेदाच्छिरिस्त्रिधा
मता ॥ शिरिस्त्रिष्वयस्त्रिसधरसीपाके
हिमशुक्र । वक्ष्य दाहकरप्रोक्तं संप्र
लवातपित्तवित् ॥ शिरिनेति । शि
ञ्ज । इन् ॥

शिरिस्त्रिक । पु० कृष्णमुद्गे ॥
शिरिस्त्रिका । स्त्री० शिर्यायाम् ॥
शिरिस्त्रिज । चि० प्रसीधान्ये ॥
शिरिस्त्रिपत्नी । स्त्री० मुद्गपत्न्याम् ॥
शिरिस्त्रो । स्त्री० मुद्गपत्न्याम् ॥ शूलशिरि
सूत्र्याम् ॥ शिर्यायाम् ॥
शिरिस्त्रोफलम् । न० पाण्डुर्ये । पीत
पुष्पे । काश्चनपुष्पके ॥
शिर । पु० पिप्पलीमूले ॥ मस्त
के । शिरसि । यथा । शिरोवा
चीशिरोऽदन्तीरजीवाचीरणस्तथे
तिकीशान्तरम् ॥ पिण्डदद्याद्गया
शिरिकृतिवाचनीये ॥ शृण्वतीर्षञ्ज
येक ॥

शिरफल । पु० नारिकेलि ।

शिरः शूलम् । न० मस्तकवेदनारी
ये ॥ तदीषधयथा । श्लेतापराजि
तामूलपिप्पलीशुण्डिसंयुतम् ।
परिपिष्ट शिरोक्षिपाच्छिरशूलविना
मम ॥

शिरस्थ .

शिरज । पु० कैश्रि । चिकुरे ॥
शिर । न० मस्तके । मूढि ॥
तट्टोगनाशकौषधयथा । शिरारी
गहरक्षेपात्गुष्ठामूलसकाक्षिणमि
ति ॥ सङ्गीतदामोदरेष्वङ्गारवर्ण
नेशिरसस्तुदंशमेदाउक्तः । यथा ।
आकम्पितकम्पितश्च । धृतः । वि
धृतमेव च । परिवाहितः । न धृ
तः । मवधृतः । तयाधृतम् । आ
कुधृतः । परावृतः । मृतुधृतः ।
आप्यधोगतम् । धीकृतः । प्रकृ
तश्चेति । चतुर्ध्वनिध्वनिरकृति
॥ प्रधाने ॥ सेनाये ॥ शिरिरे ।
नगाये ॥ वृषाये ॥ शीयते ।
उष्णीषादिना । शिञ्ज सेनायाम् ।
श्रयते स्नात्ते शिर किञ्चेत्तसु
न० धातोः । शिरादशय ॥

शिरसिजः । पु० कुन्तले ॥ बालि
। कैश्रि ॥ शिरसिजात । समस्या
मितिष्ठ । तत्पुरुषेकतीति । इल
दन्तादिति वाऽलुक् ॥

शिरस्कम् । न० शिरसाथे ।
शिरसम् । न० शिरारघवस नाडि ।
शीर्षस्थे । शीर्षके । टीप० इ०
भा० ॥ शिरः । चावतीऽनेन । नै
उपासने । आतद्धतक ॥

शिरस्त्राचम् । न० शिरस्त्रे ॥
शिरस्त । पु० शिर्याऽयुक्तकक्षे ।
आनादिना । निमंशिकेति । शी

शिरोधानम्

यं यो । शिरसिभवः शिरसिहि
 तावा । शरीरावयवाद्यत् ॥
 शिरा । स्त्री० धमन्याम् । ताड्या
 म् ॥ शिमेति । शिञ्ज । बहुल
 मन्थनापौतिरक् ॥
 शिरापत्र । पु० हिमालयवर्षे ॥ क
 पित्वे ॥
 शिरालम् । न० कर्मरत्ने ॥ चि०
 शिरासन्तते ॥
 शिरालकः । पु० अस्थिभङ्गवर्षे ॥
 शिराहतम् । न० सीसके ॥
 शिरि । पु० शलमे ॥ हिंसे ।
 कृन्तरि ॥ शृङ्गाति । शृ० । क
 गुग्गुपुष्पकुटीर्यादिनाम् ॥ खड्गे ।
 शरे ।
 शिरीष । पु० कपोतने । भस्मिहति
 । सिरसकृतिप्रसिद्धवर्षे । शिरी
 षामधुरोनुष्णसिक्तस्रस्तुवरोलघु
 । दोषशोधनिसर्पघ्न कासघ्नवि
 वापह ॥ शृङ्गातिशौर्यतीका ।
 शृ० । शृङ्गभ्यांकिञ्चिदिति० ईष
 न् ॥
 शिरीषपत्रिका । स्त्री० श्वेतकिञ्चि
 क्षाम् ॥
 शिरीषवृक्षम् । न० चन्द्रशालावाम् ॥
 शिरसिष्वम् । इ० ई० न्द्र ॥
 शिरोधरा । स्त्री० यौवायाम् ॥ शिर
 साधरा ॥ इ० ई० न्द्रः ॥
 शिरोधानम् । न० उच्छीर्षके । उप

शिरौषिका

धानि । गण्डो । सिराहना० इ०
 भा० ॥ शिरोधीयतेऽयम् । छुधा
 य करवाधिकरण्याश्चेत्यधिकर
 षेष्ट्युट् ॥
 शिरोधिः । स्त्री० यौवायाम् ॥ शि
 रोधीयतेऽस्याम् । कर्मव्यधिकरणे
 चित्तिक् ॥
 शिरोमणिः । पु० स्त्री० शिरोधार्य
 रत्ने । चूण्डामणौ ॥ शिरसः
 मणिः ॥
 शिरोमन्ता । पु० शूकरे ॥
 शिरोरत्नम् । न० शिरोमणौ ॥
 शिरसोरत्नम् ॥
 शिरोरुक्ता । स्त्री० सप्तपर्णवर्षे ।
 शिरीरीमे ॥
 शिरीरुहः । पु० किशिमूढंजी । शि
 रसिरोहति । कृगुपधेतिरुहं क० ॥
 शिरीरीगः । पु० शिरपौडार्या ॥
 शिरोवल्ली । स्त्री० बहिर्बुद्धायाम् ॥
 शिरोवृक्षम् । न० मरिचे ॥ श्रीदेवी
 भागवतकादशस्त्वर्थ श्रीनारायण
 प्रोक्ते व्रतविशिषे ॥
 शिरोवृक्षफलः । पुं० रक्तायामार्गे ॥
 शिरोवेष्टः । पुं० कृष्णवि । विशिष्ट
 के ॥ इ० चि० शिषः ॥
 शिरोवेष्टनम् । न० शिरोवेष्टे ॥
 शिरोस्थिः । न० मसकास्थनि । कशे
 टी । शिरस्त्राणे ॥
 शिरौषिका । स्त्री० धारिशिरौषिका

शिलाजतु

याम् ॥ यथा । निदोषविजकुठाभी
हरोवारिशिरौषिका ॥

शिला । पु० न० कण्ठिशाद्यर्जने । लु
नकेदारणेष्वन्ये । मञ्जुवर्त्मका
नेकधान्योद्भवे ॥ शिलति । शि
लउञ्छे । कौञ्ज्या । सन्नापूर्व
कत्वाद्गुण ॥

शिलाक । पु० वेदप्रसिद्धे मुनिविशि
ष्टे ॥

शिलशर्भज । पु० पाषाणभेदने ॥

शिलहट्ट । पु० दण्डविशेषे ॥ यथा ।
गणेश्वरसमाश्रमसहिदध्यस्तगंशिषे
। शिलहट्टाभिधोदेश पर्वसिद्धि
ति प्रये ॥

शिला स्त्री० पाषाणे । प्रस्तरे ॥ म
न शिलायाम् ॥ हाराध । म्रित
दाहण्ये ॥ स्तम्भशीर्षे । कर्पूरे ।
टाप् ॥

शिलाकर्णौ । स्त्री० शल्लकौष्ठौ ॥

शिलाकुट्ट । पु० पाषाणदारणे
शिलाकुट्टका । पु० पाषाणदारणे

। टक्के । शिलावट० इ० भा० प्र० ॥

शिलाजम् । न० शैल्ये । लोहे ॥

शिलाजतु । न० पर्वतजातीपधातुवि
शेषे । शिलाजौत० इ० भा० प्र०
। अत्यर्थायादयोयथा । गैरेवमर्थ्य
गिरिजमञ्जुशिलाजत्वित्यमर
। शिलाव्यधी ॥ निदोषधर्मसन्त
माधातुसारधराधरा । निर्यासव

शिलाटिका

तृप्सुसन्नित्वाशिलाजतुकीर्तिर्नम
। सोष्यराजतताम्रमावसस्य
तुर्विधम् ॥ शिलाजत्वद्विजतुचमै
लनिधासद्व्यपि । गैरेवमञ्जुश
पिगिरिजशैलधातुजम् । शिलाज
कटुतिक्तोष्णकटुपाक रसावनम्
। छेदियोगवह्वनिक्कफमेहाश्मश
कंरा । मृक्कृच्छ्रयश्वासवाता
सर्गसिपाण्डुताम । अपस्मारतथी
न्मादशयकुष्ठोदरकुम्भीन् ॥ सौव
र्ण्यं तुजवापुष्यवर्णं भवति तद्वसात् ।
मधुरकटुतिक्तोष्णकटुपाक रसा
यनम् ॥ छेदियोगवह्वक्षोवशीतलं
कटुपाकिच । राजतपाण्डुरशीत
कटकस्वादुपाकिच । ताम्रमयू
रकण्ठभतीष्णमुष्णसूत्रायते । लौ
हजटायुष्योभतत्तिक्तलवणभवे
त् । विपाकीकटुक्षणीतसर्वश्रेष्ठमुदा
हृतम् ॥ अत्यर्थाधनप्रकारोभावप्रका
शदितोऽऽख्येय ॥ शिलायाजत्व
व ॥ बघीतत्युरुष ॥

शिलाश्रुनी । स्त्री० कालाश्रुनीव
र्त्तु ॥

शिलाटकः । पु० अट्टे । अट्टालके
॥ विषे । गर्ते । इ० मे० नी०
शिलाट्टीरितिम् । द्रितहंसकट्टे पा
ठ ॥

शिलाटिका । स्त्री० रक्तपुनर्वा
याम् ॥

शिलि .

शिलात्मज । पु० लौघे ॥
 शिलात्मका । स्त्री० मूषायां ।
 शिगादद्, पु० श्लेये । शिला
 जतुनि ॥
 शिलाधातु । पु० सिरोपक्षे । ख
 व्याम्, सिलखडी० इ० भा० ॥
 खर्गैरिके । सानागिरु० इ० भा०
 प्र० ॥
 शिलापट्ट । पु० पेषवर्णशिला
 याम् । सिलङ्ग० भा० ॥
 शिलापुत्र । पु० धर्मवाले । सिलव
 द्वा० लोढा० इ० भा० प्र० ॥
 शिलापुष्पम् । न० श्लेये । अस्मपु
 ष्ये । शिलाजतुनि ॥
 शिलाभङ्गम् । न० शिलापुष्पे ।
 शिलाभेद । पु० पाषाणभेदिनिवृ
 द्ध ॥ पाणभेदकास्त्री ॥
 शिलारम्भा । स्त्री० काष्ठकदल्याम् ॥
 शिलावल्का । स्त्री० औषधद्रव्यविशेषि
 । वल्कलायाम् । शैलगर्भायाम्
 । शिलावाक् । इ० भा० प्र० ॥
 शिलाव्याधि । पु० शिलाजतुनि ॥
 शिलासनम् । न० श्लेये । पाषाण
 रचितासने ।
 शिलासन्धि । पु० पर्वतगङ्गरे ।
 गुहायाम् ।
 शिलासारम् । न० लोहि ।
 शिलाजम् । न० शिलाजतुनि ॥
 शिलि । पु० भूर्जपत्रवृक्षे । स्त्री०

शिलोपद .

शाराध स्थितक छे ॥
 शिलिन्द । पु० मत्स्यविशेषि ॥ य
 था । शिलिन्द श्लेषलीवल्होवि
 पाकीमधुरीशुक । आमवातकरि
 हृद्योवातपित्तहरीमत । इ०
 रा० भ ॥
 शिलो । स्त्री० गण्डूपद्याम् । स
 मशीर्षे । शाराध स्थितक रुषि
 ॥ शिलति । शिल० । इगुपधि
 तिकः । कातेरस्त्रीति० लौष् ।
 शिलीन्ध्र । पु० मत्स्यविशेषि ।
 चित्रफले ॥ यथा । शिलीन्ध्र
 श्लेषलीवल्होविपाकीमधुरी शुक ।
 वातपित्तहरीहृद्योवातकरख-
 स ॥ तरुप्रभेदे । न० क० के ।
 कवाकी । कदनोपुष्पे ॥ त्रिपु
 टास्थे ॥
 शिलीन्ध्रकम् । न० द्वितीरे । गी
 मयच्छत्रिकायाम् ॥
 शिलीन्ध्री । स्त्री० विहमीविशेषि ॥
 गण्डूपद्याम् ॥ मृदि ॥
 शिलीपद । पु० श्लोपदाभिधपाद
 रीणि । पादवल्मीके । गोद० इ०
 गौ० भा० प्र० । पौलुपाव० इ०
 भा० ॥ अश्वविप्रकृष्टनिदानं । सा
 मान्यलक्षणसङ्गाह । पुराणेदकभू
 यिष्ठा । सर्वस्तुषुचशीतला । ये
 देशास्ते पुजायन्ते श्लोपदानिविशेष
 त ॥ य सज्जरी० इ० चण्डीभृ

शिल्पभू

तिं शिथीनृणां पादगत क्रमे
 षत्पञ्चीपदयात्करत्तर्पणे च शिथ
 ाहनासामुपिकीचदाहु ॥
 शिथीमुख । पु० चलो । भम
 रे ॥ काण्डे । नाथे । शिथो०
 शिल्पमुत्तिष्ठस्य ॥
 शिल्प । पु० ऋषिविशिष्टे ॥
 शिलिवम् । न० शैली । शिलिव ।
 शिलायाठ ॥
 शिलेश्वर । पु० शैले । गिरी ॥
 शिलाभिरुज्जीयते । चिन् । प
 रम् ॥ शिखरे ॥
 शिलिञ्जल । पु० चञ्चलशिले ॥
 शिलोत्तम् । न० शैलये ॥
 शिलिदुर्भवम् । न० शैलये ॥ चन्द
 नविशिष्टे ॥ यथा । सुगीतलचन्द
 नयत्तेनपि कम्प्यते । उभयो
 तस्य पर्यायिणी समर्थानि शिलिदुर्भव
 म् ॥
 शिर्नाका । पु० गरुडे ॥
 शिल्पम् । न० स्तुति ॥ क्रियाविध्यं
 । कलादिकर्मणि । हस्तव्यापार
 रूपे० चित्रादिकर्मणि ॥ कला०
 न त्वगीतादिरूपास्तु षष्टिमेदमि
 म्नाद्यादिनासु षडङ्कारादिकाकर्म
 मयः । क्रियाकौशले । क्रिया
 ऽभ्यासपूर्वकज्ञानविशिष्टे ॥ शील्य
 ते । शल्यतेति । शीलसमाधी
 शनगतौ वा । शल्यशिल्पस्य वा

शिल्पशास्त्रम्

अरूपपपतत्पाकृतसाध ॥
 शिल्पकार । पु० शिल्पिनि ॥
 शिल्पकारी । चि० शिल्पकर्मकर्त्तरि
 । सङ्करजातिविशिष्टे ॥ तदुत्पत्तिर्यं
 या । विश्वकर्माचशुद्रायां वीर्याधा
 नचकारस्य । ततो बभूवु पुत्रा
 अनन्तेन शिल्पकारिण्य ॥ माताका
 र कर्मकार शङ्करा कुबिन्द
 कः । कुम्भकार कसकार । षडे
 तेशिल्पिनांशराः ॥ सूत्रधारश्चित्रक
 र । स्वर्णकारस्तथैव च । पतितास्ते
 ब्रह्मशापादजात्याः स्वर्णसङ्कराः ॥
 स्वर्णकार स्वर्णचौयाद्ब्रह्मणां
 द्वितीयतमः । बभूवसद्य पतिना ब्र
 ह्मशापेन कर्मणा ॥ सूत्रधारो द्विजा
 तोनां शापेन पतिता भुवि । शीघ्रं च
 यज्ञकाष्ठं गददौतनहेतुना ॥ अ
 तिक्रमेण चित्राणां सद्यश्चित्रकस्तथा
 । पतिता ब्रह्मशापेन ब्रह्मणान्ध
 कोपतः । कश्चिद्विद्विप्रश्चसस
 र्मात् स्वर्णकारिण्य । स्वर्णचौयादि
 द्विषणपतिता ब्रह्मशापतद्वृत्तिवत् ॥
 • पु० ब्र० खण्डे १०५ अध्यायः ॥
 शिल्पयोगः । पु० क्रियाकौशले ॥
 शिल्पशास्त्रा । स्त्री० स्वर्णकारादिका
 कर्माकर्मग्रन्थे । चावेधनि । कोरखा
 ना० ब्र० प्र० । शिल्पशास्त्रा ।
 शिल्पशास्त्रम् । न० वास्तुशास्त्रादि
 शिल्पकर्मग्रन्थे ॥

शिव

शिल्पिका । स्त्री० । तृणविशेषः ॥
 शिल्पी । त्रि० । कारी । शिल्पविद्या
 व्यवसायिनि कारकर० इ० भा० प्र०
 ॥ यथा । तच्चाचतन्ववायचनापि
 तैरजकस्तथा । पञ्चमस्रमंकारश्च
 कारव शिल्पिनीमता ॥ अपि
 च । मालाकार कर्मकार शक
 खकार कुबिन्दक । कुम्भकार
 कसकार षष्ठेशिल्पिनांशरा ।
 सूत्रधारश्चिचकर सूर्यकारस्तथैव
 च । पतितास्तेवृक्षाणापादजात्या
 वयं सहेरा ॥ शिल्प क्रियाकौश
 लमज्ञास्तिषतद्वनि ॥ शिल्पिनी
 वर्णभङ्गरा ॥

शिल्पिनी । स्त्री० । कौलदलौषधी ।
 शिल्पिशाला । स्त्री० । शिल्पशाला
 याम् । आविशमे । शिल्पिनांशा
 ला ॥

शिवः । पु० । शम्भो ईश । पशुपतौ
 । शूलिनि । महेश्वर । महादेवे ।
 हरे । चन्द्रशेखर । अप्रतिवदनिर
 तिग्रयसर्वायं हक् क्रियाशक्ती । ना
 मस्मरश्चमात्रेणस्मृतं चापावन
 शिव । परिशुने परमानन्दबोधरूपे
 ॥ सर्ववैतोपशमस्त्यात० तुरीये ॥
 मोक्षे ॥ विदे । कौले । कौलकय
 च्छे ॥ पालके ॥ गुणगुली । पण्ड
 लीकद्रुमे ॥ कृष्णधूसूरे । पारदे ।
 देवि । सुरे ॥ ब्रह्मसादिपुत्रिंश

शिवशेषम्

तितमेशेने ॥ अत्रजातस्यफलंयथा
 । महेशभक्त श्रु तपारहश्चाजिते
 न्द्रियस्यारुतनुर्महात्मा । शिवाभि
 धान खलुयोगराज प्रसूतिका
 खिद्यदिमानवानाम ॥ आर्द्रानक्षत्रे
 । पञ्चमात्रस्यप्रथमपर्याये । मङ्गणे
 • ५५५ • ॥ श्रुतेऽस्मिन् सर्वम् श्रुतेऽ
 नेनवा । श्रीकृष्णसूत्र । सर्वनिष्ठेष्व
 रिष्वलष्वशिवपटुप्रह्वेष्वश्वतन्त्रे ।
 इतिश्रीकोवन् • इत्युच्चनिपातित
 ॥ न० कल्याण । मङ्गले । चोमे
 ॥ कले ॥ सुखे ॥ समुद्रलवणे ॥
 सैन्धवे ॥ श्वेतटङ्गणे ॥ शिवमुख
 तदस्यास्ति । अशंभाद्यच् ॥ शि
 वयतोतिवा सत्करोतीतिव्यास्ता
 त० पञ्चाद्यच् ॥

शिवक । पु० । कौलकी । बन्धनका
 छे । खूँटा० इ० भा० । गवा
 गात्रकण्डूयनार्थं गीर्ध निखातस्तम्भे
 • इति सुभूति ॥ इतिगात्रक
 कण्डूम् • श्रुतेऽवका । विनाकर्म
 चि० श्रीकृष्णसूत्र । सर्वनिष्ठ
 ष्वेतिसाधु । स्वार्थेक ॥

शिवकर । त्रि० । मङ्गलकारके ॥ पु०
 अतीतकल्पाद्दमेदे ॥
 शिवकीर्तन । पु० । भङ्गरीटिशिवग
 यो ॥ असुरद्विष । हरी ॥ शै
 वे ॥

शिवशेषम् । न० । व्यापितेशस्यप

शिवधर्मम्

रितं शतहस्तप्रमाणे सिद्धस्य ।
 तदुक्तं श्रीमहाविष्णवे । यथा ।
 शिवरूपधरं शम्भुं परितो दिव्यदिशु
 च । शतहस्तप्रमाणेन शिवधर्मे च
 प्रकीर्तितम् ॥ अथ महात्मनाम
 पि । ईशधर्मे च महापुण्यसर्वतीर्थो
 तमेतमम् । अथ मरुविराजन्ते
 सर्वतीर्थानि सर्वदा ॥ अथ महा
 शिवधर्मे ध्यायेत्तु भावतत्पर ।
 स सर्वपापनिर्मुक्तो वात्सल्यं बहुराज
 वम् ॥ अथ यत्किञ्चित्कर्म स्वरूप
 नावहुलं तथा । प्रभावाद्भूर्जटस्य
 स्यतत्तत्कीटिगुणं भवेत् ॥ अथ
 तत्र कृतात्पापान् सुच्यते शिवसंज्ञ
 धी । येन चोक्तं पापं चक्षुषेप
 समं प्रिये । पुरश्चर्याजपदानां च
 तत्रैवमेव च । यत्करेति शिवधर्मे
 चेतदन्त्यायकल्पते ॥ पुरश्चर्या
 त कृत्वा यद्विशिष्टं दिनेन यथा । य
 त फलं तदप्रीतिसंयुक्तं पत्न्याश्चि
 वान्तिकी ५ गयागङ्गाप्रयागेषु कीटि
 पिण्डप्रदेनरः । यतः प्राप्नोति तद
 वै स कृतपिण्डप्रदानतः ॥ अति
 पातकिनीये च महापातकिनश्च ये ।
 शैवतीर्थं कृतं श्राद्धार्थं पिबान्ति परा
 कृतिम् ॥ शिवरूपो जगन्नाथो विद्या
 श्रीदुर्गावासह । यथास्तितस्तित
 न्निभुवनानि चतुर्दश ॥ स्थापिते
 न स महात्मना निश्चिदेतत्प्रकीर्ति

शिवदास

तम् । अनादिभूतभूतेश्वरीमा
 नागनीचरः ॥ महापीठे त्वया च
 वामस्पृश्यस्य गर्भदूषणम् । विद्यते विद्य
 तमेतत्किञ्चन पञ्चरेहरे ॥ यथा च क्ता
 चर्मे देविकोपि देवानां विद्यते । शि
 वधर्मे महातीर्थं तया जगन्नाथिकाणि
 की । बहुना किमिहेतुं नतवाये
 सत्त्वमुच्यते । प्रभावः शिवलिङ्गं
 महावक्तुं न शक्यते ॥ अयुक्तवेदि
 तं लिङ्गं युक्तं वेदिकवाग्निधौ । सा
 धकः पूजयेद्भक्त्या स्नातोऽप्यस्य
 सिद्धयेदिति ॥

शिवगतिः । पु० भूतादिशिवे ॥
 शिवधर्मजः । पु० महालयजे ॥
 शिवद्वारः । त्रि० महालकार्तरि । अ
 मन्दरे ॥

शिवचतुर्दश । स्त्री० चतुर्दशोक्तं
 व्यभिचरति शिवे ॥ पाप्मानं कृ
 त्वा चतुर्दश्याम् । शिवरात्रौ ॥

शिवज्ञा । स्त्री० शिवीपासिकायाम्
 । अमन्त्रायाम् ॥

शिवज्ञानम् । न० शुभाशुभकालयो
 धकवाधे ।

शिवताति । स्त्री० शिवतातिवारि
 ष्याम् । अमन्त्रायाम् ॥

शिवदः । त्रि० परमसुखदे ॥

शिवदत्तम् । न० निष्पुत्रके । त्रि०

शिवेन । शिवो वचादत्ते द्रव्यमात्रे ॥

शिवदाहः । न० देवदाहधर्मे ॥

शिवमहाकरः	शिवर
<p>शिवदूतिका । स्त्री० मोदकाविशेषः । शिवदूतौ । स्त्री० भवान्याम् । दुर्गा वाम् । यदीनियुक्तौदीर्घेनतयादे व्याशिवः स्वयं । शिवदूतीतिस्त्री केस्मिंस्तत सोऽस्यातिमागता ॥ शि वदूतवतिसन्देशम् प्रापयतीत्यर्थे ० गीरादेराकृतिगणत्वान् ङीष् । बहुव्रीहीतुटाप् स्यादित्याहुः । व स्तुतस्तु० दुर्गातेदुर्गतनिष्ठादीर्घं खे तिनिष्ठायादीर्घे सत्वत्पसन्देशप्रापक त्वनिष्ठायांक्तादस्यास्यायामिति० बहुव्रीह्यावप्रिङोप सम्भवति ॥ मा दृमेदे । यागिनीविशेषः । शिवद्रुमः । पु० विष्णवे । नाल् १३७० । शिवद्विष्टा । स्त्री० कृतव्याम् ॥ शिवधातुः । पु० पारदे ॥ शिवनाभिः । पु० शिवलिङ्गविशेषः ॥ शिवपुरोचम् । न० उपपुरोचविशेषः ॥ शिवपुरी । स्त्री० काश्याम् । शिवप्रियः । पुं० वक्रद्रुमे ॥ स्फुटि के । धत्तूरे । धत्तूर्धत्तुतदर्थे म्दु निवासयोग्यस्यानेपिशाचपति नाविनिवेशितासि । किकोरवापि विकसन्तितमः प्रवातकिंवाविं वज्रसतकिदृषदः स्तवन्ति ॥ न० कद्राच ॥ चि० शिवेष्टेद्रव्ये । शिवस्थप्रियः ।</p>	<p>मीशिते ॥ शिवमल्लकः । पुं० शिवमल्लिका । स्त्री० शिवमल्ली । स्त्री० यामल्ली । शिवरसः । पु० राचस्यापितामह शिवरात्रिः । स्त्री० म् । चक्ष्रासुपव यथा । नक्षत्रानेन नचाचंया । तु यंयातचोपवासर प्रकर्तव्यशिवप्री हरेरन्तानप्रजाप वीचानेचमिवाणि कः । सर्वपूज शिवचिमुखः ॥ लशुचिमाह । व यालुगताचतुर्ह रात्रिसञ्चिका यापिवाऽमयायु पारणा ॥ यद्वा भवेच्चतुर्दशीसा वृद्धिचयत्वादुतस् याकिलकालवैति तिविंदाभरचम चिञ्चकार्येभद्रज पवासतिथ्यन्ते । तिथ्यन्तपार</p>
<p>शिवप्रिया । स्त्री० उमायाम् । शिवमहाकरः । पुं० सर्वज्ञाना</p>	

शिव

म् । चतुर्दश्यामिवपारणम् । यथा
तम् । ब्रह्माण्डोदरमध्यतुयानितौ
यानिसन्तिवे । पूजितानिभवन्ती
हभूतापारणे कृतेकृति ॥

शिवलङ्कम् । न० महादेवस्यशिवे ॥

शिवलोकाः । पु० कौलासी ॥

शिववज्रम् । चि० शिवप्रिये ॥ शि

वज्रवज्रम् । शिविवज्रभोस्तथा ॥

शिववज्रभा । स्त्री० शतपत्न्याम् ॥

शिववज्रिका । स्त्री० लिङ्गिन्याम् ॥

शिववज्री । स्त्री० श्रीवल्ल्याम् ॥

लिङ्गिन्याम्

शिववाहन । पु० वृषभे ॥

शिवबीजम् । न० पारदे ॥

शिवशेखर । पु० वक्रद्रुमे ॥ व

स्तूरे ॥ शिवसस्तकी ॥

शिवसायुज्यम् । न० शिवेनसङ्गयोगे ॥

शिवसुन्दरी । स्त्री० भवनेदिन्याम्

। गौर्याम् ॥

शिव । स्त्री० गौर्याम् । भवान्याम्

॥ यथा । शिवामुक्तिः समाख्या

ताथैगिर्नामोच्चगाभिनी । शिव

यथावपेह्वीशिवालीकिततः स्मृ

तेतिदेवीपुराणम् ॥ अपिच , शि

वाकल्याणरूपाचशिवदाचशिवप्रि

या । प्रियेदातरिवाशब्दः शिवातेन

प्रकीर्तितेतिव० कै० पुराणम् ॥ पु

नश्च । शिवकल्याणवचनचुरेवोत्कृ

ष्टवाचका । समूहवाचकश्चैववा

शिवाम्पला

कारोदाष्टवाचकः ॥ श्रेय० सङ्

घोत्कृष्टदात्रीशिवती । प्रकीर्तिता

। शिवराशिर्मुक्तिमताशिवतेन

प्रकीर्तितेतिव० कै० पु० । आ

त्मानुभूतिनिष्ठातोहेतभावविव-

र्जिता । तेपिप्रैस्याभवन्त्ये

नामित्यसर्वीतमाशिवेष्टुमासहि

ता ॥ मुक्तौ । फेरी । सक्त, फला

याम् । भाटामलीषधी ॥ अभ

वायाम् ॥ आमलक्याम् ॥ श

स्याम् ॥ इन्द्रियायाम् ॥ दूर्वाया

म् । गीरोचनायाम् ॥ बुद्धिशक्ति

विशेषितारायाम् ॥ शिवसख्यस्या

शिवोस्त्रिभटत्वेनयस्याकृतिवा ।

अशंभावायम् ॥ शिव० शिववा

देवताचक्षिपस्या अशंभावायम् ।

शकुनाविदकत्वात् ॥ शिवकरोति

। तत्करोतीतिपिच० । पञ्चाशत् ॥

शिववतिवा ॥

शिववाचम् । न० कद्राच ॥

शिववाटिका । स्त्री० वनपत्न्याम् ॥

शिववात्मकम् । न० सैन्धवे ॥ त्रि०

शिवमये ॥

शिवानी । स्त्री० जवन्तीवर्णे ॥ दु

र्गायाम् ।

शिवपौड । पु० चन्द्रमसि ॥ व

जह्वज ॥ शिवस्यभापौड ॥

शिवप्रिय । पु० हानी ॥

शिवाम्पला । स्त्री० शमीवर्णे ॥

शिविरम्

शिवाराति । पु० सारमेये ।
 शिवारुतम् । न० शृगोल्यानिनादे ।
 शिवालय । पु० हरमन्दिरे ॥ र
 क्ततुलस्याम ॥ स्मथानि ॥
 शिवालु । पु० शृगाले ॥
 शिवामृति । स्त्री० जयन्तीवृक्षे ॥
 शिवान्नाद । पु० वक्रवृक्षे ॥ शि
 वस्थानन्दे ॥
 शिवान्नय । पु० पारदे त्रि० शिव
 नामके ॥
 शिवान्ना । स्त्री० रुद्रजटायाम् ॥
 शिवि । पु० उशीनरदेशाधिपतौ
 भूपतिवरे ॥ औशीनरे । उदारी
 यमहीपतिर्येनस्वमासश्रेयायदत्वा
 शरणगत । कपीसाराक्षत ॥ भू
 जं पञ्चवृक्षे ॥ व्याडे । हि सप्तशौ ॥
 शिविको । स्त्री० याम्यग्राने । भूपा
 न० डोला० शौपाला० पालकी० वृ
 क्षादिभाषाप्रसिद्धे बहुविधे । शि
 वीरथे ॥ शिवैव । शिवं करोति वा
 । तत्करोति स्थानात् ० शत्रुत्वं ॥
 शिविरम् । न० युद्धवेष्टानि ॥ नि
 वेशे । आगन्तुकसैन्यवसती ॥ सेना
 यावासस्थाने ॥ राजनिवेशे ॥ अ
 यश्चिविरलक्षणम् । श्रीभगवानुवा
 च । शिविरपरिखायुक्तमुच्चैः प्रका
 रवेष्टितम् । युक्तवाद्दशशरसिहस्त
 रपुरस्कृतम् ॥ युक्तं चित्रं विचित्रैश्च
 कृत्विमैश्चकपाटकैः । निविहन्नक्षर

शिशिरः

हितप्रसिद्धेश्वपुररुतम् ॥ सुत
 क्षणचन्द्रविष प्रङ्गणस्यतथैवचे
 ति । विशिषोन्नह्यवैवर्त्तद्वष्टव्य
 कृष्णखण्डके १०२ आध्यये ॥ शव
 मूल्यत्र । शवगतौ । बाहुलकात्कि
 रच० अतद्वत्त्वञ्च ॥ यहा । शिरते
 राजवलान्यस्मिन् । शीङ्ग स्वप्ने ।
 बाहुलकात्किरच् । शीङ्गोवुगद्य
 स्वप्ने ॥
 शिवौ । स्त्री० गौर्याम् ॥ पु० योगिनी
 य ॥
 शिवीरथ । पु० शिविकायाम् ॥ वृ
 ० जाली ॥
 शिवेष्ट । पु० वक्रवृक्षे ॥ त्रि० शि
 वप्रिये ॥
 शिवेष्टा । स्त्री० दूर्वायाम् ॥
 शिशिषु । त्रि० शिशितुमिच्छौ ॥ शि
 तैः सङ्गतादुपलब्ध ॥
 शिशिरः । पु० हिमे । तुषारे ॥ शौपा
 क्षरप्रसिद्धगिरिविशेषि ॥ पु० न०
 षट्पुत्रविशेषि । तपस्तपस्यया । माघ
 फाल्गुनयो । कम्पने । शीते ।
 हिमकूटे ॥ अस्थगुणायथा । शिशि
 र शीतलोऽहीवरुक्षीवातामिवर्द्ध
 नः । अपि च । शिशिरशीतलवृष्य
 शीतवातप्रकीपणमिति ॥ अतजा
 तस्यफलम् । मिष्टान्नभोगीमधुरप्र
 णादीकलत्रपुत्रादियुत । क्षुधात्तं
 । क्षीधीसुधीष्ठाककलेवरस्य यथप्रसू

शिशुचान्द्रायणम्

ति शिशिराभिधाने । इति ।। वि०
शीतशुण्ययुक्ते ॥ यथा । सुशौम
शिशिरोज्ज्वल । तुषार शीतल
शीतोद्दिप्त सप्तान्यलिङ्गका ॥
अशान्त० धात्रिणावस्थितान्निभामा
। अशान्ततन्त्री । अक्षिरशिशिरिणि
यिलम्बिरस्तिरस्यविरस्यदिराः •
इतिक्विरप • शिशिरपथायाइत्यस्य
निपात्यते ॥

शिशु । पु० पोति । पाति । अभर्त्ति
। डिन्ति । पृथुकी । श्रावकी । अक्ष
लक्षणाशुक्त इवभातातपिनयथा ।
शिशिरभ्युक्ष्य प्रीतिः • वातकाच
मनस्मृतम् । रजस्वलादिससृश्य
जातव्य तुकुमारके ॥ प्राक्चूडा
करणाङ्गल • प्रागज्ञप्राशनाच्छि
शु • कुमारस्तुसन्निधौयावन्मौ
स्त्रीनिबन्धनम् । श्यति • श्रावतेऽत
वा । शीतनूकरथे । य • कित्सम्
वर्त्तते ॥

शिशुक । पु० संसुक्कृ० गौ० प्र०
यादिविशिष्टे । सलूपिनि ॥ शिशु
शिशुमार • तन्मप्रकृतिरिव । इ
विप्रतिष्ठतावितिकम् ॥ शिशुमारे
। बालके ॥ इवविशिष्टे ॥

शिशुगन्धा • स्त्री० मधुमन्त्रयाम् ॥
शिशुचान्द्रायणम् । न० व्रतविशिष्टे ॥
यथा । चतुर • प्रातरस्त्रीयात्पिण्डा
न० व्रत • समाहितः । चतुरेता

शिशुमार

मितेसूर्येशिशुचान्द्रायणं स्मृतम् ।
शिशुता । स्त्री० शिशुत्वे ॥ शिशोर्भा
व । तत् । टाप् ॥
शिशुत्वम् । न० शिशुतायाम् । शैव
वि • शिशोर्भावि • तस्यभावास्त्वत्त
ली ॥

शिशुपाल । पु० दमघोषसुतेनृपती
। शैव्ये । विदिराजि ॥

शिशुपालक • पु० दमघोषसुते ।
सत्कृद्भ्ये • शिशुनृपालवति ।
पाल • कर्मण्यव । कर्त्तव्यकः •
वि० बालकपालके ॥

शिशुपालका । पु० श्रीकृष्णे ॥

शिशुप्रियः । पु० इक्षुपाके । रुडे ॥
वि० बालकाभीष्टवस्तुनि ॥

शिशुभावा पु० शिशुत्वे ॥ यथा ।
अय कस्यचिदस्ति कस्यिदमित के
नापिपृष्ठेकल स सार • शिशुभा
वयौवनजराभावावतारादयम् ।
बालस्त बहुमन्यतामसुखमप्राप्त यु
वासेव्यताहवस्तत्रिषयावहिष्कृतइव
व्याहत्यकिपश्यति ॥

शिशुमार । पु० यादिविशिष्टे । संसु
क्कृ० भा० प्र० मङ्गोच्छासि । अक्षप
र्वायावया । जलकूर्मस्वप्नुकींश
वसाक्ष । शिशुकश्चसङ्कति • चिका
रुडिषिताः ॥ शिशुन्मारयति ।
सृक् प्राचक्षानी । विजन्तात्कर्मण्य
व् • तारातन्त्रायते । तस्यविष

शिशुमार

रण विष्णुपुराणे २ अश्वे १२ अ
ध्यायेयथा । शिशुमारस्तु य प्रोक्त
सध्वं विद्यतिष्ठति । सन्निवेशस्त
स्यापिशृणुष्वमुनिसत्तम ॥ यदङ्गाकु
क्षीपापदृष्टातस्त्रिभुसुच्यते । ताव
त्त्वष्टैवतारास्ता शिशुमाराश्रिता
दिवि ॥ तावन्त्येवतुवर्षाणिजोवन्त्य
भ्यधिकानितु । उत्तानपादस्तस्याथ
विज्ञं योप्युत्तरोऽनु ॥ यज्ञोऽधर
अविज्ञेयोधर्मोर्भूतानमाश्रितः ।
इतिनारायणस्यास्तेऽश्विनौपूर्वपा
दयोः ॥ वस्तुन्यायं माचैवपश्चिमेत
स्यासक्यनी । शिश्वेसवत्सरस्तस्यामि
त्रोऽपान समाश्रितः ॥ पुच्छेऽग्नि
श्चमहेन्द्रश्चकश्यपीयततोऽधुवः । ता
रकाशिशुमारस्यानास्तमेतिचतुष्टय
म् ॥ इत्येषसन्निवेशायपृथिव्याज्या
तिषातथा । द्वीपानामुदभीनाश्चप
र्वतानाश्चकौत्सितः ॥ वर्षाणाश्च
नदीनाश्चयेचतेषुवसन्तिवै । तेषां
स्वरूपमाख्यात सङ्क्षेपं श्रूयतां
पुनः ॥ पदन्तुवैष्णवः कायस्ततो
विप्रवसुन्धरा । पद्माकारासमुद्भूता
पर्वताब्ध्यादिस युता ॥ ज्योतीषि
विष्णुर्भुवनानि विष्णुर्भुवनानि विष्णु
विदिशेदिशश्च । नद्याः समुद्राश्च
स एव सर्वं यदस्ति यज्ञास्ति च विप्रवयं
॥ ज्ञानस्वरूपी भगवान् यतोऽसावश्वे
षमूर्त्तिर्न तु वस्तुभूतः ॥ ततोऽश्वे

शिश्विदान .

लाव्विवरादिभेदान् जानीहि विज्ञा
नविजृम्भितानि ॥ यदा हि श्वे नि
जरूपसर्वं कर्म च ये ज्ञानमपास्तदो
षम् । तदा हि सङ्ख्यतरो फला
नि भवन्ति नो वस्तुषु वस्तुभेदाः ॥ मही
घटत्वं घटतः कपालिकाः कपालिक
चूर्णं रजस्ततोऽप्यणुं जने स्तक
मंस्तिमितात्मनि श्वयै रालक्ष्यते
वस्तु किमववस्तु । इति ॥ अस्मिन्
। तारामयभगवतः शिशुमाराक
तिप्रभो । दिविरूपकदेयं तु तस्य
पुच्छेऽस्थितोऽधुवः ॥ सैव भ्रमन् भ्रा
मयति चन्द्रसूर्यादिकान् यद्वा न् ।
भ्रमन्तमनु तयान्ति नक्षत्राणि च चक्र
वतः । सूर्याचन्द्रमसौ तारानक्षत्रा
ण्ययैः सह । वातानीकमयैर्बभूवै
र्भुवैवदधानितानिवै ॥ शिशुमारा
कृतिप्रोक्त यद्गुण्योतिषादिभिः ना
रायणो वनंधास्मात्तस्याधारः स्वयद्
द्वीतिः ॥

शिशुवाहकः । पुं० वनच्छागे । वि०
बालकवेठरि ॥

शिशुवाहकः । पुं० एडकी वनच्छागे ॥

शिश्वः । पुं० मेढ्रे । मेढ्रेने । शिफासि

॥ शशति । शश० । शिनीतिवा ।

शिञ्जनिशानि । वाहुलकाङ्गक ।

पुषादरादि ॥

शिञ्जकः । पुं० मेढ्रे ॥ स्वार्थे कन् ॥

शिश्विदानः । वि० अकृष्णकर्मणि ।

शिवसुचि .

। पुण्यकर्मणि ॥ शिशिन्दे । शिव
दिश्वेत्ये । बाहुलकाक्षिण्यं ज्ञानम्
। अनित्यत्वाद्गनुम् ॥ यदा । प्रवे
तितुमिच्छति । शिवतावर्णे । शिव
तेर्दशचेत्यानम् । इ सनेलुक्च
॥ कृष्णकर्मण्यमरेपाठान्तरात् । पा
पाचारिणि ।

शिष्ट । वि० चार्थ्ये । साधुव्यवहा
रान्विते ॥ यथा । नपाधिपादचप
लाननेवचपलान्विते । नचवाक्च
प्रलक्ष्यैवमिति शिष्टमन्वयम् ॥
यान्ते । स्वच्छान्ते । सत्कारणवा
दिनि । चर्मेयाधिगताभैस्तु वैदः स
परिवृण्वन् । तैशिष्ट्यान्मन्त्राणां
श्रुतिप्रत्यक्षहितम् ॥ उच्यते ॥

श्रियते । श्रियुः । ॥ ॥

विष्टममाचार । पुं० आद्यव्यवहारी ।

शिष्टाचारः । पु० सदाचारे । साधु
व्यवहारे ॥ अथा । दानं सत्यतपोऽ
स्त्रिभोग्बिद्येन्यापूजनदमः । अष्टौ
तानि चरित्राणि शिष्टाचारस्य लक्षण
म् ॥ शिष्टायस्माच्चरन्त्येनमनु
सप्तर्षयश्चये । मन्वन्तरेषु सर्वेषु शि
ष्टाचारस्ततः स्मृतः ॥ श्रुतिस्मृति
भ्यां विहितो धर्मो ब्रह्मात्मकाः ।
शिष्टाचारविह्वलस्तु धर्मः, स साधुस
म्मतः ॥ शिष्टानामाचारः ॥

शिवदुषि : । वि. शास्त्राचार्यानुमि
दमतौ ।

श्रीश्वर

शिक्षापदिसह । पुं० सत्कारवादि
भि केनाप्य शिनायुहीते० अथवा
दिवादे ॥ शिक्षानामपदिसहस्यस्त्री
न् १

श्रिष्टि . । श्री . आश्रायान् । शासने
॥ शासनम् । शासु . । श्रियांति
शावादिभ्य . । शासद्दङ्ङी .

शिष्य । पुं० । शास्त्रे । अन्तो वासिनि । वासनयाम् । तत्त्वज्ञानं यथा । वाक्स्मनः । कायवसुभिर्गुरुशुश्रूषणे रतः । एतादृशशुश्रूषितः शिष्यो भवति नारदः । दिवताचारं शुश्रूषामनौवाक् कायकर्मभिः । शुद्धभावीमहीत्साहीवीवाशिष्य इति स्मृतं ॥ अपिच । शान्तो विनीतः । शुद्धात्मा शुद्धावान्धारण्यवतः । समर्थश्च कुलीनश्च प्राप्तः सच्चरितः । प्रती । एवमादिगुणैर्युक्तः । शिष्यो भवति नान्यथेति ॥ शिष्यते । शास्त्रे । एतिस्तु शास्त्रद्वयं । वासकदम्बणी । शास्त्रसौति यः ॥ पुनश्शिष्ययोस्तुल्यत्वयथा । यथापुनस्तथा शिष्यो न मेदः । पुनश्शिष्ययोः । तपश्चैपि कृद्दानेन च पालने परिपोषणे ॥ यथाग्निदातापुनस्तथा शिष्यश्च निश्चितम् । इतीदं कथं शास्त्रायास्तु वाचकमनौवाक् ॥

श्री . । स्त्री . प्राप्ती : अयम् H

श्रीकरः । पुं० वातसृताम्बुनि । वा

श्रीप्रा

तास्तजले । अम्बुकरणेषु ॥ शीक
ते । शीकृत्सेवने । तालव्यादि ।
नटप्लेररन्नितिवाहुलकादरन् ॥ न०
सरलद्रवे ॥

श्रीघ्नम् । न० उग्रोरे । नलदे । अक्रा
हे ॥ त्वरिते । लघुनि । क्षिप्र
चरे । द्रुति । सत्वरि । अपले । तृ
र्ध्वे । अविशम्बिते । आशुनि ॥ तु
अपदार्थियक्रियाविशेषबद्धद्रव्ये म
त्तमान् । क्रीडे । यथा० श्रीघ्न
कृतेति । सत्त्वगामीतुषाच्यविघ्न
। यथा । कलौश्रीघ्नजरा० श्रीघ्नो
मृत्त्युः श्रीघ्नश्च्यस्येति ॥ शिङ्गति
० व्याप्रेति । शिधिआप्राय । श्री
घ्नद्वयश्चेतिरगन्तोनिपातितः ॥
चि० द्रुतगतौ ॥

श्रीघ्नग । चि० नभसूति । वायौ ॥
चि० त्वरितगामिनि ॥

श्रीघ्नगामी । चि० आशुगमनशीले ।
द्रुतगतौ ॥

श्रीघ्नचितन । पुं० शुनि । चि० त्व
रितचितनायुक्ते ॥

श्रीघ्नजन्मा । पुं० पूतिकरश्च ॥

श्रीघ्नपुष्प । पुं० वक्रवर्चः । अगस्त्या
ने ॥

श्रीघ्नवेधी । पुं० लघुहस्ते । शिञ्जिता
स्त्रे । आशुशरादिनालक्ष्यविधकत्तं
रि ॥

श्रीघ्ना । स्त्री० उदुम्बरपण्याम् । इत्या

शीतकर

म् ॥

शीत । पुं० बानीरे । वज्रुते । वे
तसहचरे । शीतमस्यास्ति । अश
पाद्यच् । शीतोवीर्येणलिपाद्वाहश
मनाच्च ॥ उद्दाले । वज्रवारके ॥
निम्बे ॥ पर्पटी । कपरे ॥ अशन
पण्याम् ॥ नरकान्तरे ॥ हिमशौ
॥ न० हिमशुणे । जले ॥ त्वचे ।
दारचीनी० इ० भा० ॥ शीततुषा
रवानोरवहुवारद्रुमेषुचिखजय ॥
चि० शीतले ॥ अलसेशीतस्पर्शे ।
शीतविद्यतेऽस्य । आश्व'अद्यच् ॥
विशिष्यीभूत शीतशब्देनपुंसक
म् । अस्मिन्द्रव्ये गोत स्पर्शद्रु
त्यादौविशिष्यीभूतस्तुशीतशब्दोवि
शिष्यनिघ्न ॥ श्यायतइतिशीत
। श्येड गतौ । भावेत्त । द्रवद्रुर्हि
स्पर्शयोः श्यइतिसम्प्रसारकम्
। हलइतिदीर्घः । श्येःस्पर्शइति
पयुंदासात्रनिष्ठानत्वम् ॥

शीतक । पुं० शीतकाले ॥ कृतावु
ष्णशीते० इ० यावादिषुपाठात् ॥
सुार्थेकन् ॥ अशनपण्याम् ॥ चि०
सुस्थिते । सुस्थे ॥ अलसे । दीर्घं
सुचिणि । मन्दे ॥ शीतकरोति ।
शीतोष्णाभ्याकारिणीतिकम् ॥ इ
अधिके ॥

शीतकर । पुं० चन्द्रे ॥ चि० शी
तलपाप्पियुक्ते ॥ शीतकारिणि ॥

श्रीतक्षारम्

श्रीतक्षारम् । पु० हिमकषाये यथा
। क्षुण्णद्रव्यपलसम्यक्षण्डिर्क्षप
ले मृतम् । ज्वरीमुषित म
स्याद्धिम श्रीतक्षारमकइतिवैद्य
कम् ॥

श्रीतकाल । पु० हिमर्तौ । मार्गपी
प्रया । हिमन्ते । कूपोदकवटप्याया
श्यामास्त्रीदृष्टकागुहम् । श्रीतका
लभवेदुषामुष्याकासेचश्रीतलम् ॥
हिमन्तशिशिरत्वी ॥

श्रीतकिरण । पु० हिमांशौ ॥ चन्द्र
मसि ॥ यथा । कान्तोकोयमुदेतिश्री
तकिरणोजात । कुतोवारिधौकस्ते
सुन्दरिसोदर । करमहीदर्शत्वदी
ये स्तने । धन्यात्वयुवतीसतीकुल
वतीभातापिधन्यस्तवइत्य श्रीपरि
हासकेलिकलयासुग्धीहरि मातु
ष ॥

श्रीतकुम्भ । पु० करबीरे ॥

श्रीतकुम्भी । स्त्री० जलजवृक्षविशेषि ।
शिङ्गलीकोप० इ० गौ० भा० प्र०
। अस्या पर्यायायथा । श्रीतलीश्रीत
कुम्भीचक्षुःप्रप्राज्जिह्वेतिरत्नमा
ला ॥

श्रीतक्षुण्ण । पु० व्रतविशेषि । यथा
। त्यङ्गश्रीतपिवेत्तीयव्यङ्गश्रीतपव
पिवित् । त्यङ्गश्रीतधृतपोत्वावयुभ
ज्य । परं त्यङ्गमितियञ्जसूतिः ॥

श्रीतक्षारम् । न० श्वेतदृष्टये ॥

श्रीतभीरु ।

श्रीतगन्ध । पु० श्वेतचन्दने ॥

श्रीतगु । पु० चन्द्रे ॥

श्रीतचम्पक । पु० अतर्पणे । त
पणे ॥ दिने ॥ दीपे ॥ दर्पणे ॥

श्रीतपर्णी । स्त्री० अर्कपुष्पिकायाम्
। सूर्यवज्ज्वलाम् ॥

श्रीतपाकिनी । स्त्री० महासमङ्गाया
म् ॥ काकीस्थाम् ॥

श्रीतपाकी । स्त्री० बाव्यालकी । गुह्या
याम् ॥ काकीस्थाम् ॥

श्रीतपुष्प । पु० अर्कवृक्षे । शिरीषे
॥ न० परिपेक्षे ॥ श्रैक्षि ॥

श्रीतपुष्पकः । पु० अर्कवृक्षे ॥ न०
श्रैक्षि ॥

श्रीतपुष्पा । स्त्री० अतिवलायाम् ॥

श्रीतप्रभ । पु० कर्पूरे ॥ चि० श्रीत
प्रभायुक्ते ॥

श्रीतप्रिभ । पु० पर्पटि ॥ चि० श्री
तलप्रीतियुक्ते ॥

श्रीतफल । पु० उदुम्बरे ॥ बहुलवा
रे । श्रिलौ ॥ पीलौ ॥ श्रीतानिफ
लानियस्य ॥

श्रीतवला । स्त्री० महासमङ्गायाम् ॥

श्रीतभानु । पु० चन्द्रे ॥ श्रीताभा
नव किरणावयुक्तः ॥

श्रीतभीतः । चि० श्रीतार्त्ते ॥

श्रीतभीरु । स्त्री० मङ्गिकायाम् ॥

श्रीतात् । भीरु । चि० श्रीतभी
री ॥

श्रीतलजलम्

श्रीतभीरुक । त्रि० श्रीताप्त
श्रीतभीरुका । स्त्री० मल्ल्याम् ॥
श्रीतमञ्जरी । स्त्री० शिफाल्याम् ॥
श्रीतमयूख । पु० चन्द्रे ॥ कर्पूरे ॥
श्रीतमरीचि । पु० इन्दु । क
र्पूरे ॥

श्रीतमूलकम् । न० उत्थीरे ॥
श्रीतरम्य । पु० प्रदीपे । त्रि० श्री
तरमणीये ॥

श्रीतरश्मि । पु० चन्द्रे ॥ कर्पूरे ॥

श्रीतरस । पु० श्रीधुप्रमेदे ॥

श्रीतल । पु० असनपस्थाम् । अर्ह
विशेषे ॥ सुधाशौ । चन्द्रे ॥ व्रत
विशेषे ॥ चम्पके । बहुवारके ॥
धूनके । राले । कर्पूरमेदे ॥ न०
पुष्पकासीसे ॥ शैलजे ॥ मलयो
द्भवे । चन्दने ॥ पद्मके ॥ मौ
क्तिके ॥ शैले । कीरणमूले ॥
त्रि० सुषीमे । शिशिरे ॥ श्रीत
गुणोऽस्यास्त । सिध्मादित्वाञ्च
च् ॥ श्रीतलातिवा । लाञ्छादाने
। अतद्रक्तिक । ॥

श्रीतलक । पु० मरुवके ॥ न०
सितोत्पले ॥

श्रीतलच्छद । पु० चम्पके ॥ श्री
बलपत्रे ॥

श्रीतलजलम् । न० उत्पले ॥ शि
शिरोदके । श्रीताम्बुनि ॥ यथा
नृणां पिप्पलीकदण्डिषु विषैरक्षोभदा

श्रीतली

त्यये । अमेशमेविदग्धेनेतमकेव
मथीतथा । ऊर्ध्वगोक्तपित्तचशी
तमम्भ । प्रशस्यते । पाञ्चशूने
प्रतिश्यायेवातरोगेगलयहे । आ
धमानेस्तिमितेकोऽस्य शुद्धी
नञ्ज्वरे ॥ अरुचिग्रहणीगुल्मश्वा
सकासेषुविद्रव्यौ । हिकायास्त्रेह
पानेचश्रीताम्बुपरिषज्जयेत् ॥

श्रीतलत्वम् । न० श्रीतलतायाम् ।
जडत्वे ॥

श्रीतलत्वकम् । न० श्रीतलत्वे ॥

श्रीतलप्रद । पु० चन्दने । त्रि०
हिमदातरि ॥

श्रीतलनम् । न० तीक्ष्णविशेषे ।

श्रीतलरातक । पु० असनपस्थाम्
म् ॥

श्रीतला । स्त्री० श्रीतलीवर्धे ॥ य
था । श्रीतलाश्रीतलीश्रीतकुम्भी
पाण्डुरपुष्पकेतिशब्दचन्द्रिका ॥
कटुस्विन्याम् । जलीरुहायाम् ॥
वालुकायाम् । आरामश्रीतला
याम् ॥ देस्ताविशेषे । विस्फोट
कविशेषाधिष्ठायाम् ॥ यथा । न
मामिश्रीतलादेरीरासभस्यादिगम्ब
रीम् । मार्जनीकलशोपेतासू-
र्यालङ्कृतमस्तकामितिस्कन्दपुराण
म् ॥

श्रीतली । स्त्री० जलवृक्षविशेषे ।
श्रीतकुम्भ्याम् ॥ काञ्चानुसारि

श्रीता

वायाम् ॥

श्रीतशल्क । पु० उदुम्बरे ॥

श्रीतरीर्यक । पु० प्रषष्ठ्ये ॥

त्रि० श्रीतलबीर्ययुक्ते ॥

श्रीतशिव । पु० सक्तुफलारुचे ॥ मधु

रिक्तीषधी । न० सैत्यवेलवणे । मा

शिमस्ये । श्रीलेखनामगन्धद्रव्ये । श्री

तमस्यास्ति । अच् । शिवमस्यास्ति ।

अच् । श्रीतस्यासौशिवस्य ॥

श्रीतशिव । स्त्री० मिश्रेवायाम् ।

शम्भोवर्ध ॥

श्रीतसह । पु० पौलुहच्छेनीलसिन्धु

धारके ॥

श्रीतसहा । स्त्री० नीलसिन्धुधारे

वासन्याम् ॥

श्रीतहर । पु० कुचाप्यधि ॥ श्री

तहरति । इज्ज० । हरतेरनुवा

मनेऽलित्यच् । त्रि० श्रीतापद् ॥

श्रीता । स्त्री० रामपत्न्याम् । सीता

याम् ॥ यथा । श्रीतानभ० सरिति

लाङ्गलपक्षत्वीषश्रीतादशाननरिपो

सहधर्मिणीष । श्रीखंस्मृतहिमगु

देवतदन्वितेष्वश्रीतोऽलसेववद्वा

रतरीचदृष्ट ॥ इतितालव्यादौध

रणि० दूर्वायाम् ॥ शिल्पिन्यामो

षधी ॥ अतिबलायाम् । कुटुम्बि

न्याम् । पथलायाम् ॥ कौसुया

म् । ज्योत्स्नायाम् । श्रुतिस्म । न

खर्पेत्यादिनाश्रीकृत् । टाप् ॥

श्रीतीभावः

श्रीताशु । पु० बिभी । चन्द्रे ॥ कर्पूरे

श्रीताशुतेलम् । न० कर्पूरतेले ॥

श्रीताह । त्रि० श्रीतलाह्ने ॥

श्रीताह्री । स्त्री० हसपद्याम् । गे० धा

पद्याम् ॥ श्रीतलाह्नाम् ॥

श्रीताद । पु० दन्तरोगविशेषे ॥ त

न्निदानवथा । शोणितदन्तवेष्टेभ्योव

स्याकस्त्रात्प्रवर्तते । दुर्गन्धीनिस

क्तानिप्रक्षेदीनिमृदुनिच ॥ दन्त

मांसानिशीर्यन्ते पचतिचपरस्परम्

॥ श्रीतादिनामसव्याधि० कफशिर

चितसम्भवः ॥ अक्षौषधवधा । श्री

तादेवतरक्तेतुतीयनागरसर्षपान् ।

निष्कृष्यचिफलाश्चापिकुर्वाद्गण्डूष

धारयम् ॥ कासीसखि/प्रक्तव्यामन

शिलासप्रियङ्गतेजीवा । एतच्चूर्णे

मधुयुक्श्रीतादेपूतिमांसहरम् ॥

तेजीवा० तेजवद्या । तेलघृतवावा

तप्तश्रीतादेसम्प्रथम्यते ॥ इ० भा०

प्र० श ॥

श्रीतास० । त्रि० श्रीतालौ । श्रीतेन

कृतः ॥

श्रीतालु० । त्रि० श्रीतास० । श्रीतेन

सहते । श्रीताण्डुप्रभ्यस्तदसङ्गन

त्यालु ॥ श्रीतालुराण्डावधि ॥

श्रीतावला । स्त्री० महासमजायाम् ॥

श्रीताम्बा । पु० चन्द्रकान्तमणौ ॥ श्री

तलपाषाणे ॥

श्रीतीभावः । पु० मोक्षे ॥ इ० त्रि०

शोधुगन्धः

शोध ॥

शोतोत्तमम् । न० जले ॥

शोत्कारः । पु० वरस्त्रीणारतिकाल
ध्वनी ॥ यथा । शोत्कारोरतनारा
च सुरसेवरथापिताम् ॥शोत्कृतम् । न० शोत्कारे ॥ इ० धर
षिशोधुः । पु० न० इक्षुरसि ॥ मद्ये ॥
पु० स्त्री० आसवे ॥ यथा । शोधु
रिक्षुसै पक्वैरपक्वैरासवेभवेत्
। इतिमार्धव ॥ अपिच । इक्षो
पक्वैरसै । सिद्ध शोधु ॥ पक्व
सद्यस । आनैस्त्रैरेवय सिद्ध स
तुशीतरस स्मृत ॥ शोधु पक्व
स श्रेष्ठ सुरानिवलवर्णकृत् ।
वातपित्तकरोद्भवा । कीदृनीरोचना
हरीत् ॥ विवन्धमेदः शोफार्थः ।
शोषोदरकफामयान् । तस्मादक्ष
गुण शोतरस सखिखनस्यु । त
॥ शीरसेऽनेन । शोडोधुक ॥ शोध्य
सेऽनेनेतिशोधुरिक्लिमज्जिनाथ ।शोधुगन्धः । पु० बकुलवर्ध ॥ मद्य
गन्धे ॥ यथा । वेष्ट्यावेक्षसुशोधुग
न्धिललनावक्तासवामीदितैर्नीत्वानि
भरमन्मथीस्त्रवरसेकनिद्रचन्द्रा
क्षपा सर्वज्ञाकृतिदौहिताध्वनिचि
रात्प्राप्ताग्निहोवाकृतिब्रह्माकृति
तापसाकृतिदिवाध्वसैर्जगद्व्ययते
॥ इत्यदिदाग्निस्त्राव्यवहरन्ति ॥

शोधपादः

शोधुगन्धः । वि० सुरागन्धयुक्ते ॥

शोधुपः । वि० मद्यपे । सुरापि ॥

शोधुषिरति । पापानि । गापोष्ठगि
त्यन० पिबते सुराशीध्वोरितिवा
सिक्क दृक् । क्षियाटिखान् डौषि
० शोधुपौ ॥

शोधुपुष्पः । पु० कदम्बेवकुले ॥

शोधुपुष्पी । स्त्री० धातव्याम् ॥

शोधुरसः । पु० आम्ने ॥

शोधुसञ्ज्ञकः । पु० वकुले ॥

शोनः । पु० अजगरे । वि० मूर्खे ॥

द्रववस्याया काठित्यकृतेवृता

दौ ॥ श्येङ्गती । ता । द्रव

मूर्तिस्पर्शया श्यद्वतिसम्प्रसार

णम् । श्योऽस्पर्शद्वतितस्थन ॥

शीमवः । पु० शीकरे ॥

शीरः । पु० अजगरसर्पे । सूर्ये ॥

शेते । स्त्रायितश्चोतिशीडोरक् ॥

शीणम् । न० स्थीण्ये ॥ वि० त

नी । कृशि ॥ विशीण्ये ॥ शीर्यते

स्य । ङ० । ता । ऋतद्रूपर

। रदाभ्यामातन । यत्वम् ॥

शीर्णपत्रः । पु० पट्टीलोघ्रे ॥ कर्ण

कारवर्ध ॥ निम्बे ॥ न० विशी

र्णपत्रे ॥

शीर्णपर्णः । पु० निम्बवर्ध ॥ न०

विशीर्णपत्रे ॥

शीर्णपादः । पु० महिषध्वजे ॥

यमे ॥

श्रीर्षः

श्रीर्षपुष्पका । स्त्री० अवाक्पुष्पा
म् ॥
श्रीर्षमाला । स्त्री० पुष्पपण्यामि ॥
विश्रीर्षायामालायाम् ॥
श्रीर्षवृत्तम् । न० गौडुम्बे । तरसु
जि ॥
श्रीर्षाङ्गु । पु० यमे । नि० क
मपादे ॥
श्रीर्षि । नि० द्विजे ॥ शृणोति
यु० । लुश्रुस्तृजाग्रभ्य क्तिन् ॥
श्रीर्षम् । न० काकागुरुणि ॥ म
कके । कुमारश्रीर्षयोरिति प्राप
कात् । शिरसः । श्रीर्षदेशः ।
श्रीर्षकः । पु० विधुन्तुदे । राहुयवे
॥ श्रीर्षप्रतिकर्तृत्वे प्रतिकृ
तावितिकन् न० शिरास्थि ॥
शिरोरक्षयसङ्गाहे । श्रीर्ष्ये ।
शिरस्त्रे । टापङ्क्तिभाभा ॥ श्रीर्षे
कसुखमस्मात् ॥ जयपराजयप
त्रे ॥
श्रीर्षश्चेदिकः । त्रि० बध्ये ॥
श्रीर्षश्चेदय । त्रि० बध्ये ॥ शिर
श्चेदु निव्यमर्हति । श्रीर्षश्चेदा
द्यश्चेति यत् । प्रत्यययोगेन शिरस
श्रीर्षभावे निपात्यते ॥
श्रीर्ष्य । पु० सुकेशि । विशदक
चे ॥ शिरस्त्रे । ज्ञानादिनामि
थोऽसक्तकचे ॥ शिरसिभवः ।
शरीरावयवाद्यत् । येषतचित्तवृत्त्य

श्रील

च० वाक्येति स्थितिबचनोत् । शिरस
श्रीर्षकादेशः ॥ न० शिरस्त्रे ।
श्रीर्षके ॥ शिरसिहितम् । वत् ।
येषतचित्तवृत्तिश्रीर्षकादेशः । येषा
भावेति टिलोपाभावः ।
श्रीर्षरक्षम् । न० शिरस्त्राये । शि
रस्त्रे ॥
श्रीर्षा । स्त्री० उष्णिकृन्तः ॥ ७ प्र
मेदे ॥ यथा । उत्तानर्षा सप्ता
का० सर्वेदीर्घा । ए, वं काम् ।
यथा श्रीर्षाणि द्विष्टा कैर्षाणि द्विष्टा
॥ यथा । दृष्ट कृष्ण । काशिनदी
। तीर्थनोपालानदी । येषु काये
रत्नानां च तीर्थानां गोपीनाम् ॥
श्रीर्षदय । पु० र विविशिवि ॥ यथा
। मिथुन केशरीकन्यातुलावृश्चिक
भ तया । कुम्भीयमोनपदैति सप्तश्री
र्षदया स्मृता ॥
श्रील । पु० न० स्वभावे । सहज
धर्मविशेषि ॥ सहृते । साधुवृत्ते
। सत्सरिच ॥ हारीताश्वे । ब्रह्म
य्यतादिरूपे । तदाह हारीतः
। ब्रह्मय्यता० देवपितृभक्तता० सी
म्यता० अपरीपतापिता० जनसूयु
ता० मृदुता० अपावृष्टम् । भैर
ता० प्रियवादिताम् । कृतज्ञता०
शरय्यता० कावय्यताम् । प्रशान्ति
कोतिवयोदमविषयशोकम् ॥ अरि
जमार्थ ॥ य नम् । श्रीलक्ष्मीऽ

शुक

नेनवा । शीलमसाधौ । ययन्ता
 हा । घञ । घोवा । यद्वा । शी
 ङोभुकलकवलज्जबालनङ्कति । ल
 क । अर्हर्षादि ।
 शीलनम् । न० पाठनिश्चये । गुण
 न्याम् । भविन्याम् ।
 शीलवान् । चि० सुखभावयति । सु
 शीले । सङ्कृते ।
 शीलहीन । चि० अनियतपुस्क
 दाभ्यादिजने ।
 शीला । स्त्री० कौत्सिडन्यमुने प
 त्न्याम् ।
 शीलितम् । न० शीर्णे ॥ चि० अ
 भ्यस्तं ॥ शीत्यतेस्म । शील० ।
 त्त ।
 शीलौ । चि० शीलवति । शीलम
 स्यऽस्य । सुखादिभ्यस्तेतीनि ॥
 शीवा । पु० अजगरे ॥ श्रेते । शी
 ङ्स्वप्ने । शीङ्क्नु शिर्वाङ्किचिष्ट
 धृभ्य क्तिप् ।
 शीबलम् । न० शैलेये । शैबाले । ल
 लेश्रितेतिष्ठतिशीङोबलन् । बाहुल
 काङ्गुणाभाव ।
 शु । अ० पूजायाम् ॥ आसुर्ये ॥
 शुक । पु० व्याससुते । वादराय
 णी । कौरि । मेधाविनि । फला
 शने । तीता० इ० भा० प्र० प
 चिणि । अस्मदशुभसूचकत्व यथात्र
 सत्तराजि । वाभ० पठनूराजशुक

शुकपुच्छकम्

प्रथाये० शुभंभवेदक्षिणत प्रवे
 शे । वनेचरा काष्ठशुका प्रथा
 तु स्यु सिद्धिदा सम्मुखमाप
 तन्त । इति । रावणस्यमन्त्रिणि
 । शिरोषष्ठ्ये ॥ न० सन्धिपर्णे ।
 वस्त्र । वस्त्राश्चले ॥ शिरस्त्रे ।
 शोचति० शवतिवा । शुचशोके०
 श्रुगतीवा । शुकवल्गोल्काङ्कतिसा
 धु ॥ शोभते । शुभदीप्तौ ।
 पूर्ववत्साधु ॥ यद्वा । शोभति
 । शुकगती ॥ इगुपधितिक० ॥
 शुकच्छदम् । न० स्त्रीण्येये ।
 शुकजिह्वा । स्त्री० शुकाननायाम्
 । सुवाठीठी० इ० भा० प्र० ।
 शुकतरु० । पु० शिरोषष्ठ्ये ।
 शुकतुण्डः । पु० हिङ्गुलप्रभेदे ॥
 सपीत शुकतुण्डक ।
 शुकद्रुम । पु० शुकतरौ ॥
 शुकनामा । स्त्री० शुकजिह्वायाम् ।
 शुकनाशन । पु० दद्रुने ॥ चि०
 शुकनाशके ।
 शुकनास । पु० शोषकद्रुमे ॥ श
 कनासेवपुष्पमस्थानि । अर्शचाद्य
 च् ॥ चि० शुकवन्नासशुक्ते ॥
 शुकपिण्डः । स्त्री० शुकशिम्व्या
 म् ।
 शुकपुच्छः । पु० गन्धके ॥ शुकस्य
 लाङ्गुले ॥
 शुकपुच्छकम् । न० स्त्रीण्येये ।

शुक्त .

शुक्लपुष्प . । पु . शिरोषट्पथे ॥ न .
 स्थीयैये ॥
 शुक्लप्रिय . । पु . शिरोषट्पथे ॥ वि .
 शुक्लवर्त्मने ॥
 शुक्लाप्रया . । स्त्री . जम व्याम . शिरोषे ॥
 शुक्लफल . । पु . अर्कवृक्षे ॥
 शुक्लवह . । पु . न . स्थीयैये . य
 न्तिपर्ये ॥ गन्धद्रव्यविशेषे ॥
 शुक्लवर्चकम् . । न . यन्तिपर्ये ॥
 शुक्लम् . अ . शैव्ये ॥
 शुक्लवर्त्म . । पु . दाडिमे . वि .
 शुक्लप्रियवस्तुनि ॥
 शुक्लाख्या . । स्त्री . शुक्लविज्ञायाम् ॥
 शुक्लादन . । पु . दाडिमे ॥
 शुक्लानना . । स्त्री . शुक्लविज्ञायाम् ॥
 शुक्लो . । स्त्री . कश्यपस्यपत्नीप्रभेदे
 । शुक्लोऽश्वत्थानजन्मदुक्तः कौप्रत्युक्तः
 ककानिति गारुडम् ॥
 शुक्लोदरम् . । न . ताक्षीषपत्रे ॥ कौरवठरे
 शुक्ल . । वि . पन्थे ॥ यथा . यन्म
 स्त्वा ऽऽदिगुचीभाग्डे सगुड्यौ
 द्रव्याक्षिकम् . । भान्यराशीमिश्र
 त्रिष्य शुक्लपुष्पतदुच्यते . इति ॥
 स्वभावतीमधुरादिरसानिकालव-
 शिनादकवासादिनाचास्त्वन्नितानि
 निःशुक्तानौतिमन्वयं मुक्तावल्यां
 क, लूकभट्ट . । पूती . शटिति
 । सडा . इ . भा . शुच्यतेत्य
 शुचिरपूतीभावेत्ता : ॥ द्रवद्रव्य

शुक्त

विशेषे ॥ यथा . कन्दमूलफला
 दीनिसर्ज्वलवचानिच . यत्रद्रव्ये
 भिष्वन्ते तच्छक्तमभिधीयते ॥ शु-
 क्तकफस्य तीक्ष्णोष्णरोचनं चमक
 य, पाण्डु, कृमिहरकृष्णमेदनर
 तपितकृत् ॥ निष्ठ, दे . कर्कशे
 ॥ काष्ठिके . मासे ॥
 शुक्ता . । स्त्री . पुत्रिकायाम् ॥
 शुक्ति . । स्त्री . रुपालयकले ॥ शुक्ते ॥
 शुक्लनले . नस्याम् ॥ अश्वत्थ
 । यथा . यच्चया शुक्तयस्तिष्ठत
 र्जरोमाजवावहाइति . दुर्गामनि
 । अर्धोदिने . मुक्तास्फोटी . सोपी .
 इ . भा . प्र . । इग्व्याधिविशेषे .
 कर्षयिग्निति . चतुसीलकपरि
 माणे . अष्टमिकायाम् . शुच्यति
 . शिचति . शिचतिषा . शुच्यभि
 षये . शुच्यशिक्षे . शुक्लगतौषा .
 तिक्त् ॥
 शुक्तिका . । स्त्री . पुत्रिकायाम् . शु-
 क्तौ . मुक्तास्फोटी ॥
 शुक्तिजम् . । न . मौक्तिके ॥
 शुक्तिमान् . । पु . कुलपर्वतविशेषे ॥
 अत्रिकुल्याकुमाराद्या . शुक्तिमत्पा
 दसम्भव . ॥
 शुक्तिवीजम् . । न . मौक्तिके ॥
 शुक्त . । पु . देवगुरौ . काव्ये . उ
 यनसि . भान्वे . कश्चो . सिते ॥
 ज्येष्ठम . सि . अमौ . विषयवृक्षे ॥

शुक्रास्त .

न० । मज्जजातधाती । तत्पर्याया
यथा । शुक्रं । तेजोरेतसीच० बी
जबीयेन्द्रियाणिचेति ॥ नेचरीगवि
शेषि । शुक्रवर्णं । शुक्रे । चि० त
वर्णविशिष्टे । शिचयति । कर्त्तु
न्देतिनिपातनाच्छुचिस्सक
• रन्प्रत्ययश्च ॥ शिचतीतिशुक्र
• शुचश्रीके । पूर्ववत् । शिचत्यने
नवा ॥ विरहिण्य शिचत्यस्मिन्
• शुक्रोऽप्येष्टमास ॥

शुक्रकार० । पुं० मज्जनि । चि० बी
यंकारके ॥

शुक्रगृहम् । न० वृषतुलया ।

शुक्रभुक्० ग० । पु० मयूरे ।

शुक्रभू । स्त्री० मज्जनि । चि० बीयी
त्पन्ने ॥

शुक्रल । चि० बहुवीर्यवति ॥ बीर्य
दे ॥

शुक्रला । स्त्री० उच्चटायाम् ॥

शुक्रवार । पुं० षड्वारे । शुक्रग्रह
भोग्यदिने ॥

शुक्रविष्य । पुं० दितिसुते । असुरे ॥
शुक्रस्त्रविष्य ॥

शुक्राङ्ग० । पु० मयूरे ।

शुक्रास्त । पु० नष्टभृगी । अत्रया
चादिनिषेधायथावद्वाक्यमार्तगुडे

। याचाविवाहव्रतवन्धवैश्वपासाद
चूडाकरण इतिषी ॥ नष्टभृगीना

पदिशेन्नराणां देवप्रतिष्ठापिकर्णवि

शुक्र०

धमिति ।

शुक्रियम । न० शुक्रदेवने० इतिषि
॥ शुक्रोदेवताऽस्य । शुक्रादुचन् ॥

शुक्र । पु० विष्कम्भादियोगान्तर्ग
तयोगविशिषि ॥ वर्णविशिषि । तत्
पर्यायायथा । शुक्रशुभशुचिश्चेत
विशदयेतपाण्डुरा । अश्वात्
सितोगीरोवचवीधवलीर्जुनइति
॥ वत्सरविशिषि ॥ तत्फल यथा
। रोगाबहुविधाश्चैवमनुष्यावाजिकु
क्षरा । सर्वेष्वप्रपश्यन्तिशुक्रेव
र्णवराजने । इति ॥ शुक्रैरखडे ॥

शुक्रयच्छे । न० रजते । रूप्य ॥
नयनोत्ते ॥ नेचरीगविशिषि ॥ यथा

। सुखे त मृदुशुक्रार्म शुक्रतर्ज्वते
चिरात् ॥ चिकित्साध्ययामुक्ता

पाणितल वृष्टाचक्षुषीर्यदिदीयते
अचिरेणैवतहारितिमिराणिव्यपि

इति ॥ ज्ञान कृष्णतिलैर्वापिचक्षु
ष्यमनिलापहम् । अमलै सत

त ज्ञान पर दृष्टिबलावहम् ॥ शु
क्लीनिस्वदलै पिण्डौ मुखोष्णा

स्वल्पसेन्धवा । धार्यानिचेऽनिलश्च
अशायकण्डुव्यथाहरी ॥ पिफला

पिण्डकानेचे वातपित्तकफापहिति
॥ शुभकर्मणि ॥ देवयानमार्गे ॥

चि० शुभवर्णयुक्ते ॥ शुक्लीगुणोऽस्या
ऽस्ति० अस्मिन्वा । मतुप् । गुण

वचनेभ्योमतुपोलुगिष्ठइतिलुक ॥

शुक्लपत्र

श्रीचतिवा । शुक्ल० । अश्वेन्द्राय
त्यादिनारन० निपातनाच्छुचि
शुक्ल । पञ्च रेफशुक्ल ॥

शुक्लक । पु० शुक्ले ॥ शुक्लपत्रे ॥
शुक्लकण्ड । पु० दात्युः ॥ नि०
श्वेतगलयुक्ते ॥

शुक्लकन्द । पु० सहिषकन्दे ॥ श्वे
तमुक्ते ॥

शुक्लकन्दा । स्त्री० अतिविषादाम् ॥

शुक्लकम्पा । नि० अक्षयकम्पा ॥

शुक्लकुष्ठम् । न० श्वेतकुष्ठे ॥

शुक्लकण्ठम् । न० शुभाशुभे ॥

शुक्लक्षीरा । स्त्री० काकोल्याम् ॥

शुक्लदुग्ध । पु० गृहाटके ॥

शुक्लधातु । पुं० कठिन्याम् ॥ शुक्ल
आसौधातुश्च ॥

शुक्लपत्र । पुं० सितपत्रे । विधुस
स्मन्निष्ठशुक्लपत्रदशकलाक्रिया
प्रचये ॥ तत्प्रययायथा । सितस्त्वा
पूर्यमाण आच्छुक्लपत्रविशद शुचि
शुक्लपत्र कृष्णपत्रोपकुशिवदिचक्षु
तद्वतिशुक्लपत्राणां ॥ सतुशुक्लप्रतिप
दादिपौर्णमास्यान्तपञ्चदशतिथ्यात्म
क । यथा । तत्रपञ्चाशुभौमासीशुक्ल
कृष्णौक्तमेव हि । चन्द्रविकारः
शुक्ल । कृष्णचन्द्रव्यात्मक ॥
पञ्चत्वाद्यास्तुतिवत् । क्रमात्पञ्चद
शसुताः । दशान्याः कृष्णपत्रे ता
पूणिमान्ताश्चशुक्ले ॥

शुक्ला

शुक्लपुष्प । पु० कवकवृक्षे । अतिच्छ
ये । कुन्दपुष्पवृक्षे ॥ मरुचके ॥
नि० अतकुसुमयुक्ते ।

शुक्लपुष्पा । स्त्री० नागदन्ध्याम् ॥
श्रीतकुम्भ्याम् ॥

शुक्लपुष्पो । स्त्री० नागदन्ध्याम् ॥

शुक्लपृष्ठ । पु० निसिन्धुके ।

शुक्लपृष्ठक । पु० सिन्धुवारे ॥

शुक्लवज्र । पु० जिनविशिषे ॥

शुक्लरोहित । पुं० श्वेतरोहितवृ
क्षे ॥

शुक्लला । स्त्री० उज्जटायां ॥

शुक्लवर्ग । पु० श्वेतवर्गसजातो
वद्रव्ये । शुक्लवृत्तिकपङ्कजादौ ॥

शुक्लवायस । पु० वके । दीर्घज
कुं । वकोटे ॥

शुक्लशाल । पु० अद्रिनिम्बे ॥ इ०
रा० शृङ्ग ।

शुक्ला । स्त्री० शारदायाम् । सरस्व
त्याम् । वाग्देवतायाम् ॥ शुक्ला
जलविचारसारपरमासाक्षाजगद्गा
मिनीबीजापुस्तकधारिणीमभवदी
जाङ्गान्धकारापहाम् । हस्तेस्फाटि
कमाविकीर्तिवधतीपद्मासमैसंखि
तांन्देतापरमेश्वरीभगवतीशुद्धिप्र
दायारदाम् ॥ गतिविशेषे । ज्ञान
प्रकाशमयत्वाद्विंशतिगती । ना
समानार्थे नागमप्रसिद्धदेवतानमा
ने ॥ अश्वाम् ॥ काकोल्याम् ॥

शुक्

विदार्याम् ॥ शुभ्रव्यायाम् ॥ टा
प् ॥

शुक्लाङ्गी । स्त्री० शिफालिकायाम् ॥
शुक्लापाङ्ग । पु० अथूरे ॥ चि० शु
क्लवर्णनेचान्ते ॥

शुक्लाङ्गक । पु० सितपर्णासि । वर्ण
राप्रभेदे ॥

शुक्लार्कम् । न० चक्षुरोगविशेषि ॥
सुखे तन्मदुशुक्लार्केशुक्लतर्कतेषि
रात् ॥

शुक्लिमा । पु० शुक्लत्वे ॥

शुक्लोपल । पु० श्वेतपाषाणे ॥

शुक्लोपला । स्त्री० शर्करायाम् ॥

शुचि । पु० वायौ ॥ तैजसि ॥ चि०
॥ शुष्यति । शुष्यशीषणे ॥ शुषि
कुषिशुषिभ्य क्ति ॥

शुक्लः । पु० न० षट् । आस्त्रातके ॥
पर्कव्याम् ॥ अङ्कुरे । कार्ये ॥

शुक्ला । स्त्री० अक्षय्ये ॥ नवपञ्चवकी
श्याम् ॥

शुक्लाङ्गम् । न० पुंस्यनसंस्कारवि
शेषि ॥

शुक्ली । पुं० अक्षय्ये ॥ षट्द्रुमे ॥

शुक् । स्त्री० शोके ॥ शोचनम् । शु
चिशोके । सम्पदादित्वात्क्षिप् ॥

वशप्राप्तेऽवस्थी पितरितनयेवासुहृ
दिवा० शुचासन्तप्यन्ते भृशसुदरता-
डजडधियः । असारेसंसारेविरसप
रिणासेतुविदुषांविद्योगो वैराम्यद्रद

शुचि .

यतिवितन्वन्शमसुखम् ॥

शुचा । स्त्री० शोके ॥

शुचि । पु० योष्ये ॥ अङ्गी ॥ सौरा

ङ्गी ॥ यथा । पावक पवमानश्च

शुचिरनिश्चयेय । निर्मल्यः प

वमानः स्नाद्वैद्युत पावक स्मृ

तः ॥ यच्चासौतपतेसूर्यः शुचिर

निस्त्वसौस्मृतः । तेषामुसन्तता

बन्धेचत्वारिंशत्पञ्च ॥ पावकः

पवमानश्चशुचिस्तेषांविताचयः ।

एतेचैकीनपञ्चाशदङ्गयः परिकी

र्त्तिताः ॥ इ० कौर्मै १२ अध्या

यः ॥ चि० की ॥ शृङ्गाररसे ॥ उत्त

मयुषप्रकृतिकत्वेन० जुगुप्सारहि

तत्वात्० शुचि शृङ्गाररसः ॥ आ

षाडेमासि ॥ शुचिपविच करोति०

शुचयति । तत्करोतीतिश्रुत्याद्

चङ् ॥ यथा । शोचति । अन्तर्भावि

तस्ययाच्छुचि रगुपधात्किदितोन्

॥ शोचतिविरहिणोऽस्मिन्नितिवा ।

शोचत्यनेनवा॥विदुषि ॥ शोचतिज

मङ्क्लिश्यमानम् ॥ उपदाशुचसन्नि

धि । क्येष्ठमासि ॥ स्त्री० कश्यप

पत्न्यास्तोस्त्राया सुतायोम् ॥ चि०

धवले ॥ शुद्धे ॥ यथा । आसनश

यनयानंजयापत्यकमण्डलुम् । आ

त्मनः शुचिरेतानिपरिषामशुचीनि

तु ॥ स्वभावतः सस्कारतश्चशुद्धे

॥ वाद्याभ्यन्तरणौचसम्पन्नः ॥ शो

शुक्ली

ये शुचिर्विशुचिर्नृशरिशुचि
शुचिः ॥ अनुपहते ॥ शुक्लशुचि
शिष्टे ॥

शुचिता । स्त्री० शुचित्वे ॥

शुचिद्रुम । पु० पिप्पलवृक्षे ॥

शुचिप्रणी । पु० आचमने ॥

शुचिमणि । पु० स्फटिके ॥

शुचिसल्लिका । स्त्री० नवमालिकाभा
म् । याप्योक्तवायाम् ॥

शुचिरिचि । पु० चन्द्रमसि ॥

शुचित्रत । पु० युधिष्ठिरे ॥

शुचिश्रवा । पु० विष्णौ । शुचीनि
पावनानि श्रवांसि नामानि श्रवणीया
नियम्यतः ॥

शुचिषद् । पु० परमात्मनि ॥ शुचि
चित्ते सीदति । षद् । सत्सूहि
धितिक्षिप ॥

शुटीरता । स्त्री० बीर्ये । इ० वि० शि
ष ॥

शुष्टिः । स्त्री० शुण्ठ्याम् । शुष्टति
कफम् । शुठि० । इन् ॥

शुक्ली । स्त्री० शुक्लाद्रुके । जङ्घीवये
। विश्वे । नागरे । विश्वभोसज्जि ।
शृंगबिरे । कफारी । सूठ० ग०
भा० अस्याशुण्यावयाभावप्रकाशि ।
शुक्लीरुष्यामवातस्रोपाचनीकटुका
लघु । क्षिग्धीष्णुसधुरापाक्षिकफवा
तविषयलुत् । इष्यास्वर्यामिश्रतास
शुक्लासङ्गदाममान । इतिश्लोपद

शुक्लीपाक

श्रीयार्थभानाहादरमारुतान् । आ
म्नेयशुचभूयिष्ठतीयाशपरिशोध्यय
त् । सङ्गृह्णतिमलतत्तुयाहिशु
ण्ठादयोयथा ॥ विषयभेदिनीया
तुमाकययाहिणीभवेत् । शक्तिर्वि
षयभेदेष्टायतीनसलपातने ॥ शु
ण्ठतिक्कफम् । शुठिशिष्ये । प
चाद्यच । गौरादि ॥ इतिपु०
कटिकारादितिष्ठोप ॥

शुक्लीकाय । पु० विज्ञाकषाये ॥
सचोक्तोयथा । वार्तनिर्दकयनक
फकवलयम् । न्मन्मयनूयोनसङ्घटि
निर्मलकयन्प्रभाप्रनलयन्हृद्गोम
त्सारयन । नि शिषकठरासयप्र
यमयशुहीपवनपावककासश्लास
निराससाधनमसौविज्ञाकषाय
कृतइति ॥

शुक्लीपाक । पु० विज्ञाभेजकप्रभा
नेपाकविशेषि ॥ यथा । प्रस्थनय
शुद्धशुण्ठ्या पचेद्दुग्धं चतुर्गुणे
। शुक्लीसमगवांसर्पि श्वगड्घी
रसमपचेत् ॥ ताम्रायसिकटुहिष
द्व्यासंघट्टयनपचेत् । छातीफल
कीरकीदेशताजाचिककृतयो । ए
ताद्राशोपकुल्याचविहारीजनशालु
का । बीजखर्जूरकायाचघनसार
कमेव । पलाशमाचयैतीर्षानाखिके
रफलकाय । पलाशश्लोचपादांशि
वतसीहृद्यशकते ॥ चारबीजमि

शुण्डी

सिखापिगृह्यतेदिपलादिक । चि
वृत्ताया पल्लवैकसर्वेषापिण्डिका
भवेत् ॥ हन्यशीतिशतरोगानच
त्वारिंशच्चपित्तजान् । विशतिस्ते
षसम्भूतानष्टौचपिज्वरोहणान् ॥
दशमूत्रभयानरोगानन्यानपिनि
वारयेत् । महीषधप्रसादेनपरम
सुन्दरोभवेत् । इतिपाकावली ॥

शुण्डाम् ।) न० शुण्डाम् ॥
शुण्डाकम् ।) पु० शुण्डाकम् ॥

शुण्ड । पु० मदनिर्भरे ॥

शुण्डक । पु० मण्डहारके ॥ युद्ध
वेणौ ॥

शुण्डरोह । पु० भद्रये ॥

शुण्डा । स्त्री० मद्यपानालम्बे ॥ ज
लहस्तिन्याम् । विश्यायाम् ॥ ह
स्तिहस्ते । सुराद्यस्य नान्या
म् ॥ शुन्यवे । शुनगती । जम
नाङ्ग ॥

शुण्डापानम् । न० मदस्थाने ॥

शुण्डार । पु० शौण्डिके । स्वल्प
शुण्डायाम् ॥ ऋक्षाशुण्डा । कु
टीशमीशुण्डाभ्योर ॥

शुण्डाल । पु० हस्तिनि ॥

शुण्डी । पु० शौण्डिके ॥

शुण्डिमषिका ।) स्त्री० कुण्ड
शुण्डिमूषी ।)

यामि ॥ इ० रा० नि० गृ० ॥

शुण्डी । स्त्री० हस्तिशुण्डावच्छे ॥

शुद्धमासम्

शुतुद्रि । स्त्री० शतद्रुसरिति ॥ शु
पूजिततुदति । तुद० । अगुपधा
त्किदितौन् । बाहुलकाद्गुक् ॥

शुदि । च० शुक्लपक्षे ॥

शुद्धम् । न० मरिचे स्त्री० ॥

शुद्ध । चि० पते । पतिवे ।

अशुद्धिरहिते ॥ निर्मले । नि

र्लेपे ॥ निर्दोषे ॥ शुक्ले ॥ रा

गान्तरामिश्रितरागे ॥ प्रसन्ने ॥

निव्यनिरस्तसमस्तदोषपरसंभिद्रूपे

॥ शुद्ध्यतिशुद्ध्यतीऽनेनवा । शु

धशैवे । क्त । प्रशस्ताशुद्धिर

स्यवा । अशुद्धाद्याच ॥ अहरहित

भवने ॥ रागाद्यशुद्धिरहितेपर

मात्मनि ॥

शुद्धचेतन्यम् । न० सर्वधर्मातीति ॥

शुद्ध । इ० ध । पु० शुद्धकर्णे ॥
गर्भे ॥

शुद्धदत् । त्रि० शुक्लदन्तयुक्ते । शु

द्धदन्ते । शुद्धादन्तायस्यस ॥

अयान्तशुद्धशुभ्रवपराहिभ्यस्येति

पक्षेदन्तस्यदत्तादेश ॥

शुद्धमति । स्त्री० पवित्रमती । सु

मती चि० सुमतिविशिष्टे ॥ प

विश्वबुद्धियुक्ते ॥ शुद्धावासीमतिश्च

॥ शुद्धामतिर्यस्यस । पु० च

तुर्विशतिभूताहदन्तगर्तजिनविशे

षि ॥

शुद्धमासम् । न० मासस्यञ्जन

शुद्धान्त

विशेष । सुधवास • इ • भा • ।
 यथा । पाकपाचैद्युत दद्यात्तैलं
 मातदभावत । तत्रहिङ्गुहरिद्राश्च
 भर्जयेत्तदनन्तरम् । कागादेर
 स्थिरचित्त मांस तत्खण्डित भूयम्
 । धीत निर्गालित तस्मिन्पुनतद्वर्ध
 येच्छने ॥ सिद्धयोग्यजल दत्त्वा
 लवण चपचेतत । सिद्धिजनस
 म्पिप्यवेसवार परिधिपेत् ॥ द्रव्या
 णिवेसवारस्यानागगहिदलानिहि
 तगडूलाश्चलवङ्गानिसरिषानिसमा
 सत • ॥ अनेनविधिनासिद्ध शु
 द्धमासमितिस्मृतम् । शुद्धमां
 स पर हृष्य वल्लरुच्यस्रवञ्चम् • ।
 त्रिदोषशमनश्रेष्ठदोषन धातुवद्धं
 नमितिभावप्रकाश ॥

शुद्धवती । स्त्री • वरुणस्यपुत्र्याम्
 ॥ यथा । शुद्धवत्यम्बुनाथस्यस्त
 टिकोपलनिर्मिता । पाण्डुराभी
 पमैयाद् सेविताभातिधामभिरि
 तिमृगेन्द्रस हिता ॥

शुद्धवज्रिका । स्त्री • शुद्ध्याम् ॥
 शुद्धसत्त्वम् । न • रजस्तमोभ्यामस्पृ
 ष्टेचिगुणायामायाचशमूते • वि
 मलसत्त्वगुणे ॥ त्रि • शुद्धान्त
 करणे ॥ शुद्धरागादिकषावरहित
 सत्त्वमन्तः करणस्य ॥

शुद्धान्तः । पु • भूभुजास्त्रागारे ।
 अन्तःपुरे अवरोधने ॥ क्मा

शुद्धि

शुद्धकक्षान्तरे । राजधानीस्थान
 विशिषेवासगृहाख्ये • इतिस्वामी ॥
 राजयोगिति ॥ शुद्धिान्तोऽस्य ।
 रचका शुद्धाचलसमीपेऽस्य वा
 ॥ अशौचान्ते ॥

शुद्धान्तपालक । पु • अन्त पुररच
 के । गृहदौषारिके । कक्षारचके ।
 रात्रिहिण्डके ॥ तत्त्वचय यथा ।
 शुद्ध कुलीकृत सूत पिष्टय ताम
 र शुचि • । रात्रासन्तः पुरा
 ध्यक्षोविनीतस्तथीयते • इ • स
 क्यपु • ॥

शुद्धान्ता । स्त्री • राजयोगिति ॥

शुद्धापङ्कति । स्त्री • चलङ्कारवि
 शेषि • यथा ॥ शुद्धापङ्कतिरन्य
 स्मारिपार्योधमंनिष्कम् • । नायं
 सुधांशु • किन्तहिंभ्योसगङ्गासरी
 रुचम् • इति ॥

शुद्धि । स्त्री • । माजनायाम् ॥
 दोषनिरासे • वैदिककर्माङ्गत्वप्र
 योजकसंस्कारविशेषे ॥ कलिकल्प
 षडोनानाहिलादीनासुरेन्द्ररि ।
 मेध्याऽमेध्याविचारार्थानशुद्धि •
 शीतकर्मणा • नस हिताद्यै स्मृ
 तिभिरिष्टसिद्धिर्नृणांभवेत् । वि
 नाद्यागममार्गेणकौनास्तिगतिः
 प्रिये ॥ कलावागममुक्तं ज्योतिष्य
 मार्गेप्रवर्त्तते । नतस्वगतिरसीति
 मत्त्व सत्य नसंशयः ॥ दुर्गायाम् ॥

शुनाशीर .

यथा । स्मरणाच्चित्तनादापिगोध्य
तेसहिपातकात् । तेनशुद्धि स्मभा
ख्यातादेवीरुद्रतनौस्थितेति । शुधे
स्त्रियाक्तिन । देवतायैसुराप्रदाने
द्रव्यान्तरसञ्ज्ञायाम् ॥ यथा । मास
मीनश्चमुद्रावफनमूलानियानिच ।
सुधादानेदेवतायैस स्त्रीषाशुद्धिरी
रितेति ॥

शुद्धिलाभ । पु० प्रायश्चित्ते ॥

शुद्धोदन । पु० नृपविशेषे ॥ शुद्धो
दनेऽञ्ज । शकम्बादि ॥ शुद्धो
दनायतोभुक्तेन्यायवच्छुद्धमेदन
म् ॥

शुद्धोदनसुत । पु० शाक्यमुनौ ॥

शुन । पु० बायो ॥ कुक्कुरे ॥ य
थाहवाचस्पतिः । कुक्कुरस्तु
नि श्वान कपिलीमण्डल शु
नइति ॥

शुन शिप । पु० मुनिविशेषे । न
शुन शिप । न०

चीकमुनिप्रचे । भाजीगर्ते ॥

शुनक । पु० कुक्कुरे । शुनति ।

शुनगती । कुर्गिल्लिपसन्नयोरपू
र्वस्यापि ॥

शुनकचक्षुका । स्त्री० सुद्रव्यचक्षुषे ॥

शुनकचिह्नी । स्त्री० शाकविशेषे । श्वा
नचिह्निकायां ॥

शुनाशीर । पु० इन्द्रे ॥ शुनावायु

० शीर सुव . . तावस्यस्य ।

शुन्य

अर्थाच्चायच् । अन्येषामपीतिदी
र्घं ॥ शुनाशीरोद्वितालव्य सु
नासीरोद्विदन्त्यक । तालव्यादि
दन्त्यमध्य शुनासीरसदृश्यते ।
इतिभरत ।

शुनासीर । पु० इन्द्र । पुरुहूते ।

पुरन्दरे । शुद्धत्वव्ययस्यपूजार्थक

त्वात् । शोभननासीरसेनाविशेषा

यस्यस ॥ यथा । शुनावायु सी

रक्षादित्य ० शुनश्चसीरश्चति ।

देवताहनवेचेत्यानङ् इतिवृत्तिका

र । दन्त्यवर्तीयपाठावहुसम्मत ॥

शुनासीरोयन । न० शुनासीर्ये ॥

शुनासीरोदेवताऽस्मेत्यर्थे । द्यावा

पृथिवीत्यादिनाङ् ॥

शुनासीर्यम् । न० शुनासीरोयं । इ

विरादौ । शुनासीरोदेवतास्मेत्य

र्थे । द्यावापृथिवीशुनासीरमरुत्व

दग्नीषामवास्त्रोपतिगृहमेधाश्च

ति० चादात् ॥

शुनि । पु० कुक्कुरे । सारमेये ।

शुनी । स्त्री० कुक्कुर्याम् ॥ अक्षालक्ष

श्च शुनोलेख्यमव ॥ कुष्माण्डग्राम्

॥ गौरादित्वानङीष् ॥

शुनीर । पु० कुक्कुरोसमूहे ॥ इति०

चि० शिष ॥

शुन्य । पु० अग्नौ । शुन्यति । शु

न्यशुद्धौ । अजिमनिशुन्यदसिज

निभ्योयुच् ॥

शुभयङ्

शुन्यम् । न० शुन्ये ॥ शुनेहितम् ।
गवादिषुशुन सम्प्रसारण वाचदौ
र्घत्वं मतिवत् ॥ शुनीमासमृद्धे ॥

शुभ । पु० विष्कम्भादिषु० ज्योतिष
श्रियोनि ॥ तथोत्पन्नफलवया । शु
भप्रसूत० शुभकृत्तराणां शुभोद्
येष्टीविदुषासमाजि । कर्मातिनित्य
शुभकर्मधीमान्श्रीभाभिक श्री
भनवेशधारीति ॥ कृ० ॥ शुभर्हि
सायाम् । इष्टपथितिक ॥ न०
कल्पाय । क्षेमे । भद्रे । मङ्गले ।
मौक्तिके ॥ पद्मकाष्ठे ॥ इष्टफले ॥
परमानन्दरूपत्व नमस्कृतानामङ्गले
० मोक्षमुखे ॥ चि० सुखरूपे ॥ क्षे
मशालिनि ॥ खसञ्चारिपुरे ॥ प्रश
स्ते ॥ श्रीभते । शुभश्रीभायाम् ।
इष्टपथश्चाप्रीक्षित ॥ ॥

शुभयु० । चि० शुभान्विते । शुभम
स्थासि । शुभमितिमानामव्ययम
। अहशुभाभेयु० ॥

शुभकृत । पु० प्रभवादिबत्तरान्तर्गत
बत्तरविशिष्टे । यथा । सुवर्णरूप्य
धान्यानिजगत्सर्वसुगीभनम् । वा
ह्यावाण्यजस्तुष्टा० शुभक्षे शुभ
कृतिप्रिये ॥ ३६ ॥ चि० शुभकार
के ।

शुभगन्धकम् । न० बीले । चि० मङ्ग
लगन्धयुक्ते ॥

शुभयङ् । पु० सौम्ययङ् ॥ अर्धाधि

शुभाङ्

वा । श्रीक्षेत्रगुरु शुक्रस्तथैवच
। पा० ॥ युनेवु० ॥ श्रीक्षेत्रगुरु तेषु
भग्नहा ॥

शुभदर । चि० क्षमदरे । क्षेमका
र ॥

शुभदरी । स्त्री० पार्वत्याम् ।

शुभद । पु० अश्वत्यवच । चि० शु
भदातर ॥

शुभदन्ती । स्त्री० सुदन्त्याम् । सुदन्ति
याम् । पुष्पदन्तीभयोषित ॥ शुभी
श्रीभनोदनावस्था । नासिकाद
रौष्ठे तङ्गीष ॥

शुभपत्रिका । स्त्री० शालपत्र्याम् ।
मङ्गलपत्रिकायाम् ॥

शुभम् । च० क्षेमे । भद्रे ॥

शुभवासन । पु० सुखवासकरगन्धे
। सुखवासने ॥

शुभस्थनी । स्त्री० अश्वभूसौ भद्रभू
सौ ॥

शुभा । स्त्री० जयरीचनायाम् ॥ श्री
रीचनायाम् ॥ प्रियङ्गु ॥ अश्व्यस
॥ इदं तदूर्वायाम् ॥ देवमभायाम्
॥ उमासखीविशिष्टे ॥ मङ्गलान्विका
याम् ॥ छाग्याम् ॥ टाप ॥

शुभाङ् । चि० मङ्गलावयवयुक्ते ।
सुन्दरावयविनि ॥ शुभानिलवयव
लक्षितान्वयान्वय ॥

शुभाङ्गी । स्त्री० कुरिरपत्न्याम् । का
मदेवपत्न्याम् । मङ्गलावयवयुक्ता

शुभालु

याम् ॥

शुभाचारः । त्रि० शुभनाक्षरवति ।

शुभाचारा । स्त्री० उमासखीभेदे ॥

शुभाञ्जन । पु० शिखी ॥

शुभात्मिका । स्त्री० कल्पायाम् । शुभोक्तौ ॥

शुभान्वित । त्रि० मङ्गलयुक्ते । शुभयौ । शुभेनान्वित कर्तृकरण इतिसमासः ॥

शुभः । पु० चन्द्रे ॥ शुक्लेवर्णे ॥

शुभते । शुभदोषौ । स्फुरितश्चौ

तिरक् ॥ न० अश्वके ॥ रूप्ये ॥ का

सीसे ॥ गडलवर्णे ॥ शाकम्बरी

ये ॥ त्रि० उद्दीप्ते । शुक्लगुणयुक्ते ।

शुभदन् । त्रि० शुभदन्तः ॥ शुभादन्ता यस्यासः । अयान्तशुद्धशुभेतिदन्तस्य दन्तादेशः ॥

शुभदन्तः । त्रि० शुभदन्ति ॥

शुभदन्ती । स्त्री० पुष्यदन्तेभकरिण्या मः ॥ शुभौदन्तौ । अस्या सा । नासिकादौष्ठजडघादन्तकर्णशृङ्गा चोतिङ्गीष् ॥

शुभरश्मिः । पु० चन्द्रे ॥

शुभा । स्त्री० गङ्गायाम् ॥ वशरीचमायाम् ॥ स्फुर्य मे ॥

शुभांशुः । पु० सुधांशौ । शीतधीशे । चन्द्रे ॥ शुभाञ्जलवैभवा ॥ कपूरे ॥

शुभालुः । पु० महिषकन्दे ॥

शुक्ल

शुभ्रः । पु० ब्रह्मणि । कामलायामे

॥ दर्शनीये । शुभते । शुभ्रशुभ्र

नार्थे । अदिगदिभूशुभ्रिभ्यः क्तिन् ॥

शुभ्रः । पु० कश्यपाद्दत्तासुत्पत्तेः

निशुभनमुचिभ्याञ्छेष्टे । शिखी

ह्मणोवाप्राप्तवरे । जसुरीक्षमे ॥ य

था । कश्यपश्चदितिनभिभायासौ

दक्षिणसप्तमः । तथा पुत्रकयञ्छे

सहस्रजाहलाधिकम् । ज्येष्ठ शु

भ्रद्रुतिख्यातानि शुभ्रश्चाऽऽरेऽसु

रः ॥ तृतीयेनमुचिर्नाममहाबल

पराक्रमः । इतिवामनपुराणम् ॥

शुभ्रवातिनी । स्त्री० महासरस्वत्या शुभ्रनिर्वर्हिणी । मः ॥

शुभ्रपुरम् । न० एकः श्लोः हरिश्च

॥ शुभ्रजङ्गलधुनात्रः शुभ्रपुरश्छे ॥

शुभ्रपुरा । स्त्री० शुभ्रसुरनगशाम् ।

शुभ्रपुरे ॥

शुभ्रमथनी ।

शुभ्रमर्दिनी । स्त्री० दुर्गायाम् ।

महासरस्वत्या ॥

शुभ्रा । स्त्री० शिभायाम् ॥ शुभ्रश्च

ति । शुभ्रशुभ्रशिभायाम् । अचा

यच् ॥

शुक्लः । पु० न० घटादिदेशे रत्नानि मि

तरुपिराजभागे । च्छानिर्वेशिराज

भागः शुक्लः । इत्युक्ते । स्थ

लजलपयादिना । बाणिज्याकारि

५ शुभान्

[illegible]

शुक्लानाम्ना स्त्री० अयम्य नमिषिषि ॥
 शुक्लम् न० तन्मे ॥ यज्ञकर्मणि ॥
 अचार ॥ जनसन्निधौ ॥ शलति ।
 शतशती सत्यादयस्येति साधु ।
 यदा । शुभ्ययति । शुभ्यतेवा । शु
 भ्यमानं गद्यन्त । एरब्ध् वळ
 वा । वरटे । रण्यौ ॥

शुल्का । स्त्री • रत्नौ ॥

शुल्वारि . । पृ० गन्धर्वी ॥

गुप्सुवान् । पि० श्रुतवति । श्रुतोतिः ।
कसु ।

अधिर

शुश्रू । स्त्री • मातरि । यथा । शि
शा शुश्रूषणाच्छ्रुतिमहाभा
रतेनोच्चधर्मः ॥

शुश्रूषणम् । न० सेवायाम् । शुश्रूषायाम् ।

शुश्रूषा । श्री. उपासने । परिचर्या
याम् । सेवायाम् ॥ यथाहमगता
न् । नाहमस्याप्रजातिभ्यातपसी
पगमेनवा । तुष्येयसर्वभूतात्माशु
रुशुश्रूषयायति ॥ कथने ॥ श्रोतु
मिच्छायाम् ॥ शुश्रूषणम् । शुश्रू
षी । सज्जना । अप्रत्यक्षात् ॥

श्रुत्यु । पु० परिचायकी । श्रुत
निष्कौ ॥ यथाखनन्खनिषेखन
रोक्वधगच्छति । तथागुरुगता
विद्याश्रुपुरधिगच्छति ॥ श्रुतो
ते सद्गतादुप्रत्ययः ॥

शुभ । पु. गते । शिष्ये । हस्त
नयपाल ।

शुचि । श्री. श्रीप्रि ॥ विले । शुचि
रे । श्री. प्रथम । शुचिश्री. प्रथम ।
शुपथारत्निकिद्वीन् । शु. प्रथम
तिवा ॥

शुभिरः । पुं० न० गर्ते ॥ बज्रौ ॥ सू
षिके ॥ न० व श्यादिनाथे । या
दिनाथ श्यादियह । सधा । व श्या
ऽथपारौमधुरोतिनरोमक्खकाह-
काः । ती। डहीमुरकोमुकाशुक्तिना
खरनाभयः ॥ शृङ्गकापाणिर्नवव

शुष्कपत्रम्

समं वशस्तथापर । एतेशुषिरभे
दास्तुकायिता पूर्वसूरिभिरिति ॥
विबरे ॥ त्रि० सरन्ध्रे । रन्ध्रान्वि
ते शुषिश्चिद्रमस्याग्निनवाऽस्ति
। जषशुषीतिर ॥ यहा । शुष्य
ति । शुष इषिमदिसुदौतिष्कि
रच ॥ शुष्केधीत्यन्य ॥
शुषिरा । स्त्री० नलीनामगन्धद्रव्यं ॥
शुषिराभिद्रुमलताकपोताडघ्निनं
टौनलीत्यमर ॥ शुषिरमस्त्यस्य
अर्थाया । अर्थ आद्यच् ॥
शुषिन । पु० समोरणे । वायौ ।
शुष्क । त्रि० नीरसे ॥ शुषेत् ॥
शुष कङ्कति० निष्ठातकारस्य
कङ्कार ॥ यहा । शुष्यति । शुष०
। सृष्टभूशुषिमुषिभ्य कक् ॥
शुष्कतर्क । पु० दुस्तर्के । अनु
यादृक्कमानहीनतया० निरालम्ब
ने० ऽर्हवैनाशिकादिकल्पितेऽनु
माने ॥
शुष्कपत्रम् । न० नीरसदले ॥ आ
तपादिशेषितपट्टशाके । गालि
ता० शुक्ता० इ० गौ० दे० भा०
प्र० । अस्यगुणायथा । शुष्कपत्र
पयोमिश्र पित्तक्षौण्डज्वरापहम् ।
तच्छुष्कपत्र जलदोषनाशनविशेष
त पित्तक्फज्वरापहम् । जल
क्षतस्यापिचपित्तहारकसुरोचनव्य
ञ्जनयोगकारकमिति राजबल्लभ ॥

शुष

शुष्कमस्त्य । पु० आतपादिनानी
रसेमीने ॥ शुष्कमस्त्यानबल्याः
स्य दुर्जराविड्बिबन्धना ॥
शुष्कमासम् । न० आतपादिना०
अनान्द्रपिपित्ते । उत्तमे । बल्लुरे ॥ अ
था । छद्धानादोषलमास० बोला-
वतनलघु । त्रिदोषकृदयालजु
ष्ट शुष्क शूलकारगुरु ॥
शुष्करेवती । स्त्री० मातृकाविशेषे ॥
शुष्कल । त्रि० आसिषे ॥ शुष्क
मासव्यापयिक्के । पिपितापिनि
॥ शुष्कलीमर्त्त । शेषवृत्त्यन् ।
सन्नापूर्वकत्वाद्दृष्टभाव ॥
शुष्कली । स्त्री० शुष्कमासे ॥ मास
मात्रे ॥
शुष्कवृक्ष । पु० पोण्डुतरौ ।
धवे ॥
शुष्कव्रण । पु० क्लिषे ॥
शुष्क इ । पु० धववृक्षे ॥ त्रि० नि
स्नेहावयवे ॥
शुष्काङ्गो । स्त्री० गोधोयाम ।
शुष्काद्रम न० शुष्काम् ॥
शुष्ण । पु० सूर्ये ॥ बङ्गौ ॥ शुष्य
न्यनेन । शुष० । तृषिशुषिरसि
भ्य क्तिदितिन ॥
शुष । पु० सूर्ये ॥ अग्नौ ॥
अर्चिषि ॥ न० तेजसि ॥ ओज
सि । बले ॥ शुष्यतिजलम् । शु
षिरन्तर्भाषितव्यथात् । अविस्तिषि

शूकपिण्डी

सिगृपिभ्य किदितिमनप्रत्यय

शुप्यत्यनेनवा । शुप० ॥

शुष्मा । पु० अन्तो ऽ चित्कञ्च ॥

मृग ॥ न० तेजसि ॥ शुप्यत्य

नेन । शुप० । अन्येभ्योभौतिम

निन सच्चापूर्वकत्वन्नगुण ॥

शे प्रयतिवा । बाहुनकाः मलुक् ।

शुष्मा । वि० बलिष्ठे । मत्ते ॥

अस्यर्गेडनि ॥

शूक । पु० शुद्धे । अण्यतोऽन्ताधे

। किशारारन्यस्मिन० अण्यतो

ज्याधे । सम्रादेरन्यवहसिका

दिक्कण्टके ॥ श्याति । शीतनूकर

णे । उन्कादयश्चेति साधु ॥

दयायाम् । न० शूकटये ॥

शूकक । पु० प्राक्टे । यवे । रसि

शूककौट । पु० इक्षिके । शूकवा

नकोट । शूकयुक्त कौट ।

शकपाथिबादि ॥ जर्णादिभञ्ज

क कौटविशेषाद्विज्ञेय शूक

कौटश्च० भसरप्रभेदेयम् ॥

शूककौटक । पु० शूककौटे ॥

शूकटणम् । न० त्वन्निशेषे । शूके ।

शूकाव्य । कनिष्ठके ॥ द्र० रा०

शट ॥

शूकधान्यम् । न० यवगेधूमादौ ॥ शू

कधान्यम् ॥

शूकपिण्डका । } स्त्री० शूकशिम्य्याम् ॥
शूकपिण्डी । }

शूकशिम्यी

शूकर । पु० कृत्स्नवरविशेषे । बराहे

क्रीडे । शूकोऽस्यस्य० स्वररासत्वा

त् । र ॥ यद्वा । शूकराति । रा०

आतडितिक ॥ यद्वा । शू० इति

ध्वनिकरेति । अच्० टावा ॥ वा

लिविशेषे ॥

शूकरकन्द । पु० बाराहेकन्दे ॥

शूकरपादिका । स्त्री० कौकशिम्य्याम् ।

सुवरासेमङ्कतिभयापमिधायाम् ॥

शूकरमुखम् । न० नरकविशेषे ॥

शूकराज्ञाना । स्त्री० बराहज्ञानाया

म् ॥

शूकरी । स्त्री० शूकरस्त्रियाम् । वा

तेरितिङोष् । इन्द्रस्याशुचिशूक

पस्यवमुखेद खेचनस्त्यनारखेष्वा

कामनवोतयोरपिसुधाविष्ठाचका

भ्याशनम् । रक्षावाशुचिशूकरोचप

रमप्रोमास्यर्द्धमृत्युत सन्नासीपि

सम० स्वकर्मगतिभिद्यान्यान्यभा

व सम ॥ बराहज्ञानायायाम् ।

शूकरेष्ट । पु० कशिरुषि । वि० सू

करप्रियवस्तुनि ॥

शूकल । पु० दुर्बिनीताश्वे ।

शूकवान् । वि० शूकयुक्ते ।

शूकवती । स्त्री० कपिकण्ठ्याम् ॥

शूकशिम्या । } स्त्री०

शूकशिम्यि । } पु० कपिकण्ठ्याम् ॥

शूकशिम्यिका । } स्त्री०

शूकशिम्यी । }

शूद्र

। कौचद्रु • भा • ॥ शूकयुक्ताश्विम्वा
• शिम्वि शिम्बिका • शिम्बीना ॥

शूकसिम्वा । स्त्री •
शूकसिम्बि पु • कपिकच्छाम् ।
शूकसिम्बो । स्त्री •

मर्कव्याम् । कौच • भा • प्र • ॥

शूका । स्त्री • शूकशिम्वायाम् ॥

शूकाव्यम् । न • शूकटणे ॥

शूकापट्ट • । पु • तृणयाहिणि । तृ
णमणौ । कपूरद्रु • भा • प्र • ॥ द्रु
• हा • स्त्री •

शूतिपर्ण • । पु • आरग्वधे ॥

शूद्र • । पु • अश्वरवणे • वृषन्ते । ज
वन्यजे ॥ अस्यान्नादिग्रहण वैदिक
ब्राह्मणे ननकर्त्तव्यमित्याह नाराय
ण । शूद्रान्न शूद्रसम्पर्कशूद्रेण
चसहासनम् । तेषाम्निनरकधोर
यावच्चन्द्रदिवाकराविति ॥ अस्मिन्
तिरग्निपुराणे जातिमालायामुक्ता
। तथाहि । आदौ प्रजापतेर्जातामु
खादिप्रा सदारका । वाह्योश्च
त्रिधा जाता जर्षोर्बेष्टा विजिज्ञिरे ॥
पादाच्छूद्रश्च सम्भूतस्त्रिवर्णस्य च से
वक • हीमनामा सुतस्तस्य प्रदौ
पस्तस्थपुत्रक • कायस्थस्तस्य
पुत्रीऽभूद्रभूवलिपिकारक • काय
स्थस्तस्य पुत्रा विख्याता जगतीतक्षि
॥ विचरुमस्त्रिचसेनो विचित्रस्तथैव
च । विचरुमोगतः स्वर्गे विचिषी

शूद्रकर्म

नागसन्निधौ ॥ चित्रसेन पृथिव्यां
वैद्वतिशूद्र प्रवक्षत इति ॥ शिच
ति । शुचिशिके । शुचिर्दृष्टेति रक् •
दौघं च ॥ अहहारेत्वा शूद्रेति श्रुतौ
तु • रुढेर्वाधात् • योगएव पुरस्कृत
तथा चित्तरतन्त्रे भगवान् व्यास ।
शुगस्य तदनादरश्रवणात् • तदा द्रव
णात्सूच्यते हि ॥ १ । ३ । ३४ । अ
स्यार्थ • । आन्दोग्ये चतुर्थे प्रपाठ
के • शिष्यम् प्रतिशूद्रेति सम्बोधना
च्छूद्रेधिकार इति चेन्न । शुगस्येति
। ऊर्ध्वगैर्हसैरन्नद्वयनादतो जान
श्रुति • तदनादरश्रवणादयाशु
क् • तथा • आशीघ्न • रैक्कशुर्ग्ये
द्रवणात्सशूद्र • एतद्विवक्षित • शू
द्रेति सम्बोध्य • सर्वज्ञत्वव्यापनाय
रैक्केण सूच्यते ॥

शूद्रक • । पु • अतिकुत्सितेशूद्रे •
कुत्सार्थाकम् ॥

शूद्रकर्म • । न • द्विजपरिचर्यायाम् ॥
यथा च भगवान् । परिचर्यात्मक
कर्म शूद्रस्यापि स्वभावजम् इति ।
स्वभावज रजउपसर्जनतमोगुणस्व
भावाज्जातम् • कालिदासीपि ।
द्विजातिसेवाऽवनिदेवताज्ञया धर्मी
विधि शूद्रनिसर्गकर्म च । स्व
भावकर्म प्रविहाय योन्यास्वयञ्चरे
त्सीन्यजकर्म नर्मभागिति ॥ शू
द्रकर्म • । अथ निषिद्धानि कर्मा

शूद्रा

णियथा । शूद्राणां सप्तद्वारजवृथै
वधनसञ्चय । शूद्राणां कृतक्या
यं भूकृतसन्तानकर्मण्य ॥ अथ
नुज्ञातराजस्य शूद्रस्य जगतीपते ।
अत्यान्तरगतस्यापि दशधर्मगतस्य
च । आश्रमाविहिता सर्वे वक्तुं
यित्वानिराशिमिति पाशे खर्गख
गड ॥

शूद्रकृत्यम् । न० शूद्रकर्तव्यकर्म
णि ॥

शूद्रपभः । पु० शूद्रस्य शास्त्रवि
हिताचारि ॥ सप्तवर्णाश्रमशब्दे द
ष्टव्यः ॥

शूद्रप्रिय । पु० पलायणी ॥ चि०
तदिष्टद्रव्ये ॥

शूद्रप्रेष्य । पु० शूद्रस्य परिवारके
ब्रह्मणादी ।

शूद्रयाजक । पु० शूद्रसम्बन्धियज्ञा
दाहृत्विजि ॥ शूद्रस्य याजकः ॥

शूद्रशासनम् । न० पट्टे । मकुतौ ।
शूद्रस्य अधिकारे ॥ कृति० चि०
शेषः ॥

शूद्राशय्य । चि० शूद्राणां कारणा
द्यध्ययनकर्तारिः ॥

शूद्राः । स्त्री० शूद्रजाती । अन्यभार्या
यामपि शूद्रजातीयायाम् ॥ शूद्रौ श
द्रस्य भार्यायात् । शूद्रात्प्रातिरे
वक्षिणमर ॥ शूद्राणामहत्पूर्णा
जातिरिति टाप् ॥

शूद्रम्

शूद्राश्रमः । न० शूद्रस्वामिकान्त्रं ।
यथा । शूद्राश्रमे न तु भुञ्जेन्न उदरस्यै
नदीकृत । सर्वस्वरत्नमुपेत्य शूद्र
त्वञ्चाधिगच्छति ॥

शूद्राभाष्यः । पु० शूद्रास्वामिनि ।
शूद्राभाषायकस्य ॥

शूद्रार्ता । स्त्री० प्रियङ्गुपत्रे ॥

शूद्रवेदी । पु० सर्वपापहरणीयकृत
शूद्राविवाहः ॥ शूद्राविन्दति । प
रिचरति विदधति ॥ शू
द्रावेदीपतस्य न कृतव्यतनयकस्य ।
श्रीमन्नक्षत्रसुनात्पत्यात्तदपत्यतयाभू
ताः ॥ अपिच ॥ शूद्राश्रयनमादौ
प्यब्राह्मणोयात्तधीगतिसम् । जनयि
त्वसुततस्याब्राह्मणस्यादेवहीयते ॥

शूद्रौ । स्त्री० शूद्रस्य भार्यायाम् ।
भिन्नजातीयायाम् शूद्राभार्यायाम्
॥ शूद्रस्य स्त्री । पु० योगादाख्या
यामिति स्त्रीषः ॥

शूद्रः ।) वि० श्रायिनिःस्फुटी ।
शूद्रवान् ।)

वर्धति । उत्प्रेष्यतेत्यम् । क्रमेण
प्रेष्यते । कृतवत् । यथादित्वा
त्सम्प्रसारणे । पूर्वैरुपेक्षितस्यै
ति गत्वे च कृतवत्तिदौर्घः ॥

शूद्राद्यः । चि० । उच्छ्रिताद्ये ॥

शूद्र्यम् । न० आकाशे ॥ विन्दौ ।

चि० निजनिदेयादौ । तुष्णे । रि

क्ते । सूनाः शीताः च० भा० ॥

शून्यतिथि .

अविद्यजीवनशून्य दिक्शून्याचिद-
बान्धवा । पुत्रहीनगृहशून्यसर्वशू-
न्यादरिद्रता ॥ खपुष्पादिबदल्यन्ता
भावरूपे । यथा । मृगतृणात्म
सिन्नात खपुष्पकृतशेखर । ए-
षवन्त्यासुतोयातिशयशृङ्गधनुर्जर
॥ शुनेहितम् । शुन सन्प्रसा-
रणवाचदौर्घ्वत्वमितियत् ॥

शून्यकम् । न० शून्यार्थे ॥ चि० तु-
च्छे ॥ शून्यरिक्तइतियावादिषुपा-
ठात्कान् । स्वार्थेकावा ॥

शून्यता । स्त्री० चित्तस्यदेवि । राग-
द्वेषादितीव्रवासनयाचित्तस्यस्तब्धौ
भावेकषाये । क्षुब्धतायाम् ॥ ध्या-
नचिन्ताहितानाम् शून्यताश्वा-
सतापकृत् ॥ शून्यस्यभाव . तल् ॥

शून्यतिथि । स्त्री० तिथिविशेषे ॥ यथा
। अष्टमीनवमीचैत्रपक्षयोरुभयोर-
पि । माघवेशादशीत्याज्यापक्षयोरु-
भयोरुक्तया ॥ ज्येष्ठेचैत्र्यादशीनि-
न्द्यासिन्ते . कृष्णचतुर्दशी । आ-
षाढादेकृष्णपक्षषष्ठी . शुक्लच-
सप्तमी । द्वितीयाचतृतीयाचश्राव-
णसितकृष्णयोः । प्रथमाचद्विती-
याचनभस्येमासिनिन्दिता ॥ दश-
म्येकादशोनिन्द्या . मासीषिशुक्ल-
कृष्णयोः । जम्भचतुर्दशीशुक्लाकृ-
ष्णपक्षेतुपक्षमी ॥ सप्तमीचाष्टमी
सौम्येपक्षयोरुभयोरपि । पौषपक्ष

शून्यराशि ॥

हयेचैत्रचतुर्थीपक्षमीतथा ॥ मा-
घेतुपक्षमीषष्ठीकृष्णशुक्लैयथाक्रम-
म् । तृतीयाचचतुर्थीचफल्गुने-
सितकृष्णयोः ॥ तिथयोमासशू-
न्याख्यावित्तवशविनाशिका । आ-
सुश्रावप्रकुर्वीतनैवमङ्गलमाचरे-
दितिवशिष्ठ ॥

शून्यनक्षत्रम् । न० शून्यमे ॥ यथा
। अश्विनोरोहिणीचैत्रशून्यमेपरि-
कीर्त्तिते । चित्रास्वातीचवैशा-
खि . ज्येष्ठेविश्वेज्यतारकी ॥ भग-
वासवमाषाढे . श्रावणेहरिबिम्ब
मे । नभस्येवाकृष्णान्यर्चमजपा-
दश्वयुज्यपि ॥ कार्त्तिकेपितृवह्न्य-
क्षेसौम्येचित्राद्विदेवते । पौषेदा-
सकराद्रा सप्तमीचैमूकस्रविष्णु-
भम् ॥ तपस्व्यशक्रभरणीशून्यभा-
न्याहुरगजा . । एषुयत्कृतकर्म-
धनै सहबिनश्र्यति ॥

शून्यभम् । न० शून्यनक्षत्रे ॥

शून्यमध्य । पु० नले । पीठ-
गले ॥

शून्यराशि । पु० मासविशेषगत
राशिविशेषे ॥ यथा । चटमल्ल-
ववायुगम मेघ कन्या सहस्रि-
का . । तुलाचापकुत्तीराख्यान्त-
गसिंहाश्व राशयः ॥ चैत्रा-
दौराशिशून्याख्यावित्तवशविना-
शदा . ॥

शून्यालय

शून्यलानम् । न० दग्धलाने ॥ य
या । पचादितस्त्वोजतिघटैशी
नृगेन्द्रगतीमियुनाङ्गनेच । चा
पेन्दुभेककर्हरीहग्रान्यौगोन्यौच
नेष्टेतिथिशून्यलाने । तस्यातसार्ति
तिथौ । दूदूलानेनेष्टे । निषि
द्वे ॥

शून्यवादी । पु० माध्यमिकी । सौ
गती ॥ अस्मत्तयथा । विज्ञान
क्षणिकनात्माविद्य दम्भनिर्मेयवत् ।
अनयस्यानुपलब्धत्वाच्छून्यमाध्य
मिकाजगुरिति । असयापवादे
यथा । अभावाद्येनभावेनजायते
शून्यवादिनातसयभावस्यसहा-
वावदकेननिवार्यते ॥ अपिच ।
शून्यस्यापिहिशून्यत्व तत्साधि
यिसतीत्यति । असाक्षिकचित्त
त्सिद्धमाक्षिवत्सयात्स्वयम्प्रभ
मिति । शून्यवदत्यवयवम् । आ
वश्यकीणिनि ॥

शून्यवृत्ति । स्त्री० अभाववृत्ती ॥

शून्यशून्य । त्रि० शून्यप्रकारे । अन
र्थप्राये ॥ प्रकारेगुणवचनस्येतिहि
भावे ॥

शून्या । स्त्री० मल्लयाम् ॥ तूलिकाया
म् ॥ महाकण्टकिन्याम् । नाग
शूहर० नागफणाय हर० क० भा०
॥ वन्यायाम् ॥

शूनयालय । पु० निर्जनमन्दिर ॥

शूरसेन .

शूर । पुं० भट्टे । वीरियुक्तमंथु
त्साहवति । यादवे । वसुदेवस्यपि
तरि ॥ सूर्ये ॥ शूरवति । शूरवीर
विक्रान्तौ । पचाद्यच ॥ यद्वा । श
वति । शु सौष्टोगत्वर्थ । शसि
विमीनादोर्ध्वेतिक्कन् । सिद्धे ।
शूकरे ॥ कुक्कुरे ॥ चित्रकव्याघ्रे ॥
चित्रकवर्ध ॥ साली । उडौ । लकु
चे ॥ मसूरे । रगणेऽ । ५ ॥

शूरक । पु० कीकिलाचे ॥

शूरण । पु० अर्थोक्ते । कंदे ॥ असा
गुणावया । शूरणोदीपनोक्त्य । क
षाय कण्डुकतृकटु । विटम्बी
विषदेकरुच्य । कफार्थ । कृन्तनीश
च ॥ विशेषादर्थसिपय्य ग्रीहगु
ल्मविनाशन । सर्वेषांकन्दवाका
नांशूरथ श्रेष्ठउच्यते । दद्रूषार
क्तपित्तानांकुष्ठानांनक्षितौहित ।
सम्भानयोगसम्प्राप्त । ॥ शूरणोगुण
कृतपर । शयति । शूरोहिसाया
म् । बहुलमनयापोतियुक् । क
र्त्तरित्युद्धा ॥

शूरणोक्त । पु० हरिद्वक्पक्षि
णि ॥

शूरदेव । पुं० भाव्यर्हाद्विधि ॥

शूरसेन । पु० चन्द्रवशीयैवपतिवि
धि ॥ शूरा सेनायांयस्य । शूराणां
सेनासाधस्यवा ॥ पु० भूक्ति० म
थरादशेष ॥

शूर्पवात :

शूर्पं । पु० द्रोणद्वयात्मकपरिमाणे
॥ पु० न० प्रस्फोटने । सू० इ०
भा० । शूर्पयति । शूर्पतेऽनेनवा
। शूर्पमाने । पचाद्यच् । पुसीति
घोषा ॥ यद्वा । शृणाति । शृ० ।
सुशृभ्यानिच्चेतिप । बाहुलकादु
त्वम् । रपरत्वम् । हलिवितिदीर्घ
॥ न० शीणितभाजने ॥

शूर्पक । पु० कामदेवारातावसुर
विशेषि ।

शूर्पकण्ठं । पु० गज । नागे । ग
णेशि । विघ्नराजि ॥ शूर्पाविषकण्ठी
यस्य ।

शूर्पकाराति ।) पु० कामदेवे ।
शूर्पकारि ।)

शूर्पणखा । स्त्री० रावणभगिन्याम् ॥
शूर्पणखानियस्या । पूर्वपदा
दितियत्वम् । नखसुखात्सन्नाया
मिति नङीष् । केवलयोगिकत्वे तु
ङीष् ॥

शूर्पणखी । स्त्री० रावणसुसरि ॥
शूर्प शीणितभाजनम् । नखविद्रुम
णद्धतिधातुः । शूर्पण० शोणित
भाजनेनयज्ञादिक्रियानखयतिद्रुष
यतीति शूर्पणखी ॥ यद्वा । शूर्पा
काराण्यनखानियस्या । साङीष् ।

शूर्पणशी । स्त्री० मुद्गपण्याम् ॥

शूर्पवात । प० सूर्पवायौ । फुल्ल
फाले ॥

शूल

शूर्पश्रुति । पु० हस्तिनि । इ०
हा० ली ॥

शूर्पणी । स्त्री० शूर्पणखायाम् ॥ गौरा
दित्वानङीष् ॥ चन्द्रसूर्पे ॥

शूर्मः । पु०
शूर्मि । स्त्री०
शूर्मिका । स्त्री०
शूर्मी । स्त्री० } शूर्मिकायाम्

। लौहप्रतिमायाम् ॥

शूलः । पु० न० आयुधविशेषि व
र्छा० भाला० इ० भा० प्र० । मृ
त्यौ ॥ कृतने ॥ विष्कम्भादिषु न
बभूवयोगे । तत्रजातक्षफल यथा ।
भीतादरिद्रोदयिताप्रियसशूलोद्भव
शूलद्वयस्त्वयो । विद्यामयाभ्या
रक्षितेश्च शूलो करोति किं न हितं
कटाक्षित् ॥ सुतौ क्षणे ॥ बधहे
तावय कौलके ॥ व्यथायाम् ॥
विक्रोतव्ये ॥ यथा । अट्टशूलाज
नपदा गिबशूलाश्चतुर्थया ।
प्रमदा । केशशूलिन्योभविष्य न्तिक
लीयुगे ॥ इति महाभारते आदिपर्व
॥ रागविशेषि ॥ अस्य दानादिक
भावप्रकाशि० शूलाधिकारेद्रष्टव्य
म् ॥ राक्षसोरादिमध्यान्ते पुन
श्चाभ्यादिमध्यत । मध्ये चान्तो तथा
दोषदोषैर्नाल्पातिशूलरुक् ॥ मुक्ते
जीयति जीयेऽने जीयेऽमुक्ते च जीय
ति । जीये जीयति मुक्ते च दोषैर्नाल्प

शूलधन्वा

तिरुक्कमात् ॥ । दीर्घातिपि
 सक्फौ शूलरुक् शूलाद्योराग
 । रात्रिश्चमहधरात्यह्नोतयोरादि
 मध्यान्ते पुभागेषु वातेन शूलरुक्
 न भवति गमप्राप्नोति । अल्पा भवति
 ईषत् प्रादुर्भवति । अति भवति च
 त्यन्त भवति ॥ रात्रिज्जोरन्यादिम
 ध्यत अल्पादिमध्येपि स न शूलरुक्
 न अल्पा अत्यन्तश्च भवति ॥ तयोर्वचम
 ध्ये चान्ये चादौ चक्फ न शूलरागोना
 द्वाति भवतीत्यर्थः । । भुक्ते इति ।
 भुक्ते भुक्ते अभ्यवहते सति जीर्यति पा
 क गच्छति । जीर्णे पाक गते भुक्ते इ
 ति । सर्वं च सस्वध्यते । तेनायमर्थः
 । भुक्ते भुक्ते वातशूलरुक् न भवति
 शास्त्रो भवतीत्यर्थः । जीर्यति च
 ल्पा भवति । जीर्णे चाति भवति ॥
 पित्तशूलरुक् जीर्णेऽग्नेन । भुक्ते
 ऽल्पा । जीर्यति चति भवति च पा
 शूलरुक् जीर्णेऽग्नेन । जीर्यति
 च ल्पा । भुक्ते ऽति भवति ॥ शूल
 ति । शूलरुजायाम् । इगुपचेति
 कः ॥

शूलयान्य । स्त्री० मालादूर्वायाम् ॥

शूलघातनम । न० मङ्गरे ॥

शूलघ्न । पु० तुम्बुरुवर्णे । तीक्ष्ण
 फले ॥ चि० शूलघातके ॥

शूलहिट् । पु० हिङ्गुनि ॥

शूलधन्वा । पु० शम्भौ । शिवे ॥

शूली

शूलधर । पु० शिवे ॥ चि० शूल
 धारिणि ॥

शूलधरा । स्त्री० दुर्गायाम् ॥

शूलधारी । पु० शूलिनि ॥

शूलधारिणी स्त्री० दुर्गायाम् ॥

शूलधूक । पु० शिवे । स्त्री० दुर्गा
 याम् ॥

शूलनश्वनम् । न० सौवर्चक्षिण
 च ॥

शूलपत्रौ । धो० गौडदेशीशूलीति ध्या
 तैतुचे ॥

शूलपाणि । पु० ईश्वरे । शिवे ॥

शूलपाणीवक्षस । प्रहरणार्थे
 भ्य परे निष्ठासप्तम्यौ भवतः ॥

शूलप्रोत । पु० नरकविशेषे ॥

शूलभृत् । पु० शङ्करे ॥

शूलशत्रु । पु० परमहर्षे ॥

शूलहन्तौ । स्त्री० यवान्याम् ॥

शूलहृत् । पु० संप्रधूपने । हिङ्गु
 नि ॥

शूला । स्त्री० पञ्चयोपिति । दुष्टव
 धार्थकीलके ॥

शूलाकृतम् । चि० शूलनिबद्धमांसा
 दौ । भटिचे । शूल्ये । शूला० कू०
 भा० प्र० ॥ शूलिनकृतम् । शूला
 त्पाककृतिङाच् ॥

शूलिक । पु० शयके ॥ न० शू
 ल्ये अङ्गारपरिपाचितमांसे ॥

शूली । पु० शिवे । मङ्गरे ॥ यथा

शूल्यम्

। शूल शूलौ चक्रमादाय च नौ प. श
पाशी चक्रमादाय च नौ धावत्यये पृ
ष्ठत पाश्वर्तो वा दुगा दुर्गा वादिनो
रक्षणाय ॥ त्रि. शूलरी गयस्त्रे ॥
यथा । वर्जयेद्दिदल शूलौ कुष्ठीमास
क्षयोऽस्त्रियमिति ॥ शूलमस्त्रास्ति ।
इति ॥

शूलिनी । पु. भाण्डौ रव्ये ॥

शूलिनी । स्त्री. दुर्गायाम् ॥

शूलौ । स्त्री. दृष्टप्रभेदे । शूलपत्न्याम्

। धूममूलिकायाम्

शूलात्खा । स्त्री. सीमराण्याम् ॥

शूल्यम् । त्रि. शूलके । लोहशलाक
यापकमांसि । शूलाकृते ॥ शूलैस्सक
तमासम् । तत्र भस्मतमित्यर्थे. श
लाखाद्यत ॥ तत्पाकप्रकारो य
था । कालखण्डानिमांसानियथि
तानिशलाकया । घृते, सलवण दत्त्वा
निर्द्धूमे दहने पचिन्त ॥ तत्तु शूल्यमि
ति प्रोक्त पाककर्मविचक्षण्यै । शू
ल्यवल्गुमुधातुल्य रुच्य वज्रिकरलघु
। कफघातहरवृष्य क्षिप्तिपित्तक
रहितत् ॥ अन्योपि । अङ्गारकप
र भ्याश्च लयन्ते पुटेयथा । भज
नविविध प्रोक्त सूपकारविशारदै
॥ जलेन ख दयेत्पूर्व प्रोत शूलैस्त
न्तरम् । दध्याद्राह्णलवणैर्लि
प्त खङ्गारपाचितम् ॥ तच्छूल्यन्तु
मुधातुल्य रुच्य वज्रिप्रदलघु । तदे

शृगालिका

वाङ्मारतमन्तुप्रपक्व वातशाननम् ॥

शूल्यकम् । त्रि. शूलविह्वपकमांसि ।

भटिचै । शूल्यमेव । कन् ॥

शृगाल . । पु. शिवायाम् । भूरिमा

ये । गीमायौ । मृगधूर्तके ॥ सि

आल . इ. भा. ॥ सृजतिमायाम्

। सृजः । शङ्खकात्कालन् । अ

ङ्कादि । पृषादरादि ॥ अस्त्र

गालातिश । पृषादरादि . । मृग

भिन्दिपालम् नलातिवा । पूर्ववत्

॥ तालव्यादि । तालव्यापिदन्त्या

श्च शम्भश्चलशूकरा । रश्नापि च

जिह्वायां शृगाल . कलशोपि चेतिश

ब्दभेदात् ॥ दैत्यभेदे ॥ वासुदेवे ॥

खले । निष्ठुरे । भीरौ ॥

शृगालकण्टक । पु. सियालकाटोद्भ.

भा. प्र. क्षुपे ॥

शृगालकीर्ति . । पु. क्षुद्रवदयाम् ।

गोपधागटायाम् । भङ्गवेरौ . इ.

भा. ॥

शृगालघण्टी । स्त्री. कीर्तिलाघे ॥

शृगालजम्बू . । स्त्री. गोडिम्बे ॥

घोष्टाफले ॥

शृगालविन्ना . । स्त्री. पृश्निपर्ण्याम् ॥

शृगालिका . स्त्री. शृगालयोजिति ।

शिवायाम् . । लोमालिकायाम् ।

दीप्तजिह्वायाम् . । लोमडी . इ.

भा. प्र. ॥ वासात्पलायने । विद्रु

तौ । भाजड . इ. भा. प्र. ॥

शृङ्ग

शृङ्गाली । स्त्री० विद्रव्ये । उमरे । भौ
त्वापलायने ॥ कीकिलाद्ये ॥ विदा
याम् । सिराला० इ० भा० ॥

शृङ्गल । वि० पु० स्फुटौ वक्षवन्धे ।
कौधनी० इ० भा० प्र० ॥ पु० स्फुटौ
भूषणे । तगडी० इ० भा० प्र० ॥
निगडे । पुरुषप्रचारनिरोधके । ली
हरण्यौ । विडौ० इ० भा० प्र० ॥
वन्धने ॥ शृङ्गे खलति । खलस
स्ये । अथ । पृषादरादिः ॥

शृङ्गलकः । पु० दारुविकारशृङ्गला
प्रायवन्धनयुक्ते० करभे । करभा०
स्युः । शृङ्गलकादारभेः पादवन्ध
नैरित्यमरः । शृङ्गलवन्धनमस्य ।
शृङ्गलसंयवन्धनकरभकृतिकन
उद्धे ।

शृङ्गला । स्त्री० पु० स्फुटौ वक्षवन्धे ॥
निगडे ॥ कपाटादिवन्धयोग्यवस्तु
नि । सङ्गल० सांकर० इ० भा०
प्र० ॥ सरम्परायाम् । परिपाख्या
म् ॥ शृङ्गप्राधान्यखलति । खल०
। अन्तर्भाषितव्यर्थः । अथ । पु०
षादरादिः ॥ शृङ्गात्प्राधान्यात्
० खलत्यनेन । पु० सीतिष । भि
दाद्यङ्वा । पृषादरादिः ॥ की
किलाद्ये ॥

शृङ्गली । स्त्री० कीकिलाद्ये ॥
शृङ्गलीका । स्त्री० कीकिलाद्ये ॥

शृङ्ग । पु० कृष्णोपकण्ठे । जीव

शृङ्गवेरम्

कौषधौ । मुनिशिषि ॥ न० प्रभु
त्वे ॥ शिखरे । कृटे । पर्वतोपरि
भागे ॥ पिङ्गे । क्रीडास्वयम्भे ॥
विषाधे ॥ उत्कर्षे ॥ पर्वतसमभू
भागे । सामी ॥ महिषादिशृङ्गनि
र्मितवाद्यविशेषे ॥ यथा । कश्चिद
नागायमनोदधत्वात्प्रातः ससु
त्यायवम्यवत्सपान् । प्रवीधवन्
शृङ्गरविषपाठवादिनिर्गतावत्सपु
रस्वरीहरि ॥ शृङ्गाति । शृ० ।
शृङ्गातीर्णस्येति० गन्तुट् ॥
कामीद्वेके ॥

शृङ्गक । पु० जीवकवन्धे ॥ विषवि
शेषे ॥ परीक्षाव्ययथा । वस्त्रिन्गो
शृङ्गकवन्धे दुग्धं भवतितीक्ष्णम् ।
सशृङ्गककृतिप्रोक्तोद्भवतत्त्वविशार
दैरिति ॥

शृङ्गकन्द । पु० शृङ्गाटके ॥

शृङ्गजः । वि० शृङ्गाती ॥ न० अगु
री ॥

शृङ्गमूलः । पु० शृङ्गाटके ॥

शृङ्गमोक्षी । पु० चम्पके ॥

शृङ्गला । स्त्री० अजशृङ्ग्याम् ॥

शृङ्गवान् । पु० इलाहतस्त्रीतरवदि
सहस्रयोजनविस्तीर्णपूर्वतोदीर्घे
कुसुमवर्णमर्वादागिरी ॥

शृङ्गवेरम् । न० आर्द्रके ॥ शृङ्ग्याम्
॥ शृङ्गमिवैरशरीरमस्य ॥ रामनि
जस्यनिषादाधिपतीशृङ्गपुरे ॥

शृङ्गार .

शृङ्गवेरकम् । न० चार्द्रके ॥
 शृङ्गवेरपुरम् । न० तीर्थविशेषे ॥ अ
 चरामोगङ्गामुत्तीर्णं ॥
 शृङ्गवेरभमूलकम् । पु० गुन्द्रायाम्
 । गौदपटेरा० इ० भा० प्र० ॥
 शृङ्गाटम् । पु० अम्बुकाण्टके स्वादु
 काण्टके ॥ कामाख्यादेशस्थे पर्वते
 विशेषे । दीपवत्या पूर्वतस्तुशृङ्गा
 टीनामपर्वतः ॥ न० चतुष्यथे ॥
 शृङ्गाटकम् । पु० वारिकाण्टके ॥
 शृङ्गगाटकम् । न० चतुष्यथे ॥ वारि
 काण्टके । सिंघाडा० इ० प्र० जल
 जलताफले ॥ गुणायथा । शृङ्गगा
 टक इमस्वादुगुरुवप्य कषायकम्
 । यादृशक्रान्तिलक्ष्मोष्मप्रदं पिताम्ब
 दाहनुत् ॥ मासशृङ्गगाटके ॥ शृ
 ङ्गगन्धान्यमयति । अट० । कर्म
 ण्यण् । स ज्ञायाकन ॥
 शृङ्गगाटी । स्त्री० जीयन्त्याम् ॥
 शृङ्गारम् । पु० सुरते । जगभूषणे
 । राजमण्डने । मण्डने । नाय्यर
 से ॥ तल्लक्षणं यथा । पु० स स्त्रियां
 स्त्रिया पु० सिसंयोगप्रतिशस्तुहास
 । शृङ्गारइतिख्यातैरतिक्रौडादि
 कारणम् ॥ अपिच । शृङ्गहिमन्म
 थिक्तेदस्तदागमनहेतुकः । उत्तम
 प्रकृतिप्राथिरसः शृङ्गारद्वयते । इ
 ति । शृङ्गम्प्राधान्यमयति ।
 कट० । कर्मण्यण् । यद्वा । शृङ्गगा

शृङ्गिणी

शृङ्गागङ्गिनि० शृङ्गारि रन्०
 मुन्० शुक्० इत्युच्यते । न० लघु
 ङ गे ॥ नागसम्भरे ॥ चूणे ॥ का
 लागुरुणि ॥
 शृङ्गारकम् । पु० शृङ्गारे ॥ स्त्रा
 र्थकम् । न० सिन्दूरे ॥ वि० शृ
 ङ्गवति ॥ शृङ्गमस्थस्य । शृ
 ङ्गवृन्दाभ्यामारकनम् ॥
 शृङ्गारभूषणम् । न० सिन्दूरे ॥
 शृङ्गारयानि । पु० कामदेवे ॥
 शृङ्गारितम् । वि० मण्डिते । अल
 ङ्गते । सिंगारा० इ० भा० ॥ शृ
 ङ्गारिमण्डनसङ्घातमस्य । तार
 कादित्वादितच ॥
 शृङ्गारो । पु० गजे । द्विपे । पु० गे
 । क्रामुके । पद्मरागे । माणिक्ये ॥
 वि० सशृङ्गारे ॥ सुवेधे ॥ शृ
 ङ्गारोऽस्थस्मिन्वा । अतद्वनिठना
 वितीनि ॥
 शृङ्गि । स्त्री० मत्स्यविशेषे । शृङ्गा
 म् ॥
 शृङ्गिका । पु० न० विषप्रमेदे ॥
 शृङ्गिका । स्त्री० प्रतिविषाद्योम् ॥
 शृङ्गिणम् । पु० मेधे ॥ शृङ्गौस्तौ
 ऽस्य । ज्योत्स्नातमिस्राशृङ्गिण्येव्या
 दिनाशृङ्गादिनचन्निपात्यते ॥
 शृङ्गिणी । स्त्री० माहेय्याम् । सौर
 मेय्याम् । गवि ॥ शृङ्गौस्तौ ऽस्या
 । अतद्वनिः ॥

शृणु :

शृङ्गी । पु० नागे । इतिनि उच्चे
॥ पर्वते ॥ वर्ष पर्वतविशिष्टे ॥ स
माकर्षितनये ॥ बटे ॥ प्रलयाभ
सिशृङ्गवतिसमस्त्यविशिष्टस्वरूपे हरौ
॥ अत्यय शृङ्गे स्थस्य । इति
॥ चि० शृङ्गयुक्ते ॥

शृङ्गी । स्त्री० विषायास्य । अतिवि
षायास्य ॥ कुण्डलादिभूषणानां स्व
र्णं ॥ मौनविशिष्टे । मङ्गुराप्रिवा
याम् । सींगीमण्यो० इ० भा०
प्र० ॥ अस्मादुच्चारया । शृङ्गीतु
वातवमनीलमध्याह्नं अप्रकीपथी ।
रसितताकषावाचनध्वीरध्यास्य-
त बुधैरिति ॥ कवभौषधे । जोष
कौषधे । अजशृङ्गयाम् । यथा
स्मारुचा । शृङ्गीकषावातित्तो
षाकपवातययज्वरान् । आसीर्ष
वातट्ट वासहिक्वात्तयमसीर्षेत्
॥ शृणोति । शृ० । शृणोतीकं स्व
यति० गन्० अस्वत्वं० नुडागम
च । पुये गादिति० जातेरिति वा
डौष । गौरादित्वाडा ॥

शृङ्गीकनकम् । न० कुण्डलादल
कारसुवर्णं ॥ शृङ्गिण्यामौ० शृ
ङ्गीकनति । कनौदीप्ती । कुन् ॥
शृणुः । पु० स्त्री० अकृषि । आक
स० इ० भा० प्र० ॥ शृणोति ।
शृ० । शृणोतीर्षाहुलकात्सिद्धिरिति
काचित् ॥ दन्त्यादिरेवसाधुः ॥

श्रिपः

श्रुत । चि० क्षीरहविषो पाके ॥
अथतेस्य । आपाके । श्रुत पाके०
इतिसाधु । अनेनयातिआवली
रदादिभवाद्योरकर्मकत्वात्कर्तरि क्ते
श्रुभाविनिपात्यते० क्षीरहविषो पा
के । यथा० श्रुत क्षीर० स्वयमेव
मिक्षितं पक्तं विस्मयं । श्रुत हविः
स्वयमेव ॥ क्षीराज्यपक्वसापाके ॥
काचित् ॥ इतिरजमातामद्वचमि
काच ॥ यथा । जकाजकाजकाजका
रेणुमिक्षौषधमिषिरे । विमिरं क
लां श्रुतं यदिति जीति क्वराजः ॥

श्रुदर । पं० भुजक मने ॥ श्रुयाति
। श्रु० । श्रुदराद्वक्त्रे श्रुदरप्रत्ययान्तो
निपातितः ॥

श्रुधू । पु० सुद्धे । अर्द्धेति । श्रुधूग
व्यकुत्साभम् । अतिशृङ्गी श्रु ॥
श्रिखर । पुं० अपापीके । श्रिखरान्द
समातावाभम् ॥ श्रिरीमूषयो ॥ न-
कापङ्गी ॥ श्रिधूमूले ॥ श्रिक्क
ति । श्रिजिगतौ । वाहुलकादर ।
। अगमयाजस्थानित्वात्तनुम् ॥ क
क्षमाभिरुपपक्षमेप्रभेदे ॥ ५०॥ ॥

श्रिखरित् । चि० सुकुटवत् कृते ॥
अखरी । स्त्री० अन्दावाक् ॥

श्रिपः । पु० श्रिपके । श्रिपाकि ॥ श्रिपि
रेत० पाके । श्रिपुसुप्रे ॥ काकुला
कात्तुपप्रत्ययः ॥

श्रिपः । न० श्रिपके ॥ श्रिपेवितः पाके ।

शेफालिका

वृङ्शीङ्भ्यांरूपस्वांगयो पृठ
चेल्यसुन् ॥

शेपाल । पुं० न० शैबाली ॥ इ०
श० र० ली ॥

शेफ । पुं० मेढ्रे । शिश्रे ॥ शैते
रेत पातानन्तरम् । बाहुलकात्
फप्रत्यय ॥

शेफ । पुं० मेढ्रे । शिश्रे ॥ शैतेरे
तः पाते । शीङ् । वृङ्शीङ्
भ्यांरूपस्वांगयो फट्चेल्यसुन् ।
अत्रपञ्चर्गद्वितीयाप्यागमे ॥

शेफली । स्त्री० शिश्रे ॥

शेफालि । स्त्री० शेफालिकायाम् ॥

शेफालिका । स्त्री० सुवहायाम् ।

निगुण्ड्याम् ॥ नीलिकायाम् ।

हारशृङ्गार० पारिजाता० इ०

भा० प्र० पुष्पवधे । शिचको०

गौ० दे० भा० प्र० ॥ चत्वारि

शेफालिकामात्रे । शिथलीतिख्या

तनीलपुष्पायांशेफालिकायामिति

केचित् । शेफालिकादिद्वयशेफा-

लिकामात्रे० निगुण्ड्यादिद्वय

नीलपुष्पशेफालिकायामितिकेचि

त् । न्यवारीतिख्यातेपुष्पविशिषे०

कृतिचान्ये ॥ शब्दरत्नावल्युक्ता ।

पर्यायास्तु । शेफाली० मलिका०

रजनीहासा० निशिपुष्पिका० सा

शुक्ताचित् । श्वेतसुरसा० भूतवे

शीति ॥ राजनिर्घण्टोक्तास्तु ।

शैव

शुक्लाङ्गीशीतमङ्गरी० विजया०

बातारि० भूतकेशीति ॥ शैतेकृ

तिशे० शीङोविच् । शयफालय

ति । जिफलाविशरणे । अय ।

स्वार्थेकन्कुन्वा ॥ शेफालिकाया

पुष्पम् ॥ शेफालिका । पुष्पमूले

सुबहुलमिति० अनुदात्तादेरञोऽ

चञलुप् । लुपियुक्तवत् ॥ शैर

तेशेफाचलयोऽस्याम् । वा । ङीष्

। सूर्येकन् ॥

शेफाली । स्त्री० निगुण्ड्याम् । शे

फालिकायाम् । न्यवारीतिख्याते

पुष्पवधे । हारशृङ्गार० इ० च०

भा० प्र० । शैरतेशेफाचलयोऽ

स्याम् । बाङीष् ॥ नीलसिन्दुवा

रे । सभालू० इ० भा० ॥

शैमुषी । स्त्री० वृद्धौ । प्रज्ञायाम् ।

मती ॥ शैतेकृतिशे० शीङोविच् ।

शे० मोह० तसुष्पातीति० शैमु

षी । सुषस्तेथे । मूलविभुजादि

त्वात्क । गौरादित्वात्ङीष् ॥

शैयाल० । पु० जलनील्याम् । शैव

ले । जलेश्वरी० तिष्ठति । शीङो

वाङीष् ॥ बाहुलकादस्य ॥

शैलु । पुं० श्लेषातकी । बहुवार

की । लसीडा इ० भा० प्र० ॥

शैलति । शैल० । बाहुलकादु० ।

शैवः । पुं० चक्षुः ॥ शिश्रे ॥

चि० उन्नते ॥ शैते । इण्शैभ्यां

शेषः

अनिति० श्रीडीशन । शेषेऽत्यर्थं
म् । शेषयन्नेतिसाधुर्वा ॥ सु
खे ॥

शेषधि । पु० सामान्यनिधी शि
कल्याणे० सौहेवा० अवधि ।
तत्पुरुषद्वयलुक् ॥ यथा । शेषे
ऽनेनशेषसुखम् । इण्श्रीभ्यावन्
। शेषधीयतेरस्मान् । कर्मस्थधिक
रणेचतित्ति ॥

शेषलम् । न० शेषाले ॥

शेषालम् । न० शेषाले ॥ लक्षितेति
ष्ठति । शेषोन्धुक्लक्षलज्वाल
नक्षतिवालम् ॥

शेषालिनो । स्त्री० नद्याम् ॥

शेषाली । स्त्री० आकाशमांश्याम् ॥

शेष । पु० भगवतोहितोपायाम्
र्त्तौ ॥ यथा । एकाभगवतीमूर्ति
ज्ञानरूपाशिवामला । वासुदेवाभि
धानासागुणातीतासुनिष्कला ॥
द्वितीयाकालसञ्ज्ञाऽन्यातामसौशेष
सञ्ज्ञिता । निवृत्तिसकलाद्या-
न्तेवैष्णवोपरमातनुवितिकीर्त्ति ४८
ऽध्याय ॥ सङ्कर्षणे । सौ
रपाथौ । वलदेवे ॥ वधि ॥
अनन्ते । नागजातिराजौ । कथास
ङ्गसयुक्ते ॥ शिष्यते । शिष्यवि
शेषणे० शिष्यसर्वोपयोगिवा । घ
ञ् ॥ परार्थः । शेषकृतिमीमांस
काः ॥ षष्ठ्यर्थे ॥ पु० न० उपयु

शेषा

क्तं तरे ॥ परमाधिकपक्षमप्रभेदे
॥ ५० ॥ चि० चत्ती । सूक्तते
तरवस्तुनि ॥ अशेषि । यथा । अ
त्यादरपरोविद्वान्नीहमान स्थिरां
श्रियम् । अग्ने शिषमृषायापिअ
नो शिषनशिषयेत् ॥ अपिच । नृप
शिषसन्निशेषशब्दप्रत्ययैवच । पुन
पुन प्रवृत्ततेतस्माच्छेषंनशिषयेदि
तिगण्डपु० १६६ अ० ॥ शिष्यते
परिशिष्यते । शिषिषंञ् ॥

शेषत्वम् । न० उपकारित्वे ॥ पारा
र्य्ये । परोहेऽप्रवृत्तित्वत्वे ॥ यथा
। शेषत्वसुपकारित्वद्वयादावाहवा
दरि । पारार्य्यशेषतातत्त्वसर्वेष्व
स्तीतिजैमिनिरित्वधिकरणमाणा
मांसाधवाचार्य्यः ॥

शेषभूत । चि० अङ्गभूते ॥

शेषराशिः । स्त्री० राशिर्वाधे । उच्य
न्ते । अपररात्रे ॥

शेषवत् । न० अनीतानुमाने ॥ शेष
एवविषयतयायथास्थानुमानज्ञान
स्य० तच्छेषवत् ॥

शेषा । स्त्री० प्रसादेनसन्निमिस्थायि
णे । निर्मान्यदाने ॥ वक्ष्यन्ताना
रे ॥ यथा । छन्दोविज्ञिः प्रोक्ताय
द्विर्वर्ण्यैषा । सर्ववर्ण्यश्रयादीर्णा
सास्याच्छेषा ॥ यथा । निर्वाकुर्या
कान्तः । इदानींवायातः श्रोमाभौ
सम्पूर्णयाता प्राणास्तूर्णम् ॥

शैल

शेषावस्था । स्त्री० व र्जक्ये ॥
 शेषित । त्रि० उर्वरिते ॥
 शैल । पु० प्रथमारब्धवेदे । प्राथम
 कल्पिके ॥ शिचामधीते । तदधी
 तद्रत्यण् ॥ शिचायाअयम्० तत्र
 भविष्य ॥ यद्वा । शिचालभते ।
 शेषद्रत्यण् ॥ यद्वा । शिचाशील
 मस्य । छत्रादिभ्योण् ॥
 शैख । पुं० सङ्कीर्णजातिविशेषे ।
 । भूर्जकण्टके ॥
 शैखरिक । पु० अपामार्गे ॥ शिख
 रेप्रायेणभवति । अध्यात्मादित्वाठ्
 ज् ॥
 शैखरेथ । पुं० अपामार्गे ॥
 शैत्यम् । न० शीतत्वे ॥ भाविष्यज् ॥
 शैत्य हियत्सुप्रकृतिर्जलस्य ॥
 शैथिल्यम् । न० शिथिलतायाम् ॥
 अनुद्यमे ॥ भाविष्यज् ॥
 शैनेय । पु० शिनेर्नगरि । सात्यकौ
 । श्रीकृष्णसारथौ ॥ शिनेर्गोत्रापत्य
 म् । इतश्चानिजइतिठक् ॥
 शैर्षच्छेदिक । त्रि० शीर्षच्छेदो ॥
 शिरश्छेदंनित्यमर्हति । शीर्षच्छेदा
 द्यच्छेतिठज् ॥ प्रत्यययोगेनशिरस
 शीर्षभावश्च ॥
 शैल । पुं० महीध्रे । अचले । शि
 लोच्चये ॥ प्रचुरा शिला संत्यव
 । ज्योत्स्नादित्वादण् ॥ न० शैलेये
 । ताक्ष्यशैले । रसाक्षने ॥ शिला

शैलराजसुता

जतुनि ॥

शैलकम् । न० शैलजे ॥
 शैलगन्धम् । न० शावरचन्दने ।
 शैलगर्भा । स्त्री० शिलाबल्कायाम् ॥
 शैलगभाह्वा । स्त्री० शिलाबल्कायाम्
 । इ० रा० नि० ण्ट ॥
 शैलजम् । न० शैलेये । सुगन्धिद्रव्य
 विशिषे ॥ शैलेजातम् । जनी० ।
 सप्तम्याजनेड् ॥ त्रि० पर्वतात्प
 नेबस्तुनि ॥
 शैलजा । स्त्री० गिरिजायाम् । पार्व
 त्याम् ॥ शैलाज्जाता । जनी० ।
 पञ्चम्यामितिड् ॥ गजपिप्यल्याम्
 ॥ सैहल्याम् ॥
 शैलधन्वा । पु० शम्भौ । शिवे ॥ इ०
 त्रि० शेष ॥
 शैलधर । पु० गिरिधरे । श्रीकृष्णो
 ॥ इतिधनञ्जय ॥
 शैलधातुजम् । न० शिलाजतुनि ।
 शैलनिर्यास । पु० अश्मजे । शिला
 जतुनि ॥ शैलस्यनिर्यासइव ॥
 शैलपत्र । पु० विल्वपत्रे ॥
 शैलपीलु । पु० अक्षौटे ॥
 शैलभित्ति । स्त्री० टङ्गे ॥
 शैलराज । पु० मेरुपर्वते ॥ हि
 मालये ॥ शैलानाराजा । टच् ॥
 शैलराजतनया । स्त्री० पार्वत्या
 म् ॥
 शैलराजसुता । स्त्री० पार्वत्याम् ।

शैली

दुर्गायाम् ॥ यथा । अरुपापर
भावत्वाद्गुरुपात्रियात्मिका । जा
ताशैलेन्द्रगेहेसाशैलराजसुतात
त ॥ इतिदेवीपुराणे ४५ अ० ॥
शैलवत्कला । स्त्री० शिलावत्कला
याम् ॥

शैलदौज । पुं० भद्रातकवृक्षे ।
शैलशिविरम् । न० पार्श्वे । धर
णीयवे । समद्वे ॥

शैलसुता । स्त्री० अश्विकायाम् ।
पार्वत्याम् ॥ ज्योतिषन्याम् ॥
शैलाख्यम् । न० शैलम् ॥
शैलाग्रम् । न० शिखरे । शैल
गृहम् ॥

शैलाजम् । न० शैले ॥ इ०
रा० गृहम् ॥

शैलाट । पु० देवसे । सिंहे ।
शुक्रकाक्षे । किराते । इ० मे०
कार ॥

शैलादि । पुं० नन्दिनि । शिवग
णविशेषे ॥

शैलापगा । स्त्री० क्षुद्रनद्याम् ॥
शैलाली । पुं० नटे ॥ शिलालि
नाप्रोक्तनटसूत्रमधीते । पाराश
र्यशिलालिभ्याभिस्तु नटसूत्रयोरि
तिष्यति ॥

शैलिकथ । पु० सर्वशिल्पिनि ॥
शिलिकथभाव कर्मवाच्यम् ॥

शैली । स्त्री० सङ्केते ॥ प्रज्ञप्तिः ।

शैली

परिभाषाशैलीसङ्केतसमवकारा-
ख्येतिचकासङ्केतः ॥ समवधान
पूर्विकायाप्रवृत्तौ ॥ यथाब्राह्मणे
सहब्राह्मणामेव्यक्तेष्वपि सङ्केत
व्यवहृतिः ॥ शैलीभवा । अथ
ङीप् ॥

शैलूष । पु० विष्णवे । साकुरव
धे ॥ नटे । शिलूषस्यापत्यम् ।
अथ । शैलूषवृत्तिः । जानकप
त्वात् ॥

शैलूषिक । पु० नटवृत्त्यन्वेषिणि ॥
शैलूषिकी । स्त्री० शैलूषिकजा
तिस्त्रियाम् ॥

शैलेन्द्र । पु० हिमाचले ॥
शैलेन्द्रस्य । पु० भूर्जवृक्षे ॥
शैलेय । पु० सधुपे । भ्रमरे ।

सिंहे । न० ताकपट्याम् ॥ सौम्ये
। शैलेज्ज शैलकातगन्धर्व्ये । शरी
ला० इ० भा० प्र० ॥ अथपद्याद्
यावया । शैलेयस्तुशिलापुष्पवृक्ष
काकानुसार्यकम् ॥ शैलेयभीतलं
इत्यंशकपित्तहरंलघु । कण्डूकु
छास्सरीदाहविषहृद्गुदरक्तहृदिति
॥ चि० शिलासुख्ये ॥ शिलाया
मुत्पत्ते ॥ शिलायांभवः । न
नद्यादिभ्यश्चेतिठक् ॥ शिलिव ।
शिलायावृत्तियोगविभागेनठञ्वा
ङीपिशैलीयौ ॥

शैली । स्त्री० पार्वत्याम् ॥

शैवावधूत .

शैलादा । स्त्री० निखगान्तरे ॥
 शैलाद्वा । स्त्री० चन्द्रपाषाणमेधा
 म् ॥ अम्बिकायाम् ॥
 शैव । नि० शिवोपासके । श्रीर्द्धं
 स्त्रीतसिके ॥ न० शिवप्रोक्तमा
 गे ॥ यथा । नपाटुकापरीमन्त्रो
 न्देव । श्रीगुरो । पर । नहिशै
 वात्परीमार्गेनपुण्य कुलपूजना
 त् ॥ आचारविशिष्टे ॥ यथा ।
 अष्टाङ्गयोगभयुक्तोयजिह्वीविधान
 त यावद्दानसमाधिसुतावच्छे
 दः प्रचक्ष्यते ॥ विवाहविशिष्टे ॥
 यथा । शैवाविवाहोद्दिष्टि कु
 लचक्रे विधीयते । चक्रसूत्रियमे
 नेकीद्वितीयोजीवनावधि ॥ अ
 पिच । परिणोतानरमिताकन्य
 काविधवाभवेत् ॥ सायुहाद्यापु
 न पिचाशैवधर्मेध्वय विधि ॥
 शिवस्त्रायम् । तस्यैदमित्यण् ॥
 शिवे । स्त्रीर्द्धेऽण् ॥ वसुके । वक्त
 वृत्ते ॥ धत्तरे ॥ देशविशिष्टे ॥
 शिवीर्णाविषयादेश । विषयादे
 शङ्कत्यण् ॥ न० शिवपुराणे ॥
 शैवाले । नि० शिवस वन्धि
 नि ॥

शैवल । पु० शैवाले । न० पद्म
 काष्ठे ॥ जलेशितैतिष्ठति । श्रीङी
 घुक्कुक्कलज्जालनइतिवल्ज् ॥

शैवावधूतः । पु० अवधूतविशिष्टे

शैव

॥ सचिक्त श्रीमहानिर्वाणसदा
 शिवेन । पूर्णाभिषेकविधिनासं
 स्क्रतायेवमानवा । शैवावधूता
 स्तेज्जेया पूजनीया कुलाचि
 तेकृति ॥

शैवलिनौ । स्त्री० तरङ्गिन्याम् ॥
 तटिन्याम् । नद्याम् ॥ शैवलम-
 स्थिन्याम् । अतद्धनिठनावितीनि
 । कर्मभ्योङीप् ॥

शैवालम् । न० जलनील्याम् ।
 शैवाले । शैवालतुवरतित्तमधु
 रशीतललघु । क्षिग्ध दाहदृषा
 पितरक्तज्वरहरपरम् ॥

शैवालिनौ । स्त्री० नद्याम् ॥
 शैवी । स्त्री० शैवविवाहेनोद्वाहि
 तायाम् ॥

शैव्य । पु० श्रीकृष्णारथस्याश्ववि
 शे ॥ यथा । तुरगाः शैव्यसु
 यीवमेघपुष्पवलाङ्का । पाण्ड
 वानांसिनापतिविशेषे ॥

शैवम् । न० शिशुत्वे । वाक्ये
 ॥ शिशोर्भावं कर्मदा । दृग्गता
 जलघुपूर्वादित्यण् ॥

शैशिर । पु० श्यामचटके ॥ दन्त
 रोगविशेषे ॥ नि० शिशिरसम्ब
 ध्निनि ॥

शैशुमारम् । न० शिशुमाराकारे
 ज्योतिषक्रे ॥

शैवः । पु० मन्त्री । शुचि । व्या

शोकहारी

कुलतायाम् । दृष्टवियोगानु-
 लने । दृष्टवियोगनिमित्ते मनस
 सन्नापे । दृष्टवियोगेतत्ताभा ई
 ताज्ञाने ॥ सदानुचितपदं यत्
 । शोचमानास्तुल्ये हावान्धवा
 सुहृदस्तथा । पातयन्तिगतस्वर्गाद्
 श्रुपतेनराद्यन् ॥ भूरियुक्तोगत
 स्वर्गपुष्पेनपतित पुन । शोचि
 तोवत्स वगद्यन्तेते हपरित्यज ॥
 कृतिर्वाङ्मपुराण रामप्रतिबन्धि-
 त्ति ॥ विवेकिनाचित्ततुनास्ये
 वशोकावकाश । यत् । पान्या
 नामिववत्सर्गिनि । क्षितिरुहानद्या
 मिव । अस्थिता । मेवानामिवपु
 ष्करे । जलनिधौमायाचिकाणामि
 व । सयोग पितृमातृवन्नुतनय
 भ्रातृप्रियाण्यदासदुधी । दूरवि
 द्यागएव । विदुषाशोकोदय कस्त
 दा ॥ शोचनम् । श्रुचशोके ।
 घञ् ॥ ससारि ॥ स्वसम्पदपु
 क्षपाचयतीतिशोकस्तमोमूल . स
 सारः । उक्तश्चश्रीविद्यारण्यगुरु
 भि । शोकतरतिचात्मविदिति ॥
 शोकनाशन । पुं . अशोकहृत् ॥
 शोकनाशयति । यश्चक्षुर्दृष्टने ।
 मन्द्यादित्वाकृत्यु ॥ परमात्मनि
 ॥ स्वाभेदसाक्षात्कारेणसंसारिणां
 ससारशोकनाशयति ॥

शोकहारी । पुं . वनवधरिकायाम् ।

शोच्य

शोकातिग । चि . मानसैर्दुःखैर्ब
 ङ्गिंते ॥ शोकमतीत्यगच्छतीति
 या ॥

॥क्षापनुद । पु . पुषे । शोकमप
 नुदति । गदप्रेरणे । तुन्दशोक
 या परिसृजापनुदारितिसुखया
 हरणे क ॥

शोकारि । पु . कटम्बहृत् ॥

शोकार्त्तं चि . शोकाकुते ॥

शोचनम् . न . श्रुचि । शोके ॥ चि .

शोकगोवि । शोचति . तच्छील

। श्रुचशोके । श्रुचकुम्बदन्तस्यस्य

धिक्त्वश्रुचलपतपद । इतियु

च ॥

शोचना । स्त्री . शोकोत्पादनायाम् ।

शोचनीय । चि . शोच्ये । शोचितु

योग्ये । यथा । शोचकभावेनपठन्ति

विद्यायैवीनस्यापधनापदारा .

। तेशोचनीयादृष्टीवसीतेमनुष्य

रूपेणमृगाश्चरन्तिइति ॥

शोचिष्कोश । पु . उषसुंवे । चलो

। शोचिषिज्वाला केशाद्वध ॥

नित्यसमासेऽनुत्तरपदस्यकोतिपत्त

म् । चि . चक्षुर्दृष्टे ॥

शोचि . न . रोचिषि । प्रभावाम्

॥ श्रुच्यति . पूतीभवत्यनेन । इ

शुचिरपूतीभावे । अचिंशुचिहुत्

पिच्छादिच्छदिभ्यः कृत्तिः ।

शोच्य । चि . तपस्विनि सापराधि ॥

श्रीपञ्चकम्

अनुक्रम्ये

श्रीचक्र । वि० लु० ॥
 श्रीठ० । वि० मुखे ॥ अलसी ध० ॥
 र्त्ते । नीचे ॥ पापरते ॥
 श्रीच । पु० कृष्णगौ । पत्नी ॥ श्योना
 की ॥ लोहितोद्ग ॥ नदविशेषे ।
 हरिश्चन्द्रादी ॥ योयममरकण्डक
 देवात्पाटलिपुत्रे गङ्गायामिलि
 त ॥ समुद्रविशेषे ॥ रक्तेश्वी
 ॥ लवणाम्बुधि पारस्येरक्तजले
 ऽगधिशीघ्रगामिनिम्लक्ष्मीपान्तर्व
 त्तिनिनदविशेषे ॥ अनुत्पटरक्ते
 । कीकनद्वर्ण ॥ श्योनाकप्रभे
 दे ॥ न० । सिन्दूरे ॥ रुधिर ॥
 वि० । कीकनद्वर्णाय ॥ कीकनद्व
 र्णवति ॥ अथति । श्याववर्ण
 लो० । पचादाय ॥ रक्तवर्ण ॥
 श्रीचक्र । पु० श्योनाकतरौ । सी
 नापाटो० इ० भा० प्र० ॥ सा
 र्थक ॥
 श्रीचक्र्यातीरथीसङ्गम । पु० । तीर्थवि
 शेषे ।
 श्रावभक्षिका । स्त्री० रक्तसैरेये ॥
 श्रावभिक्षाटी । स्त्री० कुरवकी ॥ कण्ट
 किन्याम् ॥
 श्रीपञ्च । पु० रक्तपुनर्वाया
 म् ॥

श्रीपञ्चम । न०) रक्तपञ्च ॥
 श्रीपञ्चकम् । न०)

श्रेय

श्रीपुष्प । पु०) कृष्ण ॥
 श्रीपुष्पक । पु०)

कीबिदारे ॥ श्रानानि० तद्वर्ण
 तिपुष्पाख्यस्य ॥

श्रीपुष्पी । स्त्री० सिन्दूरपुष्पवाम् ॥
 श्रावप्रभव । पु० तोयविशेषे ॥
 श्रावरत्नम् । न० पद्मरागमण्यो ॥ मा
 णिक्ये ॥ श्रावस्तद्रत्नस्य ।
 श्रावा । स्त्री० श्राववर्णयुक्तावाम् ।
 श्राव्याम् ॥ श्रावात्प्राचामित्यन्ये
 षामसिंटाप् ॥

श्रावाक । पु० श्योनाकवर्ण ॥ शु
 कनासे ॥
 श्रोक्षितम् । न० रुधिर ॥ रक्त ॥ कु
 ङ्कुमे ॥ श्रोक्षितम् । श्रावु० । गत्य
 र्थेतिक्त ॥

श्रोक्षितचन्दनम् । न० रक्तचन्दने ॥
 श्रोक्षितपुरम् । न० बाणसुरपुरे
 सराङ्ग ॥ इ० भा० प्र० । श्रा
 वितसंज्ञकपुरम् ॥

श्रोक्षितद्रुम् । न० कुङ्कुमे ॥
 श्रोक्षिताल्पम् । न० रक्तोत्पले ॥
 श्रोक्षी । स्त्री० रक्तायाम् । रक्तोत्प
 लवर्णायामस्त्रियाम् । श्रावात्प्रा
 चामितिबाडोप् ॥

श्रोक्षोपल । पु० माणिक्ये ॥
 श्रोथ । पु० श्रोफे । श्लेष्मथी । त्व
 ग्विर्जने ॥ श्रवति । श्रवणती ।
 बाहुलकात् । य । श्रुतिरित्युठ ।

शोधनी

आहुय । स ज्ञापूवकत्वादित्ये
धल्लुठ्स्थितिनववि यदा । शव
ति । शगतौ । पूर्ववत् । य ।
जहगामोनरद्भ्यामधोगामीमुखा
तुल्यम उभये । वीरससङ्घात
शे धे हन्तिनस मय । ॥

शायक । पु० शायि ॥

शयकृत् । वि० शायकारिणि ।

शायक । वि० शायनाशके ॥

शायिनी । स्त्री० रक्तपुनर्नवायाम् ॥

पुनर्नवायाम् ॥ शाय हन्ति । य

अभनुष्यकटकीपुत्रेतिठक् । कौ

प् ॥ शालपण्याम् ॥

शायकित् । पु० भक्ष्यातकी ॥ पुनर्नवा

याम् ॥ वि० शायहारके ॥

शायकृत् । पु० भक्ष्यातकी ॥

शोध । पु० शोधने ॥

शोधक । वि० शोधकारके ॥ न०

कङ्कुष्ठे ॥

शोधन । पु० निष्क ॥ निष्कृते ॥

न० शुद्धो । शौचे ॥ मलापनयने

॥ विष्टायाम् ॥ कासीसे ॥ या

तुनिर्दोषोकरणे । ब्रणादिरिष्क

रणे ॥ लिखितपत्रादे प्रमाणी

करणे ॥ विरुद्धलिखितस्य शुद्

धोकरणे ॥ अक्षरहरणे । वि०

शुद्धिसाधने । शुद्धिकारके ॥

शोधनी स्त्री० सम्प्राप्पन्याम् । सी

वनी० इ० भा० ॥ शोधयतिऽनया

शोभन .

। शुधगौचि । करणे ल्युट् । कौप्

॥ तान्नवल्याम् ॥ नील्याम् ॥

शोधनीय । वि० शोधितव्ये । शो

ध्ये ॥

शोधनीवीजम् । न० जवपासे । म

सद्राविणि ॥

शोधित । वि० सम्मृष्टे । मयिका

यापनयनेनकृतशोधनेव्यसृणादौ ॥

यथा । व्यसृण केशकोटादिशुद्धे स

म्मृष्टशोधितेकृतशुद्धरजावली । य

पनीतमजे । निर्दिष्टे । मृष्टे ।

धीते ॥ शोधयतिऽनया । शुध० । व्य

क्त कर्तरिक् ॥

शोफ । पु० शोथे ॥ शयति । शव०

। बाहुलकात्फ । ओरिक्लूठ्

। आहुय । स ज्ञापूवकत्वादित्ये

धल्लुठ्स्थितिनववि ॥ यदाशयति

। शु० । पूर्ववत्फ ॥

शोफकृत् । वि० शोथकृति ॥

शोफहो । स्त्री० रक्तपुनर्नवायाम् ॥

शालपण्याम् ॥

शोफनाशन । पु० नीलहर्षे ॥ वि०

शोधनाशके ॥

शोफकृत् । पु० भक्ष्यातकी ॥ वि०

शोधहारके ॥

शोभनः । पु० यष्टि ॥ विष्कम्भादि

दिषु पञ्चमेयोगे ॥ तत्रजातशोफक

यथा । शोफशोभनः शोभनयोगज

न्मादयोऽपिपञ्चप्रतिपत्तिव्यतिरिक्तः ।

श्रीभा

सदुत्तरस्वारूपं सुधीरम सखा
नयुक्तामनुज . प्रबोध . ॥ श्रीभ
नक्ततिवत्सरे ॥ तत्फलयथा । सु
भिष्य धीमसादीग्य दृष्टागोब्राह्मणा
प्रिये । सुस्थिता . श्रीभनेवर्षेप्रजा
सर्वा . सुकीर्तने ॥ १७ ॥ न .
वारिजे । पद्मे ॥ चि . सुन्द रे
। सुषमे । मनोज्ञे ॥ श्रीभते
। शुभदौष्टौ । अनुदान्त तच्चतियु
च् ॥ श्रीभयति । नन्द्यादित्यु
र्वी ॥

श्रीभनक्त । पु . श्रियौ ॥

श्रीभक्तत् । पु . श्रीभनेवर्षे ॥ चि .

श्रीभनकारके ॥

श्रीभना । स्त्री . गीरोचनायाम् ॥

हरिद्रायाम् ॥ इ . रा . गृह ॥

श्रीभनीय । चि . श्रीभितव्ये ॥

श्रीभमान . । चि . विराजमाने

॥ यथा । मयि . शाचीकौट .

समरयिजधीहेतिदलिते . मदधी

खोनाग मरदिसरित . श्यामपु

लिना . । कलाशेषसम्पद सुरत

नृदिताबालवनितातनिस्त्राश्रीभन्ते

मलितविभवाश्चार्थिषु नृपावृत्ति ॥

श्रीभा । स्त्री . कान्तौ । युतौ ॥

अश्यालवच यथा । साश्रीभारूप

भोगाद्यैर्यस्यादहविभूषणम् ।

श्रीभैवकान्तिराख्यातामन्मयाप्या

यनेलज्वलेति । इच्छायाम् ॥

श्रीष

गीर्पोविशेषि ॥ गीरोचनायाम् ॥

हरिद्रायाम् ॥ कृतिच्छन्द २ .

प्रमेदे ॥ यथा । रसाश्रवाश्रवे श्री

भानयुगलजठरमेवविस्फूर्जिता

चित् ॥ यथा । सपीयूषाग्नील

तृसरसिजयुगलामध्यमन्त्राफलाभ्या

नृतवीरुर्बिराजत्तरलकिसलयशशि

ष्टसुक्षिप्तशशाखा । लसन्मुक्तार

क्षीत्यलकुबलयवसन्द्रविस्वाक्षिता

घामहाश्रीभामौलौमिलदलपट-

लो कृष्णसाकापिवल्ली ॥ श्रीभय

ति । शुभशुभश्रीभायाम् । पचा

द्यच् ॥

श्रीभाञ्जन । पु . श्रियौ । तीक्ष्ण

गन्धके । अक्षौवे । मोक्षके । स

द्विजना . संभ्रमना . इ . भा . प्र .

॥ श्रीभाञ्जन . कटुस्तिक्त श्री

यविद्रधिगुल्मनुत् ॥ श्रीभामन

क्ति । अक्षुब्धव्यक्तिसन्धनकान्तिगति

षु । कर्त्तरिण्युट् । बहुलमन्य

चापीतियुज्वा ॥

श्रीभित । चि . श्रीभायुक्ते ॥

श्रीभनी । स्त्री . श्रीभनीयायाम् ॥

श्रीक्षी । स्त्री . वनहरिद्रायाम् ॥

श्रीष । पु . श्रीषणे ॥ यक्ष्मणि

॥ सशेषणाद्रसादीनांशेषद्वलभ

धीयते । अक्षौषधयथा । पचा

निकट . कक्षे वकरक देवदारुच ।

मक्षिष्ठावफलाखेताश्रीरीषारज-

श्रीकृतम्

गीहयम् । प्रियङ्गुनिस्त्रिकटु
गीमूत्रेणावघर्षितम् । नस्यमा
लेपनश्चैवज्ञानमुद्धर्तनतया ॥
अपस्माराविषेणान्नादशोषालक्ष्मोच्च
रापङ्कम् । भूतेभ्यस्तुभयहन्तराज
हारेवशास्तरमिति ॥ रवे पा
श्रङ्गे ॥ शोषयति । शुषशोषणं
पचाद्यच् ॥

शोषकः । चि० शोषणकर्तारि ॥

शोषणम् । पु० कामाक्ष्यविशेषः ॥

श्रोत्राक्षि ॥ न० रसाक्षयं च ॥

रसादाने । शोषि ॥ त्रि० शोषकः ॥

शोषसम्भवम् । न० पिप्पलीमूले ॥

शोषापघा । स्त्री० क्षीततक्ते ॥

शोषित । त्रि० कारिते ॥ यथा ।

ससुद्रः शोषितोयिनतमगस्तिनमास्य
हम् ॥

शोषम् । न० शुकगणं ॥ शुकानां

समूहः । खण्डिकादित्वादञ् ॥

शुकस्यावयवोपकारोपा । प्राचिर

जतादिभ्योऽञ् ॥ स्त्रीयांकरणान्त

रे ।

श्रीकरम् ।) न० तीर्थविशेषः ॥
श्रीकरवम् ।)

श्रीक्तिकम् ।)

श्रीक्तिकेयम् । न०) मुक्तायाम् ।

श्रीक्तेयम् ।)

श्रीक्तेयः । श्रुक्तिसम्भावे ॥

श्रीकृतम् । न० श्रुक्तायाम् ॥

श्रीचम्

श्रीच । पु० भारवाजि ॥ शुद्धाऽ

पत्रम् । विकचं शुद्धेत्वादिनाऽण् ॥

श्रीचम् । न० बाह्याभ्यन्तरभेदभिन्ने

पावित्यजनकेकमं चि । शुचितावा

म् । तदुक्तं श्रीमद्भानुनिर्वाचनके ।

श्रीचक्षुर्विबिधं देविबाह्याभ्यन्तरभेद

त । ब्रह्मव्यात्मापञ्चवत्तत्त्वो

चमान्तरेकस्मृतम् ॥ यद्विर्वाभस्य

नावापिमलानामपक्वचम् । देह

शुद्धिर्भवेद्येनवहि । श्रीच तदुच्य

ते ॥ गङ्गानदीकदावाप्यस्तवाकुवा

चक्षुःश्रवणा । सर्वपवित्रजननस्त

र्चदौर्लभ्यत प्रिये ॥ भस्मापवाशि

कश्चेष्टमृतज्ञातुमलवर्जिता । वा

सीऽजिनद्वयादौनिमृष्ट्यानीहि

सुव्रते । किमप्यवहृन्नात्तेनशोचा

श्रीचविधौशिवे । मम पृतभवेद्ये

नगुहस्यस्ततदाचरेत ॥ निद्रान्ते

मेधुनस्नाने स्नानान्ते मलमूत्रयो

मोजनान्ते मलैस्सुष्टेवहि । श्रीच

विधीयते । इति ॥ अत्रवर्त्तमाने

प्रवक्ष्यन्ती ॥ श्रीचैयम् । सदा

कार्यं श्रीचमूलादिकं स्मृतं ।

श्रीचाचारविहीनस्यसमस्तानिष्क-

ला क्रिया । मृज्जलादिभि-

कायादिष्वालनं हितमितमेध्यागना

दिव० बाह्यम् । मेषोसुदितादि

भिसंद्मानादिचित्तमलयाजनमा

न्तरम् ॥ कायमलानामृज्जलाभ्य

शौचम्

आकन वाद्यम् । मनोमलानारा
गह्वेषादीनां विषयदोषदर्शनरूपप्र
तिपक्षभावनयाऽपनयनमाभ्यन्तर
मिति विवेकः । वैश्वधर्मस्तु चर्यं
प्रयोगादीमायाऽनृतादिराहित्यं
न तु सृष्ट्यादिजनितयाद्यः । स
र्वेषामेव शौचानामर्थः शौचं परं स्मृ
तम् । यथैशुचिर्हिसंशुचिर्नृ
हारिशुचिः शुचिरिति मनुः । आ
ह्निकेशौचविशेषोक्तः । गन्धलेप
स्य ककर शौचकुर्यादतन्द्रितकृति
। एतत्तु सर्वसाधारणम् । गृहस्थ
स्तु । एकाहिकं शुद्धेति स्त्रीदश
वामकरेति वा । उभयोः सप्तदातव्या
मृदं शुद्धं धिमभीप्सता । पादयो
षट् प्रकीर्तिता कृति च ॥ वृत्तौ च
नीचभिः स्रक्कुर्वादिभिः चतुर्गुणम्
। बद्धिवाविहतं शौचं तदर्थं निशिकी
र्तितम् ॥ तदर्थमातुरे प्रोक्तमातु
रक्षार्धमध्वनिः । स्त्रीशुद्धबालवद्धा
नामर्द्धमेनसि सूत्रवत् ॥ शौचवि
द्विष्य इत्यं । नाधः शौचे निधा
जयेत् । तथैव वामहस्तो न नामैरुर्ध्वं
न शोधयेदिति ॥ सूत्रकारणं शौचं तु
एकाहिकं करेति सप्त उभयोर्मृदुयं स्मृ
तमिति ॥ अशुद्धतानिरसनीयं
दधिरापादकलस्राक्षस्वरूपम् । य
था । अभक्ष्यपरिहारस्तु स सर्गं चा
प्यनिन्दितं । स्वधर्मव्यवस्थान

शौण्डः

शौचमेतत् प्रकीर्तितमिति । स
त्यशौचं मनः शौचं शौचमिन्द्रिय
नियतः । सर्वभूतदया शौचजल
शौचं तु पञ्चमम् ॥ यस्य सत्यं च शौचं
सुतस्य स्वर्गं न दुर्लभं ॥ शुचिः क
र्मभाषोवा । इगन्ताच्चलधुपूर्वादि
त्यर्थः । गोकुलीकन्दुशानायातैल
यन्त्रे च यन्त्रे वा । अमीमांस्यानि
शौचानि स्त्रीषु बालातुरेषु च । अत्य
न्तमलिनादेहेदेहोवात्यन्तनिर्मल
। असङ्कोहमिति ज्ञानं शौचमेतत्
प्रचक्षते ॥
शौचपरः । वि० वाच्याभ्यन्तरशौचयु
क्तं ॥
शौचिकः । पु० चर्यं सङ्करविशिष्टं ।
यथा । कौवर्त्तस्य चकन्याया शौचि
कादिबशौचककृति पराशरपद्धतः ॥
शौचियः । पु० रजक्किः । इ० अ० र०
ली ॥
शौटीरः । पु० वीरे ॥ त्वागिनि ॥
शौटति शौटगर्वः । कृश्रीपृक्कीटीपटि
शौटिभ्यर्ङ्गनः ॥
शौटीर्यम् । न० शौर्यं । गर्वः ॥ तदे
तदतिशौटीर्यं मौडुलोमेनं मृष्यती
ति कल्पतरुः ॥ शौटीरस्य भावः ।
वाङ्मणादित्वात्प्यञ् ॥
शौण्डः । वि० मत्ते । मदिरामत्ते ॥
प्रगलभे ॥ विख्याते । शूण्डाया पा
नागारिभवः । तत्र भवदुल्लेखः ॥

श्रीधिका

श्रीगडक । पु० जातिविशेष । या
सुतीवले । मण्डहारके । सूडो० क
लवार० इ० भा० प्र० ॥ अष्टोत्प
त्तिर्यथा । ततो गान्धिकाकन्यायाको
वशादेव श्रीगडक । कौवर्त्तस्य च
कन्याया श्रीगडकादेव सौमिक
॥ इ० प० पु० ॥ शुक्लासुरा० पण्ड
मस्य । तदस्य पण्डमि'तठक् । शु
गडकादागताया । शु'गडकादिभ्यो
ण् ।

श्रीगडो । पुं० श्रीगडके ॥

श्रीगडो । स्त्री० पिप्पल्याम् ॥ चव्ये
। कटभ्याम् । मधुरेशो ॥ शुक्ला
यामद्यपानगृहेभवा । तत्रभवद्वत्य
ण् । डीप् ॥

श्रीगडोरः । चि० शूरे । अङ्कारिणि
॥ श्रीटति । श्रीट्, ० । औषादिक
रैरन् । पृषादरादित्वाङ्, ० टछ
डञ् ॥

श्रीगडोर्यम् । न० पीरुषे ॥ शौथे ॥
भावि० प्यञ् ॥

श्रीद्र । पु० बादशनिधपुचान्तर्गतपु
चविशेष । पारश्वे । ति० शूद्रस
म्बन्धिनि ॥

श्रीहोदनिः । पुं० शाक्यवशजीसुनि
विशेष । सर्वार्थसिद्धे । गौतमे ।
भाषादिश्रीसुते । शूद्रधिद्वनस्यपति
विशेषस्यापत्यम् । अतङ् ॥

श्रीधिका । स्त्री० रत्नकङ्गीइ० हे०

शौर्यम्

चन्द्र ।

शौरः । चि० पञ्चातिनि ॥

शौरक । पु० ऋषिविशेष । अतिध
न्विनि ॥ शुनकस्यापत्यम् । विदा
द्यञ् । कापियेमुनिविशेषे ॥

शौभ । पु० निलम्पे । देवे । सुरे
॥ शुवाक । न० व्योमपुरे । हरिश्च
द्रपुरे । हरचंदावली० इ० भा० प्र०
॥ चि० शुभान्विते ॥

शौभाङ्गनः । पुं० शिष्यो ॥ शौभाङ्ग
नस्य । प्रज्ञाद्यञ् ॥ अस्मशानप्र
कारस्तु । शिष्यमूलफलपुष्पकमृतं
तैलपक्कलुदकेष्वधिक्रितम् । चिस
सैन्धवरजोयुतहिङ्गुजोयतैसपदिदो
पनमन्ने ॥ शिष्यक कटुतौष्यो
ष्यः । कायुशोयसमीरजित् । कृमि
हृत्कासदे।पक्कलयातिशोहशुष्महा
शौभाङ्गनफलम् । न० शिष्यफले ॥
शौभाङ्गनफलस्य।दुक्कायकफपित्त
मुत् । शूलकुष्ठचयश्वा।समुत्तमहो
पन परम् ॥

शौभिकः । चि० इन्द्रजालिके । कुह
ककारिणि ॥ इ० इरावली ॥

शौरिः । पुं० वसुदेवी।वासुदेवे ॥ ओ
त्तथ्ये ॥ शूरस्यापत्यम् । बंजजत्वात्
। उष्ट्रित्वेनकण्ठ्यकण्ठ्योत्पत्त्याभा
व्यम् । तथापिवाङ्गादित्वादित्वा
व्यम् । शनैश्चरे ॥

शौर्यम् । न० आरभण्याम् ॥ वलि ।

शौष्कल

शक्ती । शूरस्यकर्मभाषाया । प्य
ज् । उत्साहं ॥
शौष्क । पु० शुल्कसम्बन्धिनि ॥
शौष्कशालिक । पु० शुल्कशालाया
अवक्रये ॥ अवक्रयइतिठक् ॥
शौष्किक । वि० शुल्काध्यक्षे ॥
शौष्किकेय । पु० विषप्रभेदे ॥ शु
ल्किकदेशेभवा । इति कुक्षीति यो
गविभागाट्ठञ् ॥
शौष्किक । पु० कसकारे । ताम्रकु
ट्टके । कसेरः० इ० भा० प्र० ॥ शु
ल्कघट्टन शिल्पमस्य । शिल्पमिति
ठक् ॥
शौक् पु० श्वभिर्दृष्टे सामविशेषि ॥
इष्ट सामेव्यण ॥ न० शुनासमूहे
। खण्डिकादित्वादञ् ॥
शौर्वास्तकम् । वि० भाविदिनस्यायि
निद्रव्ये । श्वस्तने ॥ श्वोभवम् ।
श्वस्तुट्चित् । ठक् । ऐकागम' ॥
शौवापदम् । वि० श्वापदे । श्वापद
सम्बन्धिनि ॥ श्वापदस्थेदम् । अण्
। पदान्ताख्यान्यतरस्यामितिपञ्च०
ऐच् ॥
शौषिर । पु० दन्तरेगविशेषि । य
य । श्वययुर्दन्तमूलेषुरुजावान्
कम्परात्ताज । लालास्रावीसविज्ञे
य । शौषिरोनासनात् ॥ ४ ॥
शौष्कलः । पु० शुष्कमांसस्यापणिके
वि० पिशिताशनि । शुष्कलीशु

श्मश्रु

ष्कमांस० मांसमात्रवाच्यति । श्रे
ष्वत्यण ॥
श्च्योत । पु० प्राधारे । चरणे ॥
श्च्योतनम् । श्च्युतिर्चरणे ।
घञ् ॥
श्च्योतन् । वि० चरति ॥
श्म । न० नात् । मुखे ॥
श्मशानम् । न० प्रेतदाहभूमौ । श
वस्थाने । पितृवने ॥ शवा शिरते
ऽत्र० शवानाशयन वा । पृषादरा
दित्वात्साधु ॥ श्मशब्देनशव प्रो
क्ता शानशयनमुच्यते । निर्धवन्ति
श्मशानार्थं मुनेशब्दार्थकोविदा ॥
श्मशानकाली । स्त्री० कालीविशेषि ॥
श्मशानवासो । पु० शिवे । वि० श्म
शानवासकर्त्तरि । श्मशानेवस्तु शौ
लयस्य । वस० । सुपीतिणिनि ॥
श्मशानवासिनी । स्त्री० कालिकाया
म् ॥
श्मशानवेश्मरा । पु० गिरिशे । शम्भौ ।
श्मशालालयवासिनी । स्त्री० कालि
कायाम् ॥ श्मशालालयेवस्तु शील
मस्या । णिनि । डोप् ॥
श्मश्रु । न० पुमुखेलोमवृद्धौडाढीङ्
० भा० केशश्मश्रुधारयतामय्याभ
वतिसम्पत्तिरितिदानधर्मेभारतम्
॥ श्म० मुखश्रयति । श्रिञ् ० । श्म
निश्रयतेडुन् ॥ यद्वा । श्मनिमुखे
श्रूयते० उपलभ्यते । श्रु० । मिते

श्यामक

द्रादित्वात्ङ् . । किव्वा । आग
मशास्त्रस्थानित्वात्त्रतुक् ॥
श्मश्रुमुखी । स्त्री० श्मश्रुयोषिति । पी
टायाम् ॥
श्मश्रुल । चि० प्रवृद्धमुखरोमवति ।
सिन्धादित्वात्त्रच ॥
श्मशानिक । पु० पितृवनेपाठादि
कर्त्तरि । मसाणिजा० इ० भा०
प्र० । श्मशानेऽधीते । अध्यायिन्य
देशकालादितिठक् ॥
श्याज चि० शीतात्सङ्कुचिते । स
ङ्कुचितमार्गे ॥ श्यायतेस्य । श्यै
ङ्गती । क्त । संयोगादेरातीधा
तीर्षणवतकृतिनिष्ठानत्वम् ॥
श्याम । पु० प्रयागस्यवटे । वारिदे ।
वृद्धदारकी । प्रिके । कीकिले ॥
कृष्णवर्णे ॥ हरिद्वर्णे ॥ श्यामाकि
॥ पीलुवर्णे ॥ धनूरे ॥ दमनकव
र्णे ॥ गन्धर्वे ॥ न० मरिचि ॥
सिन्धुलवर्णे ॥ चि० कृष्णवर्णवि
शिष्टे ॥ हरिद्वर्णवति ॥ श्यायतेम
नायस्यात् । श्यैङ्ग० । कृषियुधौधि
दसिश्याधूसूभ्योमगितिमक् ॥ पु
० कृष्णभाद्रिजाते । तमाजदलनि
मे० चन्दनविशिष्टे ॥ श्रीकृष्णे ॥
श्यामक० । पु० श्यामाकि । सावका
कृतिभाषाप्रसिद्धिमे ॥ न० रोहिष
वर्णे ॥ श्याम वर्णमभवति । अ
क० । कर्मण्यश्च । शकन्वादिः ॥

श्यामा

श्यामकण्ठ । पु० मयूरे ॥ शिवे ॥
पक्षिविशेषे ॥
श्यामकन्दा । स्त्री० पतिविधायाम् ॥
श्यामकाण्डा ।) स्त्री० गण्डदूर्वाया
श्यामयन्त्रि ।)
म् । गण्डाल्याम् । मीननेत्राया
म् ॥
श्यामपत्र ।) पु० तमालपादपे ।
श्यामपत्रक ।)
श्यामल । पु० पिप्पली । कृष्णे ।
श्यामे ॥ नीलमार्कटि । चि० कृष्ण
वर्णविशिष्टे । सिन्धादित्वात्त्रच ॥
श्यामलचूडा । स्त्री० गुफायाम् ॥
श्यामलता । स्त्री० शारिबाधामोषधी
॥ श्यामलित्ति ॥
श्यामला । स्त्री० पार्वत्याम् । कस्तू
र्बाम् ॥ अश्वगन्धायाम् ॥ जम्बू
म् ॥ कटभ्याम् ॥
श्यामलिका । स्त्री० नील्याम् ॥
श्यामलीजु० । पु० कृष्णेक्षौ ॥
श्यामवल्क । पु० शिरोधौ ॥
श्यामसुन्दर० । पु० श्रीकृष्णे ॥
श्यामशालि । पु० कृष्णशकौ ॥
श्यामा । स्त्री० कलिकायाम् । दुर्गा
याम् । पार्वत्याम् ॥ श्यामायाञ्च
त्यसिर्वा । ततः साकालिकादि
वीथीगनिद्राजगनमयी । पु० त्व
त्तसतीरुपाजन्मार्थमेवकाययो ॥
समयस्यानुरूपेणनेमकाजठरेशिवा

श्यामा

। सन्मूयचसमुत्पन्नासालक्ष्मीरिव
सागरात् ॥ वसन्तसमयेदेवीनवम्या
भृगयोगत । अर्द्धरात्रौसमुत्पन्नाग
ङ्गेवशशिमण्डलात् ॥ ततस्तस्यान्तु
जातायाप्रसन्नाद्याभवन्दिश । सा
नुकूलोववौवायुगंक्षीरोगन्धिल
शुभ ॥ बभूवपुष्पवृष्टिस्तोयवृष्टि
परातथा । लज्जलुब्धानथ गा
न्ताजगजुंश्चघनाघनम् ॥ तस्यान्तु
जायमानायासर्वंलास्यामपद्यत ।
तान्तुदृष्ट्वायथाजातानीलोत्पलदला
नुगाम् ॥ श्यामांसासेनकादेवीसु
दमायातिहर्षिता । देवाश्चहर्षम
तुलप्रापुस्तत्रमुहुर्मुहुः । तुष्टुबु
क्तामन्तरीक्षेगन्धर्वाश्चाप्सरीगणाः
। तान्तुनीलोत्पलदलश्यामांश्चिमव
त सुताम् ॥ काक्षीतिनाम्नाहमिवा
नाजुहावकृतेदिने । बान्धवास्तुख
सन्तानानाम्नातापार्वतीतिच ॥ का
क्षीतिचतयानाम्नाकोत्तितागिरिन
न्दिनीतिक्कालिकापुराणे ४० अ
ध्याय ॥ शारिणीषधी ॥ कृष्णश्रे
ताशारिबायासाश्यामेतिनिगद्यते
॥ अप्रसूताङ्गनायाम् ॥ नारीविशि
ष्टि । यौवनमध्यस्थायाम् ॥ अक्षाल
क्षण यथा । स्निग्धनखनयनदशना
निरनुशयामानिनोस्थिरस्नेहा । सु
स्पृशंशिशिरमांसलवराङ्गनासाम
ताश्यामेति ॥ छायायाम् । भावा

श्यामाङ्गः

नुरुपायाम् ॥ प्रियङ्गौ ॥ वागुजो
। सिमलतायाम् ॥ यमुनायाम् ॥
त्रियामायाम् ॥ कृष्णचिह्नितकौष
वौ ॥ यथा । श्यामाचिह्नितततोद्गी
नगुणातीव्रविरेचिका । मूर्च्छादा
हमदभ्रान्तिकण्ठोत्कर्षणकारिणी
॥ नीलिकायाम् ॥ गुग्गुली ॥ गु
न्द्रायाम् । गुडूच्याम् ॥ कस्तूर्या
म् ॥ वटपल्याम् ॥ वन्द्यायाम् ।
रेचनायाम् ॥ नीलपुनर्नवायाम्
॥ पिप्पल्याम् ॥ कृष्णायाम् ॥ ह
रिद्रायाम् ॥ नीलगव्याम् ॥ नील
दूर्वायाम् ॥ क्षियाम् ॥ पद्मवीजं
शिशपायाम् ॥ पल्लिविशेषः । वा
राह्याम् । पाण्डविकायाम् । श
कुन्याम् । पोतक्याम् । कालिका
याम् । शितिसिम्बिन्याम् ॥ श्या
मोवर्णोऽस्त्यऽस्याः । अशंभाद्यच्
॥ मगन्ताहाटापू ।
श्यामाङ्गः । पु० तृणधान्यभेदे । श्या
मके । श्यामेचिवीजं । अविप्रिये
। राजधान्ये । सावां० सावक०
इ० भा० प्र० ॥ श्यामाङ्गः शिष
योऽरुद्धोवातलः कफपित्तहृत् ॥
श्यायते । श्यैङ्० । पिनाकादय
श्चेतिसाधु ॥ यद्वा । श्यामवर्ण
म् ॥ अकृति । अक० । कर्मण्य
म् ॥

श्यामाङ्गः । पु० बुधग्रहे ॥ वि० श्या

श्याव

मशरीरे ॥

श्यामाङ्गी । स्त्री० श्यामाङ्ग्याम् । कृष्ण
कलेवरायाम् ॥

श्यामादनी । स्त्री० लाङ्गल्या ॥

श्यामान्नी । स्त्री० दीर्घश्याखिकायाम्
। नीलाम्ब्याम् ॥श्यामायमानः । वि० योहिश्यामद्वय
भवति तत्र । लै हितादिडाङ्भ्य
क्यप् । वाक्यपद्व्यात्मनेपदेशान्
च । आनेसुक् ॥

श्यामितः । वि० श्यामले ॥

श्यामककर्णः । पु० श्वेतवर्णविशिष्टः ।

श्यालः । पुं० पद्मोसरोदरे । वा
क्तीरे । साला० इ० श्या० प्र० ॥श्यायते । बाहुलकात् । श्यैड
क नन् ॥ उच्छिष्टमधुर्क्याचौश्या
शब्दः । श्यालाति । आतीनुपेति
कङ्कतसुकुट ॥

श्यालकः । पु० श्याले ॥ स्वार्थकः ॥

श्यालिका । स्त्री० किलिकुशिकायाम्
। पद्मीभगिन्याम् । साली० इ०
भा० प्र० ॥

श्याली । स्त्री० श्यालिकायाम् ॥

श्यावः । पुं० कपिशि । कृष्णपीतमि
श्रितवर्णः । धूमे । श्यालानुविशेक
श्यावर्णः ॥ श्याववर्णः । कृतिभावप्र
काशः ॥ सुक्ताभवर्णः कृतिभट्टोत्पलः
॥ वि० तद्वर्णवति । श्यायते ।

कुगुणद्वयीवकृतिः । बाहुलकात् ।

शयेतकीलक

शयैडोव ।

श्यावदन् । वि० श्यावदन्तः । कृष्ण
पीतमिश्रितवर्णदन्तयुक्ते ॥ श्या
वादन्तायस्यसः । विभाषाश्या
वारोकाभ्यामितिपक्षेदन्तस्यदन्तादे
शः ।श्यावदन्तः । वि० लङ्गनैः कृष्णद
न्ते ॥ श्यावादन्तायस्य । विभाषा
श्यावारोकाभ्यामितिपक्षेदन्तादे
शभावः ॥

श्यावदन्तकः । वि० श्यावदन्ते ॥

प्रधानदन्तद्वयमध्यस्थजुदन्तावशि
ष्टे ॥ प्रधानदन्तोपरिदन्तान्तरयुक्ते
। अत्रविष्णा । अयमरकानुभूतदु
खानात्तर्कस्वसुप्तीणानामानुष्यलक्षणानिभवन्ति । कुक्ष्यतिपात
कोः ब्रह्महायक्ष्मीः सुराप श्या
वदन्तकः । सुवर्णवरीकुनखोः
शक्ततत्परीदुष्टमाकृत्वादि ॥ दन्त
रोगविशिष्टः । यथा । योऽमृच्छन्मिमे
षपित्तमदग्धादन्तस्त्वऽप्रेषतः ।श्यावतानीलतावापिगमः, सश्या
वदन्तकः । १८ ॥ स्वार्थकः ॥शयेतः । पु० श्रुतवर्णः । श्वेतः । पा
ण्डुरे ॥ वि० तद्वर्णयुक्ते ॥ श्या
यते । श्याभ्यामितिसितिः । श्ये
कङ्कतम् ॥शयेतकीलकः । पुं० मध्यविशिष्टः ।
राफरे । पुंटी० इ० गौ० भा० प्र० ॥

श्येनम्पता

श्येन । पु० पक्षिविशेष । शशाद
ने । पक्षिणि । वाज० इ० प्र०
॥ महाकायैर्मन्दविग श्येनकृत
व्याख्यातार ॥ शशायते । श्यैङ् ।
। शास्याहजविभ्यङ्गन् । पाण्डु
रे । शुक्ते ॥ चि० तद्वति ।
श्येनघण्टा । स्त्री० दन्तीवृक्षे । एरण्ड
फलायाम् ॥
श्येनचित् । पु० चाहवनीयधारणा
यै० इष्टकानिर्मितैस्त्यलविशेषै ।
श्येनद्वचिन्त । चिज० । कर्मस्थ
ग्न्याख्यायामित्तिप ॥
श्येनजीवी । पु० क्रयविक्रयोदिना
श्यनर्जीवीवति० तस्मिन् ॥
श्येनी । स्त्री० शुक्लवर्णायाम् । व
र्णादनुदात्तोपधात्तौनङ्गति० डी
प् । तकारश्चनकारादेशश्च ॥
त्रिष्टुपकन्द ११ प्रमेदे ॥ यथा
। श्येन्युदीरितारजौरलौगुरु ॥
यस्य कौर्त्तिरिन्दुकुन्दचन्दनश्येन
शेषलोकापावनोसदा । जङ्गवीथ
विश्वबन्धविभ्रसातभजामिभाग
म्यमच्युतम् ॥ श्येनयैर्वति ।
श्येनीपुत्र । पु० जटायुषि । स
म्यातेरनुजि । दशरथराजसखे ॥
श्येनम्पता । स्त्री० मृगयायाम् ॥ प
तनम्पात । श्येनस्यपात ।
कट्षष्ट्यासमास । श्येनपाता
ऽस्यावर्त्तते । घञ् साध्याक्रिये

अद्धा

तिज । श्येनतिलस्यपातेर्ज०
द्रुतिमुमागम ॥
श्योनाक । पु० श्योनाकद्रुमे ।
सीनागाक् इ० गौ० भा० प्र० ॥
अस्यपर्यायायथा । मण्डूकपत्रप
त्रोर्णनटकट्टकट्टुगट्टुका । स्त्री
नाकशुकनासर्चदौर्ध्वत्वाकुटन्नटा
॥ शीणकसारलाविति । सीनापा
टा० इ० भा० प्र० । अथगुणा
यथा । श्यानाकीदीपन पाक
कटुकसुवरोहिम । याहीतिक्ती
निलर्षप्रपित्तासामनाशन ॥
टुगटुकस्यफलवालरुक्षवातकफा
पहम् । हृद्यकषायमधुररोचनल
घुदीपनम् । गुल्माथ कृमिहृत्
प्रौढगुरुवातप्रकोपणम् ॥ श्यायते
। श्यैङ्गती । पिनाकादौ निपा
तित ॥
अत् । अ० अद्यायाम् ॥
अथनम् । न० वधे ॥ यत्ने ॥ पुन
पुनर्हर्षणे ॥ बन्धने ॥ मोक्षणे ॥
श्रितिलौकरणे ॥
अद्धान । चि० अद्यायुक्ते । अद्या
वति । यथा । अद्धान शुभावि
द्यामाददीताशरादपि । अन्याद
पिपरधर्मस्त्रीरत्रदुष्कुलादपीति ॥
अत् । अद्यादधनोविभ्राण ॥
अद्या । स्त्री० सम्प्रत्यये । आदरे ।
आस्तित्वबुद्धौ । शास्त्रार्थेप्रत्यये ॥

अदधालु

गुरुवेदान्तादिवाक्येषु विश्वासे ।
 गुरुवेदान्तादिवाक्येषु • इदमित्य
 मेवेति प्रमारुपायामास्तक्यबुद्धौ
 । शास्त्राचार्योपदिष्टे येषु अनुभूते
 प्येवमेवेति दिति विश्वासे ॥ निग
 माचार्यवाक्येषु भक्ति अदधेति
 विश्रुतेति पूज्यपादोक्ति ॥ प्रत्यया
 धर्मकार्येषु दृढ अदधेत्युदाहृता ।
 नास्ति ह्यदधानस्य धर्मकृत्ये प्रयोज
 नमिति स्मृति ॥ इयं वैराग्यस्य पत्नी
 । वैराग्यस्य च भार्ये अदधामिति
 स्त्रीत्युक्ते ॥ अदधामम् । कुधा
 ज् • । अदन्तरोरुपसर्गवृत्तिर्वा
 च्या । आतथोपसर्गवृत्त्यङ् । टा
 प् ॥ इच्छायाम् । काङ्क्षायाम् ।
 स्पृहायाम् ॥ चेतसः प्रसादवृत्ति
 पातञ्जलभाष्यम् ॥ अदधाचिवि
 धा । सात्त्विक्यादिभेदात् । यथा
 हि । श्रीभगवानुवाच । विविधा
 भवति अदधादेहिनां सात्त्विकभावा
 सात्त्विकी राजसी चैव तामसी चेति
 तांशुण् ॥ सत्त्वामुरुपासवस्य अ
 दधामवति भारत । अदधामधियं पु
 रुषाधियच्छदधः स एव सः । यज
 नो सात्त्विका देवान् यक्षरक्षांसि राज
 साः । प्रेतान् भूतगणां चान्ये यज
 नो तामसा जना इति ॥

अदधालु । स्त्री • दीहवद्व्याम् ॥

अदधाति । कुधाज् • । स्पृहिए

अम .

हि पतिदपि निद्रातन्द्रा अदधाम्यथा
 लुजित्यालुच । अदधतेतच्छीलाया
 ॥ चि • अदधायुक्तं ॥
 अदधावान् । चि • आदधे । अतिश
 येन अदधानि । अदधासमन्विते ॥
 अदधास्त्यस्यास्मिन्वा । मतुप ॥
 अदधाविरहित । चि • कृत्विग्नेषा
 दिना अदधारहिते । अदधानि ॥
 अदधियः । चि • विप्रसनीये । अदधा
 तुमहे । आगमोपपत्तिभ्यां हि निश्चि
 तीयः । अदधियो भवत्वभिवारा
 दिति पूज्यपादा ॥

अन्यः । पुं • अन्यने ॥

अन्यनम् । न • अन्यने । गुम्फे । य
 था । सन्दर्भरचना गुम्फा अन्यन
 ग्रन्थन समावृत्तिहेतुः ॥

अन्यितः । चि • अन्यति । गुम्फितैः
 कृतवधि ॥

अपितः । चि • पक्ते । घृतदुग्धजल
 भिन्नपक्वद्रव्ये ॥ यथा । निष्पक्वकृषि
 तीपक्वत्वाज्यक्षौरपयः स्मृतम् ।
 अन्यत्तु अपितश्चाथ • समुदकीदृध
 तीसमे • इति जटाधर ॥ आपाकि
 तः ॥

अपिता । स्त्री • जाध्विनी । इति कीचि
 त् ॥

अमः । पुं • अभ्यासी । अभ्यसने ॥ अ
 स्माभ्यासी । खुरव्याम् । अरविच
 यो । यत्नातिशये ॥ कर्मे । परिश्र

अवयव :

ने । आयासे । व्यायासे ॥ तपसि ॥
खेदे । गमनादिप्रयुक्तखेदादौ । अ
म । खेदोऽध्वरत्वादेरितलक्षणम्
॥ आन्यत्वेन । अमुतपसिखेदे ।
घञ् । नोदात्तोपदेशस्येतिबुद्ध्या
भाव ॥

अमय । पु० तपस्विनि । अमय
परिव्राडितिपूज्यपादा ॥ बुद्ध
भिद्युक्ते । निर्गन्धे । यतौ । जति०
• इ० भा० प्र० । न० अमे । त्रि०
निन्द्यजीविनि ॥ तपस्विनि ॥ आ
न्यति । अमु० । ल्युट् ॥

अमया । स्त्री० सुदर्शनायाम् । मां
स्याम् । सुखीर्याम् । श्वरीमेदे ॥
अमयी । स्त्री० चतुर्थाश्रमप्राप्तायाम्
। तपस्विन्याम् ।

अमवारि । न० आयासेनखेदविन्दौ ॥
अमी चि० अमयुक्ते ।

अय । पु० अयये । आये । अयय
म् । अिज्सेवायाम् । एरच् ॥

अययम् । न० आये । आअये । अिजो
ल्युट् ॥

अव । पु० कर्णे । अवये । श्रूयतेऽ
नेनअवयवा । श्रुअवये । कृदोर
प् ॥

अवय । पु० नक्षत्रविशेषे । अवयाया
म् । न० श्रुतौ । ओषकर्मणि । श्रु
तिस्रुतीतिहासपुराणे पुनश्चताल
यविधारणे । तदर्थनिर्धारणान्

अव ।

कूलन्यायविचारे ॥ षड्विधलिङ्गैरश्री
षवेदान्तानामद्वितीयवस्तुनितात्पर्या
वधारणे । वेदान्तानामशेषाणामा
दिमध्यावसानतः । ब्रह्मात्मन्येव
तात्पर्यमितिधी अवयव भवेदित्यु
क्ते ॥ आचार्यस्यमुखादेवअवयव स
फलभवेत् ॥ कर्णेन्द्रियेणसगुणस्य
निर्गुणस्यवाशब्देनज्ञाने । सुनना०
इ० भा० प्र० । पु० न० कर्णे ।
कान० इ० भा० प्र० ॥ कर्णेपुन
पुसकयो । अवयवावनिलस्यचिति
दर्शनात् । नस्त्रियाश्रवण कर्णइ
तिहिममाख्यभिधानाच्च ॥ श्रूयतेऽ
नेन । करणे ल्युट् ॥

श्रवणदादशी । स्त्री० श्रवणानक्षत्रयुक्ता
याभाद्रशुक्लादादश्याम् ॥

श्रवणशीर्षिका । स्त्री० श्रावणीवृक्षे ।
सुखीर्याम् ॥

श्रवणा । स्त्री० द्वाविंशतितमेनक्षत्रे ॥
तत्रजातस्यफलमथा । शास्त्रानुरक्तौ
बहुपुत्रमित्त्र सत्पुत्रभक्तिर्निजि
तारिवर्गं । चेष्टान्मकालेश्रवणा
द्वियस्यमेमोपुराणश्रवणे प्रवीण ॥
श्रावणपूणिमायाम् । श्रावण्याम्
॥ श्रवणेनयुक्तापौर्णमासी । नक्ष
त्रे शेखण् । तस्य० लुवविशेषकृत
लुप् । टाप० । सुखीरीवृक्षे ॥

श्रवणाङ्गा । स्त्री० सुखीरीकायाम् ।

श्रव । न० ययसि ॥ कर्णे ॥ श्रूयते

श्राद्धम्.

ऽनेनवा । शु० । सर्वधातुभ्योऽसु
न् ॥

अवाय्य । पु० यज्ञपथौ ॥ अथोति
। शु० । श्रद्धिस्पृहमृहभ्यवाय्य
॥ अवाय्य • अश्वीयवृत्तिवेदभा
ष्यम् । अस्मन्नर्थे • वाच्यलिङ्ग ॥
अविष्ठा । स्त्री० धनिष्ठानच्चे ॥ अश्व
अश्व । ऋदोरप् । प्रसिद्ध अवा
ऽस्यस्या । मतुप् । अतिशयेनश
वति । अतिशयेनतमविष्टानि
तीष्ठन विष्मत्तुपेर्लुगतिमतुपो
त्तुक् ॥

अविष्ठाञ्ज । पु० बुधयष्टे ॥ नि० त
जजातमाभे ॥

अजम् । न० सुदरवाक्ये ।

आणम । नि० । पक्ते ॥ अति । आ
पक्ते । क्त० । सयोगादेरातीधा
तार्यश्वतवृत्ति० तस्यन् ॥ अपि
ते ।

आणा । स्त्री० । उणिकारगम् । यवा
खस ॥ आयतेस्य । या० । कर्म
णित्त । सयोगादेरितिनिष्ठानत्वम्
॥ पक्तायाम् ॥

आवम् । न० शोचोक्तविधानेनपितृ
णाकर्मणि ॥ तज्जक्ष्ण यथा । स
स्कृतव्यञ्जनाव्यस्यप्रयोदधिघृतान्वि
तम् । अश्वदादीयतेयस्मात्श्रावतेन
निगद्यते • कृतवचस्तत् • अद्ध
याऽज्ञादेर्हान् आहमितिबेदिकप्रयो

श्राद्धम्.

गाधीनयौगिकमितिश्राद्धतत्त्वम् ॥
वेद्वेधाधितपोचालम्भनपूर्वकेप्रसूत
देवताकित्वागविशेषे । सम्बोधनप
दे।पनीतान् • पित्रादीन् • चतुर्थ्य
नापदेनोद्दिश्य • इतिस्थाने । तच्च
श्राद्धं द्वादशविधम्भवतिविश्वामि
त्रोक्ते । तथाहि । नित्यनेमिति
क काम्यष्टद् धश्राद्ध सविस्मृतम् ।
पार्वण्येतिविश्वेय गे।ष्टाश्राद्धं
मष्टमम् ॥ कर्माङ्गनवम प्रोक्तदेविक
दशम स्मृतम् ॥ । श्रावार्थेकादश
प्रोक्त पुण्यर्थेद्वादशस्मृतमित्ति ॥
विष्मत्तस्यैतन्नविष्यपुरार्थं यथा । अ
हन्यहनियच्छ्राद्धं तन्नित्यमभिधीय
ते । वैश्वदेवविहीन तदशक्तानुदके
नतु ॥ एकीहिष्टन्तुवच्छ्राद्धं तज्जे
मितिकमुच्यते । तदप्यद्देवकर्तव्य
मयुष्मानाशयेद्दिकान् ॥ कामाव
विहित काम्यमभिप्रेतार्थसिद्धये ।
पार्वण्येनविधानेनतदप्युक्तखगाधिप
॥ षडधीयत्क्रियतेश्राद्धं पार्वण्यं
तदुच्यते । सर्वप्रदक्षिण कर्त्तव्यं पूर्वा
ह्णेत्तुपवीतिना ॥ गम्भीरकति
लैर्युक्त कुर्यात्पात्रचतुष्टयम् ।
अर्घ्यार्थं पितृपात्रे सुप्रेतपात्र प्रसीच
येत येसमानाकृतिवाभ्यामेतज्ज्ञे
य सपिण्डनम् । नित्येनतुल्यंशेषं
स्यादेकीहिष्ट क्लिषाअपि ॥ अमा
वास्यायत्क्रियतेतत्पार्वण्यमुदाह

श्राद्धम्

तम् । क्रियतेषां पर्वण्यित् तत्पा
 वणमिति स्थितिः ॥ गौष्ट्रायत
 क्रियते श्राद्धं गौष्ट्रायत तदुच्यते
 । बहूनां विदुषां सम्पत् सुखार्थं पि
 तृ तृप्तये ॥ क्रियते श्राद्धं यद्युत्तु
 क्षणानां भोजनम् श्राद्धार्थं मि
 तितत्प्रोक्तं नैवेद्यमनौषधिभिः ।
 निषेककाले सौमेषसौमन्तोन्नयने त
 था । अथ पुंसने चैव श्राद्धकर्मा
 न्नमेव च ॥ देवानुद्दिश्य यच्छ्राद्धं तद्दे
 वीकमिहोच्यते । इषिष्येण विशि
 ष्ठेन मत्स्यादिषु यत्नतः ॥ गच्छन्
 देशान्तरं यत्तु श्राद्धं कुर्याच्च सर्पिषा ।
 याचार्थं मितितत्प्रोक्तं प्रवेशेन सश
 यः ॥ शरीरोपचये श्राद्धं मर्त्योप
 चय एव च । पुष्ट्यर्थं मेतद्विज्ञेयमौप
 चायिकमुच्यते । इति ॥ पञ्चविध
 मपि षष्ठस्मृतिवचनात्तदयथा । नि
 त्यनैमित्तककाम्यवृत्तिश्राद्धं तथैव
 च । पार्वण्यक्षेत्रमनुनाश्राद्धं पञ्च
 विधं स्मृतमिति । श्राद्धावास्ति ।
 प्रज्ञाश्राद्धार्चाभ्योपकृतियः ॥ य
 हा । श्राद्धाप्रयोजनमस्य । चूडा
 दिभ्य उभयसङ्क्रान्तमित्यण् ॥ कलाव
 स्थानुष्ठानमागमीत्ताविधिनैवकार्यं
 म् । यथाह भगवान्सदाशिवः ।
 आगमीत्ताविधिं हित्वा यः श्राद्धं
 कुरुते नरः । श्राद्धं तद्विफलं सौमि
 पितृभिनरकव्रजेत् ॥ तत्तृतीयं श्रा

श्रायः

णितसमपिण्डो मलमयो भवेत् । त
 स्मान्मर्त्यं प्रयत्नेन श्राद्धरमतमा
 श्रयेत्कृत्ति ॥ वि० श्राद्धान्विते ॥
 श्राद्धदेव । पु० अन्तके । धर्मराजे
 । यमे । श्राद्धरुदेव । अशभा
 क्त्वात् । पितृपतित्वे हा ॥
 श्राद्धप्रदेशः । पु० सृष्टृहतीर्थादिषु ।
 श्राद्धशक्कम् । न० कालशक्ती ॥
 श्राद्धिकः । वि० श्राद्धिनि । अथ
 तनएव श्राद्धान्नभोजिनि । श्राद्ध
 शब्दः कर्मनामधेयतत्त्वाधमेद्रव्ये
 लक्षणायावर्त्तते । श्राद्धभुक्तमनेन
 । श्राद्धमनेन भुक्तमिनिठनाविति
 ठन् ॥ श्राद्धभाज्यन्विद्रव्ये ॥
 श्राद्धी । अ० श्राद्धिके ॥ श्राद्धम
 नेन भुक्तमित्येति ॥
 श्रान्तः । पु० यतो । श्रान्ते ॥ वि०
 क्लान्ते । श्रमयुक्ते ॥ श्राम्यते क्ल ॥
 श्रान्तकथः । वि० निवृत्तसंज्ञामे ॥
 श्रान्तसंवाहनम् । न० श्रमान्वितस्या
 समादिप्रदानद्वाराश्रमोपशमने ॥
 श्रामः । पु० मासे ॥ मण्डपे ॥ का
 ले ॥
 श्रामथरः । पु० जिनभिर्वा शिष्ये
 । चेलुके । महापासके ॥
 श्रायः । पु० आश्रये । अश्रये ॥ अथ
 यम् । श्रिञ्सीवायाम् । श्रिञ्सीभु
 वानुपसर्गकृतिषञ् ॥ वि० श्रीदे
 वताके हविरादौ ॥ श्रीदेवताऽस्य

श्रावणी

। अथ ॥

श्राव । पु० अथ ॥

श्रावक । पु० श्रावकमुने शिष्ये ॥

काके । वायसे ॥ दूरध्वनौ । त्रि०

श्रावयितरि ॥ श्रावयति । श्रु० ।

शवल् ॥

श्रावण । पु० मासविशेषः । नभसि

श्रावणिके ॥ श्रावणापौर्णमास्य

स्मिन् । सास्मिन्पौर्णमासीत्यर्थे वि

भाषाफाल्गुनीतिपाक्षिकोप ॥ श

ब्द ॥ श्रावणेनष्टहति । शेषद्वयम्

॥ पाषण्डे ॥ इ० मेदिनिकरः ॥

श्रावणा । स्त्री० दध्वालोवृक्षे ॥

श्रावणिक । पु० नभोमासि । श्राव

णे ॥ श्रावणापौर्णमास्यस्मिन्नस्ति ।

विभाषाफाल्गुनीश्रावणाकार्तिकोचै

लोभ्यङ्गतिठक् ॥

श्रावणो । स्त्री० श्रावणायाम् । श्राव

णमासस्य पूर्णिमायाम् ॥ अस्या

वृषितर्पणं भवति । तत्रकालादि

कमाहकालिदासः । पूर्णास्तिकाल

समयाव्युत्तरद्वयान्तायो पूर्णिमान

भसिसङ्गवगतुतस्यम् । विष्टायु

तोतरहितासुनितर्पणं स्याच्चेत्स

ङ्गमोभक्तिवायव्यतदानकिचित्स

समिच्छति तदेव तर्पणं श्रुतौ च हस्ते

श्रुतिशाखिनायवे । स्यात्सङ्क्रमे

वासतिसर्वाश्विनाततर्पणं श्रा

वणशुक्लपञ्चमी स्यात्सङ्क्रान्तौ च

श्री

सुपाकृतौ स्यात्पूर्वान्वितावापि च पा

कयन्ते । तथासितापञ्चदशैः समु

क्ताः तथाष्टकैस्तत्समयाभिरुपै ।

ज्यो० २१ अध्याय । ४६ ४८ ।

श्रावणेन युक्तापौर्णमासी । नक्षत्रे

त्यम् । ङोप् । मु ङोर्गाम् ।

श्रावणौ । स्त्री० देशविशेषः । धर्मप

त्तने ॥

श्राविष्ठोय । वि० श्राविष्ठायां जाते

इत्यप्रत्यय ॥

श्राव्यम् । वि० श्रुतिपथमधुरे ।

श्रितः । वि० आश्रिते ॥ स लम्ने

॥ श्रावति । श्रिञ् । गत्यर्थाक

र्मकेतिकर्त्तरिक्त ॥

श्रितशान् । वि० श्रिते ॥ श्रिञ् ।

क्तवतु ॥

श्री । पु० सीमेश्वरमतेष्वङ्गागान्तर्ग

तप्रथमरागे ॥ अनुमदभरतयोर्मते

पञ्चमरागे ॥

श्री । स्त्री० वीररचनायाम् ॥ श्री

भायाम् ॥ भारत्याम् । सरस्व

त्याम् ॥ लवङ्गे ॥ सरलद्रुमे ॥

जङ्गमायाम् । पद्मालयायाम् । प

द्मायाम् । कमलायाम् । हरि

प्रियायाम् ॥ विश्वसम्पत्तौ ॥

विधायाम् ॥ उपकरणे ॥ वि

भूतौ ॥ आत्मानमवमन्येतपूर्वा

भिरसम्बन्धिभि । आनृण्यैः श्रवम

न्वच्छेदनामन्येतदुक्तं भास् ॥ म

श्री .

तौ ॥ बिल्वदुमे ॥ अदुजे ॥ अ
धिकारे ॥ प्रभायाम् ॥ कीर्त्तौ
॥ वृद्धौ ॥ सिद्धौ ॥ वृत्ताह
न्मातरि । तारायाम् । बुद्ध
देव्याम् ॥ अयतिहरिम् । अय
न्येतामितिवा । श्रिज . । कि
व्वचीति . किद्दीर्घौ ॥ कर्त्तरि
बिहितस्यकिप कर्मण्यसम्भ
कृदिकारादितिडीष तुम . कृतप्रत्य
यायङ्कारवृत्तिव्याख्यानात् । कृ
दन्त यदिकारान्तमितिपच्चे पि कार
ग्रहणे तत्सामर्थ्यादेवकेवलग्रहणा
त् । दुर्वटस्तु . डौषि . श्रीमितापि
रक्षितवृच्छतीत्याह ॥ विद्याशक्तौ
॥ अयतिपारतन्याश्चिदात्मानमिति
श्री ॥ राजलक्ष्म्याम् ॥ शरीर
श्रीभायाम् । सतीतकृष्टत्वेना
न्तेस्वाश्रयतयास्त्रीक्रियतेप्रलयसुषुप्
तादौसर्वभूतेरित्युक्त्या . जीव
स्वीपाधिभूयामासविद्यायाम् ॥
देवादिनाम्न पूर्वश्रीशब्दप्रयोग
कर्त्तव्यइत्याह । देवगुरुगुरुस्था
नक्षेत्रक्षेत्राधिदेवताम् । सिद्धसि
द्धाधिकारांश्चश्रीपूर्वसमुद्दीरयेदि
तिप्रयोगसार . ॥ स्वर्गगामित्वा
दिनासिद्धौऽधिकारोयेषानराणा
मित्यानेन . जीवताश्रीशब्दादित्व
नाम्नोनतुमृतानांतयेताधुनिकशि
ष्टानामाचार ॥ पञ्चश्रीशब्दद

श्रीकरी

नप्रमाणयथा । षड्गुरो . स्वामि
न पञ्चद्वेभृत्येचतुरोरिपौ । श्री
शब्दानांत्रयमित्येकैकपुत्रभार्य-
योरिति । उक्तयाया १ वृत्तौ ॥
ग श्री । यथा । श्रीस्ते । सास्ता
म ॥

श्रीकण्ठ । पु . नीलकण्ठे । शि
वे ॥ कालकूटविषधारणात् . श्री
श्रीभाकण्ठेयस्यस । धृतकण्ठे
विषधारतत . श्रीकण्ठताममेति
नीलकण्ठस्तव ॥ कुरुजाङ्गल
देशे ॥

श्रीकण्ठपदजाञ्जन । पुं . माल
तीमाधवनाटककर्त्तरि . भवभू
तिकर्त्तौ ।

श्रीकण्ठसख । पुं . कुधरे । इ .
ह . युध ॥

श्रीकन्दा । स्त्री . बन्ध्याकर्कोटक्या
म् ॥

श्रीकर । पु . विष्णौ ॥ स्मरतांश्च
खतास्तुवताकीर्त्तयतामर्चयतांभ
क्तानांश्रियमोक्षसाम्राज्यलक्ष्मीक
रीति । कृजोहेतुताप्सील्यानुज्ञा
स्येध्वितकृज ॥ न . रक्तौ
त्यजे ॥ बि . श्रीकारके ॥ करो
ति । ड . कृज . । अच् । श्रिय
कर ।

श्रीकरणम् । न . लिखन्याम् ॥

श्रीकरो । स्त्री . शक्तिविशेषि ॥

श्रीधर

श्रीकान्त । पुं० विष्णौ ॥
 श्रीकारी । पु० मृगावशेषि । विनि
 हरिणे ॥ इ० रा० नि० गृहः ॥
 श्रीकुक्षम् । न० सरस्वत्यास्तीर्थे ॥
 श्रीखण्ड । पु० न० सन्दने ।
 इ० लि० शेषः ।
 श्रीगर्भ । पु० विष्णौ ॥ श्रीविं
 भूति । गर्भे ॥ ॥ खड्गे ।
 श्रीयह । पु० पक्षिणापानीय
 शालायाम् । शक, निप्रपाशाम् ॥
 श्रीघन । पु० सर्वज्ञे । बुद्धि
 विने । मन्त्रीन्द्रे ॥ श्रिया०
 ज्ञानपुण्यसम्भारेण० बुद्ध्यावा०
 घन पुण्यं बुद्ध्यादित्वाग्नयत्न
 म् ॥ न० दधि ॥
 श्रीज । पु० कामदेवे ॥
 श्रीताल । पुं० तालवृक्षमट्टनवृक्ष
 विशेषे । मृदुताले । विज्ञातप
 ने । मसीलेख्यदले ॥
 श्रीतीर्थम् । न० तीर्थविशेषे ॥
 श्रीद । पु० पुण्यजनशुद्धि । कुवे
 रे ॥ श्रियदयते । ददातिषा । दे
 कोदोजीवा० आतङ्कतिका ॥ नि०
 श्री० ६ । शिभादतरि ॥
 श्रीदेवी । स्त्री० तीर्थविशेषे ॥
 श्रीधर । पु० विष्णौ ॥ श्रिया० न
 जसिधरीधारका ॥ भूताहंकेदे
 ॥ शासयामविशेषे । यथा । अति
 जुष्टविचक्रानुबनमासाविभूषित

श्रीपथिका

म् । श्रीधरदेविविश्वेयश्रीप्रदगृहि
 णासदा ॥
 श्रीनगरम् । न० श्रीविद्यास्थाने ॥
 श्रीनन्दन । पु० कामदेवे ।
 श्रीनिकेतन । पु० विष्णौ ॥
 श्रीनिवास । पु० विष्णौ । नारा
 यणे ॥ श्रियोनिवास । निजि
 अयेन० अपाय'रना० श्रीसत्त्व
 जवायक्षयक्षसिचनपायिनिश्रीर्भ-
 सति० सत्त्वत्यर्थः । यथा । श्रि
 योनिवासीयक्षोरः पानपाचमु
 खद्वयम् । बाह्विक्तीकपालानां
 सारङ्गानापदास्त्रजमिति । यद्वा
 श्रीशब्देनश्रीमन्तीक्ष्यन्ते । श्रीम
 मत्सुनित्यनिवासोऽस्य । यतोऽत
 योऽस्तीतिहरिरित्युक्त ॥
 श्रीपति । पु० पुरुषोत्तमे । विष्णौ
 ॥ अमृतमयनेसर्वात्मस राजसर्वात्
 देवाश्चविज्ञायविष्णुनेवपतित्वेनवृ
 त्तवतोऽतिविष्णुपुराणप्रसिद्धे ॥
 श्रियः पति ॥ नृपतौ । पृथिवी
 नाथे ॥
 श्रीपथः । पु० रात्रिमागे ॥ इ०
 इ० चन्द्रः ॥
 श्रीपथम् । न० अग्निमन्थे ॥ अथकी
 । पथे । श्री पथे० पथेषुवा
 ऽस्य । अथ'पाथम् ।
 श्रीपथिका । स्त्री० फट्, फलि । काय
 फल० इ० प्र० ॥ आश्रयाम् ।

श्रीवक्त्री

गन्धार्थाम् ॥ स्वार्थकम् । क्लृप्तम् ॥
श्रीपथी । स्त्री० काश्मर्याम् । ग
न्धायाम् ॥ इठे । कुम्भयाम् । वा
रिपथ्याम् ॥ श्रीयुक्तानिपथ्यान्वया
० श्रीपथ्येषुयस्याया । पाक्कक्कम्प
र्थेत्यादिनाडीष ॥ कट्फले ॥ आ
त्मनी ॥

श्रीपथी । प० श्रीपथी ॥ तीर्थवि
शेषे ॥

श्रीपिष्ट । पु० सरलद्रुमरसे । सरल
द्रवे ॥ शिव सरलद्रुमस्यपिष्ट ०
तच्चूर्णेनजनितत्वात् ॥

श्रीपुत्र । पु० अश्वे ॥ कामदेवे ॥

श्रीपुष्पम् । न० लवङ्गे ॥ पद्मकाष्ठे ॥

श्रीप्रसूनम् । न० लवङ्गे ॥

श्रीफल । पु० विष्णवे । मालुरे ॥

श्रीप्रद० श्रीप्रियवाफलमस्य । आ
कपार्थिवादि । श्रीफलस्तुवरस्ति
तोयाहीरुक्षीमिपित्तकृत् । वात
शे फाहरीबल्योलघुहृणस्यपाचन ।
राजादनवर्धे ॥

श्रीफला । स्त्री० आमलक्याम् ॥ नी
ल्याम् ॥ क्षुद्रकारवेक्ष्याम् ॥

श्रीफलिका । स्त्री० आमलक्याम् ॥
क्षुद्रकारवेक्ष्याम् ॥ महानौलोड
के ॥

श्रीफल । स्त्री० धाव्याम् । आमलक्या
म् ॥ नीलिकायाम् ॥

श्रीवक्त्री । स्त्री० कट्फलायाम् ॥

श्रीमद०

श्रीमद्र । पु० विष्णुसुतेकायस्थ
जातिविशेषे ॥

श्रीमद्रा । स्त्री० भद्रमुस्तके ॥

श्रीभागवतम् । न० पुराणार्थे । महा
पुराणान्तर्गतपुराणविशेषे ॥

श्रीभ्राता । पु० चोटके । विधौ । च
न्द्रे ॥ समुद्रोत्पन्नत्वात् ॥

श्रीमान् । पु० तिलकवर्धने । क्षुरके
॥ अश्वत्थवर्धने ॥ शिथे ॥ विष्णौ ॥

कुवेरे ॥ इन्द्रे ॥ नि० मनोहरे ॥

धनिके । श्रीले ॥ सर्वातिशयितश्रि

थि । अखण्डितैश्वर्यसम्पन्ने ॥ म

हाराजचक्रवर्तिनि ॥ श्री लक्ष्मी

सम्पत् ॥ श्रीभा० कान्तिर्वा० सा

ध्यास्मिन्वास्ति । तदध्यास्यस्मि

न्नितिमतुप् ॥ ऋचायजूषिसामा

निसाहिश्रीरमतासताम् । तथा

युक्तामहात्मान् । श्रीमन्त । आस्त

सम्भता ॥

श्रीमति । स्त्री० राधायाम् ॥

श्रीमती । स्त्री० श्रीयुक्तायाम् ॥ यैषि
तामभिधानस्यपूर्वमेतत्प्रयोजये
त् ॥

श्रीमद० । पु० धनमदे । सर्वमदाध
मे ॥ यथा । नक्षत्र्योषधीजीव्या
न बुद्धिश्च सारजीगुण । श्रीमदादा
भिजात्यादिर्यत्रस्त्रीयत्तमासक ॥
इत्यन्तेपणवोयवनिर्दयेरजितात्म
नि । मन्वमानैरिमदेवमजरास्त

श्रीवत्स .

त्वु० नश्वरम् ॥
 श्रीमलापहा । स्त्री० धूस्वपवायाम् ॥
 गृध्रपत्रायां ॥
 श्रीमस्तक । पु० रसीने ॥ इ० जि०
 शेषः ॥
 श्रीमुख । पु० सप्तमेवत्सरे ॥ तत फ
 लयथा । सुभिन्न चो ममारोग्य वर्षा
 काल सुधीभनम । सस्यवृद्धि विजा
 नोयात् ॥ श्रीमुखेसुरवन्दितैः ॥ ७ ॥
 न० शिभितानने ॥
 श्रीमूर्तिः । स्त्री० देवताविग्रहे ॥ वि
 ष्णुप्रतिमायाम् ॥
 श्रीयुक्तः । जि० लक्ष्मीविग्रहे । श्री
 श्रीयुतः । जि० मतिः ॥
 श्रीरङ्गः । पु० पुण्यक्षेत्रविशेषः । श्री
 रङ्गाख्य महापुण्य क्षेत्रसङ्गितीह
 रिरितितन्मम् ॥
 श्रीरसः । पु० सरलरसः । श्रीविष्टे ॥
 श्रीरागः । पु० षड्भागान्तर्गततृतीय
 रागे ॥
 श्रीरामः । पु० दशरथात्मजे ॥
 श्रीलः । जि० श्रीमति । लक्ष्मीवति ॥
 लक्ष्मणे । श्रियायुक्ते ॥ श्रीरक्षास्ति
 । सिन्ध्यादित्वाङ्गम् ॥ श्रियलाति
 बालाः आदानि । आतीनुपसर्गे
 कः ॥
 श्रीलता । स्त्री० महान्धोतिष्मताम् ॥
 श्रीवत्सः । पु० विष्णोश्चिह्नविशेषः ।

श्रीवारक

क्रुवस्यदुर्वासस पदाघातरूपेरेखा
 विशिष्टः ॥ महापुरुषलक्षणभूते० व
 यस्यश्वेतवर्णदक्षिणावर्त्तरोमावर्त्त
 विशिष्टः ॥ प्रदक्षिणावर्त्तविचित्ररो
 मश्रीवत्ससहिस्वविभूषिताङ्गमिति
 मरुडपुराणात् ॥ वदतिमहत्त्वम् ।
 वदव्यक्तोर्वावाचि । वृत्तवदिहनिक्त
 भिन्नविभ्यः सङ्गतिसः । श्रीयुक्तो
 वत्सः ॥ विष्णोः । कृष्णे । गृहवि
 शिष्टः ॥ सुकृष्णप्रभेदे । अर्द्धतीक्ष्णः ।
 श्रीवत्सकोः । पु० हस्तवक्त्रावर्त्तयुग्मे ॥
 श्रीवत्सभृत् । पु० हरी । विष्णोः ॥
 श्रीवत्सलाञ्छनः । पु० विष्णोः । श्री
 वत्सोमहापुरुषलक्षणभूतश्चेतरो
 मावर्त्तविशिष्टलाञ्छनचिह्नमस्य
 तिविग्रहः ॥
 श्रीवत्साङ्कः । पु० विष्णोः ॥
 श्रीवराहः । पु० आदिवराहः । वि
 ष्णोः ॥
 श्रीवज्रभः । पु० परमात्मनि ॥ श्रि
 या विद्याशक्तेर्वज्रभस्तदाकारे ॥
 श्रीवाटी । स्त्री० नागवक्त्राभेदे ॥
 श्रीवारकः । पु० शाकविशेषः । सिता
 वरे । सूच्याङ्गे । सूचीपत्रके । सि
 रालाः सिरयाराः सिरियारीः
 इ० भा० प्र० ॥ तच्छाकप्रकाराय
 याः । श्रीवारकदलंशाद्यमारजासु
 साधितम् । पीडितालोहितंतेले
 कासमदंसमन्वितम् । वातपित्तद

श्रीवृक्षकी

रावल्याविवन्धाधाननाशिनो । क
फकृन्मूत्रकृच्छ्रीभेदिनोसारसाय
भो । सा० श्रीबालीत्यर्थः ॥

श्रीबाली । स्त्री० श्रीवारकी० शाकवि
शेषि ॥

श्रीवास । पु० विष्णो । नारायणे ॥
श्रियोवास । अस्यवक्षसि० श्रीर
नपायिनी० वसतीत्यर्थः ॥ शिवे ।
हरे ॥ पङ्कजे । वृक्षधूपे । सरलद्र
वे । श्रीवृष्टे ॥ अस्यगुणा० । श्रीबा
सोमधुरस्तिक्त स्निग्धोष्णस्तुवर
सर । पित्तलोवातमूर्द्धाक्षिखररी
गकफापह । रक्षोश्रीस्वेददौर्ग
न्ध्ययूक्काकण्डूव्रणप्रणुत् ॥

श्रीवास्तव । पु० चित्रगुप्तात्मजीकाय
स्थजातिविशेषि ॥

श्रीविद्या । स्त्री० महाविद्याविशेषि ।
परदेवतायाम् । त्रिपुरसुन्दर्याम् ॥
श्रीवृक्षः । पु० बिल्ववृक्षे ॥ अश्वत्थ
वृक्षे ॥ श्रीप्रद० श्रीप्रियोवावृक्षो
स्य । शाकपार्थिवादि ॥

श्रीवृक्षकः । पु० अश्वत्थवृक्षस्यावर्त्ते ॥

श्रीवृक्षकी । पु० श्रीवृक्षकावर्त्तविशि
ष्टेऽश्वे ॥ तल्लक्षणं यथा । वक्षोभवा
वर्त्तवतुष्टयस्यकण्ठेभवेद्यस्यवरोच
मानः । श्रीवृक्षकीनामद्वयं । सभ
र्त्तुः । श्रीपुत्रपौत्रादिबिम्बव्येष्ट्यादि
ति ॥ श्रीवृक्षकीवक्षसिचिद्रोमावर्त्ता
सुखिप्रचितितुर्बलयन्ती ॥

श्रुतम्

श्रीवृष्टः । पु० सरलवृक्षस्वरसे । वृक्ष
धूपे । श्रीवासे । तल्लगुणायथा ।
श्रीवृष्टः कटुकस्तिक्तकषाय श्ले
ष्मपित्तजित् । योनिदोषरुजाजीर्ण
व्रणघ्नाधानदोषनुत् ॥ श्रीसङ्गक
० श्रिवोधावेष्टोनियास ॥

श्रीशः । पु० विष्णो ॥ श्रीरामे ॥ श्रि
यर्क्षे ॥

श्रीशैलः । पु० भारतवर्षस्थोपर्वत
विशेषि । सिञ्चितथाविधमनोबिल
यांसमर्थाश्रीशैलशृङ्गकुहरेषुकदोप
लभ्ये । गात्रयथामरलता परिवे
ष्टयन्तिकर्णयथाविरचयन्तिखगाश्च
नीडम् ॥ इति योगतारावली ॥

श्रीसत्तम् । न० लवङ्गे ॥ श्रिय सञ्ज्ञा
सञ्ज्ञायस्य ॥

श्रीहरिः । पु० परमात्मनि ॥ श्रिय
जीवत्वीपाधिभूतामविद्याहरति०
आत्मज्ञानप्रदानेननाशयति० इति
श्रीहरिः ॥ श्रिय दधाने । विष्णो ।

श्रीहस्तिनी । स्त्री० भूरुड्याम् हाती
सूडा० इ० गौ० दे० भा० प्र० ॥
श्रियाहस्तः । श्रीहस्तः । सविद्या
तेयस्याः । अतश्च नि० ॥ यथा । ह
स्तं गृह्णातिहस्तयति । अवश्यं श्रि
यहस्तयति । आवश्यकैतिषिनि ॥

श्रुप्रका । स्त्री० सज्जिंकाक्षारे ।
श्रुप्रो ।

श्रुतम् । न० शास्त्रे ॥ शास्त्रविचारे ।

श्रुताय

वेदे । अथर्वे । सुषणा । इ० भा०
॥ वि० विश्रुते । आकथिते । श्रु
वर्णनोचरे ॥ श्रूयते० श्रवण वा ।
श्रुश्रवणे । क्त० ॥ अश्रोत्रिवा । श्रु०
। क्त० ॥

श्रुतवोर्तिः । पु० देवधौ ॥ स्त्री० ज
ननभातुः कुशध्वजकन्यायाम् ।
वि० कौर्त्तियुक्ते ॥

श्रुतदेवो । स्त्री० सरस्वत्या ।

श्रुतर्षि । पु० सुश्रुताद्युषिषु ॥ सुश्रु
ताया । श्रुतर्षय इति विकृष्टश्री
षः ॥

श्रुतश्रवाः । वि० आकथितयशसि ॥

श्रुतश्रवा । स्त्री० श्रीकृष्णकपित्थस
रि । विश्रुपालमातरि ।

श्रुतश्रवानुज । पु० मनेश्वरयज्ञे ।

श्रुतश्रीणो । स्त्री० द्रवण्या ।

श्रुतादानम् । न० व्रजवादे । इ० वा०
श्री० ।

श्रुताध्ययनसम्पन्ना । वि० धर्मवाच
स्त्री । यथा । श्रुताध्ययनसम्पन्ना ।
कुलीना सत्त्ववादिन । राज्ञासभास
द कार्या श्रौमिभिर्ययसमा ॥

श्रुतान्वित । वि० ज्ञातान्वे ॥

श्रुताय । पु० आश्विषधविषयोभू
तायै । श्रुवणमात्रविध्यै ॥ यथा
। श्रुतायै अपरित्यागः श्रुतायै स्त्र
कल्पनात् । प्राप्तकथाधादित्वे व
परिसङ्ख्यविदोपि कीति ॥

श्रुति ।

श्रुतायु । पु० सूर्यवशोयन्तपतिविशि
ष्टे ॥

श्रुति । स्त्री० वेदे । आम्नाये । वेदा
ख्यपरदेवतायाम् ॥ विनियोगवि
धे सङ्कारिभूते प्रमाणविशिष्टे ॥
तत्तनिरपेक्षोरव श्रुति । साच
त्रिविधा । विधात्री० अभिधात्री०
विनियोगत्री० । तत्राद्यालिङ्गाद्या
त्मिका० द्वितीयात्रोद्यादिश्रुति
० यद्यप्यस्य अत्रादिबसम्बन्ध
प्रतीकतैसाविनियोगात्री० साऽपि
त्रिविधा । विभक्तिरूपा० एकाभि
धानरूपा० एकरूपाचेति । तत्रवि
भक्तियुत्थाकृत्यम् । यथात्रोद्भि
यंकीतेति० तृतीयाश्रुत्या० त्रीणी
यावागाकृत्यम् । तदपिपुरोक्तान्न
प्रकृतितया० अक्षय्याएकवाचन्या
गवासीम क्रोधातीत्यस्मिन्वाक्य आ
रुप्यस्यापि ततोवाश्रुत्यात्तयाकृत्य
म् । तदपिगीरूपद्वयपरिच्छेदवा
रा० नतुसाक्षादमूर्तत्वात् । त्री
णीन प्रोक्षतीति प्रोक्षयस्त्रीकृत्य
द्वितीयाश्रुत्या० तच्चप्रोक्षय० नत्रो
द्विस्वरूपायै तद्यतैर्नविनाप्युपपत्ते
० किन्त्वूर्ध्वसाधनत्वप्रयुक्तम् । त्री
णीन् प्रोक्षयानानुष्ठानेऽप्यूर्ध्वानुपप
त्तेः । एव सर्वेष्वङ्गेषु० अपूर्वप्रयु
क्तसङ्गत्य विध्यम् । एवमिमान्श्रुत
यन्त्रसमाश्रितस्येवप्रज्ञाभिधानीना

श्रुति .

दत्त . इत्यत्र . द्वितीयाश्रुत्या . म
न्त्रस्याश्रुताभिधान्यङ्गत्वम् । यदाहव
नोयेजुहेतीत्याहवनीयस्य होमाङ्ग
त्व सप्तमीश्रुत्या । एवमन्योपि विभि
क्तश्रुत्या विनियोगोच्चेय । पशुना
यजितीयश्चैकत्वपुस्त्येव सामाना
धिकरण्याश्रुत्याकारकाङ्गत्वम् । य
जितीत्याख्याताऽभिहितसङ्ख्याया
भाषनाङ्गत्वमसमानाभिधानश्रुतेरे
वपदश्रुत्याचयागङ्गत्वम् . नचामू
र्त्तायस्तस्या कथभाषनाङ्गत्वम् .
कर्तृपरिच्छेदद्वारातदुपपत्तेः । क
र्त्तावाच्येपलभ्य . . आख्यातेनहि
भाषनेऽच्यते . साचकर्त्तारविनाऽनु
पपत्तेरितिमाक्षिपति । सेयश्रुति
लिङ्गादिभ्यः प्रबला . लिङ्गादिषु
नप्रत्यक्षीविनियोजक शब्देऽस्ति .
किन्तु कल्प . यावच्चतैर्विनिर्वा
जक शब्द कल्प्यते . तावत्प्र
त्यक्षयाश्रुत्याविनियोगस्य कृतमत्वन
तेषां कल्पकत्वशक्तव्यावृत्तत्वात् । अ
तएवं न्यालिङ्गं त्रेन्दोपस्थानार्थत्व
म् . किन्त्वे न्यागाहपत्यमुपतिष्ठत
इत्यत्र . गाहपत्यमिति द्वितीया
श्रुत्या . गाहपत्योपस्थानार्थत्वम् ॥
अत्र देवीगीतायां देवीवाक्यं यथा ।
सर्वज्ञाया . सर्वशक्तेर्मतो वेद
समुत्पत्त . अज्ञानस्य समभावा
दप्रमाणान्नश्रुतिरितिसर्वज्ञात्

श्रुति :

सर्वशक्तेश्च मत्तद्वृत्तिपाठे तु मत्तो मत्
स्वरूपादित्यर्थः ॥ प्रयोगविध्युप
योगिनिप्रमाणविशिष्टे ॥ तच्चक्रमप
रवचनश्रुतिः । तच्च द्विविधम् ।
केवलक्रमपरम् . तद्विशिष्टपदार्थ
क्रमपरम् । तच्च वेदकृत्वावेदिक
करीतीति केवलक्रमपरम् . वेदि
करणादेव च नान्तरप्राप्तत्वात् । वष
ट्कर्त्तुं प्रथममववृत्तितुक्रमवि
शिष्टपदार्थपरम् . एकप्रसरताम
ङ्गमयेन भवानुवादेन क्रममाचक्ष्य वि
धातुमशक्यत्वात् । सेयश्रुतिरिति
रप्रमाणापेक्षया बलवती . तेषां व
चनकल्पनद्वारा क्रमप्रमाणात्वात् ।
अतएवाश्विनयज्ञस्य पाठक्रमात् तद्वृ
त्तौ यस्यानेयहणप्रसक्तावाश्विनोद
शमेगुह्य ॥ इति वचनाद्दशमस्थानेय
हणमित्युक्तम् । कर्णे . अस्य प
र्यायाः । कर्णशब्दग्रहीशोच श्रुति
स्त्रीश्रवणश्रव . ॥ अस्य शुभाशुभ
लक्षणं यथा । रक्ताल्पपुरुषश्मश्रुक
र्णास्यु मापमृत्त्यव . । निर्भा
सैश्चिपिटेर्भीगा . कृपणाङ्गुलकण्ठ
का ॥ शङ्कुकर्णाश्चाराजानो रोम
कर्णाश्च ताद्युष . इहत्कर्णाश्च
राजानो धनिनः परिकौत्तिता
॥ श्रवणे . वाक्यजनितवाक्या
र्थविज्ञाने . मनननिदिध्यासन
सङ्कृते श्रवणज्ञाने ॥ श्रोत्रकर्मणि ॥

श्रुतिधर .

वात्तयान् ॥ अभ्यासि ॥ षड्जा
दिस्वरारम्भाभावविशब्दविशिष्टे ॥
तदुक्तम् । प्रथमश्रवणाच्छब्द श्रु
वतीशब्दमात्रक । साश्रुति सम्प
रिज्ञे यास्वरारम्भबलव्यत्येति ॥ अत्र
चर्च ॥ श्रुत्यै । त्रिर्वाक्त्रिभित्ति
कर्मवित्तिम् ॥ श्रुवतीधर्मोऽनयेति
वा । श्रुवतीधर्मोऽनयेति
वित्तिम् ।

श्रुतिकटः । पुं० प्राचसीदि ॥ अही
॥ वापश्रीधर्मे । प्राचक्षिते ॥ इ०
मिदिनिर्ममचन्द्री ॥

श्रुतिकटः । पुं० कठारम्भे ॥

श्रुतिजीविका । स्त्री० श्रुती ॥

श्रुततत्परः । नि० विद्वद्भासरति
॥ सक्च ॥

श्रुतिधरः नि० श्रुतमात्रेणधार-
की ॥ तदीषधमन्त्रगारुडं यथा ।
हरिकुम्भः । इति कर्म ॥ वैमल्लगु
हीत्वाचूष येवर । सर्वरंगविनि
र्मुक्तचूर्णपलवतविष ॥ सखीरं
भक्षितकुर्वात्सप्तज्ञेनवधध्वज । न
रश्रुतिधरं शूरशूरीन्द्रगतिवित्तमम्
पद्मगौरप्रतीकाश युक्त दशमतायुषा
। धातुशब्दाकृतिविप्रसततदुग्ध
मोजितम् । मधुसर्पिः । समायु
क्तं वग्धमायुष्कारं भवेत् । तत्प्रग्ध
मधुनासाधैर्दशवर्षं सहस्रवर्षम् ।
कुर्वात्तत्परं श्रुतिधरं प्रमदाजनवक्त्रम्

श्रीयः .

मिति । १६१ अध्यायः ॥

श्रुतिवर्जितः । नि० बधिरः ॥ ना
स्तिके ॥ श्रुतिभ्यां श्रुत्यानावर्जितं
त ।

श्रुतिविधः । पुं० कर्षविधे ॥

श्रुतिस्फोटा । स्त्री० कर्षस्फोटा
याम् । त्रिपुटार्यालतायाम् ॥

श्रुतीपनिषत्कः । नि० आनिनि ॥
श्रुटी । स्त्री० लोलावस्तुक्ताङ्गविशिष्टे ॥

श्रुतिः । पुं० स्त्री० बोध्याम् ।

आलोपकृतौ ॥ समरनक्षत्रिपसं

वती । कारुसवती । एकीनक्षत्रे

नपथ्येनवायेजोवन्ति । तेषां समूहे

॥ अयति । श्रुयतेना । श्रुयः ।

वक्ष्यतीतिनि ॥ एकमुख्ये सजाति

समूहे । सिकपाचे ॥

श्रुतिधरः पुं० मगधदेशीयमृपति
विशिष्टे ॥ इति निर्ममचन्द्रः ।

श्रुती । स्त्री० श्रुतिवर्जितार्थे ॥

श्रुतीधर्मः । पुं० वक्षिणादीनां धर्मे ॥

श्रुयः । न० सुकौ । निर्वाणे । नि

श्रुयसी । विद्वेधाधिते परमपुरुषार्थे

। स्वर्गपावस्थाने । अनपासिसुखा

वाप्तिव्यत्ये । आगमज्ञापितेति

॥ यथा । इहैव नरकव्याधिसिद्धिस्त्या

नकरोतिवः । गत्वानिरीषध देशं

व्याधित्य किं करिष्यति ॥ याव

तिष्ठति वैहीयतावत्तत्त्वसमभ्यसित

। सन्दीप्तिमवनीके । सुकूपं खनति पार्श्वं

श्रेष्ठ

ति । व्याघ्रीवास्ते जरावायुर्याति
 गिन्नघटास्ववत् । निघ्नन्तिरिपुवद्रो
 गास्तस्माच्छ्रेय समाचरेत् । या
 वन्नाश्रयतेदु खयावन्नायान्तिचाप
 द । यावन्नेन्द्रियवैकल्य तावच्छ्रे
 य समाचरेत् ॥ कालो न ज्ञायते
 जानाकार्यैः स सारसम्भवे । सुख
 दु खैर्जने हन्त न वितिष्ठितमात्म
 न इतिकुलाणं वैप्रथमो ज्ञासः ॥
 कल्याणं । मङ्गले । शुभे ॥ धर्मे ।
 । वेदविहिते प्राणिनामभ्युदयनि ।
 श्रेयससाधने । प्रवृत्तिनिवृत्तिलक्ष
 णे ॥ पुण्ये ॥ चि० अतिप्रशस्ते ।
 शस्ते ॥ इदमनयोरतिशयेन प्रशस्त
 म् । द्विवचनेतीयमुन् । प्रशस्तस्य
 । विद्याद्यधिके ॥ धर्मायां बुध्यते श्रे
 यः । कामार्थैः । धर्मैव च । अ
 र्थैर्विहवा श्रेयस्त्रिवर्ग इति तु स्थि
 तिः ॥ अयमुपदेशो बुभूतसूनुप्रति
 धाव्यः ॥

श्रेयसी । स्त्री० करिपिप्यल्याम् ॥ अ
 भयायाम् ॥ पाठायाम् । शठाभ्वा
 याम् ॥ श्रेष्ठायाम् ॥ उगित्वान्ङी
 प् ॥

श्रेयाश्च । पुं० वृताहं हि श्रेषि ॥
 श्रेष्ठः । पुं० कुबेरे । धनदे ॥ विप्रे
 ॥ नृपे ॥ मुख्यप्राणे । न० गौर्दु
 र्गधे । गव्ये ॥ चि० अय्ये । वरे
 । पुष्कले । सप्तमे । अतिशीमने ॥

श्रीतव्य

अयमेषामतिशयेन प्रशस्तः । अति
 शायनेतमविष्ठनावितीष्ठन् । प्रश
 स्तस्य ॥ प्रधानभूते ॥ ज्येष्ठे ॥
 उभे ॥

श्रेष्ठकाष्ठ । पुं० शाकवृक्षे ॥

श्रेष्ठता । स्त्री० श्रेष्ठत्वे ॥

श्रेष्ठा । स्त्री० स्थलपद्मिन्याम् । उत्त
 मायानार्याम् ॥ ज्येष्ठानक्षत्रे ॥

श्रेष्ठाम् । न० वृक्षाम् ॥

श्रेष्ठी । पुं० कुलीनमणिलिपिनि ॥

श्रीश्च । चि० छङ्घाहीनेपक्षौ ॥ श्री
 षति । श्रीषु सङ्गति । पचाद्यच्
 ॥ यश्च । शृणोति । श्रु० । बाहुल
 कात् ॥

श्रीणि । स्त्री० कव्याम् ॥ श्रोणति ।

श्रीणु० । इन् ॥ यश्च । श्रूयते पुं

न्ति । श्रु० । बहिःश्रुत्युद्गमः
 हात्परिभ्यो निदिदितिनि ॥ पथि ॥

श्रीणीफलम् । न० कटौ ॥

श्रीणीफलकम् । न० कटिपाश्वे ॥

कटे ॥ श्रीणि फलकमिव । चर्मा
 कारत्वात् ॥

श्रीणिविश्वम् । न० कटिसूत्रे ॥

श्रीणिसूत्रम् । न० खड्गवन्धनसूत्रे ॥

परतला० इ० भा० प्र० ॥

श्रीणी । स्त्री० कव्याम् ॥ पथि ॥ वृ

द्धिकारादितिपक्षे ङीष् ॥

श्रीतव्यः । चि० अक्णीये । श्रोतुं धी

र्ये । श्रीतव्य अतिवाक्येभ्यो म

श्रोत्रिय

नन्वधोपपत्तिभिः ।

श्रीत । न० कर्ण० ॥

श्रीता । त्रि० श्रवणकर्त्तरि । योऽद्य
र्थसंयगयबुध्यते स एव श्रीता भवति ।

॥ यथा । वक्ता रवदितज्जाड्य श्री

तय ननु न्यते । कृति ॥ अपि

च । बोधविहीनेनेतरि वक्तुवाक्य

प्रयाति वैफल्यम् । नयनविहीन

भर्त्तरि नाप्यग्नमवशज्जनाक्षीणा

मिति ॥ शृणोति । श्रु० । श्रुत् ॥

श्रीतम् । न० श्रुतो । कर्ण० । शब्द

यव्यनिर्णय इन्द्रियमिषे । श

ब्दाभिव्यक्तकवन्दये ॥ शृणोत्यन

नेतश्रीतम् । शब्दश्रवणप्रति

करणम् । श्रूयतेऽनेन वा । श्रु० ।

छन्दः न्यमाश्रुभसिभ्यस्तमिति च न

॥ कर्णशब्दो न्यमाश्रुत्त नभएवथो

चम ॥

श्रीत्रय । पु० छान्दसे । अधीत

वेद ॥ विद्याचारवत् ॥ स्नातकी

॥ छन्दोऽधीते । आचियस्कृदे

धीतकृतिः छन्दः शब्दम् । श्रीच

भाषाधनूपत्यवस्कृदेध्यायिनिनिपा

त्यते ॥ छन्दोऽधीत ॥

श्री त्रयलक्षण यथा । जन्मनात्रा

क्षणीज्ञेयसंस्कारैर्विजलच्यते ।

विद्याभ्यासीभवेद्विप्रश्रोत्रियस्त्रि

भिरेव हि ॥ कृतिपाद्य उत्तरखण्डे

११६ अध्यायः ॥ अपिच । एकां

श्रीतम्

शाखांसकल्पावापडभिरङ्गैरधीत्यच

। षट्कर्मनिरताः षिप्रश्रोत्रिया

नामधर्मवित् ॥ कृतिदानकमला

कर ॥

श्रोत्रियता । स्त्री० श्रुते । श्रोत्रियत्वे ।

श्रोत्रियत्वम् । न० श्रोत्र । वेदवेदा

ङ्गपारगत्व ॥ वेदान्तार्थपारगत्वे ।

श्रोत्रियस्वभाव । त्वश्रोत्रिये

कामराहित्यात्सर्वमिन्द्रा सहस्य

ता । साश्रुतसकलानूकामानुसृष्टि

तिप्रावृत्तिस्तस्मिन् ॥

श्रीतम् । न० अभिनवधे । गार्हप

त्याहवनीयदक्षिणाग्निषु । त्रि०

वेदसम्बन्धे ॥ श्रुतीभवम् । श्रुति

रिदसित्वाद्यर्थेषु वा । शैधिकेऽप्य

श्रुतिविहितधर्मादौ ॥ यथा । धर्म

शैर्विहितधर्मः श्रीतस्मात्कर्त्त

विधादिके । दानाग्निहोत्रसम्बन्ध

त्वमिन्द्राश्रीतसकलत्वम् ॥ स्ना

त्तौवर्णाश्रमाचारैर्यमैश्च निममैर्यु

त ॥ पूर्वश्रीवेदयित्वे ह । श्रीत

सप्तर्ष्योक्तवन् ॥ कक्षीयकूपसा

नानिन्द्राश्रीतानिसाश्रुतिः । म

न्वतरस्यतीतस्य स्मृतात्मानुरक्तो

त् ॥ ततस्मात् स्मृतीधर्मावर्णा

श्रमविभागश्च । एवमेव विविधाध

र्मशिष्टाचारसंलक्ष्यते । वि

ज्ञेयश्रवणाश्रीतः स्मरणात्

स्मात्संलक्ष्यते ॥ इत्यादिदात्मक

श्लोकावली

श्रुतः स्मार्त्तवर्णश्रुमात्मक इति
माख्ये १२० अध्यायः ॥
श्रुतयज्ञः । पु० अग्निहोत्रदशंपौ
र्णमासादौ ॥ श्रुत्याप्रोक्तः श्रुतः
। अण् । सचासौयज्ञश्च ॥

श्रुतसंस्कृतिः । स्त्री० वेदात्तसंस्क्रि
यायाम् । यथा । गृहस्थसंक्रिया
सर्वाभागमेता कलौशिवे । नान्य
मार्गे क्रियासिद्धि कदापि गृहमेधि
नाम ॥ भैक्षुकेष्याश्रमेदेविवेदा
त्तदण्डधारणम् । कलौनाख्ये वत
स्त्वज्ञे वतस्तच्च श्रुतसंस्कृतिरिति
म० नि० तन्त्रम् ॥

श्रीचमः । न० श्रीचयितायाम् । श्री
चयिष्ठाकर्मभाषाया । युवादित्वा
दण् । श्रीचयिष्ठायलीपञ्च । श्रीचा
णंसमूहे ॥ भिक्षायाण् ॥

श्रीषट् । अ० देवहविर्दाने ॥ श्रूयते
ऽनेन । श्रु० । बाहुलकात् । ङीष्
ट् ॥

श्रुत्वा । चि० लोके । अष्टपर्यायाय
या । लोकाल्पचक्षुका । सूक्ष्मश्रु
त्वादभक्तशतनु । चियांमाचाचुटि
० पुंसिलवक्षिशकणायव ॥ इति
॥ मनोहरे ॥ सुखस्पर्शे । अपरुषे
। क्षिग्धि ॥ श्लिष्यते । श्लिष्यतिवा ।
श्लिष्यभालिङ्गने । श्लिषिरक्षोपधाया
इतिक्त्वा ॥

श्रुत्वाकम् । न० पु० नफर्त्त ॥

श्लोपदम्

श्रुत्वातीक्ष्णायम् । न० श्रुक्ते । श्रुक्ते ॥
श्रुत्वाकृशसुततृतीक्ष्णश्च । तच्चतद
यञ्च ॥

श्रुत्वात्वक् । पु० अश्मन्तकवृक्षे ॥ सु
न्दरबल्कले ॥

श्रुत्वाभूमि । स्त्री० कृष्णमृदि ॥
श्रुत्वा । चि० श्रैधिलोख्ये । श्रिधिले ॥
श्रुत्वाचनम् । न० अभिनन्दने ॥

श्रुत्वाघा । स्त्री० अभिलाषि । इच्छाया
म् ॥ उपास्तौ । परिचर्यायाम् ॥
प्रशसायाम् । अविद्यमानगुणसम्ब
न्धज्ञापने ॥

श्रुत्वाघिष्ठ । चि० श्लाघ्यतमे ॥

श्रुत्वाघ्य । चि० प्रशस्ये । श्लाघनीये ।
स्तुत्ये ॥ आशास्ये ॥

श्रुत्वाकु । पु० सेवके । भृत्ये ॥ श्लिष्य
ति० यावत्कार्यं लगतिव्याप्रियते ।
श्लिष्यभालिङ्गने । श्लिषि कश्चेति
कु कश्चान्तादेश ॥ पिङ्गे ॥ न०
ज्योति श्लाघ्ये ॥

श्लिषा । स्त्री० अश्लिङ्गने ॥

श्लिष्ट । चि० सम्पृक्ते । गत्यर्थाऽक
र्मकेति० श्लिषि० क्त । श्लिष्युक्त
शब्दादौ । भिन्नार्थकैकरूपान्वितवा
क्ये ॥ तत्त्वज्ञानयथा । श्लिष्टमिष्टम
विस्पष्टमेकरूपान्वितवचइति ॥

श्लोपदम् । न० पादरुग्भिदि । पाद
बल्मीके ॥ अस्थनिदानम् । य
सज्जरीवड् अणयोर्भृशान्तिः श्ला

श्लेष

द्योतनापादगत क्रमेण । तन्मू
पदस्यात्करकण्यनेत्रशिशोष्ठनासा
स्वपिकेचिदाहु ॥ पुराणोदकभू
यिष्ठा सर्वसुपुष्योतला ये
देशास्ते पुजायन्ते श्रीपदानिबिष
त । इति ॥ विशेषतस्तुत्युक्तेरन्य
त्रापिभवतीतिबोध्यते ॥

श्रीपदप्रभव । पु. अ. अहर्ज ॥
श्रीपदापह । म. पुत्रजीवहर्ज ॥
श्रीपदो, वि. व्याधिनाम्यलचरणे ।
श्रील । वि. लक्ष्मीवति । श्रील । धि
यलाति । ला. । का । कपिलका
दिवाहत्वम् ॥

श्लेष । पु. स योगी । सन्धी । शब्दा
लङ्कारविशेष । तस्य लक्षणादयोय
या । वाच्यभेदेनभिज्ञायद्युपपन्न
यस्सय । शिष्यन्तिशब्दा श्लेषा
सावधरादिभिरष्टधा ॥ अर्थभेदेन
शब्दभेदइतिदर्शनी. काव्यमार्गेस्त
रोनगय्यतइतिचनये. वाच्यभेदेन
भिज्ञापयिष्यद्यद्युगपदुच्चारणेन
शिष्यन्ति. भिन्नस्वरूपमपङ्क, वती.
सश्लेष. । सचवर्णपदलिङ्गभाषा
प्रकृतिप्रत्ययविभक्तिवचनानामेदा
दष्टधा । क्रमेणोदाहरणम् । अल
ङ्कार शब्दाकारनरकपाला परिज
नो विगीर्णो भङ्गी वसु च वष
पको बहुवया : । अवस्थे यं स्या
थी रपि भवति सर्वा मरगुरोवि

श्लेष

धी वक्रसूक्ष्मस्थितवति वय केपु
नरमी । विधीचद्वेएव. विधी
दैववक्रोक्तुटिलेएव. वक्रप्रतिकुली
. सूक्ष्मसूक्ष्मस्थितवतिसतिसर्वा
मरगुरोर्महादेवस्यापीयमवस्थाभव
ति. असोमानुषावयपुन कीक
स्वांगचनयामिच्छय. । अचविधा
स्तिवर्ण. वचंथी श्लेष ॥
पृथुकार्तस्वरपात्र भूषितनि
शिवपरिजन देव । विजसत्करेण
गहनं समप्रति सममावयी सदन
म् ॥ भक्तिप्रज्ञविशिक्तप्रणयिनी
। नीलात्पलस्पृधनी । ध्यानालम्बन
ताम । समाधिनिरते नीति इति
प्राप्तये । लावर्ण्यकमहानिधो रसि
कर्ता लक्ष्मोदृष्टो सन्वती युष्म कं
कुरुतां भवार्तिधमन नेत्र तनु वा
हरे . । एषवचनश्लेषापि ॥ महदे
सुरसम्बन्धित मय समासकमागमा
वरणे । हरवहुमरण त चित्तमी
हमवसरउमेसहसा ॥ अय सर्वाधि
मास्त्राणिहृदिश्लेषुचवक्ष्यति । सा
मर्थ्यकृदमिवावांसिवावास्त्रपात
न . । रजनिरमयमौलि पादप
द्मावलीकचयसमयपराप्तापूर्वसम्प
त्सहस्रम् । प्रथमनिबन्धमध्ये जातु
चित्तप्रसादादहसुचितकवि : स्था
नन्दितासातथामि ॥ सर्वस्वहरसर्व
स्वत्वभवच्छेदतत्पर : , नयामकार

श्लेषाकर

साम्मुख्यमायासितनुवर्त्तनम् ।
 मेदाभावात्प्रकृत्यादेर्भेदापिनव
 मोभवेत् । नवमोपीत्यपिभिन्न
 क्रम ॥ उदाहरणम् । योऽसक
 त्परगोवाणापक्षच्छेदक्षणक्षम ।
 अतकोटिदत्ताविभ्रद्विबुधेन्द्र सरा
 जते ॥ अत्रप्रकरणादिनियमाभा
 वात् । द्वावप्यर्थौवाच्यौ ॥ अर्थाल
 ह्कारविशिष्टे ॥ तल्लक्षणादयोयथा ।
 श्लेष सवाक्यएकस्मिन्त्यवाने
 कार्यताभवेत् ॥ एकार्थप्रतिपा
 टकानामेवशब्दानाथत्वानेकोर्थ
 सश्लेष । उदाहरणम् । उदय
 मयतेदिङ्मालिन्य निराकुरुतेत-
 राम् । नयतिनिधन निद्रामुद्राप्रव
 र्त्तयतिक्रिया । रचयतितरांस्त्रे
 राचारप्रवर्त्तनकर्तनम् । नतवतल
 सत्लेख पुष्पोविभातिविभाकर ॥ अ
 दाभिधायाचनियन्त्रणात् । द्वावप्य
 कंभूपौवाच्यौ । श्लेषणम् ।
 श्लेषः । घञ् । ऐक्ये । श्लिष्य
 ति । श्याद्ध्यघेतिण ॥

श्लेषणम् । न० । एकौभवने ॥

श्लेषक । पु० । कफे ॥

श्लेषाकर । त्रि० । कफवर्द्धकद्रव्येषु
 ॥ तानियथा । भोजनानन्तरस्ना
 नजलपान तृषाविना । तिलतैल
 स्निग्धतैलस्निग्धामामलकीद्रवम् ॥
 यद्युपितान्न तक्रक्षपक्व रम्भाफल द

श्लेषा

धि । मायास्वगर्गरातीयसुक्ति
 ग्धस्थलसिवनम् ॥ नारिकेलीदक
 रुचस्नानपर्युषितजलम् । तरुमु
 क्ष्मापक्वफलमुपक्व कर्कटीफलम् ॥
 खातस्नानपञ्चवर्षासु मूलकाथ तीक्ष्ण
 क्षारणम् । तज्जलब्रह्मगन्धैश्चतुष्ट
 द्दौर्घविनाशनामिति । ब्र० वे० १६
 अध्याय ॥

श्लेषाघना । स्त्री० । मल्ल्याम् ॥ के
 तव्याम् ॥

श्लेषाघ्न । त्रि० । श्लेषाघनाशके ।
 न० । मधुनि ॥ श्लेषाणाहन्ति ।
 हन० । अमनुष्येतिटक ।

श्लेषाघ्ना । स्त्री० । मल्लिकायाम् ॥
 कम्पलक्ष्मे ॥ इ० । हि० । न्द्र ॥

श्लेषाघ्नौ । स्त्री० । मल्लिकायाम् ॥ ज्यौ
 तिष्ठात्थाम् । टित्वान्डीष ॥ नि
 कटुनि । व्यीषे । इ० । मे० । कर ॥

श्लेषाण । पु० । श्लेषले । बहु
 वारके ॥ सन्निवृत्त्यकार्णे ॥ त्रि०
 श्लेषावति । श्लेषास्त्वस्य । पा
 मादित्वान्न ॥

श्लेषाणा । स्त्री० । वृक्षभेदे । तपंग्या
 म् । गुरुस्कन्धे ॥

श्लेषा । पु० । कफे ॥ तस्यप्रकोपहे
 तुषया । गुरुमधुररसातिस्निग्ध
 दुग्धेक्षु भक्ष्यद्रवदधिदिननिद्राप-
 पसर्पिः प्रपूरैः । तुहिनपतनका
 वेश्लेषाण 'समप्रकोप प्रभवति

श्लेषहर

दिवसादीभुक्तमात्रेवसन्ते ॥ तज्ज
क्षयं यथा । स्त्रीमित्यमधुरस्यता
शिशिरताशौकल्यप्रसक्तिमलप्राप्तु
र्याम्यरतारसखलक्षणं कण्डूरति
खलपता । आलस्यचिरकारिताक
ठिनताशयाकृचिस्निग्धतातन्द्रा
तृपत्युपदहकासशुरुतापता क
फीत्कारुज ॥ तन्मप्रशमताकार
यं यथा । शुशुशीतसृदुस्निग्धमव र
स्थिरपिच्छता । श्लेषण
प्रशमयान्तिविपरीतगुणैर्गुणा ॥
रुक्षक्षारकपायतिक्तकटुकव्यायाम
निष्ठोवनस्त्रीसेवाधुनियुक्तागरर
तिक्तांशपदघातनम । धूमात्यु
ष्णशिराविरिक्तवमनम् दोषनाहादि
कपानाहारविहारभेषजमिदं श्ले
षाण्यसुचयथेत् ॥ श्लेषः । सर्व
धातुभ्योमनिन् ॥

श्लेषल । पु० श्लेष्ठी । श्लेषात
कं ॥ चि० श्लेषयुक्ते । कफि
नि ॥ श्लेषास्मास्ति । सिन्धादि
भ्यश्चेतिपञ्चेलच् ॥

श्लेषान् । चि० श्लेषसि ॥ ल
जभावेमतुप ॥

श्लेषह । पु० कटफलवृक्षे ॥

श्लेषहरः । चि० श्लेषहरद्रव्ये
षु ॥ तानियथा । वज्रस्निग्धमृदुभ
क्कपक्कतैलविशेषकम् । अमण
शुष्कभक्ष्यपुष्कपक्कहरोतकी ॥

श्लोक

पिण्डारकमपक्वसुरभाफलमपक्व
कम् । वेशवारसिन्धुवारमनाहा
रमपानकम् ॥ सघृतरोचनाचूर्ण
सघृतशुक्लकर्णम् । मरीचपिप्प
लीशुष्कमाद्रककीरकमधु ॥ द्र
व्याग्येतानिगन्धर्विसद्यश्लेषहरा
विचेतित्र० वै० १६५ध्याय ॥

श्लेषात । पु० श्लेषातकी ।
बहुवारकी ॥

श्लेषातक । पु० श्लेष्ठी । श्लेष्ठी ।
बहुवारकी । लसीका । क० भा०
प्र० ॥ श्लेषातमतति । अत
सातत्यगमने । कुन्मिष्टिपसप्तया
रपूर्वस्यापि ॥

श्लेषिक । चि० कफजि ॥ ज्ञे
षाण्य शमनकोपनवा । वातपि
तक्कषाभ्यः शमनकोपनयोरितिठ
ञ् ॥ कफस्यशमन ॥

श्लोक । पु० पञ्चे । अनुष्टुप्प्र
मेदे ॥ यथा । पञ्चमोलीशुक्ल वृक्ष
क्षसमस्तुसमेलधु । पाटलिनिष
मेगक्षेष्ठीकीऽनुष्टुप्चकीर्तिता
॥ क्वचित्पादेतुविषमेपञ्चमाद्यास्त
योपिणा । तैक्वापिसर्वेणा जीकी
क्वचित्क्वैकपञ्चमः ॥ यथासि ॥
यथा । पुण्यश्लोकीनलीराजापुण्य
श्लोकीयुधिष्ठिरः । पुण्यश्लोका
चवेदेहीपुण्यश्लोकीजनादनः
॥ वेदमन्त्रे ॥ सङ्घाति ॥ श्लोक

शब्दंष्ट्रा

ते ॥ श्लोकसङ्घघाते । घञ् ॥
 श्लोककार । पु० वाल्मीकिमुनी । श्लो
 ककृति ॥ श्लोक करोतिकर्मण्यण् ॥
 श्लोक्थ । चि० पुण्यकीर्त्यङ् ॥
 श्रद्धा । कार्यम् । न० आगामिन्यहनि
 कर्तव्ये ॥ यथा । श्रद्धा कार्यमदा
 कुर्वीतपूर्वाह्ण्ये चापराह्णिकम् ॥
 नहिमृत्यु प्रतीक्षे तत्कृतबाध्यथवा
 कृतम् ॥ इतिकुलाण्यवतन्त्रम् ॥
 श्रद्धा श्रेयसम् । न० शिवे । भद्रे ।
 कथ्याये । मङ्गले । शुभे । शस्ते
 अर्थपरपदस्यात्र श्रद्धा शब्द काल
 बाध्यपि । अभिधत्तेस्त्वभावेन० ते
 नेमौमङ्गलार्थकावितिपाणिनौयम
 तदर्पण ॥ परमात्मनि । परान
 न्दे । शर्मणि । शास्ते । सुखे ॥
 श्रद्धा आगामौश्रेयोऽत्र । श्रद्धासाव
 सीय श्रेयसकृत्यच्समासात् ॥
 श्रद्धा श्रेयसकृतिविग्रहे० मयूरव्यस
 कादित्वात्समास ॥
 श्रद्धागण । पु० कुक्कुरसमूहे ॥
 श्रद्धागणी । चि० शुनापिषके ॥ श्रद्धागणी
 । स्वयम्भुजि ॥
 श्रद्धागणी । चि० शुनापिषके ॥ शुना
 गणी ॥
 श्रद्धाकर्म । न० कुक्कुरचेष्टायाम् ॥ य
 श्रद्धाकाराद्याम् ॥
 श्रद्धादृक् । पु० गोक्षुरे ॥
 श्रद्धादृष्टा । स्त्री० गोक्षुरकी । गोक्षुरकी

वृशवा

शुनोदंष्ट्रेव ॥
 श्रद्धात्तं । पु० शृगाले ॥
 श्रद्धा । पु० यामसृगे । अस्य पर्याया य
 या । कौलेयक सारमेय कुक्क
 रोमृगदशक । शुनकोभषक श्रद्धा
 स्यादिति ॥ शुनोलक्षण यथा । प
 दा पञ्चनखास्त्रयोऽयचरण ष
 ज्जिनखैर्दक्षिण स्तम्भौघाग्रनखो
 मृगेश्वरगतिर्जिघ्रन भुव यातिच ।
 लाङ्गूलससट्० दृग्दक्षसदृशी कर्णौच
 लम्बौ मृदू यस्य स्यात् सकरोतिपी
 टुरचिरात्पुष्टाश्रय बैरुहे ॥ इति
 बाराही ॥ अस्यपरीक्षातुमृगयार्थ
 शाकुनार्थ कौतुकार्यमहीचिता ।
 श्रद्धान पीप्यास्ततस्तेषामववच्या
 मिलक्षणम् ॥ गुणजातिप्रभेदेनशु
 गोभेदाद्यनेकश । सात्त्विकाराज
 साद्यैवतामसाश्चिधामाता ॥ अ
 यान्ताश्चपरिचीणा पवित्रा० स्व
 ल्पभोजिन । श्रद्धानस्तेसात्त्विका
 प्रोक्तादृश्यन्तेचक्रचित्कचित् ॥ १ ॥
 क्रुबाबहुभुजादीर्घांगुरुवक्षस्तनूद
 रा । जाङ्गलस्याजाङ्गिकाश्चशुन
 स्तेराजसामता ॥ २ ॥ अल्पश्रमे
 ण्येशान्ताललज्जिह्वागुरुदरा ।
 श्रद्धानस्तेतामसाश्चेया सन्ध्याव
 नसमाश्रया ॥ ३ ॥ ब्रह्मादिजाति
 भेदेनचतुर्धासर्वाण्यह । शुभादी
 र्घास्तत्त्वकर्णालघुपुष्पास्तनूदरा

श्वानिधम्

सुश्रुतखरदन्ताश्च श्वानस्ते ब्रह्मजा
तय ॥ १ ॥ रक्ताङ्गास्तनुलोमानी
लक्षत्कणास्तनूदरा । दीर्घादीर्घ
नखरदा श्वानस्ते च ब्रह्मजातय
॥ २ ॥ ये पौतवर्णास्तदवस्तनुलोमा
नएव च । क्रुद्धाक्रुद्धालक्ष्मिङ्गास्ते
श्वानो वै श्रुजातय । ३ ॥ कृष्ण
वर्णास्तनुमुखादीर्घरीमाश्च एव च ।
अक्रुद्धा अमयुक्ताश्च ते श्वान श्रु
जजातय ॥ ४ ॥ लघुप्रमाणास्तु
रुदराद्येऽमेध्यभक्ष्याश्च पुष्पाद्याः ।
प्रवृक्षपुष्कालघसुखदन्तास्ते चात्य
जा कुकुरजातय स्युः ॥ ५ ॥
द्विजातिचिह्नसंसर्गाद्विजाति
श्वामभयावह । लघवचयसम्बन्धा
त्तृचिजातिर्धननाशन ॥ अचभी
ज । द्विजातिर्वाचिजातिर्वाचिजा
ति श्वामहीभृताम् । भयधन
चयधीकमिदधातियथाक्रमम् ॥ इ
ति भोजराजकृतौ युक्तकल्पतरु
॥ श्रुत्यालक्षण यथा । पादेपादेप
क्षपक्षाऽयपादेवामेयस्य षण्मखा
मङ्गिकाद्याः । वक्रपुच्छपिङ्गला
सम्बन्धणीयासारङ्गकुक्कुरीपातिपु
ष्टा ॥ इति वाराही ॥ श्वयति ।
ट, भोजराजगतिवर्गी । श्वस्रुचमि
तिसाध, ॥ वास्तुन, स्थानभेदे ।
श्रुतिश्वम्, ॥ न, श्रुतिश्वायाम्, ॥ व
र्णानि श्वार्याश्चानुपवसन्ति, तां

श्वपापत्र

कृष्णतुर्दशीत्याहुः । तस्याङ्गिलकी
चिचच्छानुपवसन्ति, तथाचति
वर्गधिकरणे • श्ववरभाष्यम्, ॥ श्रु
नयतुर्दश्यामुपवसत पश्यामइति
। श्रुतानि श्रुतिविग्रहे • विभाषासे
नासुराच्छायाशालानि शानामिति •
निशानतत्पुरुषस्य पाचिकक्रीवत्व
म् ॥
श्वनिशा । स्त्री • श्रुतिश्रुति ॥ श्रुतानि
श्वानि । विभाषासेनेति पक्षे क्रीवत्वाभा
वः ॥
श्वपक्, पुं • श्रुतपक्षे ॥ निषाद श्रु
तपक्ष, श्रुतपक्षितिविपाकित ॥
श्वपक्ष । पुं • श्वपाके । चयडाक्षि ।
अन्यः वसाधीत्यस्य स चान्तरम् ॥ अ
स्य धर्मविधा, चयडाक्षि श्रुतपक्षानानु
वर्तमानात्प्रतिश्रय । अपपात्राद्य
कृतव्याधनमेवांश्रुतगर्दभम् ॥ वा
सासिस्तुतधेकानि भिन्नभाष्येषु भी
जनम् । काष्ठाविसमकङ्कार, परि
त्रय्याचनित्यम् ॥ नतौ समवस
न्विच्छेत्पुरुषाधर्ममाचरन्, ॥ अ
वहारोमिदस्तेषां ववाह सहस्र
सह ॥ अन्नमेवापराधीनदेयस्याह
श्रुभाजने । राक्षोमिदचरयुस्ते य मे
पुनगरेषु च ॥ दिवाचरियुः कार्यार्थ
चिह्निताराजशासनैः । अवाभ्यव
स्यन्ते निर्वैर्युरितस्मितिः ॥
वर्णावहन्त्य, सततं यथाशौक्यं नृ

श्वययु

पाञ्चया । बध्यवासांसिगृह्णीयु ।
 शय्याश्वाभरणानिचितिमनु । च
 गङ्गा । श्वपच । चत्तासूनीवेदेह
 कस्तथा । मागधायोगवीचैवसमे
 तेत्वावसायिन । । कुल्लिरा ।
 श्वपच । डीम । डुमडा । इ । भा ।
 प्र । ॥ श्वानपचति । डुपचष् ।
 पचाद्यच् ॥

श्वपदम् । न । कुल्लुरपादे ।

श्वपाक । पुं । निषादे । च डाले ।
 तस्थीत्यतिथं । चत्तुर्जातस्तथा
 यायाश्वपाककृतिकौल्यते । कृतम
 नु । शूद्रेणवैश्यायांजात कत्ता
 • चत्रियेणशूद्रायांजाताउया • ते
 नतस्यांजात , श्वपाककृत्युच्यतकृति
 कुल्लूकभट्ट ॥

श्वफल । पुं । बीजपूरे ।

श्वफल्ल । पुं । वृष्णिपुत्रे । अक्रूर
 पितरि ॥

श्वफल्कपुत्र । पुं । अक्रूराख्ययादवे ।

श्वभोरु । पुं । फेरौ । शृगाले ।

श्वभ्रम् । न । भूछिद्रे । अस्त्रपर्याया
 यथा । कुङ्करशुषिरविवरविलम् ।
 छिद्र निर्व्यथन रोक रम्भ श्वभ्र वपा
 शुषिरिति ॥ श्वभ्रवर्धत । श्वभ्रग
 ती । ख्यन्त । पचाद्यच् ॥ शृश
 भनमभ व्योमाचवा ॥ विदीर्षभू
 भागे ।

श्वययु । पुं । शीथे । त्वग्विवर्धने

श्वशूर्य

श्वयति । श्वयनमनेनया । टुभी
 श्वविगतिवृत्तौ । टिनेऽयुच् ॥
 श्वयौचि । पुं । चन्द्रे ॥ व्याधौ ।
 श्वयति । टुभीश्वि । श्वयते
 छिदितिर्द्विचि । गुहायादेशौ ॥
 श्ववृत्ति । स्त्री । सिवायाम् । चाक
 री । इ । भा । प्र । ॥ सिवातुदौन
 दृष्टिस दर्शनस्वामितर्जननीचक्रिया
 दिधर्मयोगात् । शुनोवृत्तिरिव ।
 शुनइववृत्तिर्वा । सिवाश्ववृत्तिरा
 ख्यातातस्मात्तांपरिवर्त्तयदिति
 मनु ॥

श्वव्याघ्र । पुं । श्वपापदे । व्याघ्रादि
 हि स्रपथौ ॥

श्वशुर । पुं । पूज्ये ॥ पतिपत्न्यौ
 पितरि ॥ पत्यु पित्तापत्न्या श्व
 शुर • पत्न्या पितापत्य श्व
 शुर ॥ शुङ्गत्याश्वर्ये • पूजायांवा
 । शुभश्रुते • अश्रुतेवा । अशूच्या
 सौ • सङ्घातेच । शावशिरास्तावि
 ल्युरन् ॥

श्वशुरा । स्त्री । ब्राह्म्याम् ॥

श्वशुरौ । पुं । २ सङ्घातया • श्वश्रू
 श्वशुरया । श्वश्रूश्चश्वशुरश्च
 तौ । श्वशुरः श्वश्वेतिपाञ्च
 कएकशेषः ॥

श्वशूर्य । पुं । देवरे । श्र्याले ।

श्वसुरस्यापत्यम् । राक्षश्वशुरा
 द्यत् ॥

अवसितम्

श्वश्रू । स्त्री० साश्रुधियि । श्वश्रू
रभार्यायाम् पतितवन्नो प्रखान् ।
पत्युर्मातापत्न्या श्वश्रू • प
त्न्या • मातापत्यु, श्वश्रू । श्व
श्रूरम्यस्त्री • श्वश्रूरस्योकाराकारलो
पस्येत्यङ् । पु. योगनक्षत्रस्यैषा
पवाद् ॥

श्वश्रुश्वश्रुतौ । प. २ सहीत्याश्व
श्रुतौ । ॥ श्वश्रुश्वश्रुतौ ।
श्वश्रु. पृ. १०० पृ. १०० पृ. १००
प्रकीर्तितैतिग श्वश्रु. प्रकीर्तितैतिग
तृ. १०० पृ. १०० ॥

शु । अ० अनागतदिने । आगामि
अ० पृषादरादि । ऐषमेवाह ।
शुसोन्यतरस्यामितितिदे शशाभा
नुकूल ।

श्रुसन । पु० स्पर्शने । वायौ ॥ मद
नदुमि । मयनफलेतिप्रसिद्धे ॥ न०
श्रुसिते । श्रुसि ॥ श्रुसिस्थनेन । श्रु
सप्राणने । ल्युट् ॥ निज^१लेपिश्रु
सिति । नन्दादिस्वाङ्गुर्वा ।

प्रसन्ना । श्री. श्यासोच्छ्वासवहावाधम
न्याम् ॥

श्रुसनः । पु० सपे० ॥ श्रुसनीन
न यस्यासः ॥

शुसनेश्वरः । पु० अर्जुनहृदये ॥

वासने। तस्युक्तः । पुं० । अही । सर्वे ॥

शसितम् । न० प्राप्तिः । उष्णसमाह

ते ॥ प्रकृति ॥ प्रसिद्धि । प्रस०

शुवावित्.दु

1 2 3

असुन । पु० अतन्ने । कुकरीधा०

इ. भा. प्र. वृत्ति ॥

अस्तन । चि० श्रीभवेवस्तुनि ॥ ऐव
मे० ह्य असीन्मतरस्यामिति० त्यक्
भावेव्य, व्य, लौ० तुटच ॥ न० भवि
ष्यत्काले । इति राजनिर्घण्टे ।

अस्य । वि. मोक्षे । अस्तमे ॥ एष
मोक्ष असौ न्यतरस्यामितित्यप् ॥

गान्ध. न. शुभाभिमूढे ॥ सशिवका
 दित्वादज् ॥ पु. सुकुरि ॥ इ.
 अ. र. लो ।

प्रमाणक । पृ. शु. नं. ॥

शुभान्वितिका । स्त्री. शास्त्रविशेष
। शुभान्वित्याम् ॥

यवान्नीमापह । पु. तीर्थनिर्घ
वि ॥

प्र बानो । स्त्रीः शुन्याम् ।

[illegible]

अ वाचित्. इ. पु. अक्षयपथो । सा

ॐ. ह. प्र. सुखमोऽभवति । शु।

नविध्यति । व्यध० । क्षिप् । नवि

सतीतिहोष' ॥

श्वासप्रश्वासधारणम्

श्वाश्च । पु० भैरवे ॥

श्वास । पु० श्वसिते । प्राचीनवा
द्यस्यवायोरन्तः प्रवेशने । समा
ध्वङ्गेरेचकविरोधिनि । प्राथवा
द्यौ । श्वसिति । श्वस० । श्वाद्य
धितिव ॥ रोगविशेषे । पिशु
नानरक स्थाने जायते श्वासकास
वान् । घृततेजप्रदातव्यसहस्रप
लसन्मिहतिमिहतातपीयकमं वि
पाक ॥ अश्वीषध यथाविभीतक
स्य वै चूर्णं मधु श्वासनाशनम् ॥
पिप्पलीचिफलाचूर्णं मधुसैव्यवस
युतम् । सर्वा रोगज्वरश्वासशीघपी
नसहस्रविदितिगारुडे १८६ अध्या
य ॥ प्राचे ॥ हारोद्घाटने ॥

श्वासकास । पु० श्वासयुक्तकासरोगे
। श्वासजनककासी ॥ यथा । का
सवृद्धाभवेष्वास पूर्णवादीपकी
पने रितिगुरुद्वपुराणम् ॥

श्वासकुठारः । पु० । श्वासरोगश्लेष्म
धविशेषे ॥ यथा । रसीगन्धोविष
स्त्रापिटङ्गस्यमनः शिला । ए
तानि कर्षमात्राचिमरिचस्त्राहकर्म
कम् ॥ कटुचय कर्षयुग्मपृथग
चविनि क्षिपेत् । रसः श्वासकु
ठारोय सर्वश्वासनिवारणं कृतिभा
वप्रकाश ॥

श्वासप्रश्वासधारणम् । न० प्राच्यवाग्नि

॥ श्वासप्रश्वासधारणं नैवर्तत

श्वेतकः

श्वासहेति । पुं० निद्रायाम् । स्वापि ॥

श्वसासारि । पु० पुष्करमूले ॥

श्वसासी । पु० वायौ । चि० श्वास
रोगिणि ॥

श्वविचम् । न० श्वेतकुष्ठे । कुष्ठे ॥

श्वेतते । श्वितावरणे । स्त्रायि
तश्चोतिरक् ॥ अश्वीषधन्तु । वा
चीखदिरयो क्वाय पीत्वाचकम्बुस
युतम् । शङ्खेन्दुधवल श्वविच ह
न्तितूर्णं नस श्वय ॥

श्वविचनौ । स्त्री० पीतपण्याम् । वि
कुटी० इति० गौ० भा० य० ॥

श्वविचनी । चि० श्वेतकुष्ठवति । श्ववि
चमस्यास्मिन्वास्ति । अतश्च निठ
नावितौनि ॥

श्वेत । पुं० शुभ्रवर्णे । सपे-
द० इ० भा० ॥ क्षीपविशेषे ।
श्वेतक्षीपे ॥ अद्रिविशेषे । इला
वृत्तक्षीपरेडिसहस्रयोजनविस्तीर्णे
प्रागायतेहिरण्यवर्णं स्यमर्थादागि
रौ ॥ वानरविशेषे ॥ यथारामा
यथे ॥ श्वेतोरजतसङ्काशचपली
भीमविक्रमः । बुद्धिमान् वानर
वरक्षिपुलोकिमुविश्रुतइति ॥ कप
र्दके ॥ शृङ्गयुक् ॥ शङ्खे ॥ के
ताम्बे ॥ निवाचतारविशेषे ॥ न०
रुप्ये ॥ चि० शृङ्गवर्णविशिष्टे ।

श्वेतते । श्विता० । पञ्चाक्षय ॥

श्वेतकः पुं० वराठकी । न० रूप्ये ॥

श्वेतसरत्

श्वेतकण्टकारी । स्त्री० नाकान्याम् ।
 कटुवात्तर्क्या ॥
 श्वेतकन्दा । स्त्री० अतिनिषायाम् ।
 श्वेतकिष्कि । स्त्री० गिरिकर्षिका
 याम् । शिरोषपत्याम् । विषमि
 कायाम् ॥ श्वेताभासौकिष्किषीप
 श्वेतकुक्षर । पु० ऐरावती ॥ शु
 क्तगजि ॥ श्वेतभासौकुक्षरश्च ॥
 श्वेतकुम्भ । पु० त्वचविजिषि ॥ सि
 तदर्भे । इत्यकुम्भे । पूती । वज्र
 भूषणे । सूचीमुखे । पुण्यवर्णे
 । गङ्गिषि ॥
 श्वेतकुष्ठम् । न० शुक्लकुष्ठे ॥ अ
 स्त्रीषधं यथा । सोमरोजस्वबीजा
 नित्यनीतयुतानिषमधुनास्वादि
 तानिश्चु शुक्लकुष्ठहराचिबे ॥
 श्वेतकेतुः । पु० उडालकस्यर्षेस्तन
 ये । श्रुतिप्रसिद्धे पादुके येमूनी ॥
 केतुयज्ञविजिषि ॥ मुबे ॥
 श्वेतकेशः । पु० रक्तशियौ ॥ शुक्ल
 केशि ॥
 श्वेतकील । पु० शकरमक्ये ॥
 श्वेतखदिरः । पु० शुक्लखदिरि ।
 सोमवर्णे । कदरे ।
 श्वेतगजः । पु० इन्द्रहस्तिनि ।
 ऐरावते । अभमातके । चतुर्द
 न्ते ॥
 श्वेतगदत् । पु० हंसि ॥ श्वेता
 गदतीऽस्य ॥

श्वेतशीप

श्वेतगुप्ता । स्त्री० चूडाजायाम् ।
 श्वेतकाम्बोज्याम् । काकादन्याम् ॥
 श्वेतचन्दनम् । न० शुक्लचन्दने ॥
 श्वेतचिह्नो । स्त्री० शोकमेदे । वा
 स्तुक्याम् । सुपथ्यायाम् । श्वेत
 चिह्निकायाम् । ज्वरदन्याम् । कु
 द्रवास्तुक्याम् । बधुवा । वृ० भा०
 प्र० ॥ अक्षौगुवायया । श्वेतचि
 ह्नोसुमधुराचाराचमिशिराचसा ।
 निदीपयमनोपथ्याज्वरटापविना
 मिनी ॥
 श्वेतच्छदः । पु० हंसि ॥ श्वेता
 म्बुदायस्वसः । गन्धपत्रे । वायु
 वृ० वृ० भा० ॥
 श्वेतजीरकः । पु० अजाण्याम् ।
 गीरजीरके ॥
 श्वेतटक्कम् । न० चारविजिषि द्रा
 वकरी । माततोतीरसम्भवे ॥
 श्वेतदूर्वा । स्त्री० पाण्डुरदूर्वायाम्
 । अक्षा पर्यायास्तु । गीषामोषत
 वीर्वाचगण्डाजीशकुलाचकद्रति
 गुवास्तु । श्वेतदूर्वाकषायासरा
 त्स्वाहीवर्णाचजीवनी । तिक्ताचि
 माविसर्पासहट्पित्तकफदाहनुत्
 द्रति ॥
 श्वेतद्युतिः । पु० इन्द्री । चन्द्रे ॥
 श्वेतशीपः । पु० शक्रहस्तिनि ।
 हस्तिमर्गे । चतुर्दन्ते । ऐराव
 ते ॥

श्वेतपुष्प .

श्वेतजीप । पुं० विष्णोर्धामविशि
ष्टे ॥ यवानिरुद्धमूर्तिभंगवा
नास्ते ॥

श्वेतधातु . पुं० खटिकायाम् ॥
शुक्लवर्णधातुमात्रे ॥

श्वेतधामा । पुं० इन्दौ । घनसारे
अश्विर्धामे ॥

श्वेतनील । पुं० अश्वदे । मेघे ॥
शुक्लनीलवर्णे ॥

श्वेतपत्र । पुं० वृक्षे ॥ न० शुभ
पत्रे ॥

श्वेतपत्रय । पुं० सृष्टिरित्रह्यणि ।
विधातरि ॥ श्वेतपत्रोहसिरथोवा
हनयत्य ॥

श्वेतपद्मम् । न० पुण्डरीके । सिता
श्लोके । अभुवज्जमे ॥

श्वेतपर्वा । स्त्री० कुम्भिकायाम् ।
वारिपथ्याम् ॥

श्वेतपर्वास । पुं० श्वेततुल्यस्यम्
अर्जुने । गन्धपर्णे ॥

श्वेतपटला । स्त्री० शुक्लपाटलाया
म् ॥

श्वेतपिङ्ग । पुं० सिङ्गे । वृ० वृ०
न्द्र ॥

श्वेतपिङ्गल . पुं० सिङ्गे । पि० शु
क्लकपिलवर्णयुक्ते ॥

श्वेतपिण्डोत्तकः । पुं० महापिण्डो
त्तके ॥

श्वेतपुष्पः । पुं० सिन्धुवारहर्षे ॥

श्वेतरोहितः

श्वेताक्षे । श्वेतकरवीरे । वरु
णदुमे । न० शुक्लवर्णकुसुमे ॥

श्वेतशुक्लक । पुं० करवीरवृक्षे ॥

श्वेतपुष्पा । स्त्री० सृष्ट्याम् । श्वे
तधामा । वृ० गो० भा० प्र० ॥

नागदन्त्याम् । सृष्टेर्वारौ ॥ श्वेता
निपुष्पाण्यस्या ॥

श्वेतपुष्पिका । स्त्री० महाशयपुष्पिका
याम् ॥ पुत्रदात्र्यम् ॥ वृ० रा०
वृष्ट ॥

श्वेतप्रसूनक । पुं० वृक्षविशेषे । व
रुणदुमे ॥

श्वेतभण्डा । स्त्री० श्वेतापराजिता
याम् ॥

श्वेतमन्दारक । पुं० पृथ्वीकुरवके
। दीर्घायुष्ये । श्वेतपाकवृ० भा०
प्र० ॥

श्वेतमरिचम् । न० त्रियुबीजे ॥ श्वे
तमरिचमिव ॥ शुक्लमरिचे ॥

श्वेतरक्तः । पुं० पाटलवर्णे ॥ श्वेत
युक्तीरक्तः ॥

श्वेतरङ्गनम् । न० सीसके ॥

श्वेतरथ । पुं० दैत्यगुरौ । शुक्ले
॥ श्वेतोरथोऽयम् ॥ शुक्लवर्णस्यन्द
ने ॥

श्वेतराजी । स्त्री० चिचिडे । सुदौ
र्घफले ॥

श्वेतराशिः । पुं० चन्द्रे ॥

श्वेतरौहित । पुं० सितपुष्पे । सि

श्रुतवपुष्ठा

ताङ्गये । श्रुतरोहिडा • इ • भा •
 प्र • वृद्धे ।
 श्रुतलोभ्र • । पु • पट्टिकालिखे ।
 श्रुतमथा । स्त्री • अतिविद्यायाम् • न
 चाप्रमेदे । मेध्यायाम् • हैमवत्या
 म । साक्षाद्वच • इ • भा • प्र • ।
 श्रुतवत्कल • । पु • उदुम्बरवृद्धे • श्रु
 क्तत्वानि • ।
 श्रुतवाजी • । पु • चन्द्रे • पार्थे •
 अर्जुने • कर्क • श्रुताश्वदे •
 श्रुतवासा • । पु • श्रुतवत्तवारिस
 न्नासिनि • इ • हलायुध •
 नि • परिहितश्रुतवसने •
 श्रुतवा • पु • चन्द्रे • श्रुताएनवहति
 । वच • श्रुतनेहवतवा • मन्त्रे
 श्रुतवहतिखिनीविषये • श्रुत
 महादीनांकस्पदस्तेति • वचपद
 त्वत्तवस्त्रिणीपवादिहम् • श्रु
 तवाही • श्रुतवाह • श्रुतवा
 भामित्यादि •
 श्रुतवाहन • । पु • चन्द्रे • श्रुतिनि
 • धनध्वनि • अर्जुने • मकरे •
 श्रुतवाही • पु • अर्जुने • पार्थे •
 श्रुतवृक्षा • स्त्री • वनतिक्तायाम् •
 विसर्पिण्याम् • गिरिजायाम् •
 श्रुतवृक्षी • स्त्री • वृद्धवार्तायाम्
 म् • श्रुतफलायाम् •
 श्रुतवृक्ष • । पु • वरुणवृक्षे •
 श्रुतवपुष्ठा • स्त्री • अपविश्वि •

श्रुता

सितसावकायाम् • सितपुष्ठाया
 म् •
 श्रुतशिशु • । पु • श्रुतश्रीभाषने
 सुतोष्ये • मधुशिशुके •
 श्रुतशिशुपा • स्त्री • श्रुतशिशुपा
 वृद्धे •
 श्रुतशिश्विक • । पु • निष्पावे •
 भटवास • इ • भा • प्र • ।
 श्रुतशुद्ध • । पु • यवे •
 श्रुतशुद्ध • । पु • वनशुद्धे •
 श्रुतसमर्थ • । पु • श्रुतवर्षभुक्ती
 • वरुणवृद्धे •
 श्रुतसमर्थ • । पु • गौरसमर्थे •
 श्रुतसार • । पु • कदरे • खदिरे •
 श्रुतसुरसा • स्त्री • श्रुतपुष्पश्रीका
 लिकायाम् • भूतविद्याम् • शि
 भनारसीऽद्या • श्रुताचासौसु
 रसाच • श्रुततुल्ययाम् •
 श्रुतव्याम्बा • स्त्री • विष्णुव्याम्बा
 भेदे •
 श्रुतवय • । पु • उच्चैः श्रवसि •
 वषट्श्रुति • अर्जुने • पार्थे •
 चन्द्रे • श्रुतवर्षावृत्ते • कर्के •
 श्रुतवृक्षी • पु • ऐरावते • श्रुत
 गजि •
 श्रुता • स्त्री • वराटिकायाम् •
 काठपाटिकायाम् • श्रुतिव्याम् •
 अपराजितायाम् • स्त्रीव्याम् •
 अतिविद्यायाम् • श्रुतवृक्षायाम् •

श्वेतादर .

श्वेतकण्टकाय्याम् । पाषाणभेदा
म् ॥ श्वेतदूषीयाम् ॥ शिलाव
स्फलायाम् ॥ वशरीचनायाम्
॥ शकंरायाम् ॥ लताविशिषे ।
क रिकापत्रिकायाम् । पर्वमूला
याम् ॥ अविप्रियायाम् ॥ शु
णास्तु श्वेतातिमधुराशीतास्त
न्यदार्तचकारिका

श्वेताविहत् । स्त्री० शुक्लविहताया
म् । त्रिभाण्डायाम् ॥

श्वेतान्ति । स्त्री० क्षुपविशिषे । अ
स्त्रिकायाम् पिष्टोडायाम् ॥

श्वेताकं । प० शुक्लाकं वृक्षे ।
तपने । शकंरापुष्पे । वृत्तमस्त्रि
कायाम् ॥ अस्त्रगुणा । श्वेता
कं कटुकस्तिक्तउष्णोमलविशि
धन । मूत्रकृच्छ्रास्त्रशोकातित्र
णदोषविनाशनवृत्ति ॥

श्वेतादर । पु० सितारवशाके ।
श्वेताश्व । पु० अर्जुने ॥ सह
देवपाण्डवे ॥

श्वेताह्वा । स्त्री० सितपाटलाया
म् ॥

श्वेतेक्षु । पु० सितैक्षौ । वशपत्र
के । पाण्डुरेक्षौ ॥ अस्त्रगुणा ।
श्वेतेक्षु कठिनारुध्योरुगुरुकफ
मूत्रकृत् । दीपन पित्तदाहघ्नो
विपाकीकोष्णलसृष्टि ॥

श्वेतादर । पु० कृषिरे ॥ इ० चि

षट्कर्मा

काण्डशेष ॥

श्रीवसोयसम् । न० कल्याणे । मङ्ग
ले ॥ वसुशब्द प्रशसावाची । ई
वसुन्नन्त । वसुशब्द उत्तरपदार्थ
प्रशसामाशोर्विषयमाह । श्रीव
सोयवृत्तिविग्रहे । मयूरव्यसका
दित्वात्समास । श्रीवसोय
श्रेयस इत्यच् समासान्त अर्थपर
पदस्याचश्व शब्द काकवाच्यपि
। अभिधत्तेस्त्रभावेन तेनेमौमङ्गला
र्थकाविति पाणिनीयमतदर्पण ।
श्रीवसोयसन्तेभूयात् ॥

षकाक्षरस्य प्रारम्भ

ष । पं० षकारे ॥ कचे ॥ चि०
बिच्चे । निपुण्ये ॥ ओष्टे ॥

षट्क । पु० षष्ठासङ्घे । सङ्घ
ख्याया सङ्घासङ्घ वसूदाध्ययने
ध्वितिकन् ॥ षष्ठेन रूपेण गृह्णा
तीत्यर्थे तु० तावतिथेन गृह्णाती
तिकन् वक्तव्य पूरणप्रत्ययस्य च नि
त्यलुक् । षष्ठेन रूपेण गृह्णाति०
षट्कीदेवदत्त ॥

षट्कटु । न० षडूषणे ॥

षट्कर्ण । पु० कर्णविधहोनयोर
पथयोर्विद्यमानयोस्तृतीयस्यापत्य
स्यसम्भावनायाम् ॥

षट्कर्मा । पु० यागादिभिर्युते
ब्राह्मणे ॥ षट्कर्माण्यध्ययनादौ
न्यस्य । तानियथा । इत्याध्ययन

षट् पक्षम्

दानानियाजनाध्यापनेतया । प्र
तियहयतेयुक्तं षट् कर्माविप्रउ
च्यतइति ॥ बहुषोध्यवर्गेगृहस्थना
स्तये ॥ कृतावाचितभैषक्तविषा
विज्यकुम्भीदानिषट् कर्माव्यय ॥
न० षष्ठां कर्मणासमाहारे । अध्या
पनादिषट् सुकर्मसु ॥ यथा । अ
ध्यापनमध्ययनयजनयाजनतया ।
दानं प्रतियहयैषषट् कर्मव्ययज
न्मनइति ॥ शान्त्यादिषट् सुकर्म
सु ॥ तं नियथा । शान्तिश्च्यवन्म
नानिविधेष्टाश्चाटनेतया । मारणा
न्मानिष सन्तिषट् कर्माविमनोष
यइति ॥ वि० षट् कर्मकर्त्तरि ॥
षट्काष्टकम् न० विशाङ्गविचारे
दोषविशिषे ॥ यथा । यदिकन्य एते
भर्ताभर्तुं षष्ठ्यकन्यका । षट्का
ष्टकं विजानीयात् ॥ अत्रिंशत्तद्वैर
पि ॥

षट्कूटा । स्त्री० भैरवीदेवताविशिषे ।
षट्कीयम् । न० वच्चे ॥ षष्ठ्ये ।
लगात् षष्ठ्युह्ये ॥

षट्कीय । पुं० न० षष्ठ्यं कीवि
भ्यउत्पन्नेषपुंसि ॥ यथाहुः । पितृ
भ्यामभितादन्नान् षट्कीय जायतेव
पुः । जायविःस्थोनिमज्जायजायते
पितृतसया । त्वङ्मांसशोषितमि
तिमातृतस्तभवन्तिहि ॥

षट्पक्षम् । न० शरीरस्यपञ्चाकारस्य

षट् पद

टप्रकारचक्रे ॥

षट्परस्य । पुं० भ्रमरे ॥ युक्तायाम् ॥
षट्तिनी । पुं० साचशुक्लैक दश्याभै
स्यामुपवासकृत्वाहादश्याषट्तिना
चारविशिष्टे ॥ यथा । मृगशीर्षेश
शधरेमाधिमासिप्रजायते । एकाद
श्यासितेपर्षेसोयवसिजनेन्द्रिय
॥ हादश्याषट्तिनाचार कृत्वापा
पात्प्रमुच्यते । तिलस्त्रायीतिनिह
र्त्ता तिलहोमोत्तिलोदको ॥ तिलस्य
दाताभोक्ताचषट्तिनीनामसौदतो
ति ॥

षट्चिंशत् । स्त्री० सङ्ख्याविशिषे ।
कृत्सीस० इ० भा० प्र० चि० । स
ङ्ख्येये ॥ यथाषट्चिंशदुपचारा ॥
षट्चिंशत्तत्त्वम् । न० यैवशास्त्रप्र
सिद्धेतत्त्वसमूहे ॥ यथा । प्राणापा
नसमानाद्योदानव्यानीकवायवः ।
भूतैश्चपञ्चभिः सायैश्चतुर्दशभिरि
न्द्रियैः ॥ चतुर्विंशतितत्त्वानिसा
ङ्ख्यशास्त्रविदेविदुः । महाभूतका
लः प्रधानसुप्तावाविद्यैषपुरुष
इतिपौराणिका प्राज्ञश्चिंशत्त
त्त्वानिते सङ्ख्ये । विन्दुनादोशक्ति
शिवीशान्तातीतीपरततः ॥ ष
ट्चिंशत्तत्त्वमित्युक्तं यैवायमविद्या
रदैरितिमानसीकासः ॥

षट्पद । पुं० भ्रमरे ॥ षट्पदानि
वस्य ॥ युक्तायाम् ॥ न० सावा

षट्पदेष्ट

वृत्तान्तरे । यथा । षट् कलमादौत
दनुवतुस्तुरगपरिमन्तनु ॥ श्रियेहि
कल कलयचतुषदमेव स सुनु० ।
छन्द षट्पदनामभवतिफणिना
यकगोत० रुद्रे विरतिमुपैतिनृप
तिसुखकरमुपनीतम् । उज्जालयुग
लमन्ते भवेदष्टावि शक्तिक्लमिदम्
० शृणु पञ्चदशे विरतिस्थित पठनेप
खिलजनहितम् ॥ तथा । बामक
रोदरकलितकमलसोदरसचिबदना
० गुरुपुरतोपितवैवनामजल्पतिगु
रुमदना० भवदभिलषणाविशेषरभ
सपरशिषतद्विषा० सुसुतचन्द्र
भयेनरजनिमध्वजौवितमपिसा ।
निजहृदिविनिहितभवदभिसरणर
हतरड गमनड गवति० भवदौय
विलीकनमन्तरानमनोरथसुखमनु
भवति ।

षट्पदप्रिय । पु० नागकेशरव
र्धे ॥ न० रक्तोत्पले ॥

षट्पदा । स्त्री० यूक्तायाम् ॥

षट्पदातिथि । पु० आम्नवजे ॥

षट्पदानन्द । पु० पुष्पवृक्षत्रिशिषे ।

क्लिङ्कराति । पीतभद्रे ॥

षट्पदानन्दवर्धन । पु० क्लिङ्कराति
। अधीकपादपे ।

षट्पदी । स्त्री० यूक्तायाम् । इ० इ०
न्द्र० ॥

षट्पदेष्ट । पु० नीपे । कदम्बे ॥

षडङ्ग

षट्प्रज्ञ । पु० कामनेनो । कामुके
पिन्न ॥ धर्मात्मनस्मविज्ञे । यथा
। धर्मार्थकाममोक्षे पुनोक्तत्वाय
योरपि । षट् सुप्रज्ञास्तिप्रस्योच्चै०
सषट् प्रज्ञवृत्तिस्मृत ॥ इ० चि०
शेष ॥

षड । पु० पेशान्तरे । भेदे ॥

षडश । त्रि० षष्ठाशे ॥ सङ्ख्या
शब्दस्यवृत्तिविषये पूरणार्थत्वम् ॥

षडङ्ग । पु० वेदे ॥ षट् शिखादो
न्यङ्गान्यस्य । छद्मगोक्षुरके ॥ न०
शिखादिषेदाङ्गेषु ॥ यथा । शि
खाकण्ठोव्याकरण निरुक्त ज्योतिष
तथा । छन्दस्येति षडङ्गानिवेदानां
वैदिकाविदुः ॥ छन्द पादौतु
वेदस्य हस्तौकल्पस्तु कथ्यते । ज्यो
तिषामयननेच निरुक्त श्रीनमुच्यते
॥ शिखाघ्राणस्तु वेदस्य मुखव्याकर
णस्मृतम् । तस्मात्साङ्गमधीत्यै
व ब्रह्मलोकमहोयते ॥ इ० स्मृति
॥ शरीरस्य षडङ्गवदे । यथा । जङ्घे
बाहु शिरोमध्य षडङ्गमिदमुच्यते
इति ॥ इदादिषु ॥ हृत्किरखशि
खाचैव कवचं नयनत्रयम् । करतल
करपृष्ठीव षडङ्ग न्यासकर्मणि ॥
गव्यत्रिशिषे ॥ यथा ॥ गोमूत्र
गोमय क्षीरसर्पिर्दधिचरीचनाष
डङ्गमेतन्माहृत्य पवित्र सर्वदागवा
मिति स्मृतिः ॥

षडष्टकम्

यङजित् । यु० जनाईन ॥ वि०

ਪਟਨਾਇਕ ਸਿੰਘ ੨੨

यङङगधूय । प. । देवदेधधूमविजि
 पे । यथा । गुरगत्वगुरगशौरगर्क
 रामधुवन्दनै । धूपयदध्यभमि
 येनीचेदेवस्यदेशिक कृति ।

षडङ्गवित् । पु • गिद्यादिवेदाङ्गक्षी
 । पङ्क्तिपावनब्राह्मण्य । षडङ्गानि
 • पिशादीनियोज्याकट्टेस ।

पट्टभिक्षा । पु. चरयवादिनि ।
 सर्वज्ञे । बुद्धे । दिव्यचक्षुः,
 श्रोत्र • परचित्तज्ञान • पूर्वजिवा
 सानुस्मृति • आत्मज्ञान • वि
 यक्तमन • कायव्यूहादिसिद्धयेति
 पट्टभिक्षाज्ञावमानानिवस्यस ।
 पट्टसु • दानमीलनान्तिचर्याध्यान
 प्रज्ञासु • अभिक्षा • आद्य ज्ञानमस्ये
 ति या ॥

षड्योतिः । यो० अकंसकृत्कान्ति
विशिषि ॥ यथा । षड्योतिर्भवि
न्नापन्त्युक्तकान्तिभविष्यति ॥ ष
ड्योतिः षड्योतिः षड्योतिः ॥

षष्ठशीतिचक्रम् । न. सिधुनकन्या
धनुर्मीनराशिस्थरवे शुभाशुभफ
लाष्टानार्थनक्षत्राङ्गनराकारचक्रो ।
यथा । सुखेवेक करिविद्वाः पादयु
गमेद्वय द्वयम् । क्रौञ्चवायस्तथानि
दा । करिसव्येतरिपिच । द्वयद्वय
तथानेच मलाकिचित्तव तथा । द्वयद्वे

बहु, बभूवु

वतयागुब्बो षडगौब्बास्वमे'स्यते ॥

मुखिदु ख करेलाभ पादधीभं
मण्डद । कान्ताभ्यान्वयन वामेह
स्तेस्यत्स्वीयमेनूनाम् सन्मान
नेत्रयोस्तेष्वपमानममस्तके । शुद्ध
ष्वैवभवंन्मृत्यु षडशौतफलश्रुति
रिति ॥

पडटकम् । न० पठ काट्योने ॥ सतु
वरकन्यया । स्वस्वराष्ट्रपेक्षवापरस्य
रयष्टाष्टमराशिसम्बन्ध । सचमि
चारिमेदेनद्विविध । तत्रमिषपठ
एक ययामकारसमेत मिथुन । क
न्याकलसौम्येन्द्रमीनीच । वृषभ
तुलेषकिमेधौककंठधनुषोचमिष
विधौ । पठटकाविताशेष ॥ चरि
पठटकमाह । मकरः करिकुलारि
पुष्याकन्यामीषेक्षसङ्गमयस्तुतवा ।
काकिंघटौष्ठधनुषौष्ठमिषमिथुने
चरैरिविधौ ॥ यदिकन्याष्टमेभर्ता
भर्तु पठचकन्यका । पठटक
विजामोयात्पश्चित्तचिद्वैरपि ॥
पठानन । पुं० कात्तिकेयि । महा
सिने । स्कन्दे । शुद्धि ॥ कृत्तिका
नामस्त्रिपत्नीनां पश्चात्तनपानार्थं प-
ठ्चाननानियमस्तः ॥

पञ्चमसुदामम् । न० । मिश्रितपटु, पटु, क
द्रव्ये । यथा । पञ्चमीश समरिष
पञ्चमसुदाहृतम् । पञ्चमीशशु
षेतसुदामसुदाविशपञ्चमितिभाव

षड्ग्रन्थिका

प्रकाश . ॥

षड्गया । स्त्री० षड् विधगयायाम्
॥ यथा । गयागजि. गयादित्योगा
यचोचगदाधर । गयागयासुरश्चैव
षड् गयासुक्तिदायिकेति वायुपुराणे
गयाप्रवृत्ति ॥

षड्गयम् । न० गोषट्कयुक्तहलादौ
॥ यथा । षष्टागवधर्महलषड्गव
जीविकार्थिनाम् । चतुर्गवन्श
सोनाद्विगव ब्रह्मघातिनाम् ॥ ष
ष्ठागवासमाहार । गौरतद्धितलु
कीकौतिसमासान्तष्टच ॥

षड्गुणरहित । पु० मधुरादिष
ड्गुणरहितेपरमात्मनि ॥

षड्गुणेश । पु० षडिन्द्रियनि ॥
यन्तरि ॥

षडग्रन्थ । पु० महाकरञ्जपादपे ।
षट्ग्रन्थयोग्यस्य । अक्षप्रत्यन्ववपूर्वा
दित्यजाजितियोगविभागादच् ॥
षट्ग्रन्थायस्यवा ॥

षडग्रन्था । स्त्री० वचायाम् ॥ षट्
ग्रन्था० ग्रन्थयोग्यस्या सा ॥ श
क्याम् ॥ शुक्लवचायाम् ॥

षड्ग्रन्थि । पु० षट्पर्णि ॥
स्त्री० वचायाम् ॥ न० पिप्पली
मूले ।

षड्ग्रन्थिका । स्त्री० शक्याम् । ग
न्धमूल्याम् ॥ षट्षड्वीग्रन्थयो
स्या । स्वार्थेकम् ॥

षड्भुजा

षड्भुज । पु० तन्मौसमुत्थिते० क
रुणोत्थितेचस्वरविशेषे ॥ षड्भ्य
स्थानेभ्योजात । पञ्चभ्यामिति
ड ॥ यथा । नासाकण्ठमुरस्ता
लुजिह्वादन्ताक्षसस्पृशन् । षड्भ्य
सञ्जायतेयस्मात्तस्मात्षड्भुजइति
स्मृत ॥ मयूरस्वरतुल्यमूरोयम् ।
यथा । षड्भुजैरौतिसयूरोहिगावीन
दन्तिवर्षभम् । अजाबिरौतिगा
भ्यारकौस्तो नदतिसम्यमम् ॥ ता
नसिनमतेसप्तस्वराणामध्येप्रथमस्व-
रोयम् ॥

षड्भुजा । अ० षट्प्रकारे ॥ षड्-
ख्यायाविधार्थेधा ॥

षड्भुज । वि० षट्प्रकारे ॥ षट्-
विधा प्रकारायस्य ॥

षड्भावविरहित । वि० अस्ती
त्यादिशरीरधर्मरहितेपरमात्मनि
अस्तीत्यादयोयथा । अस्तिजायतेव
र्हतेविपरिणमतेअपक्षीयतेविनश्य-
तीति ॥

षड्भुजः । वि० षड्दस्तयुक्ते ॥

षड्भुजा । स्त्री० चण्डिकायाम् ॥
रुद्रचण्डायाम् ॥ चण्डवत्याम् ॥
न० षड्भुजाभिधेफललताविशेषे ।
मधुफलायाम् । वृत्तकर्कश्याम् ।
तिक्तफलायाम् । खरभुजा० इ०
भा० प्र० ॥ अस्या फलगुणाय
य । तिक्तबाल्ये तदनुमधुरकिञ्चि

पड वग

दरप्रसूपाकीनिष्पन्नचेततद्वगसः
तर्पण पु'टदाधि । वृष्य द. दयस
विश्वमनम. शुद्धि निवर्णे पक्षी
न्म. दापहरकफदषड् भुजदोर्धत्ता
रीतिराजनिर्घट ॥

पङ्कस । पु. मधुरादिषट्प्रकार
रसे । यथा । मधुरालवणस्त्रित
काय याम्न कटस्तथा । मसूतिरस
भोयत्वाद्वत्ताय पडमोरसा ॥ प
पानामलवण यथा । मधुरगौम्य
मित्याकुरिज बादीसचलव्यत । ल
वणस्तुपट् प्रोक्त सौख्यबादीगट्ट
श्रुते । तित्तस्तुपिचुमटादीव्यक्त
म स्र यतेरसः । कषायस्तुवरस
ता सचपूगोफलादिषु " कटु
स्तुवारसश्च म्यान्मरिगादीसचे
ष्यते । कृतिराजनिर्घट ॥

पङ्कावम् । न. पङ्कहे ।

पङ्कखा । स्त्री. पङ्क भुजायाम् ।
खर्बूजी ॥

पङ्कलवणम् । न. सपञ्चलवण वृ
त्त्यातलवण्ये । मृत्प्रापेतेपञ्चलव
ण्ये ॥

पङ्कजाय । पु. कान्तिकीये ।

पङ्कगर्ग । पु. लम्नहीरादिषु ॥ यथा
। नि शङ्कागात्मक लम्नहीरातस्थार्थ
मुच्यते । लम्नचिभागीद्रेष्णाणीन
वभागीनवाशकः ॥ द्वादशांशिद्वा
दशांशस्त्रिंशदंशश्च दंशका. । प

पण्ड

पण्डगा कथिताद्यै तैतेषांक्रममुदो
रितम् ॥ पण्मावर्ग । पण्डिन्द्रिय
सुख

पङ्-पं । त्रि. पङ्कषांश्चिभृते. बाल
के ॥ तद्वितार्थेतिममास । चित्त
वतिनित्यमितिखठजोसाहितयैलुं
क ॥

पङ्गाद । पु. भमरे ॥

पङ्कित् । पु. हरी । विष्णो । को
टविशिष्टे ॥ शिरोनिगापदि. पङ्कते
लविशिष्टे ॥ यथा । परश्वमूल तग
रशताङ्गाजीवन्तिकासैव्यवराजिनि
च । भृङ्ग विडङ्ग मधवपिक्काचवि
श्रौषध कृष्णतिलम्यतेलम् ॥ यथा
पयस्नीलविमिश्रितवृक्षतुमुं च भृङ्ग
रमेनिपङ्कम् । पङ्कित् विनासिक
या. प्रदेया सर्वांश्चन्द्रम्, शिर
सी वकारान् ॥ अयुतांशुकीशान्प
गितांश्चदन्तांश्चिर्वध्यमूलान्मुहदीक
रोति । सुपर्णश्चप्रतिमखचक्षु
कुर्वाणित्वाङ्गोराधक वक्षसः । जीव
न्तिकाचहरीतकीशाकविशिष्ट ॥
कृतिभाषप्रकाशः ॥

पङ्कित्या । स्त्री. तैलिन्याम् ।

पण्ड . । पु. नीपती । वषमे ॥ समू
हे ॥ पु. न. कदम्बे । अजादिक
दम्बे । पञ्चमुदादिसक वासि । स
नीति । पण्डानि । अमन्ताङ्कः ।
बाहुलकात्सत्वाभाषः ॥

षष्टिक

षण्डाली । स्त्री० सरसाम् । क'मुक्
स्त्रियाम् । तैलमाने । कटाक०
इ० भा० प्र० । इ'तहेमचन्द्रोमेदि
निकरश्च ॥

षण्ड । पु० षण्डशब्दार्थे । शास्यति
शिक्षाभावात् । शमउपशमे । शमे
ठं । बाहुलकात्ष० । यदा । स
मति । षमष्टमवैकल्ये । जनिदेत्या
दिनाषमेठं । बाहुलकात्सत्वाभा
वः ॥ अस्यदर्शनेसूर्यदर्शनम्० स्प
र्शनम्० स्पर्शनेतुत्तान सूर्यावलो
कनञ्चप्रायश्चित्तम् ।

षण्मुख । पु० कार्तिकेये । स्कन्दे
। षट् मुखान्यस्य ॥

षण्मुखा । स्त्री० षट्मुजायाम् । ख
रबूजा० इ० भा० ।

षट् । वि० सङ्ख्यान्तरे । छ छै०
इ० भा० । सङ्ख्येये ।

षष्टि । स्त्री० सङ्ख्यान्तरेसाठ० इ०
भा० । सङ्ख्येये । षट् दशत प
रिमाणमस्य । प्रकृते षष्भाबस्ति
प्रत्ययेऽपदत्वञ्च० पङ्क्तिविशतिवि
शत्त्वत्वारि शब्दपञ्चाशत्षष्टीतिनि
पातनात् ॥

षष्टिक । पु० न० यौष्मजी० धान्यवि
शेषे । साठी० इ० भा० प्र० । षष्टि
काहिधान्यविशेषा षष्टिका ष
ष्टिरात्रेणपच्यन्तइतिदृतीयास्तात्क
न० रात्रिशब्दलोपश्चनिपात्यते । धा

षष्टिक्यम्

न्यविशेषणाय सावुर्नमुनेषु० ते
पिषष्टिरात्रेणपच्यन्ते ॥ अस्यलक्षण
गुणाश्चयथा । गर्भस्याएवपेपाकया
न्तितेषष्टिकामता ॥ षष्टिक श
तपुष्पश्चप्रमोदकमुकुन्दकौ । महा
षष्टिकइत्याद्या षष्टिका समुद्रा
हृता ॥ एतेपित्रीहय प्रोक्तात्रौ
हिलक्षणदर्शनात् ॥ षष्टिकामधुरा
शोतालघवीषड्वचंस । वातपि
तप्रशमना शालीनासदृशागुणै
। तत्र० साठागुणा षष्टिकायाम्
॥ अपिच । गौरीनील षष्टिकोऽ
यद्विधास्यदार्ढ्यरुच्य शीतलोदो
षहारी । बल्य पथ्योद्दीपनावी
र्यहृदि दत्तेतस्मात्किञ्चिदूनादि-
तोय ॥

षष्टिका । स्त्री० साठीतिप्रसिद्धवधा
न्ये । अस्या गुणा । षष्टिका
प्रवरातेषालघ्वीक्षिग्धात्रिदोषजित्
। स्वाद्वीरुक्षौद्याहिणीचबलदाज्वर
हारिणीति ॥ रक्तशालिगुणैस्तु
ल्यातत खल्पगुणा परि ॥ ते
षाषष्टिकशतपुष्पादीनाम् । परि०
षष्टिकशतपुष्पादयः ॥ शरदिषष्टि
काभिः पार्वणान्नित्यमितिवाचस्य
तिमिश्राः ॥

षष्टिक्यम् । न० षष्टिकधान्योत्पत्त्युचि
तभूमौ ॥ षष्टिकानाभवनडचे वम्
। यवयवकषष्टिकाद्यदित्यत् ॥

षष्ठी

षष्ठिज । पु० षष्ठिकधान्ये
 षष्ठितम । वि० षष्ठे पूरये ॥
 षष्ठिदुगा । स्त्री० स्कन्दभाषायाम् ॥
 तिथिमेष्ट ॥
 षष्ठिधा । अ० षष्ठिप्रकारे ।
 षष्ठिमत्त । पु० गजि ॥ षष्ठिर्षप
 र्यन्तय पृषाडस्थित्या षष्ठिमतो
 हस्तातिसारस्वताभिधानम् ॥
 षष्ठिलता । स्त्री० भ्रमरमार्याम् ॥
 षष्ठिषायन । पु० गजि । हस्तिनि ॥
 धान्यविशेष ॥ वि० षष्ठिसङ्ख्येय
 वस्त्रवय्यायुक्ते ॥
 षष्ठ । वि० षष्ठापूरणे ॥ तस्यपूर
 णोऽट । षट्कतिवृत्तिपयचतुरा
 य,क ॥
 षष्ठाङ्गकालिक । वि० तृतीयदिनभो
 जिनि ॥ न० द्विजिदिनानन्तरभुक्ते
 ॥ यथा । इति न्तरेत्यन्तरेभुक्तमाहु
 षष्ठाङ्गकालिकम् ॥
 षष्ठिका । स्त्री० षष्ठ्याम् ॥
 षष्ठी स्त्री० कात्यायन्याम् । गौर्वा
 म ॥ मातृकाविशिष्टे ॥ साचप्रकृतिः
 षष्ठोकला स्कन्दभाषायाम् ॥ यथा ।
 प्रकृतेरितिसम्बन्धे प्रधानांशस्वरूपा
 यादेवसेनाचनारद । मातृकासुप
 ण्यतमासाषष्ठीचप्रकीर्तिता ॥ पु
 ष्पवीणादिदाक्षीचधाक्षीचिजगतांस
 ती । षष्ठांशरूपाप्रकृतिसौमषष्ठीप्र
 कीर्तितीतिश्रीदेवीभागवतम् ॥

षाडव

तिथिविशेष । गुरुतिथी ॥ षष्ठाप
 रण्याम डम० श्रीम० श्रीम०
 इतिचक्रे ॥ अष्टाश्वमस्वस्वीयं
 सत्तर जपवृषोपगवाद्गव्यानाप्रवृ
 त्तौनिमित्तम गोमान धनवानित्या
 दीनाचप्रवृत्तिनिमित्तम् ॥ अपत्याप
 त्यवत्सम्बन्धादे शब्दप्रवृत्तिनिमि
 त्तत्वात् ॥ पुरणप्रत्ययान्तस्यटित्वा
 त डाप् ॥ षष्ठ्यान्तिशब्दप्रत्ययफलं
 यथा । विज्ञानवरिष्ठस्तुर सुकी
 र्तिः प्रलम्बबाहुर्ब्रह्मकीर्तिगात्र
 । सत्यप्रतिष्ठोधनपुत्रयुक्तः षष्ठोप्र
 सूतामनुजश्चिरायुरिति ॥
 षष्ठीदण्डकपाठ । पु० । यन्यविशिष्ट
 ॥ यत्रैकशत षष्ठ्याल्लता ॥
 षाट्कौशिक । पु० स्यूनदेहे ॥
 यथा । मञ्जास्थिरायव शुक्राद्र
 तात्त्वकमांसश्रीषितम् । कृतिषा
 ट्कौशिकानामदेहीभवतिदेहिना
 म ॥
 षाडव । पु० गानि । रागस्रजाति
 विशिष्टे । सप्तषट्सवरमिलितरा
 गरागिण्यो । यथा । षौडव
 पञ्चभि प्रोक्त स्वरै षडभिस्तु
 षाडव । सम्युषं सप्तभिर्ज्ञेय
 एव रागस्त्रिधामतः ॥ रसविशिष्टे ॥
 सत्तरसविशिष्टतः सद्दशास्त्री ।
 यथा । सितामध्यादिमधुरोद्गाढा
 डिमजीरसः । विरलश्चेत्कृतोरा

षु

ग . सान्द्रश्चेत्पाण्डव स्मृत . ॥
 इति ॥ अपिच । पाण्डवामधुरास्त्रा
 दिरससयोगपाचिताइति ॥ गुहा
 स्त्वप्रभृतय पाण्डवाइत्यर्थ ॥
 पाण्डुर्गिरि । पुं . इन्द्रियषड्वर्गविषये ॥
 पाण्डु गन्धम् । न . रास्त्रां रज्यकरणीपा
 येषुषट्सु ॥ यथा सन्धानासनम्
 . सन्धि कृत्वाऽवस्थानम् . १ याचा
 सन्धानम् . २ । विगृह्यासनम् .
 वैर कृत्वाऽवस्थानम् . ३ । याचां
 सम्परिगृह्यासनम् . शचीर्भयप्रद
 र्शनार्थं यान प्रदर्शयिष्यन्तेऽवस्था
 नम् . ४ द्विधीभाव . उभयवस
 न्धीकरणम् . ५ । अन्ये पास श्रय
 . दुर्गादिभङ्गाराजस्यवाचाश्रय ६
 इतिमहाभारतेराजधर्म . ॥ सन्धि
 नाविग्रहीयानमोसन दूधमाश्रयक
 त्वमर ॥ षड्गुणाएव । चतुर्वर्णा
 दित्वात्स्वार्थेऽप्यञ् . ॥

पाण्डुमातुर . पुं . शक्तिधरे । कार्त्तिके
 कीये ॥ षष्ठा मातृश्यामपत्यम् . मा
 तुरुत्सङ्गं स्त्र्यासम्भद्रपूर्वायाइत्यधि
 . उत्तरपरत्वञ्च ॥

पाण्ड . वि . षष्ठे ॥

पिङ्गः । पुं . कामकिली । कामुकी ।
 नागरे । षिटे । लुब्धा . इ . भा . ॥
 सेटति . विध्यतिवा । षिट्यनादरे
 । बाहुकाङ्गन् . सत्वाभावञ्च ॥

षु . पुं . गर्भविभोवने ॥

षोडशकला .

षोडन् । वि . षड्दन्तयुक्ते ॥ षट्द
 न्ताचक्षुः । ययसिदन्तस्येतिदवादे
 श . ततः षषड्त्व दददशधासूत
 रपदादेष्टुत्वञ्च . धासुवेतिवाच्यम् ॥

षोडश . वि . षोडशानाम्पूरणे ।
 तस्यपूरणेऽट ॥

षोडश . पुं . नित्यगुणवचनान्त । ए
 काधिकपञ्चदशसङ्ख्यायाम् . ग
 र्भाधानादिसंस्कारेषु ॥ तैयथा ।
 गर्भाधान पसवन सीमन्तीन्नयतया
 । जातकर्माभिधानञ्चनिष्क्रम प्रा
 शनन्तत ॥ चूडोपनयन वेदव्रता
 नाञ्चचतुष्टयम् ॥ गीदान मेखला
 न्मोक्षीविवाह षोडशक्रमात् ॥ ष
 ट्चदशचषडधिकदशवा । षषड्
 त्व दददशधानसूतरपदादेष्टुत्वञ्च .
 धासुवेतिवाच्यम् . वि . सङ्
 ख्यं ये ॥

षोडशक . पुं . षोडशसङ्ख्यापरि
 मितेगणविशेषे ॥ यथा । षोडशक
 स्तुविकारइति । पञ्चभूतानि . ए
 कादशेन्द्रियाणिचेत्येतानिविकारप
 दवाच्यानि ॥

षोडशकला . स्त्री . चन्द्रमण्डलस्य
 षडधिकदशभागेषु ॥ यथा । अस्म
 तामानदापूषातुष्टि . पुष्टीरतिधृ
 ति । शशिनौचन्द्रिकाकान्तिर्ज्यो
 त्स्माश्री प्रीतिरङ्गदा ॥ पूर्णापू
 र्णामृताकामदायिन्य शशिन

पाँउश्वि क्त्रतु

दाता ॥

पैडशब्दजम् । न० श्राद्धादीषोडश
प्रकारदेन्द्रव्ये । तत्क्रममाहुः सा
म्प्रदायिका । भूम्यामनजलवस्त्र
पदोष्णिन्नतत परम् । तत्खण्ड
प्यागवाश्चमाल्यफगमत परम्
॥ श्रद्धाचपादुकागाव काञ्चन र
जतन्तया । दानमेतत्षोडशकं प्रे
तमुद्दिश्यदीयने ॥ तत्षोडशषोड
शकैरेकादानसौगरीभवति ॥

षाडशभुजा । स्त्री० षाडशहस्तयुक्ता
यादुगाया ।

प्राङ्ममातृका । स्त्री० गौर्यादिषु ॥
यथा । गौरौपद्माशचीमेधासावित्री
विजयाजया । देवसेनास्वधास्वाहा
शान्तिपुष्टिर्वृत्तिः । चमा ॥ आत्म
नादेवता नैवतथैवकुलदेवता ॥

षाडशत्विंशत्कृतु । पु. षाडशत्विं
 क्साध्ये • ज्योतिष्टोमयागे • बाद
 शाहसाध्यसत्रयागे च । तच्छतृ त्व
 जानामानियथा । ब्रह्मा १ ब्राह्म
 णाध्यसी २ अग्नौघ ३ पीता
 ४ एतानां विदोया ॥ ह्येता ५ जे
 भावकथ ६ अष्टावाक . ७ यात्र
 स्तोता ८ एतेष्टग्वेदिन . ॥ अध्व
 युः ९ प्रतिप्रस्थाता १० नेष्टा ११
 उद्गीता १२ एतेयाजुषा ॥ उद्गा
 ता १३ प्रस्तीता १४ प्रतिहर्ता १५
 सुब्रह्मण्य . १६ एतेसामगा . ॥

पे.डग्री

ज्योतिष्टोमेद्वादशशतने। दक्षिणावि
भागः षोडशत्विजाम् । तद्विकृत
तौभूते सत्रं त्रयोविंशद्वादशाहसाध्ये •
शतने। द्विने। दौक्षयन्तोत्वादिदशने
ननिष्पीयते । तत्रविभागमनुरप्या
ह । सर्वेषामाह्विने। मुख्यस्तदर्धे
नाह्विने। ५५ रे । तृतीयिनस्तृतीयाया
चतुर्थाश्चैकपादिन ॥ दक्षिणागो
शतविभागायश्रोतकाव्यायने। पि ।
अथद्वादशद्वादशभाद्येभ्यः षट्ष
ट् द्वितीयेभ्यश्चतस्रश्चतस्रस्तृतीयेभ्य
स्तिस्रस्तिस्रश्चतस्रेभ्यः • । इत्यथषोड
शत्विजाम् चतुरश्रचतुरः कृत्वा षट्वा
रे वर्गाद्वर्तमानमासतत्त्वम् ॥

षोडशाशु . । पु . शुक्रग्रहे ॥ षोडश
अत्र बीऽस्य ॥

षोडशाक्ष . । पु० धूपविशिष्टे । यथा
 । गुग्गुलु सरज दाहपत्र मलयसन्ध
 वम् । ऋषिरमगुरु कुष्ठगुडसर्जरस
 उधनम् ॥ इरोतकीनखीलाक्षांज
 टामासश्चशैलजम् । षोडशाक्ष वि
 दुर्धूप दैवेपितृयज्ञकर्माणि । वि०
 षोडशाक्षद्वयवति ।

षोडशाड वि । पु. कक'टे ॥

पिडगारम् । न० षोडशदलपद्मे ।

षोडशाधि . । पृ० शुक्रयज्ञे ।

ਪੀਭਸ਼ਾਕਸ਼ੰ . । ਪੁ . ਸ਼ਤ . ਸ੍ਰੀ .

षोडशिकास्त्रम् । न० मलपरिभाषे ॥

षोडशीः पृ० यक्षपात्रविग्रहि ॥ सती

सयत

मकपात्रविशेषे ॥ समसाध्युषिते
सूर्ये षोडशिन स्त्रीचमुपावरेति ॥
षोडशी । स्त्री • दशमहाविद्यान्तर्गत
महाविद्याविशेषे ॥ यथा । कालौ
तारामहाविद्याषोडशीभुक्नेश्वरी ।
भैरवी किङ्गमस्ताचविद्याधूमावती
तथ ॥ बगलासिद्धविद्याचमातङ्गी
कमलात्मिका । एत दशमहाविद्या
सिद्धविद्या प्रकीर्तिता ॥ जनविं
शतिपिण्डदानक्रियायाम् ॥ षोड
शानामूरणी । डट् । डीप् ॥

षोढा । अ० षड्धा । षट्प्रकारे ॥
षोढा षट्धा ब. कुरु । सङ्ख्यायावि
धार्थेधा । षषडत्व दददशधासूत
रपदादेष्टुत्वञ्च • धासुर्वेतिवाच्यम् ।
छीवनम् ।) न० फृत्कृत्यज्ञेक्षण
छेवनम् ।)

प्रक्षेपे ॥ छिबुभिरसने । ल्युट् ।
छिबुसिञ्जोर्लुट् दीर्घवेतिस्वामी ।
छ्यूतम् । चि० छीवने ॥ छिबु • । क
र्मणिक्ता • । ष्छोरिल्लूट् ॥ ॥

सकाराक्षरप्रारम्भ

स । पु० उक्तारे ईश्वरे । सप्ते ॥ प
क्षिणि । विष्णौ ॥ सगणे • । ऽपु० •
सय । पु० कङ्काले ॥ इ० श० च०
का ॥

सयत् । पु० स्त्री • युद्धे । आयाधने ।
समितौ ॥ सयतनम् • सयमनवा
। यतीप्रयत्ने • यमउपरमेधा । स

सयम .

म्यदादित्वात्क्वप् । गमादीनामि
तिमलोप । तुक् ॥

सयत । चि० वद्धे । सयस्यतेस्म
। यम० । क्त ॥ कृतसयमे ॥
सयतेन्द्रिय । चि० वशीकृतेन्द्रिये ॥
सयतानि विषयेभ्यो निवर्त्तितानि •
इन्द्रियाण्येनस • ॥

संयत्त । चि० उद्युक्ते ॥
सयवर । पु० नृपे । सयच्छति ।
यम० । छित्वरच्छत्वरेतिष्वरश्च ।
निपातनान्मस्यद • ॥

सयन्ता । चि० सयमनकर्त्तरि । नि
यन्तरि ॥ सयच्छति । यम० । स
म्पू । लृच् ॥

सयम । पु० व्रताद्यङ्गपूर्वदिनकर्त्त
व्याचारे । विद्यमे । विद्यमे । यामे
। यमे । सयामे । सयमने । धार
णाध्यानमनाधिरितित्रयलेखाविधय
• सयमशब्देनोच्यते । त्रयसेकत्र
संयमवृत्तिस्तत्त्वलि • ॥ सर्ववर्णा
नुष्ठेय सकलपुरुषार्थोपयुक्तोयस
यम । तयाचमनु । इन्द्रियाणा
विचरताविषयेष्वपह रिपु । सय
मेयजनानिष्ठे दुर्बदान्यन्तेववाजि
नामिति ॥ दिद्वान् • विषयेषुवर्त्त
मानानामिन्द्रियाणाच्छित्वादिदो
षान्जानन्नित्यर्थ ॥ धर्माधर्मज्ञान
दानेनानुग्रहेनियहेव ॥ सयमनम्
। यम • समुपनिदिषुचेतिष्वोऽप

सयाव

॥ स यते ॥

स यमक । त्रि० नियन्तरि ॥ संय
भिनि ॥स यमन । पु० यमलोके ॥ न० व
न्यने ॥ व्रते ॥स यमनी । स्त्री० यमस्यपुर्व्याम् ॥ यथा
ऋग्वेदेन्द्रस हितायाम् ॥ सृष्टो
स यमनीतुलसीप्रकारमण्डला ।
कालपाशपितव्याधिप्रेतमारीनिधि
विता ॥ कालपाशादिजुष्टा० ऽष्ट्यु
द्धतायसप्रकारसमूहा० स यमनी
नामदक्षिणस्याम्यपुरीत्यर्थः ॥स यमित । त्रि० जातस यने ॥ ता
रकादित्वादितच् ॥ यदिते ॥स यमी । पु० मुनी ॥ त्रि० स यमव
ति । स्थितप्रज्ञे ॥ यानिशासर्वभू
तानातस्यांजागर्तिस यमी ॥ स य
मीऽस्त्रास्ति । कर्त्तुः ॥स यावत् । स्त्री० सम्प्रत्ययावायाम् ।
प्राचीनहीपाभारगमने । समुदिता
जागमने ॥स याम् । पु० स यने ॥ स यमनम्
। यम । समुपनिषुञ्चेतिपञ्चषञ्
॥ स यते ॥सयाव । पु० घृतक्षीरगुडगोधूमचू
र्णसिद्धेर्भाज्यविशेषे ॥ यथा । संया
वस्तुघृतक्षीरगुडगोधूमपाककृति
॥ प्रिष्टकविशेषे । पिराक्त० पिराकौ
० इ० भा० प्र० ॥ यथा । पपञ्च

सयुग

मान्यसमितानिर्मिताघृतभक्षि-
ता । कुट्टिताद्योलिता । शुभा
शर्कराभिर्विमदिता ॥ तत्रचू
र्णैस्त्रिपेदेलाजवङ्गमरिचानिच । ना
लिकेरसकपूर् चारबीजान्यनेकश
॥ घृताक्तसमितापुष्टीटिकारचिता
तत । तस्यातत् पूरण्यस्यकुर्या
न्मुद्रांढढासुधो ॥ सर्पिषिप्रचुरे
तान्तुसुपचिन्निपुणीजन । प्रकारज्ञौ
प्रकारायसयावकृतिकीर्तित ॥ म
ठकीनसमोक्षे य । संयावापिगुणै
र्जनैः ॥ लोके० गंभाकृतिप्रसिद्धो
यम् ॥ सयुयसीमिश्रीकृतियतिगुडादि
भि । यु० । समियुद्धदुवकृतिघञ् ॥सयुक्त । त्रि० संकम्ने । सयोगाश्रये ॥
सम्यक् युक्त ॥सयुक्तसमवाय । पु० सन्निकर्षे ॥
यथा० घटरूपप्रत्यक्षसयुक्तसमवा
य । सन्निकर्षः । चक्षुः सयुक्तोष
टरूपस्यसमवायात् ॥सयुक्तसमवेतसमवाय । पु० सन्निक
र्षविशेषे ॥ यथा० रूपत्वसामान्य
प्रत्यक्षे० सयुक्तसमवेतसमवायः
सन्निकर्षः । चक्षुः सयुक्तोषटेरु
पसमवेतम् । तत्ररूपत्वस्यसमवा
यात् ॥सयुगः । पु० युगे । आधेधने । ज
न्येरणे ॥ सयोगमम् । युजिर०
। घञ् । रथयुगितिनिर्द्देशाद्व्या

स योग

भाव । प्रतिजनादिपुमयुगशब्द
पाठः ॥

सयुक् । लि० गुणयति । सम्बन्धिनि
। सयुज्यते । युज० । द्विपक्षेति
द्विप ।

संयुत । लि० । स तुल्ये । लने ॥

स योग । प० प्रपञ्चे । द्वितीयं युता
वितिव्यवहारहेतुः । नष्टद्रव्यवर्ति
नि ॥ मेलने । सम्बन्धे ॥ सन्निकर्षं
भेद ॥ अक्ष, पाषटप्रत्यजजननेस यो
गसन्निकर्षं ॥ स सम्बन्धमात्र ॥ स
युज्यतनेन । युज० । चञ् ।
न्यायमतेस योगीगुणपदार्थ । स
च ग शब्दस्तुद्वयस्य पार्श्वरूप सञ्च
न्यविशेषः । सन्निकर्षेयथा । एक
कर्मजन्य । यथाऽप्यसिपक्षिस यो
ग । १ । उभयकर्मजन्य । यथा
नेषद्वयस योग । २ । स योगजन्य
स योगः । यथाकपालतरुस योग
जन्यतरुकुम्भस योग । ३ । कर्म
जन्यस योगेऽपिद्विविधः । अ न
घातः । तस्माच्छब्देन जायते । १ ।
नादनः । तस्माच्छब्देन जायते
। २ ॥ अत्रप्रमाणम् । अप्राप्तयोस्तु
याप्राप्तिः सैवस योगहेतुः । की
र्तितस्त्रिविधस्त्वेषाद्योन्यतरक
र्मजः ॥ तथोभयोः कर्मजन्योभ
वित्स योगजीऽपर । अदिम, श्य
नभ्येतादिसयोगः परिकीर्तितः ।

स योगपृथक्त्वम्

॥ मेधयोः सन्निपातीयः स द्वितीय
युगाद्धतः । कपालतरुस योगात्
स योगस्तनुकुम्भयोः । द्वितीय
स्यात्कर्मजः । पिद्विधैवपरिकीर्तित
। अभिघातोनादनशब्दहेतुरिहा
दिम ॥ ण्च्दहेतुर्द्वितीय स्यादि
भागेऽपिअभाभवेऽतिभाषापरिच्छे
दः ॥ उदयात्पूर्वदशम्या श्रुति
॥ यथा । उदयात्प्राक्दशम्याश्रुति
षः स योगवृत्त्यते । उररिष्टात्प्रवे
शस्तुतस्मात्तापरिचक्ष्येत् ॥ स
त्रिधो ॥

स योगपृथक्त्वम् । न० न्यायविशिष्टे
। यथा । एकस्यकर्मणोनित्यत्वका
स्यत्वाभ्यां द्वैक्याङ्गीकारे । नित्या
नित्यस योगविरोधः । मैवम् । स
योगपृथक्त्वमन्यायात् । सचन्याय
श्चतुर्थाध्यायउक्तः । यथा । खादि
रेऽशु वधाति । खादिरबीयकाम
स्यरूपक्षुर्तेतिश्रूयते । अत्रस श
यः । किं काम्यस्यैवखादिरतानित्ये
पिस्थादुतमेति । तत्रफलार्थत्वेना
नित्यतया । नित्यप्रयोगाङ्गतामयुक्ता
। यत्तुनित्येपिखादिरत्वश्रवणः । त
त काम्यस्यैवपशुवन्मनाययूपाश्रय
ज्ञापनार्थमतीतनित्येखादिरतेति
प्राप्तेः । राशान्तायचतुर्थाध्यायसूच
म् । एकस्यतुभयत्वेस योगपृथक्
त्वमिति । अत्रस योगः सम्बन्धमा

सरस्वी

स व :

वम • पृथक्त्वभेद • । एकस्यखा
दिरस्यक्रत्वर्थत्वपुरुषार्थत्वरूपोभयो
त्मकत्वेवाक्यद्वयेनचक्रतुशेषत्वफल
शेषत्वलक्षणसंयोगभेदावगमाद्गनि
त्यानित्यसंयोगविरोध • । नचा
श्रयज्ञानार्थमित्यवाक्य • सन्निधा
नादेवाश्रयलाभात् • अतउभयार्था
खादिरतेति । एवदध्नाजुहीति • द
ध्नेन्द्रियकामस्येत्यादावुभयार्थतेव
। दधित्वस्यदुष्वाश्रयणादितिप्राय
श्चित्ततत्वम् •

संयोगित • त्रि • जातसंयोगे ॥ तार
संयोगी • त्रि • संयोगविसिष्टे ॥
कादित्वादितच् •

संयोजनम् • न • संयोगे ॥ रतिलखे । नि
धुवने । मैथुने ॥ इ • हारावली ॥
संयोजित • त्रि • पदाधानावेषसंयु
क्तीकृतेपदार्थे । उपाहिती । मैलि
ते • संयोज्यतेस्य युजिर • । यय
न्त • । त्त •

संरब्ध • । त्रि • संलग्ने । कुपिते ॥
संरम्भ • । पु • आटीपे ॥ उत्साहे
॥ यथा । कार्यारम्भेषु संरम्भस्यो
यउत्साहवृध्यते ॥ कोपे । क्रोधि
॥ यथा । प्रणिपातप्रतीकार सं
रम्भोद्दिमहात्मनाम् • संरम्भणम् ।
रम्भराभस्ये । घञ् । रम्भेण्वलुटो
रितितुम् •

संरम्भी • त्रि • कुम्भिते • संरम्भयुक्ते •

संराधि • स्त्री • निष्पत्तौ •

संराधनम् • । न • समाध्यादौ • भ
क्तिध्यानप्रणिधानाद्यनुष्ठाने • सं
राध्यतेऽनेन । राध • । भावक
रणादौल्युट् •

संराव • । पु • चारवे । चारावे । शब्दमा
त्रे • संरवणम् • रुग्ण्ये । उप
सर्गेरुवकृतिभाविघञ् •

संरावी • त्रि • प्रशस्तशब्दविशिष्टे •
संरुद्ध • । त्रि • प्रतिबद्धि • विरग
याकृतिख्याति •

संरुट् • । त्रि • प्रौढे • अकुरिते •
सम्पूर्णाद्वृत्तिर्गत्यर्थेतिक्त • । ठत्वधत्व
ष्टुत्वठलोपदीर्घा •

संरोध • पुं • रोपे • रोधि • सं
रोधनम् • रुधिर • घञ् •

संलग्न • । त्रि • संयुक्ते • सम्म
क्लान्न •

संलय • । पु • निद्राशाम् • शयने •
सम्यक्कलयतेऽच • लीङ् स्त्रीषष्ठी •
एरच् • प्रलये •

संलाप • । पु • प्रीत्यामिथीभाषणे
। अन्वीन्यप्रीतिभाषणे • संल
पनम् • लप • । घञ् • आ
लोपएकीनापित्तियते • संलापस्तुपर
स्परभाषणमेवेतिभेद • ॥ उक्तिप्र
त्युक्तिमहाक्यंसंलापकृतिर्बोध्यते
• इत्युज्जुलनीकमणि •

संलव • । पु • शम्बी • बन्धे • कुलि

स वत्सरमुखी

श्री । स वयते । वय० । अच् ॥
स वत् । अ० वर्षे । वत्सरे ॥ स वय
ते । वयगतौ । क्तिप् । यत्तोप ।
तुक् ॥

सवत्सर । पुं० वत्सरे । अच् ।
सम्यग्वसन्त्यवर्त्तव्यमासादयच्च ।
वसनिवासे । सपूर्वाच्चिदिसरप्रत्य
य । सत्प्राद्वधातुक् इति ससूत
स वत्सरपरिवत्सरेडावत्सरानुवत्स
रोदावत्सरेषुप्रथमवत्सरे ॥ तत्रय
दाशुक्लप्रतिपदिसङ्क्रान्तिर्भवति ।
तदासौरचान्द्रयोर्मासयोर्युगपदुप
क्रमोभवति । सस वत्सर । त
त सौरमानेन । वर्षे षड्दिना
निवर्त्तन्ते । चान्द्रमानेन । ऋस
न्तोषिष्ठादष्टदिनव्यवधानादुभयोर
पपञ्चाङ्गावोभवति । एवंपञ्चवर्षा
णिगण्यन्ति । तन्मध्येद्वीमलमासी
भवतः षष्ठः स वत्सरोभवति ।
तदेवचान्तरमेदेन । स वत्सरादिप
ञ्चकसमामगन्ति ॥ एवामुद्धारस्तु
। शकाब्दात्पञ्चभि शेषात्समा
द्यादिषुवत्सरा । सम्परीदोनुपू
र्वाद्यतयोदापूर्वकामता । इति ॥
काकात्मवास्थितेविष्णौ ॥

संवत्सरमुखी । स्त्री० ज्येष्ठशुक्लदश
म्याम् । दशहरायाम् ॥ यथा ।
ज्येष्ठशुक्लदशमीसंवत्सरमुखी
स्मृता । तस्यांस्नानप्रकुर्वीतदान

स वत्स

स्त्रैवविशेषत । इतिब्रह्मपुराण
म् ॥

स वत्सरा । स्त्री० दुर्गायाम् ॥
स वद् । अ० वर्षे ॥ स वदतिभावा
न् । वद् । विच् ॥
स वदनम् । न० स वादे । समाजो
चे ॥ वशीकृतौ ॥

स वननम् । न० वनक्रियायाम् । व
शीकरणे ॥ सम्पूर्वीधनुयाचने
वशीकरणार्थं । न्युट् ॥

स वर । पु० अनेकान्तवादिनांसप्त
पदायान्तगतपदार्थविशेषि ॥ य
था । इन्द्रियसंयमलब्धप्रतिष्ठध्यान
म् । आसन्ननिरोधात्मकत्वात् । स
हयोत्यास्तवमितिसवरश्चतुर्थः ।
वृङ्, वृज्, भ्यां । यङ् । द्वित्यादिना
कर्मण्यप ॥

स वरणम् । न० गोपने ॥ सम्यक्
वरणवेष्टनम् । आवरणे ॥

स वर्गा । पु० प्राणे ॥ वायी ॥
स वर्ष्नादर्यात्सङ्ग्रहणात् । स
ङ्ग्रहसनादोऽग्न्यादीनां वायुः
स वर्गः । स वृङ्, क्ते । वृजि० ।
वज्र् । कुत्वम् ॥

स वर्गाविद्या । स्त्री० वायूपासनवि
द्यायाम् ॥ स वर्गात्यविद्या ॥

संवर्त्त । पुं० प्रक्षये ॥ स वत्ततेज
गम् । वृत्तु० । हलश्चेतिवज्र् ॥
सुनिविशेषि ॥ श्रुत्यादिप्रसिद्धेपर

स बर्हित .

मरुतेऽप्येववतारे ॥ अचद्रुने । व
 प फागे । योगविशिष्टे ॥ यथा । स
 प्रमीरविशारेचप्रतिपदधवासरे ।
 स वत्तंस ज्ञकोयोगोर्गाहृत शुभ
 कर्मसु । मेघाधिपविशिष्टे । स वत्तं
 यत्तद्दत्त ॥
 स वत्तं क । पुं० कालान्निरुद्धे ॥ व
 रुद्धेऽप्यनाकले ॥ श्रीर्व । नाड्या
 ग्नी ॥ त्रि० प्रवर्तते ॥ स वत्तं प
 ति । वृत्तु० वत्तुन् ॥
 स वत्तं की । पुं० वत्तदये । अच्यु
 ताऽयजे ॥ इ० त्रि० प्रिय ॥
 रावत्तंवापी । स्त्री० तीर्थविशिष्टे ॥
 स वत्ति । स्त्री० पद्मादिनवने ।
 रावत्तंकायाम् । स वत्तं ते । वृत्तु
 ० । इतिपिपिपिपिपिपिपिपिपिपिपि
 कोत्तिभ्यश्चोतीम् ॥
 स वत्तिंका । स्त्री० पद्मादानानवद
 ले ॥ पद्मादकेसरसर्मापस्थदले ॥
 स वत्तिंरव । स्वार्थेकान् ॥ गुणा
 र्त्तु । स वत्तिंकाहिमातिक्ताकषाया
 दाहट्टप्रष्टुत् । मूलकृष्णगुद्व्या
 धिरक्तापित्तविनाशिनौ ॥
 स वत्तिंका । पुं० स वत्तिंनकारिणि ॥
 स वत्तिंनम् । न० सम्यग्बुद्धौ । स
 वत्तिंनतप्तीक । वृद्धुबुद्धौ । अ
 मुदात्तर्त्तुतिपुष् ॥ सदीपने ।
 स वत्तिंनः । त्रि० पुष्टे । सम्यग्बु
 द्धिविशिष्टे ॥

स बाहनम्

स बाहनम् । न० भित्ति ॥
 स बलित । त्रि० भित्ति । भित्ति
 ते । एकत कृत ॥
 स बसथ । पुं० यमे ॥ स वत्तन्त
 । वस० । उपमर्गेष्वसद्व्यय ॥
 स बह । पुं० सप्तशतानाम्गत्तप्रथ
 मवायो ॥ मत्तद्दृष्टवायाकृपरिष्ठ
 इतिमद्वात्तभिरामाय ॥ वा
 धाधतुर्भिरज ॥ यथा । धवलो
 नयउद्यधभीम च पञ्चसाक्षय ।
 श्रुमियुग्मायवाभेद्यत्तुर्थ स
 वहीगण ॥ ४ ॥
 स बाटिका । स्त्री० शृङ्गाटके ॥
 स बाता । पुं० स वत्ततरि ॥ वाते
 गत्यर्थाच्छ्रुतप्रत्यय ॥
 स बाद । पुं० परस्परवचनाविरी
 धे ॥ वाचिन्ते । सन्देहवाक्य ।
 समाचारे ॥ स वदन्म । वद० ।
 वज् ॥
 स बादिनो । स्त्री० स वत्तमाम् ॥ य
 था । वज्जसंवादिनीतिरघु ॥
 स बाध्यः । त्रि० स वरपीये ।
 स बासः । पुं० गृहे ॥ पुरवासि
 नाविहारार्थपुरमध्यवर्तिनाम्
 तस्थाने । सन्निवेशे । निक्षेप
 ये ॥
 स बाहका । पुं० अक्षविमर्दके ॥
 स बाहनम् । न० भारादिवाहने ॥
 अक्षमर्दने । मादमर्दनादौ ॥ वज्

सविधा

प्रापणे । स्वार्थं गन्ता लल्युट् ।
 बाहनमाहितादितिनिपातनाहोर्घं
 इत्येके ॥
 संवाहित । चि० सञ्चारिते ॥
 स विमन् । चि० उद्दिग्ने । सम्भ्रा
 न्ते ॥ ओविजीभयचलनयो , स
 पूर्व । त्त । ओदितश्चेतिन ।
 श्रुदितकृतिनेट् ॥
 स वित्ति । स्त्री० प्रतिपत्तौ ॥ ज
 नाववादे ॥ विदज्ञाने । स्त्रियांक्ति
 न् ॥
 स वित्० द्० स्त्री० ज्ञाने ॥ सम्भा
 षायाम् ॥ क्रियाकारे । आओ ।
 सङ्ग्रामे ॥ नास्ति ॥ अङ्गीकारे
 ॥ प्रतिज्ञायाम् ॥ आचारे । तो
 षथे ॥ स यमे ॥ सङ्गते ॥ यथा
 । प्रवृत्तौचनिवृत्तौचस विद स्था
 पयेद्रणेकृति । कृतव्यवस्थायाम् ॥
 यथा । स विदस्रव्यतिक्रमकृति ॥
 मनीषायाम् ॥ स वेदनम्० स वि
 द्यतेऽनयावा । विदज्ञाने० विद
 चेतनादौवा । सम्पदादित्वात्कि
 प् ॥
 स विदित । चि० अङ्गीकृते । ज
 रीकृते । स विद्यतेस्म । विदज्ञाने
 । त्त ' ॥
 स विधा । स्त्री० भोग्यवस्तुनि । सा
 मयवाम् ॥ स विधीयतेऽनया ।
 स विपूर्वात्धाञ्जातस्त्रीपसर्गङ्-

सवृत्ति .

तिक ॥
 स विधानम् । न० उत्पादने ॥
 स विभाग . । पु० विभज्यप्रतिपा
 दने ॥
 स विद्यतीर्थम् । न० तोर्थं विशेषे ॥
 स विषा । स्त्री० अतिविषाया ॥
 स बीक्षणम् । न० अन्वेषणे । अप
 कृतवस्तुनस्तात्पर्येणान्वेषणे । सम्य
 तात्पर्येणविबिधप्रकारैरौक्षणम् ॥
 स वित । चि० रुढे । अ० वृत्ते ।
 नद्यादिनाविष्टिते । स वीयतेस्म ।
 व्यञ्ज् स वरणे । त्त ' ॥
 स बीताङ्ग । चि० आच्छादितदेहे ॥
 स वृत्त . । चि० सङ्कुचिते ॥ यथा
 । नास वृत्तमुख . कुर्याद्वास्य ज
 म्नातयाक्षुतमिति ॥ निगूढे ।
 गुप्ते । सवेष्टिते ॥ सम्पूर्वाद्वाञ्ज
 त्त . ॥
 स वृत्ति । स्त्री० बागिन्द्रियप्रयुक्ते
 व्यवहारे ॥ गोपने ॥ स वरणम् ।
 वृञ्० क्तिन् ॥
 स वृत्त . । चि० सञ्जाते । सम्यक्प्र
 वृत्ते ॥ सम्पूर्वाद्वाङ्गते . त्त .
 । पु० वरुणे ॥
 संवृत्ति । स्त्री० स वरणे ॥ अवि
 द्याविषयेलौकिकेव्यवहारे । स्त्री
 किकर्षाद्बुद्धौ ॥ अविद्यायाम् ॥
 स त्रिवृते० आच्छाद्यतेतत्त्व यथा ।
 विभ्रमे ॥ स वर्तनम् । वृत्त०

स शय

तिन् ॥

स वेग । पु० सभ्रमे । वर्षादिना
कर्मसुत्वरथे ॥ अद्भुतपरचक्रादि
दर्शनात्सत्वरतायाम् ॥ स वे
जनम् । जीविजी० घञ् । सम्य
ग्वेगे ॥

स वेद । पु० वेदने । अनुभवे ॥
विद्वद्भानि । सम्पूर्व० । घञ् ॥

स वेदनम् । न० स वेदे ॥

स वेद्य । वि० ज्ञेये ॥

स वेश । पु० स्वापि । निद्रायाम् ॥
स्त्रीरतिबन्धे ॥ षीठे । स वेशन
म् । विश० । घञ् ॥

स वेशनम् । न० सैवने ॥ उपभो
गस्थाने ॥

स व्योमम् । न० उत्तरीयवस्त्रे ॥ अं
शुक्ले । वस्त्रे ॥ स धोयतेऽनेन ।
व्योम्संवरणे । ल्युट् ॥

संशयः । पु० समवात् सङ्गमा
दनिवर्तिनि ॥ समवात् । कुला
चाराण्यपवादा० रुद्रं स दनिवर्ति
नीऽपराङ्मुख्यापवादावमानायाक्री
यन्ति । तिसंशयका । कथ्यते ॥
नारायणकसीनादिशेषे ॥ शयनम्
। शयनाक्रीडि । भाषितम् ॥ स
शय शययं करोति । तत्करोतीति
यिच् । शयुज् । कृ० नृवा । सम्य
क् । शय सत्यं यथेतिवा ॥

संशयः । पु० निरवशीलमाशे ॥ सं

स शय

शयनम् । शय० भावेघञ् ॥

स शयनम् । न० शयने । यथा ।
नशोधयतियहोषान्ममाश्रीदौरय
त्वपि । समीकरोतिस वृद्धास्तत्
म शयनमुच्यते ॥ नशोधयति० नी
र्धाधिमागर्भायापातयति । नादौ
रयति० नवर्धयति ॥ इ० भा० प्र०
ञ ॥

स शय । पु० सन्देहे । दापरि ॥

अक्षयलक्षययथा । एकस्मिन्धर्मि
णिरिदं धनानाधर्मैश्चिद्व्यञ्जानं
० संशयकृति । अथास्य सुर्वापुः
शिवेति ॥ विचिकित्सायाम् ॥ यो
ग साधनोयानवेत्युभयकीटिस्पृ
शिविद्वद्भानि ॥ अतद्वृत्तिप्रतिष्ठत्वेन
विपर्ययानागतोपिसद्भुभयकीटि
स्पर्शित्वैककीटिस्पर्शित्वरूपावान्ता
रविशीलविवक्षयाविपर्ययान्ते दो
षाद्धव्य ॥ प्रतिबन्धके ॥ स
शय लक्षयतिगीतम् ॥ समानाने
कधर्मोपपत्तेर्विप्रतिपत्तं रूपकान्वा
नुपलब्धव्यवस्थान्तविशीलापेक्षीवि
मर्शः स शय । १ । २३ । संशय
कृतिलक्ष्यनिर्देशः विमर्शकृत्यत्र
विशब्दीविरोधाद्यर्थः । अविज्ञाना
द्यं एकस्मिन्धर्मिण्योतिपूरणीय
म् । तेन० एकधर्मिणिविरोधेन
भावाभावप्रकारकज्ञानम् स शय
। तत्रकारणमुखिगविशीललक्षणाव्या

स शय

ह. समानेत्यादि । उपपत्तिज्ञान
म । तथाच. समानस्य विरुद्ध
कोटिद्वयसाधारणधर्मज्ञानादि
त्यर्थ । तथाचसाधारणधर्मविरुद्ध
मिज्ञानजन्योऽसाधारणधर्मविरुद्ध
मिज्ञानजन्यश्चेत्यर्थ । विप्रति
पत्तिविरुद्धकोटिद्वयोपस्थापक
शब्दस्तस्मादित्यर्थ । यद्यपिशब्द
स्थानसंशयकत्वम्. तथापिशब्दात्
कोटिद्वयोपस्थितौ मानसं स शय
इतिवदन्ति उपलब्धं ज्ञानस्य. अनु
पलब्धे व्यतिरेकज्ञानस्य याऽव्यवस्था
सद्विषयकत्वादिधारणप्रामाण्यसं
शयइतिफलितार्थः. ॥ अन्येतु
उपलब्धव्यवस्थाप्रामाण्यसंशयः ।
अनुपलब्धिरुपलब्धिभ्रमत्वम्. तद्व्यवस्था
तत्संशयइत्याहुः । वस्तु
तस्तुप्रामाण्यसंशयस्थानसंशयहेतुत्व
म्. किन्त्वगृहीताप्रामाण्यकज्ञानस्य
विरोधितयासतिप्रामाण्यसंशयतज्
ज्ञानस्याविरोधितयासाधारणधर्म
दर्शनादितएवसंशयोत्पत्तिरिति ।
उपलब्धोत्पादिकतादृशस्थलिसंशयो
भवतीत्येतावन्मात्रपरम्. चका
रोव्याप्यसंशयस्य व्यापकसंशयहेतु
त्वसमुच्चिनोतीतिवदन्ति । विशि
ष्टापेक्षकोटिस्मरणसंशयः । वस्तुत
स्तुसंशयधाराबाहिकत्वस्यादतथाह
। विशेषेति । विशेषविशिष्टत्वम्.

स श्रित

अपेक्षतेनिवर्तकत्वेन. तथाच. वि
शेषदर्शननिवर्त्यत्वकथनमुखेनवि
शेषादर्शनजन्यसंशयइत्युक्तम् ॥
१।२३. स शयनम्. । शीङ् ए
रच्. ॥
स शयात्मा । चि. इदमेवभवतिनवेति
सर्वत्रसंशयाक्रान्तचित्ते. स शये
. आत्मा मनोयस्यसंशयः । स शया
त्माविनश्यति ।
स शयानः । चि. स शयापन्ने. स श
ययुक्ते. ॥
स शयापन्नः । चि. स शयिनि. ॥
स शयापन्नमानसः । चि. सन्देहकी
। स शयिते. साशयिके. ॥ स शय
मापन्नमानसयस्य. यस्मिन्विषय
येवा. ॥
स शयालुः । चि. स शयितरि. ॥
स शयितः । चि. सन्देहविषये. वि
चिकित्सते. ॥
संशयिता । चि. सन्देहाश्रये. स श
यकर्तारि. यथाहुः । अस्तिस्वयं
मित्यस्मिन्नर्थे कश्चास्ति संशयः पुं
संशयः । अत्रापिसंशयश्चेत्संशयिता
यः. स एवभवसित्वम्. ॥ ४ ॥
स श्रितः । चि. सम्यक्सम्पादिते. ॥
स श्रितव्रतम्. सम्यक्सम्पादित
मित्यर्थः. ॥ व्रतविषयकयव्रतं. ॥
स श्रितो ब्राह्मणः । व्रतविषयकय
व्रतमित्यर्थः. ॥ सम्यक्संशयतेषां

स सत्

। शीतनूकरणे । क । शास्त्रोरन्य
तरस्यामित्यन० श्रुतेरित्यम्० । ब्र
तेनित्यमिति० नित्यमित्यम् व्यवस्थि
तविभाषात्वाद्वा० ब्रतविषयेऽप्यते
नित्यमित्यम् । मुनिश्चते ॥ स्वस्य
क तनूकते । सूक्ष्मे ॥

स शिवव्रत । वि० व्रतयन्त्रे ॥ सम्य
क शिवानितीक्ष्णोक्तानि० अति
दृढानिव्रतानियम्यसतथा । अतिरि
त्यव्रतेनित्यम् ॥

स शुद्ध । वि० सम्यक्शुद्धिर्निश्चि
ह्ये ।

स शुद्धि । स्त्री० सम्माप्त्तने । शरी
रादिमाप्त्तने । श्रौति ॥

संश्लेषक । जि. पातपादिनासंज्ञा
षितवस्तुनि ।

स शि.क. : । पृ. श्रीपायें ।

स शिक्कज । त्रि० खेदजी ॥ शौण्ड्या
ज्जयमनेयूकादौ । तेषाञ्चाण्ड
जीयन्तर्भावि । ॥ यद्वा । शौण्ड्याङ्
मिसुद्भिद्यजातिसमकादौ । तेषामु
द्भिज्जेऽन्तर्भावि । तेषाञ्चस शिक्कजी
नाण्डजी । त्रिज्याभ्यामतिरिच्यते ॥

संशोधनम् । न० संशुद्धौ ॥ स्या
नादृष्टिर्न विदुर्हमधावादिप्रसङ्गयम्
। संशोधन तद्विषयाहं वदामीकल
यथा ॥

संशोधितः । द्वि० शुद्धीकृतवस्तुनि ॥

संज्ञात् । न० कुशवी । ब्रह्मजाली । मा

स सत्त .

ययाम् ॥ सखिनीति । विज्ज्
यने । स खत्तपद्वेदित्थति ।
निपातनात् । सुद्धिचारसीपख ॥

स श्याम । वि० शीतेनसङ्गुचिते ॥

स अथ । पुं० राज्ञामाश्रयाख्ये गुणे

। परिष्ठापीडयमानस्य वल्लवदाश्रय

॥ आख्यायाम् ॥ नवनेनन्दनो

हे शीनचैतन्यस्य श्रये • कृतिरामाय

ये दमं नातु ॥ आश्रये ॥ बली ॥

स श्रव . । पु . पञ्जीकृतो । प्रतिष्ठा

ने । सम्पूर्ण ज्ञान ही ही । • अक्षर

विश्वम् ॥

स श्रितः । द्विः अनुजीविनि । आ

अथ ।

संश्रुतः । वि० अज्ञोक्तः । संश्रूयते

स । शुभ्रवर्ण । त्त ॥

संज्ञा । द्वि. प्राप्ति । मिलित ।

संज्ञा ॥ १०० ॥ उपर्युक्तं ॥ संज्ञा ॥

समं । शिष्यादिभिरनं । धर्मः ॥

संज्ञितः । न० संज्ञाति । मायिमाभिः

सिद्धिं सति, तदपेक्षया दत्तं यत्नं - सुमं,
निश्चयं, समं, तद्विषयं, तद्विषयं, तद्विषयं

तिस्रसु सम्पूजायुक्त सञ्च
विष्णुसु । २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

दित्याह । स चैतु, बुद्धिवाञ्छय स
 एतत्तु नैवैवमसी । नृपयत्तु नृपयत्तु

अतः तत्र न तस्मिन् । अतः युष्माद्विषा
प्रश्नः ॥

संस्कृत : वि. ब. सोनासिद्धे । क.

आमृजिते । म मन्त्रे ॥ मंमन्त्रायेन

। प्रसमये । न । विप्रदाकसमये

प्राज्ञैर्हन्ता कथं विमुच्यते । स्वीकृत

नामदे उक्तं नामानि च । आदि

स सर्गाभाव.

दिषुसंसर्गोमुच्यतेनकादाचन ॥
 स सक्तिः । स्त्री० स श्लेषि ॥
 स सत्० द् । स्त्री० परिषदि । सभाया
 म् ॥ स सीदन्त्यध्याम् । षट्त्वविग
 रणादौ । सम्पदादित्वात्किप ॥
 स सरस्वम । न० असम्बाधचमूगतौ
 । रणादीनामसम्बाधचमने ॥ घण्टा
 पथे । नगरस्थोपनिर्गमे ॥ स सारे
 ॥ रणारम्भे ॥ समारम्भे ॥ प्राणिक
 न्मनि ॥ पुन पुनर्यीनिसम्बन्धे ॥
 गतौ । सम्यक्सरन्त्यनेन० समू
 यसरन्त्यनेनाचवा । सृगतौ । कार
 णादौल्युट् । बाहुलकाद्वाल्युट् ।
 युक्तयुक्त । घस्यलुडपवादत्वात् ॥
 स सर्गं । पु० सङ्गे । सङ्गमे ॥ सम
 बायादिसम्बन्धे ॥ स सप्यंनम्०
 ससृज्यतेबा । सृज० । घञ् ॥
 स सर्गाभाव । पु० सम्वधरहितत्वे
 ॥ न्यायमतीतभावपदार्थविशेष ।
 सतुमेदभिन्नाभाव । सचचिविध
 । प्रागभाव १ ध्वस २ अत्यन्ता
 भाव ३ कृतिमेदात् । यथा । अ
 भावस्तुविधास सर्गान्योन्याभावमेद
 तः । प्रागभावस्तथाध्वसोप्यत्यन्ता
 भावएवच ॥ एव चैविध्यमापन्न
 स सर्गाभावदृष्ट्यदि । इ० भा० प०
 ॥ मेदत्व तादात्म्यसम्बन्धावच्छिन्न
 प्रतियोगिताकाभावत्वम् । विनाश्य
 भावत्व प्रागभावत्वम् १ जन्याभाव

ससर .

त्वमूर्ध्वसत्वम् २ नित्यस सर्गाभाव
 त्वमूर्ध्वसत्वम् २ नित्यस सर्गाभाव
 त्वमत्यन्ताभावत्वम् ३ । कृतिसि
 द्धान्तमुक्तावली ॥
 स सर्गी । त्रि० स सर्गविशिष्टे ॥ म
 त्वर्थीयङ्नि । सङ्गिने ॥ सम्पूर्वा
 त्सृजि० सम्पूर्वानुरुधितिघिनुष् ॥
 स सप्यं । पुं० मासविशेषे ॥ यथा
 । यदाक्षयमासोभवति० तदाक्षय
 मासस्यपूर्वोत्तरावधिमासोभवतः
 । तत्रपूर्वस्मिन्नधिमासि ॥ सचनम
 लमासः । किन्तुशुद्धतुल्य । उत्त
 रएवासन्तानोमलमास । तथाच
 जानाति । एकस्मिन्नपिषर्षेचेद्वौ
 मासावधिमासकौ । पूर्वोमास
 प्रशस्तः । स्वादपरस्तुमलित्वाच्चकृति ॥
 ससप्यंये ॥
 ससप्यंयम । न० सम्यक्प्रकारेणग
 मने ॥
 स सप्यी । त्रि० स सप्यंविशिष्टे । स
 म्यग्गमनशीले ॥
 स सार । पुं० मृषाज्ञानसम्भूतवा
 सनायाम् ॥ यथा । स सारस्वमिथ्या
 धौप्रभवावासनेति ॥ भवे । स्वाह
 षोपनिबद्धशरीरपरिग्रहे । जन्मम
 रणलक्षणं । प्रसूतताप्रमुखिकटं
 त्वाद्यनर्थे । चविद्यायाम् ॥ यथा
 त्त शङ्कराचार्ये । स सार स्वप्रतु
 ल्योद्विरागद्वेषादिसङ्कुल । स्व

स सारबन्धनिर्मुक्तिः ।

कानिसत्यवशातिप्रवेष्टेऽसत्यवशविदि
ति ॥ अपिच । अयमतिचारितचा
रुतयास सारोभातिरमण्योय । अ
चपुन परमार्थदृशान्विमपिसा
रेणरमण्योयकृतिशिल्पसिम्भ ॥
दु खे ॥ कृच्छ्रेषामेध्यमध्येनिय
मिततनुभि स्थोयतेगर्भवासे •
कान्ताविश्लेषदु खव्यतिकरविषया
यौवनेचोपभोग । वामाचोणाम
वशाविहसितवसतिर्बभारोप्यसा
धु संसाररेमनुष्या बदतयदिसु
खसुखमप्यस्तिकिञ्चित् ॥ ससरति
कालान्तरम् । सृ • । चय • ॥
संसारम् • वा ॥ दु • खसूक्ष्मस
ससार सवस्थास्तिसदु खित ।
व्याग • कृतोद्येनसमुखीनापर प्रि
ये • ॥ प्रभवसर्वदु • खानामालयं
सकलापदान् । आश्रयसर्वपापा
नांस सारं रज्येत्प्रिये ॥ अश्रय
न्धनधीरमखीकृतमहाविषम् । अ
शस्त्रखड्गनदेविस सार सक्तचितसा
म् ॥ आदिसध्याग्मानेषुदु खस
र्वमिदंयत । तस्मात्सत्यन्यस
सारतत्त्वनिष्ठ सुखीभवेत् ॥ इ
तिकुलार्णवे १ उक्तास ॥

स सारशुद्धः । पु • प्रद्युम्ने । काम
देवि । मनोजन्मनि । रूपाक्षे ॥ स
सारशुद्धः ॥

स सारबन्धनिर्मुक्तिः । स्त्री • नाना

स सारवन्ध •

योनिस्त्वन्धनिवृत्तौ ॥ स सारएव
वन्ध • तस्यनितरांसुक्ति ॥
स सारमाग्नौ । पु • मिथ्याज्ञाने ॥
भगे । योनी ॥
स सारवीजम् । न • कामकर्मप्रवृत्ति
कारणे • अज्ञाने ॥
स सारवन्ध । पु • अव्यक्तादिस्थावरा
न्तोद्गमसदृशे ॥ यथा । कदलीसम्भ
वद्विसारीऽनेकशतपाखण्डबुद्धिबि
कल्प स्पष्टतत्त्वबिलिख सुभिर्निर्वा
रितेद तत्त्वो • वेदान्तनिर्वाचितपर
ब्रह्ममूलसारी • ऽविद्याकामकर्म
अज्ञातबोधप्रभवे • ऽपरब्रह्मविज्ञान
क्रियाशक्तिद्वयात्मकहिरण्यगर्भादु
र • सर्वप्राणिलिङ्गभेदस्तम्भ •
• तत्तुष्णाजलावसेकोद्भूतदर्पो • बु
द्धोन्मिद्वयविषयप्रवालाङ्कुर • सु
तिस्मृतिन्यायविद्योपदेशपलाशो •
यज्ञदानतपसाद्यनैकक्रियासुपुण्य
मुषदु खवेदनानेकरस • प्रा
ण्यपजीव्यानन्तफलस्तत्तुष्णासलि
लावसेकप्रवृत्तजडीकृतदृढबद्धम
ल सत्यनामादिसप्तलोकावस्थादि
भूतपक्षिस्तनीड • प्राणिमुष
दु • खोद्भूतवर्षाशिकजोतनृत्तनीत
वादिबल्लेडितस्फोटितहसिताक
ष्टरुदितहामुसुसुखेत्याद्यनैकशब्द
कृततुमुणोभूतमहारवा • वेदान्त
विहितब्रह्मात्मदर्शनासङ्गशङ्कती

स सृष्टि .

च्छेदएषसंसारवर्णनिरूपितोवेदा
नोष्वाचार्यैः । तत्रोक्तश्रौतकामि
श्रौ । अमुष्यसंसारतरोरविधमूल
स्थितान्मूलविनाशनाय । विप्रश्चर
राधनबीजजाततत्त्वप्रविधानपरीऽ
भ्युपायवृत्तिः ॥

संसारवृत्तः । पुं० । आत्मवेदि ॥

संसारवृत्तः । पुं० । आत्मनोऽविद्याया
म् ॥

संसारो । पुं० । संसारविशिष्टे प्राणि
नि । भोक्तारि । संसारोऽस्यास्ति
। इति ॥ कर्तृत्वादिधर्मवृत्तिः ॥

संसाधि । स्त्री० । सम्यक्साधि
॥ प्रकृतौ ॥ स्वभावे । मदीयाया
स्त्रियाम् । सुकौ । मोक्षे । देहे
न्द्रियसङ्घातस्यऽशुद्धिद्वयेणस
म्यग्नानोत्पत्तियोग्यतायाम् । अ
वस्थादिसाध्यायाज्ञाननिष्ठायाम् ॥
फलं । साङ्गयोगमनुष्ठायपरिसमा
पन्नसंसाधिरितियोगिनः ॥ स
सेधनम् । विधुसंसाधौ । क्लिन् ॥
संसाधति । स्त्री० । संसारं । प्रवाहे ॥
संसारणं । सृ० । क्लिन् ॥

संसाधः । वि० । संसर्गः । वमनादि
नासंशुद्धे ॥ विभोगानन्तरप्रीत्या
पुनः संसर्गलितधने ॥ यथा । वि
भक्तोयः पुनः पित्राभ्यावाचैकन
संस्थितः । पितृव्येणाथवाप्रीत्या
संतुसंसाधयति । इतिवृत्तिरिति ।

स सृष्टि .

॥ संसर्जनम् । सृज० । क्त ॥

संसाधः । स्त्री० । काव्यालङ्कारविशेषे
॥ यथा । सौषासंसाधरेतेषाभेदेन
यदिहस्थितिः । एतेषांशब्दार्थाल
ङ्कारार्थायथासम्भवमन्योन्यानिरपे
क्षतयाः । यदिहः शब्दभागएव । अ
र्थविषयएव । उभयत्रापिबाऽवस्थि
नः । सैकार्यसमवायसुभावसृष्टि
। तत्रशब्दालङ्कारसंसाधयथा । व
दनसौरभलीभपरिभ्रमरमभ्रम
सम्भृतशीभया । चलितयाविदधेक
लमेखलाकलकलीलकलीलदृशाभ्य
या । अर्थालङ्कारसंसाधयथा । लि
भ्यतीवतमेकनिवर्षतौवाञ्छनन
भ । असत्पुरुषसेवेवदृष्टिर्निष्क
लताङ्गता ॥ पूर्वपरस्परनिरपेक्षौ
वमकानुप्रासौसंसाधिप्रयोजयत
। उत्तरवतुतयाविधिः । उपमेतुप्रे
क्षे । शब्दायालङ्कारयोः संसाधि
यथा । सोलल्य एत्यगामे जी
एवंमहमहत्तलाश्रयम् । तरुणा
णह्रिचलुडिपरसर्पतीर्थिवादे
द्वसनार्तिश्रवणमेवएतास्फुरत्ता
वय्याम् । तरुणानाहृदयलुठ
नपरिसङ्कामतिनिशायतीतिस -
स्फुटम् ॥ हृदयलुठनमितिरूपक
म् । आयुर्धृतमितिवत् । पूर्वार्थे
तुअनुप्रासः । एवशब्दार्थालङ्कार
योः संसाधिरियम् ॥ अत्रानुप्रा

संस्कार :

सौरूपकश्चान्धोन्यानपेक्षे । स सर्ग
क्षतयारेकचवाक्ये कन्दसिवासमवे
तत्वात् ॥

स सृष्टी । वि० स सृष्टत्वविशिष्टे ॥

स सेशनम् । न० सम्यग्ज्ञादोनाउपमो
गे ॥ तत्रनिघण्टादिप्रोक्तव्यतिरिक्ता
नाद्रव्याणाभक्ष्य निषेधति । अज्ञा
तजातिगुणरूपविधानकानामज्ञादि
बीजरसपुष्पफलोपधानाम् । स सी
वनसूक्तसौख्ययशोभिवदृष्ये नि
मग्नय नरयरोविदधीतनाम् ॥

संस्कार । पुं० अनुभवे ॥ मानसक
न्मणि । वासनायाम् ॥ प्रतिध्वजे
। उक्तृष्टगुणाधाने ॥ स स्क्रियते०
अनेन ० श्रीतेनस्मार्त्तेनवाकर्मण्यपु
रुषकृतिसंस्कार । स्वीयस्वीयजा
तौसामान्यविशेषविहितवैदिकस्मा
र्मातृकमुष्ठानद्वाराऽदृष्टविशेषाधा
यककृतियावत् । तद्वद्वययातदर्थी
क्तदिनशुद्धादिरविमग्नकार ॥ अन्वे
प्यने ॥ अनीकश्रीमद्वानिर्णीत
न्ते । संस्कारिणविनादेविदेहशुचि
र्नजायते । नासंस्तुतिविश्वारोसा
द्देविपितृ चक्षुर्मणि ॥ अतीविप्रा
दिभिर्भूयै स्वस्ववर्णोक्तसंस्क्रि
या । कर्तव्या सर्वथायत्नैरि
ह मुर्वहितेषुभि ॥ तेचदशषोडशा
ष्टचत्वारिंशद्विभिन्नाः प्रेक्तायथा
। जीवसेक पुंसवन सीमन्तोन्नय

संस्कार :

नतथा । जातनाम्नोनिष्क्रमणमन्नाश
नमत परम् ॥ चूडोपनयनोवाहा
संस्कारा कथितादयः शूद्राणांशूद्र
भिन्नानामुपधीतनविद्यते ॥ तेषां न
वेषसंस्कारादिजातौनादशस्मृती ॥
निष्ठा निसर्वकमाधितथानैमित्तिका
निच । काम्यान्यपिवरारिः कुर्या
च्छाभववत्तना ॥ शोडशयथा । ग
भाधान पुंसवन सीमन्तोन्नयनत
त । जातकर्मभिधानश्च निष्क्र
म प्राशनतथा ॥ चूडोपनयन वि
द्वतानांष्टवतुष्टयम् । गोदान मे
खलीन्मोक्षोविवाह शोडशकमा
त ॥ अष्टचत्वारिंशद्वयथा । गर्भाध
नमथापिपुंसवनक सीमन्तजातक्रि
यानामाज्ञादनचौलकीपनयनश्रीत
व्रतान्यव्यय । चत्वारिंशपन विवा
हकारण पञ्चाभियज्ञ अपिसंस्था
सप्तचसप्तसप्तकृतितीसंस्कारजाअप्य
मी । देवताप्रतिष्ठायांषट्संस्का
रायथा । जातनाम्नोनिष्क्रमणमन्ना
प्राशनमेवच । चूडोपनयनश्चेतीष
ट्संस्कारा । विशिदिताकृतिसंज्ञा
निर्वाणतन्त्रम् ॥ स स्क्रियतेऽनेन
। कृञोषण् । व्युत्पत्तौ ॥ न्या
यमतेगुणविशेषे ॥ सचिविधः वेगा
ख्यसंस्कार १ अयमूतर्तपदार्थ
स्थाधी । काचिद्देगजन्य ० काचिद्वत्कर्मा
जन्यस । स्थितिस्थापकसंस्कारः २

संस्कारः

अथ पृथिवीगुणः • केषाञ्चिन्मते
 पृथिव्यादिचतुष्पदार्थानां गुणः •
 अथ मतीन्द्रियस्यन्दनकारणञ्च ।
 भावनाख्यसंस्कारः ३ अथ मात्म-
 नोऽतीन्द्रियगुणः • उपेक्षानात्म-
 निश्चयजन्यः • अथ स्मरणप्रत्य-
 भिज्ञयोः कारणञ्च । यथाहविश्व-
 नाथतर्कालङ्कारः । संस्कारभेदा-
 विनोप्यस्थितिस्थापकभावने । मूत्तं
 माचेतुवेगं स्यात्कर्मजीवेगञ्च
 क्वचित् ॥ स्थितिस्थापकसंस्कारः
 क्षितौकेष्विदं तुल्यं पि । • अतीन्द्रि-
 यं सविज्ञेयं क्वचित्स्यन्दोपिका-
 रणम् ॥ भावनाख्यसुसंस्कारो जी-
 ववृत्तिरतीन्द्रियः । उपेक्षाऽनात्म-
 कस्तस्य निश्चयः कारणं भवेत् ॥ स्म-
 रणे प्रत्यभिज्ञायामप्यसौ कारणं भवे-
 दिति ॥ अथ जातकर्मदिक्रियाक-
 लापः समयः उक्तकालक्रमेण शरी-
 रसंस्कारार्थं स्त्रीणामपि भवति । त-
 द्वाचाचमनुः । अमन्त्रिकातुकार्ये-
 यस्त्रीणामावद्विषयः । संस्कार-
 र्थं शरीरस्य यथाकालं यथाक्रमम् ॥
 वैवाहिकविधिः स्त्रीणां संस्कारो
 वैदिकः स्मृतः । पतिसिवागुरौ वा
 सोऽगृह्यार्थोऽग्निपरिक्रियेति ॥ आह-
 त् • जातकर्मदिक्रियाकलापः ।
 यद्वृत्तमेव सायं प्रातः समिद्धौ
 मादिरूपेऽग्निपरिचयेत्यर्थः ।

संस्क्रिया

संस्कारजः । त्रिः संस्कारात्जाते ।
 संस्कारवर्जितः । पुः ब्राह्मे ॥ त्रिः
 गर्भाधानादिसंस्कारविधुरे ।
 संस्कारस्कन्धः । पुः वासनाप्रपञ्चे ।
 रूपविज्ञानविदनासंज्ञास्कंधानां वा-
 सनायाम् ॥ रागादेषां भिन्निदेषेषु
 । रागादयः क्लेशाः • उपक्लेशा-
 समदमानादयोः धर्माधर्मौ चेति वा-
 चस्पतिमिश्राः ॥
 संस्कारहीनः । पुः ब्राह्मे ॥ त्रिः ग-
 र्भाधानादिसंस्कारवर्जिते ॥ संस्का-
 रैरुपनयनादिभिर्गर्भाधानादिभि-
 र्वाः हीनः ॥
 संस्कार्यः । पुः कर्मशेषः । ब्रौह्मा-
 दौ ॥ त्रिः संस्कारार्हे ॥
 संस्कृतम् । नः लक्षणीयेति । पाणि-
 न्यादिध्याकरणवोधिते । गौर्वाणवा-
 याम् ॥ संस्कृतं नाम देवीवागन्वा-
 स्यातामहर्षिभिः ॥ त्रिः कृतिमे-
 ॥ शस्त्रे ॥ भूषिते ॥ संस्क्रियते स्म-
 । क्त ॥ व्युत्पन्ने ॥ अपनीतमन्त्रे ।
 शोधिते ॥ कृतसंस्कारे ॥ पक्वे ।
 संस्कृतोत्तमा । पुः दीक्षयादौ क्षिते ॥
 संस्कृतिः । स्त्रीः संस्क्रियायाम् ॥
 संस्करणम् । डुकृञ् • । क्तान् ।
 संस्क्रिया । स्त्रीः संस्कृतौ । शब्दादा-
 दिक्रियायाम् ॥ मन्त्रापनयने ।
 संस्कारायकरणम् । डुकृञ् • । क-
 त्वाञ् शचेति श । रिङ् इयङ् ॥ ब्राह्म-

स स्थाय

योविप्रभिन्नयस्त्ववर्णोक्तसंस्क्रिगा
म् । शैवेनयत्तमं नाकुर्यादेषधर्मं
कलौयुगे ।

स स्तर । पुं० प्रस्तरे । पञ्चवादिरेषि
तशय्यायाम् । साथरा० इ० भा०
प्र० ॥ अश्वरे । यज्ञे ॥ स स्तोयते
। स्तुज्, स्थाप्यादने । ऋदोरप् ॥

स स्तव । पुं० परिचये । सङ्गतिस्त
वने । स स्तवनम् । ऋज्, स्तुतौ ।
ऋदोरप् ॥ सम्यक्, स्तुतौ ।

स स्तवान् । त्रि० वाग्मिनि । स स्तौ
ति । ऋज्, । सम्यागन्, स्तुवन्
स्थानम् ॥

स स्ताव । पुं० क्रतुषुद्विजन्मनांस्तु
तिभूमौ । यज्ञे ह्यन्दोगी क्रियमा
णायाः स्तुतेभूमौ । यज्ञे स्तावक
द्विजावस्थानभूमौ । समेत्यस्तुवन्त्य
व । ऋज्, । यज्ञे समिस्तुवद्विषय
धिकरणे ल्युटीपवादीघञ् ॥ स स्त
वन वा ॥

स स्तुत । त्रि० सम्यक्, स्तुतिविषयी
भूते । स स्तूयतेत्य । ऋज्, ।
क्त । सदृशत्वेन निरूपिते । प
रिचिते ।

संस्थानम् । न० महती । उपचये ॥
स स्थायः । पुं० सन्निवेशे ॥ स स्था
ने ॥ विस्तृतौ । सङ्, घाति ॥ स
स्थानम् । छ्यै, स्थै, गङ्, सङ्, घात
या । घञ् । आतीत्युक् ॥ गृहे ॥

स स्थिति

यथा । स स्थायान् प्रविशियुरिति ॥
स स्थ । पुं० चरे ॥ निजराष्ट्रकेचरे
॥ क्रतुमेदे ॥ सन्तिष्ठतेऽनेन । छा०
। अङ् ॥ त्रि० अवस्थिते ॥

स स्था । स्त्री० स्थितौ । सादृश्ये ॥
नाशि ॥ न्याय्यपथस्थितौ । मर्यादा
याम् ॥ सन्तिष्ठतेऽनया । सम्यगव
स्थान वा । छा० आतच्छेषसर्ग इत्य
ङ् ॥ अथस्थायाम् । समाप्तौ ॥
व्यक्तौ ॥ प्रत्ययचतुष्टये । यथा ।
नैमित्तिकः प्राकृतिको नित्यश्चा-
त्यन्तिकोऽलयः । स स्थेतिक्त्ववि
भि प्रोक्तस्तुर्वास्तुस्वभावतद्वति
पुराणम् ॥

सस्थानम् । न० अकृतौ ॥ मृतौ ॥
सन्निवेशे ॥ चतुष्टये ॥ स स्थीयति
ऽद्वानेन वा । स स्थितिर्वा । छा० ।
भावधिकरणादौ ल्युट् । चिञ्जे ॥
त्रि० शिवादी ॥ समीचीन स्थान
मस्य ॥

संस्थापनम् । न० स्थिरीकरणे ॥
सस्थित । त्रि० मृते ॥ व्यवस्थिते ।
सम्यक्, स्थिते । उत्थिते । सन्तिष्ठ
तेत्य । छा० गत्यर्थकर्मकेतिक्तः ॥
संस्थिति । स्त्री० तत्त्वे । स स्थाने ॥
मृत्यौ ॥

संस्थानं । पुं० स्थाने । त्वनि
न्द्रिययाद्यगुणविशिषे । यथा । आ
लोपाङ्गावसंस्थानात् । निः प्रजा

स खेदजम्,

सात्सङ्गमेजनात् । सङ्गशय्यासना
ध्यायात्पापसङ्क्रमसतेनृणामिति-
हागर्ह्य ॥ सम्प्रयोगे । सम्य-
न्ते । संस्पर्शनम् । स्पृशस स्प-
र्शने । अकारसंरिचकारकेस आवा-
मितिघञ् ॥

स स्पर्शजः । चि० विषयेन्द्रियसं-
बन्धाज्जातेभोगे । येहिस स्पर्शजा
मोगादु खयोनययते । आद्यन्तवन्त
कौन्तेयनतेधुरमतेबुध ॥

स स्पर्शा । स्त्री० जतूकायाम् । जनी
नामगन्धद्रव्ये । स्पृशति । स स्पृ-
श्यतेषा । स्पृश० । पदरुजिति
घञ्० पचाद्यच्० कर्मणिघञ्
वा० ॥

स स्फुल । पुं० मेघे ॥

स स्फुटः । चि० फुल्ले । विकसिते
॥ स्फुटति । स्फुटविकसने । इ
गुपधितिका ॥

स स्फोटः । पुं० युद्धे । रथे ॥
स स्फोटनम् । स्फोटचनादरे ।
घञ् ॥

स स्फोटः । पु० युद्धे ॥ स स्फोट
नम् । स्फुटिर्० । घञ् ॥

संस्मरणम् । न० संस्कारजन्यज्ञाने ।
स स्मृतौ

स स्मृतिः । स्त्री० संस्मरणे ॥ स्मि-
यांतिन् ॥

स खेदजम् । न० खेदजशाकविभि

स हतिः

षे ॥ तथाहि । उक्तस खेदज
शार्कभूमिच्छिन्नशिलीन्ध्रकम् । चि-
तिगीमयकाष्ठं पुष्पादिषु तदुद्भवे
सर्वेस सुदृजा शीत दोषला पि-
च्छिलासते । गुरवश्छद्यंतीसारज्व-
रश्चेष्मामयप्रदा ॥ श्वेता शुचि-
स्थलीकाष्ठवशगेव्रजसम्भवा ना-
तिदोषकरास्तेऽप्युः शिषास्त्रेभ्यो
विगर्हिता ॥ चि० भुवः शरी-
रस्थस खेदादुषणे जातेद शमश-
कादिरूपेभूतयामि ॥

स हतः । चि० सहते । मिलिते
दृढे ॥ दृढसन्धौ ॥ सहन्यतेस्म-
। ता ॥

स हतजानुः । चि० सञ्जौ । सह-
तजानुकै ॥

स हतजानुकः । चि० सञ्जौ ॥
सहतेमिलितेजानुनौयस्यस ॥

स हतलः । पुं० मिलितपाणिद्वये
। प्रतले । सहतले । विस्तृता
हृत्स्थोर्मिलितयोर्गमदक्षिणयो पा-
थ्यो ॥ सहत सङ्घट्टलाति ।
ला० । आतानुपसर्गहृतिका ॥

स हतिः । स्त्री० समूहे । वृन्दे ।
निकुरम्बे । कदम्बके ॥ अल्पानाम-
पिबस्तूनांस हति कार्यसाधिका ।
दृष्टे गुणत्वमापन्नेष्वंशान्ते मत्तद-
न्तिनः ॥ स हतिः श्रेयसिपुसां
सुकुक्ष्मरत्नपरिपि । तुषेणापिप

संहितपुष्पिका

रित्यक्ता नप्ररोहन्ति तण्डुलाः ॥
 घनतायाम् । स हन्यते । हन्तेः
 क्तिन् ॥ घाते ॥
 स हननम् । न० कषेवरे । गात्रे ।
 शरीरे ॥ स हति० स हन्तृतिवा
 । हन० । कृत्यल्युट् इति ल्युट् ॥
 यदा । स हन्तृन्तेऽस्मिन् भूतानि
 । कर्षति ल्युट् ॥ हठाङ्गत्वे ॥
 स हननाङ्ग । चि० कठिनावयवे ॥
 स हन्यते निषिद्धीभवन्ति० अङ्गानि
 यक्षसः ॥
 स हर्षः । पुं० आर्षायाम् ॥ मु
 दि । सुखे ॥ हर्षणे । घृष्टौ ॥
 प्रभञ्जने । पवने । स हर्षणम्
 । हर्षतुष्टौ । घञ् ॥
 स हारः । पुं० प्रलये ॥ स ह्योचने
 सङ्घर्षे ॥ नरकविशेषे ॥ हर
 षहारः । ह्योभाविघञ् । सम्य
 क्कारोऽच ॥ यदा । सङ्क्रियते
 ऽनेन । अध्यायन्यायेति घञ् न सा
 धुः ॥ असिताङ्गादिभैरवान्तर्ग
 तभैरवविशेषे ॥
 स हारमुद्रा । स्त्री० विसर्जनमुद्रा
 याम् ॥
 स हितः । वि० सहिते । योजिते
 ॥ सन्धीयतेऽस्म । डुधाञ् । कः
 । दधातृहिं । ॥ मिलिते ॥
 संहितपुष्पिका । स्त्री० मिश्रया
 याम् ॥

सकष्टकः

संहिता । स्त्री० मन्वादिप्रणीतध
 र्मशास्त्रे ॥ पुराणसंहितासु ॥ प
 क्षसंहितायया । ब्रह्मण्यश्विनिक्या
 पिप्रज्ञादस्यतथेवच । गीतमस्यक
 मारस्यसंहिताः परिकीर्तिताः
 ॥ अतस्त्रोयया । ब्राह्मीभागवतीये
 बीषेण्यश्विनिकीर्तिताः । अतस्त्र
 संहिताः पुण्याधर्मकामार्थमोक्ष
 दाः ॥ षट्संहितायया । आद्या
 सनत्कुमारोक्ताद्वितीयासूतसंहि
 ता । तृतीयाभास्करो विप्राश्चतुर्थी
 बौध्दबौमता । तत्परासंहितात्रा
 ह्मीसौरान्त्यासंहितामतीति ॥ स
 धीवर्णानामतिमयितसङ्गिधौ । व
 र्णसंयोगे ॥ वेदैकदेशे ॥ सम्य
 वादधाति कर्मचिन्त । दधाति
 हिं ॥
 संदूतिः । स्त्री० बहुभिर्षंहिताङ्गा
 नि ॥ समाङ्गानाम् । सम्यर्णात्
 ङ्गञ् । स्त्रियां क्तिन् । वचिस्त्वपीति
 सम्प्रसारणम् ॥
 संदृतः । वि० कृतसंहारे सङ्घि
 ते ॥
 संहति । स्त्री० संहारे ॥
 संदृष्टः । वि० प्रहर्षिते ॥
 सकटः । पुं० शाखाटवर्षे ॥
 सकटाक्षः । पुं० वराक्षे ॥ वि०
 कटाक्षसंहिते ॥
 सकष्टकः । पुं० शैवाक्षे । षट्

सकाम :

करञ्ज ॥ त्रि० कण्टकयुक्ते ॥
 सकर । त्रि० सहस्रे ॥ राजस्व
 विशिष्टे ॥ शृङ्खलयुक्ते ॥ सकिर
 ण्ये ॥ करेण्यसहस्रं तैय स ॥
 सकरुण । त्रि० सदये । करुणा
 विशिष्टे ॥
 सकण्ठ । त्रि० श्रवणशैली । श्रुति
 तत्परि ॥ सावधाने ॥
 सकर्मक । पु० कर्मयुक्तपञ्चत्वादि
 धातुषु ॥
 सकल । पु० सगुणेशिवे ॥ यथा
 ता शारदातिजके । निर्गुण स
 गुणोतिशिवो ज्ञेय सनातन
 । निर्गुण प्रकृतेरन्य सगुण
 सकल स्मृतइति ॥ कलाप्र
 कृतिस्तया सहवर्त्तते ॥ त्रि० सम्पू
 र्णे । सर्वस्मिन् ॥ कलानियुक्ते ।
 कलाभि परिपूर्ण ॥
 सकलप्रिय । पु० चणकी ॥ त्रि०
 सर्वेषां प्रीतिविषये
 सकलाज्ञानम् । न० समष्ट्यज्ञाने ॥
 सकषाय । त्रि० सरागे ॥ कषाये
 षकामक्रोधादिमलेन सहवर्त्तमाने
 । कषायविशिष्टे । कसैला० इ०
 भा० प्र० ॥
 सकाम । त्रि० कामनाविशिष्टे ।
 कामिनि ॥ पु० सीयाविषयापेक्षास
 कामप्रवृत्तिभण्यते । तेन युक्तो दीन
 मना सकाम प्रीच्यते बुधै ॥

सकृत्प्रज :

सकामाश्चैव निष्कामादिविधाभुवि
 मानवाः । कामिनां फलमित्युक्तं
 धयित्वा स्वप्नराज्यवत् । निष्कामा
 णान्तु निर्वाणपुनरावृत्तिवर्जितम् ।
 सहकामेन वर्त्तते । सहस्रस ॥
 सकाश । पु० समीपे ॥ त्रि० का
 शयुक्ते ॥
 सकुरुण्ड । पु० साकुरुण्डवर्धे ॥
 सकुण । त्रि० कुलान्विते ॥
 सकुल्य । त्रि० सगीत्रे । सप्तम
 पुरुषानन्तरदशमपुरुषपर्यन्तस
 न्ततौ ॥ दशाहिनसपिण्डास्तु शुध्य
 न्ति प्रेतसूतके ॥ त्रिरात्रे ए सकुल्या
 स्तु० स्नात्वा शुद्ध्यन्ति गीत्रकाः ॥
 दायाधिकारिसकुल्यास्तु० पञ्चमयुग
 षावधय । यथाह बौधायन ।
 प्रपितामह० पितामह० पिता०
 सुय० सोदय्यभातर० सवर्णाया
 पुत्र० पौत्र० प्रपौत्रोवाएतानवि
 भक्तदायादान्सपिण्डानाचक्षते ।
 विभक्तदायादान्सकुल्यानाचक्षते ।
 सत्सङ्गजेषु तद्गमोऽर्थो भवतीति ॥
 सकृत् । अ० सहाये ॥ एकवारं
 एकवारम् । एकस्मिन् सकृच्चैतिसु
 च् । सयोगान्तस्थे तिसुचोक्षिप
 । सकृदशानि पतितसकृत्कन्या
 प्रदीयते । सकृदहददानीति वी
 र्ये तानि सतां सकृत् ॥
 सकृत्प्रज । पु० काके । वायसे ॥

सक्तव

सक्तप्रजायम्यस ॥ सिद्धे ।
 सक्तफल । स्त्री० कदल्यान् ॥
 सक्तफलान्यद्या ।
 सक्तहर्म । पु० खिसरे । खड्गरे० इ०
 भा० प्र० ॥
 सक्तविभात । वि० एकदैवकृतज्ञा
 ऽभिव्यक्ती ॥ सदैवविभाती । सदा
 भारुपे ॥
 सक्तधीर । पु० एकवीरवृक्षे ॥
 सक्त । वि० अदिरते । लम्बे ॥
 अभिनिवेशिनलम्बे । कद्वत्त्वभि
 मनेनफलाभिसन्धिनाचकम्प्य-
 भनिविष्टे ॥ सज्यतेस्य । सक्त
 सहे । ततः ॥
 सक्तचेता । वि० आसक्तचित्ते ॥
 यथा । अवध्यवन्धनचौरमस्त्रीकृत
 महाविषम् । अशस्त्रखण्डनदेवि
 स सार । सक्तचित्तसाम् ॥
 सक्तिः । स्त्री० सक्ते ॥ पक्षेः त्ति
 न् ॥
 सक्तवः । पु० न० भूस्त्रिचूर्णके
 । भृष्टयवादिचूर्णे । सक्त० इ०
 भा० प्र० ॥ सचते । पक्षसेवने
 । सितनिगमिमसिसच्यऽभिधाञ्
 कृषिभ्यस्तुन् ॥ अक्षयज्जवाद्या
 यथा । धान्यानिभाष्टभृष्टानियन्त
 पिष्टानिसक्तव ॥ तत्रयवसक्तवा
 यथा । यवजाः सक्तव । शीतादी
 पन लवव । सदा । कफपित्त

सक्थि

हरः कृष्णसीखनाद्यप्रकीर्तिताः ॥
 तेषोतावलदावप्यावृष्ट्याभेदनास्त
 या । तर्प्यणामधुराकृत्या परि
 णामेवलावहा ॥ कफपित्तश्रम
 क्षुत्तृट्प्रणनेन नयापहा । प्रश
 स्ताघर्मदाहाव्ययायामासंशरीरि
 णाम् ॥ अणकयवसक्तवस्तु । नि
 स्तुषेयणकोभृष्टैस्तुष्यैश्चयवै
 कृता । सक्तव शर्करासपिंयुं
 क्तायीप्पेतिपूजिता । शालिस
 क्तवीयथा । सक्तव शालिसक्त
 तावज्जिदालघवेहिमा । मधुरा
 याहिषोरुच्या पथ्याक्षवजशुक्रदा
 नभुक्तानरदैश्चित्वा ननिशायान
 वावहून् । नजलान्तरितान्नहि
 सक्तूनद्यामकेवलान् ॥ पुण्यक्-
 पानं पुनर्दानं सामिर्वपयसाभिनि
 । दन्तच्छेदनमुष्णसप्तसक्तपुन
 र्जयेत् ॥ अर्धर्षादि ।
 सक्तुक । पु० विषप्रभेदे ॥ यद्य
 न्य सक्तुकेनैवपूष्यमध्यः सस
 क्तुक ॥
 सक्तुफला । स्त्री० समीहवृक्षे ॥ स
 क्तुवत्फलमस्या । अजादित्वा
 तृष्टाम् ॥
 सक्थि । न० जानूर्ध्वभागे । जरौ ।
 सायण० इ० भा० ॥ सजति० स
 ज्यतेवा । सज्जसक्ते । असिसञ्चिभ्यां
 क्थिन् ॥

सखित्वम्

सक्रियम् । न० व्यक्ते । परिस्रन्दवति
। तथाहि । बुद्ध्याद्युपात्तमुपा
त्त देहत्वजन्ति० देहान्तरस्योपादत्त
तद्वृत्तितेषांपरिस्रन्द । शरीरपृथि
व्यादीनाञ्चपरिस्रन्द । प्रसिद्धएव
॥ त्रि० क्रियासहिते ॥

सद्यश्च । त्रि० कृतावसरे ॥

सद्यत्वम् । अ० क्षत्रियाणांयोग्येक्षत्र
त्वे ॥ क्षत्रियाणांसम्पत्ति अव्यय
विभक्तीतिसम्पत्तावव्ययीभाव ।
सम्यक्तिससमस्यमानोत्तरपदस्थयो
ग्यप्रवृत्तिनिमित्तम् ॥

सद्यम् । त्रि० क्षमतायुक्ते ॥ क्षमा
विशिष्टे ॥

सद्यार । त्रि० लक्षणयुक्ते ॥

सखा । पुं० मित्रे । सुहृदि । वयस्ये
। सबयसि । स्निग्धे । अहितेप्रति
प्रेक्ष्यहितेवैवप्रवर्त्तनम् । व्यसने
चापरित्यागस्त्रिविधसखित्वत्वम्
॥ अपिच । सन्त्यागासहनीबन्धु
सदेशानुगत । सुहृत् । एकक्रियोभ
वेन्मित्रसमप्राण सखामवेदिति
॥ समान० ख्यायतेलीके । ख्या
प्रकायने । समानेख्य सचेदात्तद्व
तोण्० सवडित्० यत्नोपः । स
मानस्यतूदात्त । सद्रव्यादेशश्च ॥ स
हाये । अमाख्यादौ ॥

सखिता ।) स्त्री० सख्ये
सखित्वम् ।) न० सख्ये

सगर्भं

सखी । स्त्री० आलौ । वयस्यायाम् ॥
सख्यशिश्वीतिङीष् ॥

सख्यम् । न० मैत्र्ये । मित्रतायाम्
। साप्तपदीने । सौहार्दे ॥ दशाब्दा
ख्यपौरसख्यपञ्चाब्दाख्यकलाभृता
म । व्यब्दपूर्वश्रीचियाणाख्ये
नापिखयोनिषु ॥ इतिमनु ॥ स
ख्युर्भाष कर्मभा । सख्युयं ॥
सख्ये निषिध्यावथा । कृतवैरेशठेस्त
व्ये कामुकेवगतघृणे । निलम्प्येनैव
कर्तव्यसख्यमतिमतासदेति । हि
ताशसने ॥

सगर्भद । पुं० भयेनहर्षेणचाश्रुपूर्णं
नेत्रत्वे । सति० कफरुद्धकण्ठन
तथायोषाचोमन्दत्व सकम्पादिवि
कारस्तस्मिन् ॥ त्रि० तद्वति ॥

सगन्ध । पुं० अशके । ज्ञातौ दा
यादे । त्रि० गन्धयुक्ते ॥

सगर । पुं० अयोध्याधिपतौ । बाहु
राजपुत्रे० सूर्यव श्रीयेन्द्रपतिवरे ।
नामनिदानन्तु । सपत्न्यातुगरस्तस्मै
दत्तो गर्भनिर्घांसया । गरीणसहते
नैवजातस्तत्सगरोऽभवदिति ॥
अहंज्ञेदे । त्रि० गरसहिते । स
विषे ॥

सगर्भं । पुं० सोदरे ॥ समानो गर्भो
वस्यस । सगर्भेति निर्देशात्समा
नस्यस ॥ अभ्यन्तरितसूक्ष्मपद्मा
दियुक्तकुशादौ ॥

सङ्कट

सगर्भा । स्त्री० गभं वत्याम् ॥

सगर्भं । पुं० सहोदरे । समाने गभे भव । सगर्भं सयूथेति यत् । स गभेति निर्देशात् ॥ यद्वा । स हतुल्ये गभे कुक्षौ भव ॥

सगुण । पुं० गन्धादिविशिष्टे । विद्यादियुक्त ॥ यथा सगुणो निर्गुणो वापि सङ्गायो बलवत्तर । तुषिणापि परिभटस्तण्डलो नाङ्कुरायते ॥ मायाशक्तसर्वज्ञसर्वशक्तियुक्तवत्तस्य ॥

सगुणा । स्त्री० दुर्गाधाम ॥ गुणवत्याम् ।

सगीशम् । न० गीशे । कुले ॥ पुं० सप्तमादूर्ध्वपुरुषे । चि० अभिन्नगीशे । ज्ञातौ ॥ समानगोत्रकुलमस्य ज्योतिर्जनपदेति समानस्य स ॥

सग्निः । स्त्री० सहभोजने । अदनन् । अद्० । स्त्रियाक्तिन् । बहुन कदसौति वस । वसिभसिर्जलीत्युपधलोपः । भलीभलीति सजीप भावसाधोर्ध्व । भलीभलीति सजीप ध्वजग । समानाग्निः । समानस्य कन्दसौतिसभावः ॥ सहग्निर्वा । सहस्रसः । स ज्ञायाम् ।

सङ्कट । त्रि० सम्बाधे । सङ्कीर्णं । अपपात्रकाशे । बर्तमादौ । सम्यक्कटति । आह्वयति । कटेऽर्पावरणयोः । पचाद्यच् ॥ यद्वा सम्बाधा

सङ्कर

यतिसंशब्दतुम्भार्थे । सम्प्रोदयेति मटच् । न० दु खे ।

सङ्कटा । स्त्री० देवीविशेषे ॥ योगिनी प्रभेदे ।

सङ्कटाच्च । पुं० धववर्चः ॥

सङ्कथनम् । न० सम्यग्भाषणे ।

सङ्कथा । स्त्री० परस्परभाषणे । सन्भाषणे । मिय प्रेमगीष्ठाम् ॥

सङ्करः । पुं० सम्मार्जन्यक्षिप्तधृत्या दी । अवकरी । सङ्कारे । सङ्कीर्णं । कृषिर्षेऽपि सायावा । कदोरप् । व्यामिश्रत्वे । मिश्रितत्वे । परस्परालम्बनाभावसमानाधिकरणयोरैकाधिकारस्ये । यथा मूर्तत्वमनसि वर्तते । भूतत्वनास्ति । अकारे भूतत्ववर्तते मूर्तत्वनास्ति । पृथिव्यां भूतत्वनास्ति । पृथिव्यां भूतत्ववर्तते । मूर्तत्वस्यास्तीति जातिसाङ्ग्यमिति । रामान्यजातौ । वयं सङ्करजातौ ॥ अक्षङ्कारविशेषे ॥ यथा । अविश्रान्ति कुप्रामात्मन्यङ्गाङ्गित्वन्तुसङ्कर । एतएवाक्षङ्कारायत्नात्मन्यभासादितत्त्वतन्त्रभावा । परस्परमनुयाद्यानुयाहकतादधति । स एषां सङ्कीर्णमाश्वरूपत्वात् सङ्कर । उदाहरणमयथा । आसीमन्तपिङ्गमरकटनिर्दिष्टमताटपलेखुमायां लेखलायां भटिति मणितुकाकटियुग्मेष्ट

सङ्कर्षण :

हीते । श्रेष्ठेण विम्वौष्ठकान्यात्वदरि
भृगदृशामित्वरीणामरण्या राजन गु
ह्याफलानास्त्रजद्वृतिशवरानैव च ५
हरन्ति ॥ अत्रतद्गुणमपेक्ष्य ३ ।
न्तिमताप्रादुर्भूत तदाश्रयेणचतद्गु
ण सचेतसाप्रभूतचमत्कृतिनिमि
तमित्यनयोरङ्गाङ्गिभावः ॥ अस्या
न्ये मेदा काव्यप्रकाशादिषु द्रष्ट
व्या ॥

सङ्करी । स्त्री० सङ्कार्याम् ।

सङ्करीकरणम् । न० नवविधपापान्त
र्गतपौपविशेषे ॥ यथाहविष्णु ।
अथपुरुषस्यकामक्रोधलोभाख्य रिपु
त्रय भवति० परियहप्रसङ्गेनविशि
ष्टा० गृहश्रमिण ॥ तेनायमाक्रान्ती
ऽतिपातकमहापातकानुपातकीप
पातकेषुवर्तते० जातिभ्र शक्रेषु०
सङ्करीकरणेषु० अपाचौकरणेषु०
मजावहेषु० प्रकीर्णकेषु० । तद्यथा
। खराश्वोष्ट्रमृगैभानामजाविकवध
स्तथा । सङ्करीकरणं स्त्रीय मीनादि
महिषस्यचेतिमनु । ॥ गदर्भतुरगा
ष्ट्रमृगहस्तच्छागमेषमत्स्यसर्पमहिषा
याम्प्रत्येक वध । सङ्करीकरणं स्त्री
यमितिकुक्कुम्भदृ ॥

सङ्कर्षकः । त्रि० सङ्कर्षणकर्त्तरि ॥

सङ्कर्षण । पु० सौरपाणौ । वलभ
द्रे ॥ सम्यक् कर्षणंतिशब्दशरीरमा
युधै । कृषविलेखने । नन्द्यादि

सङ्कल्प ।

त्वाङ्ग्यु ॥ सम्यक् कल्प्यतेवा । क
र्मणि ल्युट् ॥ गर्भस्थमस्यक् कर्ष
णादा । यथेत्त हरिव श्रे । गर्भस
कर्षणस्योकेसोपिसङ्कर्षण स्मृत
इति ॥ अहङ्काराधिष्ठातरि ॥ द्रष्टृदृ
श्ययो सम्यक् कर्षणमेकीकरण येन
न० अन्यत्रस्थितस्यान्यत्रनयने ॥ आ
कर्षणे ॥ सम्यक् प्रकारेणकर्षणम् ॥
सङ्कलनम् । न० क्रमादुत्क्रमतोवाऽ
ङ्गयोगे । जीडदेना० इ० भा० प्र०
कलशब्दसङ्ख्यानयो । सम्पूर्व
। ल्युट् ॥

सङ्कलित । त्रि० सङ्कलिते । सङ्कहीते
एकवचनं । अङ्कान्तरेणैकीकृता
ह्मे । जीडदियाअङ्कइतिभाषा ॥
सङ्कल्यतेस्म । कलसङ्ख्याने क्त
॥ पृथ्वीकृतधान्यादौ ।

सङ्कल्प । पु० मानसकर्मणि । इदं
महकुर्वामितिमनसेव्यापारे । इ
दङ्कारिष्यामीत्यादिलक्षणेऽन्त क
रणपरिणामे ॥ इदं नीलमिदं पीत
मिति विषयविवेचने ॥ इष्टसाधन
ताज्ञाने । समीचीनत्वेनभावने ॥
अहङ्करीमीतिकर्तृत्वाभिमाने ॥ दु
ष्टेष्वपि विषयेषु० अशीभनत्वादर्श
नेनशीभनाध्यासे । अनेनकर्मणे
दमिष्टफल साध्यते० इत्येव विषया
यांनुहौ ॥ तिष्ठ्याद्युल्लेखपूर्वकानाम
नीचाद्युच्चारणपूर्वकीवाक्यविशेषे ॥

सकार .

कास्येकमप्यसर्व्ववबुध सङ्कल्प
माचरेत् । विधिवाक्यानुसारेण स
म्पूर्णमुक्ततामयिद्वत्यागमोक्ते ॥ य
था । स्मृत्याविष्णुतत सदितिमास
पक्षतिथीस्तत । समुत्तिष्ठन्निमि
तानिसङ्कल्प रचयेत्सुधी ॥ अत्र
हारीत । मनसासङ्कल्पयति । वा
चाऽभिलपति । कर्मबाधोपपादय
तीति ॥ सङ्कल्पेन विनाराजन्वत्
किञ्चित्कुरुतेनर । फलसङ्कल्पात्प
क तस्य धर्मोऽर्थावधिभवेत् ॥ सङ्क
ल्पनम् । कृ. पू. सामर्थ्ये । भाषिघञ्
॥ इच्छायाम् । कामहेतौ ॥ सङ्क
ल्पमूल . कामोभेयज्ञा सङ्क
ल्पसम्भवा . । व्रतानियमधर्माश्च स
र्वे सङ्कल्पजा स्मृता . । का
मजातामित्तमूल सङ्कल्पात्किञ्च
जायते । नत्वा सङ्कल्पप्रविष्ट्यामि
समूलो न भविष्यति ॥

सङ्कल्पजन्मा । पुं. सद्ने । काम
देवि ॥

सङ्कल्पसम्भवा ।)

सङ्कल्पमूलः ।) पुं. कामदेवि ॥

सङ्कल्पयति ।)

स कसुक्त । वि. अस्थिरे । अलस
भावि । दुष्कर्त्ति ॥ स कसति ।
कसगती । सतिवासलघनम् । अन्य
कृ. कामनिपलायनो जनाभिराशः ॥

सकार . । पुं. अभिलषट्कारे ॥

सकीर्ण .

सङ्काष्ण्यवपुश्चिते । अवकरे ।
सकोयते । कृषिर्षे मेहि सायावा
कर्मोपघञ् ॥

सकारी । स्त्री. नवदूषितकन्यायाम् ।

मुक्तकन्यायाम् । इ तमेदिनिहमपन्द्री ॥

सकाश । पुं. अतिके ॥ वि.

उत्तरपदस्यस्तुत्यार्थे ॥ यथा . प

द्मसकाश ॥ यथावा । सम्पद

स्वप्नसकाशयोवनकुसुमोपमम् ।

तत्तद्वपुःसामुप्य कस्यस्याप्यागतौ

धृतिरिति ॥ सकाशते । काश

दोष्टौ । एकाद्यञ् ॥

सकिल . । पुं. अम्बिकुण्डे । द

हने। स्त्रायाम् ॥

सकीर्ण . । पुं. अम्बिकादिगण्डाज

पर्यन्तमिश्रितजाती । तथा अम

र । पाचण्डालात् सकीर्णं च

स्वनकरवाद्य . । शुद्राविशिशुक्

रयोऽम्बिकोभेद्याद्विजन्मना ।

शुद्राश्चित्रियोरयोः मागधः चित्रि

योविशः । माहृष्योर्वाचत्रिययोः

चत्तार्याशूद्रयोः सुतः ॥ ब्राह्म

ण्याश्चित्रियात्सूतः सङ्कावेदेहकी

विशः । रथकारसुमाह्वियात्कर

व्यायस्यसम्भवः ॥ स्याच्चण्डाल

स्तुजमितो ब्राह्मण्यां वृषीनय ।

इति ॥ मिश्रितरागे ॥ नानाजा

तीवर्थे ॥ वि. निचिती ॥ अशु

चे ॥ जनादिभिर्निर्गन्धकाशि । स

स कुलम् .

कुली । आकीर्णं ॥ स कीर्णं ॥ स कीर्णं ॥
 कृबिधेपे । कृ कृतद्रवातो ।
 रदाभ्यामिति नत्वम् । स कटे । प
 रस्तरविजातीये ॥
 संकोतनम् । न० सम्यगुक्तौ ।
 सम्यक्प्रकारेण देवतादिनामोच्चार
 रणे ॥ यथा । शमायाल कल
 वङ्गस्तमसीभास्करोदय । चान्ति
 कलिरवौघस्यनामस कीर्त्तनद्वरेर
 ति ॥ नामस कीर्त्तनं नित्यक्षुत्तप्रस्
 खलितादिषु । वियोगशोभमाप्नोतिस
 र्वाङ्गानि स शय । सम्यक्कीर्त्तन
 म् ॥
 सङ्कोक्तिः । वि० सम्यगुच्चरिते ।
 सङ्कुचितः । वि० सङ्कोचयुक्ते
 निद्राण्ये । मीलिते । मुद्रिते ॥ यथा
 । नरासङ्कुचित पश्ययेनवा
 लीकृतागत । समयेतिष्ठसुग्रीव
 मावालिपथमन्वगा । सङ्कुच
 ति । श्वसङ्कोचने । कविबचिकु
 चिकुटिभ्यः कितन् ॥
 सङ्कुलम् । न० परस्परपराहतेवा
 क्ये । क्लिष्ट । सातमेषन्थेति
 विरुद्ध्यर्थे चने । यथा । याव
 ज्जोषमहमोजीवन्नाचारीपितामस
 । माताचममनूयासौत्स्नराभा
 मुपमीभवान् । इति ॥ स कोल
 ति । कुलसंख्यानि । इगुपधत्वा
 त्क । धुदधे ॥ वि० जनादि

स कोच .

भित्तिरवकाशे । व्यापे । पारी
 र्णे । सङ्कोचः ॥ यस्मात्
 वाचि ॥
 सङ्कोत । स्त्री० चतुर्विंशत्यञ्च
 रायावृत्तौ ॥
 सङ्कोत । प० स्वाभिप्रायव्यञ्ज
 कचेष्टाविशिषि । प्रज्ञप्तौ । परि
 भाषायाम् । शैल्याम् समये ।
 आकारे । न्यायमर्तः । सङ्कोता
 र्थीयथा । सङ्कोतलक्षणावार्थ
 पदवृत्ति । वृत्त्यापदप्रतिपाद्योर्थ
 एवपदार्थ इत्यभिधीयते । इदं पद
 भिममर्थं बोधयत्विति । यस्मात्
 प्लादयमर्थो बोधयत्विति चेच्छा । स
 कोतरुपावृत्ति । तत्राधुनिकस
 ङ्कोत परिभाषा । तथार्थो
 धक पद पारिभाषिकम् । यथाया
 खकारादिसङ्कोतितनदौहृद्या
 दिपदम् । ईश्वरसङ्कोतः श
 क्तिः । तथार्थो धक पदवाचकम् ।
 यथाने त्वादिविशिष्टबोधकगणादि
 पदम् । ततोध्योर्थीगवादिर्वाच्य
 स एव मुख्यार्थ इत्युच्यते । इति श
 क्तिवादेगादौधरीटीका । सङ्को
 तनम् । कितनिवासी । घञ् ॥
 सङ्कोतनिकेतनम् । न० प्रियमेत
 नार्थावधारितवृत्तिः ।
 सङ्कोचः । पु० नीनविशिषि । बर्म्ह
 ॥ बहुविजयभाषायादिरक्ष्यविषय

सङ्क्रमः .

यस्यापने ॥ यथा । सामान्यशब्दार्थविशेषनिष्ठत्वसङ्कोचः ॥ न० कुकुमे ॥ सङ्कोचयति० सङ्कुच्यतेवा । यथा । सङ्कोचयतिसङ्कोच्यतेवाकुचसम्यक्चनकौटिल्यप्रतिष्ठम्भविशेषनेषु । अच्० घञ्वा । सङ्कुचतौतिविद्यहेनसम्यङ् । कुचसङ्कोचनइत्यस्यकुटादित्वेनगुणाभावाप्रसङ्गात् ॥
 सङ्कोचनो । स्त्री० लज्जालुलतायाम् ।
 सङ्कोचपिशुनम् । न० कुकुमे ॥
 सङ्क्रमन्दन । पुं० दुस्रवने । क्रन्दे ॥ सम्यक्क्रमन्दयति । कदि क्रदिषाज्जानेरीदनेच । क्यु० ॥ न० रीदने ॥
 सङ्क्रमः । पु० क्रमणे । लक्ष्मीपरिगमनार्थकाष्टपाषाणादिभिर्निर्मिते० मार्गे ॥ सङ्क्रमभत्वा प्रीक्षयामि लोकार्णांसक्रमयथा । ददासोऽतथास्वर्गेसक्रमेमेप्रदीयताम् । भानेराश्वत्तरप्रवेशे । सक्रमणे ॥ लुटि० सहस्रभागेय सकाक्षिरविसक्रमः । पु० न० दुर्गसञ्चरे । दुर्गद्वारफलकादिनिर्मितेसञ्चारमार्गे । सक्रमणम् । क्रमु० । घञ् । मोक्षार्तोपदेश्यमानाकानाचमेरितनहविः ॥

सञ्चयः

सक्रमणम् । न० सक्रान्ती० सम्पूर्णात्क्रमेर्ल्युट् । गमने ॥
 सक्रान्त । त्रि० ससङ्गे ॥ सक्रान्तिविशिष्टे ॥ क्रमागतधनदौ ॥ प्राप्ते ॥ गते ॥
 संक्रान्तिः । स्त्री० राश्वत्तरसयागानुकूलव्यापारे । सूर्यादौनाप्रायाशितेऽपरराशौसक्रमणे ॥ तत्रसंज्ञाविशेषायथा । अयनेर्द्विषुवद्वेषतश्च । षडग्रोतय । चतस्रोभिषा, पञ्चस्तुसक्रान्त्योदादयस्तुताः । अपिच । इषातिघटसिद्धिषुभिषा, पञ्चकंसक्रमे । षडग्रोतिर्भवेत्तपनृयुक्तकन्याभविषुच ॥ विषुवस्तुसमाख्यातंतुलामेषाभयोस्तथा । याभ्यामनकर्कटेऽग्न्यन्तरेचोत्तरायणम् । सक्रमणम् । क्रमु० । क्तिञ् । अनुनासिकस्थेतिदौष ॥
 सक्रमः । पुं० दुर्गसञ्चरे ॥
 सङ्क्रिदः । पु० अर्द्धीभावे ॥
 सङ्कोषः । पु० दुःखे ॥ सङ्कोषनम् । क्तिञ् । विनाशायाम् । घञ् ॥
 सञ्चयः । पु० प्रणये ॥ नाशि ॥
 सञ्चिप्तः । त्रि० सङ्गते । कृतसञ्चये । सञ्चययुक्ते ॥
 सञ्चुम्भः । त्रि० आकुले ॥ आकुलीभूते ॥
 सञ्चयः । पु० सङ्गयि ॥ स्वल्पे । समाप्ते ॥ लोकीनभूयसीऽभिधा

सङ्ख्या

ने । सङ्ख्यते सङ्ख्ये पञ्च वा ।

क्षिप० । घञ् ॥

सङ्ख्ये पञ्चम । न० । विस्तृतानां सङ्की-
र्षणे । समसने सम्पूर्णात्क्षिपे-
ल्युट् ॥

सङ्ख्ये पयोग । पुं । ध्यानयोगश्च स-
ंख्यानीयेयोगे ॥ यमाहार्युनायश्री
भगवान् । यथा । स्यर्शान्कृत्व'ब
हिराद्याश्चक्षुर्बान्तरेभ्रवा । प्रा-
णापानौसमीकृतवानासाभ्यन्तरचा-
रिणौ ॥ यतेन्द्रियमनोबुद्धिर्मान-
सोक्षपरायण । विगतैश्चाभयक्रो-
धाय सदासुक्तएवस ॥

सङ्ख्ये प्रा । पुं । इरी ॥ चि० । सङ्ख्ये-
पकारके ॥ विस्तृतसूक्ष्मरूपेण सङ्-
क्षिपति । क्षिपप्रेरणे । टच ॥

सङ्ख्योभ । पु० । सञ्चलने । आ-
च्छल्ये ॥

सङ्ख्यम । न० । मृधे । आस्कन्दने ।
युद्धे ॥ सङ्ख्यानम् । चक्षिज०
ख्याप्रकथने वा । भाविकोवाहुलका-
त् ॥ चि० । सङ्ख्येये ॥

सङ्ख्या । स्त्री० । विमर्शे । चर्चायाम्
। विचारणायाम् । विचारे ॥ सम्य-
क् विवेकीनात्मकथने । सम्यगात्म-
बुद्धौ ॥ एकदहादौ । अत्राहा
मरसिङ्गः । सङ्ख्या सङ्ख्ये
द्यादशभिषु । विंशत्याद्या सदै-
कत्वेसर्वा । सङ्ख्येयसङ्ख्येया

सङ्ख्या

। सङ्ख्यार्थे विबहुत्वेस्तत्तामुचा-
नयते । स्त्रिय० ॥ पङ्क्तौ शत
सङ्ख्यादिक्त्रमादशगुणोत्तरमिति ॥

अस्यार्थः । आदश० दशशब्दमभि-
व्याप्य । आड मर्यादाभिबिध्योरि-
त्यव्ययौभाव । नपुंसकादन्यतर-
स्यामिति पक्षे टच्च्न । एकादिकान-

वदशपर्यन्ता • सङ्ख्या • सङ्-
ख्येय० चिलिङ्गाच । ननसङ्ख्या
सङ्ख्येययो • सामानाधिकरण्ये
नर्तति । यथा० एक पट •
एकाशाटी० एक वस्त्रम् । द्विशब्दो
ऽवधारणे • सङ्ख्येयएव • नतुस-
ङ्ख्यायामित्यर्थः । तेन० एकावि-
प्रवृत्त्यादिभवनितुविप्रत्येकद्वत्या-
दि । किन्तु । द्व्येकयोर्द्विवचने क-
वचनवृत्तिसूत्रे • द्व्येकयोरिति न
ईशात्सङ्ख्यामात्रेऽपि सम्भव ।
तेन घटानां पञ्चेत्यपि स्यादिति सुभू-
ति । वासाङ्कुरेषां गुणसमयुक्तोति
वैद्यकसमवृत्त्यति । वि शतिराद्या
यासोना सङ्ख्याः । • सङ्ख्येय
सङ्ख्यायोर्वर्त्तते • एकवचनान्ता
श्च • यथावि शतिर्गावः • गवाविश-
ति । वि शत्यादीनायदा सङ्ख्या
र्थसदाद्विवचनबहुवचनेऽपि स्त
। यथाङ्क वि शतौ • गावः • गवा-
वातिस्त्रोविशतयद्विति । तासुवि श-
त्यानवतिमभिव्याप्यस्त्रीलिङ्गा ।

सङ्ख्या

मिन्नतिज्ञेनापिसमानाधिकरण्ये
 खलिङ्गा । यथाविशल्यापुरुषे
 कृतम् । विशति कुण्डानोति ।
 पङ्केदशगुणोत्तरक्रमात् । शतस
 हस्रादिविज्ञेयम् । यथा । एकद
 शगुणितपङ्क्तिरुच्यते । दशपङ्क्तय
 शतम् । दशशतानिसहस्रम् । दश
 सहस्राण्ययुतमित्यादिविज्ञेयम् ॥ य
 थाहिलीकाबल्याम् ॥ एकदशशत
 सहस्रायुतलक्षप्रयुतकीटय क्रमश
 । अद्भुतसङ्ख्यं खर्वनिखर्वमहापद्मश
 ङ्ख्यसंख्यात् ॥ जलधिकांशमध्य
 परार्धमितिदशगुणोत्तरासंज्ञा । स
 ङ्ख्यायास्यानानान्यवहारार्थकृत
 पूर्वैरिति ॥ विष्णुपुराणे श्रीपराश
 रवराज । स्यानात्स्थानदशगुण
 मेकस्माद्गुण्यतेद्वय । ततोऽष्टादश
 मेभागेपरार्धमभिधीयते ॥ परार्धेद्वि
 तय यस्तुपाकृत । प्रकथोद्वय । त
 दाऽव्यक्तऽखिल व्यक्त सङ्गीतौक्यमे
 तिवै ॥ इति ॥ न्यायमतेतु । अ
 स्थागणन्यवहारेकारणत्वम् । एक
 त्वनित्यवस्तुनिमित्यमन्यवानित्यम्
 द्वित्वा । दशरार्धपर्यन्तमपेक्षाबुद्धेर्जा
 यने । एवमपेक्ष बुद्धिनाशितेर्वाजा
 य । पर्याप्तसम्बन्धेनानिकाग्रयेति
 उच्यते ॥ सङ्ख्यानम् । सङ्ख्याय
 तीऽनमाजी । अक्षिप् : खराज् ।
 अतश्चैवम् ॥

सग

सङ्ख्य त । वि० कृतसङ्ख्ये ।
 गणिते । सङ्ख्यायर्हस्य । ख्या०
 । तत् । अक्षिप्तादेशोवा । ख्याती ॥
 सङ्ख्यानम् । न० सङ्ख्ययायाम् ।
 प्रकाशे ॥
 सङ्ख्ययावान् । पुं० पण्डिते । सुधि
 यि ॥ सङ्ख्ययाविचारणाऽस्त्यस्या
 । मतु ॥ नि० सङ्ख्ययायुक्तो ॥
 सङ्ख्येयः । वि० सङ्ख्यायाम्ये
 । गणनीये । गण्ये सङ्ख्यातुं
 योग्यः । खया० । यत् । ईत् ॥
 सङ्गः । पु० सङ्गमे । मेकमे ॥ सङ्गदे
 शीयथा । निष्पन्नएवमेव । सङ्गो
 वा । सर्वेपिसङ्गजा । सङ्गात्पत
 व्यधिज्ञानीवावश्यंकिमुतात्पवित्
 ॥ सङ्गः सर्वात्मनात्माव्यः सङ्गीत
 व्यक्तमयव्यते । ससङ्गः सङ्गक
 र्त्तव्य सन्तः सङ्गकमेवजन । स
 त्सङ्गसन्निवेशनिर्मलंनयनव्यम्
 • । यद्यनास्तिनर । सीन्धः कश्च न
 स्यादमार्गः ॥ इतिश्रीकुलायन
 तन्त्रम् । सङ्गः सङ्गप्रकृर्वातसि
 विष्णुमः सङ्गानर । नासङ्गिरि
 शोकायपरलोकायवाहितमितिशक्त
 उपुराणम् ॥ विष्णुपुराणमपि
 या । सङ्गसङ्गसङ्गद्वयव्ययीमेमुता
 विरगीसुधिलोऽस्तीति । निः स
 ङ्गतासुतिप्रहयतीतिशङ्काद्विषाः
 प्रभवतिविषाः । इति ॥ रा० ॥

स ग तिका

फलाभिलाषि । अ स गे । अत्यन्त
सुखहेतुरेवेत्येष शोभनाध्यासनश्च
ये प्रीतिमिश्रेषे ॥ अभिनिवेशे । अ
हमेव धरोमीतिकर्तृत्वरूपे । कर्तृ
त्वाभिनिवेशे ॥ सञ्जनम् । पञ्चस
गे । घञ् ॥ स गोऽप्रवृत्तिरिति वै
द्या । यथा ; वातमूत्रपुरीषाणां
स गोध्यानं क्रमोक्तम् । कठरेवात
जाद्यान्य रोगास्त्युक्तानियतात्
॥ रुजाकठरे । इति मस्यत्वम् ॥ प्र
तिबन्धे ॥

स गणिका । स्त्री० । अप्रतिरूपकथाया
म् । इ० । वि० । शेषिसङ्कीर्णवर्गम् ॥
स गतम् । न० । सौहार्दम् । सुखजननी
कौ । हृदयङ्गमेयुक्तियुक्तवाक्ये ।
स गतियुक्ते ॥ सप्तयोगजीफले ॥
त्रि० । तद्वति ॥ युक्ते ॥ उपसन्ने ॥
स गच्छते स्म । गत्यर्थे । तिकर्त्तरिक्तम् ॥
स गति । स्त्री० । स गमे ॥ ज्ञाने ॥
उपोद्वातादिषट्के ॥ यथा । स
प्रस गउपोद्वातोहेतुताऽरसरस
था । निर्वाहकैक्यकार्यत्वे षोढास
गतिरिष्यते ॥ स स्तोत्रे ॥ सङ्घट्टने
॥ सम्पूर्णाङ्गमे स्तिन् ।
स गतिका । स्त्री० । वणं हस्तान्तरे ॥ य
था । स गण पुर । कुरुशीभित्तजग
णद्वय गुरुस गतम् । फणिराजवक्
त्रनिवेदिताभवती हस गतिका हि सा
॥ यथा । अश्वेष्टिकिष्टिदनुसरं प्र

स गरहित

ब्रह्मामितेन्द्रपसत्वरम् । तत्र दिक्षु
कीर्त्तिर्विलासिनीप्रतिभिर्जुगेहनि
वासिनो ॥

स गम । पुं० । स गे । मेलके ॥ नद्या
दिमेलके ॥ स्त्रीपुंसयोर्मिथुनीभावे
॥ यथा । विदग्धस्य विदग्धे न संग
मोगुणवान् भवेत् । विदग्धाया इति
वा ॥ सवप्रथममध्यमोत्तमभेदात्
अविध । यथा हव्यास । विवि
ध तत्समाख्यातप्रथममध्यमोत्तम
म् । अदेशकालभाषाभिनिर्जने व
परस्तिया ॥ कटाक्षविचक्षणस्य
प्रथम साहस स्मृतम् । १ । प्रेरण
गन्धनख्यानामूपभूषणवारसाम् ।
प्रलोभनघ्नपानमैर्मध्यम साहस
स्मृतम् । २ । सहासन विविक्षेष्टु
परस्परसमाश्रय । कीयाकिप्रियह
स्त्रैवमस्य क्स यद्वण स्मृतमिति मि
ताक्षरा ॥ स गमनम् । यद्वद्वति
गमेरप् ॥

स गर । पुं० । युवे । समरे ॥ आपदि
॥ क्रियाकारे ॥ स विदि । विषे ॥
अङ्गीकारे ॥ न० । शम्यफले ।
सागर० इ० भा० प्र० ॥ स गरण
म० स गौर्यतेवा । अनेनवा । गृ
शब्दे । ऋदोरप् । पुंसोतिघोवा
। प्रतिज्ञायाम् ॥ यथा । सत्यस
गरः ॥

स गरहित । त्रि० नि स गे ॥ अ

सङ्गीतम्

इमेवमहायान्निष्कृत्याद्यभिमान
रूपोद्धारपरपर्यायिराजसौगव
विशिष सग तेनशून्ये । स गेन
रहित ॥

सगव । पु० पञ्चधाविभक्तदिनस्यदि
तीर्थांशे । प्रातः कालात् परस्म
न्मुहूर्त्तं भये । यथा । प्रातः क
ले मुहूर्त्तांस्त्रीन् म गवस्तावदेवतु ।
मध्याह्नः । त्रिमुहूर्त्तं स्यादपरा
हणस्तत् परम् । सायाह्नस्त्रिमुहूर्
तुर्तं स्याच्छास्त्रतत्तनकारयेदिति
॥ सम्यग् ॥

स गवर्जित । वि० नि० स गे स
न्यासिनि ॥ संगैर्बर्जितः । वा
द्यस्तुस्तुहाहीने ।

स गविवर्जित । वि० चेतनाचेतन
सर्वविषयशीभनाध्यासरहिते ॥

स गी । वि० सङ्गीत । स गविविष्टे ।
यथा । आनृत्युत्तमैवमनिरयाना
सन्तोस्तिविज्ञातमिदमयाद्य । स
निरयासक्तिपरश्रुचित नवायतेवे
परमार्थसंगि ॥

स गीतम् । न० तौयं चिकी । प्रेक्षया
यन्मृत्युगीतवाद्ये । यथा । गीतवा
द्यन्मृत्युवर्गनाम्यतौयं त्रिकसुतत्
। स गीत प्रेक्षयायैऽस्मिन् शास्त्री
ज्ञेयान्धर्मिकीतिहेमचन्द्रः ॥ अ
पिच । ताक्षबाद्यानुग गीत मटीभि
यं चगीयते । नृत्त्यस्यानुमतं र गीत

सङ्गीपनम्

तत्स गीतकमुच्यते ।

सङ्गीतशास्त्रम् । न० नृत्यगीतवाद्या
नांशिक्षाशास्त्रं । तत्तु० सीमेव
रभरतहनुमत कलानाथमतभेदाच्च
तुर्विधम् । अधुनातुहनुमन्मत प्र
चलितमस्ति । तस्माध्यायाः सप्त
। स्वराध्यायिरागाध्यायस्तालाध्या
यानृत्याध्यायोभावाध्यायः कौका
ध्यायोहस्ताध्यायश्चेति ॥ अष्टमुहूर्
तमाहकालिदास । हरिभेचति
व्येभगव्ये हरिभे हरिभे चमेवेयमेवे
हरिभे । हरिभे त्रिविधाहयेव्ये सद
क्लिकिलारमयेज्ञान्यसङ्गीतशास्त्रम्
। इति ॥ हस्तोन्मगस्येष्टाचमुर्ति
स्यत्रयातया । पञ्चानां हरिभानां
विषयाविध्यामनौषिभिः ॥

सङ्गीतः । स्त्री० आलापे ॥ सङ्गी
ते ॥

सङ्गीयः । वि० स विदिति । स श्रुति
। जरीकृते । अङ्गीकृते ॥ सङ्गीय
तैस्स । गुणिरगरे । तत् ।

सङ्गीतः । पु० बुद्धभेदे । वि० स गी
पनाश्रये ॥

सङ्गीतः । वि० सङ्गीतते । रित्यादिना
मुञ्जीकृतधाम्यादी । सङ्गीततैस्स ।
गुह्यः । तत् ॥

सङ्गीतः । वि० एकवीकृते । सङ्गी
तिते ॥

सङ्गीपनम् । न० सम्यग्गीपने ।

सयहयम्

स यह । पुं० समाहृतौ एककर्तृ
काणामनेककर्तृकाणावा एकाभि
प्रायाणांकायानांस यहणे । वृह
दुद्रङ्गे ॥ यहे ॥ सङ्घे पे । वि
स्तृतार्थानांसमासेननिबन्धने । अ
र्जने । स यहयम् । यहवृद्धनिश्चि
गमखेत्यप् ॥ सङ्घे पे गृह्यन्ते
नानास्थानेविप्रकीर्णार्थाबुद्ध्य
न्तेऽस्मिन्निति० बाहुलकादधिकार
णेऽप्या ॥ परमात्मनि । विष्णौ
॥ स गृह्यातिप्रलयेसर्वजगत्स्वा
त्मन्मुपसहरतीतिस पूर्वाद्गृहे प
चाद्यच् ॥ अन्यविशिषे ॥ कृतिकेय
ट । सचलजश्लोकसङ्घोव्याडि
कृती। अन्यकृतिप्रसिद्धिर्धरतिविवर
यम् ॥

स यहयम् । न० स यहे तीर्थारण्या
दिनिर्जनदेशेपरस्त्रियासहसम्भाष
यादौ ॥ सङ्घसपणदण्डे । यथा ।
परस्त्रिययाभिवदेत्तीर्थारण्येवने
पिवा । नदीनांवापिसम्भादेसस
यहयमाप्रयात् । उपचारक्रियाके
लि स्थयीभूषणवाससाम् । सङ्घ
खट्वासनस्यैव सर्वसयहय स्मृतम्
॥ स्त्रियस्तुष्टेदेशेय स्तुष्टोशमर्ष
येतथा । परस्परस्थानुमनेसर्वसं
यहय स्मृतम् ॥ सम्यक् गृह्यतेज्ञाय
तेधेनपरस्त्रीभोगाभिलाषकृति० स
म्यर्थात्० यहेत्युट् ॥

सङ्घ्याह :

स यहणी । स्त्री० यहणीरोगभेदे । य
था । अन्यधिष्ठानमन्त्रस्ययहणाद्गु
हणीमता । अपक्वधारयेत्तत्रपक्वा
त्यजतिवाप्यथकृत्यस्या स्वरूपम्
। सुश्रुतीपि । यष्टौपितधरानाम
याकलापरिकीर्तिता । आमपक्वा
शयान्त स्थायहणीसाभिधोयतङ्
। अस्या प्रभेदः स यहणी । यथा
। द्रवघनसितस्त्रग्ध सकटोवेदन
शक्यत् । आमबहुसपैच्छिष्य सग
ब्द मन्दवेदनम् ॥ पक्षान्मासाद्गयाब्दा
हानित्यंवापिमुञ्चति । अन्नकू
जनमालस्य दीर्घस्य सदन भवेत् ।
दिवाप्रकीर्णोभवतिरात्रौशान्तिप्लव
ञ्चति । दुर्बिज्ञोयादुर्निवाराचिरका
लानुबन्धिनी । साभवेदामवातेन
तेनस यहणीमतेति ॥

स यहभोजनम् । न० चन्द्रसूर्योपरा
गकालभोजने ॥

स याम । पु० युवे ॥ स यामयम्
। स यामयुवे । ग्यन्तः एरच् ॥
सङ्घसते । यमुषदने । यसेरा
चेतिमन्वा ॥

सङ्घ्यामपठह । पुं० रणतूर्ये ॥ श
ङ्कादिरणवाद्ये ॥

सङ्घ्याह । पु० फलकमुष्टौ । फल
कयहयस्थाने ॥ मुष्टिवन्धनक्रि
यायाम् । मुष्टिवन्धे ॥ यथा ।
यहे।मङ्गलसङ्घ ग्राह ॥ सङ्घ्याह

सप्तमः

सप्तमः । गुणउपादाने । समिम् ।
 द्वाविंशतिगुणैर्ध्वज् ॥
 सप्तमः । पुं० कटजवृक्षे ॥
 सप्तमः । पुं० चरै समूहे ॥ मजा
 तीयानां विज तीयानां च त्रय नाव
 न्द । यथा पक्षि सङ्घीभिर्जु सङ्घो
 वणिक सङ्घ ॥ सहज्यते । परि
 ण्णित्यतेऽनेन स हननं वा । सङ्घेऽद्
 घोगणप्रणसयोरिति टिप्पणीऽप्रत्य
 यो घत्वश्च निपात्यते ॥
 सप्तमः । पुं० सत्स्थे ॥ वि० व
 हुभि सङ्गामिनो ॥
 सप्तमः । पुं० ब्राह्मणे ।
 सप्तमः । न० दौर्जन्यायाम् ॥
 सप्तमः । पुं० अन्यान्यविभर्त्से । घ
 टने ॥
 सप्तमः । न० सप्तमः ॥ मेज
 ने ॥ घटने ॥
 सप्तमः । स्त्री० सप्तमः ॥
 सप्तमः । स्त्री० जतायाम् ॥
 सप्तमः । वि० निषिद्धि ॥
 सप्तमः । वि० पक्षभवे । पक्षी० इ०
 पक्षका० इ० भा० ॥
 सप्तमः । पुं० सप्तमः ।
 बहुपुण्यगणसङ्घश्चेति उटि०
 तिष्ठुगागमविधानात् । सप्तमः
 संख्यात्वे पि उटि० ॥
 सप्तमः । स्त्री० वज्रपुण्याम् ।
 धातव्याम् ॥

सप्तमः

सप्तमः । पुं० सप्तमः ।
 पराभिभवेष्टायाम् ॥ सप्तमः
 ॥ इतस सप्तमः सटस्थपौडाकर ।
 यथा उपमकलहादुत्सपादभङ्ग ग०
 । उपमङ्गलः । घञ् ॥ सप्तमः ॥
 सप्तमः । स्त्री० युग्मे ॥ क
 दन्त्याम् ॥ जणकगटके ॥ प्रा
 ण्ये ॥
 सप्तमः । पुं० घाते । सप्तमः ।
 सप्तमः । यथा । सप्तमः सप्तमः
 तत्सर्वद्वयगमविदाम् पद्विध ॥
 अप्रसूतावयवसमूहे ॥ सिद्धावय
 वत्वे । पञ्चभूतपरिणामे । सिद्धि
 ययरीरे । नरकविशिष्टे ॥ सम्य
 कचातीऽत्र० सम्यक्चातव्यवर्त्त
 तिवा । यद्वा । सप्तमः ॥
 इत्येवम् । इत्येवम् । इत्येवम् ।
 इत्येवम् । इत्येवम् । इत्येवम् ।
 संघातपत्रिका । स्त्री० यतपुण्या
 याम् ॥
 सप्तमः । पुं० सप्तमः ।
 नां नास्तिकानां वादि ॥ सम्यक् ।
 अनादौ च पि कौलीने श्वरादिरपि
 च्यते । प्रत्ययसप्तमः तमेदमिति
 सर्वसिद्धिः ॥ यथौषधानां स
 ष्ठातेमादिरागिरसावनम् । तथै
 वभूतसप्तमः तमेतन्वज्जान्यजीवते
 ति ।
 सप्तमः । वि० सप्तमः । सप्तमः

सचीनन्दन .

प्यतेस्म । घृषिर्विशब्दे । त्वा
रुष्यमत्वरमङ्ग, प्रास्वनामितिपक्षे
वृट् ॥

सङ्गुष्ट । त्रि० सङ्गुषिते । स ग
ब्दिने । सम्यगघोषयाश्रये ॥ स
ङ्गु, प्यतेस्म । घृषिर् . रुष्यमत्वर
सङ्गुप्रास्वनामितिपक्षे वृडभाव . ॥
सचल । त्रि० अवलभिन्ने । अस्थिरे ।
सचि । स्त्री० शच्याम् ॥ सर्वेन्द्र
येषुसचते । वचसमवाये । सर्व
धातुभाङ्गन् ॥

सचिन्नक । चि० क्तिन्नमेचे ॥
सचिव । पु० अमात्ये । मन्त्रिविधि
भि ॥ कार्यसहाया सचिवाबुद्धि
सहायाश्चमन्त्रिणः प्रोक्तावृत्तिभेद
॥ अथसचिवाः तैचभेदाऽऽध्याये
५४५वधिश्लोकीद्रष्टव्या । सहाये ।
चेटे । सचनम् । सच० । सर्वधा
भ्यङ्गन् । सचिवाति । वा० आ
तीनुपसर्गेक ॥

सचिवामय । पु० विसर्परीणि ॥
सची । स्त्री० इन्द्राय्याम् ॥ कृदिका
रादितिङोष ॥

सचीनन्दन । पु० जयन्ते ॥ गौडदे
शित्यन्ने कलौवैष्णवविशेषधर्मप्रव-
र्तकेचेतन्यदेवे ॥ यथाशाक्तीमुनि
व्योमयुगेन्द्रगण्ये १४०७ पृथ्ये
तिथौफाल्गुनपौर्णमास्याम् । कै
लाशभाग्योदयपृथ्यकौत्सिर्देवः ।

सजातीयः

सचीनन्दनचाविरासीत्कृतिचेत
न्यचन्द्रोदयनाटकम् ॥

सचेतन । चि० सप्राण्ये ।

सचेता । चि० अव्याकुलचित्ते ॥ प्र
सन्नचित्ते ॥

सचिष्ट वि० चेष्टयासङ्गवर्तमाने ॥

सञ्चारा । स्त्री० हरिद्रायाम् ॥

सञ्चित् । न० ब्रह्मणि ॥

सञ्चिदानन्दम् । न० ब्रह्मणि ।
नित्यज्ञानसुखसुरूपे ॥ त्रि० सा
कारदेवविशेष्ये ॥

सञ्चिदानन्दलक्षणम् । चि० पर
मात्मनि ॥ सञ्चिदानन्दे . अनृ
तजडदु खप्रतियोगिभिर्नक्ष्यते .
विरुद्धागत्यागलक्षणयाभागलक्ष
णयाजायते . इतिसञ्चिदानन्दल
क्षणम् ॥ यथा । सन्तोसर्वदास्या
यिनौयौचिदानन्दोन्नानानन्दौतौ
लक्षणं सूरूपमस्य ॥

सञ्ज्ञाकम् । न० आर्द्रके ॥

सज्ज्वाल । चि० पङ्क्तिः । पङ्क्तिवि
शिष्टे । जम्बालि नपङ्केनसहेति
विग्रह ॥

सजाति । पु० समानजातिस्त्री
पुंसयोः पुत्रे ॥ यथा । सबर्णेभ्य
सवर्णासुजायन्ते हि सजातय । अ
निन्द्येषु विवाह्वपुत्रा सन्तान
वर्धना . ॥ त्रि० समानजातौ ।
सजातीयः । त्रि० समानजातीये ।

सज्जना	सञ्जाय्य :
<p>जातीभवेजातीय । समानस्य तियोगविभागात्सादेशः ॥ सज्जु । अ० सहार्थे ॥ सज्जु । स्त्री० प्रीत्युक्तायाम् सेवा युक्तायाम् । जीषणम् । कुट् । कुषोणीतिसिबनवे । भाविकिप् स हजुषावर्त्तते । यासा० सज्जु । बहुब्रीहिसहस्यमभाव । ससज्जु षारु । भीरितिदीर्घ ॥ सज्ज । वि० सज्जर्द्ध । भूमिंति । वर्द्धमन्नाहे ॥ सज्जतिस्त्र । वसज्ज गती । अच् ॥ सज्जते । सज्जन । पु० महाकुक्षि । कुक्षी ने । आये ॥ पञ्चलक्षययथा । निजाचारयाहिषीयेकुर्वन्तोवेदस म्मतम् । पापाभिजावरहिता स ज्जनास्तप्रकीर्तिताइति । अत्रि यायागसारे १६ अध्यायः । न० उपरक्षणे । सैन्यरक्षयानियुक्ता प्रवरिकद्वौ । गुण्ये । चडे । वि० कुक्षीने । सति । सत्त्वा सौजन्य सज्जनोऽनेन० सत्त्वं शोभनम् । अन्यतीराऽनेन । वसज्जग ती० जनोप्रादुर्भाविवा । ल्युट् ॥ महात्मनि ॥ मज्जना । स्त्री० पत्न्याद्याद्वारिपथे नेमसज्जोकरय । कल्पनायाम् । वसज्जगती । ल्युट् । अयासयत्येति गुणः । सज्जत्वेनय० तज्जकय</p>	<p>त्वेनय ॥ सज्जा । स्त्री० वीथि । सज्जाहे । साज ना० इ० भा० ग्रा० ॥ सज्जित । वि० वशीकृते । भूषिते । कृतसज्जे ॥ भूमिंति । सज्जवे ॥ वसज्ज० । क्त० ॥ सज्ज । पु० पुस्तकखिखनावपचय । साची० इ० भा० । वया । श्री ताडीपचजिससमेपचसुसज्जिते । विचित्रकविपात्रोचनमसासम्पुटी कृते । रत्नेनगायक्यनमूर्त्त्यव र्त्तितेनच । इडसूचमुच्येनएववि धकृतेनच ॥ यस्तुवाद्यसाहकोत्त हितासुपसिखयेत् । ददातिचाभियु क्तायसवातिपरमाकृतिमितिदेवीपु राणेविद्यादानमाह तत्रपञ्चनाका ध्याय ॥ सज्जत् । पु० प्रतारके ॥ सज्जय । पु० समूहे । निवडे ॥ स ज्जीयते । विज्ज् । एरच् ॥ सज्जयनम् । न० सज्जये ॥ सज्जयो । वि० सज्जयोजी । सज्जय त्तरे ॥ सज्जयाऽख्याति । कृतिः ॥ सज्जयोनवसीदत् ॥ सज्जरः । पु० सितौ । मार्गे ॥ दिडे ॥ सज्जरतोऽनेन । गीवरसचरेत साधुः ॥ सज्जतनम् । न० कम्पने ॥ सज्जाय्य । पु० कृतौ । यज्ञे ॥ स</p>

स चित्रा

चौयतेऽसौ । सम्पूजांश्चिमेते ।
क्रतौकुण्डपाय्यसञ्चय्यावितिष्ठ
दाय्येनिवात्येते ।

सञ्चार । पु० निर्गमे ॥ सञ्चरण
म् । सञ्चरन्त्यनेनवा । चरगतौ
। घञ् ॥ ममने ॥ यथा । सञ्चारो
निगमान्तबोधिष्विति ॥ अकुतो
भयसञ्चाराप्रकाराजनिधार्मिकी
इतिच ॥

सञ्चारजीवो । चि० चरणार्थनि ॥
सञ्चारिका । स्त्री० युगले ॥ कुट्ट
न्याम् । दूल्याम् ॥ प्राप्ते ॥ सञ्च
रति० सञ्चारयतिषो । चर० ।
चवुल ॥

सञ्चारिणो । स्त्री० नीचापद्याम् ॥
सञ्चरणशीलायाम् ॥

सञ्चारी । पु० धूपे ॥ वायो ॥
भावविशेषि ॥

सञ्चारित० । चि० सञ्चारिते ॥
सञ्चारणी । स्त्री० गुञ्जायाम् ॥ य
था । सञ्चारणीप्रीच्यतेगुञ्जासाति
स्त्रीरूपक भवेत् ॥

सञ्चित । चि० रचिते ॥ सञ्चते
। सम्पादिते ॥ भाविदेहारम्भके
कर्मविशेषि ॥

सञ्चितकर्म । न० ज्ञानीत्यन्ते
प्रागुत्पन्ने । अनारब्धकलिकर्मणि
॥ सञ्चितवतत्कर्मच ॥

सञ्चिषा । स्त्री० मूषिकापद्याम् ।

सञ्जीवनी

मूषीकव्याम् ॥

सञ्चिन्तित० । चि० सञ्चिन्त्येनकृते ॥

सञ्चिन्वान । चि० सञ्चयकर्षा
र्थे ॥ सञ्चिन्वानकमेवैनकामाना
मवित्तमकम् । वृकीवीरणमासा
यमृत्युरादायगच्छति ॥

सञ्चिष । चि० सञ्चयनीये । सञ्चि
तव्ये ॥

सञ्चिन्न । त्रि० आच्छादिते ॥

सञ्च । पु० विधौ । ब्रह्मणि ॥ क
द्रे । शिवे ।

सञ्चनन । त्रि० उत्पादके ।

सञ्चय । चि० रत्नवेषादिदेवाणां
सम्यक्कजितरि ।

सञ्चवनम् । न० अन्योन्याभिमुख
वालाचतुष्टयगृहे । चतुर्वाले
। सञ्चवन्यत्र । जुगतौषौत्र ।
अधिकरणेष्णुट् ॥

सञ्चवा । स्त्री० अजायाम् । छात्र्याम् ।

सञ्चित । त्रि० सञ्चर्त्तम् । सञ्चे
त्यन्तात्तत् ॥

सञ्चिजान । त्रि० परित्यजति ।

सञ्जीवनम् । न० सञ्चयनेसम्यक्प्र
कारिणप्राणधारणे ।

सञ्जीवनी । स्त्री० सुद्रव्यपविशेषि
अमृतसञ्वायाम् । रुदन्तिकायाम्
यात्रायागान्तरे ॥ यथा । उच्चै
रगतचन्द्रोच्चशीषसरविशुक् ॥

सञ्जीवनीसमाख्योऽमृतयुथेगाप

सञ्ज्ञास्कन्ध

हारकः ।

सञ्ज्ञम् । न० । पीतकाष्ठे । त्रि० । त्रि० ।
 न्नजानुके । स हतजानुके । स
 ज्ञावति ।

सञ्ज्ञपनम् । न० । मारथे । मारथ
 तीषणनिशामनेषुञ्ज्ञा । सपमिसे
 तिवा । भावेत्युट् ।

सञ्ज्ञप्ति । स्त्री० । मारथे । विज्ञप्ति ।

सञ्ज्ञा । स्त्री० । नामनि । यथाप्रत्या
 व्यनेसास ज्ञोतिमङ्गमप्यम् । प
 यीधमिति यावत् । माचसंज्ञिनं
 विधायति । गावन्त्याम् । चेतना
 वाम् । बुधौ । रविधाविति । ह
 स्ताद्यैर्यस्यम् । ज्ञावाम् । सञ्ज्ञा
 नम । ज्ञाचवविधने । च तद्योप
 सगंङ्गुत् । सम्यक्ज्ञायते इति
 कर्मणिवाङ् । सङ्ज्ञते ।

सञ्ज्ञास्कन्धः । प० । नामप्रपञ्चे । दि
 वदत्तादिनामधेयि । सञ्ज्ञास्कन्धे
 । सञ्ज्ञास्कन्धप्रत्ययः । सञ्ज्ञास सगं
 धाग्यप्रतिभासः । यथा । जित् ।
 कुण्डली गौरौ । ब्राह्मणोगच्छ
 तोत्येव जातीयक इति याचस्यति मि
 थ्या । सञ्ज्ञास्कन्धप्रत्ययः । कुण्डलीनः
 विज्ञानस्कन्धो निर्वकल्प इति मेद
 स्कात्त्वर्थे । धर्मित इति कल्पप्रत्ययः ।
 गौरशब्दस्यादिशब्दमङ्गलिपतप्रत्यय
 इत्यनङ्गुत् । गौरशब्दस्यादि
 शब्दादिभिर्ग्रहस्तु निषयकसञ्ज्ञा

सङ्ख्यानम्

न्यप्रत्ययवृत्तिवृत्तिकाराः ।

सञ्ज्ञो । नि० । सञ्ज्ञावति । सञ्ज्ञया
 य प्रतीयते सञ्ज्ञोतिमङ्गमाध्य-
 क्तत् । सञ्ज्ञास्यासि । ज्ञेयादि
 त्वादिनि ।

सञ्ज्ञ । त्रि० । स हतजानुके । सञ्ज्ञ
 तीस लान जानुनोचस्य । प्रसञ्ज्ञा
 जानुनीङ् ।

सञ्ज्ञुर । प० । चमिजतापि । सञ्ज्ञायि
 । सञ्ज्ञवति । सञ्ज्ञरेणि । सञ्ज्ञ ता
 त् । पञ्चाद्यङ् ।

सटम् । न० । वृत्तिनः । विज्ञावाम्-
 सटा । स्त्री० । जटाशाम् ।

यथा । जटाजटिर्जटौ जटौ जुटक्
 नुसटसटा । कौटोरजटकहस वि
 खाद्यावृत्तिनामपोतिशब्दरत्नावली
 । सटत् । जटश्चयवे । अङ् ।
 किमरे ।

सटाङ् । प० । विज्ञे । वृत्तिनि । स
 टाचङ् । विज्ञे । सञ्ज्ञे ।

सटि ।
 सटिका । स्त्री० ।
 सटो ।

जाड्यम् । वनभादा । चमरिद्रा ।
 ह् । गौ । भा । प्र ।

सथ । प० । शथे ।

सथिङ्गः । प० । सथिङ्गि ।

सथिङ्गम् । न० । शथगतिमिवा
 वाम् । पञ्चगोत्रादीप्रतने ।

सत्

सङ्गतं यनम् । डौड्विहायसा
मती । नपुसकैभावेक्त । स्वा
दयभोदितकृत्यादित्वात्रिष्टानत्वम्
॥ सङ्गीनंसम्यक्पतनमिति महा
भारतम् ॥

सङ्गीनङ्गीनम् । न० खगानां शिभ
नगमनमात्रे ॥

सङ्गीनीङ्गीनम् । न० खगानां शिभ
ने० जङ्गमने ॥

सत् । अ० आदरे । आदरानादर
या । सदसतीति निपातसङ्गा ॥

सत् । न० सत्ये । सदस्यायिनि ।
अनृतशून्यथावृत्ते । बाधाभा
वापलक्षितस्वरूपसत्तात्मके । सत्
स्वभावेदेदान्तसिद्धे परमेश्वरे । का
लत्रयावाधे ब्रह्मणि ॥ यद्विषया
बुद्धिर्नान्यभिचारति० तत्सदि
तिभाष्यम् ॥ नि० सत्ये । भा
वत्वाश्रये ॥ साधौ । निस्थानित्य
वस्तुनिर्विकारिसाधनसम्पन्ने मुमु
क्षौ । शिष्टे । वेदे कृत्कारिणि
वेदशास्त्रानुसारेण वर्तमाने । धौ
रे ॥ मान्ये ॥ प्रशस्ते ॥ धार्मिके
॥ विद्यमाने । अस्तौतिविधिमुखे
नप्रतीयमाने ॥ यत्सम्पन्नितयाय
विद्यते० तत्तत्सदित्युच्यते ॥
व्यक्ते । विधिमुखेन प्रमाणस्य विष
ये ॥ कर्मकैशुल्यायनेऽनसमर्थे ॥
प्रयत्नपूर्वकम् ॥ सङ्गीतसाधुभा

सततग

वैवसदित्येतत् प्रयुज्यते । प्रयुज्यते
कर्मणि तयसच्छब्दः पद्ययुज्यते
॥ यच्चेतपसिदनेव स्थिति सदि
तिचेच्यते । कर्मचेव तदर्थेयस
दित्येवाभिधीयते ॥ अस्ति । अ
समुच्चि । लट् शब्ददेग । अतीरलो
प । सत्ताशालिनि । अस्तिता
मात्रेऽस्तु न । आन्ते ॥ अस्ति
ब्रह्मेति ब्रह्मास्ति तत्त्वनिदि ॥ आवि
ज्ञातोऽज्ञ तु मिष्टोऽज्ञयमानोऽविस्मृ
त । स्मर्तव्येऽस्मृतकृतयेव सङ्गेन
बहुधे च्यते ॥

सततम् । अ० सर्वदार्थ्ये निरन्तरे

सततम् । न० अनरते । अश्रान्ते ।

सन्तते । सलन्यतेऽस्म । तनुविस्ता
रे । तत् । अनुशासोपदेशितनली
प । समेवाहितततयोदिति पञ्चे
समीपलीप ॥ क्रियान्तरैरव्यवधा
नमस्यार्थ । क्रियाविशेषणस्य क्री
यत्वम् । द्रव्यविशेषणेतु चलिङ्गम्
॥ ०० विधमज्वरविशेषे ॥ तत्तत्त
य यथा । अहीरा ने सततकीर्तौ का
लावनुवर्तत इति । कीर्तौ । अ
हन्त्येककाले रात्रौ कालमायतोऽे
वाऽयामहीरा ने प्रत्येकहीरा प्रकीप
कासौ ॥

सततगः । पुं० बाधौ ॥ नि० सब
दागमनशीले ॥ सतत गच्छति । ग
च्छ ० । उ ॥

सतीनक .

सततविमुक्त । वि० सर्वदैवमुक्तं ।
 नकदाचिदपिबधे ।
 सततयायी वि० सदाविनाशरे ।
 सततीत्यत । वि० निरन्तरमुद्युक्तं
 । सततमुच्यते ।
 सततम् । न० स्वभावे । वाय तस्ये ।
 वि० तत्वेनसहितं । तत्वेनवास्त
 वरूपेणसहजतैकित ।
 सतकं । वि० सभवे तर्कसहज
 तमनि ।
 सती । स्त्री० दायावध्याम । उमाया
 म् । साध्वयाम् । पतिव्रतायाम्
 । साधिन्याम् । विद्यमानायाम्
 । सौराष्ट्रम् । प्रमाणांतरवाधा
 याम्यायाम् । इय सत्यपत्नी । यथा
 । सत्यपत्नीसतीमुक्ते । पूजिताय
 गतीप्रिया । यथाविनाभविजोशिवं
 धुतारहित सदा । वनसत्त्वशक्ति
 नांशः । तत्राभिध्यासात् । मनुष्य
 स्त्री न करेति । इतिवन्धुतादृशि
 ताभवतीत्युक्तमेव । प्रतिष्ठाप्य
 न्द प्रमेहे । नगसती । यथा ।
 मुरैप्रीतवपदम् । नमस्तिमाननु
 सती । अस्ति । एकस्मिन्पत्नी ।
 असः । शत्रु । असौरक्षीयः । उ
 गित्वान्ङीप् ।
 सतीन । पु० वशि । कलाये । वा
 यी ।
 सतीनकः । पु० वशि । कलाये । क

सत्कदम्ब .

शिकके । मटरङ्क । भा० प्र० । क
 लावशिपुट प्रोक्त । सतीनीवर्तु
 क्षामत । इतिव्याहः । सतीनी
 वेदन प्रभु । सन्नायोमितित
 मास । जलदन्तादित्यत्नक ॥ स
 तीन वादुकरेति । अन्तेभ्योपी
 तिङ् ।
 सतीर्घ्यं । पु० परस्परमेकगुरी
 शिष्ये । सहाभ्याविनि । समाने
 तीर्थेगुरीवस'त । समानतीर्थेवा
 सीतियत् । तीर्थेयः । इतिसमान
 कस ।
 सतीनः । पु० सतीनी । वशि० इ०
 सुद्राकिताकारावली ।
 सतीनकः । पु० सतीनकी । मटर
 इ० भा० प्र० कलाये । तिलेन
 तिलवत्कृष्णवर्णचिह्नेनसहजतै
 इतिसतीन । निपातनादिकारका
 दीर्घः । स्वार्थेक ।
 सतीना । स्त्री० कलायविशिषे । नि
 शिककायाम् । शिपुटे ।
 सतुषम् । न० तुषयुक्तसख्ये । धान्ये ॥ य
 था । सख्यश्चिगतंप्राचु । सतुष
 धान्यसुच्यते । आसवितुषमित्युक्तं
 खिलममसुराहतम् ॥
 सतूयः । वि० वादिवसहिते । तूयं
 तूयंघोषः । सहित ।
 सवट् । वि० दृष्ट्यायुक्तं । दृषिते ।
 सत्कदम्ब । पु० जलभुवि । कदम्बे ।

सत्ता

सत्कर्म । न० वेदविहितक्रियायाम्
॥ सत्कर्मयोग्यो न जनो नैवाप
शीवकारणम् । यस्मिन्नु दत्त
स्मै न मे देवाय भास्वते । इति विष्णु
पुराणम् ॥

सत्काष्ठनार । पु० रक्तकाष्ठने ।

सत्काण्ड । पु० । पक्षे ।

सत्कार । पु० श्रद्धातिशये ॥ साधु
रयतपस्वीत्र क्षणद्वये व क्रियमाणा
यस्तुतौ ॥ कोमुद्यादिषु ॥ यथा ।
तस्मादता सदापूज्या भूषणा
च्छादनाशनै । भूतकामेनैरे
नित्यसत्कारेषूत्सवेषु चेति । ए
ता । नार्यं । पूजयाम् ।

सत्कृत । वि० कृतसत्कारै पूजति
॥ आदते ।

सत्कृति । स्त्री० सत्कृष्टायाम् । स
त कारि ॥

सत्क्रिया । स्त्री० सत्कारे । आदर
स्थक्रियायाम् ॥ शब्दादि क्रिया
याम् । सत्क्रियायाम् ॥

सत्तम । वि० पूज्यतमे । साधीयसि । कृत
मे । अतिशोभने । अवमेष । मतिशयेन स
नृत्तशायनेतमविष्ठनादितितमम् ॥

सत्ता । स्त्री० सजातीयविजातीयस्व
गतभेदरहितानुभूतौ । विद्यमान
तायाम् ॥ साधुतायाम् । जाति
विशेषे । इति भाषापरिच्छेदः ॥
भावेतज् ॥

सत्ता

सत्तामात्रम् । वि० केवलपरमार्थस
त्वरूपे ॥

सत्त्व । पु० श्रीरामे । दशमुखान्तके
॥ विष्णो ॥ यथा । अस्तमेप्यन्तरे व
ष्णु सत्त्वे सहस्रधोत्तमे । सत्त्वा
यामभवत्सत्य सत्यरूपो जनाद्
न इति कौर्मि ४८ अध्याय ॥ अश्व
त्यङ्घ्रि । नान्दीमुखप्राद्वदे ॥ य
था । इष्टिशाहेकतुर्दक्ष । सत्त्वो
नान्दीमुखे सु । नैमित्तिके काल
कामौ । काम्ये च धुरिलोचनाविति
॥ तपोलोकादूर्ध्वतनेलोके । सत्त्व
लोके ॥ यथे क मृगेन्द्रस हिताया
म । तत सत्त्वाधिय स्थानसत्त्व
लोका स्वयम्भुव । कामातिश
यसम्पन्न कोटयोनवसप्तच । सा
वित्रीमूर्तिमस्यास्ते यत्र देवाश्च सा
नुगा ॥ ततस्तपोलोकानन्तरम्
मत्त्वैकबुद्धित्वात् । प्र प्रकल्पाधि
पत्त्वैकबुद्धिः स्थानम् । इत्यर्थः
। न० कृतयुगे ॥ अपथे ॥ यथे क
श्रीमहानिर्वाणे । सत्यव्रतौ मिस
हृत्प्यस्पृष्टाकौल गुरुद्विजम् । ग
ङ्गातीय देवमूर्ति कुलशास्त्र कुला
मृतम् । देवीनिर्माल्यमयवाक्यन
शपथो भवेत् । तच्चान्त वदन म
त्त्वै । कल्पान्तनरक व्रजित् ॥ अपा
पजनिकायां पांशां गेवायद्वर्णं पिवा
। तत्कार्यसंबन्धामत्यै स्त्रीकृत

सुसुतः

[illegible]

सत्य .

। तवानृतप्रवेशश्चेत्कतिनिशेन
समवेत् । इतः ॥ अश्वमेधसहस्र
ससश्वतुल्यश्वतम् । अश्वमेध
सहस्रद्विषसत्यमकविप्रिष्यत ॥ अ
नृतभाषणरूपवागव्यापारनिधि
अनर्वाभनृवाभ्ययथाभूतार्थः चन
। प्रियवितयथार्थभाषण ॥ अत्र
धिततात्पर्यविषयेतत्त्वावेदकीवेदा
ख्येप्रमाणे ॥ तदुपजीविनिपु
राणादौ ॥ प्रमाणमूलोऽनाधितार्थ
वाक्ये ॥ सिद्धान्ते ॥ भूतपञ्च
की ॥ सञ्चब्देनपृथग्व्यपतीक्षासि
त्त्वगब्देनवाख्याकाशी । सञ्चतय
सु . अनयो समाहार । सम
दर्शने । परमार्थरूपे । अद्वैत
वस्तुनि . परमब्रह्मणि ॥ द्वैताद्वै
तयोः प्रमाणभूतवैदप्रतिपादात्त्वा
त्कस्यसतयत्वकस्यासतयत्वमित्या
काङ्क्षायामाहाचार्य अद्वैतमे
वसत्यं . तस्मिन् . द्वैतं . नसत्य
मध्यस्तम् । रजतमिव . शुक्लिका
याम् . मृगदृष्ट्यायामिव . दक
स्फुरणम् । आरोपितयदिष्ट्या .
दद्वैतवस्तु . ऽवस्तुनिद्वैते । युक्त
नैव . तदाख्यात् . सत्ये . अ
ध्यासी . भवतय . ऽसत्यानाम
व्यापारोपण . सुभयो . सत्यतिरि
क्तकस्यचिदभावात् । आरोपणं
नशून्ये . तस्मात् . दद्वैतसत्यताया

सत्यकारकते .

द्या ॥ एतन्मूलोऽद्वैतश्रुतिरेवप्रमा
थ . मित्याह । प्रतश्चाद्यनगत .
श्रुत्याप्रतपादनीयमद्वैतम् । द्वै
तनप्रतपाद्यम् . तद्वत्त्वमेवेली
कसिद्धत्वात् ॥ ५४ ॥ इति ।
भूतपञ्चकी । सञ्चब्देनपृथिव्यसो
र्थासि . तयञ्चब्देनवाख्याकाशी ।
सञ्चयसतयमित्याख्यानात् ॥
व्यक्तकलितत पू . मूर्द्धमप्यक
रुक्ताम् । सतत्वमिनाशवसतयत
द्वस्तुकथ्यत ॥ चि . तथ्यवति ॥ अ
वाध्ये ॥ सतसत्त्ववासाधु तत्तसा
धुरतयत् . पारमार्थिके यथा
। सतयत्वमतय परमेस्वर । स
त्यस्थभूतपञ्चकस्यमतय पारमा
थिकेनाप्यवगम्यमाणकप ॥
सत्यकाम । प . जाबालर्षी ॥ ईश्व
रे ॥ सतयाचवतथा कामायस्यस ॥
सत्यगङ्गा । स्त्री . कामरूपदयप्रासवा
यानर्था ॥
सत्यकर । प . अत्रयमयैतत्क
तव्यमितसत्यकरणे । सत्याप
ने ॥ सत्यकरणम् । भाषिच
ञ् . कारितत्त्वामदस्तेतिमुम ।
समयकरणे ॥
सत्यकारकत । चि . अत्रयमये
तत्क्रोतव्यमितिसत्यकत्वाद्यद्वैय
तस्मिन् । वयाना . साङ् . भा .
प्र . ॥

सत्त्वयोनः .

सत्यतपा । पु० मुनिविशिषे ॥
 सत्यधृत । प० ऋषिगणेशे ॥
 त्रि० अथ यथैवेति ॥ सतयाथ
 वितथ वषयाधृत्यस्य ॥

सत्यनारायण । पु० स्कन्दपुरा
 णप्रसिद्धेदेवत विशेषतस्तस्मि
 न् ॥

सत्यपरा । पु० परमेश्वरे ॥ स
 तयपरश्वरप्राप्तिसाधनयस्मिन्स ॥
 सत्यफल । पु० बिल्वपत्रे ॥
 सत्यभामा । स्त्री० श्रीकृष्णप्राप्तम
 विध्यन्तर्गतमहिषीविशिषे ॥ दुर्गा
 याम् ॥

सत्यभारत । पु० कृष्णवैपायने ।
 वेदव्यासे

सत्यम । अ० अर्द्धाङ्गीकारे ॥ प्रश्ने
 ॥ अभ्युपगमे ॥ प्रतिषेधे ॥ स
 तथे ॥

सत्यभरा । स्त्री० अथर्ववेदमन्त्रा
 नयाम् ॥

सत्ययज्ञ । पु० पौलुषिनास्मिन्
 निविशिषे ॥

सत्त्वयुगम् । न० चतुर्गुणानां प्रथम
 युगे । कृते ॥ यथा । कृतसत्त्व
 युगवेत्तात्मायौ ॥ आपरयज्ञियौ ।
 कालिभक्तभारका ॥ कर्मयुगमितिवि
 काण्डविषे ॥

सत्त्वयोनः । पु० परमेश्वरे ॥ स
 त्वस्य भूतपञ्चकस्ययोनः कारणम् ॥

सत्त्ववाक्य

सत्यधीश्वर । पु० विद्याधरे ॥
 सत्यरत । पु० सत्त्वव्रतराज्ञ पु
 त्रे ॥ ज्ञासे ॥ त्रि० सत्त्ववाचि ।
 सत्यरत ॥

सत्यलोक । पु० सप्तलोकानां त
 तीकविशिषे ॥ यथा । पञ्चगुणे
 नतपीलीकात् सत्यलोकानि राजते
 । अपुनर्मरिकायवत्तन्निर्गताः सस्म
 त ॥ जनलीकापि यथैव पञ्चगुणे
 नः । आदयके व्याख्यायते तपीलीका
 नकारसत्यलोक । अपुनर्मरिका
 • पुनर्मृत्युशून्या ॥

सत्त्वार्थ । पु० ऋषौ । त्रि० स
 त्त्वार्थादिनि ॥

सत्त्वार्थान् । पु० नृपाक्षरे ॥
 त्रि० सत्त्वार्थाणि ॥ सत्त्वमस्यसि
 न् सत्त्वम् । मादुपधावाहितमनो
 मस्य ॥

सत्त्वार्थतो । स्त्री० व्यासमातरि
 । कात्यायम् ॥ नारदस्यपत्न्याम् ॥
 ऋषौकमुनेर्भाषायां । सत्त्वार्था
 निविशिषायाम् ॥ अगित्वान् स्त्रीप ॥

सत्त्वार्थतोऽतः । पु० व्यासे ॥

सत्त्वार्थक । पु० ऋषौ ॥ कात् ॥
 त्रि० सत्त्वार्थादिनि ॥ सत्त्वार्थाग
 न्य ॥

सत्त्ववाक्यः । पु० भगवत्पुत्राण्यप्रसि
 द्धे मुनिविशिषे ॥ त्रि० सर्वासत्त्ववाक्या
 स्तस्मिन्सत्त्ववाक्ये ॥ सत्त्ववाक्यमस्य ॥

सत्त्वाग्नि

सत्यवादी । चि० यथार्थवक्तरि । स
त्योद्ये ॥

सत्यव्रत । चि० अकपटवर्तिते ॥

सत्यव्रत । पु० ईश्वरे ॥ सत्यव्रत
सङ्कल्पोद्य ॥ सूर्यवशीयस्य चर्याक
णस्यात्मजेराजर्षिर्विशेषि । योसौ
चित्रङ्गुसन्नामवाप ॥ चि० सत्य
सङ्कल्पे ॥

सत्यसङ्कल्प । चि० अमोघवाञ्छिते
। ईश्वरे ॥ सत्या सङ्कल्पायस्य
सत्यसङ्कर ० । पु० चित्रिरसि । श्री
दे । कुबेरे ॥ कूटास्त्रबन्धितेश्वरा
णायुधे ॥ चि० सत्यप्रतिज्ञे ॥

सत्यसन्ध । पु० केकयीतनये । भ
रते । जनमेजये ॥ चि० सत्यप्र
तिज्ञे ॥ सतग्रामन्याप्रतिज्ञायस्य ॥

सतग्रामन्या । स्त्री० द्रौपद्याम् ॥

सत्या । स्त्री० दुर्गायाम् ॥ जनकात्म
जायाम् । सीतायाम् ॥ व्यासमातरि
। सत्यवत्याम् ॥ सत्यभामायाम्
॥ विनामिप्रल्ययमित्युत्तरपदलोप
॥ सत्यभाषिण्याम् ॥ अविनाशि
न्या ॥

सत्याकृति । स्त्री० सत्यापने । मयै
तदवश्य कर्तव्यमितितथ्यकरणे ।
सत्यक्रिया । साङ्० भा० प्रसिद्ध
निद्रमे ॥ सत्यस्यकरण । स्त्रियांति
न् । सत्यादशपथे । इतिहाच ॥

सत्त्वाग्नि । पु० अगस्त्यमुनी । च

सत्ताजित्

डाकर्मज्ञौ ॥

सत्त्वानृतम् । न० वाणिक्ये ॥ सत्यस
हितमनृतम् । शाकपार्थिवादि ॥

सत्त्वापनम् । न० सत्यङ्कारे । सत्त्वा
कृतौ ॥ सत्यस्यकरणम् । सत्त्वाप
पाशेतिथिजापुक्ती । भाषेत्पुट् ॥

सत्त्वोद्यम् । न० सत्यवद्ये । सत्यस्यवद
ने ॥ वद सुपिक्यप्चेतिक्वप् ॥

सत्त्वम् । न० कृतौ । यच्चे ॥ सदादा
ने ॥ आच्छादने ॥ अरण्ये ॥ केत

वे ॥ यज्ञविशेषे । गवायनादिकृतु
विशेषे ॥ यत्रयजमानाएवसमाना

कृत्विगादिरूपेण । कर्मकुर्वन्ति०
तस्मिन् यज्ञे सदक्षिणे सतताज्ञदा

ने ॥ धने ॥ गृहे ॥ कर्मणि । सी
दन्त्यवाऽनेनवा । षट्त्वविशरणग

त्यवसादनेषु । इन् ॥ गृधुवीच्या
दिनाद्योचः ॥ सतः साधून् जा

यतेवा । चैङ्पालने । आतीनुपस
र्गेकइतिक् । नपुसकत्वात्सत्र

स्तेति ॥

सत्त्वम् । अ० सहार्थे ॥ सहजायते ।
त्रैङ्पालने । अम् । यरोदित्वम् ॥

सत्त्वशाला । स्त्री० प्रतिग्रथे । अन्नदा
नाद्युदवसिते ॥

सत्ता । अ० सहार्थे ॥ सत्ताकलत्रैर्गा
ईस्थाम् ॥ सहजायते । चैङ् ।

क्रिप् ॥

सत्ताजित् । पु० कृष्णसञ्जयश्वरे ॥

सत्त्व .

सत्त्वायणम् । न० बहुयजमानके० वै
दिकेकर्मणि ॥
सत्ति । पु० गजे । इस्तिनि ॥ अर्द्धे
। मेघे ॥ चि० जयशीले ॥
सत्त्विकातकम् । न० व्यञ्जनविशिष्टे ॥
यथा । मास बहुयुतेभृष्ट सित्काचौ
ष्याम्बुनामुहु । जीरकाद्यै समा
युक्त परिशुष्क तदुच्यते ॥ तदेव घृ
ततक्राव्य प्रदिग्ध सत्त्विकातकम् ॥
सत्त्वो । पु० गृहपतौ । सदाज्ञादिदा
नकर्तारिभृष्टस्य ॥ नाशौच सत्ति
यांसर्वे० नकारुपात्तकर्मणि ॥
कृत्स्विनि ॥ सत्त्व० अन्नतन्मसंस्था
स्ति । अतश्च निठनावितोनि ॥
सत्त्व । पु० न० जन्तो ॥ न० प्रकृ
तेर्गुणविशिष्टे । प्रौढात्मके सत्त्वगुणे
॥ धेतुप्रोतिनन्दु स्वाभावाद्दतिरि
च्यते० एव दु खमपि न प्रोक्तभा
वाद्व्यदितमन्यन्ते० तान् प्रत्या
त्मयज्ञणम् । नितरेतराभावाः सु
खादयः ० अपितुभावाः ० आ
त्मगच्छमाभावाजनत्वात्० प्रीति
रात्माभावाधीर्षाते प्रौढात्मान ।
भावरूपताचैवागुणानामनुभवसि
द्ध्या० परस्परभावात्मकत्वे तु परस्पर
राश्रयापक्षेकस्याप्यसिद्धिरुभया
सिद्धिरित्यभावः । सत्त्व कघुप्र
कायकमिष्ट साङ्ख्याचार्यैः । य
त्सुखदुःखसुखात्मकसत्त्वम् ॥

सत्त्वविशाल

चेतोऽधर्मविशिष्टे ॥ यस्मिन् सति न
कुतश्चिदुभयमुत्पद्यते न कस्मात्सम्यक्
स्यायाम्बिषाद् समुपजायते त
त्सतत्त्वमिति व्याख्यातार । तथा
हि । एका किं जीवनवासिनिचराज
कस्मिन्ननौतिशास्त्रे । सत्त्वोच्छि
ते मृगपतौ० राजतिगिर परिष
मन्ति ॥ पिशाचदौ ॥ मत्तौ । परा
क्रमे । द्रव्ये ॥ स्वभावे ॥ आत्मत्वे
॥ व्यवसाये ॥ असुषु । प्राप्तेषु ।
चित्ते ॥ रसे ॥ आयुषि ॥ धने ।
वित्ते ॥ यथा । अन्यदुच्छृङ्खल
सत्त्वमन्यथास्त्रनियमितम् । सामा
नाधिकारस्य चित्तजसि मिरये । कु
तद्वृत्ति ॥ जीवात्मनि । अन्तः क
रणे ॥ भिर्विकारमनसि ॥ यथा ।
व्यसनेऽभ्युदये वापि प्राक्विकारिसदा
मनः । ततस्तु सत्त्वमिति प्रोक्तमि
ति । उत्सोऽवशतो ॥ चित्तधर्मे ।
सतोभावा । तस्य भावस्त्वतसौ ।
सौदन्त्यस्मिन् गुणाद्याः । पदुलः ।
अन्धेभ्योपि दृश्यन्त इति त्वनूवा ॥
सत्त्वतनु । पु० वासुदेवे ॥
सत्त्वरम । न० शीघ्रे । अदिकम्विते
। चि० तद्वृत्ति ॥ सत्त्वरवाचकं ते
। सत्त्वसः ॥ अदिकम्विते क्रिया
विशेषणत्वादद्रव्ये वसमानं जीवनम्
। द्रव्ये तु चिकिद् ॥
सत्त्वविशाल । पु० भुवः प्रभृतिस

सत्पथ

स्थान्ते लोकी । चि० सत्त्वबहुले ।
जर्हसत्त्वविशाल ॥ सत्त्वेनविशाल ॥

सत्त्वसमुद्भिः । श्री० अन्तःकरणस्य
निर्मलतायाम् । श्रवणादिपरंपरा
कीणान्तःकरणस्यासम्भावनाविप-
रीतभावनादिमकरादित्ये सम्य-
कशुद्धिः । स शुद्धिः सत्त्वस-
मुद्भिः । तस्या सम्यक्ताभगवत्त-
त्त्वस्फूर्तिर्योग्यता ॥

सत्त्वसङ्ख्येय । पु० चित्तभङ्गे ॥
प्रारब्धकार्यासिद्ध्यादेर्विभाद स-
त्त्वसङ्ख्येयः ॥

सत्त्वसमाविष्ट । चि० सत्त्वेनच त्म-
ना । आत्मविवेकज्ञानेहेतुनाचित्त-
गतेनातिशयेन । सम्यगज्ञानप्रति-
बन्धकरजस्तमेमलराहित्येन । आ-
समन्तात्फलान्यभिचारीणः । आवि-
ष्टे व्याप्ते ॥

सत्त्वसम्पन्न । चि० सद्भावापन्ने ।

सत्त्वस्थः । चि० सत्त्ववृत्तिप्रधाने ॥
पु० विष्णौ ॥ सत्त्व सत्त्वगुणप्रका-
शात्मकमधितिष्ठतिपालनोपाधित-
शाविष्णुरूपेणेतिसत्त्वस्थोविष्णुः
। यदासत्त्वेषुसर्वप्राणेषुजीवरूपे-
णान्तर्धामिरूपेणचतिष्ठतीतिसत्त्व-
स्थः । छा० । सुपिस्थितिक ॥

सत्पथम् । न० सवर्त्तिकायाम् ॥

सत्पथः । पु० अर्चिर्लोध्वनिः । स

सत्सारः

सासौपन्यासः । सन्महदितितत्पु-

रुषः । समासान्तष्टब् ॥

सत्पुत्रः । पु० सदपत्ये ॥ सत्पुत्रे-
णतुजातेनविष्णोपित्रिदिवधयौ । पु-
त्रास्त्रोनरकात्त्रात सत्तेनसुमहा-
त्मना ॥

सत्पुरुषः । पु० पूज्यमानपुरुषे ॥

सत्प्रतियोगः । पु० साधुजनदत्तद्र-
व्यग्रहणे ॥ सदभ्यः साधुभ्यः प्र-
तियोगोदानग्रहणम् । यथा । सप्त-
विंशतिगमाधर्म्यादायालाभक्रिया-
जयः । प्रयोगः कामयोगसत्प्र-
तियोगएवचेतिमनुः ॥

सत्प्रतिपक्षः । पु० तुल्यव्यक्तौ । प्र-
तियोगिनि ॥ न्यायमते । साध्या-
भावसाधकहेत्वन्तरयस्यतस्मिन्-
॥ यथा । शब्दोऽनित्यः श्रवणत्वात्
शब्दवत् । शब्दोऽनित्यः कार्यत्वाद्
घटवदिति ॥ यदा । ऋदोऽवधिमा-
नूभूमात् । इत्यादौबह्वन्धभावव्या-
प्यवद्वद्वादिरिति ॥

सत्फलः । पु० दाडिमवृक्षे ॥ शीम-
नफलवतिवृक्षे ॥

सत्सङ्गः । पु० साधुसङ्गमे । सधर्म-
वर्त्तनजनसमागमे । यथोक्तकुला-
णवे । सत्सङ्गश्चविवेकश्चनिर्मलन-
यनहयम् । यद्यनास्तिनरः सी-
न्धः कथमस्यादमार्गगङ्गाति ॥

सत्सारः । पु० खादिरे । खदिरसा

सदसद्गामनिर्बन्धनीयम्

रे । वृक्षविशेषे ॥

सद्युत्कारम् । न० अन्वृत्तते ॥ युत्का
रेणसहवर्त्तमाने ॥

सदशक । पु० कर्कटे । कुलीरे ।
त्रि० दशयुक्ते ॥

सदशवदन । पु० कङ्कपक्षिणि । र
णालङ्करणे । आनिषप्रिये ॥

सदञ्जनम् । न० कुसुमाञ्जने ॥

सदनम् । न० वस्य । भवने । ग्रहे
॥ सौदन्त्यम् । षट् । अधिष्कर
णस्य, ट् ॥ तीर्थे । जले । ग्लानौ
॥ यथा । दीर्घसदनकाश्याकु
क्षिशूनमयाक्षिमिति ॥

सदव्यय । त्रि० विनाशपक्षयोपल
क्षितसर्वविष्कारगूढे । सखासौ
अव्ययश्चेति कर्मधारय ॥

सदश्वत् । पु० दास्ताश्वे ॥

सद । स्त्री० न० सभायाम् ॥ सौद
न्त्यस्याम् । षट् । असुन् ॥

सदसदात्मकम् । न० स्वरूपपररूपा
भ्यानिरूपणीयसर्वस्मान्जगति ।

जगच्चेदव्यवहारदृष्ट्यासत् । परमा
र्थदृष्ट्याभिनासत् । तत्स्वरूपम् ॥
सदसतीआत्मास्वरूपयस्यतत् ॥

सदसद्गामनिर्बन्धनीयम् । न० अज्ञा
नस्थोत्कृष्टलक्षणे ॥ निदमसम्भवि
० अज्ञानस्यसत्त्वेविदात्मबद्धाभा
वप्रसङ्गात् । असत्त्वेन० वन्ध्यासुता
दिवदपरोक्षप्रतिभासानुपपत्तेः ।

सदागतिः

बाध्यप्रतीत्योष्णानेप्रसिद्धत्वाद्यु
क्ततस्यानिर्बन्धनीयत्वम् ॥

सदमद्योनि । स्त्री० धन्वाधर्ममिश्र
त्वाद्वाक्त्राद्यादिमनुष्येषु । तेषुहि
राजसमिश्रफलमुच्यते । सदसती
र्थेति ॥

सदसद्वादौ । पु० अकलङ्कितयप्रभृ
तिपु० अर्हत्सु ॥

सदसद्विकारम् । न० जगति ॥ सत्
आकाशवायुरूपममूर्तभूतवयम् ।
असत्तत्त्वजलभूमिरूपममूर्तभूत
वयम् । तयोर्विकारतत्परिणा
मरूपयत्तत् ॥

सदस्यति । पु० सभाधिपतौ । स
दसः पति ॥

सदस्यः । पु० विविद्वर्षिणि । सभा
ग्रामन्यनाधिकविचारकी । नृत्वं
विवेक्षे ॥ सदस्मिमाधु० । तद्वता
धुरितियत् ॥ सभ्ये ॥ सदस्मियश्च
सभायाम्बुत्विग्भ्योऽन्ये मिलितायै
ब्रह्मणास्तौ सदस्या ॥

सदा । अ० सर्वकाले । सर्वदृष्टे ॥
सर्वस्मिन्काले सर्वकाल्यकिय
तदकालेदा । सर्वस्यसोन्यतर
स्यादि ॥

सदाकारः । पु० आत्मनि । असी
त्स्वीतन्मात्रव्यवहारकारणभूतआ-
काशोदकासः ॥

सदागतिः । पु० गतिः । गायी ॥

सदानन्द

सदागतिरम्य ॥ नाके ॥ निर्वाणे
॥ सदीश्वरे ॥ सूर्ये ॥

सदाचारः । पुं० प्रातः कृत्यादि
नियमाचरणेनसाधुव्यवहारे । शि
ष्टाचारे ॥ अथमनु । तस्मिन्
देशेयथाचार मारम्पर्यक्रमागत
वर्णानां सान्तरालानां सदाचार उ
च्यते ॥ तस्मिन्देशे । ब्रह्मावर्तदे
शे ॥ सत्तमाचार ॥ सदाचार
वतापु साजितौलीकावृभावपि ।
विशेष कालिकावामनपुराणादौ
द्रष्टव्य ॥ वि० तद्वति ॥

सदाचारवान् । वि० सदाचारविशि
ष्टे । सदाचारिणि ॥

सदातन । पुं० विष्णौ ॥ त्रि०
नित्ये ॥ सदाभव । सायस्विर
मित्यादिना । व्युत्पन्नौतुट् ।
सदाकौया । स्त्री० एकापर्थ्याम् ॥
सदानीरायासरिति ॥

सदादान । पुं० अन्नमोतङ्गे । ये
रावते ॥ हिरण्ये । लम्बोदरे ॥
गन्धहस्तिनि । मत्तगजे ॥ न०
नित्यदाने ॥ त्रि० सर्वदादानशी
ले ॥ सदादानंयम्य ॥

सदान । पुं० समदे ॥

सदानन । त्रि० शोभनवदने । स
त्पाननयस्य ॥

सदानन्दः । पुं० सदाशिवे ॥ सदा
आनन्दः सन् । सर्वदास्थायीना

सदाफला

आनन्दोयस्य । सतः साधून्आ
नन्दयतीतितथा ॥ वि० सतता
लहादयुक्ते ॥ यथा । समानन्दे
सदानन्द सदानन्दोभविष्यति ।
समानदेनिरानन्दो निरानन्दोभवि
ष्यतीतिपुराणे भगवत्तीर्थाव्यम् ॥

सदानसत् । पु० खड्गनखगे ॥
सदानोरयहा । स्त्री० करतीयायाम् ॥
सदानोरा । स्त्री० करतीयायासरि
ति ॥ गौरीविवाहसमये । शङ्कर
करगलितसम्प्रदानतीत्यप्रभवत्वात् ।
सदानोरयस्या अरजस्तलत्वात् ।
तथावाकस्मृतिः । प्रथमेककर्कटे
देवीव्यहगङ्गारजस्तला । सर्वारक्तव
हानद्य करतीयाम्बुवाहिनीति ॥
सदापुष्प । पु० नारिकेलवृक्षे ॥
श्वेतार्के । न० कुदे । मा
घ्ये ॥

सदापुष्पी । स्त्री० अरुणार्के । आ
दिपुष्पिकायाम् ॥

सदाप्रद । त्रि० सततदातरि ॥
सदाप्रसूनः । पुं० अर्कवृक्षे ॥ शी
वितर्के ॥ कुन्दवृक्षे ॥

सदाफल । पु० स्कन्धफले ॥ उदु
म्बरे । नारिकेले । बिल्वे ॥
सदाफलानियमिन् ॥

सदाफला । स्त्री० त्रिसन्धिपुष्पवृक्षे
॥ बालाङ्गु विशिषे । सदावैष्णवः
इ० भा० ॥ सदाफलानिदीपनी

सहज

रक्तपित्तप्रसादनी । कण्डुकच्छुह
रीधेव । वार्ताकीगुणवत्तरेतिराज
वक्षभ ॥

सदाभद्रा । श्री० गन्धार्याम् । भद्र
पण्याम् ॥

सदामुदितम् । न० दानपदवाच्या
यापञ्चन्यासिञ्चौ ॥ नि० सर्वदा
हृष्टे ॥

सदायोग । पु० स्वस्वकृताभिभावे ॥

सदायोगी । पु० विष्णो ॥ शिधे ॥

सदाविभूतस्वरूपे । सदायोगी

स्वरूप । इति ॥ अन्योपांशित

हस्तिगिरिधरपयोगश्चात्स्वरूपा

विभावि । ईश्वरस्यतुल्यरूपानाज

रणात्स्वरूपयायत्स्याभिभावि

सर्वदास्तीत्यर्थः ॥

सदाशय । नि० साधुभिप्राये ॥

सत्प्राशयोयस्य ॥

सदाशिवः । पु० महादेवे । शम्भौ

॥ सदासर्वदा । शिवकल्याणय

स्य । यस्यावा ॥

सहज । नि० सहजै ॥ समानमात्म

नापश्यति । समानकृत्पश्यतिवा

। हृदिप्रैक्षणे । त्वदादिद्विव्यञ्च

क्तोपिवाध्यकृतिकसः । हृद्येति

समानकृत्सादृशः । रुटिरियमा

नामयवार्थीयाद्याः ॥

सहज । नि० सहजै ॥ समानमा

त्मनापश्यति । समानकृत्पश्यति

सहज

वा । हृदिर् । त्वदादिद्विव्यति ।

किम् । हृद्गृहवतुद्वितिसभा

रुटिरियमितनामदृशंनक्रिया

येवास्ति ॥

सहज । नि० तुल्ये । समे । सहजि

॥ समानमात्मना । समानकृत्प

श्यति । हृदिर् । त्वदादिद्विव्य

तिकम् । हृद्गृहवतुद्वितिसभा

य । रुटिरियमितनामदृशंनक्रि

यायेवास्ति ॥ उच्यते ॥

सहजन्दनमस्य । न० निष्कन्दे ॥

तदेव । नि० निष्कटे । देवाण्यति

॥ समानादिश्रीया ॥

सहज । पु० ईश्वरे ॥ सन्ति

ब्रह्मणादिन । सन्त । तैर्गम्यते

प्राप्यतेकृतितया ॥ श्री० श्रीभक्त

गती ॥ ति० सहजिविनिष्ठे ॥ स

तोगतिर्बुद्धिरस्य ॥ सतामस्तित

त्तेतिबिदुषांगति । प्राप्यस्थान स

हति ।

सहज । पु० कौशे ॥ यथोक्तमहा

निर्वाणे । यातोयातोशुक्त य

स्त । शैवेधैवीशुक्तमृत । वैष्णवे

वैष्णव । सौरिसौरिशुक्तसदाकृत

॥ गायपेगायपधैवकौश सर्वत्रसह

ज । अतः सर्वात्मनाधीमान्कौ

शाहीनांसमाचरेदिति ॥

सहज । पु० अविद्यमानत्वमहावा

विद्यमानत्वे । सतः सन्मात्रक्या

सद्यशीच .

भाषाधर्मः सत्त्वप्रमेयत्वादित्यस्मि
न् ॥ चक्षित्वे । देवदत्तस्य पुत्रा
दिकमस्तीत्यस्मिन्नर्थे ॥

सङ्गतः । त्रि० सत्ये ॥

सद्यः । न० वीर्यनि । निकेतने । गृहे
॥ तीर्थे । पानीये । नौरे ॥ सौ
दम्यत् । षट्छविषयरणगत्यवसा
दनेषु । मनिन् ॥

सद्यः कृतम् । न० नामनि ॥ त्रि०
तत्कालकृति ॥

सद्यः प्राणकरः । त्रि० तत्क्षणात्प्र
लकारकद्रव्यादौ ॥ यथा । सद्योभां
स नवान्नश्चवालास्त्रीक्षीरमेजनम् ।
घृतमुष्णोदकाश्चैव सद्यः प्राणकरा
णिषट् ॥

सद्यः प्राणहरः । त्रि० तत्क्षणात्प्र
लायुषीर्नाशकद्रव्यादौ ॥ यथा । शु
ष्कमांसं स्त्रियोष्ठदधावालाकांस्तु
णदधि । प्रभातेमैशुनं निद्रासद्यः
प्राणहराणिषट् ॥

सद्यः शुचिः । स्त्री० सद्यः शौचं ॥ यथा
। देशान्तरमृतेवासीसद्यः शुचियं
तौमृते ॥ इ० गारुडि १०७ अ
ध्याय ॥

सद्यः शिष्या । स्त्री० कपिकच्छाम् ॥
सद्यः शौचः । पु० कार्वादिषु ॥ तौ
यथा । कारवः शिषिपनीषद्या
दासीदासस्तथैव च । राजानोरा
जभृत्याश्च सद्यः शौचाः प्रकीर्ति

सङ्गतिः :

ताः ॥ विशिष्टागरुडकुम्भपुराणशु
द्धिविवेकादौ द्रष्टव्य ॥

सद्यः । च० तत्क्षणे । सपदीत्यर्थे
॥ समानेऽहनि । कृत्यस्मिन्नर्थे । सद्यः
परतुपरार्थे षमद्वयादिना समानस्य स
भाषेऽद्यस्चाहनिनिपात्यते ॥

यथा । सद्यो बलहरानारो सद्यो
बलकरपयः । स्त्रिय गच्छेत्पयः प्रो
त्वाताश्च तृणापुनः पिबेदिति ॥
सदास्तु । नि० नवीने । नूतने ॥

सदेष्टाजातः । पु० शिवे । मत्से ॥
नि० तत्क्षणीत्यन्ते ॥

सदधीनि । पु० देवे । सुरे ॥ सा
स्त्रिकीर्णफलभुजि । सतीथानि ॥
सद्येभाषी । पु० तर्कज्ञे । गोत्र
स्ते ॥ त्रि० तत्क्षणभवनयोग्ये ॥

सद्रूपः । त्रि० अवाध्यमरूपे । सर्व
दास्यायिसरूपे ॥ सत्सदास्यायी
रूपयस्य ॥

सङ्गताः । पु० सत्कथने । सङ्घासौव
ताम् ॥

सङ्गतम् । न० सङ्गरिचे । साधुसु
भावे ॥ त्रि० तद्युक्ते ॥ यथा ।
नासमञ्जसशीले सुसभासौतकदा
चन । सङ्गतसं निकर्षो विद्यया र्द्धम
पिशस्यति ॥

सङ्गतिः । स्त्री० शास्त्राविरुद्धजोवने
॥ प्रमाणात्तरवाधायि ग्यायां ब्रह्मा
कारायां ब्रह्मी ॥ सतीचासौङ्गतिश्च

सध्वृङ्

सतिसर्वदास्त्रादिनिवृत्तिर्वा ॥
 सदृतिभाक् । जि० सदृतिनिविष्टे
 । यथा । पद्यादिनाभीलवतानरा
 यांसदृतिभाजानिजितैन्द्रियाणा-
 म् । एषविधानामिदमावुरजचि
 न्यसदावृद्धमुनिप्रवाद ॥
 सधर्म्मचारिणो । स्त्री० यद्विषयाम् ॥
 सधर्म्मा । जि० तुल्ये ॥ समानधर्म्मा
 यस्तस्य ॥ धर्म्मादिनिचकीरणात् ॥
 सधर्म्माणी । स्त्री० समानधर्म्मावस्था
 म्भायायाम् । पत्न्याम् ॥ सधध
 र्म्मावस्था - धर्म्मसुपत्त्यासहा
 धिकारात् । धर्म्मशीलवर्णानाञ्चे
 ति० इति । निपसर्जनस्तेतिवा
 स ॥
 सधर्म्मा । जि० समानधर्म्माचारिणि ।
 सधवा । स्त्री० पतिव्रताम् ॥
 सधि । पु० धनो ॥ सहधारणे ।
 सहस्थितौ ॥ धानधि । सहधि
 सधि । ॥
 सधि । पु० वृषभे ॥ सहते । यङ् ।
 । सहाधस्यतौसन् ॥
 सध्रीची । स्त्री० सख्याम् ॥
 सध्रीचीन । जि० समीचीने ॥ विभा
 वाश्चेति० ख । सहस्यसधि ॥
 सध्वृङ् । जि० सहचरे । सहगच्छति
 । सहाचति । नृत्विगादिनास्ते ।
 क्षिन् । सहस्यसधि । यमदिता
 भित्तिनिक रक्षाय ॥

समन्दन .

सम । पु० घण्टापाटलिहर्षे ॥ पु०
 स्त्री० वृत्तिकर्षास्त्राणि ॥ दाने ।
 समीतिवद्दाने । प० यच् । जि०
 यच्छिद्यते ॥
 समन्त । पु० विष्णो पारिवर्त्तने
 । ब्रह्मण सुते । सुनिविष्टे ॥
 समत् । य० निवार्थे ॥
 समत् । पु० ब्रह्मणि । दृष्टिर्षे ॥
 समत्कमार । पु० वैद्वस्यजिताप्र
 चेतस्त्रिभुवन पुत्रे । वेधार्थे ॥
 समत् । नित्यकुमारः ॥ ब्रह्मा । य
 मत् । ब्रह्मातमकुमारोऽपत्यम् ॥
 तन्नामकारणमुक्तं हरिभक्ति । ब्रह्मात्य
 प्रसाधेनाह कुमारवृत्तिविद्धिमा
 म । तस्मात् समत्कुमारितिसम
 नामप्रतिष्ठितम् ॥ इति । जिना
 नादादयसावभौसान्तर्गतसावभौ
 मविशेषि ॥ न० उपपुराणविशेषि ॥
 समन्द । पु० समन्दने । ब्रह्मणः
 पुत्रे । यथा । समन्तसमन्दस्य
 समातनमवात्मन् । समत्कुमा
 रसुनीन्निष्कृवान् हरेतस ॥
 यस्तद्विदितसम्बन्ध ॥
 समन्दनः । पु० ब्रह्मणस्तुर्गेषु ॥
 यथा । धर्म्मस्यभायाऽविज्ञास्यात
 र्थापुत्रवत्तुष्टयम् । सम्प्राप्त सुनि
 मादृशयोगशास्त्रविचारकम् ॥
 यथैव समत्कुमारोभूत् । दि
 तीयसमातनः । द्वितीयः सम

सनातनी

कीनामचतुर्थसमन्दनकृति ॥ स
नत्कुमारे ॥
सनपणी । स्त्री० असनपण्याम
सना । अ० नित्ये ॥ सनति । षणस
भक्तौ । आप्रत्यय ।
सनाखल । पु० सनखले । यथा ।
महेन्द्रभीमबिमलकुरुक्षेत्रगया
खला । सनापदोत्तरा सादृष्टा
सा । सनखला खग ॥
सनात् । अ० नित्यार्थे ।
सनातन । पु० अच्युते । विष्णौ ॥
शिवे ॥ अजी । वेधसि ॥ पिष्टयाम
तिथौ ॥ दिव्यमनुष्ये । ब्रह्मण पु
त्रे । सुनिविशिषे ॥ परम्पराप्राप्ते० च
पाधिपरिच्छेदेपिबस्तुत परमात्म
स्वरूपत्वान्नित्ये० आत्मज्ञानविनाशे
शुभमव्ययेसारवृत्ते ॥ चि० स्थिरे
। सुनिश्चये । सर्वदैकरूपे । अवि
नाशिनि श श्रुते ॥ सनाभवः ।
सायश्चिरमिति व्युत्पत्तौ तुट् च् ॥
अनादिपरम्परागते । चिरन्तने ॥
सनातनी । स्त्री० लक्ष्मयाम् ॥ सरस्
व्याम् ॥ दुर्गायाम् । भवान्याम् ॥
निर्वचनम् । सर्वकालेसनाप्रोक्तं
विद्यमानेतनीति च । सर्वसर्व
कालेषुविद्यमानोसनातनीति ॥ अ
पि च ॥ निगुणस्य अनित्यस्य वाचक
श्चसनातन । सदानित्यानिगुणा
याकीर्तितासासनातनीति ॥ टि

सनिष्ठीवम्

त्वान्डीप् ॥
सनात्कुमार । पु० ब्रह्मण पुत्रे०
सनत्कुमारे ॥ सनात्० नित्य कु
मार ॥
सनाथ । चि० सस्वामिके । नाथव
ति ॥
सनाथा । स्त्री० पतिव्रतयाम् ।
सनाथिका ।
जीवज्जर्तृकायाम् ॥
सनाभ । पु० सौदरेभ्रातरि ॥
सनाभि । पु० ज्ञातौ । सपिण्डे ॥
सहीदरे । समानानाभिर्मूलपुरु
षोऽस्य । ज्योतिर्जनपदेतिसमानस्य
स ॥ त्रि० तुल्ये । सदृशि ॥
सनामक । पु० शिभाश्वने ॥ चि०
समाननामवति ॥
सनि । स्त्री० भक्तौ । दाने ॥ सना
ति । षणुदाने । खनिकप्रीत्यादि
ना० कृन् ॥ सनन वा ॥ अर्धे च
वायाम् । गुर्वादि प्रार्थनवाक्यविद
र्थे निधीकरणे ॥ यथा । हेस्वामिन्म
माभिषेक कुरु । अपि च । दाहिना
यकुलाचारनलिनोकुलवज्रभ । त्वत्
पादाम्बोरुचक्ष्यादिहिमूर्ध्नि कृपा
निधे० कृति ॥
सनित । चि० प्रतिपन्ने ॥
सनिष्ठीवम् । न० सङ्गोपवचसि । स
निष्ठे च । निष्ठेवनम् । छिद्युनिर
सने । घञ् । लघूपधगुणः । ट

सन्तति .

षादरादित्वादीकारः । सहनिष्ठो
वेन . श्लेषकशादिनिर्गमनेनवर्त
तेकृतिसन्निष्ठोवम् । त्रि . तद्वति ।
सनिष्ठोवम् . न . सश्लेषवचसि । अ
भ्वूकते । निष्ठोवम् . निष्ठोवः ।
। छिबु . । घञ् . लघूपधगुण .
सहनिष्ठोवेनश्लेषकशादिनिर्गमने
नवर्ततेकृतिसन्निष्ठोवम् । अभ्वूक
त सनिष्ठोवमित्यमरः । त्रि . त
द्वति ॥

सनी . स्त्री . सनिष्ठव्यर्थे ॥

सनीड . त्रि . निकटे । समीपे ।

उपकण्ठे ॥ समाननीडं वासस्या
नमस्य । सहनीडनेतिवा ॥

सनुतर . अ . अन्तर्हाने ॥

सन्ततः । पुं . ऊवरविशिष्टे । तद्वत्
अवस्था । सप्ताहवाद्याहवाद्याह
वाहमयापिवा । सन्तत्यायिऽविस
र्पीयात्सन्ततः सनिष्ठव्यतद्वति
॥ विकल्पोवातिकादिभेदात् । स
न्तत्यानेरन्तर्हाने . अविसर्पीअपरि
त्यागौ ॥ न . सतते ॥ त्रि . त
द्वति । व्याप्तं ॥ विसीर्षे ॥ सन्त
न्यतेत्य . तनु . । ततः । अनुदात्तो
पदेशितिनक्षीपः । समीपवहिततत
थारितपञ्चमक्षीपाभावाः ॥

सन्ततम् । अ . सातत्ये ॥

सन्तताभ्यासः । पुं . स्वाभ्यासे ॥

सन्तयिः । स्त्री . गोत्रे । अभिजने ।

सन्तान .

सन्ताने ॥ पञ्चमी . पुत्रपौत्राणां
पारम्यर्थे ॥ विस्तारे ॥ तनये ॥
दुहितरि ॥ सन्तान्यते । तनीसिद्धि
वाङ्मिन् पारम्यर्थे ॥

सन्तप्त . त्रि . अध्वगमनादिनाश्रान्ते
। तत्पश्चादवस्था । सन्तापितस्तुस
न्तप्तौधूपितधूपामितौचदूनश्चेति
॥ सन्तप्यतेत्य . तपसन्तापे । ततः
अकर्मकत्वात्कृतरिवात्त ॥ प
रमेतिद्विस्ते ॥ अन्तजतापयुक्ते ॥

सन्तमसम् । न . विष्वग्धुक्ते । व्याप
कान्तकारि ॥ समन्तात्सर्वत . .
तम । अवसमन्तेभ्यस्तमसकृत्य
अ . ॥

सन्तारयम् । न . तरये । पारगमने ।

अवनपूषकदेशान्तरगमने ॥

सन्तर्हणम् । न . इडसंज्ञके ॥

सन्तर्पणम् । न . प्रीचने । तप्तौ ॥
द्राचादादिमखर्जरीकदलीयकर्त्रा
लाजाण्यसंभ्रान्तसंभ्रान्ति ॥
त्रि . दक्षिणकारके ।

सन्ताप्यित . वि . सम्यक्प्रोषिते

सन्तानः पुं . सन्ततौ । विस्तारे ॥

गोत्रे । वंशे । अन्वयाये ॥ अप

त्ये ॥ सन्तान्यते । तनुविस्तारे ॥

ब्रह्म . सुरहृते । कल्पवृक्षे ॥

सम्यक्तनीतिपुण्याभिज्ज्वलितौति

सूचं . तनीतीवपसकृद्वाजावः ॥

सम्यक्तन्यन्तेपुण्याभ्यासिद्विज्ज्वलि

सन्तुष्ट .

करणे हवश्चेति चञ्वा ॥
 सन्तानिका । स्त्री० मर्कटजालके ॥
 छुरिकाफले । फलेने ॥ क्षीरादिसा
 रे । मलाङ्क० इ० भा० ॥ सन्तानि
 कागुरु श्रीतादृष्यापित्तस्रवातनु
 त् । तर्पणीश्च हृषीस्निग्धाबलासव
 लशुक्रदा ॥
 सन्ताप . । पु० अनिजतापे । सञ्ज्व
 रे ॥ सन्तापयति । तपसन्तापे ।
 व्यत । पचाद्यच् । सम्यगुत्तापे
 । औष्ण्ये ॥
 सन्तापन । पुं० स्मराशुगविशेषे ॥
 त्रि० सम्यक्तापकारके ॥
 सन्तापित . । त्रि० अध्वादिनाश्रान्ते
 । सन्तप्ते ॥ सन्ताप्यतेऽस्मि । तपदा
 हेचुरादि । ता . । अकर्मकत्वा
 त्कर्तरिवाक्ता ॥
 सन्तार . । पुं० सन्तरणे ॥
 सन्ति . । स्त्री० दाने ॥ अवसाने ॥
 पुं० भृत्ये ॥
 सन्तुष्ट . । त्रि० उत्पन्नालम्प्रत्यये । नि
 वृत्तस्मृष्टे । सन्तोषयुक्ते ॥ यथा ।
 अप्राप्त हिपरित्यज्यसम्प्राप्ते समतां
 गतः । अदृष्टखेदाखिदीयः सन्तु
 ष्टकृतिकथ्यतकृति ॥ असन्तुष्टादि
 जानष्टाः सन्तुष्टाश्चमहीभुजः । स
 चञ्जगणिकानष्टानिलंज्याचक्षुषा
 कृताः । पुं० अश्वखरणी । खखरइ०
 भा० प्रसिद्ध ॥

सन्दानम्,

सन्तुण . । त्रि० विष्टे । व्याप्ते ॥
 सन्तोष . । पु० विद्यमानभोगोपकर
 णादधिकस्यानुपादित्सारूपायाचि
 त्तवृत्तौ । आनमने । यदृच्छालाभ
 सन्तुष्टौभलाभेचाविषादे । अलस्य
 दूधौ । यथासम्भवभृत्यात्मदायधा
 रणावश्यकपञ्चयज्ञाद्यनुष्ठानमाप्नो
 चितधनानधिकायास्तृष्टायाम् ॥
 सन्तोषान्नतद्वत्तानाद्यत सुख शान्त
 चेतसाम् । कुतस्तदुपलुब्धनामि
 तश्चेतश्चभावताम् ॥ धृतौ । स्वा
 स्थये ॥
 सन्तास . । पु० साध्वसे । भये ।
 सन्दश . । पु० कङ्कमुखे । स दसीति
 व्यातेलिङ्गयन्त्रविशेषे । एकाङ्गानु
 बादेनविधीयमानयोरप्यङ्गयोरन्तरा
 लीविहितत्वसन्दशः ॥ नरकवि
 शेषे ॥
 सन्दशिका । स्त्री० सुचुव्याम् ॥ लौ
 ङ्ययन्त्रविशेषे । कातारि० इ० गौ०
 दे० भा० प्र० ॥
 सन्दर्भ . । पुं० प्रवन्धे । रचनायाम्
 । यन्यने ॥ प्रकरणे ॥
 सन्दर्शनम् । न० साक्षात्कारे । स
 दृश्यते । दृष्टिर् . । व्युट् ॥ स
 म्यक्प्रकारेणदर्शनवा ॥
 सन्दर् . । त्रि० सम्यक्प्रकारेणदृष्टे
 सन्दानम् । न० दामनि । दे० जन
 काक्षीपादवन्धनरञ्जौ ॥ सन्दोयते

सन्दिष्टार्थः .

सम्पूर्णाहाण्वन्वनकृत्यऽस्माच्चट् ।
 पु० गजस्त्राष्टोवतीरधिभागी ।
 सन्दानिका । स्त्री० परिखदिरः ।
 विट्खदिरः ।
 सन्दानितः । वि० बन्धे । सन्दान्य
 तेस्म ॥ दानखण्डनी । क्त ॥
 सन्दानिनी । स्त्री० गीगृही ।
 सन्दाव । पु० पलायने । प्रद्रावि
 ॥ सन्दवनम् । दुर्गतौ । समि
 युद्, दुर्गतिषञ् ।
 सन्दावः । पुं० मुखतास्त्रोष्ठदा
 वः ।
 सन्दिग्धः । वि० सशययस्त्रो । सं
 शययुक्ते ॥ सन्दिद्यतेस्म । दिङ् ।
 । क्त ॥
 सन्दिग्धमतिः । वि० सन्देहविष
 यीभूतबुद्धियुक्ते ॥
 सन्दिग्धार्थः । पु० सन्देहविषय
 भूतार्थे ॥ वि० तन्निमित्ते ।
 सदिता । वि० बन्धे । अस्यपर्याया
 । बद्धिसन्दानितमूतमुदितसन्दि
 तंसितमिति ॥ सन्दोषतीस्म । दि
 षवखण्डने । क्तः ॥ सन्दोषेस्म ।
 वा ॥ ययिते ॥
 सन्दिष्टम् । न० वार्तायाम् । स
 न्देशे । वि० व्याहृते । उक्ते ।
 कथिते ।
 सन्दिष्टार्थः । वि० सन्देशवदे ।
 इ० कथित् ॥

सन्देशवरः .

सदिज्ञान । वि० सांशयिके । य
 वा । सन्दिज्ञान सांशयिक सं
 शयपन्नमानसः ॥
 सन्दिष्टमानः । वि० सशयविषयो
 भूते । सांशयिके ॥
 सन्दो । स्त्री० खट्वायाम् ॥ निषया
 खट्टिकासन्दोतिषिकाण्डशेषः ॥
 सन्दीप्तः । वि० प्रज्वलिते । खण्ड
 ठा० इ० भा० ॥ यथावातत्तिष्ठ
 तिदीप्यतावत्तत्त्व समभ्यसेत् ।
 सन्दोर्भभनकीनुक्प खनतिपाव
 ति ॥ सन्दोष्यतेस्म । दीपीदीपौ
 । क्तः । ईदित्वासेट् ॥
 सन्दोष्यः । पु० मबूरयिखाङ्गणे ॥
 सन्दिष्टः । वि० सन्देशविषये ।
 नसन्दिष्टेतिष्ठतिरूपमस्य ॥
 सन्देशः । पुं० संवादि । सन्देशा०
 इ० भा० ॥ षोडशम्वरीरपिष्ट
 त्तापास्त्रीमभ्यवर्तिनौहोहोदन्तौ
 सन्देशानुच्येते । सन्दिश्यते । दि
 षः । इकचेतिषञ् ॥
 सन्देशवाक् । स्त्री० वाचिके । परे
 षोक्तार्थस्यपरमप्रत्युक्तौ ॥ सन्दि
 श्यतेतिष्ठतिषदेशः । सन्देशार्थः
 तस्यवाक् ॥ सन्दिष्टोद्योषयेत्येति
 सा ॥
 सन्दिष्टवरः । पुं० दूते ॥ सन्देश
 वचिर्वाहरति । इङ् । हरतीरनु
 यमनेऽङ् ॥

सन्धाता

संदेशहारक । पु० दूते ॥ संदेश
हारक ।

सन्देह । पु० विचिकित्सायाम्
। सशये । हृदयशङ्कौ ॥ यथा ।
व्याख्यानतोविशिषप्रतिपत्तिर्नहि
संदेशादलक्षणमिति । नहि संदेश
मात्रादलक्षणताभवति । पुनः प्र
माणान्तरेण निश्चयोत्पादादिति ।
संदेशनम् । दिवउपचये । भा
विषञ् । देहमध्यभागे ॥ सन्दे
ह्यते । उपचययति इति वा । पृथि
व्यादिभूतैरुपचितेशरीरे । अल
ङ्कारविशिषे ॥ यथा । विषयोविष
यीयवसादृश्यात्कविसम्भतात् ।
संदेशगोचरी स्यातां संदेशालङ्घति
इति ॥

सन्दोह । पु० विसरे । समूहे ॥
सन्दुह्यते । दुष्टप्रपूरणे । घञ् ॥
सन्द्राव । पु० पलायने । अस्यप
र्यायायथा । प्रद्रावीद्रावसन्द्रावस
न्द्रावाविद्रवीद्रव । अपक्रमोपथा
नश्चेति ॥ सन्द्रवणम् । द्रुगती
। समियुद्रुदुवइति घञ् ॥

सन्धा । स्त्री० स्थितौ ॥ प्रतिज्ञा
याम् ॥ सन्धाने ॥ सन्धानम्०
अववा । उ० धाज० । आतच्छी
पसर्गकृत् ॥

सन्धाता । पु० श्रीहरी ॥ कर्मफ
ले । पुरुषानसन्दधाति । उ० धा

स धि

ञ्० । टच् । सन्धत्तसंयोजय
तिकर्मफलौ पुरुषानवा । चि०
सन्धानकर्त्तरि ॥

सन्धानम् । न० अभिषवे । सुराक
रणे । सुरोत्पत्तिप्रकारे । मदसु
आवना० इ० भा० ॥ सङ्घट्टने
। मिथोऽवयवसंयोजने । जीड
जीडना० इ० भा० । सन्धीय
ते । उ० धाज० । ल्युट् ॥ का
ञ्चिके ॥ मदिरायाम् ॥ अवदशि
॥ सौराष्ट्रे ॥ धनुषिशरयोजने ॥
यथा । तदाशुक्रतसन्धानप्रतिसङ्घ
रसायकम् । आत्तं चाशायव , श
स्त्रं न प्रवृत्तुमनागसि ॥

सन्धानित । चि० सन्धानविशि
ष्टे । सङ्घट्टिते ॥ इतच् ॥
सन्धानी । स्त्री० स्वर्णरूपान्यसङ्घ
नि । कुप्यशालायाम् ॥ स धा
ने । स धिकायाम् ॥

स धार्थ्यं । चि० अनुष्ठेये ॥

स धि । पु० राज्ञाघङ्गुशान्तगं
तगुणविशिषे । स्वर्णादिदानेन वन्
धादिभिः प्रीत्युत्पादनान्मौक्त
रणे । पणव धेने काथ्ये । अरिवि
जिगीषाव्यवस्थाकरणरूपे० ऐक्य
स धौ ॥ उभयोर्मेलने ॥ यथा ।
शत्रोर्हृदधिपरिज्ञाय च यस्त्वस्य निरी
क्ष्य च । स्वामिने कथयेत्स धिमन्त्री
हितकरप्रभो ॥ तथा चोक्तं रामा

स धि

बन्धे मा लघ्वता । यथा । ततस्तु
 मह प्राप्ती मा लघ्वा वा ज्ञा मरा च स ।
 राव च लघ्वत् । श्रुत्वा मा तु । पैता
 महेऽमरीत् ॥ विद्या लभिविनी
 तीक्ष्णराजराजन्मवानुग । स
 यासि चिरमै श्रव्यमरीककुर्वते वधि
 । सन्दधानो विद्या लभिविद्युत्तम
 चारिभिः सह । सपञ्चनर्जन कुर्व
 न् महदै श्रव्यमभुते ॥ जीवमा
 निमकर्तव्यो राज्ञा सन्धि । समेन
 च । नयचमममन्यो तज्यायान कु
 र्वीत नियमम् ॥ अधिपत्यस्तु च
 नावमन्यो तनीपि चेत । किन्तु तेन
 सह विग्रह कुर्वीत । जीवमान स
 मवसन्धि कुर्यादित्यर्थः ॥ तन्म
 च्छन्दो चेतसन्धि सह रासे च रावच
 । चद्व्यमभियुक्ताः स्मसा च तस्मै
 प्रदीयताम् ॥ तस्मादेव पञ्चः स
 र्वे गन्धर्वाश्च यै विष । विरीध
 मागमसी न सन्धि सेन चरी च्यतामि
 तिसन्धो वती पूर्वा ररूपेऽस्मिन्नति
 सन्धि । स धीनि । स्तुति । सन्धा
 ने । सन्धानम् । आविष्कः ।
 पञ्चसन्धौ ॥ सन्धो वती दानादिभ्य
 अस्मिन् । कृत्वाञ् । कपसर्गे
 कीः किः ॥ सुवक्त्रावाम् ॥ म
 ये ॥ वीर्यौ । सङ्गृह्णे । एकप
 ष्ठी नवीभिर्नो सङ्गृहे । सावकाशे ॥
 रूपकायां सुखाद्यहे । नः च्छात्रे ॥

स धि पूजा

यथा । मुख प्रतिमुख गर्भोऽवमर्श
 पस इति रितिसन्धो वदति । भेदे ।
 व्याकरणे तु । चर्च इव सेकने । स
 हितायाम् । तज्जचमम् यथा ।
 चर्चमाचो चारका सिनाम्बु चित्तो
 र्वच्योर्दुततरो चारक सन्धिरिति ।
 सन्धिविधायकसूत्रविहितकार्ये वा ।
 सन्धिका । स्त्री० अभिषे । मद्यस
 मन्धाने ॥
 सन्धिचौरः । पु० चौरविजिषे । कु
 ष्ठिषे । चारके ॥
 सन्धिजा । स्त्री० पुष्पविषयवर्धने ॥
 जितसन्धौ ॥
 सन्धिजीवकः । वि० कुसुमाविभवा
 न्येषिणि । पाञ्चके ॥
 सन्धित । वि० स धियुक्ते मितिते ॥
 सन्धिस्तु । वि० सन्धातुमिच्छौ ।
 दधाते । सन्ननादुप्रत्ययः ॥
 सन्धनाञ् । पुं सुग धिद्वयविजिषे ।
 मति । यज्ञे ॥
 सन्धिनौ । स्त्री० ज्ञातमेषु नावाङ्गि
 । हवभाक्तानामाम् ॥ चकाजदु
 ग्धोक्तायाम् । दिङ्कासिऽस्मा ।
 जीष्वादिवादिनि । चवश्यंसन्ध
 सेवा । आवश्यकीविनि
 सन्धिपूजा । स्त्री० आर्द्धो वमहापू
 जान्तगतवती यपूजायाम् ॥ यथा
 । चरुमीनमसी सन्धो वती यास्तु कथ्य
 ते । तस्य पूज्यात्तत्र पुन्ययोगिनी

सध्या

वासयुता ॥ अपिच । अष्टम्यास
धिये। गेसकलपरिजनै पूजयेतस
त्वभावे रिति ॥

सधिवध । पु० भूमिचम्पके ॥
सधिवधम् । न० शिरायाम् ॥
सधिला । स्त्री० सुरुङ्गायाम् । गू
ढमार्गे । सुरङ्ग० इ० भा० प्र०
॥ नद्याम् ॥ मन्दिरे । ओक
सि ॥

सधिवज्री । स्त्री० चिसनृधिपुष्पे ॥
सधिवेला । स्त्री० कालविशेषे ।
अहोरात्रादिमेलनकालरूपे ॥
सधिवारक । पु० कुम्भिले । स
धिवीरे ॥

सधुक्षिक । त्रि० प्रदीप्ते ॥
सन्ध्यम् । न० स्वप्नस्थाने ॥ सध्य
स्वप्नस्थानमिति वेदेदर्शनात् ॥

सन्ध्या । स्त्री० पितृप्रस्थाम् ॥ नदी
विशेषे । युगसन्धौ ॥ चिन्तायाम्
सश्वे । सौमि ॥ सधाने ॥ कुसु
मान्तरे ॥ दुर्गाशाम् ॥ अहोरात्र
सधौ ॥ यथा । अहोरात्रस्य य
सधि सूर्यनक्षत्रवर्जित । सा
तुसध्यासमाख्यतामुनिभिस्तत्त्वद
र्शिभिरिति । कालभार्येयम् । य
थाकालव्यतिस्त्रोभार्याससध्यारात्रि
दिनानिच । याभिर्विनाविधात्राच
सङ्गाकर्तुं नशक्यतइति ॥ सध्या
रात्रिवह्निजनानामपिकालाधीनत्वात्

सन्ध्या

स्त्रीसदृशत्वात्स्त्रीत्वम् ॥ प्रातर्मध्याह्न
सायाह्नरूपकालविशेषे ॥ त्रिकालवि
हितैकर्मविशेषे ॥ अत्रोक्तमहानिर्वाण
तन्त्रे । सध्यात्रैकालिकोकायावैदि
कीतान्तिकीक्रमात् । उपासनाया
मेदेनपूजाकुर्याद्यथाविधि ॥ ब्रह्म
मन्त्रोपासकानागायत्रं जपनात्प्र
ये । ज्ञानाद्ब्रह्म तितहाच्य सध्या
भवतिवैदिकी ॥ अन्धेषावैदिकी
सध्यासूर्योपस्थानपूर्वकम् । अ
र्घ्यदानदिनेशयागयाजपनतथा
॥ अष्टोत्तरसहस्र जायतरादशधा
पिवा । जपानानियमोभद्रे सर्व
त्राङ्गिककर्माणि ॥ शूद्रसामान्य
जातौनामधिकारोऽस्ति केवलम् ॥
आगमोक्तविधौदेषिसर्वसिद्धिस्ततेभ
वेत् ॥ प्रातः सूर्योदय काले ।
मध्याह्नस्तदनन्तरम् । सायसूर्या
स्तसमयस्त्रिकालानामयुद्धक्रम
। इति ॥ तत्काले । उपास्या
अपिदेवता । सध्या । तथाचयाज्ञ
इत्यर्थः । सधौ सध्यामुपासीत
नास्तगेनाद्गतेरवाविति ॥ उपासना
पक्रममोहसवत् । प्रातः सध्यां
सनक्षत्रामुपासीतयथाविधि । सा
दिक्षापश्चिमांसध्यामहोस्तमितभा
स्करामिति ॥ गायत्रीमन्त्रसित्ताव
द्यावदादित्यदर्शनमेतत्पुनरुदितघो
मौतरविषयम् । सन्ध्याकर्माणि

स ध्या

सानेतुखय होमो विधीयत इति दक्षो
 क्तो । स ध्याः स न्यायाः षष्ठम
 मुहूर्तकालमाह स्मृतिः । पूर्वा
 परितया स न्यसि स न्यस्य प्रकीर्त्तिते ।
 समसूर्ये पि स ध्याः क्रमेण मुहूर्तं सप्त
 मोपरीति । विधीयमाह व्यास
 गायत्रीनामपूर्वाहणे । सावित्री
 मध्यमेति । सरस्वती च सायाह्ने
 सैव स न्यस्य विपुष्पता प्रतिपद्यते
 दौ पादपातकादुपपातकात् । गा
 यत्री प्रोच्यते तस्माद्गायन्तं वायते
 यत । स विदुषो तन्मात्सैव सावि
 त्रीपरिकीर्त्तिता । जगत प्रसवि
 त्रीत्वाद्यायुपत्वात् सरस्वतीति ।
 एतत् स न ध्याय्य प्रोक्त ब्राह्मण्यय
 दधिष्ठितम् । यद्यन स्याद्दस्तवन
 स ब्राह्मण उच्यते इति । स न ध्यात्री
 ऋषिः श्रुचिर्निर्त्त्वमनसः । स न कर्म
 स्विति च स्मृति । स न ध्यात्री न
 शुद्रवद्व्यवहर्तव्य । यथाह मनु
 । नातिष्ठति तु यः पूर्वानोपासो यश्च
 पश्चिमाम् । स शुद्रवद्विष्णुवायं स
 र्वस्यः द्विजकर्मण इति च नेनैव प्र
 त्यवाधिन स न ध्योपासनं निवर्त्तते
 ता । निवर्त्तत्वं पितृवदपि विहितपाप
 यश्च फलत्वमविरुद्धमिति कुल्लूक
 भट्टीगौड । अत्र यातातपः । अ
 त्र क्षमास्तुष्टिप्रोक्त षड्विधा तत्त्वना
 दिनः । आद्यो राजभृतस्तं वा वि

स ध्या

तौ यः क्रयविक्रयो ॥ इतीदौ न
 हुयाश्च क्षात्रतुर्गोत्रा मवाकक ।
 पञ्चमस्तुभृतस्तं वा यामभ्यनगरस्थश्च
 । अनादि त्वानुय पूर्वसादि त्वा
 चैव पश्चिमाम् । नोपासीत द्विज
 स न ध्यास्य षोऽनाह्यश्च स्मृतः ।
 राजभृतो राजसेवकः । यामादेर्भृ
 तैर्भरणीयः । जननमरणाभौषित
 विधीयया । स न ध्यापञ्चमवाय
 च नैव्यश्च स्मृति कर्मणः । तन्म
 ध्योपास्येत्तत्तत्पादनाहानोपुन क्रि
 या ॥ साय स न ध्यानि विधवाजी
 यथा । सङ्क्रान्तो पश्यीरन्तोद्वाद्
 श्यायाह वासरे । साय स न ध्यानि
 कुरुर्नीतकृते च पितृहो भवेत् । इ
 ति । तत्काले यवनादिनिषेधा
 यथा । स प्रमथ्य वनं जानमुहूर्तं
 भोजन गतिम् ॥ उभयोः स ध्यायो
 निर्त्त्वमाध्याह्ने चैव वज्रं येदिति ।
 अस्मात्पुत्रफलमाह यातातपः । अ
 नृत्तमद्यगन्धश्च दिवामैश्वर्यमनैव च ।
 पुनातिष्ठ वलक्ष्मा इव हि स न ध्याः क्षा
 पासिता । यद्विपुला कृती स न ध्यानी
 छेद्यत गुणा स्मृता । नदीपुत्रतसा
 ह स्त्री ज्ञानतामिरसं प्रधी । प्राकृ
 ती एकगुणा ॥ कालपरिमाणमाह
 याश्च वज्रं च । आसङ्गो विस्तृत
 दिवसानां यथ क्रमम् । स न ध्यासु
 हूर्तमात्रे हि राजासीदुद्धोपसासनेति ।

सन्ध्य पुण्यो

समाप्तिकाल चाह । जपज्ञासीतसा
विभीप्रत्यगातारकोद्गात । सन्ध्या
प्राक्प्रातरेव हितिष्ठेदासूर्यदश
नात् ॥ प्रत्यक्पश्चिमाभिमुख ।
प्रक्पूर्वाभिमुख । आसीतति
साय जपेयास ततीर्थम् । तिष्ठे
दितिप्रातर्जपेज्ज्वलार्थम् । मध्या
ह्नसन्ध्याजपेप्यर्हतेव ॥ सन्ध्यग्ध्या
यन्त्यस्याम् । ध्येचिन्तायास , आ
तस्थोपसर्गश्चङ् ॥ यथा । सन्द
धाति । कुधाञ् । अय्यादित्वाद्य
क् । आतीलीप । तीर्थविशिष्टे ।
सन्ध्याय । पु० युगसन्धौ ॥ पश्याश्च
विवरण युगे ॥

सन्ध्याकाल । पु० सुहृत्तमात्रे ॥ स
न्ध्याकालीप्रणवस्याहुतित्रयोपितांसा
विभीर्ब्रह्मणादिर्जपेत् । सन्ध्या
या काल ॥ आहारमेधुननिद्रां
सन्ध्याकालीविवर्जयेत् । कामं वा
ध्वयनशान्तिथदानप्रतियहौ ॥
सन्ध्यचल । पु० शैलविशिष्टे । स
न्ध्याविशिष्ट कृतवान् । रात्रयस्या
द्विधे सुत । अतः सन्ध्याचल
नामतस्त्रगायतिदेवता ॥ सचद
विषयाकाष्टायांबोभवास्त्यशैला
दैशान्यावर्तते ॥

सन्ध्यानाटौ । पु० शमी । शिवे ॥

सन्ध्य पुण्यो । स्त्री० जात्याम् । माल
त्वाम । सुमनायाम् ।

सन्ध्योपासनम्

सन्ध्याबल । पु० राक्षसी ।

सन्ध्याबलि । पु० शिवालयात्सृष्ट
वृषे ॥ येशिवायतनात्सृष्टालो सन्ध्या
बलयावृषा ॥

सन्ध्य भ्रमम् । न० स्तर्णगैरकी ॥ साम्य
मेवे ॥

सन्ध्याराम । पु० लोहिते । न० सि
न्दूरे ॥

सन्ध्याराम । पु० विधातरि ॥

सन्ध्यालक्षणम् । न० सन्ध्याखरूपे ॥
यथा । पर्व स्तमितानुदितात्सूर्या
दख्यष्टम नभोयावत् । तावत्सन्ध्या
कालश्चिह्नैरेतै फलवाच्यम् ॥
चिह्नानिफलानिप० बाराहीस हि
तायाम्द्रष्टव्यानि ॥

सन्ध्योपासनम् । न० स धयायावृक्ष
णोऽभिन्नायागायत्याध्याने ॥ यथा
। नभिन्नाप्रतपद्येतगायत्रीब्रह्मणा
सह । साहमस्मीत्युपासीतविधि
नायेनकेनचिदितिव्यास ॥ सन्ध्या
या सन्ध्याकालाधिष्ठित्यागायत्री
देव्याउपासनध्यानम् ॥ यथा ।
ब्रह्मणोपासितासन्ध्याविष्णुनाशङ्क
रेणच । कस्तानोपामयेह्रींसीसिद्धि
कामेद्विजितमङ्गतियाज्ञवल्क्येन
देवीत्वं नकीर्तनात्सन्ध्यारूपाया-
देव्यो प्राणायामादिनापासनम् ।
राधनमिच्छ ॥ यथा । स ध्ये
तिप्राश्नायामादिकर्मनामउपासन

सन्नयः

सिधनमनुष्ठानमिति यावदित्यर्थः ॥
 सन्नः । पुं० पियालवृक्षे ॥ चि० अ
 वसादसंयुते ॥ शीर्षे ॥
 सन्नकः । पुं० पियालवृक्षे ॥
 सन्नकद्रुः । पुं० पियालवृक्षे । चार
 द्रु० भा० प्र० ॥ सन्नोलीनः कद्रु
 पिङ्गलवर्णीयः ॥
 सन्नतः । वि० सम्यक्प्रज्ञोभूताङ्गे
 । स नमसिद्धः । अम० । त्तः ॥
 सन्नतिः । स्त्री० ध्वनीवद्दे । प्रपत्ती
 ॥ नम्रतायाम् ॥ यथा । हरिवर्षि ।
 यत्तद्वी० श्री । स्थितातत्र । यत्तद्वी
 यत्तसन्नतिः । सन्नतिर्ज्ञेययात्री
 खनित्यङ्गुष्णे महात्मनि ॥ सम्यक्
 • नतिः ॥ आनुकूल्ये ॥
 सन्नद्वयः । वि० युद्धायसज्जे । धृत
 सन्नाहि । अक्षपर्वायायवा । सन्न
 द्धीर्बर्मितः सज्जोद्दिशिताव्युठ
 ककटः । कृति ॥ व्यूहरचनमास्थि
 ते ॥ सन्नृचति० सन्नृचतेकावा ।
 अक्षपर्वने । अक्षमकत्वात् । कर्त
 रि० कर्मणिवाक्तः । मन्त्रादिस
 युते ॥ सज्जाति ॥ यथा । कतिबसन्न
 द्धमनीप्रपञ्चवेतिरघुः ॥
 सन्नद्रुः । पुं० पियाली ॥
 सन्नवः । पुं० समवाये । समूहे । पु
 हस्थायियक्षे । अनुसैन्ये ॥ सन्नय
 नमसन्नोपतीवा । सन्नयान्तावा । श्री
 कृप्रापः । एरञ्च । पञ्चाङ्गुल्या ॥

सन्निधिः

सन्नृचनम् । न० कवचादिधारणे ॥
 सन्नाहः । पुं० कवचि । बर्मणि ॥ सं
 बर्मायति० सन्नृचात्मात्मनेसज्जतो
 त्वमो । सन्दृश्यते । दृश्यते । स
 न्नाहपदपञ्चकम् ॥
 सन्नाहा । पुं० सन्नाहयोग्ये ॥ यु
 वार्हगजी ॥
 सन्निकर्षः । पुं० सन्निकर्षः । समी
 पे । निकटे ॥ अतिव्यवितसन्निकर्षी
 ॥ वयस्यानि ॥ न्यायमतीत० विषये
 निद्रवसम्बन्धि ॥ सन्निकर्षणकारण
 म् ॥ सन्निकर्षणम् । कृष्ण० । च
 यः ॥
 सन्निकर्षणम् । न० सन्निकर्षः । सन्न
 कर्षे ॥ कृषिर्गुट् ॥
 सन्निकटः । वि० समीपे ॥ सन्निक
 ष्यतेका । कृष्ण० । त्तः ॥
 सन्निकटम् । न० सन्निकर्षः । स
 न्निधी ॥
 सन्निकटानम् । न० सन्निकर्षः । निक
 टे ॥ आशये ॥ ब्रह्मादोषार्थासन्न
 धानमिति ॥ न० कवचस्थाने ॥ स
 न्निकटनिधीयतेऽस्मिन् । कृष्ण० ॥
 सन्निधिः । पुं० सन्निकर्षः । अन्तिके
 ॥ इन्द्रियगोचरे । प्रत्यक्षे ॥ वाक्या
 यंज्ञानहेतौ । पदानामविवक्ष्येना
 न्धारणे ॥ प्रहरेप्रहरेऽसन्निकटोवा
 रितानि० नामान्येकादिपदानि
 नप्रमाणम् । सन्निकटानामावात् ।

सनिपातज्वर .

संनिधानम् । छुधाञ् । उपस
गोघो . कि : ॥

स निपतनम् । न० सम्यङ्निपाते ॥
स निपात . । पु० सङ्गमे । मेलने ॥
तालविशिषे ॥ यथा । एकएवगुरुयं
चस निपात . स्रज्ज्यतइति ॥ चि
दोषजनितव्याधौ ॥ यथा । द्युल्लु
खेकोल्लुखे : षट्, छुर्हीनमध्याधि
को षषट् . समैश्चैकोविकारास्तो
स निपातास्त्रयोदश . इतिचरकैच
योदशस निपाताउक्ता : । तेयथा
वातील्लुख १ । पित्तोल्लुख २ ।
कफोल्लुख ३ । वातपित्तोल्लुख
४ । वातश्चोलील्लुख ५ । पित्तश्चो
लील्लुख ६ । एवंषट् . अधिक
वातीमध्यपित्तोहीनकफ : १ । अ
धिकवातीमध्यकफोहीनपित्त . २
अधिकपित्तोमध्यवातीहीनकफ . ३
। अधिकपित्तोमध्यकफोहीनवातः
४ । अधिककफोमध्यवातीहीनपि
त्त . ५ । अधिककफोमध्यपित्तोही
नवातश्चेतिषट् . ६ । समैर्वातपित्त
कफैश्चल्लुखएक . १ । एवंत्रयो
दशस निपाता . ॥ स निपतनम्
। पतुल . । घञ् . ॥ समूहे ॥
संनिपातज्वर : । पु० त्रिदोषज्वरे ॥
त्रिदोषजनकोर्वातपित्तश्चैकमगेह
गा : । वह्निर्निरस्यकोष्ठाग्निरसगा
ज्वरकारिणः ॥ अत्राह । संनिपा

सनिवेश

तन्मकालस्यकश्चिद्देनविद्यते ।
चिकित्सकोजयेद्यस्त तस्मात्कोस्ति
प्रतापवान् ॥ त्रिदोषाजगरयस्त मे
चयेद्यस्तुधैदराट् । आत्मापितस्य
दातव्य कि पुन कनकादयइ
तिलौलिम्बराज ॥

स निपातनुत् । पु० } नेपालनिम्बे
स निपातरिपु । पु० }

। तृणनिम्बे । ज्वरान्तके ॥

संनिबद्ध . त्रि० स योजिते । सम्य
ग्वन्धनयुक्ते ॥ स निपूर्वाद्धि
क्ता . ॥

स निभ . त्रि० सदृशि ॥ स निभाति
। भा० । आतद्योपसर्गइतिक ॥

स निरोध . पु० लये ॥

स निवाय . पु० समुदाये ॥

स निविष्ट . त्रि० स्थिते ॥ उपविष्टे ॥

स निविष्टोद्गम . पु० उपविष्टस्या
धिभावे ॥

संनिवृत्त . त्रि० प्रत्यगते ॥

स निवृत्ति : । स्त्री० सम्यङ्निव-
र्त्तने ॥

संनिवेश . पु० पुरादीगृहादिरच
नापरिच्छिन्नप्रदेशे । निक्षेपं ॥
पुरादेवर्हिर्विहारभूमौ ॥ नगरा
दिवहि . स्त्रीरविहारचारुभूमिषु
। तच्चद्वय निगदितं संनिवेशो निक्षे
पं चमितिशब्दरत्नावली । स निवि
शन्तेऽच । विश . । हलश्चेतिघञ्

२३३ म

। तत्त्वङ्निवेशने । रचनायाम्
स निश्चितम् । न० कुरुक्षेत्रे । सरोवि
प्रथे । लि० समीपस्थे । निकटे ॥
स निश्चितार्थम् । न० तौर्थविशि
ष्टे ॥

स नाति । श्लो० सम्यङ् न्याये ॥ स
संप्रापणे ॥

सन्मानसम् । न । आदरे ॥ यथा । य
सन्मानात्तपे हृद्भि सन्मानात्
तत्र जय । अर्चितं पूजिता
विप्रीदुग्धागौरिवगच्छतीति । अ
भिषे । तथा चरेत् । योगोसताधमं
मनुस्मरण । जनादयः । इत्यन्त्ये रन्
गच्छरन् नैवसङ्गतिमिति ॥ सङ्गत
मानसः ॥ महताधमे ॥ यथा । सं
सारिषु निमग्नानां स्वप्नान् पृथक् स्वप्ना
निनाम । ईश्वरात्कामनामानां स
न्मानसमहताधमे ॥

समग्रं ॥ ५. सदाचारैः श्रुत्यनु
सारिषिस्मृत्युक्तैर्गैः विदमर्गैः ॥
सताख्यतः प्रमाद्यभूतानामप्रासा
द्यैक रण्यरहितानां विदमर्गैः ॥
प्रज्ञापरत्वम् ॥

संन्यासः । त्रिः सम्यक्त्वागमिनिर्दे-
 संन्यासिनि ॥ सम्यङ्मन्यतामि-
 भात्मातिरिक्तामिदम् । सम्यक्
 त्यक्तोः समर्पति ।

सत्यं स । पु. स्वायं । सर्वकर्मसंभवा
तुष्टावतिष्ठति । सर्वकर्मसंभवा

सत्यः स .

[illegible]

सत्य।स .

एतेषां सर्ववर्णानामाश्रमौद्धीमहेष्टव
रि । तेषामाचारधर्माश्चमृणुष्व
द्योबद्धामिते । पुरेवकथिततावत्
कालिसम्बधचेष्टतम् । तप , स्वा
ध्यायज्ञानानामनूयामप्यायुषामपि
क्षेत्रप्रयासाशक्तानां कुतो देहपरिश्र
म । ब्रह्मचर्याश्रमेनास्तिवानप्र
स्थोपनिप्रिये । गार्हस्थ्योभैक्षुकश्चै
व आश्रमौद्धीकलौ युगे । गृहस्थस्य
क्रिया , सर्वाभागमोक्षा कलौ
शिवे । नान्यमार्गे क्रियासिद्धि
कदापि गृहमेधिनाम् । भैक्षुक्या
श्रमे देववेदेऽक्षदण्डधारणम् । क
लौनास्थैव तत्त्वज्ञेयतस्तच्छ्रौतस
ंस्कृतिः ॥ शैवसंस्कारविधिनाऽवधू
ताश्रमधारणम् । तदेवकथितम
द्वेससन्ध्यासद्यज्ञकलौ । विप्राणा
मितरेषां च वर्णानां प्रबलिकलौ उ
भयथाश्रमे देविसर्वेषामधिकारिता
सर्वधर्मेव संस्कारा कर्माणि शैव
वर्त्मना । विप्राणामितरेषां च क
र्माणि ह्यप्युपयुक्तम् । जातमा
त्रोगृहस्थस्यात्संस्कारादाश्रमौ
भवेत् । गार्हस्थ्यप्रथमव्याप्त्यथा
विधिमहेष्टवरि ॥ तत्त्वज्ञानसमु
त्पन्ने वैराग्य जायते यदा । तदा स
र्वपरित्यज्य स न्यासाश्रममाश्रयेत् ॥
विद्यामुपार्जयेद्वाल्मीकेन दारांश्च यौ
वने । प्रौढे भर्त्याधिकर्माणि चतुर्थे

सन्ध्याःस .

प्रव्रजित्सुधी' ॥ मातरपितरवृद्ध
भार्याश्चैवपतिव्रताम् ॥ शिशुश्चतन
यद्वित्वानावधूताश्रमव्रजित् ॥ मा
तु पितुन शिशुन्दारानखजना
नशाम्बवानपि । य प्रव्रजतिहि
त्वैतान्समहापातकौभवेत् ॥ मा
तृहापितृहासस्यातस्त्रीवधौब्रह्मघा
तकः । असन्तप्य'स्वपित्वादौनयो
गच्छेद्भिक्षुकाश्रमे ॥ ब्राह्मणोऽपि
प्रभिन्नस्वस्ववर्णोक्तसप्तक्रिया ।
श्रौवेनवर्त्मनः कुर्यादेषधर्म' । क
लौयुगे । इति । अपिच । अवधूता
श्रमोद्दिक्कलौसव्यासउच्यते । ब्र
ह्मपुत्रस्य । ब्रह्मज्ञानीसमुत्पन्ने
विरतेसर्वकर्मणि । अध्यात्मवि
द्यानिपुण स न्यासाश्रममाश्रये
त् ॥ विहायवृद्धौपितरौशिशु
भार्यापतिव्रताम् , त्यक्त्वाऽसमर्था
न्बन्धूस्प्रव्रजन् नारकौभवेत् ॥ ब्रा
ह्मणश्च'चित्येवैश्य' शूद्र सा
मान्यएवच । कुलावधूतसंस्कारे
पञ्चानामधिकारितेति ॥ सम्यङ्
न्यास सनन्यास । सम्यग्वान्त
विष्ठादिबत् । लोकद्वयभोगस्य न्या
सस्त्याग स न्यास इत्यर्थ' । अ
थमुहूर्तमाहकालिदासः । सव्या
सः श्रुतियुगलेशये शिवश्चैवैरक्षेरु
कशिरसीन्द्रपूजितर्चे' । नीरक्ति
स्थिरसदनेऽपवर्ग'सिद्ध्यै सोमेज्य

सम्भासी

सखरकरेषुचात्तरासु । नीरित्ते
स्त्रिरसदने • कभराशिवस्त्रितेस्त्रि
रराशुदयेसतीत्यर्थः ॥

सम्भासी । पु • चतुर्विंशतिभिः । च
वधूति । अथपय्यावया । भिक्षु
परित्राट्कर्मन्दीपाराधयपिमस्क
रीति ॥ ज्ञानसम्भासिनः केचिद्देद
सम्भासिनोऽपरे । कर्मसम्भासिन
स्त्वन्येचिद्विधा परिणीतिता ॥
य सर्वसङ्गनिर्मुक्तोनिर्गन्धका
पिनिर्भय । प्रोच्यतेज्ञानसम्भासी
• स्वात्मन्येकव्यवस्थितः ॥ वेद
मेवाभ्यसिन्नित्य निराशीर्निर्भयिणः
। प्रोच्यतेवेदसम्भासीमुमुक्षुर्विजि
तेन्द्रियः ॥ यस्त्वन्मीनात्मसात्कृ
त्वावज्ञापयपरैर्द्विज ऋषेय सक
र्मसम्भासीमहायज्ञपरायण ॥ च
थापामपिचैतीर्षाज्ञानीत्वभ्यधिको
मतः । नतस्त्रिचिद्विंशत्येकमजिज्ञा
यादिपठितः ॥ युगमेदेसम्भासि
नानामात्रुपाधयश्चयथा । श्रीद्वैवि
दाताचार्योत्रिज्ञा । द्वितीयाचार्योवि
ष्णुः । तृतीयाचार्योब्रह्मः । चतुर्थाचा
र्योविश्वः पञ्चमाचार्यः शक्तिः । ष
ष्ठः पराशरः । सप्तमेव्यासः ।
अष्टमः शुक्ल । नवमोगौडः द
शमीगीबिन्द एकादश श्रीशङ्कराचा
र्यः ॥ सत्ययुगे • आचार्यः नव ब्रह्मवि
ष्णुब्रह्माः । त्रैतायामाचार्यः नव

सम्भासी

वशिष्ठशक्तिपराशरा आपराचाचार्य
इव व्यासशुक्लो । कलाबाचार्यः नव
गौडगोबिन्दशङ्कराचार्या ॥ अष्ट
पारायंस्त्रयत्वार विद्या स्वरूपाचा
र्यः पञ्चपादाचार्यः षोडशाचार्यः
• पृथ्वीधराचार्यः चेति । अथद
दणनामानि । स्वरूपाचार्यः अवि
ष्योतीर्षा अमी । पञ्चाचार्यः अथ
नारदयोः । षोडशाचार्यः विद्या
• गिरिपर्वतसागराः । पृथ्वीध
राचार्यः अविष्यवयः • सरस्वतीभार
तीपुरीचेतिशङ्कराचार्यः रचितसप्तम
सूत्रम् ॥ अपिच । तीर्षात्रय
नारदगिरिपर्वतसागराः । स
रस्वतीभारतीपुरीचेतिदशकीर्ति
ता ॥ तीर्षात्रयचानिवया । चि
द्विचोसङ्गमेतीर्षतत्त्वमभ्यादितचने
। ज्ञायोत तत्त्वाधर्माविनतीर्षना
मासञ्चयते ॥ १ ॥ आश्रमयज्ञ
श्चैषोडशाशापाशविचर्चितः । वा
तायातविनिर्मुक्तयतदोत्रमलज्वलम्
॥ २ ॥ सुरस्येभिर्भरेदेष्टव्यमेवासं
करोतिव । आशापाशविनिर्मुक्ती
वननामासञ्चयते ॥ ३ ॥ अरख्ये
संस्थितोनिस्त्वमानन्दनन्दनिबन्धि ।
अन्तःसर्वमिदंविज्ञासोरय्यज्वलनं
विज्ञ ॥ ४ ॥ वासीगिरिपदेनिर्ग
गीताभ्यासीहितत्परः । गङ्गीराज
जलुविज्ञगिरिनामासञ्चयते ॥ ५ ॥

सपक्ष :

वसेत्पर्वतमूलेषुप्रीटोयोऽध्यानधा
रणात् । सारात्सारविज्ञाना
तिपर्वतः परिकीर्तितः ॥ ६ ॥
वसेत्सागरगम्भीरोवनरत्नपरियह
। मयादाद्यनलङ्घितसागर परि
कीर्तितः ॥ ७ ॥ खरज्ञानवशी
नित्यसुरवादोक्तबीश्वर । स सा
रसागरेसाराभिज्ञोयोऽहिसरसुतो
॥ ८ ॥ विद्याभारेणसम्पूर्णः स
र्वभारपरित्यजित् । दुःखभार
नञ्जानातिभारतौपरिकीर्तित
॥ ९ ॥ ज्ञानतत्त्वेनसम्पूर्णं पू
र्णतत्त्वपदेस्थितः । पदब्रह्मरतेनि
त्यपुरोनामासउच्यते ॥ १० ॥
इतिब्रह्मब्रह्मविजयेश्रीविद्यारण्य
सुामिनः ॥ अक्षधर्माचरणादि
कमनुष्मृतौब्रह्मवैवर्तगुरुकुम्भं
पुराणादिषुद्रव्यम् । विधानन्तुःश्री
महानिर्वाणतन्त्रेश्रीसदाशिवेनाक्त
तत्तत्तत्साधनगन्तव्यम् ॥ सत्या
सिद्ध्यास्ति । अतइति ॥ अस्या
नन्विबिधिसाहचर्येणकः । सर्वसङ्ग
निवृत्तस्यध्यानयोगरतस्यच । नत
स्यदहनकार्येनैवपिण्डोदकक्रिया
॥ निदध्यातब्रह्मवेनैवविस्मिभिर्बो
क्तेवरम् । प्रोक्ष्य खननञ्चैवसर्वं
तेनैवकारयेत्इति ॥

सन्मुखः । निः । अभिसुखे ॥

सपक्षः । निः । निश्चितसाध्यवति ।

सपत्नीकः :

साध्यवत्त्वनिश्चयविषये । यथाधूम
वत्त्वे । महानसम् ॥ अनुकूले ॥ स
मानः पक्षः । इतिविग्रहे । स
मानस्थेतिथोगविभागात्सादेयः
॥ यद्वा । सशब्दः सदृशवचनः ।
तेनास्वपदविग्रहोबहुव्रीहिः । स
मानः पक्षोऽस्य । इतिसपक्षः ॥
सपक्षः । पुं । ग्लहे । पक्षेनसङ्घर्षं
माने । व्यवहारविशेषे ॥ यथायद्य
हमचपराजितोभवामि । तदाशत
दास्यामीति ॥

सपक्षाकरणम् । नः । अत्यन्तपीडने ।

सपक्षनिष्पत्तादतिव्यथनइतिङोच् ॥

सपक्षाकृतः । पुं । क्षतमृगादौ ॥

त्रिः । अत्यन्तपीडिते ॥

सपक्षाकृतिः । स्त्री । अत्यन्तदुःखे

। निष्पत्ताकृतौ ॥

सपत्नी । पुं । शत्रौ । सपत्नी । व्य

नःसपत्नइतिनिर्देशादकारः । इ

वार्थेचक्षुप्रत्ययोवा ।

सपत्नारिः । पुं । विष्टवः ॥ शत्रौ

शत्रौ ॥ सपत्नस्थपरिः ॥

सपत्नी । स्त्री । समानपतिव्यायाम् ॥

समानएकपतिव्यायाम् । इति

विग्रहे । सपत्न्यादिषुसमानास

भाषानिपात्यते । नित्यसपत्न्या

दिध्वितिङोप् ॥

सपत्नीकः । पुं । पत्नीसहिते ॥ सप

त्न्यावर्ततेइतितथानव्युत्पत्त्येति

सपिण्ड

अथ ।

सपादि अ० तत इत्ये । शीघ्रे । स
म्यगतेऽस्मिन् । पद्मती । कुन ।
पृषादरादित्वात्समीत्येताप ।
सपय्या । स्त्री० प० जायाम् । पर्याया
स्तु । प० जानमस्याऽपार्जात सप
याचार्हया समाकृति । सपय्य
म् । सपरप० जायाम् । अगदादि
भ्योयक् । अग्रत्यय त ।

सपाद । वि० चरययुक्त । चतुर्थ
भागसहित ॥

सपादपोठ । वि० पादपोठयुक्तसि
हासनादौ ।

सपादमख्य । प० गोहराभिधिमख्ये
। सपादमख्योमेधाक्तमोद० अथ
करयस० । नातपितृकरयापिक
चिह्नतुपरमोमत० ॥

सरादतागड । प० न० सुगन्धि
श्रि । आहो० इ० भा० ॥

सपिण्ड । प० सनाभी । सप्तपुरुषा
वधिस्र तो । यथा । प्रपितामह०
पितामह० पिता० स्वयसी० दर्शाभ्या
तर० । सवर्षाया युक् पौत्रप्रपौत्र
। एतानिभक्तदायादमसपिण्डाना
अवर्तते । येषामयपिण्डदातायेवात
तुपिण्डदातारस्तेऽभिभक्तपिण्डरू
पदाभमभक्तौव्यभिभक्तदायादा०
सपिण्डा० । समान० पिण्डोद्वेष्टि
मूकपुरुषाणिवापिवाक्य । बान्धव्या

सपिण्डता

न सपि षड्वृत्तिनिर्देशात्समानस्य
स । यथा । सपिण्डेनवर्ततेकृति
तथा । सपिण्डतातुपुरुषसप्तमेवि
निवर्तते । सनाभीचनिवाहदावभे
दान्विधि । तत्राभीचसपिण्डस्य
अवयव यथा । सप्तपुरुषाना० गर्त
त्वे सतिगीत्रैर्व्यसतिदाहत्वमेतत्
त्वान्यतरसम्बन्धेनपिण्डनिपान्यतर
वत्त्वम् । दत्तकन्यानात्तु० भर्तृसा
पिण्डेनसपिण्डयाम्पदतानांपि
अवधिविपुरुषसपिण्डवत्त्वम् । विवा
हसपिण्डास्तु । पित्रपित्रवत्त्वमपिचया
सप्तमपुरुषावयव । मातामहमा
हवत्त्वमपिचयावयवमपुरुषावयवस्य ।
यथा । पञ्चमात सप्तमादृर्मन्वत
पितृत क्रमात् । सपिण्डतानिब
र्त्तेतसर्वव्येव्यव विधि । दाव
सपिण्डास्तु । विपुरुषाऽवयव ।
तेषामपिप्रपितामहप्रपितामहा
तेषामपुत्रपौत्रप्रपौत्रदौहित्रा । मा
तामहप्रमातामहवत्त्वप्रमातामहा
। तत पुत्रपौत्रप्रपौत्राद्येतिदाहभा
गः ।

सपिण्डता । स्त्री० सापिण्डये यथा
। विपभावचतुर्थाद्या पित्राद्या
पिण्डभागिनः । पिण्डद सप्तम
स्येतासपिण्डवत्त्वमपौरुषमिति ।
सगीत्रत्वे चैव सपिण्डता । सपिण्ड
तातुसर्वेषांगिभूत । साप्तपौरुषी ।

सपीति

तेनमातामहादीनामेकपिण्डसम्बन्धे
पिनसपिण्डता ॥ सपिण्डसम्भाव .
। तत् । टाप् ॥

सपिण्डीकरणम् । न० आहविशिष्टे ।
प्रेतपिण्डस्य पितृपिण्डेन सह मिश्री
करणे ॥ तच्चरुर्षेसं वत्सरे सपि
ण्डीकरणमिति मुख्यकल्पः । तद्वत्
क्षौनभमो मासः तद्वत्क्षौण्टो मासः ।
तत्राप्यसत्क्षौत्रिपक्षः तत्राप्यवक्ता
वशीचापगमे प्रथममासस्य द्वादशभि
दिनेर्द्वादशमासिकानि श्राद्धानि नि
वर्त्य त्रयोदशार्हः सपिण्डीकरणका
लः ॥ सपिण्डीकरणविषये कूर्मपुरा
णायथा । सपिण्डीकरणं प्रोक्तं पृ
थक्सम्बत्सरे पुनः । कुर्याच्चत्वारिपा
दाणि प्रेतादीनां द्विजोत्तमा ॥
प्रेतार्थे पितृश्राद्धेषु पात्रमासेन येन
तः । ये समानाहुतिहाभ्यां पिण्डा
नप्येवमेव हि ॥ सपिण्डीकरणे आ
ह देवपूर्वविधीयते । पितृनावाह
येद्यत्तपृथक् पिण्डवर्जनिर्दिशेत् । ये स
पिण्डीकृता प्रेतान्तेषां श्रात्पृथक्
क्रिया । यस्तु कुर्यात्पृथक् पिण्डं पितृ
हंसापि जायते इति :

सपीतक । पु० राजकीषातक्याम् ॥
सपीति । स्त्री० आत्मीयेन जनेन सह
मिलित्वैककालकृते पाने । तुल्यपा
ने । पानस । पापानि स्त्रियां क्तम्
। घृमास्थितोत्थम् । समानापीति

सप्तजिह्व .

। समानशब्दस्योत्तिसम्भावः । स
हपीतिर्वा । सहस्यसः सप्तार्थाः ॥
सपीतिका । स्त्री० इति विद्यायाम् ।
सप्तुत्रः । द्वि० पुत्रेण सह वर्तमाने ॥
सप्तक । पुं० सप्तसङ्ख्यायाम् ॥
द्वि० सप्तसङ्ख्याविशिष्टे ॥ सप्त
भिः क्रौत्तवस्तुनि ॥ सङ्ख्यायाश्च
तिशदनायाः कश्चित्प्राचीनैष्वर्थे
पुनः ॥

सप्तकी । स्त्री० मेखलायाम् । काञ्च्या
म् । कटिभूषणे ॥ सपति । षप
सप्तदाये । बाहुलकात्तत् । स्वार्थे
कन् ॥ यद्वा । सप्तभिरनेकाभि
किङ्क्षिणीभिर्वा । सप्तस्वरान्वा० का
यति । कौशब्दे । आतोनुपसर्गे
कः । गौरादित्वान्ङीष् ॥

सप्तगङ्गम् । न० तीर्थविशिष्टे ।
सप्तगोदावरम् । न० सप्तानां गोदावरौ
र्थासमाहारः ॥ तीर्थविशिष्टे ॥
सप्तच्छदः । पु० सप्तपर्णे वृक्षे ॥ का
ण्डे काण्डे सप्तच्छदाश्च । सङ्
ख्याशब्दस्य वृत्तिविषये बीप्सायत्त्व
म् । न० तस्य पुष्पे ॥

सप्तजिह्व । पु० चनले । चनौ ॥ सप्त
काल्यादयो जिह्वाभाहुति यस्य सार्ध
यस्यसः । तायथा । कालीकराली
चमनीजवाचसुषोहिताश्चैव सुधूज
वर्षा । स्फुल्लिङ्गो विश्वरूपो वदे
वीक्षितायमानेति च सप्तजिह्वा इति

सप्तदीधिति

सुगडकम् ॥ उत्तरार्धे • उद्याप्रदी
साचक्रपीठयाने सप्तैवकीला, कधि
ताचक्रिजा • इतिपाठान्तरमन्यत्र ॥

सप्तज्वाला : । पुं • अम्नो ।

सप्ततनुः । पुं • यज्ञे । सवे । अथ
रे । सप्तभिष्कन्दोभिरग्निजिह्वा
भिर्वा • तन्यते । तनुः । सितनि
गमीतितुन् ॥ यथा । सप्तजिह्वा
अन्दासिवा • तन्यन्तेऽथ ॥ सप्त
तन्वा • स स्यादस्यवा ॥

सप्तति । स्त्री • दद्याधिकषष्टिसंख्या
नाम ७० । सप्तर • इ • भा • प्र •
॥ सकृद्व्येये ॥ सप्तदशतः परि
माचमस्य । पञ्च त्रिंशतित्रिंशज
त्वारिंशत्पञ्चाशत्षष्टिसप्तत्योति
नवतिशतमितिनिर्यातनान्प्रकृते
सप्तभाक्षिप्रव्यवस्य ॥

सप्ततितमः । वि • । सप्तते, पूर्वे ॥
तस्यपूर्वेऽष्ट । विद्यत्तादिभ्यस्तम
उच्यतरस्यामितिऽष्टसमवागमः ॥

सप्तदशः । वि • सप्तदशानां पूर्वेऽष्ट ॥

सप्तदश । वि • । सकृद्व्येये । स
प्ताधिकदशसु १७ ॥ सकृद्व्येये ॥

सप्तदशावयवम् । न • लिङ्गरीरे ॥

सप्तदशवयववाचकसः । तीयवा ।
आग्नेन्द्रियपञ्चकम् • बुद्धिमनसी
कर्मेन्द्रियपञ्चकम् प्राणादिपञ्चवाय
नवति ॥

सप्तदीधितिः । पुं • । सप्तदीधितौ ।

सप्तनामा

अम्नो ।

सप्तदीपपति । पुं • । सप्तदीपानाम
धिपती, दीपास्तु • जम्बूमाककुश
क्रौञ्चद्वीपादीपवन्दे द्रष्टव्या ॥

सप्तद्वीपा स्त्री • । सुमन्वासा भू
मी • यथा । मनी स्वायम्भुव
स्यासन्दधपुत्रास्तुतत्समा । ये
रिय पृथिवीसर्गसप्तद्वीपासप्त
ना ॥ सप्तसुद्राकरवतीप्रतिवर्षे
निवेशितेति । अस्या, परिमाण
मुक्तमेवतन्त्रे । कौटिल्यस्य विप
स्त्राज्योपचयतत् परम् । पञ्चाश
चसहस्राणि सप्तद्वीपासप्तगणा
॥ ततोऽसमसोभूमिर्दक्षिणोव
रानने । दिवानां क्रौञ्चनार्यायिणी
काशीकक्षतः परमिति ॥ सप्त
द्वीपावस्थासा ।

सप्तधा । अ • सप्तप्रकारे ॥

सप्तधातुः । पुं • । गरीरे । सप्त
धातवस्त्वगादयोऽसिन् ॥

सप्त । वि • सकृद्व्येयेति । सा
तकृतिभा • प्र • । सकृद्व्येये । य
थासप्तसुद्राः ॥ सपति । अप
समवाये । सप्तशुभ्रास्तुष्ट्वेति क
निन् ॥

सप्तनाडीपञ्चकम् । न • । खरीद्वी
तोऽष्टिज्ञानार्थं पञ्चनवाहितसप्त
त नाडिकसर्पाकारवन्तो ॥

सप्तनामा । स्त्री • । आदिलभता

सप्तपथं .

याम् ॥

सप्तपथः । पु० सप्तच्छदे ॥
मुद्गरवृक्षे ॥ सप्तसप्तपथा
स्यस्य ॥

सप्तपथार्थवादः । पु० आहं तानावा
दे । यथा । जीवाजीवात्मक वि
श्वं चित्तं स्वशरीरवत् । पर
णामावयवानजीवः प्रबुध स्मृत
॥ महीधरादिरक स्यात्पञ्चधा
चास्रवादिक् । चास्रव सवरो
निर्जरो बन्धो मोक्ष एव च ॥ इन्द्रि
याण्यविवेकादि केशिलुञ्जादिभि
स्तप । जन्मान्यूर्ध्वगतिश्चेति प
चानामर्थ उच्यते । आदस्तोत्रादि
न सप्तमङ्गीन्यायेन वादिन ।
सप्तैव क्रमशोऽप्राप्तमतय साधये
त्सुधीरिति ॥

सप्तपथी । स्त्री० विवाहाङ्गसप्तपदीग
मने । सप्तानां पदानां समाहारः
। विगौरिति ङीप् ॥

सप्तपथं पु० कृतवनीतिव्यातेवृक्षे ।
पर्यायास्तु । सप्तपथी विशालत्वक्
शरीरो विषमच्छद इति ॥ सप्त
पथी वृक्षे प्रवातकुष्ठासजन्तुजित्
॥ दीपन श्वासगुल्मघ्न स्तिग्धी
श्चक्षुवरः सर इति गुणाः ॥ का
ण्डिकाण्डे सप्तपथान्यस्य । क्वचि
त्सङ्ख्याशब्दस्य वृत्तिविषये वीप्सा
र्थत्वमिति केयटादिव्याख्यानात् ॥

सप्तपुत्रसु .

न० मिष्टान्नविशेषे ॥ यथा । द्रा
क्षादाडिमखर्जूरमृदितान्न सशकं
रम् । लाजचूर्णं समध्वज्यसप्तपथं
मुदाहृतम् ॥

सप्तपथी । स्त्री० खज्जाली ॥
सप्तपलाशः । पु० सप्तपथं द्रुमे ॥
सप्तसप्तपलाशानि पचाणि पर्वसु य
स्यस्य ॥ न० सप्तपथं क्षुप्रुष्ये ॥
सप्तपातालम् । न० सप्तसङ्ख्याका
धिभुवने ॥ यथा । अतलवितलस्यै
वनितलस्य गमस्ति मत् । महास्य
सुतलस्य पातालं सप्तमं विदुरि-
ति । नामान्तराण्यपि यथा । आ
भासपरतालाख्य वितल वगमस्ति
मत् । महातलरसाक्षपाताल
सप्तममुने । इति ॥ एतेषामधि
पायथा । सप्तध्वेतेषु दैत्येन्द्रभुजङ्ग
क्षयदाचरा । सप्तसप्तसमाख्या
तास्तानप्यथ निविधमने ॥ दैत्या
शङ्खश्रुति पूर्वपञ्चादं त्रिशुपा
लक कर्कशुक्लाहिरण्याक्षो वृद्ध
भीमलिस्तथा ॥ कद्रवेया कुटि
लको वासुकि कमलस्तथा । का
कीटकीयकाकाङ्क्षोदुर्दंशस्तक्षकस्त
था ॥ विकटाक्षो हिताक्षश्च यमाख्यौ
विकटानन करालो भीमनिर्झाद
पिङ्गलश्चेति राक्षसाः इति ॥

सप्तपुत्रसु । स्त्री० सुतवस्त्र
रायाम् । सप्तपुत्रायाम् ॥

सप्तभूरादयः .

सप्तप्राणा । पु० ब० सप्तैन्द्रियेषु । यथा । अन्तःकरणत्वात् न स एव त्वेन । पञ्चकर्मेन्द्रियाणां मेकत्वं सङ्ख्यया च हे० पञ्चबुद्धौन्द्रियाणि । सङ्ख्येयत्वात् सप्तैन्द्रियाणि । सप्तप्राणपदवाच्यानि भवन्तीति । भीष्मस्यैषु सप्तप्राणेषु ।

सप्तभङ्गी । श्री० अनेकान्तादिनां न्यायविशिष्टे । दृश्यत्वात् पूर्णो व निमित्तः । उत्तमेति च पर्यनुयुक्तं । तस्मात्ति० अनेकान्तादिभ्योपगन्तव्यः । कथं यथा । स्यादस्ति० स्याद्वास्ति० स्यादस्ति च नास्ति च० स्यादवक्तव्य० स्यादस्तवावक्तव्यश्च० स्याद्वास्ति वावक्तव्यश्च० स्यादस्ति च नास्तवावक्तव्यश्चेति । अत्र विषयत्वं पर्यनुयुक्तं तत्तत्सदसत्तया समाधेयम् । तत्र वाच्यतयाऽनाद्यतयापि च विरोधवानिस्तद्वर्तनीयः । इतिसप्तभङ्गीमेव प्रत्यक्षं प्रवृत्ता भवन्ति इति । यतः स्यादस्ति स्याद्वास्ति स्यादिति पदगतिभिर्भाव्यते जगत्सर्वमिति ।

सप्तभङ्गः । पु० विरीजवर्णे ।

सप्तभूरादयः । पु० ब० प्राणिनां जन्म प्राणकक्षीपभीगस्यानिशिष्टेषु । यथा पाठस्तस्य पुंस्त्वत्पदस्य सप्तमे पु० भूषं च सप्तमं वर्ज्यतप स

सप्तर्षयः .

स्तेषु ।

सप्तमः । वि० सप्तानां पूरणे । षट् । तत्र मङ्गागमः ।

सप्तमी । श्री० तिथिविशिष्टे । सांते० व० भा० प्र० । तथोत्पन्नमङ्गफलं यथा । कन्याप्रजापैरि कुलीभसिद्धिं विद्याजने च । प्रथितप्रभावः । देवाद्भुजाचारिसिद्धिमात्रात्मात्मात्सप्तमीकः । विद्विषत्तद्वर्ति । अतादौ षष्ठोयुतायकाः । वि० श्री० सु० इति चिह्ने । टिक्वान्छीप् ।

सप्तरक्तम् । न० मरीरस्वरक्तवर्णविशिष्टेषु सप्तमयैषु । तत्र समुद्रवाक्यं यथा । पाणिपदतत्तीरतीनेवान्तरमखानि च । तत्तुकाभरजिह्वाश्च सप्तरक्तं प्रवक्ष्यते इति ।

सप्तर्षयः । पु० भू० मरीरस्य त्रिसुक्तेषु चित्रमिच्छिष्येषु । यद्योक्तं पाशे मृगं खण्डे । सप्तर्षिमण्डकतस्माद्व्यतिर्षतोपरि । तत्र सप्तर्षयः सप्तानि विनियुक्ता प्रजापतयः । मरीचिरत्र पुण्ड्रः पुण्ड्रः कतुरङ्गिराः । अत्रिश्च मङ्गाभागः । मङ्गायोमानसाः सुताः । सप्तमङ्गाश्च इत्येते च च्यन्ते मङ्गादिभिः । सप्तर्षितिरसूयाचक्षमाप्रीतिश्च सप्तमिति । अत्र त्रिस्तयाचक्षमात्सप्तम्योक्तमातरः । एतासां तपसा

सप्तश्लोक •

सप्तसोमर । पू० महादानविशेषि ॥
 सप्तसारसूतम् । न० तीर्थविशेषि ॥
 सप्तसू० । स्त्री० सुनवस्करायाम् ।
 सप्तपुत्रप्रसूतायाम् ॥
 सप्तस्त्रीत । न० तीर्थप्रभेदे । इन्द्रि
 यो नहिमवतकृषीयामाश्रमे । यथा

सप्तपथातर

स्रोतोभि सप्तभिर्वावेस्वर्धुनोसप्त
धाव्यधात् । सप्तानांप्रीतयेनाञ्जास
प्तस्रोत प्रचक्षते ॥

सप्ताशुपुंगव । पुं० अजियहे ॥

सप्ताश्वि । पुं० दमुनसि । शुक्रे ।

अनी । वैश्वानरे ॥ सप्तपथिधि
वद्य ॥ चित्रकठये । अजियहे ॥

वि० क्रूरचक्षुषि ॥ सप्ताश्वी

वि० सप्तप्राधानादीप्रातः स्ववि
षयानुसृतनानीत्यर्थः ॥

सप्ताश्वत् । पुं० तीर्थविधीय ॥

सप्ताश्व । पुं० हरिदश्वे । उष्

वरमौ । सूर्ये । सूर्ये ॥ सप्तपथ

ज्ञा । सत्यस्य ॥ अकठये ॥

सप्ताश्वपावन । पुं० सूर्ये ॥

सप्ति । पुं० घाटके । पीती । तु

रणि ॥ सप्ततिसेनायांसमवेति । प

पसमवाये । तिप् । बाहुलकात्

तिर्भा ॥

सप्तेन्द्रियम् । न० सप्तप्राथेषु ॥

सप्तोपधातव । पुं० व० सप्तसक्

त्यकीपधातुषु ॥ यथा । मादिकं

तुल्यकार्भेचनोलाञ्छनशिक्षाऽऽल

काः । रसकयेतिभिन्नेवाप्येस

प्तोपधातवः ॥ शरीरस्यसप्तधातु

भवसप्तोपधातुषु ॥ यथा । सान्यर

क्षणानादीनां बाधेभक्तिगच्छति ।

शुद्धमसंभयः कोटिः सासङ्गी

जतिवसा ॥ खेदीदन्तास्तयाकीवा

सभा

तयेविषयसप्तमसूक्तिधातुमवाच

याप्येसप्तोपधातवद्वति ॥

सप्तक । वि० फलिते । फलवति ॥

सप्तक । वि० सैन्ययुक्ते । सामर्थ्यं

वति ॥ अस्मिन्सप्तवर्ततिद्वति ॥

सप्तलि । पुं० दिनावसाने । उत्सू

रे । शिकषि ॥ वि० वलिसहिते ॥

सप्ताध । वि० पीडायुक्ते । निषेध

युक्ते । बाधया । बाधेनचसप्तवर्त

मान ॥

सप्तज्ञाकारी । पुं० समानविद्वताणा

रिषि । यथाहामर । एकत्रज्ञानता

चारामित्यसप्तज्ञाचारिचद्वति । ज्ञा

विदस्तदध्ययनार्थव्रतमप्युपचाराज्ञ

ज्ञा । एकस्मिन्ज्ञाचारिज्ञताचरय ये

यातिमिष । परस्परं । सप्तज्ञाचारि

चोभयतीत्यर्थः ॥ समानज्ञाच

रति । ज्ञतद्वतिभिनि । चरकेत्र

ज्ञाचारिचोति । समानस्यस ॥ स

मानेज्ञाचारिचरतिवा ॥

सप्तदंका । स्त्री० पतिवज्रयाम् ॥ सप्त

भर्तासिदद्या । नयुतयेतिचप ॥

सभा । स्त्री० गीर्णयाम् । समज्यापरि

षद्वी। स्त्रीसभासमितिसंसदः । अ

स्यानीकोवमास्यानं स्त्रीनपुंसकयो

सदः । इत्यमरः ॥ सप्तभातिगि

यस्यावा । भादीपती । सुपीतिक

। अन्यत्रापीतिकीवा । भिदाद्यक्

वा ॥ समानोभाज्यस्यामितिवा ।

सभापति .

समानस्येतियोगविभागात् • सभा
वाङ्मतिनिर्देशाद्वासमानस्यसादेश
। अस्यान्तर्गतं यथा । यस्मिन्देशे
निषीदन्तिविप्रादिद्विदस्त्रय रा
क्षसाधिकृतोविद्वान्ब्रह्मणस्तांसमां
विदुरितमनु ॥ अत्रारोवेदधम्
ज्ञा • पर्वतत्वेविद्यमेषा । साब्रूते
यसधर्मं स्यादेकैवाध्यात्मवित्तम
• इतियाज्ञवल्क्य ॥ विदुस्म ह
तौ • भा प्रकाशस्तयासहवर्तते •
इत्युक्तं ॥ यामनगरादौनियत
जनसमूहस्थाने ॥ समाजिके । स
भ्ये ॥ द्यूते ॥ मन्दिरे । राज्ञोऽमा
त्यादिदर्थंनगृहे ॥ अनुविधियस्थेय
सभ्यपुरुषवतीजनतासभा । अनु
विधियेराजादि • • स्थेयान्मध्य
स्थ ॥

सभाग । वि • सभाकृते ॥ अन्ये • पू
ज्यमाने ॥ भजन भाग • • पूजा •
सिवा । सहभागेनवर्तमान ॥
भागसङ्गति ॥

सभाजन : । पु • सभ्ये ॥ न • गमना
गमनादिसमयेलुसुदादेरालिङ्गनारी
ग्यमन्त्रस्त्रागतादिमानन्दोत्पादने ।
आनन्दने । आप्रच्छने ॥ सभाज
प्रीतिसेवनये । ल्युट् ॥

समाजित . । वि • पूजिते ॥

सभाज्य : । वि • पूज्ये । भजनीये ॥

सभापति : । पु • समाजाधिपती ॥

समासत् • द्

यथा । श्रीमद्वाग्मपुरेसाक्षाद्वरना
मासभापतिरिति ॥

सभारचना । श्री • राजमन्दिरनिर्मितौ
॥ यथा । चापाकृति न्यस्तनृपास
मीदरा सती तिकीर्णा नृपगौरवा
विता । निष्णातवीरै विदधीत म
न्त्रिणा नरै रनूचानरसामरै
सभा ॥

समासत् • द् । पु • सभास्तारे । सभ्ये
। सामाजिके । सभासदानोद् । श्रु
ताध्ययनसम्पन्ना कुलीना सत्य
वादिन । राज्ञासभासद् कार्या
शचीमितेचयेसमाङ्गितियाज्ञवल्का
॥ श्रुताध्ययनसम्पन्ना • धर्म
शास्त्रज्ञा • । कुलीना • साङ्ख्य
दोषशून्यमातापितृवशपरम्पराका
॥ सभायामधिकृतत्वेनलीकानां
धर्माधर्मावलीकनार्थंसीदतिउपवि
शति । षट् । सत्सूविधिति
ज्ञिप् ॥ समाङ्गिवाक् सामाज्य •
सत्राक्षयपुरोहित । ससभ्य प्रे
क्षकीराजास्वर्गेतिष्ठतिधर्मतः ॥
तत्रवाग्म्याचनियुक्ता • सभ्योस्तु
नियुक्ताकृतिभेद । तत्रनियुक्ता
नांयथावस्थितार्थकथनेपियदिराजा
न्यथाकरोतितदाऽसौनिवारणीया
न्यथादीष । यथाङ्काल्यायन ।
अन्यायेनापितयान्त येनुयान्तिसभा
सद . । तैपितङ्गागिनस्तस्याद्रीध

सम

नीय सतीर्नृपइति ।
 सभाभार । पं० सभासदि ।
 सभास्तृणाति । स्तृज्भाष्ठाद
 ने । कर्मस्थब् ॥
 सभिक । पु० यत्कारके । प्र
 तिभूत्वादिनाद्यतप्रयोगके ॥ स
 भाद्युत्तमाययत्वेनाख्यासि । वी
 द्यादित्प इन् ॥
 सभोचित । पु० पश्चिद्धते । चि०
 सभायोग्ये ॥
 सभ्य । पं० सभासदि ॥ यथा ।
 सम्येनावश्यवत्तस्य धर्मायसहित व
 च । शृङ्गोतिवदिनाराज्यास्तु
 सभास्तदाऽनुच इति । शीता
 पनोदाद्यर्थबाष्पके प्रवितेऽस्मि
 निशेषे । सभायासाधुः । सभा
 यावः ॥ कुलीने ॥ साधौ ॥
 चि० प्रविविती । विज्ञासयार्थे
 ॥ समासम्बन्धिनि ॥
 सम । च० शोभनार्थे । समार्थे ।
 सङ्गार्थे । प्रकृष्टार्थे ॥ समंती
 भावे ॥ समुच्चये ॥
 सम । चि० समाने । तुल्यार्थे ॥
 साध्यार्थे ॥ समर्थव्यर्थे ॥ रा
 गवैवादिरहिते । समेत । य
 समैकव्ये । पचाद्यच् । समर्थे
 मर्थनामसञ्ज्ञा ॥ यवक्ते । नि
 ब्रह्मानुग्रहधोरनारम्भत् । सर्वेषुभू
 तेष्वत्मीयस्येनसर्वेषुसुखदुःखसुख

सम

पश्यतितस्मिन् । न० सम्युक्ते
 । सत्ताप्रकाशाभ्यामर्वाभिन्ने । नि
 विंशेति । सर्वविकारवृत्त्ये । कुट
 ख्ये । निख्ये । एकस्मिन् । सर्वत्रैक
 रूपे । प्रतिदेशमेकस्मिन् । ब्रह्मणि
 । समम्यानि ॥ सर्वमर्थे ॥ यत्ता
 द्धारविशिष्टे ॥ यथा । मम दोषस्य
 तयायोगीयदिसम्भावितकचित् ।
 इदमनयो ज्ञानमिति योम्यतया
 सम्यग्ब्रह्मनिवृत्तविवक्षमध्यवसाने
 नृत्तदासमम् । तत्सखीगीऽमखी
 गेव । उदाहरणम् । भातु वि
 द्यातिशयनिकवस्थानमेवावृणाद्यो
 रूपेदेवोप्यवमनुपमोदतपच स्वर
 ख । जातं देवात्सदुवमनयोः
 सङ्गतं बहुतदितच्छब्दकारणोपगतम
 पुनाराज्यमेकातपचम् ॥ यथावा ।
 चिन्मन्त्रवतवतमन्त्रवमेतदि
 चिन्मातीद्देवाधुचितरचनास वि
 धाताविधात । ब्रह्मव्यानापरिचत
 प्रवस्योतिरास्तादनीवावर्ततया
 कवकनकसःकीविद् । कावकीक
 ॥ नक्षत्रविशिष्टायांसञ्ज्ञावान् ॥
 यथा । समं बहुविप्रवसुप्रवोऽस्मि
 मचाधिपूनीयपमसितिप्रवृद्धमनच
 जेषु ॥ पु० विष्णौ । मवाधि
 यासहस्रतीकृतितया । सर्वका
 रेषुसर्वविकाररहितत्वात् । राशि
 विशिष्टायांसञ्ज्ञाविशिष्टे ॥ यथा ।

समञ्ज

क्रूराथसौम्य • पुरुषाङ्गनाच •
 चोजीययुग्म विषम • समञ्ज । च
 रस्थिरद्व्यात्मकनामधेयानेपादयो
 मीक्रमश्च प्रदिष्टा ॥ मानस्यप्र
 कारविशेषे ॥ सतुयदागीतवाद्ययो
 स्तालोगानकर्तृर्ध्वजपादादिचाल
 नञ्च • एकदासमभाषिनपततितदा
 भवतीतिसङ्गीतशास्त्रम् ॥

समकक्ष • । त्रि • तुल्ये । समे ॥

समकन्या । स्त्री • विवाहीपयुक्तायाम्
 ॥ इति धनञ्जय ॥

समकाल । पुं • अवभक्षे । दूरस
 ने । सप्ते ॥ इ • त्रि • शेष ॥

समक्षम् । अ • अक्षो समीपे ॥ अ
 क्षोसमीपे वा । अव्यय विभ
 त्तीतिसमीपे • यथार्थे वाऽव्ययीभा
 व • । प्रतिपरितटच ॥

समगन्धकः । पुं • वृक्षधूपे ॥

समगन्धिकम् । न • उद्यीरे ॥

समयः । त्रि • समस्मिन् । सर्वस्मि
 न् । विश्वस्मिन् । अशेषे । सम्य
 र्थे ॥ सङ्गतमयमञ्ज ॥ सम यसते
 वा । अन्येभ्योपीतियसेङ् । ॥ शि
 भनायके ॥ सहायेणफलिनविद्यतेय
 त्तत्त्व ॥

समङ्ग । पुं • मूषके • सम्यक् प्रका
 रेणहिद्रादिकरणेन • अङ्गयति •
 चिह्नयतिबन्धादिकम् । अङ्गि • ।
 अङ्ग ॥

समञ्जसम्

समञ्जा । स्त्री • मजीठद्रु • प्र • ओषधी
 । पथायास्तु । मञ्जिष्ठाचिह्नसार्जि
 ङ्गोसमञ्जाकालनेषिका । मण्डूकप
 र्णीमण्डोरीमण्डोयोजनबल्लयपी
 ति ॥ लज्जालौ । नमस्कार्याम् ।
 गण्डकार्याम् ॥ समन्ततोऽङ्गति ।
 अङ्गि • । पञ्चाङ्गम् ॥

समचित्त • । त्रि • इषे विषादशून्यम
 नसि । आत्मनिदि ॥ सम चित्त य
 सस • ॥ एकाविषयकान्त • कारण
 उत्तौ

समज • । पुं • पशुनाड्यम् ॥ स बीय
 तीऽववा । अज • । समुदेऽत्र प
 शुष्चिन्त्यप् ॥ मूर्खसङ्गतौ ॥ न •
 विपिने ॥

समञ्जा । स्त्री • यशसि । क्षीर्त्तौ ॥ स
 भौ सर्वैर्ज्ञायते । ज्ञा • । अव्यर्थे
 वा ॥

समञ्ज्या । स्त्री • परिषदि । सभायाम्
 ॥ समलक्ष्यस्याम् । अज • । स ज्ञा
 यांसमञ्जितिक्यप् । अजि • कापिबी
 भावेन ॥

समञ्जसम् । न • उचिते । न्याये ॥
 सम्मगच्छोऽव । अचप्रबन्धवेद्यका
 ऽजितियोगविभागादच् ॥ यदा । स
 ङ्गतमञ्जसातत्त्वमच । इत्योनपु स
 केऽङ्गतिऽङ्गत्वम् । द्वि • समीचीने
 ॥ अभ्यस्तौ ॥ अचिरुते । युक्ते ॥
 न्याये । अङ्गववाधि ॥

समधिक

समश्ल । पुं० शकभेदे । गणडीरे ।
समता । स्त्री० साम्ये । समत्वे । स
मत्वमादाधनसम्य, तथेतिप्रज्ञाद्व
चनम् ॥ समवर्तित्व । मध्यस्थत्वे ।
चित्तस्वरागद्वेषादिरहितावस्थाया
म् । तत्त्वं ॥

समतिमृष्ट । वि० अनुज्ञाने ॥

समतीत । वि० चिरविनष्टे ॥

समचक्रम् । न० समभागासुगुडगुल्फो
परातकोपु ॥

समदर्शनम् । न० समानदृष्टौ ॥

समदर्शी । वि० सम्यग्दर्शिनि । ज्ञा
निनि । सदैककूपवस्तुदर्शनशीले
। परिकल्पते । समत्रयद्रष्टुंयोग्य
म् । विनिः ।

समद्वक् । पुं० ज्ञानिनि । त्रय्यात्मै
क्यज्ञानवति । समत्रयपश्यति ।
द्विर्- । द्विपुं० । अश्वीवाहारेवा
कुसुममयनीवाहवद्विबामयनीवाशिष्टे
वावजवतिरिपीवासुहृद्विवा । तृये
वास्त्रीवावममसमद्विवावाशुद्वि
वासाः क्वचित्पुण्यारण्या विवशिवशि
वेतिप्रत्ययतः ॥

समद्वष्टिः । स्त्री० सर्वचतुष्टयदर्शने ॥
यथा । दुः । तिसुखिनिर्मिच्छया
द्वष्टिर्नतेसदा । तथाशनीचनिते
असमद्वष्टिहसासुतेतिप्रज्ञापुराणे
क्षिवायेनसारे १६५प्रायः ॥

समधिकः । वि० अधिके । अतिरि

समन्वय

क्ते सम्यगधिक ॥

समधिगत । वि० प्राप्ते । अधिग
ते । सम्यगधिगतः ॥ अधिगतप
रमाधीनपरिहृतान्मायम स्यात्
अमिबलघुनज्जोर्नेवतान् स रुच
वि । अभिनवमद्वेषाभाष्यामगण्ड
स्थानानामभवतिविसतन्तुर्वारिष वा
रथानां ॥

समधुर । वि० मधुररसयुक्ते ॥ स
मानभारे । मधुरैकसहविद्यते ॥
समाधुभारिवाक्यस क्वचूपरिच्यः ॥
समन्तः । पुं० समन्ततीर्थे ॥ मी
मनि ॥

समन्ततः । अ० चतुर्दिगभिख्यासे ।
परितः । सर्वतः । निष्पक्वः ॥

समन्तात् । आद्यादित्वात्तत्सि ॥
समन्तदुग्धा । स्त्री० कुबोद्धने । सी
दुग्धे ॥ समन्ताद्दुग्धमक्षाः ॥

समन्तपञ्चकम् । न० कुद्वेषे ॥

समन्तभद्रः । पुं० सुगती । बुद्धे । स
मन्त भद्र यद्यसः । समन्तात्सर्व
तः पुण्यसम्भारती । ज्ञानसम्भार
तश्चभद्रः श्रेष्ठः । पञ्चमीतिथीग
विभागात्समासः । पूषादरादि ॥

समन्तभुक् । पुं० अगति । अग्नौ ॥

समन्तात् । अ० समन्ततीर्थे ॥

समन्थः । वि० सक्तीधि ॥

समन्वयः । पुं० विज्ञे शाक्यतात्पर्य
सम्वन्धे । भिन्नानसिक्पतायाम् ॥

समभिहार .

सम्यगन्वय ॥

समन्वारम्भणम् । न० समनुगमने ॥
समन्वितः । वि० सम्यगन्विने । स
युक्ते ॥

समन्वितलयः । पुं० एकताले ॥ स
म्यक् अन्वितालयैः नृत्यगीतवाद्या
नां साम्यवचसः ॥ सम्यगन्वितोऽयं
यौगधमलयोऽयस्मिन् ॥

समपदः । पु० रतिवन्धविशेषः ॥ य
था । योषित्पादौ द्वदिस्थाप्यकरा
भ्यां प्रौढयेत् स्तनौ । यथेष्टताडये
द्यौ निबन्ध समपद स्मृतवृत्तिः ॥
न० युद्धकाले धन्विनां पादन्यासवि
शेषः । धन्विनां पादयोस्तुल्यरूपतया
धारणे ॥ धन्विनां स्थाने ॥

समपर्यासनम् । न० परिवर्त्तने ।
समपादम् । न० धन्विनां पादयोस्तु
ल्यरूपतया धारणे ॥

समबुद्धिः । वि० सर्वधरागदेषशून्ये
॥ कः कौटुककर्माः इत्यव्यापृत
बुद्धौ ॥

समभिव्याहारः । पु० सहिते ।

समभिव्याहृतः । वि० सहोच्चरिते ॥
सहिते ॥

समभिहारः । पुं० आभीक्ष्ण्ये । पौ
नः पुन्ये ॥ भृगार्थे ॥ समभिहार
णम् । इज्ज् । चज्ज् ॥ सम्यगभि
हारिणः ॥ विप्रकीर्णानां द्वयाचारा
शीभावे । शेषशेषिणाचकपदयोः ।

समयाचारः .

सहोच्चारथे ।

समभूमिः । स्त्री० समानस्थाने ।
आजी ॥

सममः । अ० सहाय्ये । सार्द्धम् । स
चम् ॥ समतिः । अम० । अम् ॥
समयः । पु० काले । दिष्टे । अनेह
सि ॥ सम्यगेति । इण् गतो । पचा
द्यच् ॥ कार्यकाले ॥ समयेऽसि
र्वसुपकारिकृतम् । सर्वसमयेऽकृत
सुपकार्येऽभवति ॥ अथे ॥ आ
चारे ॥ सिद्धधान्ते ॥ धिवि । स
विदि ॥ शिवाकारे ॥ निर्देष्टे ॥
सङ्केते ॥ भाषायां ॥ सम्पदि ॥
नियमे ॥ अपसः ॥ समयनम् । स
मीयन्तेऽन्तानेनवाः समेतगा ।
इण् । इगतौश । एरच् । पुंसी
तिघोश । पचाद्यञ्च वा । सङ्ग
मे ॥

समयकारः । पुं० सङ्केते ॥

समयज्ञः । वि० कालज्ञे ॥ समयजा
नाति । ज्ञा० । क ॥

समयमेदी । वि० स विदुः २ तिक्रमका
रिणि ॥

समया । अ० अन्तिके । निकटे । म
ध्ये ॥ समेति । समयनं वा । इण् ।
आ समिणः निकषिभ्याम् ॥ का
लविज्ञाप्ते ॥

समयाचारः । पु० समयोचिताचर
णे ॥ तन्मविशेषे ॥

समर्थयिता

समयाध्ययिता । पु० नर्पनक्षत्रव
जित्काले ॥ समय चध्ययितो
यद्विना ।

समयी । पु० भगवत्याद्यरणभक्तिभा
वप्रतिपादकवास्त्रनिष्ठे ।

समरः । पु० न० युद्धे । रणे ॥ स
मरणम् । कटातो० भ्यादि । रुदा
रम् ।

समरभ । पु० रतिवत्त्वविशिष्य ॥ य
था । खजङ्घादयस युक्त कृत्वायी
पितृपद्वयम् । सनौभूत्वारमेत्
कामोपम्भ सतरभ स्मृतवृत्तिः ।

समरविजया । स्त्री० याचाप्रभेदे ॥ स
मरविजवाचयायायोगविशालक्षितो
यथेगेषु ॥ क्षितौयथेगेषु० राज
येगेषु । सातम्भयवलयवशिननवधि
तिथाभावाद्रष्टव्या ॥

समर्थः । नि० किति ॥ शक्तिः । शक्ति
सम्पन्ने ॥ सर्वदुष्टे । उवाचकुम्भ
ले ॥ समर्थवती० समर्थ्यतीवा । अ
र्थउपयाज्यायाम् । पचायच्० च
ञ्का ॥ सम्बद्धार्थे ॥

समर्थता । स्त्री० सामर्थ्ये ॥

समर्थनम् । न० अनुचितचितनिश्च
ये ॥ सम्प्रधारणायाम् ॥ अर्थयतेः
सम्प्रर्णात्० क्युट् । विद्यपरि
वारे ॥

समर्थना । स्त्री० समर्थने ॥ युच् ॥

समर्थयिता । नि० प्रतिपादकितरि ॥

समवायः

समर्थित । नि० कृतसमाधाने ॥

समर्थक । नि० वरदातरि । वरदे ।
इष्टार्थप्रदेद्वितादौ ॥ सम्प्रोति ।
कृत्तुदुधौ । खलुल् ॥

समर्थम् । न० सम्यगर्थे । आद
रिणार्थे । सौपना० इ० भा०
प्र० ॥

समर्थितः । नि० कृतसमर्थे ॥

सम्प्रोति । सम्प्रवेक्षिते ॥ स्थापिते ॥

समर्थ्यादि । पु० समीपे ॥ नि० म
र्थादासहिते ॥ समानामर्थादाय ।
सहमर्थाद्वैतिना ॥ वैमचन्द्रसु ।
समर्थादमर्थादासहितेपिच । सुख्या
नुवायिमिश्रितौप्रकृतस्यानुवर्तने
। दोषाख्यादे० इत्याह ॥

समजः । नि० मजिमे । आविषे ॥
समवतारः । पु० तीर्थे ॥

समवर्ती । पु० परैतराजि । अमरा
जि । पित्रपती । यमे ॥ नि० तुल्य
वर्तनयोधि ॥ समवर्तितु शीलम
स्य । सुप्यजातावितिनिनिः ॥

समवसयी । स्त्री० रण्णाम् ॥ समवस
यते । सज्ज० । समवपूनांतिष्ठ
त् । वक्षारितिकुलम् ॥

समवस्थितः । नि० अविनाशित
। जन्मादिनिनाशान्तभावविचारय
म्यतया० सम्यक्तवाऽवस्थिते ॥

समवाचारः । पु० नाटकभेदे ॥

समवाचः । पु० समूहे ॥ अस्मादि

समवेतसमवाय .

तत्क्रियायामेकत्वे । सम्यग्विशि
 षे । यथा । षष्ठादौ नां कपालादौ
 द्रव्येषु गुणकर्मणो । तेषु जातेष्वस
 म्यन्व समवाय प्रकीर्तित ॥
 अथ यथावयविनी । गुणगुणिनी ।
 क्रियाक्रियावती । जातिव्यक्त्यो । नि
 र्द्रव्यविशेषयोश्चय सम्यन्व न
 समवाय इत्यर्थः । यथावा । श्रोत्रे
 ण शब्दसाक्षात्कारे । समवाय स
 न्निकर्षः । कर्षणं विवरस्यार्थाकाश
 स्य श्रोत्रत्वात् । शब्दस्याकाशगुण
 त्वात् । गुणगुणिनीश्च समवायात् ।
 सचनित्यसम्यन्व । सच एक एव ॥
 समवायते । अथ । घञ् ॥
 समवायिकारणम् । न । उपादानका
 रणे ॥ यत्समवेत कार्यमुत्पद्यते ।
 तत्समवायिकारणम् । यथातन्ना
 व पटस्य । पटस्य स्वगत रूपादे ।
 यथावा । परमाणुद्वयगुणकस्य । कपा
 लश्च घटश्च । सर्वसमवायिकार
 ण द्रव्यमेव । समवायीत्यर्थः । इ
 नि । तच्च तत्कारणम् ॥
 समवेत । त्रि । मिलिते । सङ्गते
 । समवायसम्यन्वे नवतौ । यथा ।
 यत्समवेत कार्यं भवति तन्नेयन्तु सम
 वायिकनकं तत् ॥
 समवेतसमवाय । पु । सन्निकर्षं वि
 शिषे ॥ यथा । शब्दत्वसाक्षात्का
 रे समवेतसमवाय सन्निकर्षः ।

समसुप्ति .

श्रोत्रसमवेतेशब्दे । शब्दत्वस्य सम
 वायात् ॥
 समश्रुवान् । त्रि । सम्यक् प्रकारेण
 व्याप्तिविशिष्टे ॥
 समष्टि । स्त्री । सामान्ये । समस्त
 व्याप्ते । यथा । समस्तत्वेन
 स व्याप्ति समष्टिरिति प्रकीर्तितेति ।
 अपिच । समष्टिरीश सर्वेषां स्वा
 तन्तादात्म्यवेदनात् । तदभावात्
 तदन्ये तु ज्ञाय ते व्यष्टिसंज्ञयेति ।
 सङ्गते ।
 समष्टिल । पु । लुपविशिषे । भण्डी
 रे । नद्यास्ते । चास्रगन्धके । कीका
 ये । कण्टकिफले । उपद शि ॥
 कीकुचां । इ । भा । ॥
 समष्टिला । स्त्री । गण्डीरे । गण्ड
 रदुवी । इ । प्र । शकि ॥ सम्यग
 ष्टिलाबीज यस्याः ॥
 समष्ट्यज्ञानम् । न । सकलाज्ञाने
 समष्टिल । पु । समष्टिले ॥
 समष्टिला । स्त्री । समष्टिलायाम् ॥
 समेतिष्ठति । मिथिलादयश्चेति
 साधु ॥
 समष्टीला । स्त्री । समष्टिलायाम् ॥
 समसनम् । न । समासीपादानामैक्य
 साधने । अनेकस्य पदस्य एकपदीभव
 ने ॥ सङ्घोषण्ये ॥ असुषोषण्ये
 । सम्पूर्णल्लुट् ॥
 समसुप्तिः । स्त्री । कल्पान्ते । मञ्ज

समाशङ्करो

प्रलये । तुल्यश्रवणे ॥

समस्त । वि० सशाययवविशिष्टे ।

सकृन् ॥ समस्मिन् । पूर्ण ।

समस्तैस्त्र । अमु० । त्त । सी

पकरणे ॥ सकृन् पुञ्जीकृते ॥

नि क्षिप्ते ।

समस्त । वि० धनधान्यादियुक्ततया

सम्यगवस्थिते । समतिष्ठति । छा०

। सुप्रसिद्धतया । समभावेन

स्थिते । समाने ॥

समस्तलो, स्त्री० अशस्यल्लोम् ॥

अन्तर्दिंसमस्तलोतिहेमचन्द्र ।

समस्त । स्त्री० श्लोकश्लोकेनपादेन ।

दाभ्यांविभिर्वापूरणे । समासार्था

याम् ॥ समसनमन्योक्तप्रशस्त्यर्थेप

णम् । अमु० । यत् । सज्ञापूवक

त्वाद्बुद्धभाव ॥ मुमूर्षोक्ति तवा

द्यापिचिचकानननागरै । स्मर

नारायण्येननेतायारावणौदत ।

समा । स्त्री० अलङ्कारविशिष्टे ॥ सास

मालङ्कारतिथीगीतस्तुनारमुद्रपया

रितिलक्षणात् ॥

समा । स्त्री० शरदि । सवत्सरे । व

त्सरे । ज्ञायने ॥ समन्ति । विक्र

व सुर्वान्तसर्वम् । समष्टमनेलाव्ये ।

पचाद्याचि० टाप । प्रायेणानवहु

वचनान्त ॥

समाशङ्करो । वि० समभागाहे ॥ य

था । समाशङ्कारिणीमातापुत्राणां

समाख्या

स्यान्मृतेपयांतिदायतत्त्वम् ॥

पतावितिप्रयागस्तुपामाटिकण ॥

समाश्रित । वि० समभागाहे ॥

यथा यदिकयात्समानयान्प

तून्य कार्या समाश्रिता । नद

त्त स्त्रीवगयासादत्तेत्त्वैप्रकीर्तित

मितिदायतत्त्वम् ॥

समाश्रिता । वि० तुल्यभागेन । य

था । अयं प्रवाश्रितभर्तृनसर्वेषाम्

समाश्रितवृत्तिदायतत्त्वम् ॥

समासमीना । स्त्री० प्रतिवर्षप्रसता

यागवि ॥ समायासमायाऽपका

यते । समासमाश्रितायतेइति

। उत्तरपदेयदिभक्तयोर्लोप । पूर्व

द्वितीयलोपण ॥

समाकर्ष । पु० सम्यगाकर्षणे ॥

समाकर्षी । पु० दूरगातिगम्ये ।

निर्धारिणि ॥

समाकुल । वि० सशयिते ॥

समाकुल । वि० सम्यगाकुले ॥

समाक्रान्त । वि० सम्यक्क्रान्ताक्र

मणं । व्याप्ते ॥ अधिष्ठिते ॥

समाख्या । स्त्री० नाम्नि । स ज्ञाया

म ॥ कोर्षी । यमसि ॥ योग

लभ्यार्थे ॥ निजियोगविधि सङ्

कारिभूतेप्रमाणविशिष्टे ॥ समा

ख्यायौ गण शब्दः । साचद्वि

धा । वेदिकीकौतिकीच । तत्त

द्रातुसमसमन्वयात्त्वत् । द्वाष्टचम

समाज्ञा

सङ्गतिः वैदिक्यासमाख्यया च
ध्वर्योक्तत्तत्पदार्थाङ्गत्वकौकिक्या
ध्वर्यवर्मातिसमाख्येति सङ्गच्छप
॥ सङ्गच्छे ॥

समागत । नि० सम्प्रप्तो । अग
मनाग्रये । सम्यगागमनविशिष्टे ॥

समागम । पु० संयोगे ॥ सम्यगा
गमने । स प्राप्तौ ॥

समाघात । पु० वधे ॥ युद्धे ।
समाहननम् । घञ् । हनलोपि
ण्यत्वा । ह्रीहन्तिरिति घ ॥

समापयनम् । भ० र शीकरणे ॥

समाचरणम् । न० समाचारे । समा
ङ्पूर्वाच्चरेत्युट् ॥

समाचार । पु० सम्यगाचरणे । व
र्णाश्रमादिधर्माणामाचरणे । समाच
रणम् । समाङ्पूर्वाच्चरेभिविघञ् ॥
व्रतयत्ये ।

समाज । पु० पशुभिन्नानांसमूहे
॥ यथा० समाजीव्राह्मणानां० स
मोज क्षत्रियाणाम् ॥ अनेकीषां
प्रामाणिकजनानांवासस्थाने ॥ स
भायाम् । उत्सवेषुसङ्घाते ॥ स
वीयतेऽत्र । अज० घञ् । अघञ
पोरित्युक्तेर्बीभावेन । अजिब्रण्यो
खेति कुत्वनिषेधः ॥ हस्तिनि ॥
ब्रह्मणीकार्यकोष ॥

समाज्ञा । स्त्री० ख्याती । समाज्ञा
यते । समाङ्पूर्वात्ज्ञाश्बीधने०

समाधि

ब्रह्मस्मादातस्योपसर्गब्रह्मङ् ॥

समादर । पु० सम्माने ॥

समादानम् । न० सङ्गच्छे । समो
चीनयह्ये ॥ सौगताङ्गिके । नौ
दधानानिष्ठकर्मणि । सम्भवा
याम् ॥

समाधानम् । न० ब्रह्मणिमन स्थि
रकारथे । अवधाने । प्रविधाने
॥ चित्तैकाग्रानुसङ्गस्य समाधान
मिति स्मृतमित्युक्ते ॥ निगृहो
तस्मिन्मनस श्रवणादौ० तदनुगुणवि
षयेच समाधि समाधानमिति लक्ष
णलक्षिते ॥ श्रवणादादित्यत्रादिश
ब्दोभगनादिसङ्गग्रहाय ॥ तदनुगु
णे स्थित्वा० गुरुश्रवणापुस्तकसम्पादन
तद्वचनादि श्रवणादनुगुणो विषयो
भिर्दिश्यते० न पुन सुखवासद्रव्या
न्नादिसङ्गग्रहादेरपिश्रवणादनुगुण
त्वात्तदर्थसठारम्भप्रतिशब्दादपि
चित्तसमाधिः कर्तव्यवृत्त्युपदिश्य
ते । दण्डमाच्छादन कौपीन परिचय
हेच्छेप विस्मृतिरिति सत्यासकाक्षित्या
जितस्य दण्डकौपीनाद्यतिरिक्तस्य०
विनाप्रतिप्रसवशास्त्रसङ्ग्रहानुप
पत्तेरित्यर्थः ॥ योग्ययोगसामर्थ्ये
॥ तत्परतायाम् ॥ सम्यक्साधनम् ॥

समाधि । पु० समर्थने ॥ समर्थन
मशक्ये० अव्यवसायोदुर्वटस्य च
टन वा ॥ नौवाकि । नौवाकिवचना

समाधि

भायकृतिस्रामी । धन्यादिषु मुख्यो
त्कर्षपूवर्को जगदरङ्गतिमुभति
॥ नियमे । अङ्गीकारे ॥ मोनप्रता
दो । सिद्धान्ते ॥ इन्द्रियरोधे । ए
कान्तभक्तियोगे ॥ ध्याने ॥ काव्यगु
णविशेषे । अलङ्कारप्रमेदे ॥ यथा ।
समाधि सुकरकार्यकारणान्तरयेत्
त । साधनान्तरापकृतेन कर्त्तव्यं यद्
केशेन कार्यमारब्धमाधोयति । स समा
धिर्नाम । उदाहरणम् । मानस
स्थानिराकर्त्तुं पादयोर्मपतिष्ठत
। उज्ज्वलाराधयिष्य दमुदीर्घं वनग
ज्जितमिति । समाधीयतेऽस्मान्
मनोजनैः । इति भाष्यम् । उपस
र्गेषु । किरित्यधिकरणे किं ॥
कारणसामग्र्याम् ॥ ध्याने । चित्त
व्यवस्थेयत्वनानिष्ठतावस्थाने ॥ स
च समाधिर्द्विविधः । सविकल्पकी
निर्विकल्पकश्चेति । तद्विवरणं स
विकल्पकनिर्विकल्पकशब्दे द्रष्टव्य
म् । ध्यानमेवावसावनिर्भासस्तु
प्रमूढमिव समाधिः । सर्वथा वि
जातीयप्रत्ययानन्तरतः सजातीय
प्रत्ययप्रवाहः । स तु चित्तभूमिमेवे
न द्विविधः । सम्यग्ज्ञातीऽसम्यग्ज्ञा
तश्चेति । चित्तस्य विपश्चभूमयो भ
वन्ति । चित्तमूढं विज्ञप्तमेकाग्र
मिदमिति । समाधीयतेऽस्मान्
सर्वमिति श्रुत्युत्पत्त्या । समाधिरन्तः

समाधिः

करणमपरमात्मायाः ॥ अहम्भूता
व्यवस्थान समाधिरिति गोचरे ॥ द्वि
विधः हि समाधिर्भवति । जयपूवर्
को वाधपूवर्कश्चेति । तत्र । तदन
व्यत्यमारम्भप्रवृत्तादिभ्यश्चेति ॥
न । कारणव्यतिरेकीयकार्यसामत्वा
त् । पक्षोक्तपक्षमहाभूतकार्य
व्यतिष्ठत् । समष्टिरूपविराट् कार्य
त्वात् । तद्व्यतिरेकीयनास्ति । त
थापि । पूर्ववर्ती । अष्टम्यवर्कर
समवाय्यपक्षगुणा तथा समष्टिरूप
मपि पक्षोक्तपक्षमहाभूतकार्य
म् । अपक्षोक्तपक्षमहाभूतकार्य
त्वात् । साचपुर्ववर्ती । गन्धेतरश्च
तुर्गुणाकार्यत्वात् । तद्व्यतिरे
कीयनास्ति । तावत्तुर्गुणाभापो
गन्धेतरश्चिदगुणात्मकतेन । का
र्यत्वात् । तद्व्यतिरेकीयनसन्ति
तदपि त्रिगुणात्मकं तेषां । गन्धेतर
रूपेतरदिगुणवायुकायत्वात् तद्व्य
तिरेकीयनास्ति । सोपि दिगुणात्म
कीवायुः । अष्टम्यवर्गगुणाकार्य
कार्यत्वात् । तद्व्यतिरेकीयनास्ति
। सचमष्टगुणवाकाशिवदुष्कामिति
परमेस्वरसङ्ख्यात्मकाङ्कारणार्थ
त्वात् । तद्व्यतिरेकीयनास्ति । त
दयोश्चैव रूपमहत्तत्त्वमोहापरिवा
मत्वात् । तद्व्यतिरेकीयनास्ति ।
तदपि सामाव्याकारण जलत्वेन चेत

समाधि

न्यऽध्यस्तत्वात् • तद्व्यतिरेकेण न
स्तोत्रनुसन्धानेन • विद्यमानेति का
यं कारणात्मके प्रपञ्चे • चैतन्यमा
मनीचरोय , समाधि • • सत्यपू
र्वक उच्यते । तत्र तत्त्वमस्यादिवेदा
न्तमहावाक्यार्थज्ञानाभावेनाऽविद्या
तत्कार्यस्याधीणत्वात् • एवचित्तमे
पि कारणसत्त्वेन • पुन कृतज्ञप्रप
ञ्चोत्थानात् • अयं सुषुप्तिवत् सवी
ज • समाधिर्न मुख्यः । मुख्यस्तु •
तत्त्वमस्यादिमहावाक्यार्थसाक्षात्का
रेण • अविद्यायानिब्रतौसर्गक्रमेण
तत्कार्यनिवृत्तिरनाद्यविद्यायाश्च पु
नरुत्थानाभाविनतत्कार्यस्यापि पु
नरुत्थानाभावाग्निर्भीजीबाधपूर्व
कः समाधि । स एव • सर्वाणी
न्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चापरे ।
आत्मसंयमयोगान्मौलुच्चित्तज्ञानदो
षितबुद्धनेमस्त्रौकेन प्रदर्शित • । त
थाहि । सर्वेण निखिलानि स्थूल
रूपाणि सस्काररूपाणि च । इन्द्रि
यकर्माणि • इन्द्रियाणां श्रोत्रत्वक्
चक्षूरसनघ्राणाख्यानापस्त्रानां • वा
क्पाणि पादपायूपस्थाऽऽख्यानां वा
ह्यानाम् • आत्तर्थात्मनो बुद्ध्यो
कर्माणि • शब्दस्पर्शस्पर्शस्पर्शरूप
दर्शनरसगन्धगन्धस्पर्शानि • वच
नदानगमनविहरणौत्सर्गानन्दा
ख्यानि च • सङ्ख्याध्यवसायौ च ।

समाधि :

एव प्राणकर्माणि च • प्राणानां • प्रा
णापानव्यानीदानसमानाख्यानाप
स्त्रानां कर्माणि • वह्निर्नयनमधीनय
नमाकुक्षनप्रसारणाद्यशितपीतस
माभयनमूर्जनयनमित्यादीनि । अ
नेन पञ्चज्ञानेन्द्रियाणि • पञ्चकर्मे
न्द्रियाणि • पञ्चप्राणा • मनीषु
विश्चितिसप्तदशात्मक लिङ्गमुक्तम् •
तच्च सूक्ष्मभूतसमष्टिरूप • हिरण्य
गर्भाख्यमिह विवक्षितमिति वेदितु
सर्वाणीति विशेषणम् • । आत्मसंय
मयोगान्मौ • आत्मविषयक स
ंयमोधारणाध्यानसम्पन्ना तसमाधि
रूपस्तत्परिपाके सति योगि • निरो
धसमाधि । य • पतञ्जलिः सू
चयामास । व्युत्थाननिरोधसंस्का
रयोरभिभवप्रादुर्भावौ निरोधलक्ष
णचित्तान्वयौ निरोधपरिणामकृति
। व्युत्थान • क्षिप्तमठविक्षिप्तख्य
भूमिभयम् • तत्संस्काराः स
माधिविरोधिन तैर्योगिप्रयत्नेन
प्रतिदिनं प्रतिपद्यन्नाभिभूयन्ते •
तद्विरोधिनश्च निरोधसंस्काराः प्रा
दुर्भवन्ति • ततश्च निरोधमाचक्ष्ये
नचित्तान्वयौ निरोधपरिणामकृति ।
तस्य फलमाह । ततः प्रशान्तवाचि
तासंस्कारादिति । तमेव जसो
च वाक्चक्षुर्विषयेषु न्युत्त्वेन शुद्धसत्त्व
रूपचित्तप्रशान्तमित्युच्यते । पूर्व

समाधि

पूर्वप्रथमसंस्कारपाठवेन तदाधि-
क्य प्रशान्तशक्तिरिति । तत्कारणस्य
सूचयामास । विरामप्रत्ययाभ्यास
पूर्व संस्कारशीघ्रान्यद्वृत्ति । वि-
रामोऽहं ह्युपरमः तस्य प्रत्ययः का-
रणं ह्युपरमाय । पुरुषप्रथमस्त-
स्याभ्यास पीन पुन्येन सम्याद-
नम् । तत्पूर्वकस्तज्जान्योऽन्यः स
म्यज्ञातादिलक्षणेऽसम्यज्ञातद्वय-
र्थः । एतादृशियात्मात्मसंबन्धयोगस-
एवामिहसंस्थितम् । ज्ञानदीपितम् । ज्ञा-
नवेदान्तवाक्यजन्मोऽज्ञातस्मैकसा-
क्षात्कारः । शिवाविद्यातत्कार्यनाश-
कारादोपितम् । तज्जान्योऽन्यद्वय-
किसमाधौ समष्टिलिङ्गशरीरमपरिचु-
तिप्रविष्टापयन्तीत्यर्थः । तदेकतान-
तामेतिससमाधिर्बिधीयते । तत्
• ध्यानम् • ऐकतानताम् • ध्येये
कमिर्भासत्वम् • यदाऽभ्येति • त-
दा • समाधिरितियाग्येऽनुप्रदिश्यते
। ज्ञानयन्तु । निर्विकारतया ह्यस्या-
ब्रह्माकारतया पुनः । इति विस्मर-
णसम्यक् समाधिर्ज्ञानसंज्ञकः ।
अपिच । ध्यातृध्यानिपरिच्छिन्न-
माकर्ष्येयैकगीचरम् । निवातदोषम-
क्षितं समाधिरभिधीयत इति ॥ पु-
नश्च । निर्व्यग्रहं बुद्धियुक्तं सत्यमो-
नन्दमहवम् । तुरीयमखरब्रह्मच-
रसंस्थिपरंपरम् । अहम्ब्रह्मैव

समान,

स्थानं समाधिरिति गीयते । इ-
गा • ४४ । अपिच । तस्यैककल्प-
नाहीनस्वरूपयहर्णद्विबत् । मनसा
ध्याननिष्पाद्य समाधिः साभिधी-
यते ॥ इ • वि • पु • • अपरश्च
। इर्मगुणसमाहारमनात्मत्वे नप-
श्यतः । अन्तः प्रोक्ततावकास-
माधिरितिकथ्यते । इति योगवा-
शिष्ठे उपशमप्रकरणम् ॥ समाधौ
वैतमर्बमस्मिन् • समाधानमनेन वा-
। समाह् पूर्वावाग्योऽधिकारवादी •
उपसर्गेषां कि • •

समाधिविज्ञः । पु • जयविजये पञ्चवा-
वरसाखादशवर्षेषु बतुर्पु ।

समाधिस्य • । वि • व्युत्थितचित्ते •
समाधियुक्ते ॥ यथा । मनः स-
कृच्छपरहितमिन्द्रियाधीनचित्त-
वन् । अस्य ब्रह्मचित्संतीर्णसमाधि-
स्य • सकीर्तितः । आगतः प-
रमात्मानमात्मस्य वक्ष्येति गिनः ।
मनस्तज्जयतां धातिसमाधिस्यः स-
कीर्तितः । इति गारुडे गीता-
सारे २४ • अध्यायः ॥

समानः । पु • ब्रह्माभिसर्गसन्निवृत्तौ
वायुविशेषे । शरीरमध्यगतीऽपि
तपोतापानादिसमीकरणकारिणा-
यी । नभिसंस्थिते ॥ यथा । यौ-
तंभक्षितमात्रातरत्तपितकफानि-
शमः । समंभवति नाभौ कृष्णानी-

समानयानकर्मा

नाममाकृतकृति । अष्टउक्तलक्षणै
षु ॥ समानशब्देनपूर्वाचार्यनि
र्देशादकोभिधीयन्तेदशसमानाकृ
तिवचनादितिकथ्यते । वचना
दिति । अथाः कृते उक्त कृते
ल्लु दशसमानाकृतिपूर्वव्याकरण
वचनादित्यर्थकृतिविवरणम् । नि.
सतो । साधी ॥ समे । तुल्ये ।
जनातिरिक्तवर्णम् ॥ एकस्मिन् ॥
समन्तादनित्यनेन । अनः । हल
स्येतिषम् ॥ समतिवा षमः ।
ताप्थीत्यवयववचनशक्तिषुचानम्
। आगमशासनमनित्यमितिसुमन
॥ सहमानेनवर्त्ततकृतिना । वीप
सर्जनस्येति सभावः ॥ समान
भागमस्येतिवा । समानस्यच्छन्द
सीतिसः ।

समानकालीनः । निः समकाली
त्यसिद्धिः ॥ यथा । गोषुदुष्टमाना
स्वागतः । दुग्धास्वागतइत्यादी
समानकालीनत्व भावते । तेनगी
विषयकवर्त्तमानदोहनकालीनग
मनानुकूलकृतिमान् । एव गोविष
यकातीतदोहनसमानकालीनातो
तगमनानुकूलकृतिमानितिषोधः ॥

समानयानकर्मा । पुं० सन्धेः प्रभेदे
॥ यथा । तात्कालिकफललाभा
यंसुत्तरकालीनफललाभार्थं वायव
राशान्तरेणसहान्यप्रतियानादिक

समानोदय

मक्रियते । ससमानयानकर्मासन्धि
र्ज्ञेयः ॥

समानाधिकरणः । पुं० समानविष
ये ॥

समानाभिहारः । पुं० समानगुणाना
मिश्रणे ॥ यथाः तीयदमुक्तजल
विन्दूनां । जलाशयेसमाभिहार
यथात्रोमाहिषादिदुग्धपतितानांम
व्यदुग्धानाम् ॥

समानालङ्कृतिः । स्त्री० अलङ्कारनि
शेषे ॥ यथा । समानालङ्कृतिर्यी
गेवस्तुनोरनुरूपयोरिति ॥

समानिका । स्त्री० वर्षवृत्तान्तरे ॥
हारमेरुणायदासङ्कलाभवेत्तदा ।
सप्तवर्षनिर्मितासासमानिकामता
॥ यथा । पद्मचारुचक्षुषानीलनोर
कस्त्रिषा ॥ पालिमन्मनेद्धतः
शवादमोहितम् ॥ अनुष्टुप्भेदेपि
। ग्लौरजीसमानिकातु । यथा ।
यस्यकृष्णपादपद्ममस्तिहृत्तडागस
द्वा । धीः समानिकापरेणनी
चिताचमत्सरेण ।

समानोदकः । पुं० चतुर्दशपुरुषव
यन्तेकम्यनामस्मृतिपर्यन्ते च ॥
गोत्रजमात्रे ॥

समानोदयः । पुं० सञ्ज्ञादरे । सा
दर्थ्ये ॥ समानोददेशयित स्थि
तः । समानोददेशयितभोचोदा
तकृतियत् । विभाषादरकृतिपा

समापित .

क्षित्वात्सादेशान् ।
 समाप । पुं० देवयजने ॥ समापा
 पोयस्मिन् । ऋक्परिच्यः ।
 समापकः । वि० समापनकर्त्तरि ॥
 समापयति । श्वल् ।
 समापति । स्त्री० यदृच्छवासङ्-
 गती ।
 समापनम् । न० परिच्छेदे ॥ समा-
 प्ती । ऋषिः ॥ समाधाने । नञ् ।
 प्राप्ते ॥
 समापन्न । वि० समाप्ते ॥ प्राप्ते ।
 क्तिष्ठे । ऋषिः ॥
 समापय्य । अ० समाप्तिप्रापयेत्यर्थे ॥
 समापिका । स्त्री० वाक्यसमापकक्रि-
 यायाम् । तत्प्रतिपादयामवन्ति ।
 यथा । दीपदत्तोगच्छति । क्वचित्
 ज्ञानादिपदेनाभिवाक्यसमाप्तिः ।
 यथा । नास्मादृष्टः विधीयते ।
 क्वचित्प्रत्ययान्तक्रियावाक्यपिवा-
 क्यसमापकत्वम् । यथा । मया
 कादिश्रगन्तव्यम् । याकादं निश्चि-
 ताऽसमापिकाः । तद्व्यवहारीभवं-
 ति । यथा । गच्छन्मुक्तो । भु-
 क्ताव्रजति । पीत्वास्त्रपिति ॥
 समापितः । वि० कृतसमापने ॥
 यथा । आरब्धमजमासात्प्राक्
 यत्कर्मनसमापितम् । आगतीमज-
 मासीपितत्समाप्यनसंययवृत्तिमज-
 मासतत्त्वम् ॥

समारोपितः

समाप्त । वि० समाप्तिगते । स-
 माप्तिविशिष्टे ॥ यथा । समाप्ते
 यदिजानीयान्मयेतदन्यथाकृतम्
 । यतस्तदन्यथाभूततत्तएवसमाप-
 येदितितिथ्यादितत्त्वम् ॥
 समाप्तिः । स्त्री० अवसाने ॥ सम-
 र्पने ॥ समापनम् । अ० । क्रि-
 यावादिभ्यः । परिप्राप्ते ॥
 समाप्तिका । स्त्री० समाप्यर्थे ॥
 समाप्यर्था । स्त्री० समाप्ययाम् ॥
 समाप्यः । वि० समापनीये ॥
 समायोगः । पुं० संयोगे ॥ समवा-
 ये ॥ प्रयोगने ॥ समायोजनम् ।
 युजिरः । अञ् । युद्धे । र-
 तीः । अन्वये । वशीकरणसा-
 धने ॥
 समारतः । वि० उपरति ॥
 समारम्भः । पुं० उपक्रमे । आत्मार-
 म्भे ॥ यथा । समारम्भाभम्भाः ।
 कृतिकृतिनवारास्तवप्रज्ञा पिपा-
 सोस्तुष्टेस्मिन्द्वाविधमृगद्वयम्
 वजसि । तथापिप्रज्ञावाविरसतिन-
 तीऽद्यापिमतधानजोर्ध्वंक्षीतानि
 पतमवनिघाववटितमिति ॥ जी-
 र्धम् । निदोर्ध्वम् ॥ समारम्भते
 । रमेवञ् । रमेवञ्छुटारिति
 नुम् ॥
 समारोपितः । वि० विषयव्युत्पत्तेः ॥
 सत्यञ्छतारोपये । सत्यञ्

समावास .

लिपते ॥ सम्यक्चारोपित ॥
 समारोहः । पु० सम्यगारोहणे ।
 नीचादूर्ध्वगमने ॥ सोपाने । समा
 रुद्धतेऽनेन० समारोहणम् । समा
 रोहतिवा । रुहे कर्मणि० भावे
 बाधज् । पचाद्यञ्वा ॥
 समालम्बी । पु० भूतृणे ॥
 समालम्भः । पु० विलेपने । कुङ्कुमा
 दिविलेपे ॥ समालम्भनम् । कुल
 भष्प्राप्तौ । घञ् । उपसर्गात्ख
 ल घञोरितिमुम् । घातने ॥
 समालम्भनम् । न० विलेपे । घातने
 ॥ सम्यक्स्पर्शने ॥
 समालिङ्गः । पु० समालिङ्गने ।
 समाली । पुं० कुसुमाकरे ॥
 समावर्तः । पु० विष्णौ । स सारच
 क्रमसम्यगावर्तकइतितथा । जन
 नमरणादिरूप स सारचक्रमञ्जरीवा
 न प्रतिसम्यगावर्तयन्समावर्तक
 इत्यर्थः । समावर्तकं पूर्वादिर्लुप्यन्ता
 त्पचाद्यञ् । समावर्तनम् । व
 तु० । भाविघञ् ॥
 समावर्तनम् । न० साक्षाधीतवेदस्य
 गुरोरनुज्ञयागृहागमे । वेदाध्यय
 नानन्तरगार्हस्थ्यराधिकारप्रयोगकीक
 र्मणि ॥ सम्यर्वावर्ततेत्युट् ॥
 समावायः । पु० समुदाये । समू
 हे ।

समावास । पु० स्थाने ॥

समास .

समाविष्टः । त्रि० आक्राते ॥
 समावृत्तः । पुं० लब्धानुज्ञे । साङ्ग
 वेदाध्ययनानन्तरत्वमिदानीगृह-
 स्थोभवेतिगार्हस्थ्यायगुरो प्रा
 मानुज्ञे ॥ समावर्ततेक । वतु०
 । गत्यर्थेतिक्त् ॥
 समाविदनम् । न० निवेदने ।
 समाविशः । पु० विन्यासे । एकवस
 हावस्थाने ॥
 समाविशितः । त्रि० सहावस्थिते ॥
 प्रविष्टे ॥
 समाशः । पु० सहभोजने ॥
 समाश्रयः । पु० वासस्थाने ॥ सम्य
 क्० आश्रयः । सम्यगाधारे । स
 हाये ॥
 समाश्रितः । त्रि० सम्यक्शरणागते
 ॥ सम्यक्प्रकारेणाश्रितः ॥
 समाश्रयः । त्रि० सञ्ज्ञातविश्रवासे ।
 समाश्रयः । पुं० सम्यगाश्रयासे ॥
 समासः । पुं० सङ्क्षेपे । समर्थने
 ॥ ऐकपदो । पदयोः पदानांवाए
 कौकृतौ । समसने । समसनम् ।
 पदयोः पदानांवा० एकपदीकर
 णम्समासः । सङ्क्षेपः । भावे
 घञ् । सचानेकपदैक्यम् । सच
 तुर्द्धा० प्रधानार्थस्यचातुर्विध्यात्
 । तथाचोक्तमज्ञाभाष्ये । इहकश्चि
 त्समासः । पूर्वपदार्थप्रधानः ।
 कश्चिदुत्तरपदार्थप्रधानः । कश्चि

समासः

दन्यपदार्थप्रधानः • कश्चिदुभय
पदार्थप्रधानकृतिः । पुनश्चद्विविधा
नित्याऽनित्यभेदात् । अनियतानि
त्यसमासः • अल्पपदवियोगात् •
समसमानवाचनपदरहितवियोगकृ
तियावत् । । तद्विज्ञोऽनित्यः •
अपिच । कृततद्वितसमासैकशेष
वसनः • अन्तर्भातुरूपः पञ्चतयः •
। परार्थाभिधानकृतिः • परव्ययस्य
शेषस्तत्ताभिधानमिति यावत् ।
वृत्त्यर्थोपधाकारकव्ययः । सदि
धा । लौकिकोऽलौकिकश्च । परि
निष्ठितत्वात्साधुर्लौकिकः । प्र
योगानर्होऽसाधुरलौकिकः । य
थाराजः पुरुषः । राजनृपसु •
पुरुषसु • कृतिः । अनियतानित्य
समासोऽल्पपदवियोगात् । समा
सम्पत्तुर्ध्वेति प्रायेणाद् • अव्ययी
भावतत्पुरुषबहुव्रीहिद्वन्द्वार्थका
रश्चिभूतानामपिसहसुपेति विधा
नात् । पूर्वपदार्थप्रधानोऽव्ययी
भावः • उत्तरपदार्थप्रधानस्तत्
पुरुषः • अन्यपदार्थप्रधानो बहुव्री
हिः । उभयपदार्थप्रधानो द्वन्द्व
वृत्त्यपि प्राचां प्राद प्रायेभिप्रायः
। सूपप्रति • उत्पत्तगङ्गमित्याद्य
व्ययीभावे • अतिमात्तादीस्तत्पुरु
षे • द्विधाः सपुत्रव्यादिवहुव्री
हिः । दन्तीष्टमित्यादिद्वन्द्वे चाभा

समासाद्यः

वात् । तत्पुरुषविशेषः कर्मभा
रयः • तद्विधेयादिगुः । अनिकपद
त्वद्वन्द्वबहुव्रीह्योरेव • तत्पुरुषस्य
कश्चिदेवेत्युक्तम् । किञ्च । सुपां
सुपातिङानाम्भातुनाऽयतिङांति
ङा । सुरन्तेनेति च ष्टेय समास
षट्ठिधा • ॥ सुपा • राजपु
रुषः । तिङा • परमभूयत् । ना
म्ना • कर्मकारः । भातुना • क
टम् • अजसम् । तिङा • तिङा •
पिबतखादत् । तिङासुपा • कृता
विचक्षतेति यस्यां क्रियायां सा कृता
विचक्षणा । एहीडादयोन्यपदा
र्थे इति • मयूरव्यसनादौ पाठात्
समासः । १ समुदाये । समूहे •
समासतः • वि • सम्भगासञ्ज्ञितिः ।
समुक्ते •
समासश्चनम् । न • समासहे । मैकनि
संयोगे ।
समासतिः । स्त्री • स निवर्धे •
समासतः । वि • प्रख्यासते । निवर्ध
टवर्तिनि • समासीदतिश्च । प
द्वृत्त्यः । गत्यर्थेति ततः । समासा
द्यतीत्याशः •
समासदान् । पुं • तुम्हे । नन्दिह
चे • वि • समासाद्यये । समा
सविशिष्टे •
समासादित । वि • आहूते • प्राप्ते •
समासाद्यः । वि • प्राप्ये । गत्ये ।

समासीक्ति

आप्तुं शक्ये । समासादयते । षट्
लृ० । ऋहलोऽर्थत्
समासार्था । स्त्री० । समझायाम् ।
पूरणकृतपदाकण्डायां । क
विशक्तिपरीक्षार्थमपूर्यतयेवपठ्य
मानायाम् । यथा । शतचन्द्र न
भस्तलमिति । तत्र० । दामोदरक
राधातविज्जलीकृतचेतसा । दृष्ट वा
पूरमङ्गेनेत्यादिना० सा० पूर्यते
॥ समासीर्थीयस्या ।

समासीक्ति । स्त्री० । अर्थानुद्धारभेदे
॥ यथा । परीक्षितर्भेदकै श्लिष्टै
समासीक्ति । प्रकृतार्थप्रतिपाद
कवाक्येन० श्लिष्टविशेषणमाहात्म्या
ज्ञतुविशेष्यसामर्थ्यादपि० यदप्र
कृतस्यार्थस्य अभिधानसासमासीक्ति
॥ उदाहरणम् । लहिजणतुभुवा
हुफसजीएसकोविउल्लासी । जष
लच्छीतुहविरहेणहीज्जलादुज्जलाण
सा । अत्रजयलक्ष्मीशब्दलक्ष्मीवल
कान्तावाचकत्व नास्ति । प्राकृत
स्यसंस्कृतन्तु । लब्धातववाहुस्पयं
यस्या सकीप्युल्लास । जयलक्ष्मी
स्तवविहरेणखलूज्जलादुर्वलाननु
सेति ॥ अत्रवाहुस्पयंलाभप्रयुक्ती
ल्लासादिसाधारणविशेषणबलाज्जय
लक्ष्मीवृत्तान्तोनायिकावृत्तान्तरूप
तयागम्यतइतिसमासीक्तिरलङ्का

रः ॥

समाह्वय

समाहरणम् । न० । समाहारे ॥
समाहार । पु० । समुच्चये । ससमुदा
यकरणे । एकत्रकरणे । बहनाभि
ज्ञानावाद्यव्यापारेणबुद्ध्यावापञ्चमू
लीत्रिभुवननवद्राशीकरणे ॥ सङ्क्षे
पे । समूहे । सङ्घातप्रधानेयार्थवि
शेषे ॥ यथा । हृषीकानहृषाकत्व
चम् । शमीदृषदमिति ॥ अत्र
सङ्घातेरेकत्वादिकवचन नित्यल्लोभ
तावभवतो ॥ समाहरणम् । ऋ
ज० । घञ् । सम्यगाहारे ॥

समाहित । वि० । यथात्मनि । अ
नन्यमनसि । समाहितत्वमैका
ग्रयमनस श्रवणादिषु ॥ समाधि
स्थे ॥ उक्तसिद्धान्ते ॥ आहिते
॥ निर्विबादीकृते । प्रतिज्ञाते ।
सञ्च्यते । अङ्गीकृते ॥ समाधीयते
स्म । क्त । दधातेर्हि ॥ सम्य
गाहित । स्थितौषा । सावधाने ॥
अलङ्कारान्तरे ॥

समाहृत । वि० । सम्मेलिते ॥
समाहृतिः । स्त्री० । सङ्गृहे ॥ समा
हरणम् । भाषेतिन् ॥ एककटं
काणामनेककटंकाणावाएकाभि
प्रायाणांवाक्यानांसमाहरणे ॥ स
ङ्घ्रियते० सङ्क्षेपेणप्रतिपद्यतेऽन
या । क्तिन् ॥

समाह्वय । पु० । आहवे । सङ्घरे ॥
आह्वाने ॥ प्राणियते । पशुभिः

समिता

पक्षिभिर्वायूते ॥ तस्य निषिद्धत्वं
यथा । द्यूतं समाह्वयस्त्रैवराजारा
द्र निवारयेत् । राज्यान्तकरणावेतौ
होदापीपृथिवीक्षिताम् । प्रकाशमे
तत्तत्तास्कर्य्यं यद्देवनसमाह्वयौ । त
योर्निर्व्वप्रतौघातेनृपतिर्यत्रवानभ
वेत् ॥ अप्राणिभिर्यत्क्रियतेत
त्तौकीद्यूतमुच्यते । प्राणिभिः ।
क्रियतेयस्तुसन्निधौय समाह्वय
॥ द्यूतं समाह्वयस्त्रैवयः कुर्वन्ति
कारयेतथा । तानसर्वानृघातयेद्वा
जाशुद्रांश्चद्विजलिङ्गनइति ॥ स
ममाह्वयस्तेऽथ । हुं कम्पयामि
। पृथोतिच । बाहुलकाज्ञा
त्त्वम् ॥

समाह्वयः । स्त्री० गे० जिह्वायाम् । गी
जियाजता० इ० भा० प्रसिद्धा ॥

समित् । अ० निन्दायाम् ॥

समित् । स्त्री० युद्धे । आयाधने ।

रण ॥ समयनम् । वृगतौ । सम्प
दादित्वात्क्रिप् । तुक् ॥

समित् । चि० सङ्गते । सम्यक्
इति ॥

समिता । स्त्री० गे० धूमचूर्णं विधेति ।

मयदा० इ० भा० प्र० ॥ यथा ।

गोधूमाधवकाधीता कुर्वता । शि

षितासत । प्रेषितायन्त्रनिष्प

ष्टशक्तिता । समिताधुतेतिराजनि
वर्ण्य ॥

समित्

समिति । स्त्री० पाजौ । सम्पराये
। अभ्यामर्हे । सङ्ग्रामे । सभायाम्
॥ सङ्गमे । साम्ये ॥ स हतौ ॥
सहविद्यमानामिहितेर्नामिति ।
प्रसङ्गाम् । समयनम् । समी
यतेवाऽस्याम् । वृगतौ । तित् ।
समयन्त्यस्याम् ॥

समितिक्षयः । पु० शोचरी ॥ समि
तौयुद्धेजयति । जिजये । स स्त्रा
याभृद्वृजोत्थादिनाश्च निमुमाग-
मः ॥ समिति युद्धेजयतीतिवा ।
समितिनन्दनः । चि० युद्धे । तृक् ।
नन्दतीतिनन्दनः । समितौयुद्धे
नन्दनः ॥

समिथः । पु० वज्रौ ॥ समिति । इ
यः समीपइतियक् ॥ सङ्गमे
सम्यगेतिजयार्थमथ ॥

समिहः । चि० प्रज्वलिते । सम्यग्
दीप्ते । समिद्धिमावाहृतीर्जुशितौ
तियथा ॥

समिहरः । पु० किं शुकवृक्षे ॥

समित् । स्त्री० अग्निसन्दीपनार्थं द्रव्य
काष्ठादी । इत्यने । एधसि । समि
त्यने । ईधनः इ० भा० प्र० ॥
समिद्ध्यतेऽनया । जिह्वस्वीदीप्ते
। सम्पदादित्वात्करणेक्रिप् । न
क्षिपः । विसीयकाष्ठे । तस्यैव
यथा । प्रादेशमात्रासमिद्धा । स
वत्कासपलाशिनौ । समिधः स

समी

कल्पयेत्प्राज्ञ सर्वकर्मसुसर्वदे
तिमत्स्यपुराणम् ॥ हृन्दोगपरिशि
ष्टेपि । नाङ्गुष्ठादधिकान्यूनसमि
तस्थूलतयाकचित् । ननिर्मुक्तत्वं
चाचैवनसकौटानपाटिता ॥ प्रा
देशान्नाधिकानोनानतथास्याद्विशा
खिका । नसपचाननिर्णीयाहिमै
षुचविज्ञानतेति ॥ निषिद्धलक्षणय
था । विशीर्णाविदलाऋत्वावक्रा
स्थूलाविधाकृता । कृमिदष्टाश्च
दीर्घाश्चसमिधानैवकारयेत् ॥ अथ
दोषाद्यथा । विशीर्णायु चयक
याविदलापुचनाशिनी । घृक्षाना
शयतेपत्नीवक्रावन्धुविनाशिनी ॥
कृमिदष्टारोगकरीविद्वेषणकरीहि-
धा । पशून्मारयतेदीर्घास्थूलाचा
र्यविनाशिनीतितन्त्रम् ॥ नवय
हाणांसमिधायथा । अकं । पला
शः खदिरस्त्वपामार्गोयपिप्पल ।
उदुम्बरः शमूदूषा, कुशाश्चसमि
धः क्रमादिति ॥

समिधः । पु० असिताचिंषि ।
अग्नी ।

समित्वनम् । न० समिधि ॥

समिरः । पु० बायी ॥ इ० इ० च
न्द्र ॥

समी । स्त्री० शय्याम् । बीजगुप्या
म् । समति । षम० । अच । गौ
रादि ॥

समीप .

समीकम् । न० साम्प्रोयिके । युद्धे
। समनम् । षम० । अनीकादय
श्चेतिकन् ॥ सम्यगयनवा । ईगत्या
दौ । बाहुलकात्क ॥

समीक्षम् । न० भाङ्स्थशास्त्रे ॥

समीक्षणम् । न० सम्यङ्निरूपणे ॥
प्रेक्षणे ॥ सम्यक्प्रकारेणैवैव
दर्शनम् ॥

समीक्षा । स्त्री० तत्त्वे ॥ बुद्धौ ॥ नि
भालने । समीक्षणे । दर्शने ॥
मीमासाशास्त्रे ॥ सम्यगौक्षणमन
यावा । ईव० । गुरोस्तेत्य । टा
प् ॥ यत्ने ॥

समीक्ष्य । त्रि० समीक्षणीये । दर्श
नीये ॥

समीक्ष्यमाण । त्रि० प्रेक्ष्यमाणे ॥

समीच । पु० समुद्रे । अङ्गुपारे ॥
स यन्तियस्मिन् ॥ इण् ॥ समी
णइतिचट् दीर्घत्वञ्चधातोः ॥

समीची । स्त्री० मृग्याम् । एण्याम्
॥ बन्धनायाम् ॥ टित्वानुङीप् ॥

समीचौनम् । न० सत्त्वे । कृते । त
थ्ये ॥ त्रि० तद्वति ॥ सम्यगेव ।
विभाषाश्चेरदिकस्त्रियामितिख
। समः समि ॥ शोभने ॥

समीन । त्रि० समाम् । अधीष्टे ।
भूते । भूते । भाविनि । समाया ।
खः ॥ मौनसहिते ॥

समीपः । त्रि० अत्यवहिते । निकटे ॥

समुचित .

॥ सङ्गताप्रापियस्मिन् । ऋक्
परिह्य समासान्त । द्रव्यन्तर
पसर्गेभ्योपदेत् ॥

समीपकम् । न • निकटे ॥

समीपता । स्त्री • समीपत्वे । समीप्ये
। नैकव्ये ॥

समीर । पु • मासते । प्रवसने । म्य
र्शने । वायी ॥ सम्यगोरयतिगच्छ
ति । ईरयति प्रेरयति । ईरगतौ
कम्पनेन । अच् । स्वातिनयने ।
समीरुष्ये ॥

समीरय । पु • प्रवसने । नभस्वति
। वाती । पवने ॥ सम्यगोरयति •
गच्छति • सम्यगोरयति प्रेरयति वा
। ईर • । युच् • ल्युर्वा ॥ पथिकी ।
पान्ये ॥ माथिज्जकी । मरुवकी ।
मरुवा • इ • प्र • पुष्पठ्ये ॥

समीरसार . । पु • विष्णे ॥

समीरित . । नि • उद्योपिती । चित्ते
॥ समीर्यतिश्च । ईर • । ता ॥

समीहन . । पु • विष्णौ । सृष्ट्याद्यर्थे
समीहते । ईह • । गन्धादित्वा
ल्ल्यु ॥

समीहा । स्त्री • वाञ्छायाम् ॥ सम्यगी
हनमनया । ईह • । गुरोस्त्वत् ॥

समीहित . नि • वाञ्छिते ॥ सम्म
कृद्देहित ॥

समुख । नि • वाग्मिनि । वागदूके ।

समुचितः । नि • यथाये ग्यं । स

समुच्चय .

म्यगुचित ।

समुच्चय • । पु • सहावस्थानलक्षण्ये •
एकाधिकरथ्ये ॥ समाहारे । रा
शौकरथे । यथा । राशौद्धीर्बहु
नासुसमाहार समुच्चय । चा
र्थविशिषे । परस्परनिरपेक्षस्थानेक
स्थेकस्मिन्नन्वये ॥ यथागार्थ्यावा
त्येषपचतिपठतिचषेच ॥ समु
च्चयनम् । चिञ् • । एरच् • ह
न्दे ॥ अर्थाङ्कारभेदे । यथा । त
त्सिद्धिद्विताधिकस्मिन्वचान्यतुतत्
करभवेत् • समुच्चयोऽसौ ॥ तथा
प्रस्तुतम्यकावस्य • एकस्मिन्सोप
कीस्थिते • साधकान्तराण्ययसम्भ
वन्तिससमुच्चय उदाहरणम् । दु
र्बारा स्वरमागंषा । प्रियतमोदू
रेमनोत्पुत्सुर्कागठ प्रेमनववर्धोऽ
तिक्वठिनाः प्राचा । कुकानिमंश
म् । स्त्रीत्वं भौर्वविदोभिनग्नवसु-
हत्काण • कृतालोचमीनासव्यव
तु । कथमुविरह सीठव्यवृत्त
शठ ; ॥ अत्रविरहासहत्वं स्वरमा
गंषाएवकुर्वते • तदुप्रियतमदूरस्थि
व्याद्युपात्तम् । एषएवसमुच्चय •
सद्योगीऽसद्योगी • सदसद्योगिवप
यं वस्यतीतिनपृथग्लक्ष्यते । तथा
हि । कुकममलिनमद्भामूत्तिमं
ति । श्रुतशालिनीभुजवशमलस्यो
तालक्ष्मी • प्रभुत्वमखण्डितम् । प्र

समुच्छ्रय .

कृतिसुभगाह्नि तेभावाऽमीभिरयज
नेत्रजतिसुतरादर्पराजस्तएवतवा
हुशो ॥ अत्रसतायोग • उक्तोदा
हरणेस्त्वसतायोग • शशीदिवसधू
सरो • गलितयौवनाकामिनी •
सरोविगतवारिज • सुखमनचर
खाकृती । प्रभुर्जनपरायण • सत
तदुर्गत सज्जनानृपाङ्गणगत •
खली • मनसिसप्तशल्यानिनि ॥
अत्रशशिनिधूसरेश्लेषशल्यान्तरा
णीतिशोभनशोभायोग ॥ द्विती
य समुच्छ्रये यथा । सत्त्वन्यायुग
पद्यागुणक्रिया । गुणौचक्रियगुण
क्रिया • क्रमेषोदाहरणम् । वि
दलितसकलारिक्कुलतबबलमिदम
भवदाशुबिमलध्व । प्रखलमुखा
निनराधिपमलिनानिचतानिजाता
नि ॥ अथमेकपदेतयावियोग प्रि
यवाचीपगत सुदु सङ्गमे । न
ववारिधरोदयादहोभिर्भवितव्यस्र
निरातपत्वरम्यै कलुषस्रतवाहि
तेष्वकस्मात्सितपङ्केरुहसोदरश्रि-
चक्षु । पतितस्रमङ्गीपतेन्द्रतेषा
मपुषिप्रसूटमापदाकटाक्षै • ॥
बहूनासमाहारे ॥ खलीकपीतन्या
येनबहूनाकार्यसाधने । कारणाणा
समुद्योग . संहितौय समुच्चयः ॥

समुच्छेद . । पुं • विनाशे ।

समुच्छ्रय . । पुं • विरोधे । वैरे ॥ उ

समुत्पन्न

स्ते धे । उद्गतौ ॥ सृष्टुर्जर्णय
यम् । शिञ् • । एरच् ॥

समुच्छ्राय • । पुं • समुच्छ्रये ॥ सम्य
गुच्छ्राय • ॥

समुच्छ्रित । चि • उच्चे ॥

समुज्झित । चि • त्यक्ते ॥ समुज्झा
तेष्व । उज्झाउत्सर्गे । क्त ॥

समुत्क्रोश • । चि • सम्यगुल्लेखिते ।
विधे ॥

समुत्क्रम • । पुं • जर्ङ्गमने । स
म्यगुत्क्रमे ॥

समुत्क्रोश • । पुं • कुररपक्षिणि ॥
सम्यमुत्क्रोशति । क्रुश • । अच् ॥

समुत्त । चि • क्लिप्ते ॥ समुत्त
। उन्दीक्ते देने । अकर्मकत्वात्
कर्त्तरिक्तः । नुदविदेतिपक्षे नत्वा
ऽभाव • ॥

समुत्थ । चि • समुत्तवे ॥ समु
त्थिते ॥

समुत्थनम् । न • समुद्योगे । व्या
धीनौनिर्णये ॥ जर्ङ्गमने ॥
सम्यक्प्रकारेणीत्याने । उठावना •
जभाकर्ना • इ • भा • ॥ यथा ।
इन्द्रध्वजसमुत्थान प्रमादन्नकृत य
दि । तदाहादशमेवर्षे कर्त्तव्यना
नारापुन • ॥

समुत्थित • । चि • सम्यगुत्थिते ॥

समुत्पतनम् । न • कूर्दने ॥

समुत्पन्नः । चि • समुद्भूते ॥

समुदायः

समुत्पिञ्ज । वि० अत्य तव्याकुलि ॥
समुत्पिञ्जते । पिजिहि नायाम् ।
अच् ॥ पु० भृशमाकुलसैन्ये ।
पिञ्जते ॥

समुत्सृज । वि० अनुरक्ते । स
स्यगुत्कृष्टिते ॥ सम्यगिष्टार्थोद्यु
क्ते ॥

समुत् । वि० सानन्दे ॥ सुदास
हर्षतर्तते ॥

समुदत्त । वि० कृपादेवदृष्टजला
दौ । उद्भूते । समुदध्यतीत्य
अधु० । ता ॥

समुदय । पु० सङ्घे । गर्धे ।
समूहे ॥ स युगे । रणे । युगे ।
समुद्गमे ॥ समुदीयते । समुदय
तेवा । इत्य० । अयगतौवा ।
एरच्० । पञ्चाद्यज्वा ॥ समेत्थी
दये ॥ राज्ञाधान्यधिरख्याद्युत्प
त्तिस्थाने ॥ समुदयन्ति । उत्पद्यन्ते
॥ अस्मादर्थः । एरच् ॥ दि
ने । न० लग्ने ॥

समुदागमः । पु० समन्ताजज्ञाने ॥
समुदाचारः । पु० अभिप्राये ।
आशये ॥

समुदायः । पु० समूहे ॥ युगे ।
समुदायते । अयगतौ । आङ्
प्र० । अच् । समुदयनम् ।
अप्रदानादौ घञ्वा ॥ पृष्ठस्था
यिषक्ते ॥ उद्गमे ॥

समुद्गमकम्

समुदित । वि० समुत्पतिते
समुत्तते ॥ सम्यक्प्रकारेणकथिते ॥
समुदीपणम् । न० पक्षिणापरस्य
रस्यर्द्रयागमने

समुद्गः । पु० समुद्गके ॥ समुद्गच्छ
ति । गङ्ग० । अन्येष्वपीतिङ् ॥
यमकभेदे ॥ अर्थाभ्यासः । समु
द्गः स्यादस्यभेदास्त्रयोमताः ॥ वि०
मुद्गसहिते ॥

समुद्गकः । पु० सम्पुठके । भूष
णाद्यावपने ॥ समुद्गच्छति । ग
ङ्ग० । अन्येष्वपीतिङ् । स्त्री
र्थेकम् ॥

समुद्गतः । वि० उत्पत्तिष्णी ॥
समुद्गमः । पु० जध्वंगतौ ॥ उत्
पत्तौ ॥

समुद्गमकम् । न० चित्रकाव्यप्रमे
दे ॥ यथा । अयशीभिदुराक्षीक्षी
क्षीपधामरणाहते ॥ अयशीभिदु
राक्षीक्षीक्षीपधामरणाहते ॥
अस्यार्थः । अय शुभावहेनिधिः ।
अयशीक्षीक्षी भाग्यवान् । सचासी
दुराक्षीक्षीक्षी । तेजस्वित्वाद्दर्शयति
तिविशेषणसमासः । तस्मिन् । क्षी
पधामक्षीपश्रवः । कृपितइत्यर्थः ।
अतएशरणाहते । रणार्थोत्पत्तिः ।
क्षीपधामचासीक्षीक्षी । रणाहतेत्यत
स्मिन् । एवविधिवीरक्षीक्षी । अय
शीभिदुराक्षीक्षी । स्वाभ्यनादरनिमित्ता

समुद्भव

यकोत्तिर्निर्दिष्टा • उपधा • उपा
य • मरणादति • प्राणत्यागविने
त्यर्थः । का • नकापीत्यर्थः ॥
समुद्भूतम् । वि • उच्चैर्गीते ॥
समुद्गोष्मं । वि • वसिते ॥ उत्तो
लिते । कथिते ॥
समुद्धत । वि • अविनीते ॥ स
मुद्गोष्मं ॥ समुद्धन्तिस्म । स
मुद्धन्यतेस्म । इतो गत्यर्थत्वा
त्कर्त्तरि कर्मणि वा ॥
समुद्धरणम् । न • उद्धरणे ॥ स
म्युद्ध्रियते । उद्धरतेर्लुट् •
भाविषा ॥ वान्तात्ने ॥ उन्नये ॥
भुक्तो ज्झितोऽन्मूलितयोः । स्यादुद्ध
रणमुन्नये इति रभसः ॥
समुद्धर्ता । वि • उद्धारकर्त्तरि ॥
श्रीगुरौ ॥ सम्यगनायासिन • उत् •
जर्ज्वे सर्वबाधावधिभूतेशुद्धित्रस्त
विधर्त्ता • धारयिता ॥ उन्मूलयि
तरि ॥ यथा ॥ अनन्त्राणां समुद्ध
र्त्तुरितिरनु ॥
समुद्धृतः । वि • समुत्कीर्णं ॥
अपनीते ॥ उत्थापिते ॥ यथा ।
जलोधमन्नासचराचराधराविषाण
काव्याखिलाविश्वभूतिना । सम
द्धृतायेन वराहरूपिणा समेखयन्मू
र्धनवान्प्रसीदतु ॥ सम्यक्प्रका
रेण उद्धृत ॥

समुद्भवः । पुं • उत्पत्तौ ॥ कारणे

समुद्भूतान्ता

सम्यगुद्भवः । समुद्भवत्यस्मादा ।
अपादो नार्थे । भुवोऽक्षदेरप् ॥
समुद्भूत । वि • समुत्पन्ने ॥
समुद्र । पुं • अमोघौ । तत्पर्या
या । समुद्रो • ब्रिक्पूपा • पा
रावार • सरित्पति । उदन्वानु
दधि • सिन्धु • सरस्वान् • साग
रो • शंख • । रत्नाक्षरो • जल
निधि • याद पति • रपाम्पतिरि
ति । समुनत्ति • उन्दी • । स्फा
यीतिरक् ॥ चन्द्रोदये सम्यक् उन्द
न्ति क्लृप्तान्तिचापोयश्वा । अपा
क्षैव समुन्दे न स समुद्र इति स्मृतम् •
वायुपुराणम् ॥ समीचीना • उ
द्रा • जलचरविशेषा यस्मिन्निति वा
॥ सहसुद्रयामयादयावर्त्तते • इ
ति वा । परमात्मनि ॥ समुत्पद्य
भूतानि द्रवतिलवगच्छन्त्यस्मिन्नि
ति व्याख्यानात् । सङ्ख्याविशेषि
॥ अन्त्यादि अतिगुणः समुद्र इति
रामायणटीकायां माहेश्वरी व्याख्या
नात् ॥ ढगणस्य द्वितीयपर्याये ।
आदिगुणचकले • ऽ। ॥ वि • सु
द्रयासहिते पत्रादौ ॥
समुद्रकफः । पुं • समुद्रफेने ॥ स
मुद्रकफ इव ॥
समुद्भूतान्ता । स्त्री • नद्याम् ॥ समु
द्रस्य कान्ता । समुद्रः कान्तो यस्या
वा । पृक्कायाम् ॥

समुद्रयात्रा

समुद्रगा । स्त्री० नद्याम् ॥

समुद्रगृहम् । न० जनयन्ताण्ये ।
पा० हारिक घरः । इ० भा० वि०
शेष ॥

समुद्रचलुक । पु० अगस्त्यमुनी ॥

समुद्रचलुकीगण्डूपीस्य ॥

समुद्रदायिता । स्त्री० नद्याम् ॥

समुद्रनवनीतम् । न० पोयूषे । च
न्द्रे ॥ समुद्रस्वनवनीतमिव ॥

समुद्रनेमि । स्त्री० समुद्रमेखका
याम् । भूमौ ॥ समुद्रोनेमिरि
वनेमिरस्या ॥

समुद्रफलम् । न० अश्वफले ।
श्रीवधविशेषे ॥ तद्गुणायथा ।
फल समुद्रस्वकटूष्णकारि० वाता
पहभूतनिरोधकारि । चिदोष
दावाननदोषहारिकफामयभान्ति
निरोधकारीतिरा० नि० चण्ड० ॥

समुद्रफेन । पु० फेने । अश्व
कफे । हिण्डीरे ॥ समुद्रफे
नश्चक्षुष्योलिखन शीतल सर ।
कषायविषपित्तघ्न । कर्णरुक्कफघ्न
क्षवु ॥

समुद्रमेखला । स्त्री० भुवि । अ
श्वलायाम् । विश्वम्भरायाम् ॥
स्थिरायाम् ॥ समुद्रोमेखलाय
स्याः ॥

समुद्रयात्रा । स्त्री० पीत्तिनसमुद्रग
मने । समुद्रयात्रादयः कली

समुद्रलवणम्

निपिहायथा । समुद्रयात्रास्त्रीका
र कमण्डलुविधारणम् । वि
जानामसवर्णासुकन्यासूपयमस्तथा
। देवरेणसुतौत्पत्तिर्मधुपर्कपश्चा
र्धम् । मासादन तथाश्वाहवा
नप्रस्थाश्रमस्तथा ॥ दत्तात्रायेव
कन्यायापुनर्दानं वरश्च । दी
र्घकाल ब्रह्मचर्यं नरमेधाश्चमेधकौ
॥ महाप्रस्थानगमन गीमेधश्चतथा
मख । इमान्धर्मान्कलियुगेव
ज्यान् । इमं नोषियद्वतिहङ्गारदो
यम् । अपिच । एतानि शीक
गुप्तार्थे कलिरादौ महात्मभि । नि
वर्त्तितानि कर्माणि व्यवस्था० पूर्व
क बुधैरित ॥

समुद्रयानम् । न० पीत्ति । बह्वि
॥ यथा । समुद्रयानेरत्नानिमहा
मूल्यानिसाधुभिः । रत्नपरीक्ष
कैः सार्द्धमानयिष्ये बहूनि चित्तव
राजपुराणम् ॥

समुद्रयायी । वि० समुद्रेषहिना
दिनाहोपान्तरगामिनिजने ॥ स
मुद्रयायीवन्द्योचतैलिक कूटका
रक । इतिमनु० । समुद्रयायि
भिः सार्द्धं स विद सृज्यनिर्गतइ
ति बराजपुराणं ॥

समुद्ररसना । स्त्री० पृथग्याम् ॥

समुद्रोरसनाकाक्षीयस्याः ॥

समुद्रलवणम् । न० कण्डके । चिक

समुन्दनम्

टे । सामुद्रे ॥ समुद्रखलवणम् ।
 समुद्रजलजात लवण वा ॥
 समुद्रवज्जि । पु० बाडवे । बड
 धानजे ॥
 समुद्रविजय । पु० वृत्ताहंत्पितरि ॥
 समुद्रसिन्धुसङ्गमः । पु० । तीर्थ
 विशिषे ॥
 समुद्रसुभगा । स्त्री० गङ्गायाम् ॥
 समुद्रा । स्त्री० शब्दां ॥ श्रम्या ॥
 समुद्रान्तम् । न० जातीफलै ॥ अ
 व्यावसानि ॥
 समुद्रान्ता । स्त्री० तुण्डिकेय्यम्
 कापास्याम् ॥ समुद्रोन्तोयस्या ॥
 यहा । सुद्रयोसङ्घर्षमानेना
 समीपीयस्या । आच्छादकत्वात्
 ॥ दुरालभायाम् । यासे । यवासे ॥
 समुद्रोन्तोऽस्यस्या । अर्थआद्य
 च् ॥ समुद्रोन्तोऽस्यावा ॥ मरु
 त्मालायाम् ॥ पृक्कायाम् ॥ स
 मुद्रीतोऽस्याः ।
 समुद्रांस्वरा । स्त्री० पृथिव्याम् ।
 अचलायाम् ॥ समुद्रोन्तस्वरवसन
 यस्याः ॥
 समुद्रायणा । स्त्री० नद्याम् । स
 रिति । समुद्रोऽयन गतिर्वास्या ॥
 समुद्राक । पु० याज्ञविशिषे ॥ से
 तुवन्धे ॥ तिमिङ्गिले ॥
 समुद्रक । पु० प्रादुर्भावे ॥
 समुन्दनम् । न० आर्द्रभावे । केने ।

समुल्लिखन्

स्तेने । उन्दी० ल्युट् ॥
 समुन्न । त्रि० आर्द्रे । समुन्नति ।
 उन्दी० अकर्मकत्वात् कर्त्तरि क्त ।
 नुदविदेतिपक्षे नत्वम् । सम्यगुन्न
 क्तिन्न वा ॥
 समुन्नत । त्रि० समुन्नद्धे ॥
 स्तम्भविशिषे । इ० धरणि ॥
 समुन्नति । स्त्री० समुच्छये । उत्से
 धे ॥ अतिवृद्धौ ॥
 समुन्द्ध । त्रि० समुद्भूते ॥ प
 ण्डितस्तन्ये ॥ गर्विते । दृष्टे ॥
 जम्बवन्धे ॥ प्रभौ ॥
 समुन्नय । पु० समुच्छये
 समुन्नाह । पु० उच्छ्राये ॥
 समुपक्रम । पु० आरम्भे ॥ समुपक्र
 मणम् । क्रमु० । घञ् ॥
 समुपजीवम । अ० आनन्दे । कल्या
 णार्थे ॥ समुपजीवणम् । जुषीप्रौ
 तिसेवनया । अम्प्रत्ययः ॥
 समुपस्थित । त्रि० प्राप्ते ॥
 समुपेत । द्वि० सम्प्राप्ते ॥
 समुपेयिवान । त्रि० सम्यगुपगते ॥
 समुल्लसत् । त्रि० सम्यगुल्लासयुक्ते ॥
 यथा । दृश्यतसमुल्लसद्दनकान्ति
 पूरान्मृतेर्भवानलविभक्तिस्ताननि
 शमूर्जयन्तीनरान् । चिदेकमयच
 न्द्रिकायचमत्कृतितन्वतीतनेतु
 ममशतनी । सप्रदिशन्तनोरङ्गना ।
 समुल्लिखन् । त्रि० आर्द्रादिनाभूमि

समृद्ध

खननकर्त्तरि ॥

समुल्लेख । पु० सम्यक्कथने । सम्यगु
च्चारणे ॥समूढ । त्रि० पुष्पिते । भुम्ने ॥ स
द्योजाते ॥ अनुश्रुते । शोधिते
॥ दमिते ॥ ऊढे ॥ विवाहिते ॥समूह । पु० अजिनयानौ । हरिश्च
प्रभेदे ॥ शोभनावृक्षसम ॥समूल । त्रि० सप्रमाणके । मूलस
हिते । मूलैः सह वर्तमानवृत्ति
तया ॥समूहः । पु० व्यूह । सन्दोह । व्रज
। समुदाये । समूहः ॥ ऊह
घञ् ॥समूहचारः । पु० चारुनिकुरम्बे ॥
समूहगन्धम् । न० जवादिनि । गन्धा
य ॥समूहनौ । स्त्री० ऊहन्याम् । सन्ना
न्याम् ॥

समूहितः । त्रि० एकत्रोक्तः ॥

समूहः । पु० यज्ञान्नौ । परिचा
य्ये । उपचाय्ये ॥ समुहते । सम
हतेषा । बहुप्रापणे । ऊहवितर्के
षा । अन्नौपरिचाय्योपचाय्यसम
ह्यवृत्तिसाधु । अग्निवारणार्थे
स्यलविधिषि ॥समृद्धः । त्रि० अधिकदूर्ध्वे । समृ
धियुक्ते ॥ समृद्धोत्पन्नः । कृधुङ्
दधी । अकर्मकत्वात्कर्त्तरि ॥

सम्पत् • द्

समृद्धि । स्त्री० महदूर्ध्वे । एधाया
म । धनसम्पत्तौ । अपेक्षितार्थस
म्पत्तौ ॥ समर्चनम् । कृधु० ।
क्तिन् ॥समेत । त्रि० मिलिते । स युक्ते ॥
यथा । श्रीनाथेनसमेतास्वच्छन्दकुस
कीर्णमिति ॥ अपिच । नामसमेत
कृतसङ्केतवादयैस्तदुर्वैशुमिति ॥

समेत्य । अ० मिलित्वेत्त्वर्थे ॥

समेधित । त्रि० सम्यग्धर्तृ ॥

समेदकम् । न० मधिताधाम्बुदधिनि
। उद्दृष्टि ॥ सममुदकयक्षिन् ॥समीसा । पु० खनाम्बे वलीकभाषा
याम् सूदशास्त्रे च प्रसिद्धिः । द्यविशेषे ॥ निर्माणप्रकारायथा मण्ड
कस्यकृतापटोपूरणेनप्रपूरिता ।विद्यमृत्पाटकाकारसम्बलित्येत्वा
निष्ठया । छतेपक्षेत्त्वमेतितनाम्नाबधोतिसूपकः ॥ सुवच्यं वातजिदु
ल्यवृष्य पितापहगुरु । विप्रिधाच

गुणीयाहिमांसमेदात्सजायते ।

सम्पत्तिः । स्त्री० विभक्त्यर्थे । ल
क्षयान् । सम्पदि । साक्षिगानपत्नीयथा । देवानपत्नीसम्पत्ति पूजिता
चसुरैर्नरे । सर्वसिद्धादिरद्वाखजगत्सुचययाविनेतिभागवतम् ॥ इ
ष्टप्राप्ती ॥ सम्पदनमनयाया । पदगती । क्षियाङ्क्तिन् । सुतो ।
कृद्धिनामौवधी ॥ शुचोत्कर्षे ॥

सम्पत् द०

सम्पत् द० । स्त्री० भूती ॥ गुणीत्क
 र्त्वे ॥ हारमेदे ॥ सम्पदनमनयावा
 । पद० । सम्पदादित्वात् कृप् ॥
 अथसम्पदउच्यन्ते स्तल्लोकमंणिक
 मंण ॥ महतश्चिन्तन सम्पत्तया
 प्राप्यमहाफलम् ॥ इतीयताराया
 म् ॥ वासनासक्ततीक्ष्णरीरारम्भका
 खिपुण्यादिकमंभिरभिव्यक्तायाम्
 । साहिधा । देवी० पासुरीति
 मेदात् । अनयोर्विस्तारस्तुभगव
 द्ज्ञोतायाषोडशाध्यायेयथा । श्रीभग
 वानुवाच । अजयसत्त्वस शुचिर्ज्ञा
 नयोगव्यस्थिति । दानदमश्चयज्ञ
 स्रष्टाध्यायस्तपश्चार्जवम् । अहं
 सासत्त्वमक्रोधस्व्यागप्रशान्तिरपैशु
 नम् । दयाभूतेष्वजेलुपत्वमार्दवं
 क्षीरचापलम् ॥ तेज क्षमाधृति
 शौचमद्रोहानातिमानिता भव
 तिसम्पद देवीमभिजातस्य भारत
 ॥ दम्भोदपीभिमानश्चक्रोध । पाव
 ष्यमेववच । अज्ञानश्चाभिजातस्य
 पार्थसम्पदमसुरीम् ॥ देवोसम्प
 दविमोक्षायनिबन्धायासुरीमता ।
 माशुच सम्पददेवीमभिजातोसि
 पाण्डव ॥ दौर्भूतसर्गोलोकेस्मिन्
 देवपासुरपवच । देवोविस्तरश
 प्रोक्तपासुरपार्थमेष्टु ॥ प्रवृत्ति
 क्षनिवृत्तिश्चजनानविदुरासुरा ।
 नशौचनापिचाचाजनसत्य तेषुवि

सम्पत् द०

द्यते ॥ असत्यमप्रतिष्ठन्ते जगदाहु
 रनीश्वरम् । अपरस्परसम्भूत कि
 मन्यत्कामहेतुकम् । एतादृष्टि
 मवष्टभ्यनष्टात्मानोऽत्यबुद्धयः ।
 प्रभवन्त्युपक्रमाण क्षयायजगत्तौऽ
 हिता ॥ काममाश्रित्यदुष्पूरदम्भ
 मानमदान्विता । माहाद्गृहीत्वा
 ऽसद्व्याहान्प्रवर्तन्तेऽशुचिव्रता
 ॥ १० ॥ चिन्तामपरिमेयाक्षप्रलया
 न्तामुपाश्रिता । कामोपभोगपर
 म एतवदितिनिश्चिता । आशा
 पाशयतैर्बन्धा कामक्रोधपराय
 णा । ईदृन्त कामभोगार्थमन्याये
 नार्थमश्नयान् ॥ इदमद्यमयालब्ध
 मिदप्राप्तयेमनेरयम् । इदमस्ती
 दमपिमेभविष्यतिपुनर्जनम् ॥ अ
 सौमयाहत । शत्रुहर्निष्येचापरा
 नपि । ईश्वरोहमहभोगीसिद्धि
 हवलवान्सुखी ॥ आख्याभिजन
 वानस्मिकोन्योस्तिसदृशोमया । य
 द्येदास्यामिमोदिष्यद्व्यज्ञानविमो
 हिता ॥ अनेकचित्तविभ्रान्तो
 हजालसमावृता ॥ प्रसक्ताकाम
 भोगेषुपतन्तिनरकोऽशुचौ ॥ आत्म
 सम्भावितास्तब्धमनमानमदान्वि
 ता । यजन्तेनामयज्ञेस्तेदम्भेना
 विधिपूर्वकम् ॥ अहङ्कारबलद
 र्पकामक्रोधश्चसंश्रिता । ममात्म
 परदेहेषुप्रविष्टन्तेऽभ्यसूयका ॥

सम्पराय .

तानह विषय ' क्रूरान्स सारेषु न
राधमान् । क्षिप्रस्यजस्रमशुभाना
सुरीष्वेवयानिषु । अ.सुरीयानि
मापन्नासृष्टाजन्मनिजन्मनि । मा
मप्राप्यैवकीन्तेयतलोयान्यधमाग
तिम् ॥ २० ॥ त्रिविधनरकस्त्रेद
हारनाथनमोत्तमः । काम क्रो
धस्तयाक्षिभस्तस्मादतत्त्रय व्यजेत्
॥ एतैर्विमुक्त कौन्त यतमेवारे
क्षिभिर्न । अ.अरण्यात्मानं ये
यस्ततोया'नपरांगतिम् ॥ य . शा
स्त्रविधिमुत्सृज्यवर्ततेकामपारत
। नमसिद्धिमवाप्नोतिनसुखनपरां
गतिम् ॥ तस्माच्छ्रमप्रमाणकोका
र्याऽकार्यं यवस्थिती । आत्माणा
स्त्रविधाने'त कर्मकर्तुमिहार्हसि
॥ २४ ॥ इति ॥

सम्पदम् । न . समेपदयुगे ।
सम्पद्यमान । त्रि . मिश्रिते ॥
सम्पद्या । स्त्री . अकर्म . नाचारसे ।
सम्पद्र । त्रि . सम्पत्तिसहिते । स
मृद्धि ॥ साधिते ॥ सङ्गते । ए
कोभूते ॥ विशिष्टे ॥ सम्पद्यतीत्य
। पद . । ता . । रक्षाभ्यामिति न
त्वम् ॥

सम्परायः । पुं . समीक्षे । युगे ॥
आपदि ॥ उत्तरकाक्षि ॥ सम्यक्
परेकाक्षि'वैद्विद्वत्सम्पराय' . पर
क्षि'कसक्षिन् . इतिश्रुत्यात्ता

सम्पादितः

॥ सम्पराययम । इक्ष् . । ५२३
अय . इगतीया । वज् .

सम्परायकम् ।) न . युगे ॥
सम्पराधिकम् ।)

सम्पदेत । त्रि . सृष्टे ॥

सम्पक्ष' । पु . मेलके ॥ रती । मर
ते ॥ सम्बन्धे । स योगे ॥

सम्पक्षी' । त्रि . सम्यक्'विशिष्टे ॥

सम्यक् । पु . आरम्भे ॥ सम्यक्
पाक्षि' । त्रि . तर्कक्षि' । याचक्षि' ॥

पृष्ट ॥ सम्यक्पाक्षि'का ॥ सम्यक्

पचनम् . सम्यक्पच्यतेऽनेनवा ।

हुपचम् . । इगधेतिवज् .

सम्पाट' । पु . तर्क' । धृ . य .
माका ॥

सम्पात . । पु . पक्षिगतविशिष्टे । ध

तने ॥ सम्यक्पतने ॥ सञ्चारी ॥

सम्यक्पतनम् . पतृक्ष् . । वज् .

॥ सम्यक्पतन्यनेनिति व्युत्पत्त्या .

कर्म'य . अर्थे ॥

सम्पाति' । पु . पक्षिराजे । अरुणा
त्मजे . अटायुषिण्युष्ठेभातरि ॥ स
म्यक्पाति' । पातिरति' .

सम्पातिक' . । पुं . सम्पाती ॥

सम्पादकः । त्रि . निष्पादके । सम्य
न्नकर्त'रि' । धनादिसङ्पादके ॥

सम्पादनम् । न . निष्पादने । अज्ज
ने ॥

सम्पादितः । त्रि . शीजिते ॥ स

सम्पज्ञात .

स्थिते ॥

सम्पीड . पुं० मोदने ॥

सम्पीडनम् । न० सम्यक् प्रकाशयने ॥

सम्पुट . पु० लुपवके ॥ समुद्रके ॥
पेटके ॥ एकजातीयेभ्यमध्यवर्ति-
नि ॥ रतिवन्धविशेषे ॥ यथा । स-
म्पसार्योभयौपादौयव्यागतकक्षि-
लक । भगलिङ्गस्यस योगाद्रमतौ
सम्पुटोद्दिस ॥

सम्पुटक . पु० समुद्रके । भूषणा-
द्यावपने । डब्बा . इ० भा० प्र० ।
सम्पुच्यते । पुटस श्लेषार्थे । कुन् ॥
सम्पूर्ण . पु० रागजातिविशेषे ॥
यथा । औडव पञ्चभि प्रोक्त ।
स्वरैः षड्विंशुषाडव । सम्पूर्ण .
सप्तभि प्रोक्तोरागजातिस्त्रिधामते-
ति ॥ वि० न्यूनस्वदोषरहिते । कृ-
तञ्जे । परिपूर्ण ॥ साङ्ग ॥ सम्पू-
र्वतीस्त्र । मूरी० । यद्यन्त । कर्त्त-
रि० कर्मस्थितः ॥

सम्पृक्त . वि० खचिते । मिश्रिते ।
कारम्बे । कबरे । मिश्रे ॥ सयुक्ते
। ससृष्टे । सम्पुच्यतेस्त्र । पृची-
। त्त ॥

सम्प्रचाल . पु० तपोविशेषजलवस-
नकीर्तनप्रस्थविशेषे ॥

सम्प्रज्ञात . पु० समाधिप्रभेदे ॥

वि० सम्यक् प्रकर्षेणज्ञाते ॥

सम्प्रदानम्

सम्प्रज्ञातसमाधि . पु० सदिकल्प-
कसमाधौ ॥ ब्रह्माहमस्मीतिचिन्त-
यते । यावच्चेतोव्यापृतिस्तावत्स-
म्प्रज्ञातसमाधि ॥

सम्प्रतापन . पु० कुम्भीपाके ॥

सम्प्रति . अ० अधुनार्थे ॥ सम्० प्र-
ति० एतयोः समाधारद्वन्द्व ॥
न्याय्ये ॥

सम्प्रति . पु० पूर्वकल्पस्यार्चद-
भेदे ॥

सम्प्रतिपत्ति . स्त्री० उत्तरविशेषे ।
साध्यस्यसंयकथ० ॥ शुक्लामिवो-
गप्रत्यर्थीयदितप्रतिपद्यते । सातु
सम्प्रतिपत्ति आच्छास्त्रविहित-
दाहता । निश्चये ॥ उत्पत्तौ ॥

सम्प्रतिपन्न . वि० सम्यग्प्राप्ते ॥

सम्प्रतिष्ठा . स्त्री० स्थितौ ॥

सम्प्रतीति . स्त्री० सम्यक्स्थितौ
॥ सम्यक्ज्ञाने ॥

सम्प्रत्यय . पु० षादरे । भक्त्यतिश-
ये ॥ ज्ञाने । निश्चये ॥ यथासच्चा-
सम्प्रत्ययायसच्चात्वनिश्चयायेतित-
दर्थ ॥

सम्प्रदाता . वि० दातरि । सम्प्रदा-
नकर्त्तरि ।

सम्प्रदानम् । न० दानपात्रे । चतुर्थी-
कारके । त्यागेर्हृश्ये ॥ सम्यक् प्र-
कर्षेणदीयतेऽस्मीतत् । सम्यक् प्र-
पूज्यदानवा ॥

सम्प्रदाय .

सम्प्रदाय । पु० गुरुपरम परागतस
दुपदेशि । अ स्नायि ॥ आगमोक्ता
वैष्णवसम्प्रदायायथा । श्रीशिवउवा
च । वैखान सोमवेदादीश्रीराधा
वक्त्रभीतया । गोकुलेशोमहेशानित
यावन्दावनीभवेत् ॥ पाञ्चरात्र प
ञ्चम स्नातृषष्ठ श्रीश्रीरवैष्णव
। रामानन्दोद्धारव्यासोनिस्वार्कथ
मत्तुपरि ॥ ततोभागवतोद्देशिदय
भेदा प्रकीर्तिता । शिखीमु
रुडौजटोचैवद्विचिदयडोक्तमेषच ॥
एकदण्डोमहेशानिभीरशैवस्तथैवच
। सप्तपाशुपता , प्रोक्तादशधावे
ष्णवासता । एतैर्धावासन देवि
शृणुयजेनशास्त्रवि । विवेष्टसर्वस
व्यप्ययस्ततिसर्वैष्णव ॥ वैख
नसादिदद्याद्यैर्भूषित , स्नातृवै
ष्णवः । श्रीराधावक्त्रभ देविशृणुय
जेनशास्त्रवि ॥ वैष्णवाचारनिर
तीविष्णुतन्त्रैकपारम । अनन्तधि
ता, शान्तात्माविष्णुचित्त, परायण
॥ श्रीराधावक्त्रभीदेविगी कुलेशशृणु
प्रिये । नानाभूषणसम्पन्नोनामा
सुगन्धिभूषित । गोकुलप्रीण
प्रिताकील्लक्षणस्वरूपधृक् । शरीर
मर्थप्रार्थास्तत्रिविद्वनकारक , ॥
अन्त , शक्तिपरीदेविबहिर्वैष्णवक
पधृक् । गन्धर्वाचारनिरताकतावि
द्वगतत्परः । सम्प्रदायेगीकुलि

सम्प्रदाय :

श सर्वसिद्धिकरोभुवि । उन्दाव
नाम्य देवेशिशृणुयजेनसाम्प्रतम्
॥ विगताश प्रसन्नात्माविष्णुभक्ति
परायण । कामिनीसङ्गचपलीव
नक्रोडात्पिनादधृक् ॥ सौगन्ध्य
भूषिततनु स्त्रीध्यानैकपरायण
। विष्णुसारूप्यतत्त्वज्ञ प्रोक्ताऽन्दा
वनीशिवे ॥ पाञ्चरात्रोमहेशानित
यैवश्रीरवैष्णव । पूर्वमेवमहेशा
निकीर्तित , परमेश्वरि । राशक्ति
रितमिच्छताम शिवः परिकी
र्तित , । तदामन्दोद्धारान्तिप्र
सन्नात्माविचारधृक् ॥ सर्वसम
रूपस्वरामानन्दोप्रकीर्तित । हरि
व्यास महेशानियय वदवधारय ॥
पापस हरयाशक्तोविष्णुभक्तोजिते
न्द्रियः । यमादिनियमैर्युक्तोभक्त्या
चारपरायण , । स्त्रीपथीगणकया
हीपरकावपरायण , । हरिव्यासी
महेशानिशिवभक्तिस्वरूपधृक् ॥ नि
स्वार्काख्य सम्प्रदायशृणुयजेनसा
म्प्रतम् । निष्कार्जनकमासक्तः
स्वतन्त्रैकपरायण ॥ बाह्यपूजा
दिनिरतीनान्यभक्त प्रसन्नधी , ।
आयपञ्चान्वित , स्वच्छ , स्वच्छन्दा
व रतत्परः ॥ स्वतन्त्रस्नातृविद्दे
वीनिस्वार्कभगवान्हरिः ॥ अथ
भागवत देविकथयामिशृणुप्रिये ।
विष्णुभक्त्यै कविपुण्योविजितात्मा

सम्प्रयोग :

प्रसन्नधी ॥ स्मार्तमर्षान्वितौदेवि
तदन्याचारतत्पर । पार्थपञ्चान्वि
तोदेवितयास्वरूपवैशधृक् ॥ शैवज्ञेयी
तस्यसङ्गातयुग . ज्ञानपरायण . ।
केवलविष्णुतत्त्वज्ञ प्रोक्तोभागवत
मिथि ॥ इतिश्रीभक्तिसङ्गमतन्त्रे १
खण्डेऽष्टमः पटलः . ॥ यद्वायुगणोक्ता
वैष्णवसम्प्रदायभेदा यथा । श्रीम
न्नारायणोन्नतज्ञानारदेव्यासएवम् ।
श्रीलसध्वपद्मनभौनृहरिर्माधवस्त
था ॥ अक्षोर्भाज्यतथैतथैवज्ञानसि
न्धुर्महानिधि । विद्यानिधिश्चराने
न्द्रोक्तयधर्ममुनिस्तथा । पुरुषोत्त
मोन्नतज्ञाणोव्यासतीर्थमुनिस्तथा ।
श्रीमार्जुनोपनिषत् श्रीमान्माधवेन्द्र
पुरस्तथा ॥ सम्प्रदायविहीनाथेम
न्मास्तेनिष्कलामता . । अतः क
सौभविष्यन्तिचत्वारः सम्प्रदायि
नः ॥ श्रीमार्जुनरुद्रसनकावैष्णवा
वित्तिपावनाइति ॥ सम्प्रदानम् ।
हुदाञ् . । घञ् . आतद्धतियुक् ॥
सम्प्रधारणम् । न . विचारे ॥ सम्प्रज्ञे .
सम्प्रधारणा । स्त्री . उचितानुचितनि
श्चये । समर्थने । इदमुचितमेवेति
निश्चये ॥ सम्प्रधारणम् । धृञ् . ।
व्यञ्जः । ण्यासितियुच् ॥
सम्प्रमोष . । पु . विस्मरणे ॥
सम्प्रयोग . । पु . रते ॥ निधुञ्जने ॥
॥ अन्विती । सम्बन्धे ॥ कामञ्चे ।

सम्पुञ्जः

वशीकरणादिकर्मणि ॥ चि . प्राथि
ते ॥
सम्प्रयोगी । पु . कलाकौली । कामे
कामुके । सम्प्रयोजने ॥
सम्प्रज्ञ . । पु . सम्प्रधारणे ॥
सम्प्रसाद . । पु . सुषुप्तिस्थाने ॥ स
म्यक्प्रसीदत्यस्मिन् । षट्ठ . । घ
ञ् ॥ विदुषि ॥ प्राञ्चे ॥
सम्प्रसाधनम् । न . पवित्रीकरणे ॥
श्रीभोजनके ॥
सम्प्रहार . । पु . गतौ ॥ युञ्जे । रणे
सम्प्रहरणम् । ङञ् . । घञ् ॥
हनने . इतिधरणि ॥
सम्प्रहृष्ट . । चि . पुलकिते । पुलकि
तगात्रे ॥
सम्प्राप्त . । वि . समागते ॥ सम्यक्
प्रकारेणप्राप्तः . ॥
सम्प्राप्ति . । स्त्री . सम्यक्प्रापणे ॥
सम्प्रेष . । पु . नियोगे । विधौ ॥
सम्प्रभव . । पु . एकीभावेनेतरैतरव
नीभावे ॥ व्यामिश्रणे ॥ महाधुरे ॥
वारिधुरे ॥ प्रलये । सङ्घोभे ॥ छ
ङ्गते ॥ यथा । मेघ सम्प्रभवते ॥
सम्प्रभवणम् । झुञ् . । कदिरम् ॥
सम्प्रभवतीवा । पञ्चाद्यञ् ॥
सम्प्रबोधोपलः ॥ पु . चन्द्रकांक्षे ॥
सम्प्रकाशः . । पु . मेघे ॥
सम्पुञ्जः . । चि . विक्रमे । विकसि
ते । प्रफुल्ले ॥ सम्प्रकलति । जिप्

सम्बन्ध .

बाधिरश्चे . ओतः क्तः , आदि
तच्चेतोऽभावात् . उत्तमुक्तसम्पु
योऽपसङ्गानमिति . तस्यैव .

सम्बन्धः . नि . वधनविशिष्टे . सम्बन्ध
प्रकारेणैव . सम्बन्धयुक्ते . स-
मृद्धयतेत्य . वध . क्तः .

सम्बन्धः . पु . सम्बन्धो . न्याये . इत्य
जय . स येगादौ . आदिना .
समवायसादात्म्य . वषट्कारविभा
वश्चेति गृह्यते . सम्पर्के . सचवि
विध , विद्याकीयाजिजः प्रीति
जश्चेति भेदात् . स सग . यथा .
एकपदार्थेऽपरपदार्थसम्बन्ध . स
सगमर्वाद्वाभासते . सच . प्रतिपे
त्यनुयोग्याधाराधेयविषयविषयि
भावादिरिति प्रथमस्य . उत्पत्तिवादीय
गादाधरो . सम्बन्धोऽवबुद्धिधीजन्य
जनकसिध्यसिद्धिभावे . धनप्रतिपा
द्याप्रतिपादकादिभेदात् . प्रकृ
ते . संज्ञे . वधाय . तृतीया
नुबन्धे . यथाविदातिनाप्रत्यय . त्वा
योरेकप्रमेयस्य . तत्प्रतिपादकीप
निषत्प्रमाथस्य . बोध्यबोधकभा
वत्वाच्च . सम्बन्ध . सम्बन्धयते .
यथा . पदयो सामानाधिकरण्यात्
पदार्थयोर्विशेषणविशिष्टभावात् .
प्रत्यगात्मपदार्थयोर्लक्ष्यलक्षणभावा
च्चेति . तदुक्तम् . सामानाधिक
रण्याच्च विशेषणविशिष्टभावात् . लक्ष्य

सम्बन्धोऽवबुद्धम्

लक्ष्यसम्बन्ध . पदार्थप्रत्यगात्मना
मिति . दाशविभागीपदोमिति .
सद्विविधः . यथा , सम्बन्धोऽद्वि
धोऽपेयाविभागाज्जन्मनस्तथा . त
चौदाहिकसम्बन्धादपरोक्षवत्तर .
इति . वन्धनम् . वन्ध . वन्धे
इत्यच्चेति घञ् . सम्बन्धवन्ध .
यावत् कुरुतेजन्तु . सम्बन्धान्
मनस प्रियान् . तावतोऽप्यनिष
न्धतेऽद्विधाकथयः . एतेष्वम
पिजीवीयमुक्त्यावातिकुचिश्चरि .
स्त्रीमातृपितृपुत्रादिसम्बन्ध . किन
हेतुना . ति . वन्धे . इति . स-
म्बन्धयते . कर्मणि घञ् .

सम्बन्धो . नि . सम्बन्धविशिष्टे . उच्य
वति . सयुजि . मातृपत्ये . श्व
शुरादौ . जामातृश्यालकादौ .
सम्बन्धोऽप्यास्ति . इति .

सम्बरः . पु . दैवविशेष . हरिश्चवि
शेष . मत्स्यभेदे . शैलप्रमेदे .
जिनान्तरे . सीती . न . सखि-
क्षि . जक्षि . बीजव्रतविशेष . स
यमे . संबवति . जम्बसम्बन्धे .
बाहुलकादरन् .

सम्बरारिः . पु . मगसिद्धि . कामदे
वे . सम्बरस्यद्वैत . विशिष्टस्य चरिः .
सम्बरो . स्त्री . मतसूत्र्याम् . सम्बन्ध्या
म् .

सम्बरोऽवबुद्धम् . न . गडलवये .

सम्बोधनम्

सम्बल . । पु . न . पाथिये ॥ जले ॥
सम्बाकृतम् । वि . सम्बाकृते । वि
तोयाकृते ॥ सम्व्यते । प्रम्वसम्ब
न्वे । व्यन्त । अच । सम्बकृत
म् । डाजितिकश्चित् ॥

सम्बाध . । पु . सङ्कटे ॥ भगे । यो
नी ॥ भवे ॥ सम्यक्वाचनोऽयं ।
बाधुलीङने । हलश्चेति घञ् ॥ अ
न्योन्यपीडायाम् ॥ सम्बाधनम्
। भोवेघञ्वा । सम्बाध्यतेवा । घ
ञन्तस्यापि विशेषनिघ्नत्वम् . सम्बा
धमनुवर्त्तन्तइति भाष्यप्रयोगादिष्य
ते । सम्बाधं वृद्धपितृभूवत्स्मो
तिमाचः ॥

सम्बाधनम् . । न . दा . सद्ने ॥ शु
लाये ॥ दारपाले ॥ इति मेदि
निकर ॥

सम्बुध . । वि . सम्बुद्धयति ॥
अशंभाद्यजन्त . । यथा । ज्ञाने
नाकाशकल्पेन धर्मान्प्रयोगगनापमा
नृ । ज्ञेयोऽभिज्ञेन सम्बुद्धस्त .
वन्देद्विपदावरम् ॥ सज्जाते । पु .
बुद्धे । समन्तभद्रे । सुगते ॥

सम्बुद्धि . । स्त्री . सम्यग्बुद्धौ ॥
सम्बोधनप्रथमायाएकवचने ।

सम्बोध . । पु . सम्यग्बोधे ॥ सम्बो
धने ॥

सम्बोधनम् . । न . आमन्त्रणे । अभि
मुखोक्तरणे । अन्यत्रव्योसक्तस्य .

सम्भार

कार्यान्तरेनियोजनार्थमाभिसुख्यवि
धाने ॥ यथा . हेदेवदत्त . हेवटीकृति
व्याकरणम् ॥ हेवज्ज . हेवते . हे
फल . इत्यादावचेतनेतूपचार ॥
सम्भक्ति . स्त्री . सम्भजने भज .
क्तिन ॥

सम्भली . स्त्री . कुट्टन्याम् . सम्यङ्
नार्य्यन्यपतिसङ्गभलते । भनपरि
भाषणे । पचाद्यच् . गौरादि ॥

सम्भव . । पु . हेतौ । कारणे ॥
सम्भाव्यत्वात् । अजन्तैरिचका
रकृत्त्वधिकारादपादानार्थे . ऋदे
रप् ॥ उत्पत्तौ ॥ मेकके . अघेय
स्याधारानतिरिक्तत्वे । आधारघे
यैकहृष्ये । भूय सङ्घराधीन
ज्ञाने ॥ यथ सम्भवति त्रिहृष्ये .
विद्यासम्भवत . सङ्घस्रणतम् । यथा
स्वार्थोद्गोषाटकपक्ष्यदागम ॥ वि
ष्णौ . स्त्री . ष्णयासमोचौन भग्नभ
स्य । समोचौनीभवेजन्मास्तेति
वा । धर्मसंस्थापनोपायसम्भवा
मीतिवचनात् ॥ उत्पत्तेः ॥ सम्भ
वति । भू . । पचाद्यच् । सङ्गो
ति ॥ अपघे । भवत्कल्पाहंद
न्तरे ।

सम्भार . । पु . सम्भुतौ ॥ सङ्गे ।
गणे । सम्भियते । भृज् . ।
अजन्तैरिचिते घञ् . साधने । उ
पकरणे ॥ सर्वपूर्णत्वे ॥

संभूति .

सन्निभः । नि० स युक्ते ॥ सङ्ख्य
भित्ते ॥ सम्यगभिष्टुतिष्ये ॥

सम्भूतिः । स्त्री • सम्भारि । सम्भक्
पापथे ॥ सम्भारण्ये । सम्भारणा

सम्भ्रम.

रणे ॥
 सम्भेद । पु० सिन्धुसङ्गमे । सरितो
 मिथ सङ्गमे । नद्योर्नद्योर्नदी
 समुद्रयोश्चमेलके ॥ सम्भियन्ते मि
 लन्त्यव । भिदिर् । हलश्चेति घ
 ञ् ॥ स्फुटने । सङ्गे । मेलने ॥
 सम्भोग । पु० भोगे । रते । निधुष
 ने । सुरते ॥ स्त्रीणासम्भोगएवमण्ड
 नम् । तदभावे सर्वमण्डनस्याप्यम
 ण्डनत्वम् । जिनशासने । शृणु
 याम् ॥ हर्षे ॥ शृङ्गारविशेषे ॥ त
 छव्यं यथा । दर्शनस्पर्शनादीनि
 निषेवेते बिलासिनौ । यचानुरक्ता
 बन्धोन्य सम्भोग समुदाहृतइति
 साहित्यदर्पणम् ॥
 सम्भोगी । पु० किलिनागरे ॥ चि० स
 भोगवति ॥ सम्भागी विद्यतेऽस्य ।
 इति ॥
 सम्भोजनी । स्त्री० बहुपुरुषभोजना
 त्मिकायां निष्ठायाम् ॥ यथाहमनु ।
 सम्भोजनीसाऽभिहितपैशाचोदधि
 णादिजै । इहैवास्तीतुसालोके
 गौरव्ये वै कविश्मनोति ॥ सहभुज्य
 तेयथा । भुज् । ल्युट् । डीप् ।
 दक्षिणादानक्रियेत्यर्थः ॥
 सम्भोज्य । चि० समेजयितव्ये ॥
 सम्भ्रम । पु० भयादिजनितत्वरयादा-
 म् । स वेगे ॥ साध्यसे । भये ॥
 आदरे ॥ अप्राप्तप्राप्तीहिसम्भ्रमेव

सम्भाषण.

वक्ष्यनाप्तकामस्य ॥ सम्भ्रमणम् ।
 भ्रमुषनवस्थाने । भावे । घञ् । नो
 दातोपेच्छवदधि ॥ महाभ्रमे ।
 सूत्रे ॥ वृत्त्यजयपाल ॥
 सम्भ्रान्त । वि० स विभ्रमे ॥
 सम्भ्रत । वि० निर्णीत ॥ अनुमते ।
 सम्मानभाजि । महाजनाङ्गीकृते ॥
 सम्भ्रतिः । स्त्री० अभिलाषि ॥ अनु
 प्रायाम् ॥ अभिप्रायस्यबीधने ॥
 पूजजने । यथा । देवदेवन्द्योसि ।
 अत्रवाक्यादेरामन्त्रितस्येति सम्भ्रतौ
 द्वित्वम् ॥
 सम्भद । पु० हर्षे । वि० तद्वति ॥
 मदीहर्षे । प्रसदसम्भदौ हर्षद्वयप ॥
 सम्भद । पु० सम्वाधि । परस्परपौ
 ङायाम् । भीड । द्रु । भ ष । प्र ॥
 सम्भदंज । पु० गन्धमेदे ॥ यथा ।
 सगन्धकरवोदित्वगन्धनीतिलक त
 था । प्रसूतीनारसेयोऽसौ निष्पीड्य
 परिगृह्यते । ससम्भदोदृगतीगन्ध
 सम्भदंजद्वतीप्यतइति ॥
 सम्भाद । पु० मत्स्यविशेषे ।
 सम्भानम् । न० समादरे । गौरवे ॥
 यथा । सम्भानाद्वाङ्मनोनिव्यमुद्विजे
 तविवादि । अमृतस्येव वाक्काङ्
 खेदुषमान्तुसर्वत ॥ इति ॥
 सम्भाजित । चि० समाहते । गौर
 विते ॥
 सम्भाषणम् । चि० सम्यङ्माजंन

सम्मुख

कर्त्तरि ॥

सम्मुखं नम् । न० स'शुद्धौ । स
शोधने । मत्तापनयने ॥ सम्यङ्-
भाष्यं नम् ॥

सम्मुखनी । स्त्री० शोधन्याम् । बर्त्त-
न्याम् । सोदनौ० बटनी० इ० भा० ॥

सम्मुख्यतेऽनया । मृज् शुद्धौ ।
कारणे ल्यट् । मृजिर्द्वि ॥

सम्मुखित । वि० विरक्त्यो । मा-
जा० इ० भा० ॥ सम्यङ् मुखित ॥

सम्मुखित । वि० सदृशे । परिच्छिन्ने
। मिते । मिणा० मिन० इ० भा० ॥
सम्यङ् मित ॥

सम्मुखः । वि० सयुक्ते ॥

सम्मुखः । वि० अभिसुखे । भग्न
पृष्ठे ॥

सम्मुखीनः । पु० दर्पणे । सम स
भ'मुख० सम्मुखम् । समशब्दस्या
मत्तापनयनसिद्धे । सम्मुख
मुखसदृशं । यथासुखसम्मुख
सदृशं खड्गतिख ॥

सम्मुख । वि० सम्यङ् मोहयुक्ते ।
सुग्धे ॥

सम्मुख्यः । पु० लयादौ ॥

सम्मुख्यं नम् । न० अभिव्यक्ती । उ-
च्छ्राये । मीचे ॥ सुच्छामिहसमुच्छ्रा-
ययोः । ल्युट् । उपधायाश्चेति
दीर्घः ॥

सम्मुख्योक्तम् । पु० मत्स्यादौ ॥

सम्यग्ज्ञानम्

सम्मुख्यः । स्त्री० सकलेन्द्रियमनसा
स्त्रविषयग्रहणाशक्तिहेतावमस्यावि-
शेषि ॥

सम्मुख्यित । वि० सम्यगिहति ॥
सहृत्करणे । विज्ञानशून्ये ॥ प्र-
तिफलिते ॥

सम्मुख । वि० सशोधिते । शुद्धाज्ञे
॥ स मृज्यतेऽस्म । मृज् शुद्धौ । कर्म-
णिता ॥ अधिकार्यपनयनेनशो-
धितव्यज्ञानादौ ॥

सम्मुख । पु० प्रीतौ ॥

सम्मुखः । पु० विवेकायोग्यत्वे ।
कार्याकार्यविवेकाभावि ॥ विज्ञात-
मतिव्ये ॥ सम्मुख्यतेऽनेन । सम्-
पूर्यान्मुहूर्ध्वज् ॥

सम्मुखनम् । न० अस्त्रविशेषि । स-
म्मुख्यतेऽनेन । मुहूर्ध्वेऽन्या ल्युट् ।

सम्मुखः । स्त्री० बर्त्तयतामदे ॥ यथा
। लौकिकीद्वारः सम्मुखसारः ।
बर्त्ता । पञ्चबनाशाधोशिक्षम् ॥ य-
था । दूरयाताक्षीवीराबन्याक्षी ।
कृष्णोमायाक्षीनिर्वेदोभाक्षी ॥

सम्मुखित । वि० जातसम्मुखे । स-
म्यङ् मीहविषयीकृते ॥ स्वरूपावर-
णेनविशिष्टे ॥

सम्यग्ज्ञानम् । न० एकरूपिज्ञाने ।
अपनिषदेष्वानि । यथाग्निरुष्णश्च
तिज्ञानवस्तुतत्त्वादेकरूपम् । ए-
वंनिर्दिष्टेष्वेतन्मात्मकीहमिति

सयावसानम्

ज्ञानम् सम्यग्ज्ञानम् ॥

सम्यग्दर्शनम् । न० श्रद्धयात्मदर्शने
। शास्त्रीपपत्तिभ्यामवधारितेऽद्वया
त्मदर्शने ॥ ज्ञेयान् स्पष्टत्वादात्
म्यैकत्वबुद्धिरेव सम्यग्दर्शनमिष्या
हुर्भाष्यकारो ॥

सम्यक् । अ० दृढे ॥ प्रशसायाम् ॥

सम्यक् । चि० मनोज्ञे ॥ सङ्गते ॥
सख्यवचने । कृते ॥ सशयादिशू
न्ये ॥ अर्थेन सह सम्यग्ज्ञातिसङ्ग
च्छतयितिसम्यक् । अष्टु० कृ
त्विगादिना० क्तिन् । राम समी
तिसम्यादेश ॥

सम्यगव्यय । पुं० आद्यतुरोयाथ
व्यये ॥

सम्पाट् । पु० राजसूयदागकर्त्तरि
। राजसूयिनि । चतुरव्यसौमाव
श्चिन्नायाभूमेरीश्वरे । चक्रवर्त्त
नि । सार्वभौमेनृपवरे ॥ द्वादश
राजमण्डलस्थे श्वरे ॥ क्रियत्परि
माणायाभूमेराज्ञोनृपानृथोभृत्यव
दाज्ञयाशक्तिः । तस्मिन्ननृपे ।
राज्ञश्चाज्ञयाशसके ॥ यथाह
येनेष्ट राजसूयेन० मण्डलस्थेश्वर
श्चयः । शास्त्रियश्चाज्ञयाराज्ञ स
सम्पाडित्यमर ॥ सम्यक्० राज
ति ॥ राजृ० । क्तिप् । मोराजि
समः को ।

सयावसानम् । न० तीर्थविशेषे ॥

सरघा

सयानि । पु० इन्द्रे ॥ चि० समा
नयानौ ॥

सर । पु० कटूरे । दध्यये । द
ध्युत्तरे । दध्नउपरिप्लवमाने । ग
तौ ॥ घोषे ॥ लघवे ॥ निष्कर्त्तरे
॥ नीरे । जले ॥ सर्गावरे ॥ चि०
सारके । भेदके । सरति । ए० ।
अच् । दध्नस्तूपरियोभागे घन ।
क्षौद्रसमन्वित । सनेकेसरद्रव्य
क्षौद्रधनीमण्डस्तुमस्त्विति ॥ सर
खादुर्गुर्वर्ष्योवातवह्निप्रणाशन
सोमोवाहनिप्रधमन पितृश्चेष्टावि
वर्द्धन ॥

सर काक । पु० हस्ते ॥

सर कौकी । स्त्री० वरटायाम् ।
हस्याम् ।

सरक । पु० न० शोधुपात्रे । शोधु
पाने ॥ इच्छुशोधुनि । अश्चिन्ना
ध्वगण्डत्तौ । अश्चिन्नाध्वगाना
पण्डित्यस्मिन् । सरक० सडक०
इ० भा० प्र० वत्सनि । न० ग
गने । आकाशे ॥ तीर्थविशेषे ॥
सरसि ॥ चि० गत्तरि । गति
शैले ॥ स्थिते । सङ्गतौ । कृ
त्वादिभ्यः सञ्जायाञ्चुन् ॥ सरति ।
सङ्गतौ । प्रुचल्लव । समभिहारेणु
न् । इतिवाचुन् ॥

सरघा । स्त्री० मधुमक्षिकायाम् ॥

रङ्घणम् । रघिगतौ । खनोघचे

सरण्ड

तिवित्करणोदन्यभ्योपीतिघ
आगमयास्त्रस्यानित्यत्वाग्रनुम् । सर
रविगत्यावर्तते ।

सरणम् । न० नवनीते ।

सरजा । स्त्री० मलिष्टायाम् । रज
स्त्रलायाम् । ष० वि० शेष ॥

सरट् । पु० वायौ ॥ वारिदे ॥ सर
घायाम् ॥ सरति । छ० । सत्ते
रटि ॥

सरट् । पु० कृकलासि । सरति ।
छ० । शकादिभ्योऽटन् ॥

सरटि । पु० वायौ ॥ मेघे ॥

सरट् । पु० सरटे ॥

सरणम् । न० गमने । लोहमसि ॥
सरततच्छील । छ० । जुषङ्
क्रम्येत्यादिनायुच् ॥ धोषने ॥ भा
विस्तुट्वा ॥

सरणा । स्त्री० गन्धालिकायाम् ।
प्रसारण्याम् ॥ विस्तृतायाम् ॥ स
रत । छ० । बाहुलकात् युच्
। टाप् ॥

सरणि । स्त्री० पङ्क्ति । मार्गे ।
पङ्क्तौ । अयने ॥ सरन्ध्रनया ।
स्रगती । अस्ति स्रष्टुधमीत्यनि ॥

सरणी । स्त्री० कटभरायाम् ॥ प
यि । पङ्क्ति ॥ लोष् ॥ सर
नार्द्धे । इति हिमगिरिप्रसिद्धे निष्पद
यानविशिष्टे ॥

सरण्ड । पु० धूर्त्ते ॥ सरटे ।

सरण

अवणविशिष्टे । सरति । छ० ।
अण्डमकृष्टभृञ्जद्वत्यण्डन ॥ का
मुक्ते ॥ खगे ॥

सरण्यु । पु० वारिकाङ्गे । मात
रिश्चमि ॥ सरति । ससत्तिवा ।
छ० । स्रष्टुवचिभ्योऽन्युजागूजक्रुव
इत्यन्युच् ॥ सरण्यु शीघ्रगामी
तिवेदभाष्यम् ॥ जले ॥

सरत् । पु० तनौ । सूत्रे ॥

सरथ । वि० रथेन सङ्घर्षमानि ॥

सरशाम् । पु० गीतमसुनौ ॥

सरपचिका । स्त्री० पञ्चपत्रे ॥

सरभसम् । वि० ससत्त्वरे ॥

सरमा । स्त्री० कुक्कुयाम् ॥ देवश्रुत्या
म् ॥ राक्षसोभेदे । विभीषणस्त्रप
त्राम् ॥ सरति । छ० । बाहुल
कादसः ॥ कश्यपस्य स्त्रीविशिष्टे ।
अमरादोर्नामात्तर । वि० श्री
युते ।

सरयु । पु० पवने । वाते ।

सरयु । स्त्री० नदीविशिष्टे । सरति
। छ० । सत्तेरयु ॥

सरयू । स्त्री० नदीप्रभेदे । सरति
। छ० । सत्तेरयूरित्येके ॥ सरयू
सलिलस्रुतादुपलपुष्टिप्रदायक ॥

सरल । पु० पीतद्वौ । पूतिक्काष्ठे
॥ अक्षगुणा । सरसिमधुरसि
क्त । कटुपाकरसीलघु । क्षिप्रो
प्य । कर्णकस्रुताक्षिरीगरक्षीकरः

सरसिजम्

स्मृत । कफानिलखेदयूकाका
सालक्ष्मीवशापह ॥ इति ॥ देव
दारुणिशेषि ॥ बुद्धि ॥ अग्नौ ॥ स
रति । स० बाहुलकादलच् । वषा
दित्वाहाकल । बाहुलकाद्गुण ।
॥ त्रि० उदारे ॥ षट्शौ । अवक्रो
॥ यथा । सरलाविरलायन्ते घनाय
कोकलिद्रुमाः ॥ नशमीनचपुत्रा
गायस्मिन्स सारकानने ॥

सरलद्रव । पु० ठक्धूपे । श्रीवेष्टे ॥
सरलस्यदेवदारो द्रव ॥
सरका । स्त्री० सर्वानुभूती । त्रिपुटा
याम । चिह्नि । श्वेतत्रिधारेति
ख्यातौषधी ॥ सरति । स० । वा
हुलकात्कलन् । टाप ॥

सरलाङ्ग । पुं० श्रीवेष्टे ॥
सरलाधिका । स्त्री० सानेय्याम् ॥
सर । न० नीरे ॥ तडागे । स जा
नजोभयजलाशये । अस्रजलगुणा
। सारस लघुष्टणाघ्नबल्य स्वादुका
षायवदिति ॥ देवखातजलाशये ।
स्त्रियते । स्रगती । कर्मण्यसुन् ।
सरसम् । न० सरसि । रसवतिमासे
॥ त्रि० रसस युक्ते ॥

सरसम्पतम् । न० लुब्धाम् । त्रि
कण्ठे ॥
सरसा । स्त्री० द्राक्षायाम् ॥ रसविशि
ष्टायाम् ॥

सरसिजम् । न० पद्मे ॥ सरसिजात

सरस्वती

म् । जनजनने० जनोप्रादुर्भाविषा ।
सप्तम्याजनेडं । तत्पुरुषइति०
डेरलुक् ॥

सरसी । स्त्री० कासारि । सरसि ॥
स्त्रियने । स० । कर्मण्यसुन् ।
गौरादित्त्वान डीष् ॥ प्रकृतिच्छ
न्द । २१ प्रभेदे ॥ तल्लक्षणेदाह
रणेयथा । नजभजजाजरौधदित
दागदितासरसीकबोश्वरैः ॥ चि
कुरकलापथैषलकृतप्रमदामुलसद्र
सोमिषु० स्फुटवदनाम्बुजामुविल
सद्भुजवालमृषालवलिषु । कुचयुग
चक्रबाकमिधुनानुगतामुकलाकु
तूहली० व्यरचयदच्युतोन्नजमृगौन
यनासरसीषुविभ्रम ॥

सरसीक । पु० सारसपक्षिणि ॥
सरसीरुहम् । न० पद्मे । नलिने ।
सारसे । सरस्यारोइति । रुह० ।
द्रुगुपधेतिक । तत्पुरुषेतितीत्य
लुक् ॥

सरस्वान् । पुं० सागरे । अण्वि ॥
नदे । सरानीर० गतिर्वाऽस्त्यस्मि
न् । भूमिमतुप् । तसीमत्वर्थइ
तिभत्वान्नपदकार्यम् ॥ त्रि० रसि
के ॥

सरस्वती । स्त्री० वाण्याम् । वाचि ॥
वाग्देव्याम् । पर्यायास्तु । ब्राह्मी
तुभारतीभाषागौर्वाण्वाणीसरस्वती
ति ॥ अस्त्राध्यान यथा । वाणीम्

सरस्वती

पूर्णनिशाकरोष्णलसुखीकर्पूर
कुदप्रभाचन्द्रार्शद्वितमस्तकानिज
करे स विभ्रतोमादरात् । वी
यामखगुण सुधाव्यकलश विद्यासु
तुङ्गस्तनीर्दिव्यैराभरणैर्विभूषित
तनु इ साधिरुढाभजि ॥ नदीवि
शेषे । मज्जसमुद्रवायाम् ॥ वाक्
प्रदायाम् । ब्रह्मसुतायाम् ॥ अ
स्याजलगुणाययासरस्वत्याजल स्वा
दुपूत सवर्गजापहम् । रुच्यश्च
दीपन पथ्य देवकान्तिकर लघु ॥
सातुदेगर्भेदेनसप्तनाम्नीयथा । पु
ष्करोपितामहयज्ञोसमाहूता । सु
प्रभा १ नैमिषिसचयाजिमिहर्षि
भिराहूता । काञ्चनाक्षी २ गय
देशीगयराजयज्ञाहूता । विशाली
३ उत्तरकोशलायामौद्दालकमुनि
यज्ञोसमाहूता । मनोरमा ४ । क
षभक्षीपेकुरुक्षेत्रे कुरुराजयज्ञोस
माहूता । श्रीधरती ५ । गङ्गाहो
दधप्रजापतियज्ञोसमाहूता । सुरे
णु ६ । हिमालयेव्रह्मणः पुन
र्यज्ञोसमाहूता । विमलीदा ७ । त
असप्तसरस्वत्य समागता । अ
तस्तत्तीर्षसप्तसरस्वतनाम्नाप्रसिद्धमि
तिमहाभारतेशल्यप्रब ॥ स्त्रीरत्ने
॥ गवि ॥ नदीषु ॥ मनुपतन्याम्
॥ ण्योतिष्मत्याम् ॥ ब्राह्मण्यामीषधी
॥ सीमवल्क्याम् ॥ दुर्गायाम् ॥

सरिताम्यति ,

बुद्धिशक्तिविशेषः । सरिताम्यस्या ।
। सरासिसन्ध्यस्यावा । मतुप । स्त्री
पु ॥ तीर्थविशेषः ॥
सरस्वतीसङ्गम । पु ॥ तीर्थविशेषः ॥
सरस्वतीसागरसङ्गम । पु ॥ तीर्थवि
शेषः ॥
सरस्वत्यरुणासङ्गम । पु ॥ तीर्थवि
शेषः ॥
सरस्वत्य । त्रि ॥ मन्वदेवताज्ञानसहिते
सरा । स्त्री ॥ विहतायोम् ॥ गन्धा
जिकायाम् । प्रसारय्याम् ॥ भरे ॥
सराग । त्रि ॥ रागसहितः ।
सराव । पु ॥ शरावार्थे । सर
ङ्ग ॥ भा ॥ प्र ॥ कृष्णवदयपरिमा
थे । मोनिकायाम् ॥ मृत्याववि
शेषः । वर्द्धमानकी ॥ यथा । वरस
राजसस्यअण्डालागारबीधियु ।
भिषाथमटनकाश्याराज्य नाज्यव
भौरिषु ॥ सरणम् । च ॥ कदा
रम् । सरतिवा । अच् । सरस
राजाऽवति । अच् । अण् ॥ अज्वा ॥
सरिः । पु ॥ स्त्री ॥ निभरे । उत्से
॥ सरणम् । च ॥ अचङ्ग ॥
सरिका । स्त्री ॥ हिङ्गुपत्न्याम् ॥
सरित् । स्त्री ॥ नद्याम् । तरङ्गिण्या
म् ॥ सरति । च ॥ चङ्कुरिषु
विभ्यङ्गितिसर्गेरिति ॥ सू ॥
सरितामनाथ । (पु ॥ ससुद्रे ॥
सरिताम्यात् । (पु ॥ ससुद्रे ॥

सरोजम्

सरिताम्बरा । स्त्री० गङ्गायाम् ॥ य
था । त्व देवसरितानाथ त्व देवि
सरिताम्बरे । उभया । सङ्गमेजा
त्वामुच्चा मिदुरितानि वै ॥ इति ग
ङ्गासागरसङ्गमज्ञानमन्त्र ॥
सरित्पति । पु० समुद्रे । पारा
वारि । सरिताम्पति ॥
सरिद्वरा । स्त्री० गङ्गायाम् । विष्णु
पद्याम् ॥ सरित्सुधरा ॥
सरिद्वाय । पु० समुद्रे ॥
सरिमा । पु० अनलि । वागी ॥ स
रति । स्त्री० । इन्द्रधनुस्तृणभ्यङ्गम
निच ॥
सरिलम् । न० सजिखि । कले ॥ रल
येरिकस्त्वम् ॥
सरिषप । पु० सपपि । कटुजो ह ।
सरी । स्त्री० निर्भारे ॥
सरीष्टप । पु० सपे । पृष्टाक्षी ।
आशीविशि ॥ कुटिल सपति । स्त्री
मृ० । निश्चयीटिल्यगतावितिय
ङ् । पचाद्यच् । यङोविचोतय
ङोलुक् ॥ वृद्धिकराशी ।
सरीष्टपन् । चि० अतिशयेनचकति ।
सरूप । चि० सदृशे ॥ समान रूपमख्य
। ज्योतिर्जनपदेतिसमानख्यस ॥
सरोजम् । न० अजे । पद्मे ॥ सर
सिजातम् । जनी० सप्तम्याजनेड
। तत्पुरुषद्वयबहुलोज्ज्वलुक् ॥
सरोजखण्ड । पु० पद्मवने ॥ स

सर्गः

रोजानांसमूहः । कामलादिभ्य
खण्डः ॥
सरोजम् । न० पद्मे ॥
सरोजी । पु० ब्रह्मणि । सुरज्येष्ठे ॥
लोकाभाये । बुद्धभेदे ॥
सरोजिनी । स्त्री० कामलाकरे । पद्म
खण्डे ॥ पद्मे ॥ कासारि । सरो
जानिसन्त्यस्याम् । पुष्करादित्या
दिनि ॥
सरोत्तम । पु० सारसखनि ॥
सरोध । चि० रुद्धे ॥ रोधिनसहवत्
मानः ॥
सरोरुट् । पु० अम्बुजि ॥
सरोरुहम् । न० अम्बुजि ॥
सरोरुहासन । पु० ब्रह्मणि । कम
लासने ॥
सरोवर । पु० पद्माकरे । तडागे ॥
सर्गः । पु० स्वभावे । निर्मोक्षे ॥
निर्मोक्षस्थानिमोक्षाभावोपा । मो
क्षाभावविषया । इद्वैबलैर्जितः । स
र्गोद्येषासाम्येभ्यस्तमनः ॥ निश्चये
॥ यथा । शृङ्गायशस्त्रं यदिसर्गएष
ते । इति ॥ अध्याये । मोक्षे । उ
त्साहे ॥ अनुमती ॥ सृज्यते । सृज
विसर्गे । कर्मणिचञ् । सृष्टौ ॥
यथा । सर्गश्चप्रतिसर्गश्चेति ॥ कौ
मारभाष्यं प्राजापत्योमानवद्वत्या
दिभेदैः पुराणेषुविस्तरेणोक्तं
हेतुप्रपञ्चे । स्थूलदेहात्यन्तौ । अचि

सर्जनम्

तनसृष्टौ ॥ सज्यन्ते येषु सृष्ट्या :
 प्राणिनां इति व्युत्पत्त्या • पृथिव्यादि
 लोकाः सर्गपदवाच्याः ॥ अथ
 कृतगुणलोभान्महतास्त्रिहताद्यहम्
 । भूतसत्त्वमिन्द्रियार्थानासम्भवं सर्गं
 उच्यते ॥ इति श्रीविष्णु भागवतम् ॥
 सर्गक्रमः । पु. प्रकृतेर्महादायत्पत्ति
 क्रमे ॥ यथा । प्रकृतेर्महास्ततोऽह
 ज्जारस्तस्माद्गणस्तुषाण्यकः । तस्मा
 दपिषाण्यकात्पञ्चभ्यः पञ्चभूता
 नीतिः ॥ सर्गस्थोत्पत्ति क्रमः ॥
 सर्गावस्थः । पु. महाकाव्ये ॥ सर्गा
 यावन्मोक्षः ॥
 सर्जः । पु. सालवृक्षे । सखुभा •
 इति ख्याते ॥ मृजति । मृजेरिगुप
 धेति वा ॥
 सर्जकः । पु. पौरसाले । आसने
 । बन्धकपुष्पे । विजयसोरः इ. भा. प्र. छन्दे ॥ मृजति । मृजवि
 सर्गे । खलुन् । यद्वा । सज्यते ।
 सर्जसर्जने कृन् ॥ नि. सृष्टिक
 र्त्तरि ॥
 सर्जगन्धा । स्त्री. राज्ञायाम् ॥
 सर्जतैलम् । न. सर्जस्नेहे । रालतैल
 इ. भा. ॥ तैलसर्जरसोद्भूतवि
 स्फोटव्रणनाशनम् । कुष्ठपामाकृमि
 हरवातघ्नं घ्रासघापहम् ॥
 सर्जनम् । न. विसर्जने ॥ सृ
 ष्टौ ॥

सर्प

सर्जनिर्यासः । पु. राले । धूनके
 सर्जमणिः । पु. राले । धूनके
 सर्जरसः । पु. धूनके । यक्षधूपे ॥
 सर्जसालक्षरसः ॥ बाद्यमायड
 विशेषे ॥
 सर्जः । स्त्री.) सर्जिकाक्षारः ।
 सर्जिका । स्त्री.) सर्जो. इ. भा.
 प्र. सर्जिकाख्यगुणातस्मादिशेषा
 हृन्मशुलहृत्. । तस्मात्. यक्ष
 रातः ॥
 सर्जिकाक्षारः । पु. कापोले ।
 सुखसर्पके । सौवर्चके । रुचके ।
 सर्जो. साको. इ. भा. प्र.
 सर्जिकारजसः क्षारः । शाकपा
 थिवादि । सर्जिकादग्ध्वाक्रिय
 मायः क्षारवृत्त्यर्थः ॥
 सर्जिद्वारः । पु.) सर्जिकाक्षारः ॥
 सर्जो. स्त्री.) सर्जिकाक्षारः ॥
 सर्जः । स्त्री. बणिजि । विद्युति ।
 सज्यति । यज्जंजने । कृ पञ्चमि
 तनिधनिसर्जिखर्जिभ्यजः ॥
 अभिसारे ॥ हारे ॥
 सज्यः । पु. सर्जरसे ॥
 सर्पः । पु. अहौ । न. गेभ्योपकृष्टे
 । अल्पघाया यथा । सर्पः, पृदा
 कर्भुजगोभुजकोहिर्भुजकम्
 आशविषोविषधरयक्रोव्याणः । स
 रौमुप ॥ कुण्डलीगुठपाञ्चचु. अ
 वा साकोदरफणो । दर्शिकरोहो

सर्पदन्ती

र्वपृष्ठोदन्दशुकोविलेशय ॥ उरग
 पन्नगीभोगौजिह्वाग पयनाशनकृति
 ॥ सर्पति । सृपल्लगतौ । पचाद्यच्
 ॥ नागकेशरि श्मशुगारिणिष्ण
 जातिविशेषि ॥ पञ्चमाचक्ष्व द्वितीय
 भेदेऽ । ५० ॥ षण्मा ॥ षष्ठप्रभेदे
 ॥ ५५ ॥ सर्पणे । गमने ॥
 सर्पकङ्कालिका । स्त्री । वृक्षभेदे ॥ स
 र्पकङ्कालिका । तीक्ष्णा । विषदष्टा
 । विषापहेतिपर्याया ॥
 सर्पकङ्काली । स्त्री । सहायाम् । स
 र्पकङ्कालिकायाम् ।
 सर्पगन्धा । स्त्री । अहिभुजि । रक्तप
 त्रिकायाम् ॥ वृक्षविशेषि । कृत्राकी
 । सर्पगन्धाचरसनाचपलङ्घयेति
 पर्याया ॥
 सर्पग्रह । पुं । सर्पग्रहभुजौ ॥
 सर्पघातिनी । स्त्री । सर्पकङ्काली
 भेदे । सर्पसहोयाम् । सपा
 ड्या ॥
 सर्पन् । त्रि० गच्छति ॥
 सर्पदण्ड । पुं । नकुले ॥ इ० हे०
 न्द्र ॥
 सर्पदष्ट । पुं । दन्तौष्ठे ॥
 सर्पदष्टा । स्त्री । वृक्षकाल्याम् ॥
 सर्पदष्टिका । स्त्री । अजशृङ्ग्याम् ॥
 सर्पदण्डा । स्त्री । सैहल्याम् ।
 सर्पदण्डी । स्त्री । गोरक्ष्या ॥
 सर्पदन्ती । स्त्री । नागदन्त्या ॥

सर्पाक्षी

सर्पदमनी । स्त्री । बन्ध्याककोट
 क्याम् ॥
 सर्पनासा । स्त्री । सर्पघातिन्याम् ॥
 सर्पनिर्मीचन । पुं । धूपविशेषि ॥
 यथा । कार्पासास्थिभुजङ्गस्यतयानि
 र्मीचन भवेत् । सर्पनिर्मीचनो धू
 प । प्रशस्त सततगृहे ॥
 सर्पपुष्पी । स्त्री । नागदन्त्याम् ॥
 सर्पफणज । पुं । सर्पफणजात
 मणौ ॥
 सर्पभुक् । पुं । मयूरे ॥ सर्पान्भु
 ङ्क्ते । भुज० । क्षिप० ॥ द्विमुखा
 ह्यौ । त्रि० सर्पभक्षके ॥
 सर्पराज । पुं । अहिराजि । वासु
 की ॥ सर्पाणाराजा । राजाह स
 खिभ्यष्टव ॥
 सर्पलता । स्त्री । नागशृङ्गाम् ॥
 सर्पविद्या । स्त्री । गारुडे ॥ सर्पा
 णाविद्या ॥
 सर्पसखम् । न० जनमेजयारब्धे स
 र्पनाशकेयज्ञविशेषे ॥
 सर्पसखी । पुं । जनमेजये ॥
 सर्पसहा । स्त्री । सर्पघातिन्या
 म् ॥
 सर्पसुगन्धा । स्त्री । राज्ञायाम् ॥
 सर्पहा । पुं । नकुले ॥ इ० हे०
 न्द्र ॥
 सर्पाक्षम । न० रुद्राक्षे ॥
 सर्पाक्षी । स्त्री । कन्दविशेषि । गन्ध

सम्भ

नाकुल्याम् ॥ वृक्षविशेषे गण्डा
 ल्याम् ॥ अस्या गुणा । सर्पाक्षी
 कटुकातिक्तासोप्याकृमिनिहन्ता
 नी । वृक्षकीन्दुरुसर्पाणाविषघ्नी
 व्रणरोपणीति ॥ सर्पानक्षति । अ
 क्ष्व्याप्तौ । कर्मस्थान् । छोप् ॥
 सर्पाक्षीनागफणौतिभावमिष्य ॥
 सर्पाक्ष्य । पु० मङ्गलकन्दभेदे । ना
 गकीसरे । चि० सर्पनामके ॥
 सर्पाक्षी । स्त्री० सर्पवातिन्याम् ॥
 सैहल्याम् । राज्ञायाम् ॥
 सर्पाक्षी । स्त्री० व्यासगन्धायाम् ॥
 सर्पारति । पु० गरुडे ॥ सर्पाणा
 मरति ॥
 सर्पारि । पु० नकुलि ॥
 सर्पावास । पु० श्वेतचन्दने । पा
 ताक्षी ॥ सर्पाणामावास ॥ बहुव्री
 हिर्वा ॥
 सर्पाश्रय । पु० मयूरे ॥
 सर्पाश्रयः । पु० नागकीश्वरे ॥
 सर्पाक्षी । स्त्री० सर्पस्थित्याम् ॥
 सर्पिर्द्वी । स्त्री० तीर्थविशेषे ॥
 सर्पि । न० भाष्ये । घृते । सर्प
 ति । छद्म० । अर्चिशुचिद्विष्टपिच्छा
 दिष्टदिभ्यद्वसिरित्यसि ॥
 सर्पी । स्त्री० सर्पिण्याम् ॥ जातित्वा
 न्छोप् ॥
 सर्पेष्टम् । न० श्रोत्रगण्डचन्दने ॥
 सम्भः । पु० गमने ॥ सरति । छ०

सर्व्व सहा

। अतिस्तुसुहृद्वितिसन् ।
 सर्व्व । पु० ईश्वरे । शिवे । इरे ॥
 विष्णौ । इषीकेशे । इरौ ॥ यथा
 । असतस्तसत्सर्व्वसर्व्वस्यप्रभवाप्य
 यात् । सर्व्वस्यसर्व्वदाज्ञानात्सर्व्व
 मेतप्रचक्षते ॥ असत । कारणात्म
 कस्य० सत कार्वात्मकस्यसर्व्वस्य
 प्रपञ्चस्यप्रभवाप्ययात्उत्पत्तिप्रचक्ष
 स्थानत्वात् । तथाचमर्त्रीपादानत
 यासर्वात्मकत्वात्सर्व्वइत्यप्युक्तिरु
 त्थय ॥ सर्व्वति । सर्व्वहसोपा
 म् । इत्यतः सर्व्वगतावित्यतीना०
 वर्य्यारभेदात् । मयाद्यच् । सरति
 । स्रगती । सर्व्वनिष्ठत्वेतिसाधुर्वा
 स्यतमनेनविश्रुता । पूर्व्ववत् ॥
 न० । नामरूपात्मकेजगति । चि०
 । विश्वस्थिन् । समस्थिन् । अग्नि
 धि । निरविशेषे । कृतज्ञे ॥ यथा
 । सर्व्वरत्नमयीमेकः सर्व्वार्थमय
 जगत् । सर्व्वतीर्थमयीगङ्गासर्व्वदे
 वमयीहरिरितिवज्रपुराण ॥
 सर्व्वसहा । स्त्री० वसुमत्याम् । भुवि
 । भूमौ ॥ सर्व्वसहते । यजमर्ष्ये
 । पू० सर्व्वयोरितित्थय । अरुद्धि
 षदितिसुम् ॥ सर्व्वसहावसुमतौस
 हतेनत्विद्वयम् । अकार्यपादवा
 तस्तदोपतापतायैवच ॥ अतीभूमौ
 निराधारीदोषाजसंस्थाय ॥
 चि० सर्व्वसहिष्णुौ ॥

सर्वगन्धम्

सर्वकर्त्री । पु० । खड्गि । ब्रह्मणि ॥
सर्वकर्मसंश्रयः । पु० । देहादिव्या
पाराणामविद्यायात्मन्यक्रियेसमारा
पितानां विद्यायावाधे ॥ सर्वकर्मणा
सम्यङ् न्यासः ॥

सर्वकर्मोप । वि० । पुरुषे ॥ स
र्वकर्माणि व्याप्नोति । ततः सर्वादिरि
ति ख ॥

सर्वकेशी । पु० । नटे ॥ सर्वकेशोऽ
स्यास्ति । सर्वादिवेति । इति ॥
सर्वक्षार । पु० । बहुक्षारे । महा
क्षारे । साबन्द् । भा० । प्र० ।
मलवस्त्रविशोधने ॥

सर्वग । पु० । शङ्करे ॥ ब्रह्मणि । वि
भौ । आत्मनि ॥ सर्वगच्छति ।
गम्यते । अन्तात्यन्तेति ड ॥ न० ।
सलिले ॥ वि० । सर्वजगामिनि ॥
सर्वसत् । वि० । विभौ ॥ सर्वानु
स्मृतिसम्प्राप्ते ॥ यच्च किञ्चिज्जगत्
स्मिन्दृश्यते श्रूयते पि वा । अन्तर्ब
हिष्यतत्सर्वं व्याप्य नारायण स्थि
तः ॥ सर्वगतत्वं सर्वव्यवधानमा
त्रमिति व्याख्यातारः । व्यापित्वमि
ति यावत् ॥

सर्वगन्धम् । न० । कुङ्कुमादिगन्धद्रव्यवृन्दं
॥ यथा । कुङ्कुमागुरकपूरकसूरी
चन्दनेषु ॥ चतुर्जातकादी । य
था ॥ चतुर्जातककपूरककोलागु
रुकुङ्कुमम् । लवङ्गसहितश्चैव सर्व

पर्वज्ञ

गन्धविनिर्दिष्टेति ॥

सर्वगा । स्त्री० । प्रियङ्गु ॥

सर्वगान्धः । पु० ।) पिप्पलीमूले ॥
सर्वगन्धिकम् । न० ।

सर्वद्वेष । वि० । खले ॥ सर्वद्वेष
ति । कषहि सायाम् । सर्वकृता
भेति खच । अरुहिं षदिति मुम् ।

सर्वजनौ । वि० । सावर्जनिके
सर्वजनीय ।)

॥ सर्वशासीजनश्च । पूर्वकाले
केतितत्पुरुष । सर्वजनायहितः ।
सर्वजनादृज खल । षष्ठौ तत्पुरु
षात्तु० छ ॥

सर्वजित् । पु० । बत्सरविशेषे ॥ त
त्फलं यथा । उद्यतोऽर्षणमेघो
जलं नैवोपजायते । महार्घं सर्वं
जिह्वर्षे सर्वमेव वरानने ॥ वि० । स
र्वजयकर्त्तरि ॥

सर्वजीव । पु० । ईश्वरे । सर्वान् जी
वयति । जीव० । अच् ॥

सर्वज्ञ । पु० । शिवे । ईश्वरे ॥ स
र्वज्ञानार्ति । सर्वविषयावच्छिन्न
अतन्यलक्षणज्ञानवानिति । ज्ञा०
। आतोनुपसर्गेकः ॥ यद्वा । सर्वे
ज्ञायस्य स्वात्मनः सर्वस्थापरोक्षत्वा
त् ॥ यद्वा । सर्वे ज्ञायस्योतः सर्व
ज्ञायनवा ॥ सर्वशासी ज्ञेति वा ॥
आनन्दमये ॥ यथा । अशेषप्राणिवृ
त्तीनां वासनास्तत्र स्थिता । ता

सर्वतन्त्रसङ्गान्त

भि क्रोडैकत सर्वतेनसर्वज्ञै
रित ॥ तत्र. सौषुप्तेऽज्ञानेकार
रश्मूतेकार्भूतानांमर्यादां बुद्धौ
नां. सनानिबसन्ति. ताभिर्वासना
भि सर्वजगत. क्रोडैकतम्.
विषयोक्ततम. तेनसर्वबुद्धिवास
नाप्रदज्ञानोपाधिकत्वेनसर्वज्ञत्वमु
च्यतेइत्यर्थ ॥ परमार्थपण्डित
॥ जिनेन्द्रे ॥ बुद्धे. सुगते ।
त्रि. सकलज्ञातरि ।

सर्वज्ञत्वम् । न. सर्वज्ञतायाम् ॥
परमार्थतौसङ्ख्यापिचैतन्यस्याध्या
सिकसत्त्वज्ञानद्वारासर्वावभासक
तायाम् ।

सर्वज्ञा । स्त्री. दुर्गायाम् । सर्व
ज्ञासर्ववैतृत्वाच्छान्तित्वाच्छान्ति
रुच्यते ॥ इतिदेवीपुराणम् ॥

सर्वज्ञानविमूढ । त्रि. सर्वज्ञ
ज्ञानि. ब्रह्मणि. सगुणेनिगुणे
च. यज्ज्ञानविबिधम्. प्रमाणत
प्रमेयतश्च. प्रयोजनतश्चतत्रमूढे.
सर्वप्रकारेणायोग्ये ॥

सर्वत पाणिपादम् । न. चैवज्ञे ॥

सर्वत शुभा । स्त्री. प्रियङ्गुवर्णे ।

सर्वत श्रुतिमत् । न. चैवज्ञे ॥

सर्वतन्त्रम् । न. सकल शास्त्रे ॥

सर्वतन्त्रसिद्धान्तः । पुं. नीतमो

क्तोसिद्धान्तविशिष्टि ॥ तथाहि ।

सर्वतन्त्राविरुद्धसाम्येऽधिकृतस

सर्वतोभद्रः

वैतन्त्रमिदधान्तः ॥ अथार्थः ।
सर्वतन्त्राविरुद्ध. सर्वशास्त्राभ्यु
पगतवृत्तिवद्भव । वस्तुतीययाश्रु
तएवार्थः । अन्यथा. तन्त्रेऽधि
कृतइत्यस्यावैयर्थ्यापत्तिः. अतएव
चजात्यादेरसदुत्तरत्वमपिसर्वतन्त्र
सिद्धान्तः । नचतन्त्रेऽधिकृतवृत्ति
स्पष्टार्थलक्षणे तुनर्देशमेवेतिवाच्य
म् । मनसकन्द्रियत्वस्यापिसर्वतन्त्र
सिद्धान्ततापत्तिः । नव्यास्तुसूत्र
रूपलक्षणमात्रत्वात्. बादिप्रति
वाद्युभयाभ्युपगत कथानुकूला
यः सवृत्तिवदन्तीति । २८ ॥

सर्वत. । च. समन्ततीर्थः ॥ सर्व
स्मात् । पञ्चम्यास्तसिन्त् ॥

सर्वतापन । पुं. कामदेवे ॥ त्रि.
सर्वतापके ।

सर्वतित्ता । स्त्री. काकमाच्याम् ॥
सर्वतौर्ध्ववरज्जद । पुं. तौर्ध्ववि
शेषि ॥

सर्वतोभद्र । पुं. पितृकाव्यविशिष्टि
॥ तदुदाहरणस्यथा ।

स	का	र	ना	ना	र	का	स
का	य	सा	द	द	सा	य	का
र	सा	ह	वा	वा	ह	सा	र
ना	द	वा	द	द	वा	द	ना

॥ अथार्थः

पुन क्रोडवीसिना. सकारा स

सर्वतोमुख

यत्ना सीत्साहा • नाना • नाना
विधाश्च • ये • चोरा अरोयास
मूहा • तेषाकासा • गतिभेदा •
काया • विषयाश्च • तेषासाद
ददति • वृत्तिसाददा • नाशका
रका सायकायस्यासातरिका ।
रसी • रागेण • आह्वोयस्य •
सा • रसाहवा • रणरागिणीत्यर्थ •
बाहसाराणां बाह्यशेषाणा • येनादा
ह्येपादिघोषा तेषाभाद कलहं द
दति • वृत्तिशब्दानि • ते सङ्क
लहायमानानिवादनानि • वाद्यानि •
यस्यांसा • वाद्यरीरनादशब्दबाद
या । अतएव तेषातुल्यतोक्तेरतिश
योक्तिः । सर्वतोभमणात्सर्वतोभ
द्राख्यश्चिचवन्त्य । अतएव दण्डो ।
तद्दिष्ट सर्वतोभद्रमभद्रमयदिर्ब
तवृत्तिः ॥ निम्बे ॥ विष्णु • ये ॥ व्य
हविशिषे । सर्वतोभद्रमय । सर्वतो
भद्रयस्याः । न • देवेद्यानविशि
षे । वृषेत्सर्गव्रतप्रतिष्ठाद्विषुपूजा
धारमण्डलविशिषे ॥ तच्चशारदादि
तयोधुःपृथ्वम् । पु • न • ईश्वर
सद्यविशिषे । चतुर्दशालिन्दशीभि
राजगृहान्तरे ॥ चतु • शालसुतु
हंर सर्वतोभद्रसंज्ञितवृत्त्युक्ते ।
सर्वतोभद्रा । स्त्री • गमभार्याम् ॥ न
टयोपिप्रति ॥ सर्वतोभद्रयस्या •
सर्वतोमुख । पु • विधौ । ब्रह्मणि ॥

सर्वथावर्त्तमान

सये । रुद्रे । शिवे ॥ चोच्चो ।
अत्मनि ॥ अग्नौ ॥ ब्राह्मणे ॥
स्वर्गे न • अथ न • कले ॥ आ
काशे । खे । सर्वतोमुखान्यस्य ।
सर्वदिग्गमनात् ॥
सर्व • च । अ • सर्वस्मिन्काले ॥ सर्व
स्मिन्देशे ॥ सर्वस्थान्दिशि ॥ सम
न्वास्तु ॥ सर्वत्रखलुदृश्यन्तेसाध
बोधमचारिण । शूरा शरण्या
सौमित्रेतिर्यग्योनिगतैष्वपि ॥
सर्व • च । पु • वायौ । त्रि • सर्व
व्यापिनि ॥ सर्वकारणे ॥ सर्वत्रग
च्छति । गच्छ • । उपकरणे सर्वत्र
पन्नयोरुपसङ्ख्यानाञ्च ॥
सर्व • च । पु • अनिले ॥ त्रि •
सर्वदिग्देशकालेषुगमनकर्त्तरि •
सर्वत्रसमदर्शन • । त्रि • सर्व
स्मिन्नरिमित्रादीसमदर्शनयस्यत
स्मिन् ॥
सर्व • था । अ • हितौ ॥ बाढे ॥ सर्व
प्रकारेणैष्यर्थे ॥ सर्वे प्रकारे ।
प्रकारवचनेषाल् ॥ यथा । विद्यते
नखलुकश्चिदुपाय सर्वलोकापरि
तोषकरोय • । सर्वथास्वहितमाच
रणीय किङ्करिष्यतिज्जनिबहुजल्प •
। प्रतिज्ञायाम् ॥ भृशे ॥
सर्वथावर्त्तमान • । त्रि • सर्वथाप्रा
रब्धकर्मवशाद्विधिमतस्तन्मन्वत
माने

सर्वधारी

सर्वदमन । पु० शकुन्तलात्मजः ।
 भरते ॥ कात्तवीर्य्ये ॥
 सर्वदर्शन । पु० विष्णौ ॥ सदाणिदश
 नात्मकान्यक्षीणियस्यसर्वात्मकत्वा
 त् ॥
 सर्वदशी । पु० विष्णौ ॥ सर्वपा
 प्राणिनां कृताकृतमर्षं पश्यति स्वाभा
 विक्तीनवोधेन तितथा ॥ बुद्धे ॥
 वि० सर्वज्ञ ॥ सर्वद्रष्टृशीलम
 य सुप्यजातीणि निस्ताप्यो ल्ये ॥
 सर्वदा । अ० सर्वस्मिन्काले ॥ स
 र्वेकान्यकपद कालिदा ॥
 सर्वदुःखक्षय । पु० मोक्षे ॥ सर्व
 दुःखानां क्षयो विनाशोऽस्मिन्
 कृतितथा ॥ सर्वपीडानाशे ॥
 सर्वदृक् । वि० सर्वज्ञे ॥ अखि
 लस्य पदार्थस्यावलीकयितरि । स
 र्धं पश्यति । इतिर० । किप् ॥
 ईश्वरे ॥ सर्वमतौतानागतादि
 पश्यति स्वरूपवोधेन तितथा । कि
 न्प्रत्ययकेत्यलवहुनीद्यश्रयणात्
 कुत्वम् ॥
 सर्वदेवमुख । पु० अगले । अनी ।
 सर्वधर्मतम । वि० सर्वस्यधारवि
 हृतम ।
 सर्वधारी । पु० वत्सरविशेषे ॥ तत्
 फल यथा । कीदृशा शालिमुद्गा
 शकत्तुमपस्तथैव । मुक्ताभ जा
 यतिसंस्थ जगत्सर्वधारिणि ॥ वि०

सर्वन्दम

सर्वरक्षणाले ॥
 सर्वजरावत् । पु० सर्वभरीषे
 ॥ मन्वाचामीषू ॥ सर्वरा । पू
 र्वकालं कसर्वेति समाम ॥
 पूरित्य । वदताति ॥ २५ ॥
 च् । सर्वधुराया वद ॥
 सर्वधुरीण । पु० रथलाभ गदि
 सर्वभाराणां राक्षसगदादी । सर्व
 धुरावह ॥ सर्वधुरावहति ॥
 सर्वधुरादि तत्र
 सर्वनाम । न० सर्वदिपक्षभि शत्रु
 ॥ तानियथा । सर्व० विप्र० उ
 भ० उभय० इतर० इतम० अ
 न्य० अन्यतर० इतर० त्वत्०
 त्व० नेम० सम० सिस० पूर्वप
 रावरदक्षिणोत्तरापराधराण्यव
 स्थायामसन्नायाम् । त्वमस्मातिध
 नाव्यायाम् । अन्तरवह्निर्गोपा
 सव्यानयो । त्वद्० तद्० यद्०
 एतद्० इदम्० अदम्० एक०
 द्वि० युष्मद्० अस्मद्० भवतु० कि
 म्० इति ॥
 सर्वनिग्रहा । वि० परमेश्वरे ।
 विदात्मनि ॥ परमार्थताऽसङ्ख्या
 ऽपि चैतन्यस्य ॥ आध्यात्मिकसम्बन्ध
 सम्यक्धाज्ञानद्वारा सर्वजीवप्रवर्त
 कत्वेन ॥ सर्वनिधनत्वमिति ज्ञे
 यम् ॥
 सर्वन्दम । पु० शाकुन्तलिये ॥ भ

सर्वभूतात्मभूतात्मा

रते ॥

सर्वपदोष । पु० सारथी । सर्व
पदाव्याप्नोति । तत्सर्वादि पथ्य
कर्मपात्रपात्र व्याप्नोतीति ख ॥

सर्वपथीन । पु० रथे ॥ सर्वपथा
न्याप्नोति । तत्सर्वादिरिति ख ।
सर्वपथीण । पु० ओदने ॥ सर्वपा
त्र व्याप्नोति । तत्सर्वादिरिति ख ॥

सर्वपूर्णत्वम् । न० सम्भारे ।

सर्वभक्ष । चि० सर्वभक्षकतोरि ॥

सर्वभक्षा । स्त्री० गलस्तन्याम् ।
सर्वभक्ष्या । स्त्री० छाग्याम् । चक्षा

याम् ॥ इ० वी० न्द्रः ॥

सर्वभूतगुहाशय । पु० चिदात्मनि
परमेश्वरे ॥ सर्वभूतानां स्यात्परम
मानां गुहासुबुद्धिपुत्रे । श्रीडो
धिकरणेशेतिरित्यच् ॥

सर्वभूतप्रणेता । पु० लोकात्मनिपर
मेश्वरे ॥ यथाहुः । द्यामूर्धनं वस्य
विप्रावदन्ति । खड्गेनाभिचन्द्रसूरी
चनेने । दिशः श्रोत्रे विविपादौ
चित्तिसोचिनत्वात्मा सर्वभूतप्रणे
ता । इति ॥

सर्वभूतात्मक । वि० प्रत्यगभिन्ने पर
मात्मनि ॥

सर्वभूतात्मभूतात्मा । पुं० आत्म
ज्ञानिनि ॥ यथा । जडाजडात्मक
सर्वमात्ममात्र प्रपश्यति । स एव स
र्वभूतात्मभूतात्मा प्रीत्यतीतुधेरिति

सर्वमङ्गला

सर्वभूतात्मभूतस्य । आत्मास्वरू
पमयस्य ॥

सर्वभूताशयस्थित । वि० आत्मनि
चैतन्यामन्दवनेचिन्मात्रे ॥ सर्व
भूतानामाशयेद्वेदशेन्तरयामिरुपे
ण । प्रत्यगात्मरूपेण च स्थितो य
स एव स ॥

सर्वभृत् । वि० नामरूपात्मकस्य जगता
धारके । प्रोषके च । चिदात्मनि ॥
मायया । सदात्मना । सर्वङ्कल्पि
त । धारयति । प्रोषयति च । निर
धिष्ठानममायोगात् । दुभृजधारण
प्रोषणयोः । कृिप । तुक् ॥

सर्वमङ्गला । स्त्री० दुर्गायाम् ॥ सर्वे
भ्यः सर्वेषां मङ्गला ॥ सर्वाणि म
ङ्गलानि यस्या इति वा ॥ सर्वाणि हृद
यस्यानि मङ्गलानि शुभानि च । ददा
ति चिप्सितां लोकीतेन सा सर्वमङ्गले
ति देवीपुराणम् ॥ अपि च । मङ्गलं
मोक्षवचनमाशब्देदादवाचकः । स
र्वान्मोक्षान्याददाति तेन सा सर्वमङ्ग
ला ॥ इषे सम्पदिकल्याणे मङ्गलपरि
कीर्तितम् । तान् ददाति च या देवी
सा एव सर्वमङ्गला ॥ इ० ब्र० वै०
पु० ॥ अन्यच्च । सर्वमङ्गलशब्दस्य
सम्पूर्णार्थवाचक । आकारो
दादवचनस्तस्मात् सा सर्वमङ्गला ॥
इ० ब्र० वै० पु० श्रीकृष्णजन्म
खण्डे २७ अध्यायः ॥

सर्वसिद्धी

सर्वमय । त्रि० सर्वात्मके ॥
 सर्वमूढम् । न० कपटके ॥
 सर्वमूषक । पु० अनेहसि ॥
 फलि ।

सर्वमेध । पु० सर्वस्वदक्षिणे० वि
 श्वजिद्यज्ञे । यज्ञे ॥

सर्वभरि । पु० प्राप्ते ॥ सर्व
 त्विभर्ति । सर्वभ्रमुमागमोभ्रम्
 इति निर्पातनात् ॥

सर्वयोगविनिर्मुक्त । त्रि० असङ्गे ।
 सर्वसम्बन्धविनिर्गते ॥ योगशब्दे
 न सम्बन्धोच्यते । सर्ववैयर्थ्यागा
 सम्बन्धास्त भोविनिर्मुक्त । विनि
 र्गत ॥

सर्वरक्षयम् न० कवचविशेषे ॥

सर्वरस । पु० सज्जरसि । धूनेके ॥
 शीघ्राप्रमेदे । लघुरसि ॥ सर्वैर
 कृते । रसपात्रादने । अदन्तोय्य
 ना । वज्र० अज्वा ॥ सर्वैरसा
 यस्मिन्वा । परमानन्दे० अत्म
 नि ॥ सर्वैरसा सुखानिविधानो
 यस्मिन्स ॥ पण्डिते ॥

सर्वरसाय । पु० मण्डे ॥ रससा
 साययज्ञ । रससायकृतिना ॥ अ
 योरस ० रसाय । राजदन्तोदि
 का । सर्वैररसायः ॥

सर्वरसात्मनः । पु० लघुरसि ॥

सर्वरसुपरिवर्तः । पु० वत्सरे ॥

सर्वसिद्धी । पु० पाषण्डे । वेदवि

सर्ववेदा

सहाचारे० सर्वव्यापकचिह्नधारि
 त्वि ॥ नानव्रतधरानानाविधा ।
 पाषण्डिनीमता । सर्वाविषयतानि
 किङ्कानिच । सर्वैर्वाकिङ्कानिसम्ब
 द्ध ॥ अतद्विनि ॥

सर्वशोध । पु० शोधमयशब्दे ।
 प्रक्षेडने । समस्तधातो ॥

सर्ववर्षिका । स्त्री० गम्भाशान् ॥

सर्ववृक्षभ । त्रि० सर्वप्रिये ॥

सर्वस्तभा । स्त्री० असव्यामृताया
 म् ॥

सर्ववाच्य । त्रि० सर्वनिन्द्यावाग्
 विषये ॥

सर्वविक्रयी । पुं० प्रतिविषयद्रव्याणां
 विक्रोतरि ॥

सर्ववित् । पु० परमेश्वरे ॥ त्रि०
 विदितात्मतत्त्वे ॥ सर्वज्ञसर्ववे
 ति० विन्दतवा । विद० विदुष्य
 वा । सत्सुविद्विज्जादिनां ज्ञप्

सर्वविषयातीत । त्रि० सर्वात्मनां
 मिथि । सर्वमविद्यावत्काशात्म
 कविषयमतोत्थावस्थित ॥

सर्ववेदाः । पुं० विश्वजिद्यज्ञे । स
 र्वस्वदक्षिणेपितृयागकर्तारि ॥ य-
 याजामरः । सर्ववेदाः सर्वमेहो
 याग । सर्वस्वदक्षिणवृत्ति ॥ सर्वे
 विदवति० लक्षयति० कर्त्तव्यम्
 इति सर्ववेदाः । विदुष्यवामि ।
 व्यक्तः । असुम् ॥

सर्वसन्नहनार्थक .

सर्वविश्वी । पु० नसंके । नटे । सर्वे
धावेश साख्यस्य । इति० । स
कलवेशधारिणि । बहुव्रीहिः । इ०
भा० ॥

सर्वव्यापी । द्वि० आकाशवत्सकल
पदार्थव्यापनशीले । यथा । सर्व
व्यापिनमत्मानं ज्ञात्वाधीरोनशा
चतीति ॥

सर्वज्ञ । अ० सर्वप्रकारेणेत्यर्थः ।
सर्वशाखामलम् । न० नक्षत्रविशि
ष्टेषु ॥ यथा । भरणीकृत्तिकापित्र्य
विशाखाश्रतृभाजिष्य । सर्वशाखा
मलं प्रोक्तं ब्रतं तत्र विवर्ण्येति ॥

सर्वशास्त्रवित् । द्वि० महानिर्वाणाय
मन्त्रे ॥

सर्वशान्तिहृत् । पुं० दीप्यन्ती ।
शान्तिहृत् ॥ द्वि० सर्वशान्तिवि
धायिनि ॥

सर्वसंलग्नवचनम् । न० औष
रके ॥

सर्वसङ्गत । पुं० षष्ठिकावाम् ॥
द्वि० सर्वप्रिये । सकलसङ्गति
युक्ते ।

सर्वसत्त्वसमुद्भवा । स्त्री० प्राहृषि ॥
सर्वेषां प्राणिनां समुद्भव उत्पत्तितामो
वनतश्च यस्याम् ॥

सर्वसन्नहनार्थकः । पुं० सर्वसै
न्यसन्नहने । सर्वाभिसारे ॥ सर्वे
षां सन्नहनम् । सर्वसन्नहनम् । स

सर्वाङ्गसुन्दर .

सर्वसन्नहनमर्थोयस्यसः ॥

सर्वसन्नाह । पु० सर्वात्मनि ॥
सर्वसह । पु० गुग्गुली ॥ द्वि० स
कलसहिष्णुः ॥

सर्वसाक्षी । पु० परमात्मनि ॥ सर्वे
षां शुभाशुभकर्मणां साक्षी । सा
क्षाद्गृष्टा ॥ द्वि० सर्वविषयद्र-
ष्टारि ॥

सर्वसिद्धि । पुं० श्रीफलविष्णवे ॥
द्वि० सिद्धियुक्ते ॥

सर्वसुखप्रद । पु० परमात्मनि ॥
भगवति ॥

सर्वस्वम् । न० समस्तधने ॥

सर्वस्वी । पु० गोपकन्यायानापिता
प्यतीतसङ्करजाती ॥ द्वि० सर्वस्व
विशिष्टे ॥

सर्वहर । द्वि० सर्वसंहारकारिणि ॥
सर्वहितम् । न० मरिचि ॥ द्वि० स
र्वेषां हितकारिणि ॥

सर्वाकार । द्वि० समस्तदेहाद्याका
रविशिष्टे । भगवति ॥ यथाहुरा
चार्या । सर्वाकारो भगवानुपास्य
ते येन येन भावेन । तन्मन्त्रावम्भू
त्वाचिन्तामणिवत्समभ्येतीति ॥
सर्वापादानकारवत्त्वात् सर्वाकार
स्वम् ॥

सर्वाङ्गम् । न० सकलावयवे ॥

सर्वाङ्गसुन्दरः । पु० औषधविशिष्टे
॥ यथा । रसगन्धकतुल्यांशौषोभा

सर्वात्मा

गौटमव्याख्य । भौतिकं विद्रुमं च
 खमवनीयसमागत । हेमभस्मा
 र्धभागसुसर्वं खलो निधापयेत् । नि
 स्सुद्रवस्य येनेन पिष्टिकां कारयेद्भि
 षक् ॥ पश्चाद्गजपट्टं दद्याच्छीतल
 क्षुप्तसुरवेत् । हेमभस्मासमतोऽप्यतो
 ष्या । वीं दरेदेमत ॥ एकोक्तत्वं स
 मस्तानि सुष्मं पूर्णानि कारयेत् ।
 ततः पूत्राप्रकुर्वीत भक्षयेद्द्विषसीशु
 भे ॥ सर्वाङ्गसुन्दरीं चोषरीं गरुडं नि
 क्तान्तम् । वातापित्तज्वरविरोधसंनिपा
 ती सुदृक्कथे ॥ अर्घ्यं च यजुर्वेदीनि मे
 दिगुर्ध्वं भगन्दरे । निहन्ति वातजा
 न रोगान् स्त्रींश्चैकांशं विशिष्यतः ॥
 पिप्पलीरुधुम युक्तं चूतयुक्तमद्यापि
 वा । भक्षयेत् पथं खण्डं न सितया
 चार्द्धं केचन ॥ गुडूचोऽसत्त्वसहितं
 प्रमेहि च विशिष्यतः । रसरत्नं च रः प्रो
 क्तं । सिद्धये नीरसीतमः । राज्ञि
 काङ्कितेन ज्ञातृणां च विवर्णये
 त । भूतभेषज्यरत्नावस्थां सर्वाङ्ग
 सुन्दरीरसः ॥

सर्वाङ्गोपः । पुं० स ये । सर्वाङ्गानि
 व्याप्नोति । तत्सर्वादि रिति खः ।
 वि० सर्वाङ्गवत्स बन्धुगुणे ।
 सर्वाङ्गिणिः । पुं० विस्तरयितरि ।
 सर्वाङ्गिणिद्रुजके ॥ सर्वे० अतिव
 श्रेयश्चक्षुः ॥

सर्वात्मा । पुं० सर्वस्वरूपे ॥ सर्वं च

सर्वाभिसम्भ

बन्धे ।

सर्वात्मता । स्त्री० सर्वं सत्त्वात्मनेदे
 ॥ भाषितम् ॥
 सर्वाध्यक्षः । वि० सर्वं सत्त्वाध्यक्षते
 ॥ सर्वप्रत्यक्षे ॥ सर्वनिबन्धनः ।
 सर्वानुकारिणो । स्त्री० शास्त्रपण्याम् ।
 सर्वानुकारो । वि० सर्वसमे ।
 सर्वानुभूतिः । स्त्री० ज्ञेयतत्त्वविषय
 तावाम् ॥ सर्वानुभूतयेऽस्याम्
 ॥ सर्वैरनुभूयनीया । कर्माविशि
 ष्टम् ॥ सत्त्वयज्ञनिः । पुं० भूताङ्गं
 द्विगुणं ॥ भाव्यङ्गं द्विगुणं ॥

सर्वाङ्गभक्षकः । वि० उदरपिपासि ।
 सर्वाङ्गभोजिनिः ।

सर्वाङ्गभोजो । वि० सर्वाङ्गोने ॥ स
 र्वेषामङ्गानि० सर्वाङ्गनिः । सर्वा
 ङ्गानिभीकृणोत्तमस्य । सुगोतिवि
 निः ॥

सर्वाङ्गीनः । वि० सर्ववर्णाङ्गभक्षके
 । सर्वाङ्गभोजिनिः । सर्वाङ्गानिभ
 क्षयति । अनुदसत्त्वाङ्गेति खः ॥
 भिष्यौ ॥

सर्वाभिसम्भक्तः । पुं० परशुचासङ्ग
 तस्य सर्वाङ्गे प्रकी । वैद्यः सत्त्वतिक्ता
 द्यौः ॥ कथाङ्गमनुः । भर्माङ्गजीसदा
 सुख्यम् ॥ द्विगुणं विद्वत्तमः । वै
 द्यसत्त्वतिक्ताः श्रीविद्वत्तमः सर्वाभिस
 म्भक्त इति ॥

सर्वाभिसम्भो । पुं० वैद्याङ्गमतिक्ते ।

सर्वायानुसाधनौ

कृपतापसी । वि० सर्वाभिसंधान
विशिष्टे ॥

सर्वाभिसार । पुं० सर्वोवे । सर्वम
ब्रह्मार्थके । - तु ब्रह्मैवमन्त्रादि ॥
सर्वेष० अभिसरणम् । घ० भा
विषय ॥

सर्वार्थसाधिका । स्त्री० दुर्गायाम् ॥

वि० सञ्जलप्रयोजनसाधके ॥

सर्वार्थसिद्धि । पुं० बु० भेदे । शाक्य
मुनी । गौडगौडनौ । वि० लब्धा
र्थे । समस्तप्रयोजनसिद्धियुक्ते ॥
सर्वार्थेषु म० निष्पन्न । सिद्ध
शुक्लाकाव्ये० खेतिममास ॥
सर्वायं सिद्धौ खेतिवत् ॥

सर्वार्थसिद्धि । स्त्र० योगविशिष्टे
। सार्धसिद्धिसंज्ञते ॥ सर्वार्था
नांसिद्धि ॥

सर्वायंसिद्धिसहित । पुं० योगभे
दे ॥ यथा मूलाक्षराक्षरतुरङ्गम
पुष्पभानिसूर्ये० ह्रीन्तुर्विधमैव
गुरु शगाङ्गे । सापीं हुताशनउ
पान्यभमेवभीमे० ब्रह्मोन्तुर्मैवकर
भानिविधिसौम्ये ॥ मैवान्यपु
ष्यतुरगादितिभानिजीवे० इत्यन्य
मैवतुरगादित्यद्युक्ते । त्र ह्यानि
लश्रवणभानिशनेयरादि० सर्वायं
सिद्धिसहित कथितोह्योग ॥
सर्वायानुसाधनौ । स्त्री० सर्वायंसाधि
न्याम् अस्वयाम् । दुर्गायाम् ॥

सर्वेश्वर

यथा । धर्मादींश्चान्तान्यस्मात्
सर्वलोकैषुयच्छति । ततोदधीसमा
ख्यातासासर्वायानुसाधनी तदेवो
पुराणे ४५ अध्याय ॥

सर्वावसर । प० नि म पाते । अ
र्द्धरात्रे ॥ सर्वेषामवसरे ऽस्मिन् ॥
ह० त्रि० शेष ॥

सर्वागौ । वि० निषिद्धभोजनादि
शौले ॥

सर्वाध्ययनय । वि० अनेकद्रुतप्र
चुरे ॥

सर्वश्रमनमस्कृत । प० अन्यश्रमे
। परमहस्ये ॥

सर्वास्त्रा । स्त्रो० देवीविशिष्टे ।

सर्वहृष । पु० समस्तहृदिने ।

सर्वोद्य । वि० सर्वे । सर्वसौहित
म् । सर्वाणोवेतिपक्षे ॥

सर्वेन्द्रियगुणाभासम् । वि० प्रोथित
ह्याणि ॥ सर्वेषां हि करणानाश्री
तादीना० मन्त करणयेद्युद्धि
मनसोर्गुणै० रथ्यवसायसङ्कल्पश्रव
णवचनादिभिस्तत्तद्विषयतय ऽवभा
सतद्भव० सर्वेन्द्रियव्यापारेर्व्यापृ
तमिदमन् ॥ तत्सर्वेन्द्रियाणिगु
णाद्यतद्विप्रयानाभासयतिवा ॥

सर्वेशान । पु० परमेश्वरे ॥ सर्वे
षामीश न ॥

सर्वेश्वरः । पु० परमिवे ॥ परम प
तोऽसङ्गस्यापिचैतन्यस्य० आध्यास

सर्वप .

कतस्वधपम्बद्धज्ञानज्ञार सर्वम
यादाधरकमत्त कवत्त नपरमश्वर
त्वम् । सर्वेयाम् । ईश्वर । आ
न दमये । यथा । अयप्रत खजतेवि
श्वतद्व्यथयितु पुमान् । नकोपि
यक्तलोनाय सर्वेश्वरवृत्तिश्रुत ।
यथावा । नारायणमाभान ज्ञात्वा
सर्गस्थितिप्रलयहेतुम् । सर्वस्य
सर्गभूत सः सर्गेश्वरोभय
तीति ।

सर्वीष । पु० सर्वसङ्गनाथके ।

सर्वशोष । शुद्धविशेषि ।

सर्वीषध । श्री० शोषधिवर्गविशेषि
॥ यथा । कुष्ठमाशोह रद्वेरे सु
राशेलेषचन्दनम् । बचाकाचूरमु
स्तथ्या सर्वोषध . प्रकीर्त
ता । १

सर्वप । पु० सर्पिषे । तुभे । कद
म्बके । सरतिर्जहे इत्यात् । छ०
। सत्तरप पुत्रवित्तप पुत्रगम
य ॥ सर्वपस्तु । सीमाकेकटु हंसा
सत्तितक । तीक्ष्णोष्णः कफना
तघ्नोरक्तपित्ताग्निवर्द्धनः । रक्षोह
राजयेत काण्डकुष्ठजीठक्तमिषका
न् । यथारक्तस्तयगौर . किन्तुगौ
रावरोसत . । स्यावरशिशप्रमेहे ।
क्षिप्रप्रट्कपरिमाणे ॥ यथा । का
कान्तरगतीभाभीयन्वाग्गुह्यैररज .
। तैस्तुभिर्भविष्यन्वालिवाभवि

सत्तिरम्

एतस्यप ॥

सर्वपते उम् । न० सर्वप्राधान्ये हे ।
ख डेतैनेव । दोषन सार्धप तेन
कटपाकरम लघु । शिवन स्पष्ट रो
धीया तीक्ष्णपित्तासदृशकम् ॥ क
फनेशनित्तायीप्र गिर कर्षामवा
पडम् । काण्डकुष्ठजीठक्तमिषकाकठकु
ष्ठवचप्रमाण ॥ तद्वदाजिकयोसोना
विशेष अमृतकफकृत् । राजिक
ये । कृष्णराजिकादुरतराजिका
तथाः ॥

सर्वपनाकम । न० सार्धपेनाकम् ॥
तीक्ष्ण च स सर्वपनाक वातघ्नोष्ण
व्रणपक्वम् । काण्डकुष्ठमिषकद्वे
कुष्ठस्य रुचिकारकम् ॥ पाकप्रका
शयथा । सार्धप कीमसीदका
स्त्रिगुणकोषधीकृत . । ततस्तैषी
सहित्गुणोभक्तिः सौम्यवा
न्यति । इति ॥

सर्वपशाकम । न० सार्धपेनाकम् ॥
कटुका सर्वपाक बहुमूलमजंशुह
। अम्लपाक विदाहियादुष्ण रुच्यं
क्षिदे यक्तत ॥ सद्यारत्नवचतीक्ष्ण
कादुयाकीषुनिन्दितम् ॥

सर्वप्रो । श्री० खड्गनिकायाम् ।

सक्तम् । न० कक्षी । सक्तवि । सक्त
। अयम् ॥

सक्तचित्तम् । त्रि० सक्तिसि ।

सत्तिरम् । न० कक्षी । सक्तति । सक्तम् ।

सलिलकुन्तल .

सलिलकलीति • इलच् । रलयीरे
कत्वम् ॥

सलिलम् । न • जले ॥ उपादाना
ख्यायाद्वितीयायातुष्टौ ॥ सलति •
गच्छति निम्नदेशम् । सलगती । स
लिकल्य निमहिभिडिभण्डिशण्डि
पिण्डितुण्डकुकिभूभ्यङ्गलच् ।
सलिलव्यञ्जकदेशादगागंलेद्रष्टव्या
। कश्चिद्विशेषावापिकालिदासीक्तो
यथा । अद्याजुर्नोदुम्बरसिन्दुरा
पर्यप्रबोलातिविशालशाखा । ब
लमीकपाश्वर्वा भुरगाद्विवृतवा
म्बुनिर्देश्यमल समाश्रु ॥ योणाति
भीतलवसत्तद्वपुर्गिर्योसास्त्रादु
सान्द्रसलिलाकिलशीघ्रवादी ।
इत्य विलोक्य त्रसुधाभिद्वक्पवापी
कासारकुण्डखननविदधीतशङ्कत्
॥ नीचगतजलदेशमाह । सिधुप
तानमरुकाणं वगौडगेशे निम्नधरा
त्तरगमम्बुनिसर्गभावात् । क्षारा
स्त्रकुण्डतरुवद्भुविनिस्तुणोर्व्यातश्च
न विकृतिमद्गुणमाहुरार्या ॥ शु
भजलज्ञानमाह । यामादुदौरितह
रित्युशनोजभागेनैवेभमण्डलवि
भागवतिप्रशस्तम् । वाच्य वनतदि
हगभंकवोन्दुभागेनिम्नाद्भूमित
टिनोनगदिक्शिराभिरिति ॥

सलिलकुन्तल . । पु • शैवाले । सलि
लकुन्तलकुन्तल ॥

सवनम्

सलिलकोष्ठ • । ष • जलगृहे । जल
मन्दिरम् • भा • प्र • ॥

सलिलज । त्रि • जलात्पत्रे ॥ न •
पद्मे ॥

सलिलनिधि । पु • समुद्रे ॥ यथा
। प्रोत्वागच्छन्त्यपस्ते दिशिदिशिज
लदास्त्व शरय्योगिरीणामुवासावा
सभाजामसरविटपिनाजन्मभूमि
स्त्वमेवागाभीर्य किञ्चतादृकत्वयिस
लिलनिधिकिन्तुविज्ञापयाम सर्वो
पायेनमैवावरुणिसुनिकृपादृष्टय
काङ्क्षणीया । जलानानिधि ॥

सलिलेम्बन । पु • वाडवाग्नौ ॥ स
लिलमिम्बन यम् ॥

सलील । वि • लोलयासङ्घर्षमाने ।
सलीकता । स्त्री • समानलीकता
याम् ॥

सल्लकी । स्त्री • गजभक्ष्यायाम । शल्ल
क्याम् । सत्कृत्यलक्यतैस्त्राद्यतीग
जैः । लक • । कुन् । गौरादि ॥

सल्लक्ष्यम् । न • प्रत्यगभिन्ने ब्रह्मणि ॥
सञ्चतल्लक्ष्यश्चेति तथा ॥

सव • । पु • यज्ञे ॥ सोमोयवाभिषू
यनेरसार्थ खण्ड्यतीवद्राध्वरेससव
॥ सत्त्वने ॥ सूयते सोमेऽत्र । पु
ञ्ज • । ऋदोरप् ॥ यद्वा । सूयते
ऽवानेनवा । षूप्तेरथ । अप • घी
वा । न • जले ॥

सवनम् । न • यज्ञज्ञाने । सूच्याया

सविकल्पक :

म ॥ अभिषवे ॥ अध्वरे ॥ सीमनि
ईलने ॥ पुञ्चभिषवे । ल्युट् ॥
प्रसवे ॥ पु० काले , समये ॥ च
न्द्रम'स ॥ सवति० सुनोति० सु
तिषा । मयुरुवञ्जोयुक् ॥

सवया । पु० वयस्ये । स्निग्धे ॥
समानवयोऽप्य । ज्योतिर्जनपदेति
समानस्यस ॥

सवर । पु० मल्लि ॥ शिवे ॥
सवर्ण । चि० सदृशि । तुल्यवर्ण ।
समानजातौ ॥ यथा । पाण्डि
हसम्भार सवर्णसूपादिभ्यः ।
इति ॥ समानोवर्णोऽप्य । ज्यो
तिर्जनपदेति । तुल्योऽप्यप्र
त्ययवर्ण ॥

सवथा । स्त्री० शनिमातरि । छा
यायाम् ॥

सवर्णायाम् । न० तीर्थविशेषे ॥

सवडा । स्त्री० चिह्नं ॥

सवासक । पु० वर्षावृत्तान्तरे ॥

द्विजगणमाहरभगणसुपाहर । भग
तिसवासकमितिगुणनायक ॥ य
था । गिरिवरनन्दिनिदुरितनिष्ठा
न्तनि । विहितमतौमयिक, रुक्क
णामपि ॥

सविकल्पक । पु० समप्रज्ञातसमा
धी ॥ तथाहि । सविकल्पकीनाम
ज्ञातज्ञानादिविकल्पभेदज्ञानपे
क्षयाऽद्वितीयवस्तुनितदाकाराका-

सविता

रितायाश्चित्तवृत्तेरवस्थानम् । त
तोदाहरणम् तदामृन्मवगजादि
भानेपिमृद्धानवत् । दूतभानेप्यद्वे
तवस्तुभासते । इति । तदुक्तम् ।
द्विजस्वरूपगगनोपमपरमकृद्भिमात
न्वन्नमेकमजरम् । अलिपकंसर्वगत
यद्वयतदेवचाहसततविमुक्तकृति
॥ चि० सविकल्पमिति ॥

सविकार । चि० विकारमहितेस
जाम्, तादिभूतवर्त ॥ विकारिणस
हित । कार्यमाभीपादानतया
सर्वकार्यतादात्म्यापन्ने ब्रह्मणि ।
सविकाश । चि० सप्रकाश
सविकासः । चि० विक्र सेनमहव
त्माने ॥

सत्रियङ् । चि० सृष्टिर्मति ॥

सविता । पु० सूर्ये । सर्वभावानां प्र
सवितरि ॥ यथाहय ज्ञानज्ज्ञा ।
सवितासर्वभूतानांसर्वभावान्प्रमृ
यते । सवनात्पावनोऽसविता
तेनक्षिप्यतइति ॥ अन्तिपुराणमपि
• यथा । धोमध्वशब्दोवक्ष्यमाणप्रचि उ
यतिसर्वदा । सृष्टार्थभगवान्त्रिष्य,
सवितासतुकोत्ति ॥ सर्वसीक
प्रसवनात्सवितासतुकोत्ति ।
यतस्तद्देवतादेवसावित्रीत्युच्यतेत
तइति ॥ त्रिष्यधर्मोत्तिरपि । र
सानाश्चतथादानाद्भिरित्यभिधीय-
ते । प्रजानाश्चप्रसवनात्सवितेत्य-

सव्यसाची

भिधौयतइति ॥ सवति ॥ सुव
 ति० कर्मणि लोकाप्रेरयति । प्रप्रे
 रणे । तच् । अकंठच् ॥
 सवितृदेवत । पु० इक्षानक्षत्रे ॥ स
 वितादेवतयस्य ॥
 सवित्रम् । न० प्रसवसाधने ॥ सूय
 तेनेन । प्र० । अत्तिंलूधूस्व
 नेतीचः ॥
 सवित्रिय । सूर्यसम्बन्धीये ॥
 सवित्री । स्त्री० जनन्याम् । तजन्ता
 त० ङीप् ॥
 सविध । चि० अन्तिके । निकटे ॥
 समानाविधाऽस्य० सहविधयेतिवा
 ॥ सप्रकारे ॥
 सविध्यय । त्रि० प्राच्ययुक्ते । वी
 चापत्रे ॥ विस्मयेन सहवर्त्ततइति
 तथा ॥
 सवेश । चि० निकटे ॥ वेशान्विते
 समानोवेशोऽस्य० सहदेशेनेतिवा ॥
 सव्य । पुं० विष्णौ ॥ चि० वामे । प्र
 तीपे प्रतिकूले । दक्षिणे ॥ सूयते ।
 प्र० । अचोयत् ॥ यथा । सुने
 ति । बाहुलकाद्यः ॥
 सव्यभिचार । पु० इत्वाभासान्त
 रे ॥ यथा । अनैकान्तिकः स
 व्यभिचारः । सविधिवः । साधा
 रणाऽसाधारणानुपसर्गारभेदात् ॥
 सव्यलोकः । चि० सापराधि ॥
 सव्यसाची । पुं० अजुने । यार्थे ॥

ससदह

सव्येन वामेन हस्तेनापि० शरान्०
 सचितु सन्नातु गील यस्य । चि
 नि ॥
 सव्येष्ठ । पु० सारथौ ॥ सव्येतिष्ठ
 ति । सुपिस्थइतिक् । स्थास्थिन्
 स्थृणामितिष । । हनदन्तादिस्थ
 लुक् ॥
 सव्येष्टा । पुं० स० ॥ सारथौ ॥
 सव्येवामेतिष्ठति । षा० । सव्ये
 स्थश्छन्दसीति० कट० डिच् ।
 अम्बाम्बेच्छत्र० स्थास्थिन्स्थृणामुपस
 र्गानात्पत्वम्० सुषामादित्वाद्वा
 । हनदन्त्या दल्लुक् । सव्येष्ठरी०
 सव्येष्ठरइत्यादिरूपाणि ॥
 सशस्य । त्रि० शस्ययुक्तेभूत्यादौ ॥
 सशस्या । स्त्री० नागदन्त्याम् ।
 सशस्युः । स्त्री० शस्ययुक्तस्त्रियाम् ।
 नरमानिन्याम् ॥
 ससत्त्व । त्रि० प्राणियुक्ते ॥
 ससत्त्वा । स्त्री० गर्भिण्याम् ॥
 ससन्देहः । पुं० अर्थालङ्कारप्रभेदे ॥
 यथा । ससन्देहस्तुभेदोक्तौ० तदनु
 क्तौवस शय । भेदोक्तौयथा । अ
 यमार्सण्डः किं सखलुतुरगे स
 त्तिभिरित कृशानु क्तिस्वा प्रसरति
 दिशेनैव नियतम् कृतान्त किं
 साक्षात्प्रपञ्चने सावितिचिर स
 माजीक्याजीत्वाविदधतिविकल्पा
 न्प्रतिभटा ॥ भेदोक्तावित्यनेननकी

संज्ञक .

बलमयं निश्चयगर्भायावन्निश्चयान्ती
 पिसन्देहः स्वीकृतः । यथा । इन्द्र
 विक्रकलङ्क सरसिजमेतत्किमम्बुकु
 तगतम् । ललितसविलासवचने मु
 खमितिहरिणः क्षिप्रनिश्चित परतः ॥
 किन्तु निश्चयगर्भ इव न त्रिंशयः
 प्रतीयमान इत्युपेक्षितो भट्टी इति न ।
 तन्नुत्तरीयथा । अन्ना सर्गविधौ
 प्रजापतिरभूत्सन्तोमुक्तानिप्रद
 शृङ्गारैकरस स्व सुमदनीमासी
 तुपुष्पाकर । वेदाभ्यासजडः क
 य मुनिषयव्याहृतकौतुहलो निर्मा
 तु प्रभवेन् अनीहरमिदं कप पुराणी
 मुनिः ॥ वि० सन्देहसहितै ॥
 ससुरः । वि० सदेवे । सुरासहितै ।
 सुरेश्वरः सुरयावाः सहवर्त्तते इति ॥
 सस्मितः । वि० ईषहास्ययुक्तो ॥ व
 या । सस्मिताननसरीजमकनिरिह
 मात्ममतिशिलाकुललम् । रीचनी
 क्षसितभाससुमेकैश्वर्यमनसिभौ
 शवमपुरित्यनुमितौ जगद्देश ॥
 संज्ञकम् । न० शस्त्रे । हस्तादिपक्षे ॥
 धान्ये । शस्त्रे ॥ शुषे । सस्ति ।
 वसवसिखरे । मांशासिख्योय ॥
 संज्ञकः । पु० मणिमेदे । नालिकेरा
 ना , सस्याभमथौ । वसौ । खड्गौ
 ॥ वसौ ॥ साधौ ॥ संज्ञकगुणो ज
 मरिजात सम्भवः । संज्ञकपरि
 जात इति ॥ ॥

सहगमनम्,

सहकारी । पु० सहाम्बुके ।
 संज्ञकवर । पु० साकहर्षे ॥ संज्ञे
 सत्रियति । हज्ज् । यद्वद्विषयम् ॥
 संज्ञकवरणः । पु० साकहर्षे । स
 ख्वा । इ० भा० प्र० ॥
 संज्ञेद । वि० खेदसहितै ॥
 संज्ञेदा । स्त्री० दुःखितायां कन्याया
 म् ।
 सह । अ० आकल्पे ॥ निद्यमाने ॥
 साहज्ये । योगपदो । सार्धम् ।
 साकम् । सहम् । सममित्यर्थे ।
 सहितै ॥ समुद्यौ । सम्मन्त्रे ॥
 सहितै । यद्वद्विषये । यथावाच्यम् ।
 सह । पु० न० वसि । पु० मार्ग
 शीर्षे । न० पांशवे । सवर्षे ॥
 वि० क्षमे ॥ क्षान्ते ॥ सहितै ।
 क्षमते । सह० । यथावाच्यम् ॥
 सहकारः । पु० अतिसीरभाक्षे ॥
 सहारः इ० भा० प्र० ॥ सहका
 रयतिः मिलयति इन्द्रम् । अयम् ।
 तुषारादवच्छेत्तान्तीवासाधुः ॥ सा
 हज्ये ।
 सहकारी पु० प्रज्ये ॥ वि० सह
 काक्ष्यं कृतिः ॥
 सहकारित्वम् । न० तद्विज्ञत्वं सति
 तत्त्वव्यजनकत्वे । इति नैवादिवाः ॥
 सहगमनम् । न० । अनुगमने । यथा
 ॥ अष्टौशिकमाणायादिव्यवस्थानि
 काभ्याकाशभूमिजलवृद्धयामस्थिता

सहजमितम्

न्यामिपुरुषयमदिनरात्रिसन्ध्याध
मय्यसाक्षिणीभवत् • ज्वलच्चित्तारो
हणेनपतिदेहेनसहगमनमहकरो
मौल्यनुगमनेसहकल्प • ॥

सहचर । पुं • नीलभिण्ड्याम् ॥ पी
तभिण्ड्याम् । पीयावासाह • भा
प्र • ॥ त्रि • अनुचरे ॥ सहचरति
। चर • । पचाद्यच् ॥ वयस्ये ॥ प्र
तिबन्धकी ॥

सहचरित • । त्रि • सहोनुष्ठिते ॥ स
हे च्चारिते ॥

सहचरी । स्त्री • नीलभिण्ड्याम् ॥ पी
तभिण्ड्याम् । भिण्ड्यीमार्वे ॥ भा
र्यायाम् । पत्न्याम् । वयस्याया
म् ॥ सहचरति । चर • । पचादौ
चरडितिटित्वनिपातनान् • डीप् ।

सहज । पुं • निसर्गे । स्वभावे ॥
तृतीयभवने ॥ त्रि • सहोत्थे । सह
सम्भवे । सहोदरे ॥ सहतुल्ये • उ
दरे • जात • । जनी • । अन्येष्व
पीतिङ् • ॥

सहजन्मा । पुं • सोदरे ॥ सहसमाने
उदरेजन्मयस्यसः ॥

सहजमितम् । न • स्वाभाविकिसुहृदि
। यथा । अरिमित्रसुहासीनाऽन
न्तरस्तत्पर पर • । क्रमेणमण्डन
चित्त्व सामादिभिरुपक्रमैः ॥ अ
रिः • शत्रु । मितम् • सुहृद् •
। उभयविलक्षण • । उदासीनः ॥

सहदेव

तैश्चतयस्त्रिविधाः । सहजा • •
कृत्रिमा • प्राकृताश्चेति ॥ सह
जमितम् • भागिनेयपैतृष्वस्रीय-
मातृष्वस्रोयादिरितिमिताक्षरा ॥

सहजा । स्त्री • भागिन्याम् । सहोदरा
याम् ॥ प्रकृतिप्रभेदे । आत्मनास
हैवजातायाम् ॥ यथापद्यादीना
मोकाशगमनादिलक्षणाप्रकृति स
हजा ॥ टाप् ॥

सहजात । त्रि • सहोदरे ॥ यमजी ॥
सहजारि । पुं • स्वाभाविकेश्वरी ॥
यथा । सहजारि सापत्न्यपितृव्य
तत्पुत्रादिरितिमिताक्षरायामाचा
राध्याय • ॥

सहजकम् । न • अस्थिसहितेपक्षमांसि
। सास्थिरक्षमांसि । हडमासकृति
प्रसिद्धे ॥ यथा । छागादेर्मांसम्
व्यादि कुट्टित खण्डितं पुन
शुद्धमांसविधानेनपक्षेदेतत् सहजक
म् । सहजक गुणयन्य शुद्धमांसगु
ण स्मृतमितिभावप्रकाश • ॥

सहदेव • । पुं • पञ्चमपाण्डवे । मा
द्रोतनये । नकुलानुजे ॥ अरासंध
सुते ॥ त्रि • देवेनसहिते ॥

सहदेवा । स्त्री • बलायाम् ॥ दण्डो
त्पले । शारिवीषधी ॥ मरुदेवा
याम् । अहंन्यातरि ।

सहदेवी । स्त्री • महाबलायाम् । पी
तपुण्यायाम् ॥ यथा । ज्वरं हति

सद्वचनम्

शिरीषदासहृदयः सटाधुनम् ॥
 ज्वरविषमज्वरम् । सपान्यम्
 ॥ पीतदाडोत्पलायाम् ॥ सहृद
 यभाषायाम् ॥
 सहदेवोगण । पुं० प्रतिष्ठायासुदेव
 जानार्थमेवधोसमहे । यथा ।
 पञ्चमथैः सपयश्चमहदेव्यादभि
 स्ततः । सहदेवोवलाचैयगतम्
 लोयतमरा । पुनारावगुभीच
 सिहोव्याधोतनी च । वाचपधो
 तिमन्त्रेवखामसेधमङ्गनैः ।
 सहधर्मिणो । स्त्री० ईद्विधाने
 नाडायासु । मत्स्याम् । द्वितीया
 याम् । भाव्यायाम् ॥ सहधर्मी
 स्त्रियाः । मत्स्यासहकर्मस्त्रिका
 रात् । धर्मशीलवर्णानास्त्रोतानि
 । भाषस्यार्थम् ॥
 सहनम् । न० समानम् । प्रतीता
 रानिच्छायाम् ॥ यथा । सहन
 सन्तुः खानातितिच्छाशुभाम
 रिति ॥ वि० समवाप्ति । स
 द्विणी । समिधि ॥ सहतीतच्छो
 यः । यज० अनुदात्तेतच्छेति युच
 । नन्यादिस्वाकारुषी ।
 सहनसन्तम् । न० एकवचनस्यैका
 रण्यकारणे ॥
 सहनशीलः । वि० सहिणी ॥
 सहशीलश्चिन्त । वि० नवशी ॥
 सहसासम् । न० समीचीनः ।

सङ्ग

सङ्गभावो वि० सहये ॥
 सङ्गमीजनम् । न० बहुभि सङ्गि-
 ल्यैकवारमेकने । मन्थो । सह-
 मेजनम् । सुप सुपितसमासः ॥
 सहमरणम् । न० मृतत्वामिनासह
 ज्वत क्षतारिहयेनप्राणत्वानि ॥
 सहमान । वि० सहिणी ॥
 सहमाना । स्त्री० सङ्गिवात्मनैः
 वस्यद्वि । सङ्गानि । सहस्योऽर्थे
 पापकर्मपातानियमपुर्णे प्रविनङ्ग
 तितया ॥
 सहस्रम् । वि० कर्मधिकते ॥ व
 क्तमविहितकर्मकारणम् । सहस्र
 रीतइति ॥
 सहसावो । वि० मिलितगामिनि ।
 सथो । व० भा० ॥
 सहयुग्म । वि० कारितदुहे ॥ सहयो
 धितवान् । युध० सहयेतिज्ञानिय ॥
 सहरसा । स्त्री० मुहपय्यी ॥
 सहर्षः । वि० हर्षयुक्ते ॥
 सहवासः । पुं० सहान्वयानि ॥
 यथा । नस वसिष्ठपततिर्नचाखडा
 लोर्नपुत्रासी । नमूर्खैर्नोवकिमैद्य
 नाख्यैर्नान्ध्यावसाविभिरिति मनु ।
 सहवासो । वि० एकस्थानेयोग्य
 योगावस्थानवर्तरे ॥ यथा ।
 सहवासीविजानातिविहितसहवा
 सिनामिति ॥
 सहजः । पुं० ज्ञानशीले । मार्गे ॥

सहस्रकिरण .

हिमन्तर्णी । सहते । षड् . । अ
मुन् ॥

सह । न . बले ॥ मानसपाटवे ॥
ज्योतिषि ॥ सहते . सञ्ज्ञतेऽनेना
यथा । षड् . । अमुन् ॥

सहस . । नि . सहासि ॥ हसेनसहस
संततइति ॥

सहसा । अ . ठादर्थे ॥ अविमर्शे ॥

यथा । सहसाविदधीतनक्रियामवि
वेकः परमापदापदम् । दधतेहि
विमृष्टकारिण गुणलवधा . स्वय
मेवसम्पद ॥ अतर्कते । आक
स्मिके । अकस्मादर्थे । सहसानि
स्मृताभावायेत्यनित्य इदिस्थि-
त । नाकारिगूहितु शक्योऽहस्य
तिसमेरपि ॥ तत्त्वणादर्थे ॥ दि
व प्रसूनसहसाप्रपातेतिथया ॥
सहते । षड् . । असाप्रत्ययः ॥

सहसान . । . पुं . मयूरे ॥ यज्ञे ॥

नि . अमायुक्ते ॥ सहते । षड् . ।

कटिज्वलधिमन्दिसहस्य किदित्य
सानच् ॥

सहस्य . । पुं . पीजमासि । सहसिब
जिसाधु . । तत्रसाधुरितिथत् ।

सहस्रम् । न . दशमते . १००० . अ
नन्ती ॥ विश्व भूत सहस्रस्रस्रम
ज्यशाचकमितिमहाभारतम् ॥

सहस्रकाण्डा । स्त्री . श्वेतदूर्वायाम् ॥

सहस्रकिरण . । पुं . सूर्ये ॥ सहस्र

सहस्रधारा

किरणायस्य ।

सहस्रम् । पु . अ दिव्ये । भानौ । स
सहस्र गगारस्मीनायस्यसः ॥ अच
याद् . । तासाशतानिचत्वारिरश्मा
नावृष्टसज्जने । शतत्रय हिमो-
त्सर्गनायद्गर्भसज्जने ॥ आनन्दा
द्यहिमेध्यायनूतनापूतनाइति । अ
तु शत वृष्टिवाहस्ता . सर्वाभ्यु
त स्त्रियइति ॥

सहस्रजित् । पुं . इरौ ॥ सहस्रा
ण्यसुराणांजयति । जि . । कृत् ॥

सहस्रणी . । पुं . भीष्म । ग ज्ञेये ॥

सहस्रयिने नयति . पालयति ।

शीञ् . । सत्सूक्ष्मितीतिक्त् ॥

सहस्रतम । नि . सहस्रस्यपूरणे ॥

निश्च शत दोमिडटसमडागमः ॥

सहस्रदष्ट . । पु . प ठौनमत्ये ॥ स

हस्रदष्ट यत्स ॥

सहस्रदष्टी । स्त्री . पाठौने । विदा
लमत्ये ॥

सहस्रद . नि . बहुप्रदे ॥ सहस्र

ददाति । डुदाञ् . । कः ॥

सहस्रदोः । पुं . कात्तौवीर्वाङ्मुने ।

॥ सहस्र देविवाहवीयस्यस . । अ

त्वस्यासिद्धत्वाद्वृत्त्वविसर्गौ ॥

सहस्रधारः । पु . विष्णु चक्रे ॥

सहस्रधारा । स्त्री . देवताज्ञानार्थं स

हस्रच्छिद्रयुक्तपात्रगलितजलधारा

याम् ॥ यथा । सहस्रधारयादेर्गी .

सहस्रवदन .

स्नापयामिसुरेश्वरीमिति ॥
 सहस्रनयनः । पुं० इन्द्रे ॥ सहस्र
 नयनान्यथा ॥
 सहस्रनेत्रः । पुं० इन्द्रे ॥ विष्णौ ।
 सहस्रनेत्राण्यथा ॥
 सहस्रपत्रम् । न० कमले । पद्मे ।
 नलिनि ॥ सहस्रम्बुनिपात्राण्य
 था ॥
 सहस्रपात् । पुं० विष्णौ ॥ सहस्र
 पादायथा । सहस्रपादुपुष्पोति
 पादस्थान्तलीपः ॥
 सहस्रपादः । पुं० करण्डे ॥ मार्त
 ण्डे ॥ यक्षपुरुषे । विष्णौ ॥
 सहस्रभित् । न० कस्तूर्याम् ॥ अम्ब
 वेतसे ।
 सहस्रभुजः । पुं० विष्णौ ॥ कार्त
 वीर्यार्जुने ॥
 सहस्रभुजा । स्त्री० दुर्गायाम् ॥ स
 हासकाम्याम् ॥
 सहस्रमरीचिः । पुं० सूर्ये ॥
 सहस्रमूर्धा । पुं० श्रीहरी ॥ विष्णौ
 ॥ सहस्राक्षिपरिमितानि मूर्धा
 निऽथ ॥
 सहस्रमूला । स्त्री० द्रवन्त्यामौषधी ॥
 सहस्रमौलिः । पुं० विष्णौ ॥ क
 न्ते ॥
 सहस्ररश्मिः । पुं० सूर्ये ॥
 सहस्ररश्मिः । पुं० शिवे ॥
 विष्णौ ॥

सहस्री

सहस्रबाहुः । पुं० कार्तवीर्यार्जुने
 ॥ वाणासुरे ॥
 सहस्रवीर्या । स्त्री० दुर्गायाम् ॥ स
 हस्रवीर्यायथा ॥ महाशतार
 याम् ॥
 सहस्रबेधम् । न० काश्चिकविधये ।
 चुके ॥
 सहस्रबेधो । पुं० अम्बवेतसे । चुके
 ॥ कस्तूर्याम् । न० रामठे ।
 हिङ्गुन । वि० सहस्रबेधकस्तूरि
 ॥ सहस्रबेधितुंशोक्तमथा । विध
 विधानि । सुपीतिविनिः ॥
 सहस्रविधरः । पुं० विन्व्याचले ॥
 सहस्रा । स्त्री० अम्बहायाम् ॥
 सहस्राक्षः । पुं० सहस्रतमेभागे ।
 सहस्राक्षः । पुं० भागी । हसे । त
 पने ॥ सहस्रसंशयोक्तमथा ॥
 सहस्राक्षः । पुं० आण्ड्यले । इन्द्रे
 ॥ विष्णौ सत्त्वशोक्तमथा ॥
 सहस्रमक्षोयथा । सहस्राक्षपरि
 मितान्यक्षोयथा ॥ बहुमीशो
 सक्षय्ययोः स्नात्रात्पत्रम् ॥
 सहस्रारः । पुं० न० शिरोपस्थिता
 विसृज्यसहस्रदलकामथे ॥
 सहस्राक्षिः । पुं० विष्णौ । सूर्ये
 सहस्राक्षर्षी विवक्षितः । सहस्रा
 यननाम्बर्षी विभासीयकविश्वक
 पधरक्षविष्णोरिति ॥
 सहस्री पुं० सहस्रसंख्यासीत्युक्ते ।

सहाय .

साहस्रे ॥ सहस्र बलमस्यस्य । तप
सहस्राभ्यांविनौनौ • इतीनि ॥
बलिनीयसहस्रेणसाहस्रास्तेसहस्रि
य ॥

सहा । स्त्री • नखभेषजी • दण्डोत्प
लायाम् । सहदेवायाम् ॥ सङ्गप
र्याम् ॥ घृतकुमार्याम् ॥ उर्व्या
म् । भूमौ ॥ सहते । षह • । अ
प् । टाप ॥ सैवन्थोम् ॥ शुक्र
जिण्ट्याम् ॥ सपंकहाल्याम् ॥
राज्ञायाम् ॥ स्वर्णक्षौर्याम् ॥ त
रणीपुष्पे ॥ पीतदण्डोत्पलाया
म् ॥

सहाचर । पु • पीतभिण्ट्याम् । क
टसारिका • कटसरेय्या • इ • भा •
प्र • । सहचरे ॥ सहभाचरति ।
चर • । अच • ॥

सहाय । पु • चक्रवर्त्ति • त्रि • सह
चारिणि । अनुचरे । अभिसरे ॥
सहअवते • अवतिवा । अय • । इ
गतीवा । यचाव्यप् ॥ राज्ञ सह
वायया । सहसाद्यतयापुष्टा सत
तप्रतिमानिता । राज्ञासहाया
कत्तव्याः पृथिवीजीतुतिष्ठतीति
माख्ये १८६ अध्याय • ॥ अचोक्त
देवीभागवतीव्यासीन । शक्तयेत्यम
तिर्दत्ताहरिणावचतिने । प्रविष्टो
यववि विष्णुः सहाय • प्रत्यपद्यत
॥ नचापदिसहायिभूतासुदेव क

सहिष्णुः

यश्चन । समयेखजन • सर्व • स
सारैस्त्रिन्जराधिप • ॥ दैवेविमु
खताप्राप्तेनकीप्पस्त्रिसहायवान् ।
पितामातातथाभार्याभातावायसहे
दर ॥ सैवकीवापिमिच बापुचस्यै
वतथौरसः । प्रतिकूलिगतेदैवेनकी
प्येतिसहायतामिति ॥

सहायता । स्त्री • सहायीचे • सहाया
नासमूह • । गजसहायाभ्यामिति
तल् । साहाय्ये • सहायक्षकर्म
भावीवा । तल् ॥

सहायत्वम् । न • साहाय्ये ॥

सहार । पु • आन्वृक्षे । रसालि ॥
महाप्रत्यये ॥ इतिहलायुध ॥

सहारी । पुं • वर्षावृत्तान्तरे ॥ आद्य
न्तकर्णा पञ्चावर्णा । लब्धेक
धारीवाच्य सहारी ॥ यथो । क
सादिकेतुधर्मकहेतुम् । वदेवज
नभम् • इन्दीवराभम् ॥

सहारोग्य • । द्वि • नीरुजि ॥

सहित • । त्रि • सहिते । स युक्ते ॥
सन्धीयतेस्य । डुचोचः क्त • दधा
तेहि • । समोहितततथैवास्तिप
॥ सम्यग्धिते • हितेनसहवत्
माने ॥

सहिता । त्रि • सीढरि । सहनशीले
॥ सहते । षह • । दृक् । तीक्ष्ण
इतिवेष्ट ॥

सहिष्णु • । त्रि • सहने । अन्तरि ।

सङ्घाति :

तितितौ चमिषि । सहनयो
न । यथा । सहते शीतोष्णादौ
नि । यद्वा । अलङ्कृत्यति । इ
इच्छुच् ॥

सङ्घिष्ठाता । शी० चमायाम् ॥

सङ्घुरिः । पु० आदित्ये । दिवाक
रे ॥ शी० चितौ ॥ सहते । य
द्वा । असिसङ्घिकरिन् । सङ्घुरिः
सहनयोलङ्कृत्यविदभाष्यम् ।

सङ्घदयः । त्रि० प्रथमसहिते । इदं
योको ॥ सङ्घदयेन । तीनसङ्घे
तिबहुव्रीहिः । प्राथिमावस्यतया
त्वादयः । प्रथमपरत्वं इदयमव्य
स्य ॥

सङ्घक्षेपम् । न० विचिकित्सिताक्षे
॥ यथा । विचिकित्सातुङ्घदयेन
क्षेपस्त्रिप्रकायते । सङ्घक्षेपन्तु
विज्ञेयः । पुरीषन्तुल्यभावतद्वति
प्राथम्यविवेकः ॥

सङ्घातिः । शी० अर्थालङ्कारविशेष
॥ यथा । सासङ्घातिः सहायं
श्रवणादेकं विवाचकम् । एकार्था
भिधायकमपिसहायं श्रवणादुभय
श्रावणमकं सासङ्घातिः ॥ यथा ।
सङ्घ० दिवस० पिसाहिं० दीहरा०
सासदृशडा० सहमणिवलएहिं० वा
चपारा० गलन्ति । सुहृद० तुह०
विशोए० सखेद्वयए० सौहृदतया
जदाए० दुर्वला० जीविदासा ॥

सङ्घाटः

असंस्कृतन्तु । सहदिवसनिष्ठा
भिर्दीर्घा । इत्तासदृशडा० सहम
णिवलयेनप्यधारागलन्ति । सुम
ग० तवविशेषि० तस्या० सहैग
भीलाया० सहच० तनुकताया०
दुर्वला० जीवितामिति ॥ दूष्याना
यकंप्रतीयमुक्तिः । इत्तासनाचन
प्रचुरतयादृशत्वेन निरूपणम् । का
श्यान्मणिकङ्कणगतनम् । आया
यादुर्वलत्वकादाचित्कत्वम् । इत्ता
सदृशडादिगतदीर्घत्वादिसाध्दि
वसनिष्ठादिगतन्तु । सहायंसाम
र्थ्यातप्रतिपद्यते । असङ्घातिर
लङ्कारः । अपिच । सङ्घातिः
सहभाषणेदुभासतेजनरक्षणः ।
दिगन्तमगमतस्यकीर्तिः । प्रत्यर्थि
भिः सङ्घेति ॥ लक्षणांतरमपि
। सहायैनाज्ययैवभवेदतिशयो
क्तिः । कल्पितौपम्यप्रयत्नासा
सङ्घातिरिच्छेयतद्वति ॥

सङ्घाटजः । पुं० मृत्तौनापकंवाजा
यान् । पर्वीटजः । यथा । मृत्तौ
नास्रचिताकुर्व्यापर्वीटजसङ्घाट-
कावितिहारावली ॥

मङ्घाटः । पुं० द्वादशपुत्रान्तर्गतपु
त्रविशेषः । यथा । बागभिर्भीसंस
क्रियतेज्जाताज्जातापिवासती । वा
टुः सगर्भीभवतिसङ्घाटवृत्तिवि
ध्यतद्वतिमनुः ॥ संस्क्रियते । य

साराविषयम्

रिणीयते । अदायादोद्यमम् ॥ स
होद्यतेऽस्म । षड् । तत् सम्प्रसा
रणम् । गुणः ॥ वि० ऊढेनसह
वत्तमानि ॥

सहेत्यः । प० द्वतीयभदने ।

सहेदरः । पु० सहजी । सीदरेभा
तरि ॥ सहउदरेणवत्तते । बीप
सर्जनम् ॥ सह० समानम् । उ
दरयत्येतिवा ।

सहेरः । वि० साधुनि ॥ सहते ।

षड् । किशोराद्यत्येतिचोरन् ।

सद्यः । पु० मलयट्टिममौपवत्तिं
निशैलविशेषे । न० आरीग्ये ॥
साम्ये । वि० सहनीये । सोढ
व्ये । सुमधुरे ॥ सद्यते । सीढु
प्रकथोवा । षड् । शक्तिसहेत्ये
तियत् । गीदावरीभीमरथौकृष्णा
बेयादिकास्तथा । सद्यपादोक्तवा
नद्य स्मृता पापभयापहा ॥

सा । स्त्री० खल्वग्राम् ॥ दुर्गाग्राम् ॥

सांवाचिकः । पु० पीतवर्णजि । व
हिवगामिनिर्वाणजने ॥ संयाचा
होपान्तरगमनायसम्भूययाचासाप्र
योजनमस्य । तदस्यप्रयोजनमिति
ठञ् ॥

सांयुगीनः । वि० रणोत्सुके । युव
कुशले ॥ सयुगीरणेसाधु । प्रति
जनादिभ्यः खञ् ॥

साराविषयम् । ष० न० समन्ताच्छब्द

सांवाचिकः

। इदृशब्दध्वनी ॥ सहूतो ॥

सांवाचिकः । पु० गणके । अष्टलक्ष
णमाहवराहमिहिर । तत्रसांवाच
रोऽभिजात प्रियदर्शनी । विनी
तवेषः सत्यवाक्अनसूयकः स
मः सुसहितोपचितगात्रसम्भिरवि
कलसारः वारचरणनखनयनचिबु
कदशनश्रवणललाटभूतमाङ्गोवपु
ष्मान्गम्भीरोदात्तघोषः प्रायशरी
राकारानुवर्तिनीहिगुणाश्चदोषा
श्चभवन्ति ॥ १ ॥ तत्रगुणा शुचि
दर्श प्रगल्भोऽगमीप्रतिभानवा
नृदेवकालवित्तसोप्येकानपरिषद्भी
रुः सहाध्यायिभिरनभिभवनीयः
कुशलोऽव्यसनीशान्तिकपौष्टिका-
भिचारज्ञानविद्याभिज्ञोविबुधार्च
नव्रतोपवासनिरतः स्वतन्त्राश्चर्मा
त्यादितप्रभावपृष्ठाऽभिध्याय्यन्यत्र
देवाध्ययाद्यहगणितसहिताहारा
गन्यर्थवेत्ता ॥ २ ॥ विशिष्यामाराह्यां
सांवाचिकसूत्रेद्रष्टव्य ॥ सवत्सर
वेत्ति । तदधीततद्देव्यम् ॥ न०
फले ॥ पर्वणि ॥ सन्धिवैलादिषु०
सवत्सरान्फलपर्वणोरितिशैषिकी
ऽण ॥

सांवाचिकः । वि० सवत्सरसम्बन्धि
नि । कालाह्वयितिशैषिकेध्वये
ध्वण ॥ सवत्सरव्याप्यभूते ॥ प्रतिष
र्षकसंख्येयाद्यादिकसंख्ये ॥

सांसिद्धिकी

सांख्यिक . । मृ . प्रलयान्तो . प्रलय
कतरि ।

सांख्यद्विक • । पुं • नैयायिक • ॥ ५ •
 क • धर • ॥

साययिक . नि. स गययुक्ते । संश
यापन्नमानसी । सन्दिहानि । स ग
यमापन्न . । स गयमापन्नकृतिठ
क. ॥

सांसारिक ., जि. स. सगर्निमिभिः ।

सांसारिक . । नि. स सरसम्बन्धिनि
॥ सांसारिकसुखासक्त ब्रह्मज्ञोऽसौ
तिषादिनम् । कर्मब्रह्मोभयभ्रष्ट त
त्त्वजिदुल्लङ्घन यथा ॥

सांसिद्धिकः । पुं० अगूनां गुणविशेषि
॥ यथा । विशिष्टधर्मसकारसमुद्भौपि
तत्तत्तत्तत्तत्तत् । गुणः सांसिद्धिको
भातिदेहापायेपिपूर्वत् ॥ विशिष्टे
निष्ठापूर्तादिधर्मसंस्कारसम्यगुद्भौ
पितप्ररोधितचेतीयेषांतीषांनपरदेह
स योगि० यावद्देहापायेपिप्रागुद्भौ
गुणः प्रकाशतैससांसिद्धिकीनाम-
बोद्धव्यः ॥ सम्यक्सिद्धिः, स सि-
द्धिः । तत्रभवः । ठक् ॥

सांसिद्धिकी । स्त्री • प्रकृतौ । यथा
 योगिनासिद्धानामपि सायं श्रुत्य-
 प्राप्तिप्रकृतिः । • सांसिद्धिकीस्त्री
 भाविकोसहजाप्रकृतत्वयो । प्रकृ-
 ति . सितिभिज्ञेयास्तत्त्वावगच्छति
 या ॥

सा.च.त.

सांख्यनिकः । नि. समीचीनस्थाने
व्यवहर्तारि ॥ स स्थाने व्यवहरति ।
कठिनान्तेतिठक् ॥

सांख्यिक वि० संहिताभिष्ये ॥
संहितामधीर्तविद्या । प्रातूक्या
दोतिठक् ॥

साकम् । अ० सहार्थे । सहचक्रन
म् । अमप्रत्यय । सहस्येति सः
। आभीष्टस्यैवमुक्तम् ।

साकामप्रस्थाप्य । प० बागविशेषः ॥
साकामप्रस्थाप्येन बन्धितपशुकामः ॥

साकल्यम् । न. अक्षिपतामाम् ॥ स
अक्षिपतामाम् । व्यञ्ज् ॥

साकारः । चि० साकारविशिष्टे ॥
यथासाकारमन्तुत विधीति । साका
राप्रतिराकारासायथावदुक्तमिथी
तिथ ॥ अमिथ । साकारप्रतिराकार
सगुणनिगुणप्रभुम् । सर्वभारव
सर्ववृत्तेश्वरूपमनाम्यहमिति ॥

सङ्कुरुण्डः । पुं० अथविशेषः । सन्धि-
पात्रे । सङ्कुरुपात्रे ॥

साकेतम् । न० अष्टाध्यायम् ॥

सात्त्विकः । मू० बघी । सत्त्वुसुसाधुः
 । शुद्धादिव्यक्तम् । न० सत्त्वुर्ना
 समूहः । अचिरसहस्रिविनाशकम् ।

साधर : । वि. अथरयुते ।

साक्षात् । यः प्रपन्नः ॥ यथासाक्षा
दृष्टा । सहाय्यः । सहायः । तमस
ति । निम् । तुल्यः ॥ यथासाक्षा

साक्षी

लक्ष्मी 'तुल्यार्थ' साक्षाच्छब्दयोगे.
 तुल्यार्थे 'तुल्योपमाभ्यामिति' । त
 तीयाप्रयोगउचित' । साक्षालक्ष्मी
 रित्यादिप्रथमान्तप्रयोगेतु । प्रत्यक्षा
 र्थकएवप्रतिभाति । • लक्ष्म्यासा
 क्षादिति । लक्ष्म्यातुल्येतिवत् ।
 लक्ष्मीसाक्षादितिभवतिच
 साक्षात्कार । पुं. इदानीमित्यमेवित्य
 परोक्षज्ञाने ॥ प्रत्यक्षकरणे ॥
 साक्षात्करणम् । कञोषज् ॥
 साक्षी । चि. प्रत्यक्षदर्शने । वृत्त
 ज्ञे । साक्षादिन्द्रियार्थसन्निकर्ष
 विनैवेक्षतेपश्यतिप्रकाशयतीति ।
 निर्विकारे । आत्मनि ॥ स्वप्रकाश
 ज्ञानमात्रस्वरूपोप्यात्माऽविद्योपहि
 त । सन्. साक्षीत्युच्यते । यथा
 हुवात्सिककारो । नर्तेष्ट्याडिक्रि
 यादु । खीसाक्षिताकारिकारिण
 धीविक्रियसहस्राणांसाक्ष्यतोऽमवि
 क्रियकृति ॥ वधा । नेनस्वरूपवो
 धेनपश्यतिसर्वमितिसाक्षी । वृत्ति
 व्यवधानमन्तरेणस्वाध्यस्त सर्वस्वरू
 पचेतन्येनपश्यतीत्यर्थ । साक्षाद्
 हरिसंज्ञायामिति. इति ॥ ग्रन्थ
 वादिभिरपिशून्यसिद्धयेसाक्ष्यभ्युपे
 य . किमुक्तव्यमितरेरेत्याह । प्र
 त्यक्षसाक्ष्यतिरेकेणनाभावेपिप्रसि
 द्धति । किमुभावेजगत्सन्निभसा
 क्षीवानन्यसिद्धिः । अभावेपि.

सागर .

ग्रन्थमपीत्यर्थ ॥ पुरेपौरान्पश्य
 न्नरयुवतिनामाकृतिसयान्सुवेशा
 न्स्वर्णालङ्करणकलितांसिचसदृशा
 न् । स्वयसाक्षीद्रष्टेत्यपिचकलयं
 स्तै . सहरमन्सुनिर्न्यामीह भज
 ति गुरुदीक्षाक्षततम ॥ साक्षाद्
 हरि । सर्वप्राणिनांसाक्षाच्छुभा
 शुभद्रष्टरि ॥ चेतनत्वेनाविषय
 यत्वेनचसाक्षित्वद्रष्टृत्वञ्च । चेतनो
 हिद्रष्टाभवति । यस्मैप्रदृश्यंतेवि
 षय . ससाक्षी ॥ तथालोके . अर्थि
 प्रत्यर्थिनौ . विवादाविषय साक्षि
 योदर्शयत । एवप्रकृतिरपिस्वच
 रितविषयंपुरुषार्थदर्शयतीतिपुरु
 ष साक्षी । नचचेतनोवा . वि
 षयोवा . शक्योविषय दर्शयितुमि
 ति . चैतन्यादविषयत्वाच्चभवति
 साक्षी । अतएवद्रष्टापिभवतीति
 साक्ष्यविद् ॥

साक्ष्यम् । न . साक्षिकस्मृति ॥ यथा
 । समक्षदर्शनात्साक्ष्यश्रवणाच्चेव
 सिद्ध्यतीतिमनु ॥

साक्ष्यम् । न . सख्ये ।

सागर . पुं . समुद्रे । अक्षौ । सग
 रपुत्रैः स्नातेजलाशये ॥ सगरस्य
 राज्ञीयम् . सगरिणावतारितत्वा
 त् । तस्येदमित्यर्थ ॥ क्षीरेदादि
 ध्वप्यपमयासागरव्यपदेशकृतिवृद्
 धा ॥ मृगविशेषे ॥ दशपद्मस

साङ्ख्यम्

क ख्यायाम् ॥

सागरगा । स्त्री० नद्याम् ॥

सागरगामी । वि० सिन्धुगे । समुद्र
यायिनि ॥

सागरगामिनी । स्त्री० नद्याम् ॥ सू
क्ष्मे लायी ॥

सागरनेमिः । पुं० पृथिव्याम् ।
सागरनेखला । स्त्री० पृथिव्याम् ।

सागरीनेनिर्मेखलावायस्या । ॥

सागरानूप । पुं० समुद्रतीरप्रदेशे ॥
सागरस्यन्नूपः ॥

सागराम्बरा । स्त्री० भरायाम् । परि
न्याम् ॥ सागरोऽम्बरं वक्षस्य
स्था ॥

सागरालयः । पुं० अप्यती । वरुणे ॥
सागरीत्यम् । न० समुद्रलवणे । वि०
सिन्धुगे ॥

सागुरुः । पुं० शिंशपायां ॥

साय । वि० अयेणसहिते ॥

साङ्ख्यम् । न० सङ्करतायाम् ॥ का
तिसाङ्ख्यम् । पङ्क्ति साङ्ख्यमि-
ति । तत्रपङ्क्तिसाङ्ख्यं दोषाय-
या । नसंनसिचपतितैर्न चाण्डालै
र्न पुच्छैः । नमूर्खैर्न बलिष्ठैश्च ना
न्यैर्नान्यावसायिभिः ॥ एकत्रय्या
समपङ्क्तिभाण्डपक्ताञ्जमिश्रणम् ।
याजनाध्यापनीयानिस्तथैवसहभा-
जनम् ॥ सहाध्यायस्तुदशमः सह-
याजनमेव च । एकादशसमुद्दिष्टा-

साङ्ख्य .

दोषा । साङ्ख्यं सञ्ज्ञिताः ॥ समी
प्रेचाप्यवस्थानात्पापं स क्रमती नृणा
म् । तस्मात्सर्वप्रयत्न नसाङ्ख्येपरि
वर्जयेत् ॥ अङ्गसाङ्ख्यं दोषवारण्यो
मायायया । एकपपङ्क्तु विद्यायेन
स्पृष्टान्तिघास्परम् । भक्षणाङ्गतमर्था
दानतीर्षासङ्करोभवेत् । अग्निनाभ
क्षणाचैववह्नि पङ्क्तिर्विभक्ष्यतकृति
कर्म १५ अध्यायः ॥

साङ्ख्यम् । न० नगरविधिवे ॥ सङ्का
शिननिर्हृत नगरम् । सङ्काशादि
भ्याम् ॥

साङ्कृतिः । पुं० सुनिविधिवे । नैया
त्रपद्यगोत्रस्यप्रसरे ।

साङ्ख्य । पुं० कपिलमुनिस्तदर्थं
नविदिकापिषे ॥ सङ्ख्याप्रकुर्व
तैश्चैवप्रकृतिसुप्रचक्षते । तत्त्वानि
चतुर्विंशत्तीनसाङ्ख्या प्रकीर्ति
ता ॥ औपनिषदेपुरुषे ॥ सम्य
कख्यायते । सर्वोपाधिगुण्यतया
प्रतिपाद्यते । परमात्मतत्त्वमनयेति ।
सङ्ख्या । उपनिषद् । तथैवतात्प
र्यपरिसमाप्त्वाप्रतिपाद्यते च । सा
ङ्ख्य । स औपनिषद् । पुरुषए
व ॥ सञ्ज्ञासे ॥ सङ्ख्यासम्बन्धात्म
बुद्धिः । तावद्वतीति । ज्ञानान्ता
रङ्गसाधनतयाससाङ्ख्यः । स च
सञ्ज्ञासः ॥ न० विद्वान्नाशास्त्री ॥
निरतिशयपुरुषार्थं प्राप्त्वा सर्वं

साङ्ख्य .

नयं विद्वत्पथं सुख्यातव्या जीवी •
 ब्रह्म • तथैवैक्य • तद्बोधोपयोगि
 नक्षत्रवशादय पदार्था • • तैस
 ङ ख्यायन्ते • व्युत्पादयन्तेऽस्मिन् •
 आत्मज्ञाने • शुद्धात्मतत्त्वविज्ञान
 साङ्ख्यमित्यभिधीयते कृतिव्यासस्मृ
 ति • • ज्ञानशास्त्रेषु षड् दर्शनात्
 गतं दर्शनं विशिष्टं । कापिले • पञ्च
 म • कपिलानामसिद्धेश • कालवि
 ज्ञतम् । प्रीवाचासुरयेसाङ्ख्यत
 त्वज्ञानविनिर्णयम् • कृतिश्रीभा
 गवतम् • साङ्ख्य सङ्ख्यात्मक
 त्वाच्चकपिलादिभिरुच्यते • इ • म
 त्व्यपुराणम् • सम्यक्ख्यायते प्रका
 श्यते वस्तुतत्त्वमनयेति • सङ्ख्यास
 म्यग्ज्ञानम् • तस्याप्रकाशमानमा
 त्मतत्त्वं साङ्ख्यमिति श्रीधरखा
 मो • अपिचाहु • साङ्ख्यद्विक
 विलमुनिनास सारविमुक्तिकारण
 प्रोक्तम् । एताः सप्ततिरार्याभाष्य
 स्वाप्यवगौडपादकृतम् • एतत्प
 विचमय्यं सुनिरासुरयेऽनुकम्पया
 प्रददौ । असुरिरपि पञ्चशिखायते
 नच बहुधाकृतं तन्म • शिष्यपरम्प
 रयागतमोऽखरक्षणो न चैतदार्था
 भि • सङ्क्षिप्तमायं मतिना सम्य
 ग् विज्ञायसि हान्तम् • सप्तत्यां कि
 लयेऽर्थास्तैर्या • कृत्स्नं षष्टितन्त्रं
 । आख्यायिकाविरचिताः परवाद

साङ्ख्य .

विवर्जिताद्यापि • कृतिसाङ्ख्य
 प्रवचनभाष्यम् • अस्याध्ययने प्रार
 भ्यश्रुतिमाहकालिदासो यथा । त्रि
 युग्मौश्रवीयुग्मभै सद्यहाणांसमा
 रम्भित साङ्ख्यशास्त्रादिशास्त्रम् •
 सृदुक्षिप्रशम्भूडुशम्भूडुयुक्तौ दिने
 ज्वेवतद्बोधसिद्धिं ततोतीति •
 साङ्ख्यमतम् । न • षष्टितन्त्रादौ •
 साङ्ख्यानमतम् • यथा । त्रिगु
 णयत्प्रधानं तत्पुरुषार्थे न हेतुना
 । प्रवर्तते वासनात्त्वज्ञाप्ति • साचे
 तिकापिला • नान्त • कारणमेवा
 त्मा • किन्त्वन्य सर्वगत स्वप्न
 काश • सत्यभोगापवर्गानुगुण्ये न
 हेतुनायत्प्रधानमस्ति तदात्मनैव
 स्थितमन्त • कारणं तत्सधर्मकं प्र
 वर्तते • तदेव श्रुत्या वासनात्वेना
 च्यत कृतिवदन्तोऽप्यर्थ • •
 साङ्ख्ययोगः । पुं • चिन्तनविशिष्टे ।
 निदिध्यासनपूर्वभाविनाश्रवणम
 ननरूपेण • नित्यो नित्यविवेकादि
 पूर्वकीर्ण • इमे गुणव्यपरिणामाश्च
 नात्मन • सर्वमिच्छाभूता • • त
 त्साक्षीभूतानित्यो विभुर्निर्विकार
 सत्य समस्तजडसम्बन्धशून्यथा
 मात्यद्विवेदान्तवाक्यविचारक
 न्ये चिन्तने •
 साङ्ख्यः । त्रि • अङ्गसहिते • अङ्गेन
 अङ्गैर्वासहित •

साटीप

सार तिक । वि० । लीकीपु विचित्रप
 'रहासकपादिभि सङ्ख्यावृत्त्यर्थं
 गि । सङ्गतीभवे ॥
 साङ्गसा । पु० । सङ्गमे ॥
 साङ्गुष्ठा । स्त्री० । गुड्ढायाम् ॥
 साङ्गीपाङ्ग । वि० । सम्पूर्णो ॥ अङ्गी
 पाङ्गी सहित ॥
 साङ्गहमचिक । वि० । सङ्गहमृचाभि
 चो ॥ सङ्गहमृचसधौते । धेदवा ।
 कृतक्यादिसूचानाङ्कः ॥
 साङ्गहृक् । वि० । सङ्गहृभिचो ॥
 सङ्कथादित्वात्ङ्कः ॥
 साङ्गधामिक । वि० । सङ्गधामोपधा
 गिरयादौ ॥ सङ्गधमेसाधु ॥ गु
 ङादिभ्यष्ठञ् ॥
 सङ्गुट्टिक । वि० । सङ्गुट्टो ॥ सङ्गुट्ट
 वेद् । उक्त्यादित्वङ्कः ॥
 साङ्गुतिक । वि० । मारत्तमे ॥ ज
 न्मभात्पिङ्गुशेनघत्वे ॥ सङ्गुत्ते
 साधु ॥ गुङादिभ्यष्ठञ् ॥
 सावि । अ० । वक्तो । तिरोर्थे । तिबं
 नर्थे । सवनम् । अवसमवाये ।
 वृजजादिभ्यः ॥
 साविवाटिका । स्त्री० । श्वेतपुनर्नवा
 वाम् ॥
 साविव्यस । न० । साहाय्ये । सविब
 व्यकर्मभाषाया । व्यञ्ज ॥
 सङ्गन । पु० । ककणसि ॥
 साटीप । वि० । ससम्भूमे ॥

सात्त्वान्

साट्टः । वि० । साट्टे ॥
 सातस्थम् । न० । अविच्छिन्नतयावत्तं
 माने । सततधर्माव । व्यञ्जः ।
 सातवाहन । पं० । यात्रिवाहनवृत्ते ॥
 साति । स्त्री० । दाने ॥ अवसाने । स
 मापनेसननम् । सानष्टः । प्रशुदाने ।
 प्रान्तकर्मविचक्तिन् । अतिवृ
 तीदित्यादिना । सतेरोत्वाभाषा
 निपत्यते । मनोतिर्वा । जनसनीत्यात्
 म् । सनुतादा । तिक्त्वावि
 तित्तिक् ॥
 सातिसारः । वि० । अतिसाररीगयुक्ते
 । अतिमारकिणि ॥ सङ्गअतिसारी
 यवत्तंते ॥
 सातोमक । पं० । कलाये । सती
 नकएव । प्रज्ञायक ॥
 सात्मा । वि० । चित्ति ॥
 सात्त्वः । वि० । सत्त्वशीले । सत्त्वशी
 लमस्य । लयादिभ्योच । । चित्वा
 • तच्छीनिक्षेपेपोति । लोपि ।
 वृजसद्विधितयोतिवसीपि । सातो ।
 । सांघो । इ० । भा० ॥
 सात्त्विकः । पु० । पावंगिष्ठे । युयुधा
 ने ॥
 सात्त्ववतः ।) पुं० । माठरे वाद
 सात्त्ववतिवः ।)
 शयणे । विद्वयासि ।
 सात्त्वान् । वि० । उपोसक्ते । भगवत्त
 तो ॥ सत्त्ववदेन । सत्त्वमूर्तिभंग

सात्वत .

वान् . स उपपास्य तया विद्यते यस्य ।
 मतुप् । स्वार्थे ऽण् । वृद्धि ।
 अर्षत्वाद्गोऽश्वशणम् । यथा ।
 सुतजानांसि भद्रन्ते भगवान् सात्व-
 ताम्पतिरिति ॥ सात्वत नाम तन्त्र-
 म् . तत्करोति तदा चष्ट इति णिचि-
 कृते . क्षिप् चिति क्षिप प्रत्यये षेरनि-
 टोति णिलोपेचकतेपद सात्वदिति
 सात्वतापतिरिति नामभाष्यम् ॥
 तथाच . सात्वतां सात्वततन्त्रमाच-
 क्षायानां भक्तानां पति पालक इ-
 ति व्याख्येयम् ॥

सात्वत । पुं . क म प्र लो । म-
 धुप्रये । बलदेवे । र . मे । हरौ ।
 हेमशङ्खे । श्रीकृष्णे ॥ दशार्हे ।
 उ । सक्ते । भगवत्कृते ॥ यथोक्तपा-
 द्ये . उत्तरखण्डे . सत्त्वसतत्व . अयस-
 त्वगुणसेवितकेशवम् . यौनन्यत्वेन
 मनसा सात्वत समुदाहृत ॥ वि-
 हाय काम्यकामादीन् भजि देवाकिन-
 हरिन् . सत्यसतत्वगुणोपेतो भक्त्या
 तसा तत्त्वतः बिभुः ॥ सुकुटपादसेवा-
 दांतन्नामशरणेपि च । कौत्सं नेचर-
 तो भक्तो नाम्न स्यात्स्मरणे हरौ ।
 बन्दनाच्च नयो भक्तिरन्यदास्य स-
 खाया . । रतिरात्मापणो यस्य दृढा
 नस्तस्य सात्वतः । इति ६६ अध्या-
 य ॥ सतत्वक्यादात्स्वार्थक . प्र-
 ज्ञादण विजन्मनि । सुधन्वाचा

सात्त्विक :

ये ॥ यादवे ॥ सत्त्वतीपत्यम्पुमा-
 न् उत्सादिभ्योऽञ् . पुभूम्नि .
 देशविशेषे ॥ यथा । यदवस्तुदश-
 र्हा . स्यु . सात्वता कुक्कुराश्च-
 ते . इति त्रिकाण्डशेष ॥ न . प-
 च्चराचतन्ते ॥
 सात्वततन्त्रम् . न . वैष्णवतन्त्रे ॥
 पञ्चराचागमे ॥ सात्वतानाम् भग-
 वदुपासकानां तन्त्रम् ॥
 सात्वतस इति । स्त्री . मह पुराणे श्री-
 भागवते ॥ यस्या वैश्वमाणाथाक-
 ण्ये परमपुरुषे । भक्तस्तत्पद्यते पु-
 स श्रीकृते इभयापहा ॥
 सात्वतो स्त्री . शिशुपालमातरि ।
 कृष्णायपितृष्वसति . सात्वती ऽप-
 त्यस्त्री । उत्सादिभ्योञ् . ङीप् ॥
 न व्यहृत्त्यन्तरे ॥
 सात्वतौ सुनु . । पुं . चैद्यो . शिशु-
 पत्नि ॥
 सात्त्विक . । पुं . ब्रह्मण्य . विधात-
 रि ॥ विविधभावान्तर्गतभाववि-
 शेषे ॥ तज्ज्ञानं यथा . सत्त्वोत्क-
 टमनसिये प्रभवन्ति भावास्ते सात्त्व-
 का इति बिभुर्मुनिपुङ्गवास्ते . ते य-
 था । सत्त्वः स्वोदायरीमास्य . स्व-
 रभङ्गोयवेपथु . । वैवर्ण्यमश्रु-
 प्रलय इत्यष्टौ सात्त्विका गुणा .
 प्रलयो मूर्छा ॥ यज्ञान्तरे ॥ यथा
 । अफलाकाञ्छियं चो विधिदृष्टोय

सात्त्विकी

ब्रूयते । यद्यन्यमेवेतिमन समा
 धायससात्त्विक ॥ आहारप्रभेदे ।
 यथा । आयुः सत्त्वबलारोग्यसु
 खप्रोतिविर्द्धना । रक्षाः क्षि
 रधा स्थिराह्वयाभाहाराः । सात्त्विक
 कप्रियाः ॥ सत्त्वगुणैः प्राधान्येन
 स्थितः ॥ नगर्णे ॥ ॥ ॥ ॥ निःस
 त्वगुणाय ॥ सत्त्वेनमानावस्था
 निर्गतः ॥ तन्मानवर्तमानितिठञ् ॥
 सत्त्वभवेनाः ॥ अथ्यत्मादित्वा-
 इत्युक्ताः ॥

सात्त्विकधनम् । न० शुद्धिधने । य
 था । शुद्धिर्वातपः कन्यामिष्य
 वाक्याऽन्वयगतम् । धनसमाधि
 शुद्धसुनिभिः समुद्रहतम् ॥
 शुद्धिनाध्ययनेनः शौचैः यजयादिनाः
 कन्यागतकः कन्यायासङ्गतः शु
 द्धैर्लब्धम् । शिष्यगतः शुद्धय
 यादिनाः । याज्यागतः सात्त्विकल
 ब्धम् । अन्वयागतम् दायदेभ्योऽल
 ब्धम् । शुद्धसात्त्विकमित्यर्थः ॥

सात्त्विकी । स्त्री० दुर्गायाम् ॥ पूजा
 विशेषे ॥ यथा । शारदीयशुद्धिका
 पूजाविधिपरिगीयते । सात्त्विक
 कीराजसीधैवतामसौचित्यतत्त्वानु
 सात्त्विकीजपयज्ञाद्यैर्नैवेद्ययनि
 रामिणैः । माहात्म्यभगवत्प्राप्त
 पुराणादिषुकीर्तितम् । पाठस्त
 यजपः प्रोक्तः पठेद्देवीमनासधि

साहचर्यम्

ति । देशोपक्रातो ।

साह । पु० सप्ततायाम् । अथसा
 दे । सदनम् । षट्छ० । षण् ।
 कार्य्ये । कृत्यत्वे । यथा । मरीर
 साहादसमयभूषणतिरघु ॥

साहनम् । न० यष्टि । सदनम् । स्तयं
 व्यक्तात्सदेष्टुः । मज्जने ॥
 सादनो । स्त्री० कटुकाम् । अन्ना
 इत्युक्ताः । कीप ।

सादि । पु० सारथी । शैवि । शी
 दुधरि । सेदति । षट्छ० । अति
 अपियजिरः । अत्रात्रिभुद्विनिवाशि
 वादिभारभ्यङ्गः ॥ निःसादि
 युते ॥

सादितः । नि० साक्षी । विध्यसी
 कृते ॥

सादौ । पु० अश्वारोहि । असवारः
 क० भा० प्र० । मातङ्गारोहि । रथा
 रोहि । अथश्रीदत्तः साद्वति
 वा । षट्छ० । आनन्द्यकितिषि
 नि । यज्ञादिर्वा ॥

साहचर्यम् । न० उपमायाम् । तुल्य
 त्वे । सहचर्यत्वे । तद्विभक्तत्वेस
 तितङ्गतभूयाधर्मवत्त्वे ॥ यथा
 अन्तर्भिन्नत्वेमतिचन्द्रगताह्लादक
 त्वादिभक्तत्वेसुखिचन्द्रसाहचर्यम् । त
 त्पराभायया । तमन्वेत्यनुवृत्ता
 तितच्छीततत्निविधते । तस्याभा
 मुक्तेरौतीतिगन्धाः साहचर्यवाच

साधनम्

का इतिदण्डो । सदृशस्यभाव
। सुषमचनवाक्कायादिभ्य व्यञ् ।
स्त्रियांषित्वान्ङीप् । सादृशी ॥
व्यञ् । चित्करणादीकारोऽङ्कुलमि
तिवामनसूत्रादौकल्पक ॥
साधान्तः । पु० रादुधान्ते ।
साधयस्क । पु० सीमयानविशेषे ॥
साधकः । चि० साधनकर्तारः । नि
प्यादके ॥ अथवाद्यनुष्ठान्तरि ॥ सा
धोति । साधस सिधौख्यत्वं ॥
पु० पुत्रजीवद्रुमे ॥ षष्ठ्यन्तरायम्
साधकतमम् । न० करणे । क्रिया
सिद्धौप्रकटोपकरणके ॥ इतो ॥
चि० अतिशयसाधके । अतिशय
नेतमप् ॥ प्रकटसाधकसाधक
तमम् ॥
साधनम् । न० करणकारके ॥ साध्य
ते० कर्मनिष्पाद्यतेऽनेन । साध०
। ख्युट् ॥ अतस स्कारे । सौत्वे
॥ सिद्धौषधी ॥ गतो ॥ निवर्तने
। निवर्तो ॥ उपाये ॥ साध्यसुद्दिश्य
साधन निरूप्यते ॥ मर्दु ॥ दापने
॥ अनुगमे ॥ धने ॥ मारणे ॥ वधि
। प्रमाणे ॥ मैत्रे ॥ मोहने ॥ ख
वे । धिने ॥ मन्त्रसिद्धिकरणे ॥ सि
द्धौ ॥ मोक्षसाधकधर्मविशेषे ।
साधनचतुष्टये । यथा । निस्त्यानि
त्ववस्तुविधिकः ॥ इहामुचायंफल
भोगविरागः ॥ समदसादिषट्क

साधर्म्यबोधर्म्यसमी

सम्पत्तिः ॥ सुसुखत्वमेति ॥ सा
ध० । भावकर्मकरणादौख्युट् ॥
साधवतिवा । नन्द्यादित्वाङ्ग्यु
॥ तमसि । यथा । तपीभि प्राप्य
तेभ्योऽनासाध्य इतिपद्यत । दु
र्भगत्वत्वं चै कोऽयद्वेति सति साधने
अल्पसाधनैरधिकारम्भीनमुक्तर ॥
साधननिर्मुक्तः । चि० साधनाभ्यास
रहिते ।
साधना । स्त्री० आराधनायाम् ॥
साधनाव्यापकतुम् । न० साधनवन्नि
ष्ठास्यताभावप्रतयागितायाम् ॥
साधनीयः । चि० साध्ये ॥
साधन्तः । चि० भिक्षुके ॥ साधोति
साध० तूभूषणिसौख्यादिना० अ
ङ् ० पितृ ॥
साधयन्तो । स्त्री० मांसिकायाम् ॥
साधर्म्यम् । न० समानधर्म्यत्वे ॥
साधर्म्यबोधर्म्यसमी । पुं० न्यायमते
जातिविशेषलक्षणे ॥ यथाहोत
म । साधर्म्यबोधर्म्याभ्यामुपसं
हारितदधर्मविपर्ययापयते । सा
धर्म्यबोधर्म्यसमी ॥ २ ॥ उपसंहारि
साध्यस्योपसंहरणे० वादिनाकृते
० तदधर्म्यसाध्यरूपधर्म्ययोवि
पर्ययोव्यतिरेकस्यसाधर्म्यबोधर्म्य
भ्यांकिंवाभ्यां व्याप्यनपिवाभ्यां बहु
वपादनततोऽतोऽतोः साधर्म्यबोध
र्म्यममाहुच्यते । तदयमर्थः ।

साधारण :

वादिना • अन्वयेन व्यतिरेकीयवासा
भ्ये साधिते • प्रतिवादानासाधस्यमा
प्रवृत्तहेतुना तदभावापादन साध
स्यसमा । वैधस्यमा प्रवृत्तहेतुना
तदभावापादन वैधस्यसमा । तत्र
साधस्यसमायथा । शब्दोऽनित्य
कृतकत्वात् • घटवत् • व्यतिरेकी
यवाव्योभवत् • द्रव्यपसङ्गते • ने
तदेवम् • यद्यनित्यघटसाधस्यमि
त्याकाशवैधस्योऽनित्य स्यात्
नित्याकाशसाधस्यदिमूर्तत्वात्तत्त्व
स्यत् • विविधिवारक्तव्य • वैध
स्य समायथा । शब्दोऽनित्य • कृत
कत्वात् • घटवत् • आकाशवहे
तिस्थापनायाम • अनित्यघटवै
स्यदिमूर्तत्वात्तत्त्वः स्याद्विविधा
भावस्तव्यवृत्ति । अत्रसाधस्यत्वमात्र
वैधस्यत्वमात्र वागमकतौपर्यया
मित्युभयमात्रात् सत्प्रतिपक्षदेश
नाम सीधेनेचनैकान्तिकदेशनाभा
सितिवातिर्कोतुचनैकान्तिकपदयो
यात् सत्प्रतिपक्षपरम् । एवमात्र
त • साध्यसाधकत्व उभावात् ॥

साधारण . । पुं • वत्स (विशेष) । त
तत्पण यथा । तीर्थपूर्णोभवेभ्यो वि
वर्ण्योवदिनेदिने । निरुपद्रवाश्च
राजानः सर्वसाधारणप्रिये । ४४
॥ काङ्क्षाऽनूपकचयसम्पन्नदेशे ।
यथा । मित्रैश्च सुखे दिनेः सङ्ग

साधारणधर्मः :

साधारण . स्मृत । तस्मिन्देशे
दुदकतत तुमाधारय स्मृतम् ॥
साधारणास्तु मधुर दीपन शीतलं
लघु । तपश्च रोचनदृष्टादाहदीप
नवप्रणुत् ॥ वि • समाने । अनेकस
म्बन्धिन्येकस्मिन् । सामान्ये ॥
अनेकत्वाभिन्नवस्तुनि । यथा । सा
धारण समाश्रित्ययत् किञ्चिद्वाङ्मना
युज्यते । शौर्यादिना प्रोत्तिधनभा
तरस्तत्रभागिनः ॥ सर्वे । तत्त
दितरसम्बन्धिनि ॥ सङ्गसाधारणे
नवत्ते । विपसर्जनस्येति • स
भावः । आन्तोप्रसाधारणाभ्यामि
तिस्र्येऽत्र । साधस्यसंसिद्धि
• पारथोपायकद्रव्या । किञ्चा
साधारणी • ईत्वाभाविनिधे ॥ य
था । अनेक लोचिकदृष्ट्याप्यसिद्ध
प्रतिपक्षित । काकाश्वयापदिष्ट
इतिस्वाभासस्तुपक्षधा • अथ •
साधारणस्तु स्यात् स्यादसाधारणोऽ
पर । तथैवानुपसङ्गारोचिधाने
कान्तिकोभवत् • य सपक्षे विपक्षे
चसत्साधारणोमत . । वस्तुभव
स्याद्व्यावृत्त सत्वसाधारोमत
तथैवानुपसङ्गारोचिधान्वयिप
क्षकः ।

साधारणत्वम् । न • असाधारणभि
न्नत्वे ॥

साधारणधर्मः । पुं • अतुल्यकर्म

साधित .

तय्ये । यथा । प्रजनार्थस्त्रियः
 सृष्टाः सन्तानार्थवमानवाः । त
 स्मात्साधारणोधर्मं श्रुतौपत्त्या
 सङ्गोदितः ॥ अपिच । अहिंसा
 सत्यमस्तेयशौचमिन्द्रियसंयमः । द
 मः क्षमावर्बन्दानसर्वेषां धर्मसा
 धनमिति ॥ आत्मज्ञानतितिक्षा
 च धर्मः साधारणीनृपेति च ॥
 साधारणस्त्री । स्त्री । वेष्टायाम् ॥
 साधारणानैकान्तिक । पुं । इत्त्वा
 भासान्तरे । साध्याभाववद्भूतौ ॥
 यथापर्वतोऽग्निमान् । प्रमेयत्वादि
 ति । प्रमेयत्वस्य वदन्त्यभाववति ऋदे
 विद्यमानत्वात् ॥ साध्यवदन्यव-
 तौ । यथा । शब्दो निष्पन्नः ।
 नि स्पर्शत्वात् न च विरुद्धसङ्गी
 णोद्देशः । उपधेयसङ्करेऽप्युपाधि
 रसङ्करात् ॥
 साधारणी । स्त्री । सदृशायाम् । स
 मानायाम् ॥ कुक्षिकायामिति हे
 मचन्द्रः ॥
 साधारण्यम् । न । साम्ये ॥ कुक्षिका
 याम् । इति हेमचन्द्रः ॥
 साधारिका । स्त्री । घटिकायाम् ।
 नाडिकायां ॥
 साधिका । स्त्री । साधनकल्याणम् ॥
 सुषुप्तौ ॥ सुप्तकुसाधकीति हेमः ॥
 साधित । वि । दापिते । धनादिना
 यत्नोक्तते । धनादिप्रदापिते ॥ प्र-

साधुः

दापितधने । साध्यतेत्य । साधः ।
 क्तः ॥ सिद्धः ॥
 साधिसा । पुं । साधुत्वे । साधीर्भा-
 वः । इमनिच् ॥
 साधिष्ठ । वि । अतिशयेन वाढे
 अतिहृदे । आर्य्ये ॥ न्याय्ये । शी
 भनतमे । अयमेवामतिशयेन वा-
 ढः । अतिशयाविनेतमविष्टनावि
 तोष्ठन् । अन्तिकवाढयान् देसा-
 धौ ॥
 साधिष्ठान । ति । जीवि । अधिष्ठानेन
 कूठस्थचैतन्येन सहिते ।
 साधीयान् । वि । अतिवाढे ॥ अति
 शीभने । अतिसाधौ ॥ अयमनया
 रतिशयितावाढ साधुर्भा । द्विच
 चनेतौयसुनि । अतिकवाढयोरिति
 वाढशब्दस्य साधादेशः । टेरिति
 साधीष्टिणीपः ॥
 साधु । वि । उत्तमकुलोत्पन्ने । अथ
 पर्यायायथा । महाकुलकुलीनाय्यं
 सभ्यसज्जनसाधवद्वृत्ति । बाहुवि
 के ॥ चारौ । शीभने । मनोहरे ।
 स्वभावसुन्दरे । प्रबोधि । शान्ते ॥
 स्वधर्मवर्तिनि ॥ अपकारिष्वप्युप
 कारयोले ॥ अद्रोहिणि ॥ पुण्यका
 रिणि । वेदमार्गस्थे ॥ शास्त्रनि
 हितकारिणि ॥ सर्वहिते ॥ नित्या
 निष्कलस्तुविबेकादिसाधनचतुष्टय
 सम्पन्ने सुसुखौ ॥ कुलधर्माश्रिते ॥

साधुवादः .

सर्वपूज्ये । यथा । याज्ञेयवैश्व
वे . शैवे : सौरैर्गाणपतैरपि । कौ
सधर्माश्रितः साधुः पूजनीयो
तिष्ठति । साधोतिपरकार्त्तम् .
धर्मम् . धर्मम् . कामम् . मोक्षं
वा । साधः । कृत्वापिपुत्रम् . पुं .
व्याकरणेनप्रतिपादितेयास्त्रोक्त-
व्ये . यद्यपिसाधुनेवभाषितेतिन-
श्रुतेतथापिफलनिर्देशमाक्येत-
न्निर्देशादेवेष्टमविधिः कल्प्यते .
साधुनेवभाषितनापशब्दानिति ।
मन्त्रोद्गीतः स्वरतीव्रवर्त्ततेतिद-
र्शनात् ॥ सुगो . जिनि .

साधुव . नि . उत्तमकुशोदवे ।
साधो .

साधुधी . स्त्री . वरवत्सजायाम् .
श्वश्रुताम् . सुन्दरबुद्धी . नि .
तवति . साध्वीधोर्ध्वः . कर्म
धारयामहुरोद्भिर्वा .

साधुनिन्दितः । नि . प्रपाप्ये . सा
धुभिर्निन्दिते . साध्वसम्मतकृतिया
वत् ॥

साधुपुण्यम् . न . प्रदीप्यतीति . स्थ
लपद्मे . साधुवतत्पुण्यम् . उत्त
मप्रसूने .

साधुभावः . पुं . असाधुत्ववहाया
साधुत्वे .

साधुवादः . पुं . सतामनुमोदने .

साधुवादिपठितकृतियथा . सा

साधूतम् .

धोरुतरे .

साधुवाचः . पुं . विनीताश्चे . सा
धुवासीवाचः .

साधुवाही . पुं . विनीताश्चे . सुवि
क्षितितुरगे . साधुवहनशीलः .
वहः . सुपीतिविनिः . नि . शि
भनाश्चयुक्ते ॥

साधुवहः . पुं . कदम्बहने . वरुण
वहः . साधुवासीवहः . मनी
श्वतरी ॥

साधुवहः . नि . सुचरिणे . साधु
नामिषसमानसुखदुःखानां सुह
दावहः .

साधुवहति . स्त्री . उत्तमजीविकावा
मः . सद्दिवरचे . सुन्दरवर्त्तने .
साध्वीवासीवहति . साधिवर्त्ति
नी . नि . तद्वति . साध्वीवहति
वर्त्तते .

साधुसङ्गमः . पुं . मनीजियवको
पावविशिष्टे . वस्तुविधितमपितत्त्वं
नसम्बन्धते . बोधाविद्यारति . त
मी : साधुसङ्गमएवोपायः . साध
विधिपुनः पुनर्वीभवन्ति . स्मारव
न्ति .

साधुसमागमः . पुं . साधुसङ्गमे .
यथा . लज्जदुर्जनसंसर्गमजसाधु
समागमम् . कुहपुण्यमहीसर्वकार
नित्यमनित्यतामिति ॥

साधूतम् . न . बहिःसङ्गवाते . य

साध्यः

य्यभीष्ट्याम् ॥ चातपत्रे ॥ इत्यथ
वपातः । पाठान्तरे साधुतम
पि ॥

साध्यः । पुं० गणदेवताविशेषः ॥
साध्यसिद्धिः । साध० । ऋहो
व्यंत्० इतिभाविष्यत् । साऽस्य
स्य । अर्थसाध्यः । साध्याद्वादेश
विख्याता । पुराणेषुपुरातनैः ।
तैयथा । मनोमन्त्रसंप्राप्त्यनयाया
मोहवस्तवा । नारायणो नरसैवह
सर्वविस्त्रवाविभुः ॥ प्रमुखवाद्
शैवेति साध्या । प्रोक्ता पुरातनैरिति
॥ विष्कम्भाद्यन्तर्गतयोगविशेषः ॥
तथोत्पन्नसफल यथा । असाध्यसा
ध्यः किलसाध्यजातः शूरोतिथी
रोविजितारिपक्षः । बुद्ध्याद्युपा
यैः परिसाधितार्थः । परकृतार्थं
सुतसंविनीतः ॥ स्मरे । कामे ॥
देवे । सुरे ॥ चि० साधनीये ।
कृष्णोपायः सुखोपायोद्विषः ।
साध्यञ्च्यते ॥ साधनार्हाभिमतैः ॥
साध्यतेऽथ । सतुपक्षः । यथा ।
प्रतिज्ञादीषनिर्मुक्त साध्यसत्कार
यान्वितम् । निश्चित लोकसिद्धस्य
पक्षपक्षविदोविदुः ॥ साध्यसाध
नार्हाभिमत पक्षविदुः । यद्यप्यन्य
असाध्यः साध्यम् । तद्विविधधर्मी
पक्षइतिमेदः । तथाप्यत्राकप्रत्या
प्यर्थादिधर्मविशेषविशिष्टस्यपक्षत

साध्यसमः

याधर्मिणीऽधमणं पदैरेवसाध्यत्वात्
साध्यपक्षयोरभेदाभिधानमिति व्यव
हारतत्त्वम् ॥ व्याप्ये ॥ साध्यते
ऽनेतिव्युत्पत्त्यापक्षे ॥ यथा । प
र्वतीवर्जिमानित्यत्रपक्षं त ॥ सा
धयितुंयोग्ये ॥ यथापर्वतीवर्जिमा
नित्यत्रवर्जि । साध्यः ॥ साध्यस्य
वस्तुनीऽभाविताधनैः किप्रयोजनम् ॥
साध्यतावच्छेदकम् । न० अनुमिति
विधेयांशिभासमानधर्मे ॥
साध्यव्यापकत्वम् । न० साध्यसमा
नाधिकरणात्यन्ताभावाप्रतियोगि
त्वे ।

साध्यसमः । पुं० इतिभासान्तरे ॥
यथाहगीतम् । साध्याविशिष्टस्य
साध्यत्वात्साध्यसमः ॥ ४८ ॥
साध्येनबह्व्यादिना । अविशिष्टः ।
कुतइत्यतश्चाह । साध्यत्वादिति ।
साधनीयत्वादित्यर्थः । यथाह ।
साध्यः साधनीयः । तथाहेतुरपिचेत्
० साध्यसमइत्युच्यते । अतएवचा
सिद्धयतिव्यवक्रियते । अथसाध्य
यासिद्धिस्वरूपासिद्धिव्याप्यत्वासिद्धि
धर्मेदात् । त्रिविधः । आश्रयासि
द्धिः । पक्षपक्षताच्छेदकाभावः ।
यथाकाश्चनमयः पर्वतीवर्जिमा
नित्यादौ । स्वरूपासिद्धिः ० प
क्षहेतुताऽवच्छेदकावच्छिन्नस्याभा
वः । यथाहृदोद्भवधूमादिषादौ

साध्यसम .

। व्याप्यत्वासिद्धिश्च • अस्याभिप-
 रितसामानाधिकरण्यासाभावः ।
 नचसकृत्पासिद्धिरेवसुनाकृत्यत्वप्र-
 तीतिर्नाभिधीतं व्यत्ययमितिवाच्यम् ।
 हेतुरितिपदञ्चनपूरणोक्तम् • हे-
 तुपदञ्चगमनहेतीत्यासिद्धिर्निष्ठपक्ष-
 धर्मसाधनकाम • व्याप्तिर्निष्ठप-
 क्षधर्मद्वन्द्वेववापूर्यताम् । तथा-
 च • तद्वच्चिद्विदमसाध्यत्वेनैव
 साध्यसमत्वम् । अतएवसाध्यसा-
 ध्यतावच्छेदकाभाव साधनेसाध-
 नतावच्छेदकाभावाच्चव्याप्यत्वासि-
 द्धिः । यथा • पक्षतावच्छेदकाभा-
 वपक्षतावच्छेदकवच्छेदादेरन्यतम-
 त्वेनाश्रयासिद्धित्वम् • यथाच •
 पक्षेहेत्वभावाहेतुमत्तेदादेरन्यतमत्वे-
 नसकृत्पासिद्धित्वम् • तथासाध्य-
 तावच्छेदकाभावादेरन्यतमत्वेन
 व्याप्यत्वासिद्धित्वम् • चित्तवान्य-
 तमत्वस्यासिद्धिसामान्यलक्षणा-
 लक्ष्मस्यदेरपि व्याप्यत्वासिद्ध्याव-
 न्तर्भाववदन्ति । तेषामयमाशयः ।
 व्याप्तिर्हि साध्यसम्बन्धितावच्छेदक-
 रूपा • गुरुधर्मस्यसाध्यसम्बन्धितान-
 वच्छेदकीऽपीनालक्ष्मस्यदेः सा-
 ध्यसम्बन्धितानवच्छेदकत्वान्नव्या-
 प्तिरूपत्वम् । तथाहसाध्यताव-
 च्छेदकाभावादिदिव • साधनताव-
 च्छेदकीव्याप्यतावच्छेदकत्वमपि

सानन्दः

भवतिव्याप्यत्वासिद्धिरिति ४८।
 साध्यसिद्धिपादः । पु • व्यवहारक-
 चतुर्थपादे • सचनिर्णयपादः ।
 यथा । प्रत्यधिर्नाऽऽयतीतिव्यमिति •
 भाषापादः प्रथम । श्रुतार्थस्तीत-
 रंकेव्यमित्युत्तरपादोद्वितीयः ।
 ततोर्थीकेष्वेतेष्वुत्तराद्वितीयापाद-
 श्रुतीय । तत्सिद्धौसिद्धिमा-
 प्रोतीतिसाध्यसिद्धिपादचतुर्थः ।
 यथा । भाषापरत्विवासाध्यसिद्धि-
 मिः क्लमवृत्तिभिः । आधिसचतु-
 रवस्तुचतुष्पादभिधीयते । इतिमि-
 ताचरा ॥

साध्यसम् । न • भये ॥ साधून्यव-
 ति । अस • । अवितिमुकुट •
 तत्र । अथः असङ्गात् । तस्मात् •
 साधूनामसः ॥ सङ्गुम् ॥
 साध्वी । ध्वी • दुर्गायाम् । मेदाका-
 म् ॥ पतिमतायाम् । तद्वच्च-
 साङ्गारीतः । आर्तात्तेसुद्विताह-
 र्प्रोषितेसतिनाङ्गवा । नृतेकि-
 येतवापञ्चौसाध्वीचोवापतिमतीति
 ॥ मयुरपि । पतिगानाभिपद्यति
 मनीषाग्देहसवता । साधतृषी-
 कानाप्रोतिसङ्गिः साध्वीतिवाच्य-
 ती • इति ॥ धीतीमुच्यवचनादिति
 कोष् ॥ शिभनायाम् ॥

सानन्दः । पु • गुणकारक ॥ भुव-
 काप्रमेदे । यथा । अष्टादशाचरे

सान्तपनम्

युक्तोदशीहर्षप्रदेध्रुवः । कश्चि
सन्नकेतालेसानन्दीवीरकीरसे ॥
त्रि० आह्लादयुक्ते ॥

सानन्दूर । पु० तीर्थविशेषः ॥
सानसि । पु० काञ्चने ॥ सनोति
षण्णुदाने । सानसिदण्णसौख्यादि
नासिप्रत्ययउपधाद्विद्य ॥ त्रि०
सम्भजननीये ॥

सानिका । स्त्री० बाद्यविशेषः । सना
ई० इति लोकाप्रसिद्धे ॥ वशी
वाद्ये ॥

सानु । पु० न० स्त्री । प्रस्थे । पर्व
तस्थसमभूभागे ॥ वने ॥ बाह्या
ग्राम ॥ मार्गे ॥ अये ॥ कोविदे
॥ सनोति । षण्णु० । दृप्तनिजनी
तिज्जुण् । अर्के ॥ पक्षे ॥

सानुक्रोश । त्रि० सदये ॥

सानुज । पु० तुम्बुरुवर्णे । तीक्ष्ण
पत्रे ॥ न० प्रपौण्डरीकी ॥ त्रि० अ
नुजिनसङ्घवर्तमाने ॥ सानुजरा
ममौर्ध्व ॥

सानुवन्ध । त्रि० सपरिवारे ॥ अवि
च्छिन्ने । सानुसूते ॥

सानुमान् । पु० पर्वते ॥ सानधीवि
द्यतेऽस्मि । मतुप ॥

सानेयिका । स्त्री० सानेय्याम् ॥

सानेयी । स्त्री० वंश्याम् ॥ इ० श०
र० जी० ॥

सान्तपनम् । न० कृच्छ्रसान्तपनाभिधि

सान्दृष्टिकम्

व्रतविशेषः ॥ यथा । गोमूत्रगोमय
घौरदधिसपिं कुशोदकम् । ए
करात्रोपवाससकृच्छ्र सान्तपनस्मृ-
तम् ॥ गोमूत्रादिषड्द्रव्याण्येकी
कृत्यैकस्मिन्नहनिभजयेत् । नान्यत्
क्षिप्तिदद्यात् । अपरदिनेचापवास
इत्येतत् । सान्तपनकृच्छ्र स्मृतमित्य
र्थः ॥ सन्तपति । तप० । ल्यु ।
तस्येदङ्कम् । अण् ॥

सान्तर । त्रि० विरले ॥ अन्तरेणस
हित ॥

सान्त्वम् । न० अत्यर्थमधुरैवाक्ये ।
कथंमन प्रीतिजनके ॥ साम
नि । प्रियवादाद्यप्रदानसम्बन्धादि
भि क्रीडोपशमने । द्रव्यदाद्या
मितुभ्य सामैषीरित्यादिसमाधा
नात्कौ ॥ सान्त्वयति । षान्त्वसामप्र
योगे । चुरादिरदन्त । एरच् । अञ
वा ॥ दाक्षिण्ये ॥

सान्त्वनम् । न० प्रणये ॥ सामोवाये ।
षान्त्व० । ल्युट् ॥

सान्त्वना । स्त्री० प्रणये ॥ प्रणय सा
न्त्वनाननेतिकीषान्तरम् ॥ सामनि
सान्त्वनावाद । पु० प्रियवचने ।

सान्दीपनि । पु० सुनिविशेषः ॥ अ
स्त्रादिविद्याभिज्ञे । अशक्तिपुरवासि
निकाश्वेरासकृष्णयोगुरौ । सन्दी
पनस्यापत्यम् । अतद्वज् ॥

सान्दृष्टिकम् । पु० व्यापारानन्तरं

साम्निपातिक :

जायमाने • सद्य • फले । सन्दृष्टौ प्र
 त्वत्वे भवम् । अध्यात्मादित्वाद्भुज्
 ॥ समानदृष्टिबिषये ॥
 सान्द्रम् । न • घने ॥ चि • घने । नि
 विडे ॥ मृदौ ॥ सह • चन्द्यते । च
 दिवन्वने । बाहुलकाद्भक् ॥
 सान्द्रपुष्प • । पुं • विभीतकवृक्षे ।
 सान्द्रस्निग्ध • । चि • घनस्निग्धे ।
 मेदुरे ॥
 सान्धिक • । पुं • शौण्डिके । चि •
 सान्धिकतरि ॥
 सान्धिवेलम् । न • संधिवेलायाम्भ
 वे ॥ सन्धिवेलाद्युत्तुनक्षत्रेभ्योश्च ॥
 सान्ध्य • । पुं • स्वप्ने ॥ सन्धिभवे । स
 न्ध्याधान्भवः । सन्धिवेलादित्वा
 द्भव ॥
 सान्ध्यकुसुमा । स्त्री • त्रिसन्धिपुष्पवृ
 क्षे ॥
 सान्द्रजनिक • । चि • शोधनारण्यसन्ना
 हप्रवर्तके ॥ सन्द्रजनप्रयोजनमन्त्रा
 तदस्यप्रयोजनमिति ठक् ॥
 सान्द्राव्यम् । न • शीतव्यद्रव्ये । इति
 विसम्यङ् नौयतीति शोधार्थमग्निम्रति
 । णीञ् । पाव्यसान्द्राव्येति व्यादा
 यादेव समोद्दीर्घं च निपात्यते ॥
 सान्निध्यम् । न • नैकव्ये ॥ निकटे ॥
 सान्निधिरिव । चतुर्गण्यादित्वात्
 स्वार्थे ष्यञ् ॥
 साम्निपातिकः । चि • साम्निपातजरी

सामाव्यापति .

ने । साम्निपातस्य समनङ्गीपनवा
 । साम्निपाताच्चेति ठञ् ॥
 साम्यासित्वा । पुं • भिक्षौ । पाराश
 रिणि ॥
 सान्वय • । चि • सम्बन्धिनि ॥ कुलस
 हिते ॥ पुत्रपौत्रादिसहिते । यथा
 । यानधीत्वद्विजिवेदमन्यत्रकुसतीत्र
 मम् । सजीवज्ञेयगृहत्वमाशुनश्च
 तिसाम्वय ॥
 सापन्न • । पुं • सपन्नोत्तमये । सपत्न्या
 अपत्यम् । शिवादिभ्योश्च । तत्र स
 पत्नेति पाठेपि किङ्किणिष्टपरिभाष
 या • सपन्नोश्चादपिसामान्यचि
 त्तवा • ठक्वाधित्वे ऽष्टिति विध्यम्
 ॥ कैरिषस्तमये ॥ तस्मात्पत्यमित्यञ्
 • शिवादित्वादा ॥
 सापत्नेय • । त्रि • सपत्न्यास्तमये ॥
 सपत्न्या अपत्यम् ॥ स्त्रीभ्योठक्
 सापत्नेयी । स्त्री • सपत्न्यादुक्ततरि ॥
 सापत्नपा । स्त्री • लज्जायाम् ॥
 सापराधः । चि • कृतापराधि ॥
 सापिण्डः । पुं • सपिण्डे ॥ प्रजा
 दिभ्यश्चेति स्वार्थे ऽण् ॥
 सापिण्ड्यम् । न • सपिण्डतायाम् ॥
 सासपदीनम् । सख्ये । मित्रत्वे ॥
 सप्तभिः पदैरवाप्यते । सासप
 दीनं सख्यमिति साधु ॥
 सापत्न्यम् । न • सपत्न्यतायाम् ॥
 सामाव्यापतिः । स्त्री • साम्यापत्नी ॥

साम

सामक । पु० तर्कुशार्थे ॥ सा
 माभिच्चे ॥ सामअधीते० वेदवा ।
 क्रमादिभ्योवुन् । न० मूलकृष्णे ॥
 सामग । चि० ब्राह्मणविशेषे । छा
 न्दोगे ॥ सामगायति । गैशब्दे ।
 गापीष्टगितिठक् । ठोङोबर्थ० ।
 तेनचिद्यासामगी ॥
 सामगभ० । पु० विष्णौ ॥
 सामयी । स्त्री० कारणसमुद्दि । यथा ।
 सामयीचैत्रफलविरहोव्याप्तिरेवेति
 तत्त्वमुद्ग० पदाङ्कदूत ॥ द्रव्ये ॥
 सामयाम् । न० समुदायत्वे ॥
 सामज । पु० गजि ॥ कुञ्जरे ॥
 चि० सामेत्ये । सामार्थे ॥
 सामञ्जसम् । न० औचित्ये । यु
 क्तियुक्ते ॥
 साम । न० सहस्रशालिपितृदेवताकेवे
 दविशेषे ॥ गीतिविशिष्टायामृचि ॥
 कच्यध्यूट सामीच्यते ॥ वाक्यवि
 शेषस्थायीगौतौ ॥ सामपदन्तुगी
 तिमात्रस्यैवाभिधायकमित्यन्यत् ।
 चतुर्णांविद्वानांमध्येमानमाधुर्येणा
 तिरमणीयत्वादिष्णोर्विभूति सा
 मेत्युच्यते । राज्ञांशत्रुवशीकरणा
 योपायविशेषे । साम्त्वे । प्रियवाद्
 र्थप्रदानसम्बन्धादिभिः शत्रो
 क्रीधोपशमने ॥ यथा । परस्परौप
 कारणादर्थनगुणकौत्सनम् । स
 म्बन्धसमाख्यानमायत्त्या । सम

सामयानि

कोशनम् ॥ वाचापिशलयासाधुतवा
 हमित्तिचापंयम् । इतिसामविधा
 नञ्चै सामपञ्चविधस्मृतम् ।
 स्यतिपाप० रोषवाऽनेनवा । विअ
 न्तकर्मणि । सातिभ्यामनिन्म
 निणाव्रितिमनिन् ॥ सामनम् ।
 सामसान्वप्रयोगे । बाहुलकात्
 कनिन्वा ॥ त्रि० शोभने । अनव
 द्ये ॥
 सामन । पु० सामवति ॥ सामा
 स्यास्ति । पामादित्वत्वात् ॥
 सामनौ । स्त्री० पशुधन्वनरक्षौ ॥
 सामन्त । पु० प्रतिवासिनि । स
 लग्नोन्तएकदेशोऽस्य । प्रादिभ्योधा
 तुजस्येति समासः । समन्ताया
 स्वदेशाव्यवहितभूमेरयम् । तस्येद
 मिच्छय् ॥ माण्डलिके ॥ चतु
 र्वैरिके ॥ त्रि० सहाये ॥
 सामन्यः । पु० सामविदि ॥ साम
 सुसाधु० प्रवीणो० योग्योवा । त
 वसाधुरितियत् । येनाभावकर्म
 णोरितिप्रकृतिभावः ॥
 सामयिक । त्रि० समधीचिते । स
 मयेकार्यकर्तारि ॥ समय प्राप्तो
 स्य । समयस्तदस्यप्राप्तमितिठञ्ज ॥
 विनयादित्वात्स्वार्थेठग्व्वा । सम
 योत्ये ॥
 सामयानि । पु० ब्रह्मणि । द्रुहि
 णि । कुञ्जरे । गजि । त्रि० सा

सामानाधिकरण्याम्,

नीत्य ॥

सामरस्यम् । न० ऐकरस्ये ॥

सामर्थ्यम् । न० शीघ्रतायाम् ॥ श

क्ती ॥ विशिष्यविशिष्यभावावगाह्य

पस्थितिजनकत्वरूपे एकार्थीभावे

॥ परस्परकाङ्क्षाकृपायाव्यपेक्षा

याम् ॥

सामर्प । चि० सरोषे ॥

सामवायिक । पु० समालय । म

न्त्रिणि । चि० समवायसम्बन्धि

नि ॥ समवायात्वे ॥ सामुहिके

॥ समवायंक्रमवैति । समवाया

न्ममवैतीतिठक् । इहसमवपूर्वस्यो

प्योयं प्रविश्येकदेशीभवनम् ।

तत्रगुणभूतप्रवेशप्रति० प्रकृत्यथ

स्यकर्मताविधया । विशिष्यानुरो

धिनतु० कीकिसप्तमौप्रायेणप्रमुख्य

ते । कुरुक्षेत्रे समवेता इतिवया ।

सामुचित् । पु० उद्गातरि ॥ सामा

निवेशि । विद्० । त्रिप् ॥

सामवेद । पु० कृजाधिपेदेदवि

शिषे ॥

सामाजिक । पु० समासदि । स

भास्तारे ॥ समाजसमवैति । स

मण्डलानुसमवैतीतिठक् ॥ समा

जंरुतिवा । रजतीतिठक् ॥

सामाधिपति । पु० भीमयष्टि ॥

सामानाधिकरण्याम् । न० पश्ये

सम्बन्धविशिषे । पश्येकार्थनिष्ठ

सामान्य

त्वे । सचसम्बन्धीभिन्नप्रवृत्तिनि

मितानांशब्दानामेकस्मिन्नर्थेतात्प

र्यसम्बन्धः । यथा सीयदवदत्तइति

वाक्ये तत्कालविशिष्टदेवदत्तवाच

कस्यशब्दस्य० एतत्कालविशिष्टदे

वदत्तवाचकायशब्दस्य० एकस्मि

न्निगदतेतात्पर्यसम्बन्धः ॥ यथा

कामाचार्यः । एकवृत्तिरर्थेऽवष्टानां

भिन्नवृत्तिवृत्तनाम् । सामानाधि

करण्याम्भवतीत्येववदन्तिकाङ्क्षि

काइति ॥ एकदिभक्तवृत्तानांपदान

विशिष्यविशिष्यभावेनैकार्थनिष्ठत्वे ।

तच्चमुख्यगोचरेदेनविधिवद्यथा ।

सामानाधिकरण्यात्किंस्त्वैक्ये मुख्य

तांव्रजेत् । खल्विदमुत्पलनीलमि

त्यादौतद्विचारात् ॥ अन्यस्यान्य

चसम्यत्वात्सिद्धकापुरुषवद्या ।

सामानाधिकरण्याच्चगौचसिद्धः पु

ननिति ॥ समानमधिकरणंयथा

सद्योभावि ॥ एकाग्रयत्वे ॥ अ

न्यदुच्छृङ्खलसत्त्वमन्यच्छास्त्रनिबन्धि

तम् । सामानाधिकरण्यादितेजसि

मिरयोः कुतः ॥

सामान्यः पु० पञ्चमेवर्थे । वचनं

इति ॥ यथोक्तमहानिर्वाचं । अ

त्वार कथितावर्थाभासमाश्रयिसु

व्रते । आचाराद्यापिबर्णानामाश्र

याणांपृथक्पृथक् । कृतादीकलि

काशितुवर्था पञ्चप्रकीर्तिताः ।

सामान्यम्

ब्राह्मण क्षत्रियो वैश्य . शूद्र .
सामान्य एव चेति ॥

सामान्यम् । न . जातौ ॥ तद्विविध
म् । यथा । सामान्यद्विविधम् प्री
क्तम् परस्वापरमेव च । द्रव्यादिनि
वृत्तिस्तु सत्तापरतयाच्यते । पर
भिन्नाचयाजाति सौवापरतयाच्य
ते । व्यापकत्वात्परापि स्यादव्याप्य
त्वादपरापि च । द्रव्यत्वादिकजा
तिस्तु परापरतयाच्यते । इति भाषा
परिच्छेद ॥ तद्विविधं यथा । नि
श्चये सत्यमेकसमवेतत्वमिति । अ
नेकसमवेतत्वं सयोगादीनामप्य
स्ति . अतः सत्यन्तम् । निश्चये
सतिसमवेतत्वं गगनपरिमाणादी
नामप्यस्ति . अत उक्तमनेकेति ।
निश्चये सत्यमेकवृत्तिसामान्यमु
पेक्ष्य समवेतत्वं सुक्तम् । एकव्याक्त
वृत्तिस्तु न जाति । यत उक्तम् । व्य
क्तेरमेदस्तुल्यत्वं सङ्गोऽयं न बध्य
ति . । रूपज्ञानिरसस्वन्धो जातिवा
चकसङ्गः . ॥ एकव्याक्तकत्वा
दाकावत्वं न जाति . । तुल्यवृत्ति
कत्वाद्घटत्वं कलसत्वं न जाति इय
म् । सङ्गोऽयं त्वाङ्गुतत्वं मूर्तत्वं न
जाति । अनवस्थाभयात् सामान्य
त्वं न जाति . । विशेषकव्यावृत्त
स्वभावस्वरूपज्ञानि . स्यादतीविशे
षत्वं न जाति . । समवायसम्बन्धा

सामान्याम्

भावात्समवायानजाति । द्रव्या
दिधिकवृत्तिरिति । परस्वमधिक
देशवृत्तित्वम् . अपरस्वमल्पदेश
वृत्तित्वम् । सकलजात्यपेक्षया
ऽधिकदेशवृत्तित्वात्सत्ताया पर
त्वम् । एतदो धनयद्रव्यादीति ।
तदपेक्षयाचान्यासांजातीनामपर
त्वम् । परभिन्नासत्ताभिन्ना । व्या
पकत्वात्परापि स्यादव्याप्यत्वादप
रापि च । पूर्वोक्ताद्यपेक्षया व्या
पकत्वात् . अधिकदेशवृत्तित्वा
त् . द्रव्यस्य परत्वम् । सत्तापेक्ष
याऽल्पदेशवृत्तितत्वात् . द्रव्यस्य .
अपरत्वञ्च । तथा च धर्म इयस
मावेशादुभयमधिकवृत्तम् । इतस्तुक्ता
बली ॥ निश्चयेकमनेकं नुगतं सा
मान्यम् । तच्च द्रव्यगुणकर्मवर्ती-
ति . तर्कसङ्ग्रहः ॥ सामान्यगुण
साम्ये न यत्र ब्रह्मन्तरैकतेति लक्षण
लक्षितेकाव्यालङ्कारविशिष्टे ॥ य
थावा । प्रस्तुतकथं येन गुणसाम्य
विबध्यते । ऐकात्म्यवध्यतेऽपि यागात्
तत्सामान्यमिति स्मृतम् । अताह
यमपि तादृशतया विवक्षितुं यदप्रस्तु
तार्थेन सम्पुक्तमपरित्यक्तनिष्कगुणमे
व तदेकात्मतयानिवध्यते . तत्समा
नगुणनिबन्धनात् . सामान्यम् । उ
दाहरणम् । मलयजसविलिप्ततन
वीनमहारजताभिभूषिता सितत

सामान्यलक्षणम्

इदं तापकृतं तत्त्वज्ञानं सविमलं
शुद्धं । अथ भूतचित्ततत्त्वज्ञानं
लयति धरासविभाव्यताकृता । प्रि
यवसति प्रयान्ति सुखमेव निरस्तं भि
योऽभिसारिका ॥ अत्र प्रस्तुततद
न्ययोरन्यूनानतिरिक्ततयानिवध
धवलस्त्वमेकात्मताहेतु । अतएव
पृथग्भावेनानयोरुपलक्षणम् ॥
यथावा । विचक्ष्वातुल्यसुखावध,
नाकषायितीगण्डतलागतानि । भू
क्षा' सहेतु यदिनापतिष्यन् कौविद
विष्यन्नवम्यकानि ॥ अत्र निमित्ता
कारणनितापिनामास्वप्रतीतिः प्रव
मप्रतिपन्न मनेदं ननु दक्षितुमुत्सहते
प्रतीतत्वात्तत्त्वप्रतीतिरनाधायागात्

सामान्यम् । द्वि. साधारणे । अवि
शिष्टे । तुल्यतायाम् । अनेकसम्ब
न्धेकवस्तुनि ॥ सत्सर्गे ॥

सामान्यलक्षणम् । न. लक्षणमेवे ॥
सम्भवतीत्यर्थं सातिसामान्ययोगाद्
सम्भूतं यत्कल्पनासामान्यलक्षणम्,
॥ ५३ ॥ सामान्यविशिष्टसम्भवद
र्थाभिप्रायिणीकृत्वा अतिसामान्य-
योगादसम्भवदर्थं कल्पकल्पनया दू
षणाभिधानं सामान्यलक्षणम् । य
थात्राज्ञापीडविद्यापरमसम्भव-
त्वं ज्ञे. ब्राह्मणत्वेन विद्यापरमसम्भ
दसाधयतीति कल्पयित्वा परी
वदति कुतीनाज्ञापरमत्वेन विद्या

सामासिक ।

चरणसम्यत । वाक्ये व्यभिचारा-
त् । ५३ ॥

सामान्यतादृशम् । न. अदृष्टलक्षण
असामान्यविषयिणीताऽनुमाने ॥
सामान्यलक्षणा । स्त्री. अलौकिक-
श्रिकर्षविशिष्टे । सत्तु. अत्र
ज्ञापकसामान्यज्ञानम् । यथा
एक घटदर्शने सकलघटज्ञानमव-
तिर्ह्यघटत्वादिज्ञानम् । तत्
प्रमाणयथा । अलौकिक. सद्भि
कर्षलक्षणम्. परिकीर्तित. ।
सामान्यलक्षणाज्ञानलक्षणायोगज
लक्षणा । आसत्तिरात्राज्ञानानुसा
मान्यज्ञानमिष्यते । तदिन्द्रियज
तद्वर्माधसामान्यमिष्यते ॥ इति
भा. ॥

सामान्यविधिः । पुं. अनारम्भवि
धी । यथा । नहि स्यात्सर्वाभू
तानीति ।

सामान्यवासनम् । न. सामान्या
धिकारे । राजसिद्धविशिष्टे ॥

सामान्या । स्त्री. नाधिकारमेवे या
चान्तरे ॥ कथिततिथिदासरत्ने
ज्जमिमत्तप्रवदाभिविज्ञसामान्या ॥

सामान्याभिनयः । पुं. नागजसङ्ग
क्षिप्तिभिनये ॥ यथा । सामान्या
भिनयानामन्वीयावागजसङ्गज इ
ति ॥

सामासिकः । पुं. साकं च विधिः ।

सामुद्रम् ।

समाससमूहे ॥
 सामि । ष० चर्त्त ॥ निन्दायाम् ॥
 सामयति । सामसान्त्वप्रयोगे ।
 चवद् ॥
 सामिधेनी । स्त्री० धाव्यायाम् । ष
 म्निज्वालनार्थं सृष्टि । ऋक्सामि
 धेनो धाव्या च यास्यादग्निमिधेने
 ॥ समिधामाधानी । समिधाम
 धानेषिण्यण् । पित्वान्ङीप् । य
 स्य हलङ्गतिस्त्रिप ॥ समिधि ॥
 सामिधेना । प० मन्त्रविशेषे ॥
 समिधामाधान । समिधामाधा
 नेषिण्यण् ॥
 सामीची । स्त्री० वन्दनायाम् ।
 सामीप्यम् । न० सामिध्ये । देश
 कालाभ्याम्भतायाम् प्रत्यासत्तौ ।
 अव्यवहितत्वे ॥ समीपमेव । चतु
 र्वर्णादित्वात्० ष्यञ् ॥
 सामुद्रम् । न० देहलक्षणम् ॥ लक्षणवि
 शेषे । कङ्कले । वशिरे ॥ अस्य गुणा
 यथा । सामुद्रं मधुरपाके सतिक्तं म
 धुरगुरु । नात्युष्णं दीपनमेदिसिद्धा
 रमधिदाहिव ॥ श्लेष्मलवातनुत्तिक्त
 मरुच्च नातिशीतलम् ॥ समुद्रोदके
 सामुद्रमुदकाचारं सर्वं दोषप्रकोपण
 म् ॥ समुद्रफेने ॥ धाराजलप्रभेदे
 ॥ तत्सञ्चारलक्षणं शुकट्टिबला
 पङ्कम् । बिम्बसुदेपल तीक्ष्णं सत्रं
 कमंसुगर्हितम् ॥ सामुद्रं स्वाश्रितं

साम्पराधिकम्

नेमासिगुणैर्गाव्द्विषदादिशित् । य
 तोऽगस्त्यस्य दिव्यर्षे रुदयत् सकल
 जलम् ॥ निमलं निर्विषं स्वादुशु
 क्तलं स्वाददोषनम् ॥ तत्सामुद्र
 जलम् । आहव । फूत्कारविषया
 तेन नागानां व्योमचारिणाम् । वर्षा
 सुसविषं तोयं दिव्यमप्याश्रितं वने
 ति ॥ चि० समुद्रोत्पन्नवस्तुनि ॥ स
 मुद्रेभवम् । तत्रभवद्गुणम् ॥
 सामुद्रकम् । न० समुद्रलक्षणे ॥ स
 मुद्रोक्तस्त्रीपुल्लक्षणयाम्ये ॥ तीर्थवि
 शेषे ॥ चि० । स्त्रीपुंसयोश्चिञ्
 वेत्तरि ॥
 सामुद्रिक । चि० स्त्रीपुंसयोश्चिञ्
 स्त्री ॥ वीतास्त्रीपुंसयोश्चिञ् सामुद्रि
 कउदाहृतवृत्तिहारावली ॥ समुद्रं
 सम्बन्धनि ॥ समुद्रचारिणि ॥
 सामूहिक । चि० सामवायिके ॥ स
 मूहं समवेति । समवायान् समवे
 तीतिठक् ॥
 साम्पराय । पु० परलीके ॥ परली
 कसाधने । साम्पराय । परलीक
 • तत्प्राप्तिप्रयोजने शास्त्रीये साध
 नविशेषे ॥
 साम्पराधिकम् । न० युगे । समीके
 । समरे ॥ चि० पारलौकिके ॥ य
 थो । प्रभुः प्रथमकल्पस्योऽनुक
 ल्पे नरत्तंति । न साम्पराधिकं तस्य
 दुर्मन्त्रविन्द्यतेफलम् ॥ पारलौकि

साम्बुध्यम्

किसाधने । सम्परायणम् । अथग
तौह्यतौवा । घञ् । ततोविनया
दित्वात् स्तोत्रे ठक् ॥ सम्परायाव
प्रभवति । सन्तापादिस्व-द्वञ् ।
सम्परायाह । सम्परायमहंति ।
तदहंतीतठक् ॥

साम्प्रतम् । अ० अधुनार्थे । इदानी
म् । उचितार्थे । सम्प्रतनम् ।
तनुविस्तारे । डम् । पृषादरादि
त्वात्समेदोर्घ ॥ यहा । सम्-प्र
ति० एतयोः समाहारद्वन्द्वः ।
तस्मात् । प्रज्ञायाश्च । गन्धोपाठा
न्मान्तत्वम् ॥

साम्प्रतिकम् । न० समे ॥ न्याय्ये ॥
सम्प्रतिशब्दादिनयादित्वात्स्वार्थे
ठक् ॥

साम्बम् । न० उपपुराणविशेषे ॥
साम्बरम् । न० गङ्गावर्षे ॥
साम्बरी । स्त्री० मायायाम् ॥ साम्ब
रीसम्बरीमाया-मायाकृद्भिर्बुद्धि
टि० इ० शब्दरत्नावली ॥

सम्बारी । स्त्री० रक्तबीधे ॥
सम्बातुरः । पु० भाद्रमासतुरि । अ
तीतनये ॥ सम्बातुरपथम् । मा
तुवत्सङ्ख्यासम्बद्रपूर्वायाः ॥
साम्बुध्यम् । न० सायाङ्ग्यापिन्या
नियौ । साम्बुध्यनामसायाङ्ग
भापिनीद्वयतैयदोतिस्कन्दीतोः
॥ सम्बुध्यत्वे ॥

सायक .

साम्यम् । न० तुल्यत्वे । समताया
म् । चारुडाणान्त्वस्त्रियोगत्वाभु
क्ताप्रतिष्ठानम् । पतञ्जलान्तौ
विप्रोक्षणात्साम्यन्तुगच्छतः । नि
र्विशेषे । सर्वभूतव्यविषमसमेष्ट
पितृमानस्यवप्रायः समभावे ॥
समाङ्गव्यञ्ज ॥

साम्बाज्यम् । न० सार्वभौमेपदे । द
शतजाधिपत्ये ॥ यथा । साम्बा
धिपत्यराज्यम् । साम्बाज्यदशज
यके । शतजनेभ्यः । निमज्जसा
म्बज्यमुच्यतइतिवरदात्तवेदितौ
बः पठ्य ॥ सम्बाजिभाष ॥
ज्यञ् ॥

साम्बाधिकर्मम् । न० जवादिनाम
निगन्धद्रव्ये । गन्धाज्य ॥ इ०
रा० नि० यट् ॥

साम्बाधियम् । न० महापार्ष्णी ।
सायसम्बा । स्त्री० पितृप्रक्षाम् ॥
सायहासीपाददेवतायाम् ॥

सायम् । अ० निशामुखे । दिनान्तो ॥
सानम् । पा० अम् । युगागम ॥
सायः । पु० चाखे । मरि । वा
य्वे ॥ दिनान्तो । विनायि ॥ अ
ति० समापकतिदिनम् । वि०
अ० दूधितिषः ॥ घञ्-ब० । आती
युक् ॥

सायकः । पु० मरि । अ० अ० । अ
ति । वि० । अ० । युक् ॥

सार . ।

सायकपुष्पा । स्त्री० शरपुष्पायाम् ॥
सायकाल . । पुं० सायकाले ॥
सायम् । अ० निशामुखे । दिनान्ते ।
सानम् । षो० । अम् । युगा
गम ॥

सायम्प्रातिक । वि० सायम्प्रातमं
वि ॥ कालाह्व ॥

सायन्तन . । वि० सायकालसम्बन्धि
नि ॥

सायक . । पुं० विकालके । दिना
न्ते । पञ्चधाविभक्तस्याङ्ग पञ्चमे
भागे । यथा । सायकस्त्रिमुहूर्त्तं
स्याच्छादितवनकारयेत् । राक्षसी
नामसावेलागर्हितासर्वकर्मसु ॥
अद् सायम् । सङ्ख्याविसाये
तिज्ञापकात् समास । सायमेव
मक्षीपकृतिभाष्यादुदासाधु ॥

सायिका . स्त्री० क्रमस्थितौ ।

सायुग्यम् । न० सयुगभावे । एकदे
हदेहित्वेऽप्येक्ये । सयुजीभावः ।

त्र ह्याणादित्वात् ष्यञ् ॥

सायित्त्वम् । पुं० विकाले ।

सार . । पुं० बन्धे ॥ स्थिराग्निः ॥ यथा
। वेद्यान्यनेकशान्ताविचाल्ययुर्वि
प्रके टयः । तस्मात् सार विजानी
यात् खौरहंसद्वयान्नसः । मज्ज
नि । मज्जायाम् ॥ बन्धारे
रीमे । कृतिधरणी ॥ दाहिने ॥
बाधौ ॥ बाधके । नवनीते ॥ द

सारगन्ध . ।

ध्यये । काव्यलङ्कारविशेषी ॥
यथा । उत्तरोत्तरमुत्कर्षाभवेत् सा
र परावधि ॥ पर पद्यन्तभा
गोऽवधिर्यस्य धाराधिरोहितयातये
वात्कर्षस्य विश्रान्ते । उदाहरण
म् । राज्ये सारवसुधा • वसुधाया
म पुरम् • पुरे सौधम् । सौधेतल्य
तल्ये वराहनाऽनङ्गसर्वस्वम् । न०
कले । धने ॥ न्याये । नवनीते ॥
विपिने । लोहसारे । यथा । अ
माभृच्छिखराकारगद्यङ्गान्यस्मिन्नेति
प्रति । लोहस्युयं वसून्मायितत्सा
रमभिधीयते ॥ लोह साराङ्ग्य ह
न्याङ्गहणोमति सारकम् । अर्द्धसर्वा
ङ्गज वात शूलश्च परिणामजम् ॥
छर्द्दिंश्चपौनसपित्तश्चासमाश्रुव्यमो
हति वि० वरे । श्रेष्ठ ॥ यथा ।
असारेखलुस सारैसारमेतच्चतुष्टय
म् । काश्यावास • सतांसङ्गी
गङ्गाश्च शिवपूजनम् ॥ दृढे ॥
विरन्तिष्ठन्सरतिका लान्तरम् । स०
। संस्थिरे • इति षञ् ॥ सार . अ
वसपीतयोरिति विशदः ॥

सारक . । पुं० तरलप्रवृत्तिवृत्तौ । ज
यपाक्षे । वि० विरेचके ॥ सरति
। स० । गङ्गुल् ॥

सारखदिरः । पुं० दुष्खदिरः । पञ्च
तरो ॥

सारगन्धः । पुं० चन्दने ॥

सारङ्ग .

सारयाही । वि० सारयहयकत्तरि ॥
सारघम् । न० मधुनि ॥ सरघाभि
कृतम् । सञ्जायामिष्यन् ॥

सारङ्ग । पु० एण्ये । हरिण्ये ॥ चा
तकी ॥ मतङ्गजी ॥ विहगान्तरे ॥
चसुरोकी ॥ छत्रे ॥ राजहसी ॥ चि
चमुरी ॥ वाद्यमेदे ॥ चमुरी ॥ चि
चमुर्ये । नानाचमुर्ये । मयूरे ॥ का
मदेवे ॥ चमुरि ॥ कीशि ॥ सच्ये ॥
चामुर्ये ॥ पद्ये ॥ शङ्खे ॥ चन्द
ने ॥ कपूरे ॥ पुष्पे ॥ कीकिषी ॥
नेचि ॥ भूमौ ॥ रात्री ॥ दोसौ ।
सिद्धे ॥ न० सारङ्गैषमांसि ॥ य
था । सारङ्ग जाङ्गलजिग्ध मधुर ल
घुवृष्यदमितिराजनिर्घण्ट ॥ वर्ष
हत्तान्तरे ॥ कर्षध्वज जोहलचाम
रदेहिचिङ्ग सताल सदासन्निधीधि
हि । सर्पाधिराजाधिराजसदाहल
मूरीकरोतीहसारङ्गमेतदि ॥ यथा
। अद्यापिनेवात्मनो न कृतककर्म
यातजनु कापिलभ्यनवैश्वम् ।
किन्दारदेहात्मजस्वर्गहन्देनचेतो
रतिविन्दसेचिन्मुकुन्देन ॥ वि०
विजयवर्षवति । श्वखे ॥ भगवद्भक्त
॥ यथा । श्रियेनिवासोयशोर ॥
पानपात्र सुखं हयाम् । वाह्वीलि
कपाकाभा । सारङ्गानां पदाभ्युक्त
मिति ॥ सरति । छ० । सुहृजोर्धु
विषेच्छङ्गम् ॥ सारगच्छतिवा ।

सारथ

गम्छ० । खच् । सारमङ्गयस्य ।
यकम्बादि ॥ सहारङ्गेयवा । सा
रङ्गायतिवा । गीबद्धे । गापी
हृक् ॥

सारङ्गिक । पु० । हरिणिकी । सा
रङ्गान् हन्ति । पश्चिमव्यमृगान् ह
न्तीति ठक् ॥

सारङ्गिका । स्त्री० । वर्षहत्तान्तरे ॥
द्विजवरकर्षीसगण विरचययस्याश्च
रयम् । जगद्भिरामहितवाभव
तिहिसारङ्गिकवा ॥ यथा । प्रच
मतवाधारमण नगन्तपवाधाश्मनम्
। असुरमदापाहरण बहुकुलचूडा
भरणम् ॥

सारङ्गी । स्त्री० । वर्षहत्तान्तरे । यथा
सादौक्याकर्षी । दत्ताचार ताटङ्क
म् । विद्युन्माकापाद् दद्याद्वक्तोवा
रवद्वृत्तम् । नागाधीशेनीत तत्सा
रङ्गीत्याख्यातसहितसङ्कुलारीमाश्च
न्तिप्राय । सर्वेषां गात्राणि ॥ यथा
। वन्दारय्ये गे धुक्पूये गोपायन्त
गे वन्द० बाले साकवाकलीडा
शीलवन्दे गीविन्दम् । आभीरोवा
मीपन्यस्यवाकाहास । कर्षन्तके
लीकुञ्जसन्मङ्ग विराचां हृष्टाह्वयन्त
म् ॥ श्वकायाम् ॥ अन्यतीक्ष्णी
प्रितिक्षीष् ॥

सारङ्गम् । न० । जवनीति ॥

सारथ । पु० । यतीसाररेणि ॥ रा

सारभूत

वषमन्त्रिणि । दशकम्बरदूते ॥
 पाम्नातके ॥ भद्रवलायाम् ॥ न०
 गन्धभेदे ॥ मलनिर्गमने ॥
 सारणि । स्त्री० क्षुद्रनद्याम् ॥ प्र
 सारण्याम् ॥
 सारिणौ । स्त्री० प्रसारण्याम् ॥ सु
 त्यनद्याम् ॥
 सारण्ड । पुं० सर्पाण्डे ॥
 सारत । पु० सुनौ ॥ वि० चर्त
 नसहचर्तमाने ॥
 सारतक । पुं० कदलीवृक्षे ॥ इ०
 ध० क्षय ॥
 सारत । च० बलतद्व्यर्थे ॥ प
 क्षम्यास्तसिल ॥
 सारथि । पु० सूते । निघन्तरि ॥
 चक्षलक्षणे यथा । निमित्तशकुन
 ज्ञानेऽयश्चिह्नाविपरद । हयायु
 र्बेदतत्त्वज्ञोभूरिभागविशेषवित् ॥
 स्वामिभक्तोमहात्माऽहः सर्वेषां
 प्रियवद शूरसक्तविद्यारसारायि
 परिकीर्तितव्रति ॥ सरत्नश्वान् ।
 इ० । चत्तर्भाविष्यथः । कर्त्तृणि
 श्रुतिगयिन् ॥
 सारथ्यम् । न० सारथेः कर्मणि०
 भावेच ॥ पुरोहितादिस्वाद्यक् ॥
 सारदः । वि० सारदातरि ॥
 सारद्रुस । पुं० खदिरे ॥
 सारपाद । पु० धामनिवृक्षे ॥
 सारभूत । वि० सारयात्रिणि ॥

सारस

सारमिति । स्त्री० वीदे । श्रुतौ ।
 सारस्यथार्थमिति ॥
 सारमूषिका । स्त्री० देवदाल्याम् ॥
 सारमेव । पु० ककुुरे । सरमा
 याचपत्न्यम् । स्त्रीभ्योठक् ॥
 सारमेयादन । पुं० नरकविशेषे ॥
 सारमेशी । स्त्री० शून्याम् ॥ ठग
 न्नान्डौप ॥
 सारषाडम् । न० क्षौद्रसारे ॥ इ
 तिभूरिप्रयोगः ॥
 सारव । वि० सरयूजातवस्तुनि ॥
 सरव्यभिव । तत्रभवत्कृत्यम् । दा
 ण्डिनायनेतिवलीप ॥ स्त्रियां
 टिड्ढेतिडौपि० सारवी ॥
 सारवान् । वि० ससारे ॥
 सारवती । स्त्री० छन्दोभेदे । यथा
 । चिह्नगणचितयक्रमतः स्याद्गुरु
 न्तगतोचमतः । श्रीयशवन्तन्त्रप्र
 यिता० सारवतीकविभिः कथि
 ता ॥ सारविशिष्टार्था ॥
 सारसः । पु० स्वनाम्नैवप्रसिद्धेय
 च्छिविशेषे । पुष्कराक्षे ॥ अक्षय
 कुनयथा । इष्टार्थसिद्धिः । सक
 लासुदिक्षु स्यात्सारसद्वन्द्विलोक
 नेन । श्रुत्वाद्यपूष्ठेनिनदनगर
 त्सिद्धयश्चभौष्टंष्टएवयस्यात् ॥
 वामेनयोषितकुललाभकारीशब्द
 स्याद्येन्द्रप्रतीयलब्धे । य सा
 सारसाभ्यांयुगपद्विरावः कृतोचि

सारसिका

रेणुक्रमतोपिबाम' ॥ सविदितव्य
कथितार्थकारी० कौस्तुभ्यस्याप्य
यमेववर्म' ॥ इतिरसन्तराज . ॥
इन्दो ॥ हरे । न० सरसोरुहे ।
पद्मे । भौमपानोयविशिष्टे ॥ यथा
नद्या । शेतवराञ्चभीयदसक्त, च
तिष्ठति । तत्सरोजजलजच्छन्न तद
न्म सारसस्मृतम् ॥ सरससशि
लवस्थ तृष्णा प्रमथ रत्नघ, । रीच
मनुवररुज बद्धमूत्रमवाहितम् ॥
त्रि० सरोजती ॥ सरसिभवः ।
अण् ॥

सारसनम् । न० तनुवनामोरुहे ।
कञ्जुकदाकार्यमध्यकायनिबद्धप
ट्टिकादौ । यथा । कञ्जुकीदारवा
योछो० यत्तुमध्यसकञ्जुकाः ।
अध्वान्तत्सारसनमभिकाङ्क्षेऽथगो
पंकासिच्छसर ॥ कञ्जुच्यम् ।
मेखलायाम् । कटिभूषणे । श्री
कव्यापल्लव्यने । सरसुत्कृष्ट स
नमस्य जयसन्मती । य । स
सारसनेनाल्पशब्देनवा सारस
नीतिवा । तन्मुदानी कर्मण श्री
पल्लविवलामच् । यथा । सारवल
मस्यते० दीप्यतेऽनेन । अतमतदी
पल्यादानिषु । अरपेतिच्छुट् । अ
कञ्जुध्यादि ॥

सारसिका । श्री० सारसाम् । सा
यैकः ।

सारसुती

सारसी । श्री० कक्षबायान् । सारस
जियाम् ॥

सारसुत । पु० देवविशिष्टे । विश्व
दण्डे । कल्पविशिष्टे । यथा । सा
रसुतककल्पमध्यवैकुण्ठराम-
रा । तद्भुक्तान्मोहवसीकितज्ञागव
तमुच्यते ॥ इतिमाश्रय ५.५ व्या
स . ॥ सरसुतीनदीपुत्रेऽनुविशिष्टे
षि । इति कश्चित् । सारसुतदेवी
अत्रैव स्थे ॥ सचपसुविधगौडेषु
प्रसिद्धः । यथा । सारसुता कान्य
कुल इति । न० प्रसोच्यते । चि०
सरसुतीतीरवासिनि । सरसुती-
तीरसम्बन्धिनि । सारसुतदेवसम्
बन्धिनि ॥

सारसुता . पु० भूमि० देवविशिष्टे ।
विकल्पिकेषु । यथा । कर्मोरासु
मधुमदा । सारसुतासुविकल्पि-
काइतिविमलम् ॥

सारसुतकल्प । पु० खादन्न, वमाद्य
कातलोत्तेज्य अङ्गरेसरसुत, वास
नाप्रकरणे ॥

सारसुतव्रत . पु० न० मन्त्रपुराणो
क्तव्रतविशिष्टे ॥

सारसुती । श्री० इष्टविशिष्टे । वाञ्छि
का . पठन्ति । वाञ्छिताम्बरपत्र
व्यप्रयुज्यप्रायश्चित्तोपासारसुतीमि
ष्टिनिर्वपेदितिप्रायश्चित्तोपायानाम् ।
तन्मध्यव्याकरणमितिसहाभाष्यम्

सागर्गलः

सारा । स्त्री० स्नुहीप्रभेदे ॥ दूर्वाया
 म कृष्णविवतायाम् ।
 सारायः । वि० निष्कृष्टार्थे ॥
 सारालः । पु० तिले ॥
 सारि । पु० स्त्री० पात्रके ॥
 सारिका । स्त्री० शारिकाख्यखगे ।
 पीतपादायाम् । नीराटिकायाम् ।
 सरति । च० । गबुल् । प्रत्यय
 ५० दितोस्त्वम् ॥ वृजान्तः ।
 सारी । स्त्री० वपिलशिपायाम्
 ॥ ५० पीसिकायाम् । ॥ उराजभा
 वाम् ॥ प्रसारण्याम् ॥ रक्तपुनर्न
 वायाम् ॥ महदेव्याम् ॥ इतिरा
 जनिर्घण्टः ॥
 सारी । वि० बलयुक्ते । सवले ।
 सारिष्ठः । वि० अतिशयेनसारे ॥
 सारी । स्त्री० सप्तलायाम् ।
 सारु । न० वषट्प्रभेदे ॥ हारदण्ड
 ५० सारु ॥ यथा । नन्दनन्दनम्
 भजामि ॥
 सारुणः । वि० अरुणवर्णयुक्ते ॥
 सारुणा । स्त्री० जपायाम् ।
 सारुण्यम् । न० सरूपतायां ।
 सारीष्ट्र । पु० देशभेदे ॥ सारउष्ट्रोय
 स्मिन् ॥
 सारोष्ट्रिक । पु० विषविशेषे ॥ सा
 रोष्ट्रे देशीभवः । अध्यात्मादित्वाद्
 ज ॥
 सागर्गलः । वि० सप्रतिबन्धे ।

साप्यराज्ञी

सार्थः । पु० जन्तुसङ्घे ॥ वणिक्
 समूहे ॥ समूहमात्रे ॥ २० विका
 ानासङ्गताते ॥ वि० सार्थे ॥
 सफलः । अ० धेयसहिते ॥ सरति
 ० वियतेवा । च० । सत्तार्थदि
 तियन् ॥ अर्थेनसहवर्तमानोवा
 ॥ बापौष्विवस्त्वन्नीषुवनेषूपवने
 ष्विव । सार्थाः स्मरतदीयेषुचिर
 र्बेश्मस्त्रिवादिषु ॥
 सार्थकः । वि० सप्रयोजने ॥ अर्थे
 नसहवर्तमानः । सार्थकः ।
 सार्थबाह्वः । पु० वणिजि ॥ सार्थ
 बहति । बह० । कर्मण्यण् ॥
 सार्थिमः । वि० सार्थेस्थिते । साधौ
 तिष्ठ्यते ॥
 सार्द्रः । वि० आर्द्रः ॥ पर्यायास्तु ।
 आर्द्रसार्द्रक्षिन्ननिमित्तस्तिमितं
 समुद्रमुत्तच्छेति ॥ सप्तआर्द्रेणगुणे
 नितितथा ॥
 सार्धः । वि० अर्धसहिते ॥ अर्धेनस
 हवर्तमानः ॥
 सार्धम् । अ० साकमर्थे । सचम् ।
 समम् । सहाय्ये ॥ ऋध्यति । ऋधु
 वही । बाहुलकात्कम् । सहकृत्
 वर्तते ॥
 साप्यः । पु० अज्ञेयोनक्षत्रे ॥ स
 र्पोदिवताय । सायदेवतीखण्डः ॥
 साप्यराज्ञी । स्त्री० सप्यराजकवासु
 के । पत्न्याम् ॥

सायंपम्

सायिपम् । वि० सपिं । सख धि
नि । सपिंवास स्काते । अय् ।
सायिपिष्कः । वि० घृतस स्काते । स
पिंवासस्कृत । तेनसस्कृतमितिठक् ॥
सायिपिष्कन्दाधिकसपिंदधियांस
स्कृत क्रमादितिहेमचन्द्रः ॥

साय्यं । पु० अर्हति । जिने । वि०
सर्वज्ञेति । सर्वज्ञैरहितः । सर्व
पुरुषाभ्याषट्प्रावितिथः ॥

साय्यजनिकः । वि० सय्यजनोने ।
सर्वजनः । पूर्वकार्येतिप्रमा
सः । सर्वजनायहितः । सर्वजना
द्वयस्वसेतिठक् ॥

साय्यभौमः । पु० सर्वपृथ्वीपती ।
चक्रवर्तिनि । कान्यकुब्जदेशे ।
उत्तरदिगन्ती । सर्वसाम्भूभौ
विदितः । तत्रविदितकृत्यम् । अ
नुयतिक्कादिस्वादुभयपदद्वयः ॥
सर्वभूमीरोद्धराणा । तस्योद्धरकृत्य
म् ॥ सर्वभूमीनिमित्तसंश्लेष
त्पातीना । सर्वभूमिपृथिवीभ्यास
षट्प्रावितिथम् ॥

साय्यजनोनः । वि० सय्यजनैसाधो
॥ खक् ॥

साय्यलौकिकः । वि० सर्वलौकिकवि
दिते । सर्वलौकिकविदित । लौक
सर्वलौकिकद्वयम् । अनुयतिक्कादि ।

सायंपम् । न० सयंप्रभाषि । शुचा
यथा । कटुकसायंप्रभाषनम्

सायिरसः

दमलकृष्टम् । अन्नपाकविदादि
स्वादुष्वरुच्यविदेषकत् । सचार
कवयतीष्णांस्वादुष्वक्षिपुनिन्दितम्
॥ सयंप्रपत्तेः ॥ दीपनसायंप्रपत्ते
कठुपाकरसकषु । खिन्नस्यस्य
बीबीष्यतीष्णांपित्तसदृषकम् ।
कफमेदोनितार्थोन्निर । कर्षाम
वापहम् । काण्डूकौष्ठकमिश्रितकु
ष्ठदुग्धप्रयुक्तम् ॥ तद्वद्राजिकयोस्तौ
नविधिवाग्भूतकृत्कृत् ॥ राजि
कयोः । कृत्वा राजिकारत्तराजि
कयोः ॥

सायिता । स्त्री० समानर्हित्वे । स
मानैश्वर्ये ॥

सायः । पु० उद्यमाचे । प्राकारे ।
सय्यपादपे । सखुषा । इ० भा०
प्र० । सख्यति । जलगतौ । कर्त्त
विघञ् । न० भूमी ।

सायप्रामः । पुं० शालप्रामे ॥

सायनः । पुं० भूमी । सय्य
सायनिवास । पुं० भूमी । सय्य
रसि ॥

सायपथी । स्त्री० सायपथ्याम् ।
विदारिगन्धावान् । इ० प्र० र०
शौ । सायः पथमस्याः । साय
शब्दस्यशालपथसदृशत्वत्वा । पा
ककथेतिशेषः ॥

सायपुष्पम् । न० सायपथी ॥

सायिरसः । पुं० शाले । भूमी ॥

साल्वेय .

साल्वेष्ट .। पुं० धूनके ॥
 साल्वशृङ्गम् । न० प्राचीराये ॥
 साल्वसार । पु० तरौ । शिङ्गुनि ॥
 साल्विका स्त्री० शारिकायाम् ॥ पल०
 । खलुक् । इत्त्वम् ॥
 साल्विक्यम् । न० एकलीकयासी ।
 सलीकतायाम् ॥
 साल्विक .। पुं० पक्षिविशेषे । गूथ
 लते । क्षुद्रचूडे ॥
 साल्वः । पुं० देशविशेषे ॥ तद्देशस्थे
 • पुभूम्नि • कारकुक्षीयेषु ॥
 साल्वास्तुकारकुक्षीयामरवस्तुदेशीर
 काकृतिश्चमचन्द्रः ॥ पुं० नृपति
 विश्वे ॥ न० मूलविश्वे ॥ सा
 ल्वस्यमूलम् । पुष्पमूलेषु बहुलमि
 त्यणोलुक् ॥ वृत्तिप्रामाण्यात्सा
 ल्वशब्दस्य षष्ठ्येपि बिल्वादित्वमृचा
 दित्ववाचीभ्यम् ॥ त्रि० साल्वदे
 शजी । साल्वेषु भवः । कच्छादि
 भ्यश्चेत्यण् ॥ यथा० साल्व पद
 तित्रंजति ॥
 साल्वक । त्रि० साल्वदेशजेत्राज्ञाणा
 दौ ॥ शवि ॥ यथाश्वाम् ॥ सा
 ल्वेषु जाता । अपदातीसाल्वादि
 ति० गीयवाग्वोश्चेति बहुञ् ॥
 साल्वती । स्त्री० नाव्यवृत्ती ॥
 साल्वहा । पु० श्रीकृष्णे ॥
 साल्वेयः । पुं० नृपान्तरे ॥ तस्या
 पत्न्ये ॥ साल्वेयस्यापत्यं • राजा

सावर .

वा । साल्वेयगात्र्यादिभ्याश्चैत्यञ् ॥
 सावधान .। त्रि० समाहितान्त क
 रणे ॥ अश्वधानेन सहसर्त्तमान ॥
 सचेतने ॥
 सावन । पुं० यज्ञकर्मातिः । यजमाने
 ॥ प्रचेतसि । वरुणे ॥ दिवसवि
 शेषे । यथा । खरमरोच्य दयद्वय
 जान्तर यदिह सावनसप्तदिनस्फुट
 म् ॥ अपिच । अष्टारात्रेणैकेन
 सावनेादिवसः स्मृतः । इति ॥ त्रिं
 शदिनात्मकेमासे ॥ त्रिंशतासौ
 रदिवसौ सावनः परिकीर्तितः
 । न० सवनसम्बन्धिदिने । सीम
 यागिसवनत्रयस्याष्टारात्रसाध्यत्वात्
 तत्सम्बन्धिदिन सावनमितिमाध
 वाचाध्यः ॥
 सावयवम् । न० व्यक्ते ॥ अवयवनम
 वयवमिथः सङ्गेषः मिश्रणसं
 योगकृतियावत् । अप्राप्तिपूर्विका
 प्राप्तिः संयोगे तेन सह वर्तते तद्व
 तिसावयवम् । तथाहि० पृथिव्याद
 यः परस्परं संयुज्यन्ते • एवमन्ये
 पि । नतु प्रधानस्य बहुधादिभिः
 संयोगस्तादात्म्यात् । नापिसत्त्वर
 जस्तमसान् परस्परं संयोगीऽप्राप्ते
 रभावात् ॥ त्रि० अवयवविशिष्टे ॥
 सावरः । पुं० मृगविशेषे ॥ न० त
 न्मांसि ॥ यथा । मांससावरसम्भूतं
 पाचितं बहुधाहूते । विसवारीषवा

सावित्रीक .

कीर्णोद्दिष्टसैन्धवसन्भूते ॥ बलपुष्टि
कररुच्यविष्टमिश्ररुपाचनम् । सा
वरपललशीतसुखादुक्तफलान्मतम् ॥
रसेपाक्षिवमधुररक्तपित्तनिवारणम्
तदभुक्त्वाशर्कराभूयोभक्षणाग्रक
ल्पते ॥ भावप्रकाशिपि । सावरपञ्च
लस्त्रिगुणशीतलगुरुचक्षुतम् । रसे
पाक्षिवमधुररक्तपित्तनिवारणम् ॥
वि० भवरेणसाहते ॥

सावर्ण्यः । पु० अष्टममनौ ॥ यथो
क्ता देवीभागवती । छायासंज्ञासुती
थीसौधितोयः कथितोमनु० । पू
र्वजस्यसवर्णोसौसावर्ण्यो न कथ्य
त इति ॥

सावर्ण्यः । पु० सूर्यतनये । अष्टम
मनौ ॥ अष्टमेत्तरभायातीसावर्ण्यं
भवितामनु० ॥ सवर्णयाचपञ्च
म । अतश्चञ्च० इत्यधिकारी० बाव
हादिभ्यश्चेति० इञ् ॥ यथा । अथ
जस्यवैवस्वतमनी । सम निवर्ण्यं
तिसावर्ण्यं । यथोक्ता विष्णुपुरा
णे । छायासंज्ञासुतीथीसौधितो
यः कथितोमनु० । पूर्वजस्यसव
र्णोसौसावर्ण्यो न कथ्यत इति ॥
शिवविशिष्टे ॥ यथा । बोध्यसाव
र्ण्येगीत्यदीरौव्यवर्णभागावजाम
दगत्याप्रवतः प्रवराइत्युदाहृत
म् ॥

सावर्ण्यकः । पु० मन्वेत्तराक्षरी ।

सावित्री

सावर्ण्यः कः प्रकाशायस्मिन् ॥
अष्टममनौ । सावर्ण्यं किमात्मनो
भवान्भुविभविष्यतीत्युक्तं ॥

सावित्रः । पु० यक्षरे ॥ वसौ ॥ त्रा
क्षणे ॥ सूर्ये ॥ गर्भे ॥ न० यज्ञोप
वीते ॥ सवितुरयम् । तस्मैदमि
त्यम् ॥

सावित्री । स्त्री० स त्वदेवोयसश्च
द्राजपतृन्यम् । मद्रदेवोवाश्रय
तिराजकन्यायाम् ॥ ब्रह्मपतृन्या
म् । सवितुः पुत्रन्याम्पतृन्या
मातायाम् । उमायाम् । तन्ना
मकारणयथा । विद्मोरर्चितादे
वीदेवगेषुपुत्रिता । भावशुभ
स्वरुपास्तुसावित्रीतिनसास्मृतीतिडे
वीपुराणे ४४ अध्यायः ॥ साव
र्याम् ॥ सर्वलोकप्रसवनात्सवि
तास्तुकोत्पत्तिः । अतस्तदेवतादेवी
सावित्रीत्युच्यतेततः । विदप्रसव
नाच्चापिसावोवीप्रोच्यतेबुधेरिति
ब्रह्मपुराणे ब्राह्मणप्रशंसानामाध्या
यः ॥ समुध्यायामन्यत्रसमयेच
त्वत्तसावित्रीजपः सायंप्रातर्गीमा
दिरूपयासकोयज्ञियवाचस्तथा ।
त्यक्तोवास्तव्यः सवित्रीवैश्योपि सज्ज
नेषु निन्दागच्छतितस्मात्स्वक वीसा
वित्रीजपस्तथास्तुनक्षत्रजित्सवितु
रियम् । अथ । कोप् । पुण्यो
पप्रसिध्दार्थानयाम् ॥

साहस .

सावित्रीव्रतम् । न . ज्येष्ठकृष्णचतुर्द

श्यामसूक्तौकस्ये नियमविशेषे ।

वटसावित्री . इ . भाषाप्रसिद्धे ॥

सावित्रीसूत्रम् । न . यज्ञोपवीते ॥

साशङ्क । त्रि . सभये ॥

साशूक । पु . कम्बले । इ . हारा
बली ॥

साशुधी । स्त्री . श्वश्रुम् इ . वि .
शेष . ॥

सास । पु . चापविशेषे ॥ चा . सेन
धनुषासहवर्तते । तेनसहेतितुल्य
व्रीहि . ॥

सासि . । त्रि . सखडगे ॥ सहासि
नावर्तते । तेनसहेतितुल्ययोगवृ
त्तिवृत्तीहि ॥

सासुसु । पु . सवाणे ॥ असुसुभि
वाणे सहति ॥

सास्थित कर्त्तुम् । न . कर्त्तुम् ॥ इ .
त्रि . प ॥

साक्षा । स्त्री . गलकम्बले । गवाङ्
गलस्थितकम्बलकृतिमांसि ॥ स
क्षि । वसस्वप्ने । राक्षासाक्षेति
साधु . ॥

साहङ्कार . । त्रि . गर्भयुक्ते ॥

साहचर्यम् । न . साहित्ये । एकत्रि
यान्वयित्वे । सामानाधिकरण्ये
एकाधिकरणवृत्तित्वे ॥ सहचरस्य
भाव . ॥ व्यञ्ज . ॥

साहस । प . अग्निविशेषे । यथा .

साहसिक .

प्रायश्चित्ते विधुश्चैवप'कयज्ञे तुसा

हस । लक्षणेमेतुवर्जि सात्की

टिहोमेशेहुताशन . ॥ इतितिथ्या

दितत्त्वम् ॥ दमे । दण्डविशेषे ॥

साविधिायथा । प्रथम साहस

स्मृत । मध्यम पञ्चविंशति :

सहस्रनृत्वेवचोत्तम । सीमातु

सहस्र दण्डन्तुमेवात्पूर्वन्तुसाह

सम । भयावृद्धीमध्यमौदख्यौमे

व्यात्पूर्व्वं चतुर्गुणमितिभाववि

साक्षिप्रकरणे ८ अध्याय . ॥ न .

वलात्कारकृतकार्ये । वलात्समस्य

क्रियमाणे पादव्यादौ ॥ तथाचना

रद । सहस्राक्रियतेकमयत्कृष्टि

हलदपिते । तत्साहसमिति

प्रीति सहोपलमिश्रयते । मनुष्य

मोरण स्तियपरदाराभिसर्ग्यम् ।

पादव्यमन्दतश्चैवसास पञ्चधास्मृ

तमिति ॥ दुष्कृतकर्मणि ॥ अवि

मृष्यकृतौ । पञ्चादीपमनाक्षिच्यक

रणे ॥ हेके ॥ जीवानपेक्षितकर्म

णि । सहसिबलीभवम् । तत्रभव

इत्यण् ॥ शास्त्रत्यागे

साहसाङ्क . । पु . विक्रमादिस्वभूष

तौ ॥ साहसिके ॥

साहसिकः । पु . चौरः । अविचार्य

कारिणि ॥ बलीनष्टदहधनादि

ग्रहणकारिणि ॥ अन्तराज्ञावमान

कार्या । यथाहमनु । ऐन्द्र स्थान

साहस्र .

मभिप्रेक्ष्य यमसाधयमव्ययम् । नी
 पित्तं तद्वयमपिराजासाहसिकनर
 म् ॥ बाग्दुष्टोत्तस्कराद्यैर्बदयड
 नैवचिह्नं सत । साहसस्यनर
 कर्ताविज्ञेयः पापकृतम् ॥ सा
 हसिपत्तमानन्तुधिमर्षयतिपार्थिव
 । सविनाशत्रयस्याशुविज्ञेयपाधि
 गच्छति ॥ नमित्तकारणाद्राजाविपु
 लाहाधनागमात् । ससुत्तुनीतसा
 हसिकान्सर्वभूतभयावहानिति
 ॥ सहसावलीनवर्तते । शोणसस
 हिम्भसावर्ततद्वतिठक् ॥
 साहसिक्यम् । न० सहसाप्रवर्तने ॥
 साहसिककर्मकर्म । ब्राह्मणादित्वा
 त्प्यञ् ॥
 साहसी । वि० साहसान्विते ॥
 साहसः । पुं० सहस्रसङ्ख्याकगजा
 दिसैन्यवति ॥ सहस्रवल्गमस्य ।
 अथ विध्यञ् ॥ न० सहस्रहन्ते
 सहसायांसमूह । भिक्षादिभ्योऽ
 ण् ॥ सहस्रमात्रे ॥ सावेऽण् ।
 यथा । हस्तिं सहस्रसङ्ख्यकलिमा
 धायपदयोर्यदेकीनेतस्मिन्ननुद
 व्रजेवकमलमिति ॥ वि० सहस्र
 गुणाधिके ॥ यथा । विधियज्ञाज्ज
 पवन्तीविशिष्टोद्गभिर्गुणे । उपा
 श्रुः कान्ततगुणः साहसीमान
 सङ्गतवति ॥ सहसीवतीति ।
 यतमानविभक्तिकसहस्रवसनाद-

सिह

अ " सहस्रसम्बन्धिनः ।
 साहस्यकम् । न० तोयविशेषे ॥
 साहस्यवम् । न० तोयविशेषे ॥
 साहायकम् । न० साहाय्ये ॥ सहा
 यक्यकर्मभाषिणी । सहायाहेतिवु
 ञ् । शोषधङ्कुरपीतमाह्व
 तिवा ॥
 साहाय्यम् । न० सहायतायाम् ॥
 सहाय्यकर्मभाषिणी । ब्राह्मणा
 दित्वात्प्यञ् ॥ साहाय्यवरयामा
 सितिधया ॥
 साहित्यम् । न० मेलने ॥ सहितस्य
 भावः । प्यञ् ॥ तज्जलपयथा ।
 परस्परसापेक्षायां तुल्यरूपाणां युग्म
 पदेकत्रिबन्धनित्वासाहित्यमिति
 आहविशेषः ॥ एकत्रिबन्धनित्वा
 ना ॥ समुप्युक्ततरुसङ्ग्रमादि
 पत्ये । काव्ये ॥
 साह्यम् । न० साहाय्ये ॥ सहस्यः
 सहायवापी । राजसानीधिसाहा
 यक्याद्यप्रधर्मे कृतरामायणव-
 र्णनात् ॥ सहितस्ये । मेलने ॥
 साह्यः । पुं० समाज्ये ॥
 सिह । पुं० मृगीन्द्र । पञ्चाक्षे ।
 कण्ठिरे ॥ महासिंहि । हिमपि
 । हिसिंहिसाधाम् । पञ्चाक्ष
 । पृषोदरादिः ॥ सिहः प्र
 सुखानां पातने सुहृत्समाह । यो
 यमीष्वधुनिमन्त्र्याह्वानामक्रिमे

सि हनाद

बलवृभगं कभैन्द्रे । कम-
पालममुख हिसपूवै पुण्डरीकमु
खहेतिनखानाम ॥ इति ॥ पं
समराशौ । तल्लग्नोत्पन्नस्यफनमा
ह सि हनन्नेसमुद्रूतोभोगीश्वर
विमदंन । स्वल्पोदरोत्पुत्रस्य
सिंहाङ्गीगजविक्रम ॥ उत्तरस्य
स्मृत श्रेष्ठे । रत्नश्रीभाङ्गने ।
अहंतां ध्वजि ॥ सिद्धति । विषय
रथे । सिचि । स ज्ञायाहनुमीक
स ।

सिहकील । पु० पूर्वाजने । म
झुचोषि ।

सिहकीशर । पु० बकुले ॥ सिह
सटाय म् ॥

सिहतल । पु० सहतले । सव्यद
विषया पाण्ड्योर्मिलितयोर्विस्तृ
ताङ्गुल्यो । प्रतले ॥ सिहस्थेव
तलमच ॥

सिहतुण्ड । पु० सौहृण्डे । कुट्टा
म् ॥

सिहदूरन न० प्रवेशद्वारे प्रवेश
ने । सिहपील० इ० भा० प्र० ॥
द्वारायेस्तम्भापरिचिते । तीरथे ॥

सिहध्वनि० । पु० सिहशब्दे ॥

सिहनाद० । पु० युद्धेसैन्यानायाऽ
हङ्काररत्न । ससिहनाद । कुट्टा
याम् ॥ सिहवज्रदनम् । णद०
। घञ् ॥ सिहनादिभटानाह

सिहल

सिहवज्रदनस्मृतम् ॥ गजयूथ
दयं नात् । तल्लगाय० यथासिहस्य
नादस्तथ० परबलभङ्गाय० स्तोत्रम् ।
हविष्ठहयेचयोरारव ससिहनाद
॥ कलहसाख्येकन्देभेदेगुग्गुली ॥
सिहनादिका । स्त्री० दुरालभाया
म् ॥

सिहपणी । स्त्री० वासकी ॥

सिहपुच्छ पु० वासकी ॥

सिहपुष्पिका । स्त्री० चित्रपणिका
याम् । कुट्टाकुलिया० इ० गौ०
भा० ॥

सिहपुष्पी । स्त्री० पृश्नपर्णाम् ॥ सि
हपुष्पाकारपुष्पत्वात् । उग्रमाना
त्पक्ष चपुष्पाच्चेतिङीष् ॥ म० य
पर्णाम् ॥ वासकी ॥

सिहपुष्पी । स्त्री० पृश्नपर्णाम् ॥

सिहमुखी । स्त्री० वासकी ॥

सिहयाना स्त्री० दुर्गाशाम् ।

सिहरथा । स्त्री० दुर्गाशाम् ।

सिहल । पु० जम्बुद्वीपस्थोपद्रोपप्र
प्रमेदे । सिहोन० इ० गौ० दे

प्र० । देवविशेषि । यथा । दक्षिणे

ऽवज्जिमाहेन्द्रमलयकट्यमूकका

विचकूटमहारण्यकास्त्रीसिहलकीक

या इति । देशान्तरेपिच । मरुदे

शात्पूर्वभागिकामाद्रेर्दक्षिणेशिषि ।

सिहलाक्षोमहादेश । सर्वदेशोत्तमो

त्तम इति ॥ न० पिपत्ति । रङ्गे

सि हस हनन .

त्वचे ॥ दालचीनी • इ • मा • ॥
 सिहलस्था । स्त्री • सैहल्याम् ॥ चि •
 सिहलदेशवासिनि ॥
 सिहलास्थ न । पु • तालवृक्षसदृश
 वृक्षविशेषि । प्रोत्फले ॥
 सिहलील । पु • रतिबन्धविशेषे ॥
 यथा । लिङ्गीपरिस्थितानारीभू
 मीदत्त्वापदद्वयम् हृदयेदत्तहस्ता
 चसिहलील प्रकीर्तित ॥ लि
 ङ्गीपरिस्थितानारीकान्तोरस्थपदद्व
 या । हृदयेदत्तहस्ताचसिहलीला
 प्यसार्वापि ॥
 सिहवाहिनी । स्त्री • दुर्गायाम् ॥
 यथा । सिहमारुह्यकल्पान्तिनिह
 तीमश्वाद्यथा । महिषघ्नौततोदे
 वीकन्यावैसिहवाहिनी ॥
 सिहविक्रान्त । पु • अश्वोदये ॥ बि •
 सिहतुल्यविक्रमवति ॥
 सिहविघ्नो । स्त्री • माघपर्यायम् ॥
 सिहविलोकिताम् । न • माघाशुताना
 रे ॥ शृणुसिहविलोकितावृत्तवरवर
 यमकमने । हरपदधरम् । धरणी
 पतिमानसमधिकलितक्षिलवेदचतु
 ष्कनगणललितम् ॥ यथा । दिवसा
 दवसादिततिमिरवनवनजाबलिषो
 धनिसर्गधनम् । धनदेन्दुक्रतान्तापा
 शिनमितम्मितभुवनतलनमदिवस
 कृतम् ॥ सिहविलोकिती ॥
 सिहसहनन • । बि • वराहकूपीपति

सि हिका

॥ सिहसहनन सखाद्योदिसर्वा
 वसुन्दर ॥ सिहस्येवसहननदेही
 ऽस्य । रुटिशब्दीयम् ॥ न • सि
 हस्यसम्यग्वधे ॥
 सिहसीन • । पु • वृत्ताहंतृपितरि ।
 सिहा । स्त्री • धमन्याम् ॥ नाडा
 म् ॥
 सिहाणम् । न • मण्डूरे । लाहमले
 ॥ सिहमानयति । अन • । कर्म
 यण् । पृषादरादि • ॥
 सिहाधिप । पु • सूर्ये ॥
 सिहानम् । न • मण्डूरे ॥ सिहव
 दनमिति । अन • अच् ॥
 सिहासनम् । न • हेममयेराजासने
 ॥ सिहवदासने ॥ सिहाकारमास
 नम । सिहवदासनम्वा ॥ परासन
 स्थीये । राजायेराजाचनिरासन
 सपरैर्हन्यतेसि हेरिवमतो गजाधि
 प • ॥ पु • रतिबन्धमेदे । यथा ।
 स्वजङ्घाद्वयबाधूचक्रत्वायै प्रोपदद्वय
 म् । स्तनीधृतारमेत्कामोवन्ध सि
 हासनामत ॥
 सिहास्य । पु • वासके ॥ सि हकास्य
 मस्य । सि हास्यसदृशपुष्पत्वात् ॥
 बि • सि हसमानमुखे ॥
 सिहिका । स्त्री • राहुमातरि ॥ कश्य
 पस्यगृहिणीतुसि हिकाराहुवास्तु
 तनयावजीजनत् । पूर्वजाहरिनि
 कृतकान्तरीदैवतीरभजानिपातित

सिकतामयम्

सिद्धिकात्मजः । पुं० राक्षसीवि
सिद्धिकासूनुः । पुं०

धनुदे ॥ वास्तुपुरुषे ॥

सिद्धनी । स्त्री० माचावृत्तान्तरे ।
यदिगाथातुर्यपदं विशतिमात्रं चगा
धिनोभवति । फणिपतिपिङ्गलभ
षिततद्विपरीतन्तुसिद्धिनीवृत्तम् ।
यथा । पर्याप्ताजलधाराविरमति
नचहन्तलोचनेजलधारा । जगमु
प्रसादमाशास्तदपिनमेभवतिजीवि
तस्याशा ॥

सिद्धी । स्त्री० कष्टकार्याम् । वा
तांकी ॥ वासकी ॥ राहुमातङ्गि
॥ दिनसिद्धि । द्विसो० पचाद्यच्
। पृषादरादि । गौरादि ॥
सुवर्णवर्णवराटकी ॥ मुद्गपर्या
म् ॥

सिद्धीलता । स्त्री० वृक्ष्याम् ॥

सिद्धावता । स्त्री० शर्कराखण्डेभ्यो
दे २४ । वसन्ततिलके ।

सिकता । स्त्री० सिकतिले० देशे ॥
सिकतास्यऽयम् । देशेऽनुबिलचौचे
ति० सिकताशर्कराभ्याम्बेतिविहि
तस्याशीलुप् । रुजि ॥

सिकताः । स्त्री० भूम्नि ॥ बालुका
याम् । सिच्यते । विरुद्धरथे ।
बाहुकादतच् । पृषादरादि ॥

सिकतामयम् । न० बालुकाभयदेशे
। सैकते ॥ सिकतानांविकारः ।

सिद्धन्

मयद्धैतयोर्भाषायामभवाच्छादन
योरितिमयट् ॥

सिकतावान् । चि० बालुकावहुलदेशे
सैकते ॥ अस्मप्रायमृदधिकदेशे ॥
सिकताऽस्यच् । मतुप् ॥

सिकति । ल० । चि० सिकतावति
॥ सिकताऽस्यच् । देशेऽनुबिलचौ
चेति० कूलच् ॥

सिक्तः । लि० अभिषिक्ते ॥ कृतसीच
ने । सैकाशये ॥ सिचि ता ॥
एकीमुनि कुम्भकुशायहस्तपात्र
स्यमूलेसखिलददान । अत्रस्यसि
क्तः ॥ पितरश्चतस्राएकाक्रियाद्व्य
थंकरौप्रसिद्धा ॥

सिक्थः । पुं० भक्तपुलाके । यासे ॥
न० मधूच्छष्टे । मैथ० सिथा०
इ० भा० प्र० गोम० इतिच । नो
ख्याम् ॥ सिच्यति । सिच्यतेवा ।
पिच० । पातुतुद्विचिरिचिसिचि
भ्यस्थक् ॥

सिक्थकम् । न० सिक्थे । स्वार्थेक् ॥
सिक्थवर्तिका । स्त्री० मधूच्छष्टव
र्तिकायाम् । सिक्थदीपे । सिक्
थस्यवर्तिका ।

सिद्धावम् । न० सिद्धाव्ये ॥
सिक् । स्त्री० वस्त्रे ॥

सिचयः । पुं० वस्त्रे ॥ जीर्णवस्त्रे ॥

सिद्धन् । चि० जपयति ॥ सिचिः
शब्दप्रत्ययः ॥

सितच्छदा

सिद्धिता । स्त्री० पिप्पल्याम् ॥
 सित । पु० शुक्रगन्धि ॥ अवदाते ।
 गौरवर्णं । बाणे । शरे ॥ न० चन्द
 ने ॥ रुप्ये ॥ मूलके । त्रि० समा
 स्ते । अवसितै ॥ शुक्रवर्णविशि-
 ष्टे । धवली ॥ वद्धे । वधा० इ०
 भा० ॥ ज्ञाते । सीयतेस्म । पिञ्
 वन्वने । त्त० । व्यतिस्य । धा० त्त ।
 व्यतिस्यतोतीक्ष्वा ॥ सिनीतिवा
 । अस्मिन्वृषिभ्य त्त ॥ समा-
 ज्ञप्ते ॥

सितकण्टा । स्त्री० श्वेतकण्ट-
 सितकण्टारिका) कार्याम् ॥

सितकण्ठ । पु० दाह्यूपजिषि ॥
 सितकरः । पु० चन्द्रे । कर्पूरे ॥
 सितकर्णी । स्त्री० नासके ॥
 सितकुञ्जरः । पु० इन्द्रे ॥ इन्द्र-
 गजे ॥
 सितगङ्गा । स्त्री० कामरूपप्रसिद्धन
 दौविशिषि । स्वर्णदाम् ॥ इ० का-
 लिकापुराणम् ॥
 सितगुञ्जा । स्त्री० श्वेतगुञ्जायाम् ।
 काक्षपीणी ॥
 सितचिह्नः । पु० बालुकागर्दभ
 ल्ये ॥
 सितच्छत्रम् । न० नृपच्छत्रे ॥
 सितच्छा । स्त्री० शतपुष्पायाम् ॥
 सितवद्धंशुभ वाक्चमस्त्रा ॥

सितवर्षाभू

सितच्छत्रित । त्रि० श्वेतच्छत्रयुक्ते ॥
 सितच्छद । पु० हसि ॥ श्वेतच्छद
 विशिष्टे ॥ त्रि० सिताः शुभा । छ
 दायस्य ॥
 सितच्छदा । स्त्री० श्वेतदूर्वायाम् ॥
 सिततुरगः । पु० अर्जुनाख्यपा-
 ण्डवे ॥
 सितदर्भः । पु० श्वेतकुशे ॥
 सितदीप्यः । पु० श्वेतजीरके ॥
 सितधातु । पु० कठिन्वाम् ॥
 सितपद्मः । पु० हसि । शुक्रपत्रे ॥
 त्रि० तर्जति ।
 सितपर्णी । स्त्री० अर्कपुष्पिकायाम् ॥
 सितपाटलिका । स्त्री० काष्ठपाटला
 याम् ॥
 सितमुङ्खा । स्त्री० श्वेतशरपुङ्खा
 याम् ॥
 सितपुष्पः । पु० तमरवर्षे ॥ श्वेत-
 रोहिणी ॥ काशिः । न० कौवर्णीसु-
 स्तके ॥
 सितपुष्पा । स्त्री० मञ्जिकायाम् ॥
 सितपुष्पो । स्त्री० श्वेतापराजितावा-
 म् ॥ नागदन्त्याम् ॥
 सितमरिचम् । न० शिबुबीजे ॥ शु
 भमरिचे ॥
 सितमाणः । पु० राजमाषि ॥
 सितरञ्जनः । पु० पीतवर्णे ॥
 सितरश्मिः । पु० चन्द्रे ॥
 सितवर्षाभूः । पु० पुनर्नवायाम् ॥

सिता	सितालकं .
सितवाजी । पुं० अर्जुने ॥	सितांशु । पु० चन्द्रे ॥ कर्पूरे ॥
सितशिशपा । स्त्री० श्वेतशिशपा याम् ॥	सितांशुतैलम् । न० कर्पूरतै ले ॥
सितशिविकः । पु० गोधूमे ॥	सिताखण्डः । पु० मधुशर्करायां ॥
सितशूरण । पु० वनजौष्ठे ॥	सिताङ्ग । पु० बालुकागडमल्ले ॥
सितसर्पप । पु० रघोष्ते । सिषा ये ॥	सिताङ्ग । पुं० श्वेतरोहिते ॥
सितसायका । स्त्री० श्वेतशरपुङ्खाया म् ॥	सिताजाजी । स्त्री० श्वेतजीरके ।
सितसारः । पुं० शालिष्ठ्याके ॥	सितादि । पु० गुडे ॥ सिताया आदिः ॥
सितसारक । पु० तिन्दुके ॥ शा लिष्ठ्ये ॥	सिताननः । पुं० गरुडे ॥
सितसिद्धी । स्त्री० श्वेतकण्टकार्या म् ॥	सितापाङ्गः । पु० मयूरे ॥
सितसिन्धु । स्त्री० गङ्गायाम् ॥	सिताब्जम् । न० श्वेतकमले ॥
सिता । स्त्री० शर्करायाम् ॥ सिने ति । पिञ्ज वन्धने । अस्त्रिष्टुषभ्य क्त । टाप् । शुभ्रवर्णत्वात् ॥	सिताभ । पु० कर्पूरे ॥
खण्डतुल्यसिकतारूप सुश्वेत शर्करा सिता । सितासुभधुरारुच्यावात पित्तासदाहृत् ॥ मूर्च्छाहृद्ज्वरा नृहन्ति सुशीताशुक्रकारिणी ॥ मञ्जरी म् ॥ तेजान् ॥ जपायाम् ॥	सिताभः । पु० हिमबालुकायाम् । कर्पूरे ॥ सित श्वेत्य० बन्धन वा ० चन्द्र वा० अभति । अभगतौ । कर्मण्यम् ॥ शुक्रत्वात् । सिता भमिववा ॥
गिरिजातापराजितायाम् ॥ वा कुच्यम् ॥ चायमाणायाम् ॥ मये ॥ पिङ्गायाम् ॥ विदार्या म् ॥ सितकण्टकार्याम् ॥ श्वे तदूर्वायाम् ॥ चन्द्रिकायाम् ॥ कुटुम्बिन्याम् ॥ गङ्गायाम् ॥	सिताभकम् । न० कर्पूरे ॥
	सिताम्बर । पु० श्वेतश्चपरिहि तव्रतिनि ॥ वि० शुक्रास्त्रव ति ॥
	सितांभोजम् । न० शुक्रपद्मे । पु ण्डरीके । सित शुक्रक्षतदम्बोज म् ॥
	सिताल्लङ्का । पु० श्वेततुल्यस्याम् कुठेरके ॥
	सितालता । स्त्री० श्वेतदूर्वायाम् ॥
	सितालकं । पु० श्वेतमन्दारे ॥

सितापलः

सितालिकटभौ । स्त्री० श्रुतकिण्वी
वृक्षे ॥

सितावर । पुं० सूचीपत्रके । श्री
वारके । सिरिवाराकृतित्यातीयाक्षी
। सुनिषक्ते ॥

सितावरी । स्त्री० वाक्कुच्याम् ॥

सितासित । पुं० बलभद्रे । इला
युधि ॥

सिताह्वय । पुं० श्वेतश्रियौ ॥ श्वे
तरोहिते ॥

सितैश्व । पुं० श्वेतैश्वौ ॥

सितेतरः । पुं० कृष्णशाली ॥ कु
लत्वे ॥ कृष्णे ॥ त्रि० कृष्णवर्ण
वति ॥

सितेतरगति । पुं० बङ्गी ॥

सितोद । पुं० सरोविशेषे ॥ वि
पुलाख्यस्याद्रे मूलैवेभ्राजाख्यवनत
वसितोदकनामसरः । यदकं का
न्तिभिरजैर्मण्डितसुरैरासीव्यते ।
तदुक्तम् । वैभ्राजवैपुलेमूलसितो
दद्वज्जदोत्तमः । देवैर्निषेव्यते क
ञ्च कामलैरश्रुमत्प्रभैरिति ॥ सि
तमुदकयस्य । उत्तरपदस्यैच्छुद
कञ्जोदादेशः ॥

सितोदक । पुं० सिते दे । स्वा
र्थेकः ॥

सितोदरः । पुं० कुबेरे ॥

सितापल । पुं० स्फुटिके ॥ वि
जाधातौ ॥ सिताक्षामि । मि

सिद्धः

श्री० श्रीला० इ० भाषाप्रसिद्धा ॥

सितापला । स्त्री० शकंरायाम् ॥
शकंराविकारमेदे । मिश्रीतिलौ
कविश्रुते ॥ सितापलासरालघौ-
वातपित्तहरीहिमा । यथायथाहि
नेर्मल्यमधुरत्वं तथातथा ॥ केह
लाघवशेखानिसरत्त्वञ्च तथातथा ॥

सिद्धः । पुं० व्यासादौ ॥ देवयानि
विशेषे । अणिमादिगुणोपेतैवि
श्रवावसुप्रभृतौ ॥ विष्कभादियो
गान्तरगतयोगविशेषे ॥ तज्ज्ञात
सफल यथा । जितेन्द्रियः सर्वं
कलानिधानोगौरोतिशूरामधुरी
विनीतः । सख्योपपन्नः कृतभू
रिमेगीयस्यप्रसूतौकलसिद्धयोग
। इति ॥ गुडं यस्येधौतुः इति
सिद्धः पिधुहिंसासराह्योः । ग
त्यर्थकर्मकेतिकर्तारित्ताः । सि
धिरस्यास्तौतिवा । अशंयाद्यच् ॥
कृष्णाधत्तूरे ॥ व्यवहारे ॥ रे ।
शब्दगुणोमीत्यादिव्यवहारेणप्रसि
द्धे । न० सैन्धवलवणे ॥ त्रि०
थीमिनि ॥ जन्मनैवविनाप्रय
वन्धमज्ञानधैरग्यैश्वर्यातिशय
प्राप्ते ॥ पूर्णमनोरथे ॥ अधिग
तपरमार्थे ॥ पुत्रभृत्यादिभिः
सहायैः सम्यक् ॥ प्रसिद्धे ।
नित्ये ॥ यथासिद्धादौ । सीद्
धापृथिवी । सिद्धमाकाशमिति

सिद्धपीठ :

॥ कार्येष्वपि वर्तते । तद्यथासि
दधमोदनं सिद्धं . सूप . सि
द्धीयवागुरिति ॥ मुक्ते ॥ नि
पन्ने । पक्के ॥ सिद्धतिष्ठ ।
विधुसरादधी । त् . । सिद्धी
साधनाप्रयोग ॥ सर्वभूतादीनि
श्राद्धिष्ठानेपरमेश्वरे ॥ सत्यया
लब्धात्मकविघटादिसिद्धमित्युच्य
ते . परमात्मा तु . सर्वदा लब्धस
त्तत्त्वक सङ्कोचकप्रमाणाभावा
दितिनित्यनियन्त्ररूपत्वात्तस्यसिद्ध
धत्तुच्यते ॥ सिद्धिर्मीचीज्ञान
भातदुभयमीश्वरस्यस्यत सिद्धध
त्तनन्याधीनसिद्धधत्तात्सिद्धीना
॥ सिद्धिर्बिभ्रष्टे ॥

सिद्धक . पु . बालवृद्धे ॥ मित्र
वारे ॥

सिद्धकामेश्वरी . स्त्री . कामाख्याया
पञ्चमूर्त्त्यन्तगतप्रथममूर्त्ती ॥

सिद्धकीरल . पु . कीरलदेशान्तगतं
तद्देशविशेषः ॥

सिद्धगङ्गा . स्त्री . मन्दाकिन्याम् ॥

सिद्धवज्रम् . न . काञ्चिके . पक्क
सीये .

सिद्धदेवः . पु . शिवः ।

सिद्धधातु . पु . पारदे .

सिद्धपीठ . पु . सिद्धस्थाने ॥

यथा । जानास्यवलिपत्रमेवा

कीटिसकल्यक . महाविद्यालय

सिद्धसाधनः

कीटि . सिद्धपीठ . प्रकीर्ति
तद्वति ॥

सिद्धपुरम् . न . भूगोलयाधिदेश
विशेषः । तन्वीरकुरुवर्षात्तनिर
वदेशेति . यथा । लङ्काकुम्भमेव
मकीटिरया . प्राक्पश्चिमैरामक
पत्तनस्य । अधस्ततः सिद्धपुरं सु
मेद . सौम्येऽथवाभ्यवृत्तवानलस्य
॥ कुहलपाद . नारितानितानिद्या
नानिषट्गोलविदीवद्वन्ति ॥

सिद्धपुरी . स्त्री . सिद्धपुरे ॥

सिद्धपुष्प . पु . करवीरवृक्षः ॥

सिद्धप्रयोजन . पु . गौरसर्पः ॥

वि . लब्धकार्ये ॥ सिद्धप्रयोज
नयेन . यस्याः ॥

सिद्धमन्त्र . पु . सिद्धिप्राप्तमन्त्रे ॥

सिद्धोदक . पु . तद्वराजीहवस्य
वर्द्धे ॥

सिद्धयोगिनी . स्त्री . योगिनीविशेषः ।

सिद्धरस . पु . पारदे . रसे . वि .

व्याधिप्रभृतिषु . सिद्धसासौर

सस्य ॥ सिद्धोरसीयेषाम् ॥

सिद्धविद्या . स्त्री . दुर्गावाम् . म
हाविद्यायां ॥

सिद्धसङ्घः . पु . कपिलादिसिषा
नांसमूहः ॥

सिद्धसखिलम् . न . काञ्चिके ॥

सिद्धसाधनः . पु . गौरसर्पः ॥

न . सिद्धसाधनस्य साधने . सा

सिद्धान्तः .

ध्यत्स्वानिश्चयेसत्त्वेऽप्यनुमाने ॥
 सिद्धसिन्धु । स्त्री० धर्मद्रव्याम् । ग
 द्वायाम् । अकाशमद्वायाम् ॥
 सिद्धनांसिन्धुः ॥
 सिद्धसेन । पु० कात्तिकेये ॥
 सिद्धसेवित । पु० भैरवे ॥ चि०
 कपिलादिसिद्धोपासिते ॥
 सिद्धा । स्त्री० ऋद्ध्याज्ञयौषधी ॥
 सिद्धिरस्त्यस्याम् । अशंभाद्यधि
 टाप ॥ योगिनीविशेषि ॥
 सिद्धान्तः । पु० वक्तृतात्पर्यविष
 यावधारणे ॥ पूर्वपक्षे निरस्तसिद्ध
 पक्षस्थापने । वादिप्रतिवादिभ्यां
 निर्णयार्थे ॥ सिद्धान्तोक्तयति
 गीतमीयथा । तन्त्राधिकरणाभ्यु
 पगमसंस्थितिः सिद्धान्त इति ।
 अचार्थः । तन्त्रशास्त्रतदेवाधि
 करणप्राप्तकतयायस्य । तादृशीया
 भ्युपगमः । तस्यसमीचीनतयाऽस
 ययरूपतयास्थितिः । तथाचशास्त्रि
 तार्थनिश्चयः सिद्धान्तः । अत्र
 चाभ्युपगम्यमानार्थः सिद्धान्त इति
 भाष्यम् । अभ्युपगमः सिद्धान्त इ
 तिवात्तिकटौका । नचात्रविरोध
 शङ्कनीयः । आचार्ये परिहृतत्वा
 त् । तथाचपिसूचीनिबन्धः । अ
 र्थाभ्युपगमयोग्यप्रधानभावस्थवि
 त्वात्तन्त्रत्वात् । अर्थाभ्युपगमोऽभ्यु
 पगम्यमानोवाच्यः सिद्धान्तः । सि

सिद्धयिका

नसूत्रभाष्यवार्त्तिकटौकासुनविरो
 धः । अत्रचभाष्यानुसारात्सर्वत
 न्नप्रतितन्त्राधिकरणाभ्युपगमः सि
 द्धान्तान्त्यतमः । सिद्धान्त इति
 सूचार्थ इति तु न युक्तम् । अयिमसू
 चानुत्थानापत्तेः । तन्त्रसिद्धान्त
 त्वेन ह्यमनुगम्यतवाधिकरणाभ्यु
 पगमान्यतमसिद्धान्त इति कश्चित्
 ॥ २६ ॥ सिद्धोक्त विभजते । स
 र्वतन्त्रप्रतितन्त्राधिकरणाभ्युपगम
 स्थितो नामर्थान्तरभावात् ॥ २७ ॥
 सचतुर्विध इति शेषः । सर्वतन्त्रा
 दिसंस्थितो नामर्थान्तरभावात् । भे
 दादित्यर्थः ॥ २७ ॥ सिद्धान्तो
 ॥ सिद्धोऽन्तो निश्चयेऽयस्मिन् ॥
 नविध्वंशोतिर्यग्येषु । ब्रह्मसू
 र्यसामुद्रस्यतिगर्गनारदपराशरपु
 ण्ड्रस्यत्रिष्टुप्सिद्धान्तेषु ॥
 सिद्धान्ताचारः । पु० बामोचारा
 दुत्तमचाचारविशेषः ॥ यथा । आ
 त्मानदेवतामत्त्वायजिह्वेऽश्वमान
 सेः । सदाशुद्धः सदाशांतः सि
 द्धाताचार उच्यते । इत्याचारभेद
 तन्त्रम् ॥
 सिद्धान्तो । पु० मोमांसके ॥ सि
 द्धान्तो विद्यतेऽस्य ॥ इति ॥
 सिद्धापगा । स्त्री० स्वर्णद्वयम् । ग
 द्वायाम् ॥
 सिद्धायिका । स्त्री० विजयासनदेव

सिद्धासनम्

ताविशेषे ॥

सिद्धार्थः । प० विष्णोः ॥ सिद्धो
निर्वृत्तो निष्पन्नः काश्चिन्मार्थोऽ
स्य । आत्मकमत्वादिति ॥ रजो
मन्ते । सितसर्पणे ॥ शाक्यसिद्धे ।
श्रीद्धिदनी ॥ वृत्ताहंत्पितरि ॥
जिननमस्विटीवृत्ते ॥ सिद्धार्थोऽ
स्मादस्मात् ॥ बत्सरविशेषे । तत्
फलमयथा । सायपूर्णा स्मृतामे
घावहुसस्याचमेदनी । निष्ठुरापा
थिबादेविसिद्धार्थे च वरानने ॥ ५३
॥ वि० प्रसिद्धार्थे ॥

सिद्धार्था । स्त्री० वृत्ताहंन्मातरि ।
सिद्धासनम् । न० ब्रह्मणि ॥ सिद्ध
यत्सर्पभूतादिविश्वाधिष्ठानमव्य
यम् । यस्मिन्सिद्धा समाविष्टा
स्तद्सिद्धासनमिदम् ॥ सिद्धस्य
तदासनम् । सिद्धानामासनम् वा
। कर्मधारयतत्पुरुषाभ्याम् । ब्रह्मै
वेत्यर्थः । योगिनामासनविशेषे ॥
यथा । योनिस्थानकमङ्गुलमूलवटि
त कृत्वा हठं विन्यसेन्मिदं पादमथै
कमेव हृदये कृत्वा समविधत् ॥ स्था
युः । स यमितेन्द्रियोऽचलहृशमश्न
न्भुवोरन्तरेतिष्ठ देतदतौ योगि
सुखं सिद्धासनं प्रोच्यते ॥ इति
॥ योनिस्थानकमिति ॥ एकपादमू
लालङ्गमूले । द्वितीयपादमूलवृक्षणा
धत्तव्यम् ॥

सिद्धिः

सिद्धिः । स्त्री० निष्पत्तौ । प दुकाया
म् ॥ अन्तर्ध ॥ वृद्धौ ॥ ऋद्धौ
नामीषधी ॥ दुर्गायाम् ॥ सम्पत्तौ
। योगे । साङ्ख्यानामष्टविधसि
द्धौ । यथा । ऊह शब्दोऽध्ययन
दु खविघातास्त्रयः सुवृत्ताप्ति
। दानस्यसिद्धयोष्टौ । विद्वन्म
नस्यदु खस्यचित्वात्तद्विघाताच्च
यद्वति । इमामुख्यास्तिस्रः सिद्ध
यः । तदुपायतया चैतरांगीश्वरः
पञ्चसिद्धयः । ताश्चपिहेतुहेतुम
तयव्यवस्थिताः । तदाद्याध्ययन
लक्षणासिद्धिहेतुरेव । मुख्यास्तु
हेतुमल्लएव । मध्यमास्तुहेतुहेतुम
ल्ल ॥ पुम्पुङ्गव्यादिविषयाबुद्धिर्वा
सिद्धिरवसा । पुंस्त्वानि० प्रकृ
ताऽव्यक्तेः । आदिपदवादात् व्य
क्तेचयाबुद्धिर्विज्ञानसासिद्धिरित्यु
च्यते ॥ यावायोगान्तरे ॥ यथावर्गी
समगतैलम्ने शुभेवायवलाञ्छिते ।
सिद्धिस्तन्महायोगीश्वरिणासिद्धि
दायकः । इति ॥ राज्ञांशक्तिवय
साध्यासुपुरुषयलाभात्मिकासु०
प्रभुसिद्धिमन्त्रसिद्धयुक्तसिद्धिषु ।
सहायाः साधनोपायाविभागीदेश
कालयोः विनिपातप्रतीकारः सि
द्धिपञ्चाङ्गव्यति ॥ तथाक्का कर्म
शोमारम्भीपायः । पुरुषद्वयसम्पत्
। देशकालविभागः । विनिपातप्र

सिद्धम्

तीकारः । कार्यसिद्धिर्धेति
नोतिशास्त्रविदः ॥ मोक्षे ।
सत्त्वशुद्धिहारज्ञानोत्पत्तौ ॥ ब्रह्म
भावलक्षणायां । पुरुषार्थप्राप्ति
योग्यतारूपायामन्त करणशुद्धौ ।
ज्ञाननिष्कालक्षणायां ॥ सिद्धयति
। विधुसरद्धौ । क्लिप्तः । यथा ।
करणेति ॥

सिद्धदः । पु० प्रत्यगभिन्नब्रह्मा
धरोऽज्ञानद्वारास्वरूपान्तरस्थानक
क्षयमुक्तिप्रदेशीशुरी ॥ परमेश्वरे ॥
सिद्धिमन्त्रलक्ष्मण्य स्वाधिकारा
नुरूपतौददाति । बुद्धाज् । का
तद्वृत्तिः । भैरवे ॥ चि० सिद्धि
दातरि ॥

सिद्धियोगः । पु० शुभयोगविशेषः ॥
यथा । शुक्लेनन्दबुधेभद्रा० शनौ
रिक्ता० कुलैजका । शुरीपूजाचस
युक्ता० सिद्धियोगप्रकीर्तितः ॥
सिद्धियोगिनी । स्त्री० योगिनीवि
शेषः बलिपुराणीतासुदक्षमप
स्त्राश्रितकन्यासु

सिद्धिस्थानम् न० पुण्यस्थानविशेषः ॥

सिद्धेशः । पु० कपिलमुनी । सदा
शिवे ॥ सिद्धानामोशः ॥

सिद्धेश्वरः । पु० शिवे ॥

सिद्धेश्वरी । स्त्री० देशेविशेषः

सिद्धौचः । पु० शुद्धकर्मविशेषः ॥

सिद्धम् । न० किलासरेगे । सिद्ध

सिद्धः

वा० इ० प्र० ॥ सिध्यति । विधुसं
राद्धौ । बाहुलकान्मक ॥

सिद्धा । पु० न० किलासरेगे ॥ सि
द्धाकिलासत्वकपुष्पसिद्धमितिहे
मचन्द्रः । किलाससिद्धब्रह्मसरः ॥
सिद्धलः । चि० किलासिनि ॥ सि
द्धमस्यासिद्धादिभ्यश्चेति लक्षः ॥
सिद्धला । स्त्री० भव्यविज्ञातौ । भव्य
च० ॥

सिद्धान् । चि० सिध्यसे ॥ सि
द्धमस्यस्य । मतुप् ॥

सिध्यः । पु० पुण्यनक्षत्रे ॥ सिध्यन्व
स्मिन्कार्याणि । विधु० । पुण्यसि
द्धीनक्षत्रवृत्तिव्यपिनिपातितः ॥

सिद्धः पु० वृक्षे । साधौ ॥ सिध्यति
। विधु० । स्फावितस्त्रीतिरक् ॥

सिद्धका । स्त्री० सौधवृत्तिभाषाप्रसिद्धेवृक्षे
। सिध्यति । सिध्यतेवा । विधु० । बहुलम
न्यचोपीति । स्फावितस्त्रीतिवारकः ।
ततः स्वार्थेकन् । सिपकादिस्वादित्वा
भावः ॥

सिद्धकारणम् । न० देवाद्यानि ॥

सिद्धकावणम् । न० सिद्धकारण्ये ॥

सिद्धकाशवनम् । न० म्पुर्णानि
वर्केषुतरपदस्यस्यनस्यत्वम् ॥

सिद्धः । पु० यासि । पिण्डोक्ति
रमाषोयासीवदादध्यादिव्यस्यन
शाहभनेनुकृतिभक्तितदाकर्मण
कर्तृत्वम् । तथाचसिनेतिर्वासक

सिन्दूरः

मं कश्चेति निष्ठातकान् ॥ काणे
 ॥ सिनीति । पिञ् । इञ् । पिञ्जि
 तिनक ॥ नि० शुक्लगुणविशिष्टे ।
 सिनी । स्त्री० शुक्लगुणवत्याम् । श्वे
 तोसितासिनीश्वेनीति व्याडि ॥
 सिनीबाली । स्त्री० दृष्टेन्दुकलामा
 याम् ॥ चतुर्दशीयोगादृष्टचन्द्रा
 सती० चमा० सिनी० बालीपद
 बाच्याभवति । एनविष्णुनांसहव
 सन्तेसालक्ष्मी । तद्योगात्सि
 नीचन्द्रकला । ब्रौह्मादित्वादिनि
 । सिनीवलति । बल० । कर्म
 ग्यञ् । डीप् ॥ दुर्गायाम् । इ०
 मे० नी० ॥

सिन्दुक० पु० । सिन्दुवारे ॥ स्यन्द
 ती । स्यन्दप्रसवणे । स्यन्दे० सम्प्र
 सारण्यन्वेत्यु० । बाहुलकादचधो
 न । स्वार्थिसञ्चार्यावाकन् ॥ श्वेत
 नोलपुष्यभेदात्सिन्धुकोद्विविधीम
 तः ।

सिन्दुवारः । पुं० निगुण्डवाम् ।
 सिन्दुके । म्यौडो० सलालू० व
 हणा० इ० भा० प्र० ॥ निसिन्दा०
 इन्नकर० इ० गौ० दे० भा० ॥ सि
 न्दुवृणोति० वारयतिवा । वृञ् व
 रणेवृञ् आदरणेवा । कर्म० ग्यञ् ।
 सिन्दूर । पुं० वृक्षविशेषः । न० र
 तावर्णेचूर्णं विशिष्ये । नागसम्भवे ।
 सीमन्तके । तद्वारणात्साम्यायु

सिन्दूरपुष्पी

षाठ्विभं वतियथोक्त काशीखण्डे
 । हरिद्राककुमस्त्रैवसिन्दूरकज्ज
 लतथा । कार्पासकस्तम्बूलमा
 कल्याभरणशुभम् ॥ केशसंस्कार
 कपरोकरकर्णविभूषणम् । भर्तु
 रायुष्यमिच्छन्तोदूरीयन्नप्रतिव्रतेति
 ॥ असपर्यायादयोयथा । सिन्दूर
 रक्तरेणुसनागगर्भसुसौसजम् । सौ
 सोपधातुः । सिन्दूरगुणस्तत्सौस
 वन्मतम् ॥ सयोगजप्रभाविणतस्ती
 प्यन्वेगुणाः स्मृताः । सिन्दूरमु
 ष्यावोसर्पकुष्ठकण्डूविषापहम् ॥
 भग्नसंधानजननव्रणशोधनरोपण
 म् ॥ अस्त्रशोधनयाथ । दुग्धाश्ल
 योऽगतसस्त्रविमृदधिर्गदिताबुधेरि
 ति ॥ स्यन्दती । स्यन्दू० । स्यन्दे स
 म्प्रसारण्यन्वेत्यु० ॥

सिन्दूरकारणम् । न० सोसकी ॥

सिन्दूरतिलकः । पु० मतङ्गजी । इ
 सिनि ॥

सिन्दूरतिलका । स्त्री० सधवार्याना
 र्याम् ॥

सिन्दूरपुष्पी । स्त्री० सिन्दूरीतिख्याते
 पुष्पञ्चपविशेषे । वृक्षपुष्प्याम् । क
 रण्यदायाम् ॥ अस्त्रागुणा । कटु
 त्वम् । तिक्तत्वम् । कषायत्वम् ।
 श्लेष्मवातशिरातिभूलनाशित्वम् ।
 अण्डोपिप्रयत्नस्त्रैति ॥ सिन्दूरवृ
 ष्याख्याया । पाककण्ठेति डीप् ।

सि धुक

सिन्दूररस । पुं० रससिन्दूराभि
धीषधे ।

सिन्दूरित । त्रि० सिन्दूरवत्कृते ॥
सिन्दूरवच्छब्दात्तत्करोतीति ग्य
नात्कर्मणिक्त । याविष्टवज्ञाया
त् । विन्मतीलुंक् ॥

सिन्दूरी । स्त्री० रौचन्याम् ॥ रक्तचि
लिकायाम् ॥ धातव्याम् ॥ सिन्दू
रीविषपित्तस्रवणावातिहरीहि
मा ॥

सिन्धु । पुं० अय्यौ । समुद्रे ॥ अ
न्दन्ते । चापोऽत्र । अन्दू० । अन्दे
रुमप्रसारण धर्मेत्यु ॥ समथौ ॥
रामेयभरतायापितेदेशविशेषे ॥ का
श्मीरदेशप्रसिद्धे नदविशेषे ॥ गज
मुदे ॥ सिन्धुवारवचे ॥ रागविशि
षे ॥ श्वेतटङ्कने ॥

सिन्धु । स्त्री० नद्या । सरिति ॥ न
दीविशेषे ॥ तज्जलगुणायथा । शत
द्रोबिंपाशायुज सिन्धुनद्या सु
शीत लघुस्त्रादुसर्गमधमम् । जल
निर्मल दीपन पाचनक्षप्रदत्तबल
बुद्धिमेधायुतञ्ज ॥

सिन्धुक । पुं० सिन्दुके । निगुं
गड्याम् ॥ सिन्धुशब्दात्स्वार्थे स
ञ्जायाशकम् । गुणायथा । सिन्धु
कः स्मृतिदक्षिक्तः कषायः कटु
कोलघुः । केश्मीनेष्वहितोऽतिशु
लक्षिणोऽसमाकृतान् ॥ क्लमिकुष्ठक

सि धुवार .

विश्वे सत्रयाञ्जिलापितद्विधा ॥ सि
न्धुवारकल जन्तुवातश्चे स्रवर कषु
॥ त्रि० सिन्धुपुजाते ॥ सिन्धुपक
राभ्याकम् ॥

सिन्धुकफः । पुं० समुद्रफेने ॥

सिन्धुप्रभवः । पुं० तीर्थविशेषे ॥

सिन्धुरम् । न० श्वेतटङ्कने ॥

सिन्धुखिलः । पुं० सिन्धुदेशे ॥

सिन्धुजम् । न० सैन्धवलवणे ॥ सि
न्धुपुजातम् ॥ सप्तम्यांजनेडः ॥

त्रि० समुद्रजाते ॥

सिन्धुजन्मा । पुं० चन्द्रे । न० सैन्ध
वलवणे ॥

सि धुजा । स्त्री० लक्ष्म्याम् ॥

सि धुडा । स्त्री० मालवरागभाक्क
याम् ॥

सि धुनन्दनः । चन्द्रे ॥

सि धुपुत्रः । पुं० चन्द्रे ॥ मर्कटिन्दौ ॥

सि धुपुष्पः । पुं० शङ्खे ॥

सि धुमन्यजम् । न० सैन्धवलवणे ॥

सि धुरः । पुं० इक्षिणि ॥

सि धुरहेयौ । पुं० सिद्धे ॥

सि धुरवदनः । पुं० श्रीगणेशे ॥

सि धुराजः । पुं० समुद्रे ॥

सि धुलवणम् । न० सैन्धवे ॥

सि धुवारः । पुं० उत्तमाश्वे ॥ सि

धुवारे । निगुं गड्याम् ॥ सि धुवा

रौत्रिप्रज्ञे सत्रयञ्जुष्ठयपदः ॥

सि धुवयोतिः । वारवतिनी । इज्ज

सिन्ध्या

आच्छादनेन । कर्मण्यम् ॥
 सिन्धुवारक । पुं० सिन्धुवारे ।
 सिन्धुवारित । पुं० सिन्धुवारे ।
 चि० समुद्रेणवारिते ।
 सिन्धुविषय । पुं० गम्भार्याम् ॥
 सिन्धुसङ्गम । पुं० समेदे । सिन्धुधो
 सङ्गमेमेल ॥
 सिन्धुसमम् । न० तार्थमेदे ।
 सिन्धुसङ्गम । न० सैन्धवलवणे ॥ सि
 न्धुसङ्गम ॥
 सिन्धुपलम् । न० सैन्धवलवणे ।
 सिप्र । पुं० चेन्द्र । हिमाशौ ।
 निदाघसलिले । स्त्रेदे । न० स
 रीविशेषे ॥ यथोक्तकालिकापुरा
 णे । ततोहिमश्च । प्रस्थे प्रतीच्य
 त्त पुरस्यच । सिप्र नामसर पू
 र्णदृग्दृष्टिणादयद्वति ॥
 सिप्रा । स्त्री० नद्यन्तरे ॥ सिप्राख्या
 त्सरसोयस्मान्निर्गतासामहान
 दी । अतः सिप्रेतितज्ञानपुरैवत्र
 ज्ञानोक्तमिति कालिकापुराणम् ॥
 सावित्र्यायिनीदेशेवर्तते । तस्या
 स्रोतपति । कालिकापुराणे २३
 अध्यायेदृष्टव्या ॥
 सिम । चि० समस्मिन् । सर्वमव्हा
 र्थे ॥ सिनेति । पिञ्ज् । अवि
 सिशुषिभ्य । किदितिमन् ॥
 सिम्बा । स्त्री० शम्बासु । शिम्बाया
 म् । बीजगुप्तायाम् ॥ पुं० इ०

सिंहण्ड

भा० प्र० ॥ फली० इ० प्र० च ॥
 समति । प्रमवैज्ञान्ये । उल्लङ्घादय
 खेति साधु ॥
 सिम्बि । स्त्री० शिम्बायाम् । सिम्बा
 याम् । नखनामगन्धद्रव्ये ॥
 सिम्बी । स्त्री० शिम्बायाम् ॥
 सिर० । पुं० पिप्पलौमूले ।
 सिरा । स्त्री० नाडायाम् । अम्बुनाडि
 न्यानाडायाम् । सौर० इ० भा०
 प्र० सिनेति । पिञ्ज् । बहुलम
 न्यत्रापीतिरक् ॥
 सिराल । पुं० सिरासन्तते ॥
 सिरिष्टका । स्त्री० क्षुद्रकृष्टुस्त्रिन्वा
 क्षयक्षुपे । दुराधर्षायाम् ॥
 सिलक । पुं० शलाघतीपत्र्य । च
 विविशेषे ॥
 सिलकौ । स्त्री० शलकौष्ठ्ये ।
 सिषाधयिषा । स्त्री० साधनेच्छायाम्
 ॥ यथा । सिषाधयिषयाशुभ्यासि
 द्वियैवविद्यते । सपञ्चसङ्गति
 त्वज्जानादनुमितिर्भवेत् ॥
 सिषिचा । स्त्री० सिङ्गुमिच्छायाम् ॥
 सिष्टचन् । चि० सष्टुमिच्छति ॥
 सिंहण्ड । पुं० ज, हीष्ठ्ये ॥ सी
 तिहण्ड्ये । हुडिबरणे । पञ्चा
 द्यच ॥ सिंहण्डस्यायमपञ्च शब्द
 तिस्रामी० वृषादरादि । अथगु
 णायथा । सिंहण्डोरेवनस्तीक्ष्णोदो
 षन । कट, कौशुक । शूलामाष्टी

सिद्धसारः

लिङ्गभानकफगुल्मीदरानिलान्
उन्मादमोहकुष्ठान् शीथमेदोश्म
षाण्डुना । ब्रणशीथज्वरघ्नौहविष
दूषोषिषहरेत् ॥ उष्णवीर्यस्त्रुहीची
रक्षिग्धश्चकटुकलघु । गुल्मिना
ङ्कुष्ठिनाश्चापितथैवोदररोगिणा
म् ॥ हितमेतद्विरेकार्येयेचान्येदौ
र्वरोगिण ॥

सिंहगण्डदलम् । न०. स्त्रुहीयके ॥
तच्छाकगुणायथा । सिंहगण्डस्यद
लन्तोष्णदीपनरोचनहरेत् । आ
भानाष्टौलिलागुल्मशूलशीथीदरा
विष ॥

सिद्ध . । पुं०. तुरुष्के । पिण्डके ।
यावने । लोवान् . इ०. भा०. प्र०
॥ क्षिद्यति । क्षिद्यतीति । अ
न्तर्भावितव्यर्थः । बाहुकाक्षक ।
पृषोदरादि० ॥

सिद्धक . । पुं०. सिद्धे । नागौरी
गूद०. इ०. भा०. लोवान् . इ०. य
वनभाषाप्रसिद्धे ॥ सिद्धक . कटु
कः स्वादेक्षिग्धोष्ण . शुक्रकान्ति
कृत् । वृष्यः कण्डूखेदकुष्ठज्वर
दाहयक्ष्मापह . ॥

सिद्धकी । स्त्री०. सङ्गक्याम् ॥ सि
द्धे ॥

सिद्धभूमिका । स्त्री०. सङ्गक्याम् ॥

सिद्धसारः । पुं०. तुरुष्के । धूम
वर्णे । पीतसारे ॥

सीत्कारः

सीकर . । पुं०. शीकरे ॥ धनपाला
दिमतेदव्यादि ।

सीता । स्त्री०. लाङ्गलपङ्क्तौ । हल
रेखायाम् ॥ जनकनन्दिन्याम् ।
मैथिल्याम् । वैदेह्याम् ॥ सीता
लाङ्गलपङ्क्तिः । तदुत्पन्नत्वात्सी
तेतिनिर्दिश्यते ॥ यथा । अथमे
कपत च च लाङ्गलादुत्पितातत
। अथ शोधयतालव्धानांसीतेति
विश्रुतेतिरामायणे ६६ सर्गः ॥
स्वर्गगङ्गायाम् ॥ यथा । पूर्वेणशै
लात्सीतातुषैकयाच्यन्तरिक्षगा ।
ततश्च पूर्वेवर्षेणभद्राश्विनैतिसार्ण
वम् ॥ सातुभद्राश्ववर्षगङ्गा । य
थोक्तश्रीभागवते । सीतातुषत्स
दनात्क्षेत्रवाचलादिगिरिशिखरेभ्यो
ऽधोऽधः प्रसवन्तो गन्धमादनमूर्ध
सुपतिस्त्वान्तरेणभद्राश्ववर्षे प्राच्या
दिशिचारसमुद्रमभिप्रविशतीति ॥
श्रियि ॥ दुर्गायाम् । सखाधि देव
तायाम् ॥ मदिरायाम् । गङ्गास्रोत
सि . काञ्चनमालायाम् ॥ सीवते ।
षिञ् . । कृत् . । पृषोदरादि . ॥

सीताद्रव्यम् । न०. काष्ठकुहाकोदौ ॥

सीतापति . । पुं०. रामचन्द्रे । दा
सीतायापतिः ।

शरयो ॥

सीत्कारः । पु०. मनुष्याणांमुषानुरा
गजशब्दे ॥ यथा । शब्दो गुणानु

सीमा

रागित्य • प्रणादः सीत्कृत नृणा
मिति हेमचन्द्रः ॥ दन्तानिष्पीडना
यां । सीरिति शब्दे ॥
सीत्कृतम् । न० सीत्कारे सुरतध्व
नी ॥
सीत्थम् । न० धान्ये ॥ नि० हल्ये ।
इति नृकृष्टे च ॥ सीतया समित
• सङ्गत • निम्नोन्नतादिरहित उ
क्त • समीकृतमितियावत् । नौ
वयोधर्मैतियत् ॥
सीदमानः । नि० अवसीदति ॥
सीदम् । न० आलस्ये ॥
सीधुः । पु० शीघ्रशब्दार्थे ॥
सीधुगन्धः । पुं० वकुले ॥
सीधुपुष्पः । पुं० कदम्बे ॥ वकुले ॥
सीधुपुष्पी स्त्री० धातव्याम् ॥
सीधुरसः । पु० आनन्दश्चे ॥
सीधुसञ्ज्ञः । पु० वकुलद्रुमे ॥
सीपः । पु० तपस्याद्यर्थताम्नादिनि
र्मितेजलपात्रे । अर्घाः कौषाः
इ० भा० प्र० ॥
सीम् । अ० सर्पतीभवे ॥
सीमा । स्त्री० आघाटी । मर्यादायाम्
। सीमायाम् । यामादीनामवधारि
तान्तभागे । सीम० इ० भा० प्र०
॥ स्थितौ ॥ ज्ञेये । अण्डकोषे ॥
सीयते । षिञ् । नामन्सीमन्नि
त्यादिनानिपातितः । मनूयति न
डोप् । सीमानौ । सीमानः ॥

सीमा

इत्यादि ॥
सीमन्तः । पु० सीमन्तोन्नयनसंस्का
रे ॥ पु० न० केशवेशि । केशरच
नामेदे ॥ केशेषु वस्त्रे नि । मूर्ध्नि
मध्यपदधत्तौ ॥ सीमन्तमस्त्रिशास्त्री
याकेशमध्येतुपदधतिरिति वैजय
न्ती । सीमोऽन्तः । शकनूधादिः ।
सीमन्तकः । पु० नरकावासी । यथा
। लघुपक्षे नरकावासाः । सीमन्त
कादयश्च । हेमचन्द्रः ॥ न० सि
न्दूरे ॥
सीमन्तितः । नि० सीमन्तिनीकृते ॥
सीमन्तशब्दाग्न्यन्तात् । तत्का
रातीति ग्यन्तात् । कर्मणि क्तः । या
विष्टवद्भाविः विन्मतेर्लुक् ॥
सीमन्तिनी । स्त्री० नाय्यमि ॥ सो
मनीऽस्त्यस्याः । अतश्च नि । ना
नलक्षणीकृत् ॥
सीमन्तोन्नयनम् । न० गर्भाधानात् •
षष्ठेऽष्टमेवामासिककर्तव्ये • सस्का
रविशिषे ॥ यथा । मासिषष्ठेऽष्टमेवा
पिच्छे पुंसवनीदिते । रिक्ताङ्गोने
तियौकुर्यात्सीमन्तोन्नयनश्चिद्यो ॥
सीमा । स्त्री० आघाटी । मर्यादायाम्
। सीमनि । यामादीनामवधारिता
न्तभागे । सीम० इ० भा० प्र० ॥
स्थितौ ॥ ज्ञेये । अण्डकोषे ॥ स्थि
नातिः । सीयते वा । षिञ् । ना
मन्सीमन्नित्यादिनानिपातितः ॥

सौलभ्य

मनइतिनडीप । डाबुभाभ्यामिति
पक्षे डाप् । सौमे । सौमा • • इ
ध्यादिविध्यम् । विलायाम् ।

सौमाविवाद । पुं । यामादीनासौ
माविषय केवलहे । सौमाविषयको
विवाद सौमाविवाद । सौमा
चतुर्विधा । जनपदसौमा • याम
सौमा • ज्ञेयसौमा • गृहसौमेति
भेदात् ।

सौमिक । पुं । वृक्षविशेषे ॥ वा
ल्मीके ॥ सूक्ष्मकामिजाती । वृक्ष
पत्रविभागकृतिकोटे । स्थमति ।
स्थमुशब्दे । स्थमे सम्प्रसारणश्च
तिक्किकन् ॥

सौर । पुं । अर्धे । सूर्ये ० इति
। लाङ्गले ॥ सिनोति । सौयतेवा
। पिञ् । श्रुसिचिसौनादीर्घश्च
ति । कान् । दीर्घत्वश्च ॥

सौरक । पुं । शिशुमारि ॥ अर्धे ।
इति ।

सौरध्वज । पुं । चन्द्रवर्गीयनृपवि
शेषे ॥

सौरपाणि । पुं । बलभद्रे । कालि
न्दीमेदने ॥ सौरालाङ्गलपाथा
वक्ष्य ॥

सौराङ्गम् । न० । कालाधारे ॥

सौरी । पुं । वलदेवे ॥

सौलभ्य । पुं । मत्स्यविशेषे । सि
लिन्दा • इ० गौ० दे० भा० प्र०

सौसम्

॥ तद्गुणायथा । सौलभ्य शेष
लोठ्यो विषाकेमधुरेगुरु । वा
तपित्तहरेः हृद्ययामवातकरश्चस ॥

सौवनम् । न० । सीवने । सूतौ । तु
ल्लवायकर्मणि । सौवना • इ०
भा० ॥ पिबुतन्तुसन्ताने । ल्युट्
पृषादरादित्वादीर्घ ॥ पिबुसि
व्योर्ल्युटिवादीर्घइतिस्त्रामो ॥

सौवनी । स्त्री० । लिङ्गमण्यध सूत्रे
। लिङ्गायाद्गुणपर्यन्तसौवने ॥

सौसम् । न० । सोसके । येनेष्टे । ना
गे । सौसा • इ० भा० प्र० धा
तौ ॥ सिनीति । पिञ् । क्तिप्
। अनिष्टत्वाद्गुणक । ईर्ष्यति ।

घा० । आतीनुपेतिक । सिञ्च०
तत् । ईसश्च । सौसम् ॥ अस्यगुणा
यथा सौसरङ्गगुणश्चैवविशेषान्मे

हनाशनम् ॥ नागस्तुनागशततुल्य
बलं ददातिव्याधिविनाशयतिजीव
नमातनोति । बलि प्रदोपयति का
मबलकरोतिमृत्युञ्जनाययतिसन्त

तसेवित स • ॥ पाकेनहोनौकि
लवगनागीकुष्ठानिगुल्माश्चतथाति-
काष्ठान् । पाण्डुपमेहानिलमन्दशो

थभगन्दरादीन्कुरुतः प्रभुत्तौ ॥
अस्यशीघ्रनमारणविधिर्यथा । त
स्यसाहजिकादोषाव गच्छैवनिदर्शि
ता • । शीघ्रनचापितसौव • भि
षग्भिर्गदितपुरा । ताम्बूलरस

सौहुण्ड

स्मिष्टशिलालिपोत्पुन पुन ।
 हाचि शक्ति . पु. टेनांशानिरुत्य भ
 स्मजायते । शिलामन . शिला ।
 अन्यच्च । अश्वत्यविश्वत्सकचूर्णं
 चतुर्थोऽश्विननि . विपेत् । मृत्पात्रे
 विद्रुत्वा नागोऽसौ हृदयां प्रचालित
 ॥ यामेकेन भवेद्भस्म तत्तुल्या स्यान्म
 न . शिला । काञ्चिकेन हयपिष्टा
 पचेद्दृढपुटेन च ॥ स्वाङ्गशोतपु
 न पिष्ट्वा शिलया काञ्चिकेन च ।
 पुन पचेच्छरावाभ्यामेव पिष्टपु-
 टेऽस्ति . ॥ अपिच । तैलितक्रो
 गशामूत्रे काञ्चिके च कुलत्यके । वि
 धाविधाविशुद्धि . स्नातृस्वर्णादीनां
 समासत । मारणम्पुन । कु
 डवनागपचाणाकुनव्या स्नातृप
 लार्द्धकम् । तण्डुलीधरसैर्यामयाम
 वासारसैस्तथा । सम्मयं च क्रियाङ्क
 कृत्वा वर्मे सशोष्यतम्पुन . । सरा
 वसम्पुटे कृत्वा पचेद्दन्त्योपलेभिर्षक
 ॥ एवमप्युटेनांशो भस्मीभवति नि
 श्चितम् । द्विगुञ्जो यध्रुवह्न्या तत्र मे
 हान्दिलानपीति वैद्यदर्पण . ॥
 श्रीसकम् । न . सीसि । स्वार्थे क ॥
 सौम्यपत्रकम् । न . सीसके ॥
 सौहुण्डः । पुं . कुष्ठाम् । सिहु
 ण्डे ॥ सोतिहुण्डति । हुडिगरणे
 । पचाद्यच् । सिह्नुण्डशामभंशो
 र्भूमिस्त्वामी । पृषादरादि ॥

सुकर्षक .

सु . च . पूजायाम् ॥ भृगार्थे ॥ नि
 भंरे । अतिमात्रे ॥ अनुमती ॥
 कृच्छ्रे ॥ समृद्धौ । अनायासे ।
 स्यूते . सवतिवा । सुगतौ । कि
 पि . तुगभाव . दुर्भा ॥
 सुकण्टका । स्त्री घृतकुमार्याम् ।
 सुकण्डु । पुं . कण्डुरीणि ।
 सुकथा । स्त्री . नैमिषारण्याधिष्ठानो
 देवतायां ॥
 सुकन्द । कशेरुणि ॥ धरणीकन्दे ॥
 सुकन्दक । पुं . पलाण्डौ ॥ शोभ
 नमतीवशा . कन्दयति . भक्षकस्य
 जातिभ्रंशकरत्वात् । कद्विरेदने
 । अथ । स्वार्थे कन । खलवा ॥
 धरणीकन्दे । वाराहीकन्दे ॥
 सुकन्दो . पुं . सूरणे ॥
 सुकम् । अ . अतिशये ॥
 सुकर . । द्वि . सुखकरे । सुखेन क
 र्त्तुं शक्ये । सुसाध्ये ॥ ईषद्दु . सु
 ध्विति . भावे . कर्मणिवा . अक
 ष्ठार्थे खल ॥ अल्पसाधनैरधिका
 रश्चोनसुकर . ॥
 सुकरा . स्त्री . सुणीलायाह्वयि . अथ
 ण्डाम् ॥ सुसुखं करोति । अ
 च ॥ सुक्रियतेवा । ईषदुसमुध्वि
 ति खल ॥
 सुकर्ष . पुं . हस्तिकर्षे ॥ द्वि .
 शोभनकर्षवति ॥
 सुकर्षकः । पुं . हस्तिकन्दे ॥ द्वि .

सुकालुका

सुन्दरकण्वति ।
 सुकर्णिका । स्त्री० मूषीकण्याम् ॥
 सुकर्णी । स्त्री० इन्द्रवारुण्याम् ॥
 सुकर्मा । पु० विष्कभाद्यन्तर्गतयो
 गविशेषे ॥ तज्जोतफल यथा । परी
 पकारीकुशल कलामुहर्षेणयुक्तो
 नितरायशस्त्री । प्रसूतिकालीयद्वि
 त्सुकर्मानर सुकर्माभवतिप्रसि
 द्धः । देवानाशिल्पिनि । विश्वक
 र्माणि ॥ चि० सत्क्रिये । शोभन
 कर्मकरणशीले ॥
 सुकल । चि० दाढभोक्तृरिमानवे ।
 यएकएऽददाति० भुङ्क्तेचतन ।
 दाताभोक्ता० इ० भा० प्र० ॥ सु
 कल्पते । कलशब्दसङ्ख्यायि
 । ईषदुस्त्वितिखल् ॥ शोभनाक
 लायस्येतिवा ॥
 सुकल्प । चि० अर्तनिपुणे ॥
 सुकाण्ड । पुं० करवेष्टे ॥ चि०
 शोभनकाण्डवति० वृक्षादौ ॥
 सुकाण्डौ । स्त्री० काण्डौरे । काण्ड
 वेलङ्गति० गौ० भा० प्र० लता
 याम् ॥
 सुकाण्डौ । पु० भन्ने ॥
 सुकामा । स्त्री० शायमाण्यायाम् । क
 लिति० बहुलितच० गौ० भा० प्र० ॥
 सुकाली । पु० वशिष्ठात्मजीषु० शूद्रा
 णापितपु ॥
 सुकालुका । स्त्री० डोडीक्षुपे ॥ इ०

सुकुत

रा० णट् ॥
 सुकाष्ठकम् । न० देवकाष्ठे ॥
 सुकाष्ठा । स्त्री० कटव्याम् ॥ का
 सुकाष्ठिका ।
 ठकदल्याम् । इ० रा० णट् ॥
 सुकुन्दन । पु० बर्वरे ॥
 सुकुमार । पु० पुण्ड्रिणी । वनचम्प
 के ॥ जवे ॥ श्यामाके । चि० का
 मले । मृदौ ॥ सुकुमार्यति । कु
 मारक्रीडायाम् । सुराद्यदन्त ॥
 पुंमीतिचः । एरज्जो ॥ यद्वा । सु
 काम्यते । कामे । किदुश्चोपधाया
 इत्यारन् ॥
 सुकुमारक । पुं० शालो ॥ सुन्दरवा
 लके ॥ न० तमालपत्रे ॥
 सुकुमारतर । चि० अतिपेलवे ॥
 सुकुमारतरा । स्त्री० अतिपेलवायाम्
 । प्रकृतौ ॥ यथोह । प्रकृते सुकु
 मारनर नकिञ्चिदस्तीतिमेमतिभं
 वति । यादृष्टास्तीतिपुनर्नदर्शनं
 सुपैतिपुरुषस्येति ।
 सुकुमारा । स्त्री० कदल्याम् ॥ माल
 य्याम् ॥ नवमालिकायाम् ॥ जा
 य्याम् ॥ पृक्कायाम् ॥ चिसन्धि
 पुष्पे ॥
 सुकुमारी । स्त्री० नवमालिकायाम् ॥
 सुकुत । चि० पुण्याद्ये ॥ धार्मिके
 ॥ सुकुतवान् । डुकुज ॥ सु
 कर्मपापेतिक्कज किप् । तुक ।

सुखम्

सुकृतम् । न० शुभे । स्वर्गादिप्राप
के । पुण्ये ॥ चि० सुविहिते । सु
विधाने ॥ सुष्ठुकृतम् । प्रादिसमा
स ॥ सुष्ठुक्रियतइतिषा । क्त ॥
सुकृति । स्त्री० सत्कर्मणि । शोभ
नाकृति ॥
सुकृतौ । चि० पुण्यवति । धन्ये ॥
सुकृतमस्यास्ति । अतइति ॥
सुकृतुमुता । स्त्री० ताडकायाम् ॥
सुकेशर । पु० बीजपूरे ॥
सुकेशी । स्त्री० अप्सरोविशिषे ॥ चि०
शोभनकेशयुक्ते ।
सुकौमल ०० चि० अतिमृदुले ॥ अ
तिमनोहरे ॥
सुकौमला । स्त्री० सिन्दूरीतिप्रसिद्धे
पुष्पे ॥
सुकौली । स्त्री० बीरवाकील्याम् ॥
सुकौश) पु० कौशाम् । वृ
सुकौशक) द्राक्षे ॥
सुख सुण । पु० खट्वाङ्गे ॥ इति०
हि० चन्द्र ॥
सुखम् । न० आत्मवृत्तिगुणविशिषे ॥
सुदि । प्रीतौ । इषे । सभादे ।
आनन्दे । शर्मणि । सर्वेषामनु-
कूलवेदनीये ॥ स्वर्गे । नाकि । चि
दिवि । इतिनामौषधि ॥ जले ॥
न्यायमते० धर्मजन्यजगत उ० का
न्ये ॥ यथ सुखन्तुजगतामेवाम्य

सुखम्

धर्मजन्यते । अधर्मजन्यं दुःख
स्यात्प्रतिकूल सचेतसाम् ॥ तत्त्वम
नीगीचरत्त्व यथा । मनोयाद्य सु
ख दुःखमिच्छाद्वेषामति० कृति
रितिभा० प० द० । सुख चतुर्विंश
तिगुणान्तर्गतगुणविशिषः । तत्तु
नित्य जन्यम् । नित्य परमात्मनी
विशिषगुणान्तर्गते । जन्यसुख
जीवात्मनोविशिषगुणान्तर्गते ।
तत्त्वशुभादृष्टजन्यम्० धनमिच्छलाभा
रोग्यमिष्टाङ्गपानपुरीषात्सर्गपुत्रा-
दिजन्मतत्पाण्डित्यकान्तासम्पत्तिगा
दिजन्यम् । तस्यद्विषयस्यायित्व
खोत्तरोत्पन्नानुभवनाश्रयत्वात् । सु
खाद्युपरागिणोवात्मनोमानसवी-
धः । सुख तदुपायश्चेष्टः । बाल
सस्तन्यपानप्रवृत्तौसुखसाधनत्वं
ज्ञान हेतु तच्चसुखम्वेष्टत्वनम् ।
दुःखजनकगमनादिप्रवृत्तौसुखो
पायोधन तदेवेष्ट० तत्साधनत्वंज्ञा
नमेवेहेतु । आगादिप्रवृत्तावपिपा
रलौकिकसुखसाधनत्वंज्ञानक का
रणम्० सुखोपायस्वर्गादिरूपेष्टसा-
धनत्वंज्ञानमप्रिकारणम् । सुखस्य
कालावच्छेद्यत्वं शरीरावच्छेद्यत्वं
क्षयतीत्यव्याप्यवृत्तित्वम्० शरीरैका-
देयावच्छेदेनदुःखसम्भवेप्यन्यदे
यावच्छेदेनसुखसम्भवात्० एकस्य
यावच्छेदेनजीवस्यदुःखसम्भवेपि०

सुखम्

क्षणांतरावच्छेदेनसुखसम्भवाच्च •
 तत्तुविस्फोटकवतीमिष्टन्नभोजना
 दोद्रष्टव्यमितितार्किका ॥ ३० ॥ सुख
 रूपेन्नह्यणि ॥ आत्मानन्दलक्षणचान
 दे ॥ सर्वतोनिष्ठं तत्किंचित्सेनलय
 विक्षेपरिहृय्यते ॥ विक्षेपेवृत्तिसत्त्वा
 त् • लयेचमनसोपिस्वरूपेणाऽसत्त्वा
 त् • सर्ववृत्तिशून्येनसूक्ष्मेणमनसा
 सुखंनुभवेत्समाधी ॥ धर्मासाधार
 णकारणकेऽनुकूलवेदनौघे । निरु
 पाधीच्छाविषयीभूतधर्मासाधारण
 क रणिकावाञ्छितवृत्तौ । परमा
 त्मसुखव्यञ्जिकायाम् । मोक्षानन्दे •
 भोजनानन्तराज्ञादेः । हृत्तौ ॥ त
 चसात्त्विकादिभेदात्त्रिविधम् ।
 यथा । अभ्यासाद्रमतीयखदुःखा
 न्तश्चनिगच्छति एतद्विद्वद्वितीति ।
 यत्तदयं विषमिवपरिणामेऽमृतीप्र
 पमम् । तत्सुखं सात्त्विकम्प्रोक्तं
 सात्मबुद्धिप्रसादजम् ॥ विषयेन्द्रि
 यसंयोगाद्यत्तदयेऽमृतीप्रपमम् ॥
 परिणामेविषमिवतत्सुखं राजस
 स्मृतम् ॥ यद्येवानुबन्धेचसुखं
 मोहनमात्मनः । निद्रालस्यप्रमा
 दाद्यत्तत्तत्तमसमुद्वहृतम् ॥ आ
 त्मगुणे ॥ आत्मतत्त्वरूपे ॥ शी
 भनानिपरिपुष्टानि • खानोन्द्रिया
 विक्षेपेनतत् ॥ यथा । सुखयति ।
 सुखदुःखतत्क्रियायाम् । चुरा

सुखम्

दि । । पचाद्यच् । चिः अभेदेन •
 सुखविशिष्टे ॥ यथा । त्रिषुद्रव्ये
 पापपुण्यसुखादिवैद्यमरः । पापपु
 ण्यशब्दोसुखादयश्चसन्तः । गुणेषु
 शीतलिङ्गा उपचारात्तद्विद्वद्वितीति
 शिष्यवर्तमानावाच्यं लङ्गा । यथा ।
 पापाच्छतुर्मतीकन्यापामे राजाप्यर
 वा । पापव्याधकुलहिंस्रपापे विप्रश्च
 सेवकाः ॥ पुण्यतीर्थेनदोपुण्याभ्यां
 म पुण्यएवच सुखाभूति सुखी
 वासः । सुखं कामौकुलमतम् ।
 सुखसंध्ये ॥ अक्रेशे ॥ सुखे
 तौ ॥ सुखदुःखसाधनानामस्थि
 रत्नसुखस्यमनेविज्ञासमाचरुपत्त्व
 स्तोक्तं विष्णुपुराणे । यथा । • स्त्वे
 कमेवदुःखादसुखायेर्ष्याद्विषाद्यच ।
 कोपायचयतस्तस्मादस्तु • स्त्वत्तकङ्
 कुत ॥ तदेवप्रतीतयेभूत्वापुनर्दुः
 खायजायते । तदेवकोपायतत प्र
 सादायचजायते ॥ तस्माद्दुःखं त्म
 कनास्तिनचकिञ्चित्सुखं त्मकम्
 । मनसः परिणामेयं सुखदुः
 खापलक्षणवृत्ति २ अशी ६ ऽध्याय
 ॥ सर्वकामविहीनेऽत सुखसर्वव्य
 वस्थितमित्यन्वयः ॥ दुःखं खल्विदं
 सुखप्राज्ञानवदन्तिसुखं किलेतिदेवी
 भागवतम् ॥ सर्वपरवशदुःखं स
 र्वं त्मवशं सुखम् । एतद्विद्यात्
 सनः सैनलक्षणं सुखदुःखयोः ॥

सुखरात्रिका

सुखकर । चि० सुकरे ।
 सुखहरी स्त्री० कृताविशिषि । जी०
 न्याम् ॥ सुखकथाम् ।
 सुखहृत्पुत्र । पु० शिवखट्वाङ्गे ॥ इ०
 चि० शेष ।
 सुखवर । चि० सुखगमिनि ॥
 सुखवार । पु० उत्कृष्टाश्ले ॥
 सुखजात । चि० जातसुखे ॥
 सुखद । पु० परमात्मनि । विष्णौ ॥
 सद्वृत्तानासुखमेव लक्षणददाति
 । सुदज्ज । असद्वृत्तानासुख
 द्यति । खण्डपतिरा । दे० । आत
 कृतक । चि० सुखप्रदे । न०
 विष्णो स्थाने ॥
 सुखदा । स्त्री० गङ्गायाम् ॥
 सद्य पातकमङ्गीसद्योदुखविना
 शिनो । सुखदामि । चदागङ्गागङ्गे ॥
 परमागति ॥ शमीवर्त्ते ॥ सु
 खदल्यम् ॥ सर्वेश्यायाम् ॥
 सुखदेह्या । स्त्री० सुखमन्दीहाया
 क्वि ॥ सुखिनदुह्यते । दुह० ।
 नृहलीण्यत् ।
 सुखमेदा । स्त्री० शङ्खकीवर्त्ते ॥
 सुखरात्रि । स्त्री० } दीपान्वितामा
 सुखरात्रिका ।
 वाङ्मयारत्नी ॥ यथा । तुलाराशि
 गतेभानावमावास्यानराधिप । का
 त्वदेशान्पितृन्भक्त्यासम्पूज्याथ
 प्रणम्य च ॥ कृत्वातु प्रावणश्राद्ध

सुखरात्रिका

धिष्णीरगुडादिभि । ततोऽपराह
 णसमयेव षष्ठ्यगरेन्द्व । लक्ष्मी
 सम्पूज्यतालोकाउल्काभिद्याभिचे
 ष्टताम् ॥ ॥ दर्शयैषिप्रदोषव्या
 पत्यानिणय । तुलासंस्थे सङ्ख्या
 शीप्रदोषभूतदर्शया । उल्का ह
 स्तानरा कुयु पितृणां मार्गदर्श
 नम् ॥ उभयतः प्रदोषप्राप्तौ पर
 दिनएव । दडेकारजनीयानौ दर्श
 यस्यात्परिहृति । तदाविद्यायपू
 र्णाय परिहृषिसुखरात्रिका । उ
 भयत्रप्रदोषव्याप्तावपि उल्कादान
 परदिने । पूर्वोक्तप्रावणानुरोधात्
 । भूतद्विषेप्रकुर्वन्ति उल्काग्रहमचि
 तस । निराशा पितरौ यान्तिशा
 पदत्तासुदायणम् ॥ अत्रैव लक्ष्मी
 पूर्वाह्निरात्रीपूज्या । अमावास्याय
 दारात्रीदिवाभवेचतुर्दशी । पूज
 नौयातदालक्ष्मीर्विज्ञेयामुखरात्रि
 का ॥ उल्काग्रहणादिपलकृष्य
 त्वात्प्राचीनावीतिनादक्षिणामुखेन
 कर्त्तव्यम् ॥ तथाचमनु ।
 प्राचीनावीतिनासम्यगपसव्यमत
 न्द्रिया । पिब्यमानिधनात्कार्यैर्वि
 धिभ्यर्थाणिनेति ॥ उल्काग्रहण
 मन्त्रोयथा । शङ्काश्रुहृत्तानासुभू
 तानां भूतदर्शया । अज्ज्वलज्यो
 तिष देहद्वेयव्यामर्शनेति । दा
 नमन्त्रायथा । अग्निदग्धाशुयोजीवा

सुखाधार .

दीप्यद्गन्धा कुनिमम । उज्ज्वल
 ज्योतिषाद्गन्धास्तेयान्तरमाङ्गति
 मिति । विसर्ज्य नमस्वीयया । यम
 लोकपरित्यक्त्यागतायिमहालये ।
 उज्ज्वलज्योतिषावर्त्मप्रपश्यन्तीव
 जन्तुते ॥ इति ॥
 सुखलुबध । पु० देहिनि ॥ यथा ।
 मासलुब्धोयथ मत्स्योलोहशङ्कुनप
 श्यति । सुखलुब्धस्तथादेहोयमवा
 धानपश्यतीति कुलाणवतन्तम ॥
 सुपञ्चक । पु० सज्जिकाक्षारे । सुख
 वचयति । वच्चदौप्तौ । कुन् ॥
 सुखवर्चा । पु० सज्जिकाक्षारे ॥
 सुखिनवर्चीयेन ।
 सुखवास । पु० तरसु० इ० प्र० फ
 लविशेषे ।
 सुखवासन । पु० मुखवासनगन्ध
 द्रव्ये । यथा । मुखवासकरोगन्ध
 यमेदौमुखवासन । सुखवास
 नद्रव्येकेशुभवासनद्रव्यपीतशब्द
 रत्नावली ॥
 सुखसन्निधि । स्त्री० सुखानुभावे ।
 सुखसन्दोहा स्त्री० सङ्ख्याम् । सु
 ब्रतायाम सुखेनसन्दुह्यते । दु
 ह० । ऋहलीक्यत् ।
 सुखा । स्त्री० प्रचेतस पुर्याम् ॥
 अभेदेनसुखवक्ष्याम् ॥ शोभनेन्द्रि
 यायाम् ॥
 सुखाधार । पु० स्वर्गे । वि० सुख

सुखी

स्थाधारि ॥
 सुखायत । पु० उत्कृष्टाश्वे । सु
 शिचितेश्वे ॥ यथा । सुखयत
 शुभमुख सुखधारः सुखायनद्व
 तिशब्दमाला ॥
 सुखायन । पु० उत्कृष्टघोषके ॥
 सुखेनचयनगमनयेन ॥
 सुखालुका । स्त्री० बहुबलव्याम् ।
 जीवन्त्याम् ॥
 सुखावती । स्त्री० बहुधनकौ ॥
 सुखावतीश्वर । पु० बहुधनेदे ॥
 सुखावह । पु० भर्तारि ॥ वि०
 सुखदातरि ॥
 सुखाय । पु० वरुणे । प्रचेतसि ॥
 सुखभोजने ॥ तरसु० नि । अक्षय
 र्यायायथा । स्याच्चेलाजस्त्रिफल
 सुखाशोराजतेमिष । लतापन
 सनाटाम्नीसैदुरितिचिक्काण्डशेष ।
 सुखासनम् । न० नरवाहयानविशि
 षे । खासा० इ० भा० प्र० ॥
 सुखेनवासनयस्यन् ॥
 सुखित । वि० सुखरूपताङ्गते ॥ सु
 खसज जायतस्य । इतच् ॥
 सुखी । वि० सर्वथानीरोने ॥ निरा
 यासस्थिते ॥ तृष्णयेज्जिते ॥ सु
 खमस्त्यस्य । सुखादि यश्चेति० इ
 नि । ॥ दु० खमूलविससार
 सवस्थासिसदु० खित । तस्यस्था
 ग कृतेयेनससुखीनापर प्रिये

सुगन्ध .

इतिश्रीकुलार्णवतन्त्रम् । ब्रह्मा
दित्यपर्वन्त माययाकल्पित जग
त् । सत्यमेक पर ब्रह्मविदित्वैव सु
खीभवदिति महानिर्वाणतन्त्रम् ।
विदित्वागुरोर्मुखादध्यात्मविद्याया
श्रवणादिभिः ॥

सुखोत्सवः । पुं० भक्त्यै । प्रकृतौ ॥

सुखस्य उत्सवोऽस्मिन् ॥

सुखोदकम् । न० सुखीण्ये । सुखज
नकोष्णजले ॥

सुखोष्णिक । पुं० सज्जिकाक्षारि ॥

सुखीष्णम् । न० सुखोदके ॥

सुगः । पुं० गन्धर्वः । सुष्टु गार्वाति ।

गौ० कः । न० विष्टायाम् । चि०

सुगमे । सुखिनगच्छत्यत्र । उपक

रणे । सुदुरोरधिकारण इति गमेर्ङ् ।

सुगतः । पुं० सर्वज्ञे । क्षयिकज्ञा

नात्मवादिनि । बुद्धे । शिभन गतं

ज्ञानमस्येति सुगत । सुष्टु च पु

नरावतये गत इति वा । सुखेन स सा

राद् गतोऽसौ ॥

सुगतिः । पुं० अतीतकल्पाहं दे ॥

स्त्री० शिभनगतौ । पुण्यात्मनां शरी

रान्ते प्राप्य स्थाने । यथा । सुष्ठु च

श्रीलसम्पन्न प्रसन्नात्मात्मविद्

धः । प्राप्येह लीलैः सन्मान सुगति

प्रेक्ष्य गच्छतीति ॥

सुगन्धः । पुं० कर्पूरादिगन्धे । य-

था । कर्पूरीमृगनाभिश्च कस्तूरीज

सुगन्धपत्रिका

तिकातया । गन्धमामरिचौर्व्यध्व

श्रीखण्ड पीतचन्दनम् ॥ कालीय

क रक्तकाञ्च पतङ्गमशुवहयम् । दे

वदावससरलसागर पद्मकपुरः ।

सर्पनिर्वासकीरोल कुन्दु रुद्रशिख

रस । सिद्धकसलवङ्गश्चवातीपर्ण

फलतया ॥ एतद्द्वय दारुजीवीत्वं

पञ्च नागकीशरम् । बालुकवीरव

मांसीकुङ्कुम शिचनानखम् ॥ सुग

न्धवीरव बाल जटामासोसुराचन

। शटीकर्चूरएकाङ्गी सुगन्धोद गन्ध

मत ॥ रक्तशिखी ॥ चणकी ॥ ग

न्धकी ॥ भूदण्डे । न० सुद्रजीरके

गन्धदण्डे ॥ श्वेतचन्दने ॥ नीले

त्पले ॥ यन्त्रिपर्णे ॥ कृष्णजीरके

कदण्डे ॥ पुं० तीक्ष्णगन्धे । रक्ततु

ल्लाम् ॥ चि० समवायातिरिक्तसर

न्धेन सह गन्धविशिष्टे ॥

सुगन्धकः । पुं० गन्धके ॥ रक्त

ल्लाम् ॥ ककोडा । इ० भा० प्र०

सायाकी । तस्य पर्यावायया । क्व

टक किलारुद्रजित्तपञ्च सुग

न्धक इति हेमचन्द्र । काकरो

इ० गौ० दे० भा० ॥ शालीविशेषः ।

सुगन्धतैलनिर्यासम् । न० गन्धद्रव

विशेषः । जवादिनि । मृगधर्मः

। कृमिमे ॥

सुगन्धपत्रा ।) स्त्री० रुद्रजा

सुगन्धपत्रिका ।)

सुगन्धि

याम् ॥

सुगन्धमूढयम् । न० गन्धटणे ॥

सुगन्धमूला । स्त्री० राज्ञायाम् ॥

स्थलपद्मिन्याम् सुगन्धिमूलैश्च
स्याः ॥

सुगन्धा । स्त्री० राज्ञायाम् ॥ शिभनी

गन्धः । कुगतीतिममसः । सुग

न्धोऽस्त्यस्याः । यथैष वाचः ॥ श

व्याम् ॥ गङ्गापत्न्याम्, वन्ध्यात्

कीटस्याम् । नगमः । तकायाम्

तुलस्याम् ॥ मधुकर्कटिकायाम्

॥ शतपुष्पायाम् ॥ स्वयंयथ्याम्

॥ रुद्रजटायाम् ॥ अनन्तमूलैः ॥

सज्जाम् ॥ माधव्याम् ॥ तीर्थ

विश्रिजे ॥

सुगन्धमलकम् । न० सर्वैर्धधिभि

शुष्कमलकत्वग्येने । यथा । सर्वै

र्धधिममायुक्ताः शुष्कास्त्वामलक

त्वचः । यदातदाययोगः स्यात्

सुगन्धामलकाभिधः ॥ इतिराज

निर्घण्ट ॥

सुगन्धि । पं० शिभनगन्धे । सुरभी

। प्राणतपस्ये । इष्टगन्धे ॥ तुम्बु

वर्षे । तीक्ष्णकल्के ॥ परमात्मनि

॥ इतिमोक्षमण्डोकाद्यानीकक

ण्ड ॥ सहकारि । न० एलबालु

के । ऐक्षि ॥ कुसुम्बुरौ । धान्या

के ॥ सुसुके ॥ कशीरुणि ॥ गन्धट

णे ॥ पिप्पलीमूले । नि० सुगन्ध

सुगन्धिमूलम्

युक्तं । शिभनीगन्धोऽस्य । गन्ध

स्तेदुत्पत्तिसुसुरभिभ्यस्तीतत्वम् ॥

गन्धस्तेत्वेतदेकान्तग्रहणं नाद्रिय

न्तेकवयः । यथा । कण्डू

यतः कटभुवङ्कारिणोमदेनस्क

न् । सुगन्धिमनुलोभवतानगन्धेति

माधि० सुगन्धिशिभनगन्धमिच्छ

यति ॥

सुगन्धिका । पं० सिद्धिके । तुरुष्के

महाशाली ॥ गन्धके ॥ न० कङ्का

रे ॥ पुष्करमूले ॥ गौरसुवर्णे ।

वौरजी । पत्रशाकविशेषे ॥ सुवर्णे

॥ उशीरे ॥

सुगन्धिविरागुमम । न० सुगन्धिपुष्पे

प० पातकरवीरे ॥ शिभनगन्धव

न्तिपुष्पाण्यस्य ॥

सुगन्धिकुसुमा । स्त्री० पृष्ठायाम् ॥

सुगन्धिता । स्त्री० सौरभ्ये ॥ शिभ

नीगन्धोयस्य । तस्यभावः । तत्

। टाप ॥

सुगन्धितीयम् । न० । सुगन्धिजले

। केतकादिपानौये ॥

सुगन्धिफला । स्त्री० जातीफलै न०

पूगफलेनचस युक्तेलवङ्ककलिकाफ

ले ॥

सुगन्धिनौ । स्त्री० चारामशीतलायाम् ॥

सुगन्धिमूलम् । न० उशीरे ॥

सुगन्धिमूषिका । स्त्री० शुद्धिन्द्या

म् ॥

सुग्रीवी

सुगमः । वि० सुखेनगमनीयैस्थाना
दौ ॥ सुखेनगम्यतेप्राप्यते । ग
मन् ॥ ईषद्दुःखं प्रीतिखलं ।
यथासुगमः पत्न्याः ॥

सुसरम् । न० रघुने । वि० सु ।

सुगहनः । वि० निःशब्दे ॥

सुगहनावृत्तिः । स्त्री० कुम्भायाम् ।
यज्ञस्थाने० असृष्ट्यादिदृशं नवा
रणाद्यनिःशब्देवैद्यने ॥ सुगहनानि
रवकाशावृत्तिः ॥

सुगह । प० अक्षुःसूचीखने । प्रीततु
ण्डे । यथा० दू० भो० प्र० ॥ न०
श्रीभनान्तये । वि० श्रीभनगृहवृत्तिः ॥

सुगृहीतः । वि० सुन्दररूपेयकृतय
द्वये ॥

सुगृहीतनामा । पुं० शुभकाख्ययात्रा
त स्मर्त्तव्येयुधिष्ठिरादौ ॥

सुगन्धिः । पु० गन्धरश्मिप्रभेदे । चो
रके ॥ श्रीभना गन्धशायस्त्रिन ॥

सुग्रीवः । पुं० कर्पपुङ्गवे । सूर्य
पुत्रे । किष्किन्वाधिपे । श्रीरा
ममित्रे ॥ विष्णोरयद्वये ॥ देवी
मृतिशुक्लनिशुक्लाभ्यां प्रेषितेदूतवि
शेषे ॥ वृत्तार्हत्पितरि । श्रीभ
नायोवायस्यस ॥ शिवे । इन्द्रे ॥
राजद्वसे ॥ असुरविशेषे ॥ पर्व
तविशेषे ॥ अक्षविशेषे । नाग
प्रभेदे ॥ वि० श्रीभनयोवायुक्ते ।

सुग्रीवी । स्त्री० कश्यपपत्नीविशेषे ॥

सुचित्तबीजा

सुग्रीवेशः । पुं० श्रीरामचन्द्रे ॥

सुग्रीवः । पुं० विष्णौ । नारायणे ॥

श्रीभनीविषः । शब्देविदात्मकीयाऽ
स्य ॥ नकुलाख्यपाण्डवश्चशङ्खः ॥

सुचक्षुः । पुं० उदुम्बरे ॥ न० श्रीभ
नीनेत्रे ॥ वेदान्तजन्यज्ञाने ॥ यथा
। एवंविधत्वासकलत्मानामपि स्वा
त्मानमात्मात्मतयाविच्छन्दते । शुर्व
कालव्योपनिषत्सु चक्षुषायेतत्तर
न्नीवभवान्ताम्बुधिमम् ॥ वि० उ
त्कृष्टाक्षे ॥ आत्मविदि । श्रीभने
चक्षुषीयस्यसः ॥ सुष्टुश्रीभनसुत
चक्षुषीतिवा ॥

सुचक्षुः । पु० महाचक्षुःशक्तिः ॥

सुचतुरः । वि० श्रीभनानिचत्वारि
यस्य० तस्मिन् ॥ अचतुरविचतुरे
त्यादिनासाधुः ॥

सुचरित्रः । वि० सुग्रीवे ॥ श्रीभ
नचरित्रमस्य ॥

सुचरित्रा । स्त्री० साधव्याम् ॥ श्री
भनचरित्रमस्या ॥

सुचर्मा । पुं० भूर्जद्वये वि० सु
चर्मावति ॥ श्रीभनचर्मास्य ॥

सुचारुः । वि० मनेःहरे ॥

सुचिचम् । न० श्रीभनचिचम् ॥

सुचित्तकः । पु० मत्स्यरङ्गविचक्षणमे
॥ चिचसपे । मातुलादौ ॥ वि०
सुन्दरचित्तयुक्ते ॥

सुचित्तबीजा । स्त्री० विडगे ॥

सुजाता

सुचित्रा । स्त्री० चिभिंटायाम् ॥
सुचिरायुः । पु० सुरे । देवे ॥ मा
कण्डेयादौ ॥ शिभनचिरायु
यं स्त्री ॥

सुचुक्रिका । स्त्री० तिलिङ्गाम् ॥
सुचुटी । स्त्री० सन्दशिकायाम् ॥ इ
तिसन्दशिकाशब्दार्थेमेदिनिकर ॥
सुचेलम् । न० शिभनवस्त्रे ॥ शिभन
स्त्रेलम् ॥ त्रि० शिभनवस्त्रवति ॥
सुचेलक । पु० तद्वस्त्रे । पटे ॥ सु
चेलमेव । स्वार्थेकन् ॥ त्रि० त
वति ॥

सुच्छत्री । स्त्री० शतद्रुसरिति ॥ इ०
श० र० स्त्री० ॥

सुजन । पुं० कृपालौ ॥ सदाचारे ।
साधौ । सज्जने ॥ यथा । दुर्जन
स्य हि सज्जेन सुजनोऽपि विनश्यति । प्र
सन्नजलमित्याहुः कर्हमे कलुषो
कृतम् ॥

सुजनता । स्त्री० सौजन्ये ॥

सुजलम् । न० कमले ॥ शिभनेच
क्रिले । त्रि० शिभनजलयुक्ते ॥

सुजल्प । पु० वाक्काव्यश्रेणि ॥ यथा ।
यथाजवात् सगाम्भीर्यं सदैव न्यसह
चापलम् । से त्काष्ठस्रहरिस्पृष्ट
समुजल्यो नगद्यते ॥ इत्युज्ज्वल
शैलमपि ॥

सुजोत । त्रि० सुन्दरे

सुजाता । स्त्री० सौराष्ट्रमृतिकाया

सुतपा

म् । तुषयाम् ॥

सुजिह्व । पु० इव्यवाहने ॥

सुजीवन्तो । स्त्री० स्वर्णजीवन्त्याम् ॥

सुज्ञः । त्रि० विज्ञे ॥ सुशिभनं
जानाति । ज्ञाचयवोधने । चातसी
पसर्गइतिक् ॥

सुज्ञेयः । त्रि० सुष्ठुविज्ञेये ॥ सुखे
नज्ञातु योम्यः । ज्ञा० । अचोवत्
। ईदृशौ ॥

सुडौनम् । न० पक्षिणः । सुकुमार
पाते ॥

सुतः । पुं० चात्तजी । तनये । पुत्रे
॥ मातृपितृस्वभाववत्स्वभावेऽसुत
कन्येभवत् । यथात्तवज्जिपुराणे
। शैलसम्भजतेऽपुत्रोमातृस्तातस्त्री
सुता । यथाशैलाभवेन्मातातया
शैलाभवेत्सुतः । । यद्व्याविभवे
इति स्तदर्थं सलिलम्भवेत् । मातृणां
शैलदेवैरपि त्रिशूलगुणेन च । वि
भिन्नास्तुप्रकाः सर्वाः भवन्ति भव
शैलिनामिति । सूयतेत्यः सौति
वा । पुञ् अभिजघे । पुपसवैश्ववं
थीर्वा । क्तः । नृपे । पाणिनिः ।

सुतजीवक । पु० पुत्रजीवे ।

सुतनुः । स्त्री० नाय्याम् । त्रि० सु
कृशे ॥ खड्गे ॥

सुतपादिका । स्त्री० वंसपद्याम् ।
गोधापद्याम् ॥

सुतपाः । पुं० सूये ॥ सुनिविष्टे

सुतारम्

॥ सुनी ॥ नरनारायणरूपेभगवति
बदरिकाशमेसुशोभनं मनसस्येन्द्रि
याणाञ्चैकाग्ररूपतयाऽस्तीति सुत
पानरनारायण ॥

सुतारम् । अ० अत्यन्ते । अतिशये
॥ अवधारितायं प्रतिपादके ॥ य
था । शृणुद्विजमहाबुद्धेर्दम्भेनापि
स्मृतीहरि । ददाति मोक्षं सुतरा
किम्पुनर्दम्भवज्जनादिति ॥ द्वि
चनविभज्येत्यादिना । सुशब्दात्तर
म् । किमेतिङ्गव्ययेत्यादिनाम्प्रत्य
य । तद्वितञ्चासर्वविभक्तिरित्यव्यय
सञ्ज्ञा ॥

सुतकारी । स्त्री० देवदालीलतायाम् ॥
सुतर्दन । पु० तान्नाच्चे । को
क्लिजे ॥

सुतज । पु० अट्टालिकावस्थे ॥ ना
गलोकप्रभेदे ॥

सुतश्चक्ररा । स्त्री० सप्तपुत्रप्रख्याम् ॥

सुतश्रेणी । स्त्री० मूषिकपण्याम् ॥

सुतानाश्रयिणिरष्टा ॥ पु० वृन्दे ॥

सुता । स्त्री० स्त्रुषपत्न्य । कन्यायाम्

॥ दुरालभायां ॥

सुतात्मज । पुं० पौत्रे ॥ दौहित्रे

॥ सुतस्य सुताया वाचात्मज ॥

सुतात्मजा । स्त्री० पौत्र्याम् ॥ दौहि

त्र्याम् ॥ सुतस्य सुताया वाचात्म

जा ॥

सुतारम् । न० द्वितीयायाम् शब्दाख्या

सुतेजा

याम् सिद्धौ ॥

सुतारक्षा । स्त्री० बुद्धभासगद्देवी
विशेषे ॥

सुतिक्त । पु० भूनिम्बे । किरात
तिक्ते ॥ पर्वटे । पिप्तपापडा०
दू० भा० प्र० ॥

सुतिक्तक । पु० पारिभट्टे । भू
निम्बे ॥

सुतिक्ता । स्त्री० कौशातक्याम् । भू
दङ्गफलिकायाम् ॥

सुतिक्तिका । स्त्री० कौशातक्याम् ।

सुती । वि० पुत्रवर्ति ॥

सुतीच्या । पु० शिखी ॥ श्वेतशो
भाञ्जने ॥ रामायणप्रसिद्धे मुनि
विशेषे ॥ नाम्ना सुतीच्याश्चरितेन दा
न्त ॥ वि० अतिशयेन खरे ॥

सुतीर्थकम् । न० । तीर्थविशेषे ॥

सुतुङ्ग । पुं० नारिकेलगणे ॥ य
हाणामुच्चांशविशेषे । अत्यन्ततुङ्ग
॥ वि० अतिशयेन च ॥

सुतण । पुं० कुन्दरे । उखर्ले ।
मृगवत्तमेतणविशेषे ॥

सुतेजन । पुं० धन्वर्के । धन्वन
वर्के ॥

सुतेजा । पु० सुतेजस्त्वगुणविशि
ष्टेऽसुतीके ॥ स्वर्गे ॥ प्राकल्पाङ्ग

विशेषे स्त्री० आदित्यभक्तायाम् ॥

वि० तेजसान्विते ॥

सुतेजा । स्त्री० महाज्योतिषात्म्याम् ॥

सुदर्शन :

सुखा । स्त्री० अभिषवे । सीमल
ताकण्डने ॥ अभिषवदिने ॥ स
वनम्० सुयवैसीमोऽस्मिन्० अस्या
वा । पुञ्० अभिषवे । स ज्ञायां
समजीतिक्यप् ॥

सुवामा । पु० गीचभिदि । इन्द्रे ॥
सुष्ठुचायते० पालयति । चैङ्पा
लने । आतीमनिन्० सर्वधातु
भ्योमनिन्वा ॥

सुखा । पु० अभिषवज्ञाने । य
ज्ञाज्ञानकर्त्तरि ॥ सुतवान् ।
पुञ्० । सुयवौङ्निप् । तुक् ॥
सुखरो । स्त्री० मातरि ॥ ङनिव
न्तात्० वनेरचितिङीव्री ॥

सुदग्धा । स्त्री० दग्धाख्यवर्णे । सु
दग्धिकायां । मेरुजम्बुद्विमे ॥
सुदग्धिका । स्त्री० कुरुह० इ० गौ०
दे० भा० प्र० वच्चे । दग्धरुहा
याम् । भस्मरीहायाम् ॥

सुदण्ड । पु० विने ॥
सुदण्डिका । स्त्री० गीरव्याम् ॥
सुदन् । त्रि० शोभनदन्तविशिष्टे ॥
शोभनादन्तायक्यस । वयसिदन्तस्य
दट् । लुम् ॥

सुदर्भा । स्त्री० दृषविशिष्टे । इच्छुद
भायाम् ॥

सुदर्शन । पु० । इरेच्छते ॥ अक्ष
लक्षययथा । दादहारत्तुषट्को
णवलयचयसंयुतम् । चक्रस्या

सुदामा

तद्विषयावर्त्तं य खस्यग्रीहरे स्मृ
तवृत्ति । जिनानांवलदेवे ॥ वृ
त्ताङ्गत्पितरि ॥ शोभनदर्शनम
स्य । भक्तैः सुखिनदृश्यमेवा । भा
षावाशासियुधिद्विष्टिष्टिष्टिष्टिष्टि
युच् ॥ गन्धर्वे ॥ जम्बूद्वीपे ॥
सुदर्शनाकारत्वात् ॥ मेरौ ॥
वशि ॥ राजमेदे । न० शक्रन
गरे ॥ शत्रुगमने ॥ त्रि० सुदृष्ट्ये ॥

सुदर्शनचूर्णम् । न० भावप्रकाशितं
ज्वररोगक्षौषधविशेषे ॥

सुदर्शनद्वीपः । पु० न० जम्बूद्वीपे ॥
सुदर्शना । स्त्री० आञ्जायाम् ॥ यो
षधिप्रमेदे । सीमलज्ञानम् । इ
षपण्याम् । सुदर्शनगुणसङ्घः । प
ञ्चगुणसङ्घः इ० गौ० दे० भा० प्र०
॥ सुदर्शनास्त्रादुरुष्याकफशोफाक्ष
वातजित् ॥ मेरुजम्बुद्विमे ॥ सु
रोविशिष्टे ॥

सुदर्शनी । स्त्री० अमरावत्याम् ॥

सुदर्श । पु० क्षीरमेरुटे ॥

सुदर्श । स्त्री० तरुण्याम् । गन्धा
व्यायाम । सेवन्त्याम् । शालव
ण्याम् ॥

सुदान्त । पु० श्रावणमुनिविषयवि
शिष्टे । त्रि० तपःसङ्घे ॥

सुदामा । पु० वारिधरे । मेघे ॥ प
र्वतविशिष्टे ॥ गोपविशिष्टे समुद्रे
॥ ज्वेतद्वीपे । ऐरावते ॥ श्रीकृष्ण

सुदुर्लभः

मिचेब्राह्मणविशिषि । चि० सुदात
रि ॥ सुष्ठुददाति । हुदाज् ।
आतीमनिन् ॥

सुदामा । स्त्री० नदीविशिषि । टाप् ।
सुदाय । पु० हरणे । कन्यादान
कालि० व्रतभिन्नादौ च दीयमानद्र
व्ये । सुष्ठु दीयते । हुदाज् । घ
ज् । युगागम ।

सुदारु । पु० पारिपाचकपर्वते ॥
सुदारुः पारिपाचकवृत्तिहेमचन्द्रः ।
न० शोभनदारुणि ॥

सुदि । अ० शुक्लपर्वे ॥
सुदिनम् । न० शुभदिवसे ॥ चि०
प्रशस्ते ॥ यथा । सुदिनासुसभा
सुकार्यमेतत्प्रविचिन्वोतविशिषत ।
स्वयमितिप्रयोगः ॥

सुदीर्घं । चि० अतिविस्तारे ॥
सुदीर्घवर्मा । स्त्री० असनपण्याम् ॥
सुदीर्घफलिका । स्त्री० वार्ताकुविशि
षि । सिद्धावैगन० इतिगौ० दे०
भा० प्र० ॥

सुदीर्घा । स्त्री० चीनाकर्कश्याम् ।
सुदुर्दृशं । चि० अत्यन्तद्रष्टुमशक्ये ॥
सर्वथादृशनायाग्ये परमात्मनि ॥
तस्मादृष्टरूपत्वात् ॥

सुदुर्लभः । त्रि० अतिदुष्प्राप्ये ।
हु खिनापिलब्धुमशक्ये ॥ यथा ।
बहूनां जन्मनामन्ते ज्ञानवान्मात्र
पद्यते । वासुदेवः सर्वमिति सप्त

सुधन्वाचार्यः

हात्मासुदुर्लभइति ॥ सुधतिमा
च दुर्लभः ॥

सुदुस्तरः । चि० अतिशयदु खिना
चरणीये ॥

सुदुष्करः । चि० सर्वथाकर्तुमशक्ये
॥ अत्यन्तकेशकरे ॥

सुदुस्तरः । चि० अतिदु खिनतर
णीये ॥

सुदूरः । चि० दूरीयसि । दक्षिणे ।
अतिदूरे ॥ यथा । सुदूरमपि गन्त
व्ययत्रमः ईश्वरो जनः ॥

सुदूरपराहतः । चि० अतिदूरनिरा
कृते ॥

सुदृढम् । न० अतिदृढे । गाढे ॥
चि० तद्वति ॥

सुदृढत्वम् । स्त्री० काश्मशीम् ॥

सुदृक् । त्रि० शोभनमेवयुक्ते ॥

सुदृश्यः । त्रि० सुन्दराकृतौ ॥

सुदेवी । स्त्री० नाभेर्भार्यायाम् । मेरु
जन्वाम् ॥

सुदैवः । पु० मत्स्यदेशे । उत्तमदेशे ।

सुद्युम्नः । पुं० वैवस्वतमनो पुत्रे ॥
त्रि० बहुधने ॥ अतिवलशालिनि ॥

सुधन्वा । पु० विश्वकर्माणि । त्वष्ट
रि । नृपविशिषि ॥ त्रि० धन्व
नि । प्रौढधानुष्के ॥ शोभनध
नुर्यस्यस । धनुषश्चेत्यनङ् ॥

सुधन्वाचार्यः । पु० ब्राह्म्यादिश्या
तृप्तवर्णायांजाति० जातिविशिषि ।

सुधाशुतैलम्

कारुषे । यथाहमनु । वैश्वानु
जायतेब्राह्म्यात्सुधन्वाचार्यपयस ।
कारुषयविद्यन्माचमैव सात्त्वत
एवचेति ॥

सुधर्म । पुं० क्लिनगणाधिपविशिष्टे ॥
सुधर्मा । वि० धर्मशालिनि ॥ कु
टुम्बिने ॥

सुधर्मा । स्त्री० देवसभायाम् । श्री
भनोधर्माख्याम् । धर्मादनिष्के
वजात् । डाबुभाभ्यामितपश्चे
टाप् । अनेबहुव्रीहिरितिडोव् ।
सुधर्मे० सुधर्माख्यादि । डाब
भावे । सुधर्माशौ० सुधर्माश्च
त्यादि ॥

सुधा । स्त्री० पीयूषे । अमृते ।
मद्ये । सुरायाम् ॥ सुखेनधी
यते । धेठपाने । आतशोपस
गंकृतिकमग्यङ् । सेपने । कुराय
म् । मूर्च्याम् ॥ कुद्याम् ॥
गङ्गेष्टकायाम् ॥ गङ्गायाम् ॥
शाकपण्याम् ॥ विद्युति ॥ रु
डूच्याम् ॥ जले ॥ तीये ॥
रसे । धाव्याम् ॥ आमजक्या
म् । पुष्परसे । मधुनि ॥ च
रीतक्याम् ॥ सुष्ठुदधातिपुण्या
ति । डुधाज्० । विच ॥

सुधाम् । पुं० इन्दौ । चन्द्रे ॥

सुधाशुतोन्नयवीर्यस्य ॥

सुधाशुतैलम् । न० कर्पूरतैले ।

सुधासंज्ञयोगः

सुधाशुतैलम् । न० भौतिके ॥ इ
भद्वान्ते ॥

सुधाकर । पु० चन्द्रे ।

सुधाचार । पु० सौधमूषणे । चू
ना० इ० भा० प्र० ॥ सुधाचारो
ऽम्बसङ्काश शाकीकोदीविदार
य ॥

सुधाङ्ग । पु० चन्द्रमसि ॥

सुधाजोषी । पु० पञ्चगण्डे । सेप
के । राज० इ० भा० ॥ सुधयासे
पनेनजीवति० तच्छील णिनि ॥

सुधाधार । पुं० चन्द्रे । इन्दौ ।
अमृतपात्रे ॥ सुधाया आधार ॥

सुधानिधि । पु० चन्द्रे ।

सुधामुक् । पु० गीर्वाणे । देवे ।
सुधामुक्ते । भुज० । क्लप ॥

सुधामय । पु० सौधे । राजसदने
वि० अमृतात्मके ॥

सुधामोदकः । पु० यवासशर्करा
याम् ॥

सुधामोदकज । पु० तटराजिह्व
खण्डे ॥

सुधावर्षी । पु० विधोतरि । विश्वस
जि । बुद्धमेदे ।

सुधावासः । पु० चन्द्रे ॥ न० अपु
षि ॥

सुधावसा । स्त्री० अपुष्याम् ॥

सुधासंज्ञयोगः । पुं० अमृतसिद्धिमे
ने । यथा । इरानवर्जक्ये०

सुधीहवः

जघं निजघं निजघं कृत्तमाद० दा
समादे । जमैवम् । भवेदन्धधि
पृष्ठधधधध० कधिपृष्ठधधधध
देव सुधास ज्ञेयान् ॥

सुधासिन्धु । पु० अमृतायै ॥
सुधासूति । पुं० चन्द्रे ॥ यथा ।
प्रदीपज्वालाभिर्दिवसकरनीराजन
विधि०० सुधासूतेन्द्रोपलजल
कवेरघ्यघटना । स्वकीयैरभोभि
सलिलनिधिसौहृदकरध० त्वदो
याभिर्वाग्भिस्तवजगनिवाचास्तुति
रियमिति ॥ मखे । वज्रो ॥ पद्मे ॥
सुधास्रवा । स्त्री० अधोजिह्विकाया
म् । गलगुण्डिकायाम् । घण्टि
कायाम् । कुडानाद्याम् । रुद
नीरुधे ॥

सुधाहर । पु० गरुडे । देवे ।
सुधाहृत् । पु० गरुडे । देवे ।

सुधिति । पुं० स्त्री० स्वधितौ । प
रथौ ॥

सुधी । पु० विदुषि । सति । की
विदे । पण्डिते । न्याययुक्तीतयो
स्मार्थयाचके । स, ह, ध्यायति । ध्ये
० । ध्यायते । क्वपिसम्प्रसारणम्
॥ स्त्री० सुन्दरबुद्धौ ॥ सु, धी
वि० शिभनबुद्धियुक्ते ॥

सुधूप । पु० सरलद्रवे ।

सुधूम्य । पु० खादुनामगन्धद्रव्ये ॥

सुधीहवः । पु० धन्वन्तरौ । दिवो

सुनयना

दासि ॥

सुधीहवा । स्त्री० हरीतक्याम् ॥

सुनन्द । पु० श्रोत्राण्यपार्श्वद्विधिवि ॥

होदशविधराजगृहान्तर्मतगृहवि
शिवि ॥ सचदैर्घ्यैराज्ञ स्वहस्तमाने
नेकपञ्चाशद्वस्त परिणाहिचत्वारि
शद्वस्तस्य ॥ यथा । वद्यत्रैवोध्यते
मान तस्मतेनैवकल्पना । राज्ञ
स्वहस्तनेकानुदोर्ध्वैर्वनि विधि
त् ॥ आयामिनसुनन्द । आद्राज
हस्तैः प्रसृभिः । परिणाहिचतुर्भि
श्चराजहस्तैः प्रतिष्ठितः । अस्या
धिदेवताभीमैरक्षतोमावसुन्धराम्
हाराणि विमतिश्चाकरत्तचिदाहता
निच ॥ रक्तपट्टावती गीव सकला
यंप्रसाधकः । अत्रस्थित्वामहीपा
त सुचिरपातिमेदिनीमितियु
क्तिकल्पतरु ॥ दैर्घ्ये ५१ प्रस्थे
४० ॥ न० इलभृन्मुसलि ॥

सुनन्दा । स्त्री० दीपनायाम् ॥ उ
मायाम् । अङ्गनायाम् ॥ जनन्या
म् ॥ उमासखीमेदे ॥ अर्कपत्रीव
त् ॥ इथैरमूल० इ० गौ० दे०
भा० प्र० ॥

सुनन्दिनी । स्त्री० मञ्जुभाषिणीव
न्दसि ॥

सुनयन । पु० मृगे ॥ वि० शिभननेत्र
युक्ते ॥ शिभनेनयनेयस्यसः ॥

सुनयना । स्त्री० नार्याम् ॥

सुनिषण्णम्

सुरेन्द्राधिपः । पुं० यगर्थे । ५५ ॥
सुनाक्षत । पुं० कर्पूरके । इ० ग०
चन्द्रिका ।

सुनामः । पुं० मैनाकाचके ।
सुनामहादयी । स्त्री० द्वादशमासी
। गङ्गादयीकान्तव्यव्रतविशेषः ।
सुनारः । पुं० मुनीस्तन्ये ॥ सर्पा
युद्धे ॥ चटके । कलविडके ।

सुनाल । पु० उद्योरे । कामप्यके ।
सुनालक । पुं० एकदमे । वि०
सुन्दरनालयुक्ते ।

सुनामिका । स्त्री० काकनासायाम्
। शिभननासायाम् ॥ वि० तद्यु
क्ते ॥

सुनासीरः । पुं० इन्द्रे ॥ नासते ।
वास्यव्ये । बाहुलकादीरन् । सु
हृनासीरसैनामुखम् । नासीराय
यसरावायस्यसः ।

सुनिर्यासा । स्त्री० जिह्मिण्याम् ।

सुनिष्ठितः । पुं० बुद्धविशेषः ।

सुनिषण्णम् । न० सुनिषण्णकशोके
। अज्जहोणिकासङ्गि० चोपति
या० इ० प्र० जलप्रभवशोके । च
तुषव्याम् । अज्जगुणायया । चा
हरीसङ्ग पञ्चतुर्दलकूतीरित
। ग. कीजलान्विनेदेशेचतुषपीति
वाच्यते । सुनिषण्णोहिनीयाहो
मिहदोषत्रयापह । अविदोहोल
घ० खादु कषयोरुजदीपनः ॥

सुनेपाक्षी

॥ हव्योरुच्योज्जरश्वासमिहकुष्ठमम ।
प्रणुत् ॥ सितारवाके । शोभार
के । वि० सुपविष्टे ॥

सुनिषण्णकम् । न० शाकविशेषः ।
वितुम्बे । सुनिषण्णे ॥

सुनीति । स्त्री० ध्रुवमातरि । शि
भननये ॥ वि० शिभननीतियु
क्ते ॥

सुनीयः । वि० धर्मशीलके । नीति
मति । पु० बटौ । ब्रह्मणे ।
सुधुनयति । षोड्श० । इति कुवि
नीत्यादिनाज्जन् ॥

सुनीया । स्त्री० मृत्यो कन्यायाम् ।
विश्रममातरि ।

सुनील । पु० नीलरत्ने । दाडिमे
॥ सुन्दरनीलवर्णे ॥ न० काम
प्यके ।

सुनीलक । पुं० नीलरत्ने ॥ नीला
सने ॥ दाडिमे । नीलभङ्गराक्षी
॥ न० वीरणाङ्ग्रे ॥

सुनीला । स्त्री० दण्डविशेषः । चण्डिका
याम् । गीदुग्धायाम् । अतस्थान् ।
विष्णुक्रान्तायाम् । जरतीदण्डे ॥

सुनीलिका । स्त्री० सुनीलायाम् ॥

सुनेपाक्षी । स्त्री० विण्डवज्जूरिका
प्रभेदे । तद्गुणायया । सुनेपाक्षी
सुखदुःखावलिहीनफलाचसा । सु
नेपाक्षीयमभान्तिदाहमूर्च्छासपित्त
हृत् । सुनेमानोतिशोके ॥

सुन्दरी ।

सुन्द । पु० रामायणप्रसिद्धे वामरवि
श्रीषि । राक्षसविश्रीषि ॥ करुणाकरे
परमेश्वरे । सुष्ठु उच्यते । चार्द्रोक्त
रोति । उन्दौ । पचाद्यच् । शकन
ध्वादि ॥

सुन्दर । प० कामदेवि । सुन्दरी०
इति० गौ० दे० भा० प्र० वृत्ते ॥
वि० रुचिरे । चारुणि । शोभने ।
मञ्जुले ॥ सद्रिश्यते । दृढपादरे ।
यहृद्विष्यप । पृषोदरादि ॥
यथा । सुष्ठु उच्यते । विसृज्योक्तरी
ति । उन्दोक्तोदने । वाहुलकाद
र । शकनध्वादि ॥

सुन्दरिका । स्त्री० तीर्थविश्रीषि ॥

सुन्दरी । स्त्री० रूपलाभ्यसम्पन्नाया
नार्याम् ॥ दृमान्तरे । त्रिपुरसुन्द
रीनदेव्याम् । पैगिनीविश्रीषि ॥
हरिद्रायाम् ॥ काकमाच्यम् ॥
कन्दोविश्रीषि । अयुजीवोदसौजगौ
युजी । सभराजगौयदिसुन्दरोत्तदा
। यथा । यद्विषयदवेद्यमानिनीप
रित स्नेहमयेनचक्षुषा । अपि
वागधपस्यदुर्वचवचनतद्विदधीत
विस्मयम् । यथावृत्तान्तरेणि । कु
सुमगन्धरसेरभिभूषिताचरणसङ्ग
तनूपुरमण्डिता । करमुषणलस
दूलवान्विताकुरतिकस्यनचितसि
सुन्दरि । यथा । नसुलभाशरदि
न्दुमुखोप्रियासनसिक्कामविचेष्टि

सुपथ्य

तमोद्वयम् । मलयमारुतचातिन
मालतीरिमलप्रसरे हतशसर ॥
सुन्दरशब्दगौरादित्वान्ङोष् ।
पाठं ध्याम् ॥

सुन्वन । वि० सीमशानिनि । सी
माभिषेकक वति ॥ सुनासिलं
मतादेश ॥

सुपक्व । पु० सुगन्धय स्त्री ॥ वि०
श्रीभनपरिपक्वे । परिपक्वे ॥

सुपक्क । पु० सहकारार्ज्ज ॥

सुपत्र । पु० पक्षिगण्डव्ये ॥ आदि
व्यपचे । न० दीव्यपचे । पत्रके ।

सुपत्रक । पु० शिष्यौ ॥

सुपत्रा । स्त्री० पाण्डुव्याम् ॥ यथाव
र्याम् । शम्भ्याम् ॥ रुद्रजटाव्याम्
। शालपण्याम् ॥

सुपत्रिका । स्त्री० जतुकायाम् ॥

सुपथ । प० । श्रीः नेवर्त्तानि । सत्य
थे ॥ यथा । सत्यथस्त्वतेत्या
द्यसुपन्था सुपथोपचे तथ्यद्वराव
ली ॥

सुपन्था । प० । अर्चतेऽध्वनि । स
त्यथे । अतिपथि ॥ सु पूजा
याम् । कुपतीतिरमास । नपू
जनादितसमासान्तनिषेध । क
तसमान्तनिर्देशात् । पथ सङ्ग्रा
व्ययादे रतिनक्तीवत्यम् ॥

सुपथ्य । वि० अधीडाकारिभोजना
दौ ॥

सुपर्वी

सुपर्व्या । स्त्री० श्वेतचिह्न्याम् ॥
सुपर्व्या । पुं० व्याकरणविशिषे ॥ पुं०
न० शिभनारविन्दे ॥

सुपर्व्या स्त्री० वचायाम् ॥
सुपर्वी । पुं० पन्नगाशने । गरुडे ॥
जनकमयत्वात् । शिभनपर्वेयस्य
स । स्वर्णचूडे । चापे ॥ कृत
मालके । राजवृक्षे ॥ सुष्ठुपर्णा
न्यस्य ॥ भगवतिवासुदेवे ॥ शि
भनानिपणानिच्छन्दासि० स सार
तरुक्रिणोस्य प्रजद्वीपस्थेऽद्रिनि
शिषे ॥ श्येनप्रभेदे । वैगवानल्प
मिह सुपर्ण इति व्याख्यातारः ॥
सप्तपर्णे ॥

सुपर्णक । पुं० चारुगवै सप्तच्छन्द
वृक्षे ॥ गरुडे ॥

सुपर्णकेतु । पुं० विष्णो ॥

सुपर्णा । स्त्री० कमलिन्याम् । वि
नतायाम् ॥

सुपर्णाख्य । पुं० नागकीधरे । तीर्थ
विशिषे । यथा । उत्पलान्वीसुपर्णा
ख्ये । इति ॥

सुपर्णिका । स्त्री० सुपर्णजीवन्त्याम् ।
पन्नाश्याम् ॥ बालुच्याम् ॥ रेणुका
याम् ॥ शालपर्व्याम् ॥

सुपर्णी । स्त्री० कमलिन्याम् । वि
नतायाम् ॥

सुपर्णीतनय । पुं० गरुडे । तार्क्ष्ये

सुपर्वा । पुं० सुमनसि । देवे ।

सुपाश्वकः

सुरे ॥ सुष्ठुपर्वणमावास्यादिचरित
म् । अङ्गुल्यादिपान्य उत्सवोवा
यस्य ॥ शरे ॥ वशे ॥ पर्वणि ॥
धूमे ॥

सुपर्वा । स्त्री० श्वेतदूर्वायाम् ॥

सुपर्वाङ्गना । स्त्री० देवललनायाम् ।
यथा । सुपर्वाङ्गनागानगक्षीरता
नखनत्सङ्गाभीषाविपक्षीरवेण ।
कण्टकिङ्गिणीनादपूर्णेनतूर्णमुखे
नाम्बसम्पूर्णधूर्णाजङ्गि ॥

सुपाकिनो । स्त्री० गन्धवचायाम् ॥

सुपाक्यम् । न० विडलवर्णे ॥

सुपाचम् । न० दानयोग्यव्यक्तौ
शिभनभाजने ॥ नि० उत्तमपा
चयुक्ते ।

सुपान । नि० दानयोग्ये ॥ सुखिनपी
यते । पा० । कर्मणिल्युट् ॥

सुपाश्वं । पुं० प्रजवृक्षे ॥ वृत्तार्ह
भेदे । सम्पत्ते पुनः पश्चिमि
षे । पञ्चाशत्सहस्रयोजनेच्छाये०
अरुणवर्णेमेरी सौम्यदिशि० त
स्यद्वार्थस्थिते० विष्कम्भशैले ॥
तत्रसहस्रयोजनेऽर्धतमाश्वमोघपा
दपेक्षि ॥

सुपाश्वक । पुं० गर्दभाङ्गे । क
न्दराले । कपीतने । प्रचे । पी
लवः पीलखण्डः निर्गोडो गौ
डो । इ० प्र० वृक्षे ॥ शिभनम्
पाश्वंमस्य ॥ भाव्यहृदिशिषे ।

सुपुष्पप्रवेश.

सुपिङ्गला । खी० जीवन्त्याम् । ज्यो
तिष्मत्या ॥

सुपीतम् । न० गजरे ॥

सुपुट । पु० कौलकन्दे ॥ वि
ष्णुकन्दे ॥

सुपुष्पिका । स्त्री० लताविशेषि । जतु
कायाम् । जतुकार्याम् । तिर्य
कफलायाम् ॥

सुपुष्करा । स्त्री० स्थलपद्मिन्या
म् ।

सुपुष्प । पु० राजतरुण्याम् । हरि
द्रौ । शिरीषे ॥ रक्तपुष्पके ।
पालितामदार० इ० गौ० दे० भा०
प्र० ॥ न० लवङ्गे ॥ प्रपौण्डरी
के ॥ तूक्ष्णे । तूदे । पोश्चदिप्यला
भिधि ॥ स्त्रीणारजसि ॥ आहु
त्ये ॥

सुपुष्पिका । स्त्री० पाटलायाम् ।
जीर्णदारुणि ॥

सुपुष्पी । स्त्री० श्वेतापराजितायाम्
॥ कदल्याम् ॥ जीर्णफञ्ज्या
म् । जीर्णदारुणि ॥ द्रोणपुष्प
प्याम् ॥ मिश्रेयायाम् ॥ शतपु
ष्प्याम् ॥

सुपूर । पु० बीजपूरे ॥

सुपूरक । पु० वक्त्रपुष्पवृक्षे ॥

सुपुष्पप्रवेशः । पु० बाबाविषय
नन्तरङ्गगृहप्रवेशे । बाबावसाने
तुसुपूर्वसञ्च ॥

सुप्ति

सुपेशल । वि० अतिरम्ये । मुन्द
रे ॥

सुपेशा । वि० सुकुमारं । कामजे ॥
सुरूपे ॥

सुप्तम् । न० साधिकायाम् । सुषु
प्तौ ॥ वि० निद्रिते । निद्राय ।
शयितेसूता० इ० भा० ॥ अश्ववे
धनेविधिनिषेधौयथा । कुधितस्तृ
पित कामौविद्यार्थोक्तधिकारकः
। भाण्डारोचप्रवासीचसप्तसुप्तान्
प्रधाधयेत् ॥ मच्चिकाभमरीसपी
राजावैवालकस्तथा । परश्चापिच
मखंसप्तसुप्तान्नवाधयेत्इति ॥
स्वापितिस्य । जिघ्रप्स्यथे । त्त ।
सम्प्रसारणम् ॥

सुप्तघातक । वि० दशेरे । हिस्ने ॥
इ० वि० ष० ॥

सुप्तजन । पु० अर्धरात्रे ॥ निद्रिते
जने ॥

सुप्तज्ञानम् । न० सुप्तविज्ञाने । स्व
प्ते ॥

सुप्ति । स्त्री० स्पर्शाक्षतारुणि ॥
विस्तम्भे ॥ शयने । निद्रायाम्
। स्वापे विज्ञानविरतौ ॥ अस्या
स्त्रैविध्यमुक्तयथा । आहारादिवि
भेदेन० सास्त्रिकीराजसोतथा । ता
मसीतिविधासुप्तिः । सापरान्द्रश्यते
विधा ॥ सुखमस्वापसमयाद्यदु
खमस्वापसमयानु । याटमूढोदम

सुप्रभातम्

स्थापसमित्युक्ति सार्वजौक्तिकीति
 विष्णुप्रथये । त्रिच० सुप्त सुप्ति
 न जानानिनासुप्ते स्वप्नजागरौ ॥
 सुप्तोत्थित । वि० सुप्तादुत्थित
 ते । आदौ सुप्त पश्चादुत्थित ॥
 सुप्ता । पु० सत्सन्नामवति ॥ नि
 च्छमसिचप्रजामेधया ॥
 सुप्रतिभा । स्त्री० मदिरायाम् ॥ प्र
 गलभतायाम् । क्षान्तिवर्षे ॥
 सुप्रतिष्ठ । स्त्री० शोभनप्रतिष्ठाया
 म् ॥ पञ्चाचरायाहली ॥ सावि
 धा । पञ्च कतिप्रिया च ॥
 सुप्रतिष्ठित । पु० उदुम्बरे ॥ वि०
 शोभनप्रतिष्ठायुक्ते । सुस्थिरे ।
 यथस्थिति ॥
 सुप्रतीक । पु० ईशानदिग्गजे ॥
 शिवे ॥ कामदेवे ॥ शोभनाङ्गे ॥
 त्रि० साधौ ॥ शोभनाङ्गविशिष्टे
 शोभना प्रतीका अवयवावयव
 ॥ यदा । सुप्रप्रदीपितोऽलीका
 दित्य त्कीकन् । दृश्यस्तु च ॥
 सुप्रभ । पु० जिनविशिष्टे । शु
 क्तवर्त्ते ॥ त्रि० सुन्दरप्रभायुक्ते ॥
 सुप्रभा । स्त्री० बाकुच्याम् । अर्जु
 निज्ञाविशिष्टे ॥ सुप्रभापद्मरागा
 भाषारुण्यादिशिसंस्थितितन्त्रसा
 र ॥ शोभनदीप्तौ ॥
 सुप्रभातम् । न० शुभसूचकप्रात
 काक्षी ॥

सुप्रिया

सुप्रभाता । स्त्री० शोभनप्रभातयुत
 वारादौ ॥ प्रवृत्तीपक्षसरिति ॥
 सुप्रयुक्त । त्रि० शोभनप्रयोगविशि
 ष्टे ॥
 सुप्रयुक्तशर । पु० कृतवर्त्ते ॥
 सुप्रयोगविशिष्ट । पु० कृतवर्त्ते ।
 सुशिक्षितवाणभोक्षके । रुच्यकृत्
 तशराभ्यासे ॥ शोभनप्रयोगोक्तस
 सुप्रयोग । सुप्रयोगविशिष्टाऽप्य ॥
 सुप्रलम्भ । वि० सुखलम्भे ॥
 सुप्रलाप । पु० सुवचने । सुष्ठुत्तौ ॥
 सुष्ठुप्रकृष्ट । लपनम् । चम्प ॥
 सुप्रसन्न । पु० कुबेरे ॥ कृष्णाजंके
 ॥ वि० सुप्रसादयुक्ते ॥
 सुप्रसन्नक । पु० कृष्णाजंके ॥
 सुप्रसरा । स्त्री० प्रसारय्याम् । गन्धा
 लिकायाम् । लतायाम् ।
 सुप्रसाद । पु० शिवे ॥ विष्णौ ॥
 शोभनप्रसादोऽप्य ॥ अचचारवतां
 विश्वपालादीनामपिमोक्षप्रदात
 र्त्वादा ॥ सुप्रसन्नतायाम् ॥ त्रि०
 प्रसन्नसुखे ॥
 सुप्रात । पु० सुप्रभाते । शोभ
 नप्रातरक्ष । सुप्रातसुप्तेत्यादि
 ना० बहुव्रीह्यावच प्रत्ययान्तोनिपा
 तित ॥
 सुप्रिया । स्त्री० सुभगायाम् । भ
 र्त्तुः प्रियायाम् । सुहृदायाम् ॥
 मघावृत्तम् परिच्यव्यवदा सिद्धिगुरु

स भगा

भवेत् । तच्चावर्धकन्यकाचोटासुभ
गासुप्रियाभवेत् कतिमाण्डव्य ॥
सुफल । पु० हाडिमी । बटरी । मुक्ते ।
कणिंकारे । राजतरौ । आरत्वध
विशिषे । छोटोसोनालु० इ० गौ०
दे० भो० प्र० ॥ कविन्दे ॥ मत्फ
से । वि० शिभनफ तवति । सुष्ठु
शिभनानिफलोन्वय ॥

सुफला । स्त्री० कृष्णयडामिषधी ॥
इन्द्रवसुधाम् । क० मयाम । क
दव्याम् । कपिलद्राक्षायाम् ॥

सुफोनम । न० समुद्रफने ॥

सुवन्ध । पु० तिले ॥

सुवचपुषी । स्त्री० गान्धार्याम् ॥

सुवहरी । स्त्री० पुनदाव्याम् ॥

सुवह्री । स्त्री० वाकुच्याम् । सीसरा
व्याम् ॥ शिभनावकिरव्या ॥ क
दव्याम् ॥

सुवत्तव्या । पु० कृत्विग्विशिषे ॥
गुहे ॥ किरलादिदेशप्रसिद्धैर्लपाधि
कृत्विषि० तत्त्वसंपराजिव ॥

सुवत्तव्या । स्त्री० निगदविशिषे ॥

सुवत्तवासुदेव । पु० ब्रह्मरूपवसु
देवसुते ।

सुभग । पु० चम्पके ॥ अशिके ॥
रत्नाम्नाने । टङ्गये । वि० इष्टे
॥ सुन्दरीवचुष्ये ॥ शिभनम्०
भग श्रीर्यस्य ॥

सुभगा । स्त्री० दुर्गायाम् ॥ पतिप्रिया

सुभाषित

याम् । सुप्रियायाम् । शालिप
य्याम् ० कनककाशाम् ॥ हरिद्रा
याम् ॥ सुवर्णकदल्याम् । चम्प
ककदल्याम् । चम्पाकिलो० इ०
भो० प्र० ॥ नीलद्वयाम् । मि
थली । कस्तूर्याम् ॥ तुलकाम् ।
कौबलिंकायाम् ॥ शिभनम्० भ
ग श्रीर्यस्या ॥

सुभगासुत । पु० सौभागिनेये ॥

सुभगाया सुत ॥

सुभङ्ग । पु० गारिकिलह्वये ॥

सुभङ्ग । पु० विषयी । राजभेदे ॥

वि० सुमङ्गलयुक्ते ॥

सभद्रक । पु० विसाने । विस्व
वधे ॥

सुभद्रा । स्त्री० श्रीकृष्णभगिन्याम् ।
घृतमण्डायाम् ॥ श्यामासुतायाम्
॥ काश्यायाम् । गङ्गायाम् ॥

सुभद्रायी । स्त्री० व्यायन्त्याम् । बहुला
इ० गौ० दे० भो० प्र० ।

सुभद्रिका । स्त्री० दुर्गायाम् ॥

सुभद्रेश । पु० अर्जुने ॥

सुभानु । पु० बत्सरविशिषे ॥ तत्
फल यथा । सुभिचर्कमसारोऽय
विश्वस्वनिरुपद्रवम् । व्यवहारोभ
वेष्ट सुभानीदेवपूजिते ॥ १० ॥

सुभाषित । पु० वृत्ते ॥ न० सुव
चने ॥ द्वितीपदेशवचने ॥ यथा
स्वर्गापवर्गसिद्ध्यर्थं भाषितयत् सु

सुमत

शोभनम् । वाक्यमुनिवरै शर्तै
 स्तद्विज्ञेय सुभाषितमिति
 सुभिच्च । वि० सुनभभैजद्रव्ये ॥
 सुलभभैजयुक्तकालादौ ॥
 सुभिच्चा । स्त्री० धातुपुण्याम् ॥ शो
 भनायाम् ॥ भिच्चायाम् ॥ वि०
 लब्धात्ने ॥ सुष्ठुमिच्यते० । भिच्च
 याच्चादौ । घञ् ॥
 सुभौरव । पु० पलाशवृक्षे ॥
 सुभू । वि० सुजन्मनि ॥
 सुभूता स्त्री० चैल्लिङ्गात्मनः का
 शस्थोदगभागे ॥ भूतिमङ्गिरोश्च
 रकुबेरदिभिरधिष्ठितत्वात् ॥
 सुभूतिक । पु० धिल्लवृक्षे ॥
 सुभूम । पु० कात्तौरीये ॥
 सुभृशम् । अ० वाटमिच्छये ॥
 सुभ्राता । वि० स्निग्धभ्रातरि । शो
 भन स्निग्धभ्रातायस्य । नद्य
 तस्थेति कपतुनभवति । वन्दिते
 भ तुरित्तिनिषिधात् ॥
 सुभू । स्त्री० योषिति ॥ वि० शो
 भनभूविशिष्टे ॥
 सुसम् । न० पुष्पे ॥
 सुसङ्गलम् । न० पुष्पादिद्रव्ये ॥ वि०
 सदाचारे ॥ अतिशयस्त्वमेवति ॥
 सुसङ्गला । स्त्री० वायसोल्ल्याम् । अ
 हन्मातरि ॥
 सुमतः । वि० अनुमते । सुन्दरज्ञा
 नविषये ॥

सुमनाः

सुमति । पु० भरतात्मजे ॥ वृत्ताहं
 विज्ञेय । भृताहंविज्ञेय ॥ स्त्री० शो
 भनमती विष्णुयशसः पत्न्या
 न् । कल्किमातरि ॥ वि० सुबुद्धौ ।
 निपुणे ।
 सुमदन । पुं० अमरवृक्षे ॥
 सुमदात्मजा । स्त्री० स्पर्शानन्दाया
 न् । अप्सरसि ॥
 सुमधुरः । पु० जीवशाके ॥ न०
 अत्ययमधुरवाक्ये । सन्त्वे ॥
 वि० अतिशयमधुररसयुक्ते ॥
 सुमनः । पुं० गोधूमे ॥ सुष्ठुमन्य
 ते । मनज्जाने । अच् । धत्तूरे ।
 वि० मनोहरे
 सुमनः पत्रिका । स्त्री० जातोपल्याम्
 जाविती । इ० भा० प्र० ।
 सुमनः फलम् । न० जातोफले ॥
 पु० कपित्थवृक्षे
 सुमना । पु० देवि । सुरे ॥ धी
 रे । पण्डिते ॥ शोभनसमीप
 स्थसः ॥ पूतीकरञ्जे । महा
 करञ्जे ॥ निम्बे ॥ गोधूमे ॥
 देवप्रायेणाहम्भूञ्जि ॥ वि० प्रश
 स्तमनसि ॥
 सुमना । स्त्री० सुमनसः स्त्री० भूञ्जि
 पुष्पे । सुमना पुष्पमालायाः
 स्त्रियांमिति मेदिन्यादेरेकत्वम् । वि
 श्वःक्षणसुमना इव वज्रं नीयेति श
 कोक्तेः ॥ स्त्रियः सुमनसः

सुमर्ष .

पुष्पमप्रसूनङ्कुसुमसुममिच्छमरो
क्ते । भूस्त्रिस्थित्य सुमनसइति
रत्नकीशश्चवहुत्वमपि ॥ सुष्ठुम
न्यतेचाभि . । मन . । असुन् ।
यद्वा । शिःभजमनोऽस्याम् ॥ शतप
व्याम ॥

सुमन । न . पुष्पे ॥ पुष्पसुमन
कुसुममितिनाममाणा । अप्रत्याख्ये
येदधिसुमनसोतिप्रयेगद्यारुक्ती
वत्थोऽनुकूल । क्लीधत्त्वकान्दस
मिच्छीके ॥

सुमना । स्त्री . मालत्याम् । जातीपु
ष्पवृक्षे । चम्बे लीतिभाषाप्रसिद्धे
सुमनायाद्यपचाणीतिसुश्रुतेदश
नाडावन्तापि ॥

सुमनोरज । न . परागे ॥ सुमनसा
रज ॥

समन्तु । पु . सुनिविशिवे । अथर्वा
ङ्गिरसानुधारकेव्यासशिष्ये ॥

सुमन्त्र । पु . कल्किदेवस्यज्येष्ठ
भ्रातरि । यथा कल्कीर्ज्येष्ठास्त्रय .
शूरा कविप्राज्ञसुमन्त्रका । ता
तमात्प्रियकरागुरुविप्रप्रतिष्ठिता
व्रतिकल्किपु . २५ . य ॥ दशरथ
भूपते सारथी ॥

सुमन्त्रा । स्त्री . दुर्गायाम् ॥

सुमर्षण . । नि . सुसहे ॥ सुखे
नमृष्यते । मृष . । भाषाभाषा
सियुधौष्मादिनाखलयेयुष ॥

सुमुखी

सुमालतिका । स्त्री . वर्षावृक्षविशेषे
॥ यदाजगत्त्रिभवेदमलदा । प्रा
णीवितनोतिसुमालतिकीर्ति ॥ य
था । मनोजशरेणविषस्यतरेण । अ
वादिनतेनभवद्विधितेन ॥

सुमित्र । पु . ईश्वरे ॥ सुष्ठुमि
त्रजीवपक्षिण सखा ॥ वृत्ताङ्ग
नृपितरि । इत्थान्कुवशीयहृद्वला
न्वयिसुरथराजपुत्रे ॥ न . हिते ।
सुमित्रभू । पु . जिनचक्रवर्तिवि
शेषे । सगरे ॥

सुमित्रा । स्त्री . लक्ष्मणशत्रुघ्नयेज्ज
नन्याम् । दशरथराजपत्न्याम् ।
लक्ष्मणप्रस्थाम् ॥

सुमित्रानन्दवर्द्धन . । पु . लक्ष्मणे ॥
सुमित्रायाश्चानन्दवर्द्धयति । नद्या
दित्वालल्यु . ॥

सुमुख । पु . गरुडात्मजी ॥ नाग
विशेषे ॥ आक्षप्रभेदे ॥ पण्डिते ॥
हिरण्ये ॥ वनवर्षारिकायाम् ॥ वर्षरे .
सितोर्जके ॥ प्राग्दक्षिणपश्चिमहा
रगृहे ॥ भगवतिवासुदेवे ॥ श्रीभ
नमुखमक्ष ॥ न . नखवृक्षविशेषे
॥ उत्तमाक्षे ॥ नि . पण्डिते । म
नोच्चे । सुन्दरे ॥ सुन्दराननविशि
ष्टे । सुन्दरवदने ॥

सुमुखा । स्त्री . तात्पर्यवध्याम् ॥

सुमुखी । स्त्री . देव्यन्तरे ॥ तात्पर्यव
ध्याम् । निष्ठुपकन्दो ११ भेदे ॥

सुस्यम्,

नजजलगैर्गदितासुमुखी । यथा
। तरणिसुतातटकुञ्जगृहेऽदनविधु
स्मितदीधितिभि । तिमिरमुदस्य
मुखसुमुखीहरिमन्त्रलीक्यचुचुम्बवि
रम् ॥ सुन्दरवदनायाम् ॥ स्वाहा
क्षोपसज्जनादसयोगीपधादितिङ्गो
ष ।

सुसुष्टि । पु० विषसुष्टिचुपे । डो
डिकायाम् ॥

सुमूल । पु० श्वेतश्रीभाजजने ॥

सुमूलकम् । न० गजरे ॥

सुमूला । स्त्री० शालपण्याम् ॥ पु०
शिपण्याम् ॥

सुमेखल । पु० सुद्धे ॥ त्रि० श्री
भनमेखलायुक्ते ॥

सुमेधा । स्त्री० ज्योतिष्प्रत्त्याम् ।
त्रि० सुवृद्धौ । विदुषि । श्रीभना
मेधाप्रज्ञायस्यस । निश्चयमसिच्
प्रजामेधयोरिच्छसिचसमासान्त ॥

सुमेरु । पु० पर्वतविशेषे । मेरौ ।
हिमाद्रौ । रवसानो । सुरालये ।
मिनेतिक्षिपति० उच्चत्वाजज्यो-
तीषि । डुमिजप्रक्षेपण । मि
पीभ्यांरु । सुमेरुरिच्छुपसर्गान्त
रनिष्ठत्यर्थम् ॥

सुसम् । न० सुखे ।

सुस्यलुण्ठ । पु० कर्पूरके ॥

सुस्य । पु० देशविशेषे ॥ असुरभेदे ।

सुस्यम् । न० रज्जौ । सुपूजितमौ

सुर

यत्ते । मीड गच्छाम । एरच् । वा
हुलकाद्यण ॥ सुमेपुष्पेसाधुर्वा ।
तवसाधुरितियत् ॥

सुयन्वित । त्रि० शास्त्रीयनियमिते
विप्रादौ ॥

सुशामुन । पं० वत्सराज । प्रासादे ॥
अद्विविशेषे ॥ अच्युते । श्रीकृष्णे
॥ श्रीभनायमुनासम्बन्धिन परि
वेष्टारोऽस्य ॥ यामुना परि वेष्टा
र पद्मासनादय श्रीभनायस्ये
तिवा ॥

सुयोजित । त्रि० नियुक्त ॥

सुयोधन । पु० दुर्योधने ॥ सुखेन
युध्यतेससुयोधन । भाषार्थांश
सियुधिदृषिमृषिभ्योयुच् ॥

सुर । पु० अमरे । निर्जरे । देवे
। सुरति । सुरप्रसवैश्वर्ययो । तु
दादि । इगुपधेतिक् ॥ यद्वा ।
क्षीरसमुद्रोत्थामुरा० साचक्षि०
अस्यैत्यर्थे० अर्थवाद्यच् ॥ सुरा
परिग्रहाद्वासुर । तथाचार्धे रामा
यणे । वरुणस्यनतः कन्यावारुणो
रघुनन्दन । उत्पपातरसात्त
स्मान्मार्गमाणापरिग्रहम् ॥ १६ ॥

दिते पुत्रानतारामजगृह्वरुणा
त्मजाम् । अदितेस्तुसुताप्रीतोस्ता
मगृह्णन्तवैसुरा ॥ २७ ॥ सुरा
परिग्रहाद्देवा । सुराङ्गत्वमिविश्रु
ता । अपरिग्रहणात्तस्यादेतेषा

सुरङ्ग

स्यसुरास्तथेष्टार्पेरासायणेयादि
काण्डे अमृतेत्यतिनामनिषट् च
त्वारिंशदध्यायेष्टोको ॥ शोभन
राजते । राजुटोमो । अन्येभ्योपो
तिङ । यद्वा । सुनेति । पुञ् ।
। सुप्तधागुधभ्य कन ॥

सुरक । पु० अङ्गिविशेषे । सुरावर्णो
ऽङ्गि । सुरायाश्चावावतिकन ।
सुरकभीन्द्रदर्पापहा । स्त्री० गङ्गाया
म् ॥ यथा । भगीरथपथामुगासुरक
भीन्द्रदर्पापहामङ्गेशमुकुटप्रभागिरि
शिर पताकासिता । सुरासुरनरो
रगैरजभवाच्युते सस्तुताविमु
क्तिफलदायिनीभगवतिस्त्रयराजते
॥ इतिकल्किपुराणे ३४ अध्या
य ॥

सुरकाक । पु० विश्वकर्माणे ॥
सुरकता । स्त्री० शुङ्ग्याम् ॥
सुरक्त । पुं० रक्तचन्दने । त्रि० मधु
रकाण्डे ॥ अत्यन्तानुरक्ते । शोभ
नरागयुक्ते ।

सुरक्तक । पु० कीशान्ते । स्वर्णगे
रिके ।

सुरगण । पुं० इन्द्रादिदेवगणे ॥

सुरगण्ड । पु० रोगविशेषे । वर
ण्डे ॥

सुरगुरु । पु० वृद्धस्तौ ॥

सुरयामणी । पु० इन्द्रे ॥

सुरङ्ग । पु० नागरङ्गे ॥ भूमौगुप्त

सुरतम्

मार्गात्मकीगतविशेषे ॥ न० पत
ङ्गे । वकम् । इ० भाषा० प्र० ।
ङिङ्गुलि ।

सुरङ्गकृत । पु० खनकइतिइतिहा
सप्रथितेभूमौगुप्तमार्गकर्त्तरि ॥

सुरङ्गदम् । न० पतङ्गे ॥

सुरङ्गधातु । पु० गैरिके ॥

सुरङ्गयुक् । पु० सुरङ्गणापहतंरि ।
कुजम्बिले ॥

सुरङ्गा । स्त्री० लताविशेषे । कौवर्ति
कायाम् । दशरुहायाम् ॥ तिर्थं
गमूखाते । सन्धौ । सीध० इ०
सुरङ्गइतिचभाषाप्रसिद्धे ॥ सुबहुर
ज्यतेऽग्रामरजसा । रत्नरागे । वल
खेतिघञ् । अजिरितकुल्य ॥

सुरङ्गिका । स्त्री० मूर्वाया ॥

सुरङ्गो । स्त्री० काकनासायाम् ॥ र
क्तशीभाञ्जने । इतिरतमाला ॥

सुरज फल । पु० पनसवृक्षे ॥

सुरजनी । स्त्री० रात्रौ ।

सुरज्येष्ठ । पु० ब्रह्मणि ॥ सुरा
णासुरेषुषाज्येष्ठ ॥

सुरञ्जन । पु० गोपदले । गुभाक
वृक्षे ॥

सुरतम् । न० निधुवने । मैथुने ॥

सुरत द्विविधम् । बाह्यमाभ्यन्तर
म् । तत्रबाह्यप्रक्षयभाषणाक्षेप
णचुम्बनाद्यनेकविधम् । आभ्यन्त
रश्चासनादिभेदेनापि ॥ वि० दया

सुरदीर्घिका

युक्ते । अभिरते ॥
 सुरतकण्ठक पु • रतकौलि ॥ •
 सुरतलाजी । स्त्री • दूत्याग ॥ शिर,
 सज्जि ॥
 नुरतरङ्गिणी । स्त्री • गङ्गायाम् ॥
 यथा । आगतावतजरेषहिमानीसी
 व्यसासुरतरङ्गिणीसदा । कृष्ण
 वत्सनिगुथा । कलधनौजीवनेषुल
 घवज्यनुरागम ॥
 सुरतक । पु • देवतरी । अश्वत्य
 दुमे ॥
 सुरता । स्त्री • देवस्त्रे ॥ देवतायाम्
 ॥ पूव • अभिवेतल् । अपरवदेवा
 सल्लिगि • देवशब्दीयं पर ॥ यहा
 । सुराणासमूह । गजसहाया
 भ्याश्चेतिवात्सिकी • चकारादन्यथा
 पितल् ॥
 सुरतोषक । पु • कौस्तुभमणौ ॥
 वि • देवप्रीतिकारकी ॥
 सुरथ । स्त्री • रोचिषिऽनारिषैतव शससु
 ब्रवेन्दपतिवरे । सचचन्द्र श्रीय
 । यथोक्तव्रक्षवैवर्त्ते । श्रीनारायण
 उशच । अत्रिचक्रह्मण पुवस्तस्य
 पुत्रोनिष्कार । सचक्रत्वारजसू
 य द्विजराजीवभूवह । गुरुपत्न्या
 सुतारायातभूषबुधसुत । बुध
 पुवस्तस्यैवसात्पुदःपुथससङ्गति ॥
 सुरदाक । न • देवदारुणि ।
 सुरदीर्घिका । स्त्री • मन्दाकिन्याम्

सुरपक्षिका

निश्चङ्कयाम् । सुराणादीर्घिका
 • बापीव ॥
 सुरदुन्दुभि । स्त्री • तुलसीम् ॥
 इ • रा • गट ॥
 सुरद्रुम । पु • मन्दादिदेवतरी ॥
 सुराणाद्रुम ॥ देवनली ॥
 सुरक्षिट । पु • असुरे । पूव • देवे ॥
 सुरान्द्वेष्टि । द्विषन्प्रीती । स
 त्सूत्रिषद्रुदुहेत्यादिनाकिप् ॥
 सुरधनु । न • इन्द्रायुधि । शक्रधनु
 धि ।
 सुरधूप । पु • धूनकी ॥
 सुरनदी । स्त्री • गङ्गायाम् ॥
 सुरनन्दा । स्त्री • नदीविशीषि ॥
 सुरनन्दिका । स्त्री • नदीविशीषि ॥
 सुरनायक । पु • इन्द्रे ॥
 सुरनाल । पु • देवनाली । नली
 तमे ।
 सुरनिम्नगा । स्त्री • गङ्गायाम् ॥
 सुराणानिम्नगा । शुभ्रादि ।
 सुरनिर्गन्धम् । न • पत्रकी ।
 सुरपति । पु • इन्द्रे । बलारातो
 सराणापति ॥ आदिगुरुविकली
 • ५ । • ॥ पञ्चम वक्ष्यचतुर्थप्रमे
 दे • ५ । ५ • ॥
 सुरपत्तनम् । न • स्वर्गे ॥
 सुरपथम् । न • व्योम्नि ॥
 सुरपक्षिम् । न • देवपथे ॥
 सुरपक्षिक । पु • सुरपुत्राणि ॥

सुरभि .

सुरपथिका । स्त्री० पुत्रागि ॥
 सुरपथी । स्त्री० पलाश्याम्
 सुरपादप । पु० कल्पवृक्षे ॥
 सुरपुत्राग । पु० पुत्रागभेदे । न०
 मेरौ ।

सुरपुरी । स्त्री० अमरावत्याम् ॥
 सुरप्रिय । पु० अगस्त्यवृक्षे ॥
 सुराप्रिया । स्त्री० जात्याम् ॥ स्वर्ण
 रत्नायाम् ॥

सुरभि । पु० अस्पृक्षे ॥ वसन्ते ॥ जा
 तौफले ॥ सुगन्धौ ॥ चैवमासे ॥ क
 णगुग्गुली ॥ धून्के ॥ कदम्बवृक्षे
 ॥ वकुलद्रुमे ॥ गन्धवृक्षे ॥ शमी
 वृक्षे ॥ न० स्वर्णे ॥ गन्धोपले । ग
 न्धपाषाणे ॥ सधुगन्धे ॥ सुन्दरे
 ॥ स्त्री० शङ्खक्यामीषधी । गजभ
 चायाम् ॥ मातृभिदि ॥ सुराया
 म् ॥ गवि । रुद्रजटायाम् ॥ न
 वमालिकायाम् । नवाल्याम् ॥ जा
 त्याम् । अपेतराज्याम् । तुलया
 म् ॥ ववरीतुल्याम् ॥ ज्ञायाम् ।
 मेदिन्याम् ॥ सुरायाम् । ग
 र्वामातरि ॥ यथा । गवामधिष्ठातृ
 देवोगवामाद्यागवाम्प्रसू । गवा
 म्प्रधान सुरभि गोलिकिसास
 मुहवा ॥ चि० सुगन्धौ ॥ कान्ते ।
 शोभने ॥ विख्याते ॥ सचिवे ॥ धी
 रे ॥ सुहुरभते । रभ्यतेवा० सुहू
 रभन्त रभसयुक्ताभवन्त्यत्रवा । रभ

सुरभिं

राभये । सर्वधातुभ्यङ् । आग
 मानिच्छत्वाप्तनुम् ॥
 सुरभिका । स्त्री० स्वर्णकदल्याम् ॥
 सुरभिगन्धा । स्त्री० मातृत्याम् । चवि
 लो० इ० भा० प्र०
 सुरभिगन्धि । चि० शोभनगन्धवि
 शिष्टे । सुरभिर्गन्धोयस्य । गन्धस्ये
 दुतपूतिसुसुरभिभ्य ॥
 सुरभित । चि० वासिते ॥
 सुरभिचिफला । स्त्री० सुगन्धिचिफला
 याम् ॥
 सुरभित्वक् । स्त्री० वृद्धेलयायाम् ॥
 सुरभिदाह । पु० सरणवृक्षे ।
 सुरभिपता । स्त्री० जम्बूयाम् ॥ राज
 जम्बूवृक्षे ॥
 सुरभिवत्कलम् । न० गुडत्वचि ॥
 सुरभिस्रवा । स्त्री० शङ्खक्याम् ॥
 सुरभी । स्त्री० आनीदमाने ॥ सुर
 भी । गवाप्रसा ।
 सुरभीरसा । स्त्री० शङ्खकीवृक्षे ॥
 सुरभूरुह । पु० देवदारुणि ॥ कल्प
 वृक्षादौ ॥
 सुरभृत्तिका । स्त्री० तुवर्याम् । का
 ल्याम् । सौराष्ट्रभृत्तिकायाम् ।
 फट्करी० इ० भा० ॥
 सुरभेदा । स्त्री० महामेदायाम् ॥
 सुरराज । पु० इन्द्रे । सुराणाराजा
 । टच् ॥
 सुरभिं । पु० नारदादौ ॥ नारदा

सुरसङ्ग

श्री सुरैर्षयइत्यमरः । सुराद्यतेत्र
आदिपुनरुक्तद्वयश्च ॥ षष्ठीसमा
सीषा ॥ ब्रह्मर्षिर्देवर्षिराजर्षिमह
र्षिपरमर्षिर्काण्डर्षिश्चतुर्षिर्भेदात्
समप्रकाराकृष्यग । तच्चनारदा
द्या सुरैर्षयः ॥

सुरलता । स्त्री० महाज्योतिष्प्रत्याम्
सुरला । स्त्री० पुरन्दरायाम् । गङ्गा ।
योम् ॥

सुरलोक । प० द्यवि । दिवि । स्व
र्गे ॥ सुराणालोकः ॥

सुरवत्सलम् । न० खे । आकाशे ॥ सुरा
णावत्सलम् । सुरानभूमिस्पृशान्तरी
यगास्तेन ॥

सुरवत्सलम् । स्त्री० श्वेतदूर्वायाम् ।

सुरवल्ली । स्त्री० तुलस्थाम् ॥

सुरवैरी ।) पु० असुरे । दानवे ॥
सुरवत्सलम् ।) पु० असुरे । दानवे ॥

सुरवालो । पु० कल्पवृक्षे ॥

सुरवैष्ट । पु० ब्रह्मणि ॥

सुरवैष्टी । स्त्री० ब्राह्मण्याम् ॥

सुरस । पु० मोक्षरसे ॥ सित्युबारे
॥ न० पर्णासि ॥ वीले ॥ त्वचे ॥

दालचीनीतिभा० प्र० बल्कले ॥

गन्धद्वये ॥ द्वि० स्वादौ ॥ शोभ
नारसीऽस्य ॥

सुरसखः । पु० इन्द्रसचिवि ॥ गन्ध
वे ॥

सुरसङ्गः । न० स्वर्गे ॥

सुरसाष्ट

सुरसम्भवा । स्त्री० आदित्यभक्ता
याम् ॥

सुरसरित् । स्त्री० गङ्गाया ॥

सुरसर्षपः । पु० देवसर्षपे ॥

सुरसा । स्त्री० राक्षायाम् ॥ नाग
भातरि ॥ तुलसीद्वेषायाम् । बवं
रीतुलस्थाम् । तुलस्थाम् । पर्णा
से ॥ सुरसासौतुपर्णासि । इति

शब्दरत्नावली ॥ पर्णासितुनपुसक

मितिमुद्राङ्कितामेदिनी । पर्णासिपु

नपुसकमितिहस्ताक्षरामेदिनी ।

सुरसस्तुत्रिषु स्वादौपर्णासिनपुस-

कमितिचकक्षास्त्रिन्मेदिन्यापाठः ।

पर्णासिसुरसास्त्रियामितितुवहव

॥ ब्राह्मणम् ॥ महाशतावयाम्

॥ कपित्थपर्ण्याम् ॥ मिश्रियाया

म् ॥ काश्मीरप्रसिद्धायांगन्धपला

श्यामितिभावप्रकाशः ॥ भारतव

र्षस्थानदोप्रभेदे ॥ अतिधृतिहृन्द

२६ प्रभेदे ॥ श्रीभूयानागुरुश्चेत्

स्वरसुनिकरयैराहसुरसाम् । य

था । कामक्रीडासदृशोमधुसमय

समारम्भरभसात्कालिन्दौकलकुक्षे

विहरणकुतुकाकृष्टहृदयः । गोवि

न्दोवक्त्रयौनामधररससुधायां प्राप्य

सुरसांशङ्कपीयूषपानप्रचयकृतसु

खव्यस्मरदसौ ॥ शोभनारसी

स्या ॥

सुरसाष्टः । पु० दृक्गणविशेषः ॥

सुरा

यथा । निगुण्डीतुल्यसौत्रज्जोष्ठ
तोकण्टकारिका । पुनर्नवेतिमुनि
भि सुरसाष्ट प्रकीर्तित ॥

सुरसिन्धु . । स्त्री . गङ्गायाम् ॥

सुरसुन्दरो । स्त्री . देवाङ्गनायाम् ॥

दुर्गायाम् । विगिनीविशेष ॥

सुरा । स्त्री . चषके । सुरापानपात्रे

भरके । अनुतर्पणे ॥ अन्नभोज

। अतृपानपात्रम् । पानांतज्ज्ञेयचष

क बुधे । कानक राजतश्चैवस्फा

टिकङ्काचमेव च ॥ इत मुराष्ट्र

दिक्कोणवतुर्ण्योपृथ्वीभूजाम् ।

इत्यन्यसम्मततैषानिर्णय पाठ

सम्मत ॥ मुमुक्षुसंस्मितरत्ने

अतुर्वर्णसमन्वितम् । मात्ति

कशायपालवासर्वेषामुपयुज्यते ॥

काष्ठजधातुज शैलजाङ्गलादिभ

होभूजाम् । यदन्यत्तोयपा

नादिपात्रपृथ्वीभूजाभवेत् ॥ ए

वंतवापिनियमकृतिभोजनानिच

यकृति ॥ मध्ये ॥ तत्पर्यायाय

या । सुराहलिप्रियाहालापरिस्तु

इरुथात्मजा । गन्धोत्तमाप्रसङ्गेरा

कादम्बर्यं परिस्तुता । मदिराव

श्यमद्येकृति ॥ सुष्ठुरातिथाम् ।

रादाने । सु . अतोवराचम्यनया

वा । रेवद्धे । आतद्योपसर्गक

कृद्ध ॥ शिभनराजन्तेऽनयावा ।

राजदीप्ती । अन्येभ्योपीतिङ

सुरा

॥ गौडीपैष्टीतयामाध्वीचिविधा

चातमासुरा । सैवनामाविधाप्रो

क्तातालखर्जूरसम्भवा । तथादेश

विभेदेननानाद्रव्यविभेदत । बहु

धेयसमाख्याताप्रशस्तादेवतासर्वे ॥

येनकेनसमुत्पन्नायेनकेनाहतापि-

या । नात्रजातिविभेदोस्तिशोधि

तासर्वसिद्धिदेतिप्रहानिर्वाणत

न्तम् ॥ अन्यवापिपरिपक्वाप्रसन्वा

नसमुत्पन्नासुरामतेति ॥ अपिच ।

गौडीपैष्टीतयामाध्वीफलीत्याचसु

रास्यतेति ॥ शालिषट्कपिष्टादि

कृतमद्यसुरास्यता । सुरागुर्वी

जस्तन्यपुष्टिमेद कफप्रदा ॥ या

हिषीशिशुगुल्मार्शोयइषीमूत्रकृच्छ

नुत् ॥ सुराशब्द पैष्टीमार्जसु

ख्योगौड्यादिमदिरासुगुणवृष्यापि

सुराशब्दप्रयोगोपपत्ते । अतएव

भविष्यपुराणे सुराचपैष्टीमुख्यो

ज्ञानतस्यास्त्वितरेसमेदति ॥ साच

दिव्याप्रसङ्गाकृतसुरादिभेदोऽहहृदि

धाभवति । समुद्रमयनेत्यत्रादि

व्यतिपरिकीर्तित ॥ उक्तसुरामा

यणे । शर्करासत्रमाध्वीका पु

ष्पासकफलासवा । वासचूर्णैश्चवि

विचेष्टास्तैस्तै पृथक्पृथगिति ।

तस्मा पानेप्रायश्चित्तयथा । ब्रह्मव्र

तसुरापचस्तैर्योगुणतत्पण . ।

सैतुहृष्टाविशुद्ध्यन्ते तत्संयोगीच

सुरा

पञ्चम ॥ ततोऽधिनृशतदद्याद्ब्राह्म
णानाश्वमेजनम । इतिगारुडे
२२६ अध्याय । तत्पानेशुकशा
पीयथा । सुरापानाद्वृक्षनामप्राप
यित्वासञ्जानाश्वमेजनमस्मात्तिथोर-
म् । दृष्ट्वाकचक्षुपितयाविरूप पीत
तथासुरयामोहितेन ॥ समन्युक्त्याय
महानुभावस्तदोद्यनाविप्रहितचिकी
र्षु । काव्य स्वयवाक्यमिदंजगादसु
रापानमप्रतिवैजातशङ्क ॥ योब्रा
ह्मणोऽद्यप्रभृतीहकश्चिन्मोहात्सुरां
पायतोमन्दबुद्धिः । अपेतधर्माब्रह्म
हृषे ॥ सस्यादस्मिन्लोकैर्गहित
स्यात्परेच ॥ मयाचिमांविप्रधर्मीक्त
सीमांमर्यादावैष्ट्यापितांसर्वलोके
मतीविप्रा शुश्रुवांसिगुरुणादिवा
देत्याद्योऽमश्रुवन्तुसर्वे ॥ इतिमा
त्ये २५५ अध्यायः ॥ ब्राह्मणश्चविद्य
विशाविधिधसुरापानप्रायश्चित्तादि
यथा । सुरापौत्वाहिजीमोहादग्नि
वर्णःसुरामपिबेत् । तथाखकायेनि
र्दग्धे सुच्यतेकिंस्विषातत । नी
मूचमग्निवर्णंवापिवेदुदकमेववा ।
प्रये वृतवामरणादृगोशक्तद्रसमेववा
॥ कणोन्वाभक्षयेदद्दमपिण्याक वा
सक्तान्निशि । सुरापानापनुत्त्यर्थं वा
जवासाजटीध्वजी ॥ सुरावैमलम
ज्ञानामप्राप माचमलसुच्यते । त
स्माद्ब्राह्मणराजन्योवैश्यश्चनसुरापि

सुरा

बेत् । गौडीपैष्टीचमाध्वीचविज्ञे
याविधिधसुरा । यथैकैकातथास
र्वाणपोतव्याहिजीमैः ॥ यच्च
रक्ष पिशाचान्न मद्यर्माससुरास
वम् । तदब्राह्मणेननातव्यदेवानाम
भ्रताहवि ॥ अमेध्यवापतेनमत्तो
वैदिकवाप्युदाहरेत् । अकार्यम
न्यत्कुर्याद्ब्राह्मणोमदमोहितः
॥ यस्मकायगतमूत्रहामयेनाग्राव्य
तेसक्तत् । तस्मव्यपैतिब्राह्मण्य
शूद्रत्वञ्चसगच्छति ॥ एषाविचिचा
भिहितासुरापानस्याभिष्कुतैरिति
मानवे ११५ अध्यायः ॥ अचाहेश्वरः
कुलीऽर्चये । गेयमद्यपलङ्घ्याद्य
समालोक्यप्रियासुखम् । इत्येवा
चरण जप्य परप्राणभूपरम्पदम् ॥
गुरुकारुण्यमुलभमोदृशङ्कुलदर्शन
म् । त्वहंताएवजानान्तनेतरिभुक्ति
सुक्तिदम् ॥ गुरुपदेशरहितामहा
न्तद्वक्त्रेचन । मोहयन्तिजनान
कांशित्स्वयम्पूजंविमोहिता ॥
दुराचारपरा केचिद्वृथयतिहि
पामराः । यथाभूताभवेत्स्वामीसे
वका सुस्तयाविधा ॥ बहव
कौलिकधर्मस्मिथ्याज्ञानविडम्बका
। स्वबुद्ध्याकल्पयन्तीत्य पारम पर्यं
विरर्जिताः ॥ मद्यपानेनमनुजा
यदिसिद्धि लभन्तिचेत् । मद्यपान
रता सर्वे सिद्धिं यान्तुसमीहिताम् ।

सुरा

मांसमद्यमोक्षेण यदि पुण्यागतिर्भवेत् । कीर्तिमांसाग्निन सर्वे मुख्यवन्तो भवन्ति च ॥ स्त्रीसम्भोगेन देवेशि यदि मोक्षं व्रजन्ति चेत् । सर्वे पि जन्तवो लोके मुक्तास्तु स्त्रीनिषेधका ॥ कुलमार्गीमहादेवि नमया निन्दितं क्वचित् । आचाररहिताये च निन्दितास्ते न चैतरे ॥ अन्यथा कौलिके धर्मे ह्याचार कथितो मया । विचरन्त्यन्यथा देवि मूढा पण्डितमानिन ॥ कृपाश्रधारानमना दद्यात्प्रकर्षां वलम्बनात् । भुजङ्गधारणान्न नमश्चक्रे कुलवर्त्तनम् ॥ वृथापानन्तु देवेशि सुरापानं तदुच्यते । तन्महापातकज्ञेयं वेदादिषु निरूपितम् ॥ अनाश्रये मना लोके यमस्पृष्टश्चाप्यपेयकम् । मद्यमांसं पशूनां तु कौलिकानां महत्फलम् ॥ अग्नेध्यानि द्विजातीनां सान्धान्ये कादयैव तु । वादय तु सुरामद्य सर्वेषामधमं स्मृतम् ॥ सुरावै मलरुद्धानाम् पाप्मा च मलमुच्यते । तस्माद्वाङ्मयराजन्यौ वैश्यश्च न सुराम्यिवेत् ॥ सुरादर्शनमात्रेण कुर्यात्सूर्यावलीकनम् । तत्समाग्राय मात्रेण प्राद्यायामचयचरेत् ॥ आजा नुभ्यां भवेत्तज्ज्ञानमौन्यभ्युपवसिद्दह । कर्षणामेखिराचन्तु मद्यस्य शर्मे विधिः ॥ सुरापाने कामकृते ज्वलन्ती

सुरा

ता विनिक्षिपेत् । मुखे तथा विनिर्दग्धो मृतश्च शुद्धिमवाप्नुयात् ॥ मद्यस्यार्गादिदोषस्य प्रायश्चित्तमिति स्मृतम् । अविधानेन यो हन्यादात्मा र्थं प्राणिनमप्रिये ॥ निवसीन्नरके घोरे दिनानि पशुरोमभिः सन्मिता निदुराचारस्तिर्यग्यो निषुजायते । अनुमन्ता विशसितानि हन्ता क्रयविक्रयी । स स्तुतश्चिच्छतां च ख्यादिनाऽष्टौ च ते समा । धनेन क्रयिको हन्ति । खादिता चीपभोगत । चातकी वधवन्त्याभ्यामिच्छेत् अविधि वधः । मांसस्य दर्शनं कृत्वा सुरादर्शनं वञ्चरेत् । तस्मादविधिना मद्यमांसं सेवेत न क्वचित् ॥ विधिवत्सेविते देवितरसास्त्वम् प्रसीदसि । नाशयस्य विधानं सस्यमेतदुबराजने ॥ दृष्टं वाच्यं विधानेन शब्दे द्ये प्रकटाचम । किञ्चिन्नागादिजिवाणि हत्वा पापैर्भक्तिप्यते ॥ यदुनाऽच किमुक्तं न सारमेकं शृणु प्रिये । जीवन्मुक्तिमुच्छीपायः कुलशास्त्रेषु गोपितम् ॥ यन्मुच्छी फलदेवि कनकलो वसौरभम् । कुलशोऽप्युद्धवित्प्राज्ञेन जनस्तत्त्वादनुरूपम् ॥ कुलशास्त्राणिसर्वाणि मयैवाक्ता निपावन्ति । प्रमाणानि न सन्देहा न हन्तव्यानि हि तुभिः । देवताभ्यर्पितं भ्यक्ष्य मधुवाता कृतायते । खा

सुरा

दिदृशामदिदृशाम् । क्षीरं सपिंभू
 दकम् ॥ हिरण्यपात्रं स्वाहीति ॥ वध्न
 न्ते पुरुषे पशुम् । सद्योदौ च वती
 त्याद्या प्रमाणं श्रुतय प्रिये ॥
 इति श्रीकुमारं वेदितृयास्त्रास ॥
 श्रीमहानिर्वाणतन्त्रे पिश्रौ सदाशिव
 आह्वयथा । सुराद्रवमयी ताराजीव
 निस्तारकारिणी । जननी भोगमा
 ज्ञायानां निनी विपदा रुजाम् ॥ दा
 हिनी पापसङ्घानां पाविनी जगतां
 प्रिये । सर्वं सिद्धिप्रदा ज्ञानबुद्धि
 व्याविर्द्धिनी ॥ सुक्ते सुसुखि
 सिद्धे । साधके धितिपात्रके ।
 । सेव्यते सर्वदा देवैराद्ये स्वाभीष्टसि
 द्धये ॥ सम्यग्निधिविधानेन सुस
 माहितचित्तसा । पिबन्ति मदितां म
 र्त्त्यां भमर्त्या एव तीक्ष्णती ॥ प्रत्येक
 तत्त्वस्त्रीकारादिधनायाः स्थितीना
 रः । न जाने पञ्चतत्त्वनां सिवनात्
 किफलम् भवेत् ॥ इत्येवमारुणी देवो
 निपीता विधिवर्जिता । नृणां विना
 शयेत् सर्वं बुद्धिमायुर्यशोधनम् । अ
 त्थन्त पानान्मद्यश्चतुर्वर्गप्रसाधिनी
 । बुद्धिर्विनाशप्रतिप्रायी । लोकानां म
 तचित्तसाम् ॥ विभ्रान्तबुद्धेर्मनुजा
 त्कार्याकार्यमजानत । स्वाऽनि
 दृष्टपरानिष्ठ जायतेऽस्मात्पदेपदे
 ॥ अतो नृपा वाचकं शोभय मादक
 वसापु । अथासक्तजनान्कायधन

सुरा

दण्डेन शोधयेत् ॥ सुरामेदावृत्ति
 मेदान् नूनमेनाप्यधिकेन वा । देश
 कालविभेदेन बुद्धिभ शोभवेत्तृणाम्
 ॥ अतएव सुरापाणादतिपानं न ल
 ह्यते । सुखज्ञाक पाणिपददृग्भि
 रतिपानविचारयेत् ॥ नेन्द्रियाणि
 वशियस्य मदविह्वलचित्तस । देवता
 गुरुमर्थादोक्तं घ्नो भयरूपिणः ॥
 निखिलानर्थयोग्यस्य पापिन शि
 वघातिन । दहेऽपि ज्वाहरेदर्या
 स्ताडयेत्तत्त्वपात्रिः ॥ विचक्षत्
 पादनाकुपाणि भ्रान्तमुन्मत्तमुत्त
 म् । तमुप यातयेद्राजाद्रविषज्ञा
 हरेत्ततः । अपवाग वादिनकुम
 त्तलप्राभयविबलितम् । धना
 दानेन त शोभ्या व्यजोप्रीतिकरेन
 प ॥ शताभिषिक्तः कौलश्चेद
 तिपानात्कुलेऽश्वरि । पशुरेव सम
 न्तव्य कुलधर्मवहिष्कृतः ।
 पिबन्नतिशयं मद्य शोधितवाप्यशो
 धितम् । त्याज्यो भवति कौलानां
 दण्डनीयापि भूतः ॥ ब्राह्मीभा
 र्यै सुरां मत्ता पाययन्तो हि जात
 य । शूर्य युभीर्यं वा सार्द्धं पञ्चा
 हकणभोजनात् ॥ असंस्कृतसुरा
 पानाच्छुद्धं दुपवसस्य हम् । भु
 क्त्वाप्यशोधितमांसमुपवासव्यचरे
 त् ॥ असंस्कृते मीनमुद्रेखादयन्नपव
 सेदह । अत्रैव पञ्चमकुर्वन् रात्रौ

सुरा

दण्डेन शुद्ध्यति ॥ अपिच । वीर
चातुहयापायी वीराणां स्त्रीगमन
या । स्त्रीयौमहापातकिनस्तत्सस
र्गीचपञ्चम ॥ कुलवर्त्मकुलद्रव्य
कुलसाधकमेव च । ये निन्दन्ति दुरा
त्मानस्ते गच्छन्त्यधमागतिम् ॥ नृ
त्वंति रुद्रडाकिन्यो नृत्वंति रुद्रभैर
वा । मांसास्थिचर्वणानन्दाः सु
राकौलहिषानुषाम् ॥ दयालव
सत्त्वशीला सदापरहितैः प्रिय
तान्गर्हयन्तो नरकाग्निष्कृतिया
न्ति न कश्चित् इति ॥ सुराभांसादि
भिर्देवैर्गङ्गापिसुप्रसीदति । अथ
प्रमाणं सीताया वाक्यमुत्पष्टु
ष्यते ॥ तथा हि । मध्यन्तु समनुप्रा
प्य भागोरध्यास्त्वऽनिन्दिता । वैदे
ही प्राञ्जलिभूत्वा तान् दौमिदमव
धीसत । निदेशपालयत्येव गङ्गे त्व
दभिरक्षित ॥ चतुर्दशदिवर्षाणि
समग्रान् पुष्पकानि । आवासादम
वाचैव पुन प्रत्यागमिष्यति ॥ त
तस्त्वां देवि सुभगे त्वे मे पुनरागताय
ह्ये प्रमुदिता गङ्गे सर्वकामप्रदायिनि
॥ त्व हि विपथगे देवि व्रजलोकसमी
प्यसि । भार्याचिदधिराजस्य लोके
स्मिन् समग्रदृश्यते ॥ तां त्वा देवि नम
स्वामिप्रशंसामि च शोभने । प्राप्त
राज्ये नरव्याघ्रे शिवेन पुनरागति ॥

सुराग्यम्

गर्भाशतसहस्रस्रस्त्राण्यश्नस्य शोभ
ने । ब्राह्मणेभ्य प्रदास्यामितव
प्रियचिकीर्षया ॥ सुराघटसहस्रे
ण मांसभूतीदनेन च । यज्ये त्वां प्रय
यता देवि पुरीं पुनरुपागता ॥ यानि
त्वत्तीरवासीनि देवतानि वसन्ति हि
। तानि सर्वाणि यच्छ्यामि तीर्थान्याय
तनानि च ॥ पुनरेव महाबाहुर्मया
आवाच सङ्गतः । अयोध्यां वनवा
सात् प्रविशस्त्वनघोऽनघे ॥ तथा
सम्भाष्य मायासासीता गङ्गामनि
दिता । दक्षिणादक्षिणत्तीरं हि
प्रमेवाभ्युपागमत् ॥ इत्यार्जेरा मा
यणे • अयोध्याकाण्डे द्विपञ्चाशत्
सर्गः ॥ पुनश्च । कालिन्दीमध्य
मायातासीता त्वे नाम वन्दत । स्व
स्ति देवितरा मित्वां पारयेन्मे पतिव्र
तम् ॥ यज्ये त्वां गीसहस्रेण सुराघ
टशतेन च । स्वस्ति प्रत्यागते रामे पु
रीमिच्छा कुपालिताम् ॥ कालिन्दी
मयसीता तु यावमाना कृतः क्षलि ।
तीरमेवाभिसम्प्रादक्षिणावरद-
शिनी ॥ इत्यार्जेरा मायणे अयो
ध्याकाण्डे पञ्चपञ्चाशत्सर्गः ॥

सुराकर । पु० नारिकेलद्रुमे ॥ म
द्योत्पत्तिस्थाने ॥ यथा । आकरा
शुद्धयः सर्ववर्जयित्वा सुराकर
म् ॥

सुराग्यम् । न० अमृतसुराणामग्य

सुरापानम्

श्रेष्ठम् ॥

सुराङ्गना । स्त्री० देवपत्न्याम् ॥ अप्स
रससु ॥सुराचार्य्य । पुं० बृहस्पतौ ॥ सुरा
णामाचार्य्य ॥

सुराजक । पुं० भृङ्गराज ॥

सुराजा । पुं० शिभनेन्द्रे ॥

सुराजीवी । पुं० शौडिके ॥

सुरानन्द । पुं० हरौ । सुरानन्दान
न्दयत्यमृतप्रदानेनेतितया । कौ

ले सुरयाः सुरायावानन्देऽस्य ॥

सुराप । वि० मद्यपि । सुरापानक

र्त्तरि ॥ सुरापिबति । पा० । गा

पिष्टगिष्यन् पिबति । सुराणी० ध्वो

रितिवाचिंकाटक । टित्वात्स्त्रि

याडोप् । सुरापी ॥ जेह्वाहाजाय

तेयज्मे सुराप श्यावदन्तकः । सु

वर्णहारीकुलखौदुश्मागुरुतल्प
ग ॥

सुरापशा । स्त्री० गङ्गायाम् ॥

सुरापानम् । न० मद्यपानम् ॥ सुरा

या पानम् अश्वदंशे ॥ वामान

करणयोरितिपक्षेऽस्यत्वम् ॥

सुरापाना । पुं० भूमिः प्राच्येषु ।

पूर्वदेशस्थेषु ॥ पीयतद्रतिपानम् ।

कर्मणिष्णुट् । सुरापानयेषाम् ।

पानन्देशे० इ० णत्वम् ॥

सुरापानम् । न० सुरापोषे । मद्य

पानम् ॥ सुरायाः पानम् । वामा

सुराङ्गः

वकरणयोरितिपक्षेऽस्यत्वम्

ब्राह्मीजितावेदिनिन्दाकौटसाध्य

मुह्वध । गङ्गितानाद्ययोजगिध् ।

सुरापानसमानिषट् ॥

सुराभाग । पुं० सुराये । सुरायाश्च
यभागे ॥

सुरामण्ड । पुं० सुरायाश्चयभागे ।

कारोत्तरे ॥ सुरायामण्डः ॥

सुरारि । पुं० ईष्ये । सुराणाम्
अरिः ॥

सुरारिहा । पुं० विष्णौ । श्री

सुरारिहता । पुं० विष्णौ । श्री

हरौ ॥ सुरारौन्वन्ति ॥ सुरारौ

णाहता ॥

सुराहम् । न० हरिचन्दने ॥

सुरालय । पुं० सुमेरुशैले ॥ स्वर्गे ।

सुराणामालय ॥ सुरायानिलये ।

सुराश्रय । पुं० इन्द्रे ॥

सुराष्ट्रः । पुं० देशविशिषे । सुरत०

इ० भा० प्र० ॥ शिभनेपवर्त्तने ॥

सुराष्ट्रज । पुं० कृष्णसुहृदे ॥ वि

षविशिषे ॥ न० तुवरिकायाम् ।

सौराष्ट्रमृदि ॥ सुराष्ट्रेजातम्

जनौ । सप्तम्याजनेडं । वि०

तद्देशजाते ॥

सुराष्ट्रजा । स्त्री० तुवरिकायाम् ।

सौराष्ट्राम् ॥ टाप् ॥

सुराङ्ग । पुं० देवदारुणि ॥ मद्य

पाने ॥ हरिद्रुवर्णे ॥

सुरेश .

सुरी । स्त्री० देशान्नायाम् पुर
सुरीणाभणकेवमानवी ॥
सुरुह । पु० शोभाक्षणे ॥
सुरुडा । स्त्री० सुरुडायाम् । सन्धि
लायाम् । सन्धी । सौध० इ०
प्र० खातविशेषे ॥
सुरुडाहि । पु० सन्धिचौरे । कु
जन्मिले ॥
सुरुक् । चि० अतिक्रमनौये ॥
सुरुप । चि० शोभनरूपयुक्ते । सुन्द
रे । रुचिरे । मनोहरे । मनोर
मे । शोभनरूपयक्षस ॥ वि
दुषि । विपश्चिति । न० तूले ॥
सुरुपा । स्त्री० भाग्याम् । शालपण्या
म् ॥ सुन्दर्याम् । रुचिरायाम् ।
मनोरमायाम् ॥ शोभनरूपयस्या ॥
सुरुहक । पु० गर्दभाश्वे । इ०
हि० चन्द्र ॥
सुरेज्य । पु० वृहस्पतौ ॥
सुरेज्या । स्त्री० तुल्ययाम् ॥
सुरेन्द्र । पु० इन्द्रे ॥
सुरेन्द्रजित् । पु० गरुडे ॥ सुरेन्द्र
जयति । जि० । जित् । तुक् ॥
इन्द्रजिति ॥
सुरेभ । पु० देवहस्तनि ॥ शो
भनवृहणे । न० रक्ते । मृहणे ।
सुरेष्ट । पु० रामपूगे । मुनिपूगे ।
सुरेश । पु० भगवति । विष्णौ ।
शिवे ॥ सुराणामौश स्वामौ ।

सुलभ .

सुरेशलोक । पु० ब्रह्मलोके ॥ यथा
। नयत्रवैकुण्ठकयामुधापगानसा
धवीभागवतास्तदाश्रया । नयत्र
यत्रेशमहामहोत्सवा सुरेशलोका
पिनवैसरीव्यतामितिदेवीभागवत ॥
सुरेश्वर । पु० इन्द्रे ॥ शिवे । श
ङ्कराचार्यशिष्यविशेषे । वास्तिक
कावे ॥
सुरेश्वरी । स्त्री० दुर्गायाम् । मन्दा
किन्याम् ॥ सुराणामौश्वरी ॥
सुरेष्ट । पु० वक्रवर्त्ते । शिवमन्त्रा
म् ॥ शाले ॥ सुरपुत्राणि ॥
सुरेष्टा । स्त्री० ब्राह्मणाम् ॥
सुरोत्तम । पु० सूर्ये ॥ चि० देव
श्रेष्ठे ॥
सुरोत्तर । पु० चन्दने ।
सुरोद । पु० सुरासिन्धौ । सुरास
सुद्रे ॥ सुरा० उदकयस्य । उत्तर
पदस्थेऽनुदकस्योदादेश ॥
सुलक्षण । चि० शोभनलक्षणविशि
ष्टे ॥
सुलक्षणा । स्त्री० उमाया सखीवि
शेषे ॥
सुलभ । पु० विष्णौ ॥ यथा । पञ्चे
षुपुष्पेषुफलीषुतैर्घृष्वक्रौतलभ्येषुस
दैवसत्सु । भक्त्यैकलभ्येषुवृषीपुरा
णैःसुतैर्कथनक्रियतैःप्रयत्न इति
महाभारतम् ॥ चि० अनायासप्रा
प्ये । सुखेनलभ्यते । इति । ईष

सुलोमा

दु सुधितिलमे : खल ॥
 सुलभा । स्त्री० तुलस्याम् ॥ धूस्रपत्रा
 याम् ॥ माषपण्याम् ॥
 सुललाट । वि० शोभनभालविशि
 ष्टे । ललाटेयकदृश्यन्तेचतुस्त्रि
 द्येकरेखिकाद्वयुक्तचतुर्लखासौ
 भाग्यविशिष्टे ॥
 सुललितम् । न० माञ्जावृत्तविशिष्टे ॥
 द्विजवरयुगमिहरचयचिलघुक्कगण
 मयकलय । सुललितकलितरसपदि
 सरसिलसुखिभवतियदि । जगतिवि
 दितसुललितमितिबरफण्यपतिरिति
 वदति ॥ यथा । प्रविचल कुबलयन
 यनजलानिधिक्षतवरययन । दिति
 तनयनिवहदमनशमनविविधभयश
 मन । मयिवरसुपनयसुचिरमभिनव
 जलधरकचिर ॥ वि० अतिसुभगे ॥
 सुलोमले ॥
 सुलोखा । स्त्री० दुर्गायाम् ॥
 सुलोचन । पुं० श्रीकृष्णे ॥ शोभन
 लोचननयन० ज्ञानवाक्य ॥ मृगे
 । हरिणे ॥ वि० शोभननेत्रविशि
 ष्टे ॥ शोभनेलोचनेयस्यस ॥
 सुलोचना । स्त्री० सुनीनायाम् ॥
 माधवराजप्रत्याम् ॥
 सुलोसभा । स्त्री० काकजङ्घायाम्
 ॥ वि० शोभनलोमयुते ॥
 सुलोमा । स्त्री० मांसच्छदायाम् ॥
 ताम्रवज्रायाम् ॥

सुवदना

सुलोहकम् । न० पित्तले ॥
 सुलोहित । पु० सुन्दररक्तवर्णे ॥
 वि० तद्वति ॥
 सुलोहिता । स्त्री० अग्निजिह्वावि
 शेषे ॥
 सुवक्त्रा । पु० वनवर्षार्याम् ॥ न०
 सुन्दरानने । वि० तद्वति ॥
 सुवचनम् । न० सुप्रलापे । शोभने
 कौ ॥ शोभनवचनम् ॥
 सुवचा । वि० वागमिनि ॥ सुष्ठु
 वक्ति । वच० । सर्वधातुभ्योऽसुन्
 ॥ यद्वा । मिथुनेऽसि । उपसर्ग
 विशिष्टोधातुर्मिथुनम् । तत्रासु
 नापवादोऽसि । खरेभेदः ॥
 सुवदन । पुं० श्रीगणेशे । शोभन
 वदनमस्य ॥ वि० सुन्दराननवति
 ॥ न० शोभनानने ॥
 सुवदना । स्त्री० सुन्दराननविशिष्टा
 यानार्याम् ॥ कतिच्छन्द २० प्र
 भेदे ॥ स्त्रियासप्ताश्रवण्डभिर्मभ
 नययुताभूलौग सुवदना ॥ यथा
 । प्रत्याहृत्थेन्द्रियाणित्वदितरविष
 याज्ञासायनयना० त्वाध्यायन्तीनि
 कुञ्जेपरतरपुरुषदर्शित्यपुलक ।
 आनन्दाश्रुताद्यौवसतिसुवदना
 योगैकरसिका० कामार्तिन्य-
 क्तुकामोननुरकरिप्रीराधामसस
 खी ॥ सुष्ठुशोभनदननयसा ।
 सा ॥

सुवर्णं .

सुवर्ण . पु० दिवानाथे । सूर्ये ॥ व
ज्री ॥ सूते० सूयतेवा । षड्प्राणि
गर्भविमोचने । भू० सू० भू० सजिभ्य
श्छन्दसोतिव्युत् ।

सुवर्णा . स्त्री० प्रौढायाम् ॥

सुवर्चक . पु० सर्जिकाक्षारे ॥

सुवर्चला . स्त्री० सूर्यपत्नीविशेषि ।

भस्त्रायाम् । अतस्थाम् ॥ ब्राह्म्या

म् । आदिस्त्रभक्तायाम् । हुलहु

ल० इ० प्र० शोके । अस्यागुणा

यथा । सुवर्णाक्षिमाकृष्णास्त्रादु

पाकरसागुरु । अपितलाकटु

आशविष्टकफवातजित् ॥ अ

न्यातित्ताकवायाणासराकृष्णाजघु

कटु । निहन्ति कफपित्तासञ्ज्ञा

सकासारुचिज्वरान् ॥ विस्फोटकु

ष्ठमेहास्रयोनिरुक्तमिपाण्डुता ॥

सुवर्चा . वि० द्यौर्मति ॥ अति

तेजस्विनि । शोभनवर्चोयस्यसः ॥

सुवर्चक . पु० सर्जिकाक्षारे ॥

सुवर्चका . स्त्री० जतुकायाम् । त

त्तवल्क्ष्याम् । जतुकार्याम् । नि

शान्वायाम् ॥ सर्जिकाप्रमेदे ।

सीरा० इ० भा० प्र० ॥ सुवर्चं

कासर्जिकावदोद्व्यागुणतोजनै ॥

सुवर्ची . स्त्री० सर्जिकाक्षारे ॥

सुवर्ण . पु० स्वर्णकषे । विस्फो

टकोचो । विस्फोटकोचसुमाधिषु

॥ विडम्भितमिन्द्रि ; हरिमितिपरि

सुवर्णं .

माणविशेषि ॥ सुवर्णालौ ॥ सुव

र्णनामनियन्त्रे ॥ धत्तूरे ॥ लङ्का

दिद्वीपवत् । ससुद्रान्तर्वर्त्तिनिद्वी

पविशेषि । कणगुणगुणौ ॥ न०

सीना० इ० भा० प्र० धातुश्रे

ष्ठे । तत्पय्यावायया । स्वर्णसुव

र्णकनकद्विरण्यहेमहाटकम् ।

तपनीयशतकुम्भागाङ्गेयभर्मकवु

रम् ॥ चाभीकरजातरूपभहारज

तकाञ्चने । रुक्मकात्तस्वरजास्वू

नदमष्टापदोस्त्रियामिति ॥ तस्त्रधा

यस्त्वसर्वदेवतात्मकत्वञ्चोक्त रामाय

णे० महाभारतेचपरशुरामप्रतिव

शिष्ठवाक्यम् । सर्वरत्नानिनिर्म

य्यतेजोरागिसमुत्थितम् । सुवर्णं

मेभ्योविप्रेन्द्ररत्नं परमनुत्तमम् ॥

एतस्मात्कारणाद्देवगन्धर्वीरगराज

साः । मनुष्याश्चपिशाचाश्चप्रयता

धारयन्ति तत् ॥ तथा । तस्मात्स

र्वपवित्रेभ्यः पवित्रं परमस्मृतम्

॥ तथा । अग्निर्वैसक्लादिषा । सु

वर्णस्तदात्मकम् । तस्मात्सुव

र्णं ददतादत्ता भ्युः सर्वदेवता

॥ तस्मात्पादिनधार्यम् । अस्मोत्प

त्तिर्हस्ति० गुणाश्चस्वर्णद्रष्टव्या ॥

कृष्णागुरुणि ॥ हरिवन्दने ॥ स्व

र्णगैरिके ॥ विष्टे । धने ॥ नाग

केशरे ॥ पु० न० हिमोचो । अशौ

तिरक्तिकापरिमितस्वर्णे ॥ वि०

सुवर्णयूथी

उत्कृष्टवर्णं ॥ शोभनावर्णं स्तु
तिर्वासुष्ठुवर्णंतेवा । वर्णवर्णने ।
गद्यन्त । एरच् ।
सुवर्णक । पु० चारवधुच्छे ॥
पुष्पै शोभनावर्णोऽस्य ॥ न०
पित्तले ॥
सुवर्णकदली । स्त्री० कमकमोचा
याम् । चम्पकरम्भायाम् । चम्पा
केला० इ० भा० प्र० ॥
सुवर्णकार । पु० स्वर्णकारे ।
सुवर्णकेतकी । स्त्री० हेमकेतक्याम् ॥
सुवर्णगैरिकम् । न० गैरिकप्रभेदे ।
स्वर्णधाती । सुरक्तके । सव्याभे ।
धानीमाटी० पीलागुरु० इ० भा०
प्र० ॥ सुवर्णगैरिकत्वन्त्यतृतीर
क्ततरहितत् । तृतीगैरिकात् ॥
अस्यगुणा । गैरिकमधुरशीत
कषायव्रणरोपणम् । विस्फीटा
शीऽग्निदाहघ्नवरस्वर्णादिका शुभ
म् ॥
सुवर्णनकुली । स्त्री० महाज्जोतिष्म
त्याम् ॥
सुवर्णपुष्प । पु० राजतरुण्याम् ॥
सुवर्णप्रसरम् । न० एलबालुके ॥
सुवर्णमाञ्जिकम् । न० स्वर्णमाञ्जि
के ॥
सुवर्णयूथी । स्त्री० सुगन्धायाम् ।
हेमपुष्पिकायाम् । सौनकुली० इ०
भा० प्र० ॥

सुवह

सुवर्णवणिक । पु० अम्बुषाहैश्वर्य
न्यायाजातेवर्णसङ्करजातिविशेषे ।
कञ्चद्विग्विशेषश्चस सर्गात्स्वर्णका
रिण । स्वर्णचौर्यादिदोषेष्वपति
ताव्रह्मशापत ॥
सुवर्णवर्ण । पु० विष्णौ । वि०
रुक्मवर्णे ॥ सुवर्णस्नेहवर्णोऽस्य ॥
सुवर्णवर्णा । स्त्री० काञ्चन्याम् । व
रिद्रायाम् ॥
सुवर्णविन्दु । पु० विष्णौ हरी ॥
विन्दुवीऽवयवा सुवर्णसदृशाण्यस्य
॥ शोभनवर्णमञ्जरम् । विन्दुस
यस्मिन्मन्त्रे तदात्मकीवा ॥
सुवर्णा । स्त्री० स्वर्णचौर्याम् ॥ व
रिद्रायाम् ॥ वाय्वालके ॥
सुवर्णाव्य । पु० नागकेशरे । धत्तू
रे ॥
सुवर्णी । स्त्री० पाखुपण्याम् ॥
सुवर्णलम् । न० कालिके ॥
सुवर्णि । स्त्री० सीमराज्याम् ॥
शोभनावर्णिरस्या ॥
सुवर्णी । स्त्री० सीमराज्याम् ॥ क
टव्याम् ॥
सुवर्णन्त । पु० मधूत्सवे चैवाद्
त्ताम् ॥
सुवर्णन्तक । पु० वासव्याम् ।
मदनोत्सवे ॥
सुवह । वि० सुखवाद्ये । सुखेन
वहति । वह० । पचाद्यच् ॥ पु०

सुविदित .

बायो प्रमेदे ।

सुवहा । स्त्री० गोधापद्याम् ॥ सु
वहल्यामोदम् । वह० । अच् ।
टाप् ॥ अक्षकौद्रुमे ॥ एलापण्यां
म् । तुल्याम् ॥ बीणायाम् ॥
रास्त्रायाम् । शिफालिकायाम् ॥
विहतायाम् ॥ नीलसिन्धुवारके
॥ रुद्रजटायाम् । हसपद्याम् ॥
मुसल्ल्याम् ।

सुवास । पुं० शिभनगन्धे ॥ उत्त
मनिवासे ॥

सुवासा । वि० । निर्बिक्तवाससि ।
सुवासिनौ । स्त्री० जटालपथयः स्त्रि
याम् । चिरण्टायाम् ॥ सुप्रतीव
वसतिपिठगेष्टे । तच्छीना । सुप्र
जातावतिषिनि । अवीक्तज्ञा
नार्थवे । विवाहितासदेवेशिवाला
एशकुमारिका । सुवासिन्योम
हाप्रौढा । संशयोनास्तिमुव्रते ।
इति ॥

सुविक्रम । पु० सुष्टुपादविन्यासे
॥ विक्रमश्चसौष्ठवनामगजसिंहा
दिगतिसदृशत्वम् । वि० तद्वति ।

सुविज्ञ । वि० अतिनिपुणे ॥

सुविज्ञेय । वि० सम्यग्ज्ञातुं श
क्ये ॥

सुविद्वम् । न० कुटुम्बे ॥ सुष्टुवि
सि । विद्वज्जने । सुविदे कतः ॥

सुविदित । वि० प्रख्याते ॥

सुवेज .

सुविधि । पु० उत्तमविधाने ॥ अ
र्द्धविशेषे ॥

सुविनीत । वि० अतिविनयविशिष्टे
सुविनीता । स्त्री० सुकरायाम् ॥
सुवीजम् । न० खसखसे । वि० सा
धुबीजे ॥

सुवीर । पु० देशविशिष्टे । वि० सु
सुवीरे ॥ शिभनाविविधाद्वरागत
योऽस्य ॥ शिभनवीर्यपिते ॥

सुवीरकम् । न० सौवीरास्त्रने । पु०
एकवीरवर्षे ॥

सुवीरजम् । न० सौवीरास्त्रने । सु
वीरेजातम् । जनी० । ड ॥

सुवीरास्त्रम् । न० कास्त्रिके । सु
वीरेषु । अभिपुतमन्त्रम् । शक
पार्थिवादि ॥

सुवीर्यम् । न० बदरे ॥ उत्तमवी
र्ये । वि० तद्वति ॥

सुवीर्या । स्त्री० नाडीहिङ्गुनि ॥ वन
कार्पाश्याम् ॥ महाशतावर्याम् ॥

सुवृत्त । पु० शूरवे ॥ वि० सदा
चारनिष्ठे । सुष्टुवर्तुले । प
रिवर्तुले ॥

सुवृत्ता । स्त्री० काकलीद्राक्ष्याम् ॥
शतपत्न्यम् ॥

सुवृष्टिः । स्त्री० सस्रहितेशिभनव
र्षये ॥

सुवेगा । स्त्री० महाज्योतिष्मत्याम् ॥

सुवेज । पुं० चिकूटावले । वि०

सुशान्ता

प्रणते ॥ शान्ते ॥

सुवेश । पु० श्वेतेक्षी । त्रि० उचि
तशृङ्गारसम्पन्ने ॥सुव्रतः । पु० श्रीहरी । श्रीभनव्रत
मस्य । यथा । सकृदेवप्रपन्नायतवा
स्मोतिचयाचते । अभयसर्वथात
स्मैददाम्येतद्व्रतममेति ॥ यद्वा ।
श्रीभनव्रतयतिमुङ्क्त सुदामादत्त
पृथुकादीनोति । सुष्टुव्रतयतिमो
जनान्निवर्ततेनरनारायणरूपेयतप
स्वरन्नितिवा । व्रताक्षीजनेनिष्ठसौ
क्षितिषिजन्तात्पचाद्यच् ॥ शिव
मल्ल्याम् ॥ भाविकल्पीयाहंदि
शेषे ॥ वत्तमानकल्पीयाहंदिशेषे
चि० श्रीभनव्रतयुक्ते । सद्ब्रते ॥सुव्रता । स्त्री० सुखसदोद्यायाह्वि ॥
श्रीभनव्रतमस्या ॥ सद्ब्रतायाम्
॥ शय्याम् ॥ वत्तमानकल्पीयाहं
नूमातरि ॥सुशर्मा । पु० भारतादिप्रसिद्धेष्वचि
यविशेषे ॥ श्रीभनशृणाति । शृ०
। अन्येभ्योपिदृश्यतकृतिमनिन् ॥
मिथुनेमनिरितिमनिर्वा ॥

सुशल्प । पु० खदिरे ।

सुशोकः । पु० तण्डुलीये ॥ पिण्डा
याम् ॥ चक्षुः । पञ्चशोकविशेषे ।
विजलायाम् । चक्षुपचे ॥ न०
आद्रक्षी ॥

सुशान्ता । स्त्री० कालिकापुराणप्रसि

सुशुशुबान्

वायाम्शशिध्वजराजपत्न्यां ॥

सुशिख । पु० अग्नौ । त्रि० उत्तम
शिखावति ॥

सुशिखा । स्त्री० मयूरशिखायाम् ॥

सुशीतः । पु० ऋक्षप्रथे ॥ न० पो
तचन्दने ॥सुशीतलम् । न० गन्धर्वे ॥ वपु
षि । खीरा० काकडो० इ० प्र०
॥ कस्तूर्ये ॥ त्रि० । अतिशीतगु
णविशिष्टे ॥

सुशीता । स्त्री० शतपत्न्याम् ॥

सुशीलः । पु० विष्णोर्दूतविशेषे ॥
त्रि० सद्ब्रते । श्रीभनशीलयुक्ते
॥ श्रीभनशील यस्यास ॥सुशीला । स्त्री० श्रीकृष्णस्थाष्टमहि
म्यन्तर्गतमहिषोविशेषे ॥ इतिपञ्च
पुराणम् ॥सुश्राव्यम् । न० नलरामयुधिष्ठिरा
दीनांयशसि ॥ श्रीभनवाक्ये ॥सुश्रीः । चि० सुदरे । श्रीभनाश्री
यस्या ॥

सुश्रीकः । चि० श्रीभनश्रीविशिष्टे ॥

सुश्रीका । स्त्री० शङ्खक्यां ॥

सुश्रुतः । पु० विश्वामित्रमुनिपुत्रे ॥

चिकित्साशास्त्रकर्तारि ॥ चिकि
त्सायन्यविशेषे । सुश्रुतेनकृतं तन्म
सुश्रुत बहुभिर्यत । तस्मात् तत्
सुश्रुत नामविख्यातचितिमकृत् ॥

सुशुशुबान् । त्रि० सुश्रुतवति ॥ शृणो

सुषिरम् .

सैः कसुः ॥

सुषम । वि० चारौ । रुचिरे । शी
भने । सुन्दरे ॥ समे ॥ सुशोभन
सम सर्वमस्य । सुविनिर्दुर्भ्यः
तिष्ठ ॥

सुषमा । स्त्री० परभायाशिमायाम् ।
अनन्तशीभायाम् ॥ विनानाङ्का
लमेदे ॥ वषट्पतविशेषि । कर्णोद्
कचुः कर्णोभगण । शिषिगुरुवापू
र्णखरण ॥ यस्याभवितावाक्षिपर
मासेषासुषमादोव्यत्सुषमा ॥
यथा । राशीनयेनेकीलोकलक्ष्मिप्रेयान्
मदकिङ्किणीकुरुते । धन्यारमणीस
र्वसङ्गतिदुःखसुखवत्त्वान्तेमनु
ते ॥ शोभन सम सर्वमनया । सु
विनिर्दुर्भ्यः सुपिस्तिससाङ्गति
षत्वम् ॥

सुषनी । स्त्री० कारव्याम् । कृष्णजी
रकी । जीरकी ॥ कारवीर्ये ॥ सुखं
सुवति । प्रप्रेर्ये । अथ । गौरा
दि । उपसर्गात्सुनेतीतिषत्वम्
। सुषवण वा । नृदेरप । सीस्य
स्था । पिप्पल्यादि ॥ चन्द्रकार
वेष्टे ॥ प्रतिराजनिर्घण्ट ॥

सुषि । स्त्री० छिद्रे ॥ सुष्ठु सति ।
श्री० । उपसर्गेधा । किरितिवाङ्
मृत्तान्ति ॥

सुषिरम् । न० विचरे । विष्टे । छिद्रे
सुषिरे । सुषिरस्थस्य । जलसुषि

सुषुप्सु .

सुष्कमधिर ॥

सुषीम । पुं० सर्पविशेषि ॥ चन्द्रका
न्तमणौ ॥ वि० शिशिरे । शीतगु
णयुक्ते ॥ चारौ । रम्ये । मनीषो
सुष्ठुसीमामर्यादायस्य । सुषामादि
षुषितिषत्वम् ॥

सुषुप्त ॥ पु० न० स्वप्नान्ते ॥ सुषुप्ता
स्थितमोऽज्ञानबोज स्वप्नप्रबोधये ॥
॥ सुषुप्त्यवस्थायाम् ॥ यथा ।
श्रीकागरेवहिरनुवणधमिणीथान्
भुङ्क्ते समस्तकरणैः । इन्दितत्स
द्वान् । स्वप्ने ॥ सुषुप्तपसङ्गते
॥ सप्तक स्मृत्तन्वयात्तिगुणवृत्ति
दृग्निन्दियेय ॥ इ० श्रीभा० ११
स्क० ११ अध्याय ॥ वि० सुषुप्ति
युक्ते ॥

सुषुप्तस्थान ॥ पु० प्राज्ञे ॥ सुषुप्त
स्थानमस्य ॥

सुषुप्ति । स्त्री० सर्वोपरमावस्थायाम् ।
अह किमपिनजानामिसुखे
नमयानिद्राऽनुभूतेष्वेव प्रकारेस
स्वप्नधानेऽज्ञाने ॥ तस्यानामान्तर
ङ्कारणशरीरम ॥ आनन्दमयको
षस्तेति ॥ सर्वस्यस्थूलसूक्ष्मोपा
धि कारणीयाधीनोक्तस्य सुषुप्ति
त्वमितितज्ज्ञानम् ॥ शोभनासु
प्ति । सुषुप्ति ॥

सुषुप्सु । वि० स्वप्नमिच्छौ ॥ स्व
प्ति सन्नतादुप्रत्यय । रुदविदेत्या

सुसंस्कृतः

दिनासन किञ्चाद्विस्वपीश्यादि
नासम्प्रसारणम् ॥
सुषुम्णा । स्त्री० नाडौविशेषे ॥
साच । इडापिलङ्गयामध्वेषसंमा
ना० पृष्ठवशान्तगंतानाडौ० सुषु
म्णे ल्युच्यते ॥ शोभन सुख सुख
यस्याम् ॥ पु० ॥
सुषेण । पु० करमर्दे ॥ विष्णौ ।
सुयोवशेद्ये ॥ तारायावालिभा
याया पितरि ॥ वेतसे ॥ शोभ
नासिनायस्य । एतिसंज्ञायामगादि
तिषत्वम् । रषाभ्यामित्यत्वम् ॥
सुषेणिका । स्त्री० कर्णविद्वतायाम्
॥ सुष्टुसिनयति । सिनाशब्दात्०
सन्त्यप्रपाशितिविच । पचाद्यच्
। एतिसंज्ञायामगादितिषत्वम् । क
त्वम् । स्वार्थेकन् ॥
सुषेणी । स्त्री० त्रिवृति ॥
सुषामा । स्त्री० नटीभेदे ॥
सुष्टु । अ० प्रथमस्ये ॥ अत्यर्थे ॥
सुतिष्ठति० सुस्थानवा ॥ छा० । अप
दुष्पुष्ट्यङ्गतिक् ॥ सुषामादित्वा
त्पत्वम् ॥
सुसंयत । वि० कृतसंयमे । यथावि
धिसंयमविशिष्टे ॥
सुसंयत । वि० सिद्धे ॥ अतिनि
गूढे । आचारनिर्हारविहारयोगा
सुसंयताधर्माविदातुकार्या ॥
सुसंस्कृत । वि० घृतादिनानाद्रव्ये

सुसंस्कृतः

अप्रयत्नत सुपक्वव्यञ्जनादौ । प्र
यत्ने ॥ सुष्टुसंस्क्रियतेत्य । कर्म
विज्ञातः । सम्परिभ्यामितिसुट् ॥
सुसंस्थान । वि० शोभनाकृतौ ॥
सुसंस्था । स्त्री० जनकभावार्थायाम् ॥
सुनम्पत्० दु० स्त्री० परभागे ॥
सुसंस्कृत । वि० अलङ्कृतौ ॥
सुसंस्कृत । वि० दुः सहभिन्ने ॥
सुसाध्य । वि० सुकरे ॥
सुसार । पु० रक्तखदिरि ॥ मन्त्रि
विषे ॥ वि० अतिशयसारवति ॥
शोभन सारोऽस्य ॥
सुसारवत् । न० स्फाटिके ॥
सुसंस्कृता । स्त्री० शर्करायाम् ॥ शो
भनवालुकायाम् ॥
सुसीमा । स्त्री० साधुसीम्नि ॥ वृत्ता
हन्मातरि ॥
सुसेव । वि० सुष्टुसेवितुयोग्य ॥
सुस्थ । वि० नीरोगे । स्वस्थे ॥
सुस्थता । स्त्री० आरोग्ये ॥
सुस्थिर । वि० चाञ्चल्यरहिते । स्थि
रतरि ॥
सुस्त्रा । स्त्री० खड्गकारी । खिसारो०
इ० प्र० शमोधान्ये ॥ सुस्त्रोदुर्वा
लताकृष्णकषायाविषदागुरुरिति
राजनिर्घण्ट ॥
सुस्त्रात । पु० अज्ञानतज्ज्ञानकृति ।
वि० सुन्दररूपिणकृतज्ञाने ॥
सुस्त्रातकः । पु० शोभनस्त्रातके ।

सुहृत्

सुस्मित । वि० सुन्दरेष्वस्य युक्ते ।
 सुखादु । वि० सुमधुरे ॥
 सुहृत्ति । पुं० धीमेदे ।
 सुहित । वि० विहिते । दत्ते ।
 सुहिता । स्त्री० चमोर्लङ्गाविशिष्टे ।
 सुहृत्तम । वि० उपकारानपेक्ष्योप
 कारके ।
 सुहृत्प्राप्ति । स्त्री० चम्पकाख्यायां
 सिद्धौ । सुहृदागुरुशिष्यसब्रह्मच
 रियांस वादकानांप्राप्ति । न्याये
 न स्वयं परोक्षितमप्यर्थं तावन्नश्वदध
 ते । यावद्गुरुशिष्यसब्रह्मचारिभि
 सवनसंवाद्यते ।
 सुहृत् । पु० मित्रे । सदैवानुगते
 च कर स्वपरभूरिक्थानांप्रायशी
 हिसुहृदे । सङ्घास ॥ शस्तवि
 त्ते । प्रत्युपकारनिरपेक्षतयापका
 रिणि । प्रत्युपकारमनपेक्ष्य पूर्व
 क्तेह सम्बन्धविनैवीपकर्त्तरि ।
 कृतोपकारे । सम्बन्धनि । शिभ
 न हृदयमस्य । सुहृद्दुर्द्धाविति
 साधु । सहाये । यथाहस्तुवि
 चार । चन्द्रचन्दनमिन्दुधामधव
 लाराल्योदिरिफ(पथी)भङ्गारिन्मुखरा
 विलासविपिनीपान्तावसन्तोदया
 । मन्द्रध्यानवनीदधासदिवसाम
 न्दा । कदम्बानिला शृङ्गारप्रस
 खाचकामसुहृदीनार्याजितायांजि
 ताः । कामसुहृद सहाया

सूक्ष्म

नार्याजितायांजिता । सर्वेषां
 दुपरल्लकत्वात् ॥ सर्वानार्यामिणि ॥
 सुहृदय । वि० सुचेतसि । सहृद
 ये । हृदयालो ॥ शिभन हृदयम
 स्य । मित्रत्वाविवक्षणाहृदयस्य
 हृत्ताव ।
 सुहृद्गुण । पुं० शुचितादौ । मित्र
 सगुणे ॥ यथा । शुचितात्यागि
 ताशौर्यसमानसुखदुःखिता । अ
 नुरागसदाक्षिण्य सत्यनाचसुहृद्गु
 णा ।
 सुहृद्व । पु० वानरविशिष्टे ॥ चन्द्रव
 ग्नीयसुहृदिपुराणपुत्रे ॥
 सुहृत् । पु० जातविशिष्टे । पु० भू
 म्नि० नोदविशिष्टे । सुहृत्तानानिवा
 सोजनपद । सुहृत्ता । अणो लु
 प् । लुपियुक्तवद्भाव ।
 सू । पु० प्रसवे सवनमण्डप्रा
 णिप्रसवे । क्लिप् ।
 सुहृत् । पु० वार्ये ॥ वाते ॥ उ
 त्पन्ने ॥
 सूकर । पु० वरहे । शूकरे । कुम्भ
 कारे । मृगविशिष्टे । सवनम् । मू
 ङ् प्राणिगर्भविमोचने । सम्पदा
 दि । सुर्वाप्रसवकराति । कृष्णो
 हस्तिरेष्टः ।
 सूकरी । स्त्री० चपविशिष्टे । वरह
 क्राकायाम् । शूकरक्षिपाम् ।
 सूक्ष्म । न० प्रवचने ॥ वि० गङ्गी

सूक्ष्म .

रार्थे ॥ शोभनीतिविशिष्टे ॥ वि
देहस्तोत्रमन्त्रादौ ॥

सूक्तवाक । पुं० इदं वा वापुषित्रीभ
द्रमभूदित्यादिकेमन्त्रे ॥ भन्तमात्रे
। सुभाषिते । सूक्तवक्ति । वच०
। घञ् ॥

सूक्ता । स्त्री० चित्राच्याम् । शारिका
याम् ॥

सूक्ति । स्त्री० शोभनीति ॥

सूक्ष्म । पुं० अणौ ॥ कतकी सू
क्तात्मनि ॥ जातिक्रियोदिप्रवृत्तिनि
मिरुशून्यत्वात्मानेवागादौन्द्रिया
णामनीचरेपरमात्मनि ॥ आत्मा
सूक्ष्मोऽणुपरिमाणवृत्तिकश्चित् । त
न्न । युगपदशेषशरीरव्यापिविदना
नुसन्धानासिद्धे ॥ न० कैतवे ।
भाट्ये । अध्यात्मे । सूक्ष्मशरीरे
॥ अलङ्कारविशेषे । यथा । कुतौ
पिलक्षित सूक्ष्मोप्यर्थीत्यस्मैप्रका
श्यते । धर्मोऽकेनचिद्वततःसूक्ष्म
परिचक्षते ॥ कुटीप्याकारादिह
तादृशसूक्ष्मः स्तोत्रमत्तिसवेद्य
। उदाहरणम् । वक्तास्यन्दिस्तेदवि
न्दुपवत्सैर्दृष्टाभिन्नकुङ्कुमकायि
कण्ठे । पुरुषतन्व्याव्यञ्जयन्तीव
यस्यास्मिन्वापायीखड्गलेखांलिलीख
॥ अत्राकृतिमालीक्यकयापिहित
किंतपुरुषावितमसिलतालेखमैन
वैदग्ध्यादभिव्यक्तिसुपनीतपुंसा

सूक्ष्मपत्र ।

मेयकृपाणपाणितायेग्यत्वात् । य
थावा । सङ्केतकालमनरविटज्ञा
त्वविदग्धश । वैषम्येचापि ताकृ
तलीलापदानिमौलितम् ॥ अत्र
जिज्ञासित सङ्केतकालः । क
याचिद्विद्वितगात्रेणविदितानिशा
समयश्च सिनाकमलनिमौलनेनलो
लयाप्रतिपादितः । वि० अल्पे
। स्तोके ॥ इन्द्रियाणीचरे ॥ सूच्य
ते । सूचयैशुच्ये । सूचि स्मन् ॥
सूक्ष्मकृष्णफला । स्त्री० मध्यमजम्बू
वृक्षे ॥

सूक्ष्मतण्डुल । पुं० खसखसे ॥
सूक्ष्मतण्डुला । स्त्री० पिप्पल्याम् ॥
सूक्ष्मदर्शी । वि० प्रण्डिते ॥ कुशाग्रौ
यमतौ । प्रत्युत्पन्नमतौ । विशिष
ज्ञे । इन्द्रियेभ्यः परास्मर्याद्वत्यादि
प्रकारेणसर्वविशिषसूक्ष्मतापारम्प
र्यदर्शनेन० परसूक्ष्मद्रष्टृशौल्य
स्यतस्मिन् ॥

सूक्ष्मदलः । पुं० देवसर्पपि ॥

सूक्ष्मदला । स्त्री० दुरालभायाम् ।

सूक्ष्मदारु । न० किलिञ्जे ॥ तनुका
ष्ठे ॥

सूक्ष्मपत्र । पुं० धान्यके ॥ वनजीर
के । देवसर्पपे । लववदरे ॥ सुर
पथे ॥ वनवर्षायाम् । किलितिच्ची
। ताम्रचूडे । कुकुरद्वौ । कुकुरौ
धा० इ० भा० प्र० ॥ बावलवृक्षे

सूक्ष्मभुवनोष्टकम् ।

। स्वर्गपुष्पे । न० वितुमकी । सू-
क्ष्मपत्रे ।

सूक्ष्मपत्रक । पु० सूक्ष्मपत्रे ॥ ख-
र्गेक ।

सूक्ष्मपत्रा । स्त्री० क्षुद्रजम्बुम् ॥ जी-
वन्त्याम् । दीर्घपत्रायाम् । डि-
ङ्गाम् ॥

सूक्ष्मपत्रिका । स्त्री० शतपुष्पायाम् ॥
शतावर्षायाम् । क्षुद्रोपीदिकायाम्-
दुरालभायाम् । आकाशमास्थाम्
॥ लघुब्राह्म्याम् ॥

सूक्ष्मपत्री । स्त्री० आकाशमास्थाम् ॥
सूक्ष्मपर्णा । स्त्री० जीर्णदारुणि । जी-
र्णफलज्याम् ॥ डिङ्गाम् ॥

सूक्ष्मपर्णी । स्त्री० रामहत्याम् । ना-
गदन्तिकायां ॥

सूक्ष्मप्रिप्यली । स्त्री० वनपिप्यज्या-
म ॥

सूक्ष्मपुष्पी । स्त्री० यवतिक्तायाम् । गर्भे ॥

सूक्ष्मप्रयक्ष । पु० शिरःपुष्पगर्भे ॥

सूक्ष्मफल । पु० भूकर्तुदारे ॥

सूक्ष्मप्रका । स्त्री० तामलकर्पा ॥

सूक्ष्मवदरी । स्त्री० भूवदर्या ॥

सूक्ष्मभुवनोष्टकम् । न० चमरपुरविधि

विषु ॥ यथा । सूक्ष्मासरपुराव्यष्टौ
बुधपैशाचमादितः । राक्षसं वा
जगान्मर्त्यं वा हेतुमहर्षिमत् ॥ सौ-
म्यं प्राज्ञं शरत्तमं दीप्तं परमं वा नि-
वेति । बुधित्वे । सूक्ष्मभुवनोष्ट-

सूक्ष्मशरीरम्

कम् । तेषुपैशाचमादितश्चष्टौ
पैशाचम् । ततोराक्षसादि । ब्राह्म-
दीप्तपरमयाश्रयेति । महर्षिमतो
माहेन्द्रादप्यतिशयाय । अधिककान्ति
॥ इ० मृ० स० ता ॥

सूक्ष्मभूतम् । न० अपञ्चोक्तताका-
शादिभूते ॥

सूक्ष्ममन्त्रिक । पु० मन्त्रके ॥

सूक्ष्ममूला । स्त्री० जयायाम् । वै-
जयन्तिकायाम् । जाहि० इ० प्र०
पुष्पवृक्षे ॥ सूक्ष्ममूलमस्था ॥

सूक्ष्मवदरी । स्त्री० भूवदर्याम् ॥

सूक्ष्मवल्ली । स्त्री० जतुकायाम् ॥ ता-
म्रवल्लीयाम् ॥

सूक्ष्मवस्त्रम् । न० शल्यावसने ॥

सूक्ष्मशील । पु० खसखसे ॥

सूक्ष्मव्रण । पु० क्लिणे ॥

सूक्ष्मशरीरम् । न० सप्तदशावयवे
लिङ्गशरीरे ॥ विज्ञानमयतनोम
ब्रह्ममयकीर्णा • ज्ञानेच्छात्रि-
याशक्तिप्रधाना एतत्कीर्णवय-
मिलितसत् • सूक्ष्मशरीरमित्यु-
च्यते । यथाहभगवतीहिमाद्रिप्र-
तिदेवीगीतायाम् । ज्ञानेन्द्रियाणिप-
ञ्चैवपञ्चकर्मेन्द्रियाणिच । प्राणादि-
पञ्चकक्षैवधियाचसहितमन ॥
एतत्सूक्ष्मशरीरस्यान्ममलिङ्ग-
ग्रह्यते । इति । सूक्ष्मशरीरम् •
शरीरम् ॥

सूचक ।	सूचिशालि
<p>सूक्ष्ममगकांरा । स्त्री० बालुकायाम् ॥ सूक्ष्ममशाख । पु० बालववुरे । सूक्ष्ममशालि । पु० अशुधान्त्रविशि षे । सूचिशाली ॥ सूक्ष्ममषट्चरण । पु० पञ्चमयुक्ते । सूक्ष्मा । स्त्री० यूपिकायाम् ॥ वा लुकायाम् ॥ चूद्रैलायाम् ॥ करु णायाम् । सूचि स्नानिकृतेटाप ॥ आश्वातकीश्वराधिवासिन्यामम्बा- याम् ॥</p>	<p>न्यादिरदन्त । गुरुत् ॥ सूचनम् । न० गन्धने ॥ ज्ञापने ॥ सूच० । ल्युट् । सूचना । स्त्री० व्यधने । वेधनेदृशि । दृष्टौ ॥ गन्धने । अभिनये । टाप् सूचि । स्त्री० व्यधिन्याम् । सूच्या म । सुष्टु । इ० भा० प्र० ॥ नृत्त्य प्रभेदे ॥ शिखायाम् । सूच्यतेऽ नया । सूच० । अचङ् । ॥ अल्प गंले ॥</p>
<p>सूक्ष्मेक्षणम् । न० शिखिपविद्याप्रसि दधिशस्त्रविशिषे ॥ सूक्ष्मेला । स्त्री० उपकुक्षिकायाम् । चिपुष्याम् । चुटी । छोटीइका यवी० इ० भा० ॥ अस्त्रागुणायथा । एकासूक्ष्माकफश्वासकासाशी मू० कृच्छ्रहृत् । रसेतुकटुकाशीता सूक्ष्मावातहरीमता ॥</p>	<p>सूचिक । पु० सौचिके । तुम्राये ॥ सूचिका । स्त्री० सूच्याम् । सौवन द्रव्ये ॥ सूचिकाधर । पु० गजी । हस्तिनि ॥ सूचिकापुष्प । पु० केतक्याम् ॥ सूचिकाभरणम् । न० औषधविशि षे ॥ सूचिकासुखम् । न० जलकरङ्गे । ज लजिगङ्गुले । चि० सूच्याम् ॥ सूचितः । चि० ज्ञापिते ॥ सङ्क्षेप तोदशिते ॥ अच० । क्त० ॥</p>
<p>सूचक । पु० दर्भादुरे ॥ सौव्यति । विबुधतनुसन्ताने । सिधिरुच्येति कट् ॥ सूचक० । पु० सौवनद्रव्ये । बाध के ॥ शुनि । ओती । विडाली ॥ काकि । कायसे । कुद्वि । सिद्धि ॥ पिशाचि ॥ कयके ॥ सूक्ष्मशाली ॥ सूचधारे ॥ चि० पिशुने । दुर्ज ने । कर्षेजपे । परदेवाज्ञासके । परशसतामसतासुदेवाबाध्यापके ॥ सूचयति । सूचयैश्वर्ये० द</p>	<p>सूचिपत्रम् । पु० शितावरमाके ॥ सूचिपुष्प । पु० केतकसुखे ॥ सूचिरीमा । पु० शुकरे ॥ सूचिगान । पु० गरुडे ॥ इ० श० र० ली ॥ सूचिबदनः । पु० नकुले । मयके ॥ सूचितुष्यबदनंयम् ॥ सूचिशालिः । पु० सूक्ष्मशाली ॥</p>

सूच्ययः

सूची । स्त्री । सौवनसाधने । चाङ्गि
काऽभिनयान्तरे । अङ्गद्वाराचिष्टा
याम् । स्त्रिया करण । सौव्य
तेऽनया । विवृतनुसन्ताने सि
वेष्टेरुचेतिचट् । टित्वानुङीप् ।
चि० पिशुनइति० श्रीधरस्वामि
न ॥

सूचीदल । पु० । सिताधरे ।
सूचीपत्रा । स्त्री० गण्डदूशियाम् ॥
जलस्थ याम् ।

सूचीपाश । पु० । सूचीवन्धनहेतुभूते
चिद्रे ।

सूचीपुष्प । पु० । केवल्या ।

सूचीमुख । पु० । शुक्रदर्भे । व्यूह
विशिषि । न० । शीरेके । नरकान्ता
रे । चि० सूच्याम् ।

सूचीरोमा । पु० । सूकरे । चि० । सूची
तुल्यरोमविशिष्टे ॥ सूचीसङ्घा
निरोमाचियञ्चस ।

सूचीव्यूह । पु० । सूच्याकारेव्यूहवि
शिषे । पिपीलिकापङ्क्तिरिवाय
वञ्चान्नावेन० सशतरूपतया० वच
यच० सैनिकावस्थान० सशोभप्रती
रपुरुषमुखः सूचीव्यूह । तेना
यतीभयेसतिथायात् ॥

सूच्ययः । पु० । खरच्छदे । उलूख
छ० इ० गी० दे० भा० प्र० त्व
विशिषि । न० । इभे । सूच्यय
भाषि ॥

सूतः

सूच्ययस्यूलका । पु० । त्वविशिषि ।
यया । सूच्ययस्यूलकादभोज्या
स्यस्यखरच्छदइतिरत्नमाका ।

सूच्याम् । पु० । मृषिके । महानर
केषप्रभेदे । चि० । सूचीतुल्यमुखे ।

सूच्याङ्ग । पु० । सिताधरे ॥

सूत । पु० । सारथी । सुवतिगम
यतिस्माञ्छान् । नू० । गच्छयन्त्वा

तुक्त० । त्वष्टरि । तच्छिष्य । ब्रा
ह्मण्यान्विषयाञ्जजाते ॥ यथा । अ
विधादिप्रकन्यायांसूतीभवतिजा
तितइति । अर्चविषाहासञ्जवात्
कन्यायहण स्त्रीमात्रप्रदर्शनार्थम् ।

ब्राह्मण्यान्विषयाञ्जात्याचतनामा
सञ्जायते । पितामहदैवस्यैष्यो
वैश्यस्यश्चैसूत्यांसोमाभिषवभूमौ
सीत्येवमिसमत्पन्नेनारायणाधि०
पुराणानां वक्तुरि । प्रीराणिके ।

अथोक्तविष्णुपुराणे । इति तु दक्षिणे

चक्र दृष्टातस्तपितामहः । विष्णो

रश्चपृथुमस्त्वापरितोषपरययौ ।

तस्मादेकातमाचस्यश्चैपेतममहेष्ट

मे । सूत सूच्यासूतपन्नः सी

त्येवमिसममते । तस्मिन्नेवमहा

यज्ञेजज्ञेप्राज्ञीयमागध । प्रोक्ती

तदाम्निबदेसावभौसूतमागधी ।

सूतयतामेवमृपतिः पृथुवैश्यः

प्रतापवान् । इति २ अश्वि १२

अध्यायः । वन्दिनि ॥ सूते ॥

सूतपुत्रक :

पुं० न० पारदे ॥ नि० प्रसूते ॥
गिरिती ॥ सुवति० सुयतीस्त्रवाशिवि
न । ध्रुवरेण्ये । ततः ॥

सूतकः । पुं० न० पारदे । रसे ॥
न० जनौ । जन्मनि ॥ जनना
श्रीचि ॥ यथा । यावन्नष्टिद्यतेना
कतावन्नप्रोतिसूतकम् । किन्ने
नाजेतत पश्चात्सूतकानुविधीय
ते ॥ अपिच । मूतेनसूतकगच्छे
न्नेतरत्सूतकेनतु । इहमनुरपि ।
यावन्धोपरिशावेतुसूतकोपरिसूतकी
। शेषाहोभिर्विशुचि स्यादुदक्या
सूतक विनेति ॥ मरणाश्रीचि ॥
यथा । सर्वगोचमसंस्पृश्य तत्रस्था
त्सूतकीसति । मध्ये पिसूतकीदद्यात्
पिण्डान्प्रेतकृतस्यकृति ॥ प्रति
बन्धकी ॥ यथा । व्रतयज्ञविवाहि
पुत्रादुधेमेऽर्चनीजये । आरब्धे
सूतकनद्यादनारब्धेतुसूतकमि-
ति ॥

सूतकाः स्त्री० सूतिकायाम् । सूता
शब्दात्स्वार्थेकम् । सूतकापुत्रिका
हन्दास्त्रकाश्वितिसाधुः ॥

सूतकाष्टकम् । न० सूतिकाष्टके ॥
सूतकायागृहम् ॥

सूतकनयः ।

सूतकजन्मः ।

सूतपुत्रः ।

सूतपुत्रकः ।

पुं० कर्णः । कृत्या

कर्णोऽष्टकम् ॥

सूतिकावासः :

सूतराट् । पुं० पारदे । रसे ॥

सूतिः । स्त्री० प्रसवे ॥ सीमाभिष
धभूमौ ॥

सूतिका । स्त्री० सूतकायाम् । नव
प्रसूनायाम् ॥ तदन्नभोजनप्राय
क्षित यथा । चाण्डालान्न भूमिपा
न्नमज्जोषिष्वजोविनाम् । शौण्डि
कान्न सूतिकाग्नंभुक्तामोसव्रतौभवे
दितिशङ्खः ॥

सूतिकागारम् ।

सूतिकागृहम् ।

सूतिकागृहम् ।

सूतिकाभवनम् ।

सूतिकावासः ।

प्रसवाश्रये

न० । अरिष्टे

॥ तस्याक्त

तियंथा ।

पुं० अष्टक्याय

तंचावचतुर्हस्तविशालकम् । प्रा
चीद्वारमुद्वह्वारविद्व्यात्सूतिका
गृहम् । तथापिशाचानावासाय
था । सर्वगानप्रतिघान्चतिका
गृहसेविनः । पृष्ठतः पाणिपादा
अपृष्ठयोवान्सुरंरहसः । एवविधा
नृपिशाचाबद्धवृत्रहानुकम्पया ।
अन्तर्हानवरप्रादात्कामयादित्वमे
वव्रितिवक्त्रिपुराणम् । अपिच ।
सूतिकावासनिकयाजन्मदानागदे
यताः । तासांवागनिमित्तानुशुचि
जन्मनिकीर्तिता । षष्ठेऽङ्गिराणि
वागानुजन्मदानानुकारयेत् । इति
सूतब्रह्मार्थेकम् । सूतिकापुत्रिके
तिपञ्चोऽतश्चत्वारम् । सूतिकायाः

चतुर्थम्

• गृहम् • गेहम् • भवन
 आसीत् ॥
 ॥ पु • नवप्रसूताया व्या
 ॥
 ॥ स्त्री • सूतिकागारे जा
 कस्य षष्ठदिने पूज्यदेवी विजिषी ॥
 नृ • न • सूतिकागारे ॥
 ॥ पु • जन्ममासीत् • नैज
 सूते प्रसवस्थमास ॥ सू
 सी वैजननी नवमी दशमी अपि
 ॥ आधार ॥
 ॥ न • गुडस्थिति • त्वक्पत्रे
 ॥
 ॥ वि • दक्षे • चतुरे ॥ सु
 श्रवणमुद्योगी ॥ न • शि
 यानि ॥
 स्त्री • यज्ञज्ञाने • अभिषे
 ने ॥ युवस्थाम् • सूतयुवस्था
 यडादेश • ॥ सीमलतारस
 कृतिकश्चित् भरत ॥
 न • सूतद्व • भा • प्र • वस्त्रा
 ॥ तन्त्री • व्यवस्थायाम् ॥
 दिसूचनायन्ये • पदसाधक
 ॥ सूत्रलक्षणात् • यथा • स
 रिरिभाषावविभिर्निबमएवच
 तपेधोधिकारश्चप्रद्विधसूत्रल
 ॥ अपिच • अष्टपाक्षरमस
 सारवद्विज्ञतीमुखम् • अस्ती
 ॥ अष्टाक्षरस च स चविटोविटारि

सूत्रधारः

ति ॥ चवनात्तुचतुश्चतुश्चतुश्च ॥
 खल्यते • चववेष्टने • चदन्त • ॥ एर
 च् • सीव्यतेनेनवा • विवु • ॥ रि
 विमुच्योष्टे रुचेतिचकारात् • कि
 तृष्टनृचप्रत्यय • भूतकारणे •
 यथा • अण्डारम्भकभूतानामपञ्ची
 कृतभूतजम् • चवङ्कारणमित्ये
 तदागमिनेवगम्यते ॥ अण्डारम्भक
 पञ्चभूतकारणस्यापञ्चीकृतपञ्चभूत
 तत्कार्यात्मकचवस्यागमेकगम्यत्वा
 तत्तर्कागम्यत्वम् • तत्तत्सूतिम्प्रमा
 णयति • अचिन्त्या • खलुयेभाषा
 नतांस्तर्कययोजयेत् • सूत्रान्त-
 र्याम्यक्षराणिताकिं कानानुमन्वते
 ॥ तर्काभासीभवेत्तेषु हेतुदृष्टान्तव
 र्णनादिति • पत्रपात्रपवित्रचव
 स्थवा • पुसिचेतिपुस्त्यमपि ॥
 सूत्रकण्ठ • ॥ पु • विप्रे • द्विजन्मनि
 ॥ खल्लरीटखने • कपोते ॥
 सूत्रकीर्ण • ॥ पु • डमरौ ॥
 चवगण्डिका • स्त्री • एषस्थाम् •
 चवतन्तु • ॥ पु • चत्रे ॥
 चवतर्कुटौ • स्त्री • तर्कुव्याम् • तर्कु
 वा • इ • भा • ॥
 चवधार • ॥ पु • इन्द्रे ॥ शक्यपतो
 ॥ नान्यन्तरसञ्चारिणि • नटवि
 श्वे • सतुरङ्गभूमिपरिक्रम्य
 नाटकीयकथासूत्रसूचक • त
 ॥ अष्टाक्षरस • चतरोवाद्यनिष्ठा ॥

४३

सूत्रवेष्टनम् । न० सन्तुषायाः प्रकरणे

पलोद्देश । पुं० भूमिकायां ॥
 चद । प० उपकारे यज्ञवि । या
 रालिके ॥ व्यञ्जने ॥ सारथ्ये ।
 शिप्रौ ॥ अपराधे ॥ पापे ।

सूना

सूयते • सूदयति वा । षूदयत्यर्थे
 एरच् । पचाद्यज्वा ॥
 सूदयन् । न • जनने ॥
 सूदयतीति । स्त्री • रसवत्याम् । पा
 कस्यानि । महानसि । रसीद् • इ •
 भा • ॥ सूदानां सूपैर्काराणां शोला ॥
 सूदाध्यक्ष । पु • पाकयाकाध्यक्षे
 । पौरोगवे ॥ तक्षय्य वया । चमा
 दायं शुचिदं च विस्मृतविद्या
 रद । सूदयाच्च विशेषज्ञ सूदा
 ध्यक्ष प्रशस्यते ॥ इति मातृये
 १८६५ अध्यायः ॥
 सूनम् । न • प्रसवे । पुष्ये ॥ पुं •
 किरणे । सूर्ये ॥ त्रि • पुष्यति ॥
 जाते । सवनम् • सूयते वा । षूङ्
 प्राथिप्रसवे । भाषिकर्मणि वाक्त् ।
 स्वादयचोदित इति निष्ठानत्वम् ।
 सूना । स्त्री • पुण्याम् । पथिविज्ञा
 याम् । गतशुल्ककामम् । घण्टि
 कायाम् ॥ जन्तुवधस्थाने ॥ यथा
 । पञ्चसूना गृहस्थ ॥ सुलोपेयस्य प
 स्कर । कण्टकीचोदकम् अचवधते
 वास्तुवाहयन । सूने । सूना •
 हिंसास्त्रानगुहयोगात् ॥ शुण्डा
 याम् । वेष्टायाम् । सुनोपस्थाय
 म । षूङ् अभिषेहि । सुजीदीघं
 सेति न • ॥ यद्वा । सवनम् • सू
 यते वा । षूङ् प्राथिगमं विमोचने
 भाषिकर्मणि वाक्त् । स्वादयचोदित

सूप .

इति निष्ठानत्वम् ॥
 सनु • । पु • पुत्रे ॥ अनुषि ॥ धर्मे ।
 रथी ॥ सूयते । षूङ् प्राथिप्रसवे ।
 सुव किदिति नु ॥ स्त्री • कन्या
 याम् ।
 सून । स्त्री • कन्यायाम् ॥
 सूनृतम् । न • प्रियसख्योत्ती । सख्य
 प्रियवाक्ये । इन्द्रीभवानिति प्रिय
 म् • न सख्यम् । काचोभवानिति
 सख्यम् • न प्रियम् ॥ मङ्गले । सु
 छु नृत्त्यन्वनेन । नृती • । चञ्च
 क । अन्ये वामपीति दीघं ॥
 त्रि • तद्वति ।
 सनुता । स्त्री • प्रियसख्ये च सति । क
 ते । कतश्च स नृतावाचोप्युक्ते ॥
 सून्याद । त्रि • उन्मत्ते ॥
 सून्याद । त्रि • उन्मन्दिनी ॥ उन्मा
 स्ते । उन्मादरोगविभिर्दे ॥ सु •
 यतिवधित उन्मादेऽञ् । सोपसर्ग
 त्वान्मदेर्वाञ् ॥
 सूप • । पु • सूदे ॥ भाण्डे । व्यञ्ज
 ने । दाक्याम् ॥ यथा । दक्षितानु
 शमीधान्य दाक्षिणीजीवियामुभे ।
 दाक्षीतुसक्षिषिषिषातवाद्रं कश्चि
 द्भुभि । स युक्तासूपनामोक्तात्
 काष्ठकोतद्वाचय ॥ सूपोविष्टम
 क्षीरुच शीतसुसविषयत । नि
 सुषीभृष्टसिच सखाचव सुतराव
 जित ॥ शोभनावापोऽस्मिन् । कव

सूपधूपनम्

पूरित्य ॥ कुसुमयुग्मस्यैव पञ्चतल
तु ॥ जदनीरित्यनदीर्घनिर्देशा
दन्यथाप्यदितिवा ॥ यथा, सव
तिरसम् । पुपसवादी । सुश्रुभ्या
निश्चेतिपीदीर्घश्च ॥

सूपकार । पु० पाककसरि । य
ज्ञवे । आराजिकी ॥ औदनिकी ॥
तल्लक्ष्य यथा । इक्षितोकारतत्त्व
ज्जीवनवान्मिष्टपाचक । शूर्य
कठिनश्चैवसूपकार सच्यते ।
अपिच । पितृपैतामहादयः । या
स्त्रज्जीमिष्टपाचकः । शीतयुक्ती
यमत्तसूपकार सच्यते ॥ भवि
युद्धमिका क्षिग्धा सूपकारा
प्रमागता । धृतीष्णीषाश्च शुच
यस्तथावे सवशेस्थिता ॥ अन्धोपित
अथैकेविश्वरन्तिपरिचारका । तेपि
चैवविधाएवतदध्यक्षोपिताहमद्र-
ति ॥ सूपकराति । कु० । क
मंयण् ॥ श्रद्धपाक्षीपजीविनि ॥
सूपकारपति । पु० पाचकध्यक्षे
तल्लक्ष्य यथा । सूपकारपतिस्तत्र
प्राथम्येद्यगुणान्वितः । तत्तद्व्य
जनतत्त्वज्ञस्तज्जुप्राशनतत्त्वर । जी
वनजीवनामन्न तद्भुक्ता विधिपाचि
तम् । तदेवाविधिनाभुक्त परिष्ठा
नेविधिपमम् ॥ सूपकाराणां प
ति ॥

सूपधूपनम् । न० हिङ्गुनि ॥

सूरि

सूपपणी । स्त्री० मृदुपण्याम् ॥
सूपश्रीष्ट । पु० मृद्वे ॥
सुपाङ्गम् । न० हिङ्गुनि ॥
सूप्य । पु० वेदके । यमौधान्ये ॥
सूमम् । न० पु० क्षीरे ॥ नभसि
॥ सूते । षूङ्प्राणिगर्भविमिश्र
ने । सुयतेवा । षूङ्प्राणिप्रसवे
। इषियुधोधिदसिष्ट्याधूसूभ्योम
क ॥ पु० चन्द्रे ॥

सूर । पु० सूर्ये । रबी ॥ सुवति
प्रेरवतिकर्मणिजीकम् । सूप्रेर
णे । सुसूधागूधिभ्यः कान् ॥
यादवे । वसुदेवजनके । वृत्ताहं
तुपित्विषिषि ॥

सूरण । पु० अर्थीनि । शूरणे ।
कन्दे ॥ चर्यते । सूरौहि साकाम
। बहुलमन्यवापीतियुच् । कर्त
रित्युद्धा ॥ बाहुलिसूरण ना
द्यात् ।

चरत । वि० कृपाक्षी ॥ सुष्ठुरम
ते । रम० । ता । बाहुलकात्
पूर्वपदस्यदीर्घः ॥ सूरौकंभवत
पतिवा । ड ॥ उपशान्ते ॥ सौ
रमे । क्षीरमे । पूर्वपदस्यदीर्घः
। कित्वादनुनासिकलोप ॥

चरसूत । पु० अरुणे । यदुडा
यवी ॥ चरसूरवे चत सारथि ॥
सूरि । पु० क्षीरे ॥ पण्डिते । सङ्
ख्यायति ॥ सूते । सुयतेवा । षू

सूक्ष्मी

उपाधिनर्भविमोचने । प्राणिप्रसवे
 वा । सूङ् क्रि० ॥ आदवे ॥ सूर्ये ॥
 सूरौ । पु० पण्डिते । विदुषि ॥ स
 र । सूर्योऽस्युपाधत्वाऽस्य । च
 तद्वनिठनावितीनि ॥ न० धूमि ॥
 सूरौ । स्त्री० कुन्त्याम् । पृथायाम् ॥
 सूर्यस्य स्त्री । पु० योगादिति ङीष् ।
 सूर्यतिष्ठ्यागस्येति यलोप ॥ रा
 जसर्वमे । राजिकायाम् ॥
 सूर्यं चम् । न० आदरे ॥ सूर्यं आ
 दरे । ल्युट् ॥
 सूर्यं । पु० माषि ॥
 सूर्यं । पु० प्रसूतोऽने ॥ शीथित
 भाजने ॥ कुम्भपरिमाणे । द्रोण
 यपरिमाणे । इति शेषकपरिभाषा
 । सप्तं । सगतौ । सगृह्याम्
 उचितिदद्यापादौ स्थपाठात्प ॥
 सूर्यं चम् । स्त्री० रावणस्य भगिन्या
 म् ॥ सूर्यं शीथितभाजनम् । नख
 विदूषणे । सूर्यं च शीथितभाजने
 नयनादिसत्क्रिया नखयतिदूषयती
 तिसूर्यं चम् ।
 सूर्यं चम् । स्त्री० सुहृदप्यम् ॥ पू
 र्वं प्रदादिति चत्त्वम् ॥
 सूर्यं चम् । न० तीर्थं विशेषे । राम
 तीर्थे ॥
 सूर्यं । स्त्री० अयः प्रतिमायाम् ॥
 शोभनाजम् । बहुव्रीहिर्वा । स
 र्वं सौक्तिग्रन्थादिति ० गौरादित्वाद्वा

सूर्यकान्त

ङीष् ॥ सूर्यं ज्वलन्तीमादिङ्गे
 न्मृत्तवेगुरुत्पग ॥
 सूर्यं । पु० अर्कपथे ॥ सूरौ । अ
 र्यं मथि । आदिङ्गे । तपने । स
 वितरि । रशौ ॥ अक्षदध्यादिभि
 पूजोक्तावराहपुराणे । यथा । उ
 दयान्नि । सत सूर्यं यस्तु भक्त्या नरो
 विज । दध्यक्षताङ्गनिभिस्तु तस्य
 मि पूजयेच्छुचि । तस्य भावप्र
 पन्नस्याशुभ यत्सुसुपाङ्गितम ।
 तत्तच्छणादेव निदग्ध भस्मीभवति त
 स्यतदिति ॥ रश्मौ नाप्राना नारसा
 नास्तु स्त्रीकरणात्तस्य ॥ यथा ।
 सरस्यकाशि । स० । कर्त्तरि क्यप्
 । निपातनादुत्त्वम् । तस्य परत्त्वा
 वल्लिषेति ङीष् ॥ यथा । सुवति ॥
 कर्मणि लोकात् प्रेरयति । पूर्येण
 । कर्त्तरि क्यप् । निपातनात्क्य
 पोरुडागमः । उभयचराजसूर्यस्ये
 ष्यादिना निपातनम् ॥ सतेजस्य
 तिसूर्यं चम् । सूर्यं चम् । पूर्यं चम् ।
 गभर्विमोचने । पूर्यं चम् । निपातनम्
 सर्वावभासके ॥ पूर्यं चम् । मासोचन्द्रे
 ॥ यथा । परीतन्तु दिवा प्रोक्तं विपरो
 तन्तु सूर्यौ । पूर्यं चम् । मासो गतचन्द्र
 सूर्यं चम् । अग्निमयी ।
 अग्निगर्भे । पूर्यं चम् । सूर्यं चम्
 नि । पुष्पदन्तविशेषे । सूर्यं चम्

सूर्यग्रहणम्

। पुष्परत्ने । पचत्पुटे ॥ स्फ
टिके । सूर्यं काःतोऽस्य ॥
सूर्यकान्ति । स्त्री० पुष्पविशेषः ॥
यथा । सूर्यकान्तिसामयर्षाभोदु
पयर्षिदत्तपीतिशब्दचन्द्रिका ॥ य
यंक्षुती ॥

सूर्यकाज । पु० दिने ॥
सूर्यकालानुचक्रम् । न० खरोदय
प्रसिद्धे मानवानां शुभाशुभज्ञानार्थं
न नक्षत्रचटितचक्रविशेषः ॥ विवा
द्विचसनीयुद्धेरागार्थगमनेतया ॥
पर्यकाख्यानलचक्रज्ञातव्यनुप्रयत्न
त ॥

सूर्यचक्रम् । न० सिद्धराशी ॥ य
चाहकातिदाम । यष्टाननाख्यो
द्विचसनीयुद्धेरागार्थगमनेतया ॥
भयक्रोः एनहार प्राकृतितु च
ने स्फुटततदित्येतदगारमाद्यैरि-
ति ॥ सूर्यछगृहम् ॥

सूर्यग्रहः । पु० सूर्यपरागे । सूर्य
ग्रहणे ॥ यथा । सूर्यग्रहः स
यंयारेसीमेसीमयहीमवेत् । स
छामिपररथोगक्षचानत्तफन स्य
राम् ॥

सूर्यग्रहणम् । न० सूर्यपरागे ॥ त
त्कारणम् । त्वं वृद्धपुत्राय ॥ सूर्य
ग्रहोद्वारागस्तुमीक्षणावयवामवे
त् । अतोम्योस्तधारेवम्यासया
वकारणम् ॥ यासमीचौतुकायते

सूर्यभक्त

तथात पूर्वपश्चिमी । तत्रपुण्य
फलाद्भागः कृतीराहेस्तुदिष्णुने
ति ॥

सूर्यज । पु० यमेः पितृपत्नी ॥
यमेदरे ॥ सुयोधवावरे ॥ क
थे ॥ कृत्वात्मजे ॥ सूर्यज्जात
। जनी० । उ ॥

सूर्यजा । स्त्री० कालिन्द्याम् ।
यमुनायाम् ॥

सूर्यतनय । पुं० यमेः गनिपदे ॥
कथे ॥ सुरद्वानरे ॥

सूर्यतनया । स्त्री० कालिन्द्याम् । य
मुनायाम् ॥ यस्म्यचतनया
सूर्यतौर्यम् । न० तौर्यविशेषः ।
पर्यपच । पु० अकंपथे । या
दित्यपच ॥ सूर्यभानितौल्य
निपर्षानिपचाचिर्यस्य ॥

सूर्यपुत्रः । पु० सूर्यजे सूर्य
तनये ॥

सूर्यपुत्री । स्त्री० यमुनायाम् ।
यथा । यमसूनंमस्तेस्तुयमने
सीकयुजिते । वरदाभवसेनिम
यंपुत्रिनीस्तुते ॥

सूर्यफणिकम् । न० खरोदयोक्तेम
नुग्रानां सर्वकार्यशुभज्ञापकचक्रवि
शेषः ॥

सूर्यवल्ली । स्त्री० अकंपुष्पिकावृक्षे ॥

सूर्यभक्तः । पु० यम् ॥ नि०
अकंपुष्पिके ॥

सूर्योऽयाम्

सूर्यभक्ता । स्त्री० सुवर्चलायाम् ।
आदित्यभक्तायाम् । हुल् हुल् ।
इ० भा० ॥

सूर्यमणि । पु० सूर्यकान्तमणौ ॥
पुण्यवृक्षविशेषे । पचत्पुटे । पुष्प
रत्ने ॥

सूर्यमण्डलम् । न० अर्कविम्बे ॥ सू-
र्य्यमण्डलम् ॥

सूर्यमण्डलमेदौ । पुं० परिव्राजि ।
योगिनियस्वरथेऽभिसुखिभूत्वाहत
स्तस्मिन् ॥

सूर्यमता । स्त्री० आदित्यभक्तायाम् ।
सूर्यमुखी । स्त्री० सूरजमुखीतिख्या-
तेपुण्यवृक्षे ॥ सूर्यसुध्याहरेत्स्फो-
टयानिरुक्तामिषाण्डताम् । अ-
र्कइतिशेषः ॥

सूर्यलोक । पु० सौरभुवने ॥
सूर्यवंश । पु० सूर्यसन्ताने ।
सूर्यसज्जम् । न० कुङ्कुमे ।
सूर्यसारथि । पु० अरथे ।
सूर्यहृदयम् । न० सूर्यस्रस्तवि-
शेषे ॥

सूर्या । स्त्री० सूर्यस्यदेवतायाम्यो-
गिति सूर्यस्यसौदेवता । सूर्या
होवतायाचापः । इन्द्रवारुण्याभौ
वधौ । विशालायाम् ॥ नबोटा-
याम् ॥

सूर्यार्घ्यम् । न० सूर्यसम्प्रदान-
कार्घ्ये ॥

सूर्येन्दुसङ्गम

सूर्यालोकः । पु० आतपे ॥

सूर्यावर्तः । पु० हुल् हुल् । इति
प्रसिद्धेक्षुपविशेषे । सुवर्चलायाम्
॥ सूर्यावर्तौविषम्बुः । सुनचि-
था० ब्र० गौ० दे० भा० प्र० शा-
कविशेषे अक्षपथेऽप्यथा । सा-
वर्तीयसंकरभोवशिरः कपिपिप्प-
लौ । कामातासौक्ताचित्प्रोक्तसूर्या-
वर्तःसितोऽपरइतिरत्नमाला ॥ बरा-
हकालीकथितसूर्यावर्तस्तुशान्दि-
कोरितिहाराश्लोभिरोदीगविशेषे ॥

यथा । सूर्योदययाप्रतिमन्दमन्दम-
न्त्रिभुवसकसमुपैतिगाढम् । वि-
वर्द्धतेचाश्रमतासहैवसूर्यावर्तौवि-
निवर्ततेव ॥ शीतेनशान्ततमने-
चकिञ्चिदुष्णो नजन्तु सुखमाप्नुयाद्वा ।
सर्वात्मकेकद्वयतमविकारसूर्याव-
र्ततमुदाहरन्ति ॥ सूर्योदयमिति
अक्षोक्तव्यारम्भेतिवाच्यत् । सूर्याव-
र्तौ० सूर्यस्याधिगतौ ॥ इति ॥
सूर्यावर्ता । स्त्री० आदित्यभक्ताया-
म् ॥

सूर्यश्मा । पुं० सूर्यकान्तमणौ ।
सूर्यश्च । सूर्यचोदके । सूर्याश्वे
वाताटहरितौसमावितिचिकाण्ड-
शेषः ॥

सूर्योद्गमः । न० तावत् ॥ पु० अर्क-
हृदये ॥ वि० सूर्यनामके ॥
सूर्येन्दुसङ्गमः । पु० दधौ । अमा-

सूक्ता

वस्रायाम् । सूर्येन्दुसङ्गच्छे तोष
क्षिन । घ ॥

सूर्योद । पु० सूर्यास्तकालप्राप्तेऽति
थी ॥ यथा । सूर्योदस्तसम्प्राप्ते
य सूर्येऽस्तकालेऽतिविरितिर्हमच
न्द्र । अग्रयोदोऽतिथिः सायसू
र्योदोऽस्तमेधिनेतिमनु । सूर्ये
कठ प्रापितः ॥ अस्तगतसूर्ये ॥
यथा । दिरातिथीतुविमुखे गतियत्
पातक भवेत् । तदेवाष्टगुण विद्या
तसूर्योदो विमुखे गच्छति विष्णुपुरा
णम् ॥

सूर्योदय । पु० भागो प्रकाशे । सय
यादेवोभागवती । पञ्चपच ५५ उष
काल सप्तपचा ५० सूर्योदय ।
अष्टपच ५८ भवेत्प्रात शेष सूर्यो
दय स्मृतइति । तत्रययननि
विद्ययथा । सूर्योदयेवास्तमिते च
मायिनविमु चति वीरपिचक्रपाणि
नमिति ।

सूक्त । पु० वाये ॥ कुमुदे । कौ
रवे । उत्पत्ते । पश्ये वाते । वा
यी ॥ सरति । ससति वा । सृग
ती । सृष्टभूयधिसुपिभ्य कक् ।
सूक्तसरणशीलमिति वेदभाष्यम् ॥

सूक्तगङ्गु । पु० कगदुरीगे ॥

सूक्ता । स्त्री० ऋद्धवत्पारत्नमय्यामा
कायाम् ॥ अकुत्सितायां कर्मम
व्यांगती ॥ टाप् ।

सूक्ति

सूक्तालः । पु० सृगाले ॥

सूक्तम् । न० सूक्तणि ॥

सूक्तणी । न० २ षोष्ठया प्राप्ताभा
गे । सृजति लालादि । सृजविस
र्गे । बाहुलकात्कानिन् । अस्त
न् ॥ प्राप्ताविष्टकसूक्तयोदयम
र । षोष्ठ्येति कालाधिकवचनः ।

सूक्त ।) न० सूक्तणि ॥
सूक्ता ।)

सूक्ति । न० सूक्तणि ॥ इत्यरुणोभ
रतश्च ॥

सृग । पु० भिन्दिपाक्षी ॥ सरति
। सृ० बाहुलकात् गक ॥

सृगाल । पु० गीमाथो । जम्बुकि ।
सिन्धाल । इ० भा० प्र० मृगध
र्तकी ॥ सृजति मायाम् । सृज०
। बाहुलकात्कालन् । न्यङ्का
दि । असृगालातिवा । क । पु
षादरादि । सृगनलातिवा । पु
र्व्वं वा । दैवविशेषे ॥

सृष्टा । स्त्री० सूक्तायाम् ॥ सृती ।

सृङ् । पु० सृष्टिकर्तारि । सृजे
क्रिये । सृजौसृज० इत्यादिरु
पाणि ।

सृजकाक्षर । पु० सजिकाक्षरे ।

सृग्यमान । चि० सकलभूतसङ्घे ।

सृजय । पु० पाण्डवानां सिनापती ॥

सृचि । पु० चन्द्र ॥ सूर्ये ॥ वा
यी ॥ सरति । सृ० जनिदेव्या

सूदाकु :

दिवासर्तं क्षिन् ॥ यचौ । पुं०
खी० चक्षुषे ॥ सुषिः क्षियामि
खमरः । सृषि . स्यादक्षुषीपुमा
नितिष्ठायात्तरम् । तेनाभवलि
होयमक्षुषि ॥ सरतिचत्तरगच्छति
• अनवावा । सृ० । सृषिभ्यां
किदितिनि • ॥

सृषिका । खी० जात्यायाम् । संज्ञा
याकन् ॥

सृषोका । खी० जात्यायाम् । सर
ति । सृ० । सत्तेर्नुञ्चेति • ईक
न् ॥

सृत । वि० गते ॥ सृधातो त्त
प्रच्ययेननिच्यत् ॥

सृतिः । खी० गमने ॥ मार्गे ॥
सरत्वनया । सृगतौ । क्षिन् ।
सृकायाम् । कुत्सितार्यामूढजनप्र
वृत्तायांगतौ ॥

सृत्वा । पु० विसर्पे ॥ पक्षिणि ।
हृषी ॥ प्रजापतौ । सरति । सृ०
। शीङ्गुशीत्यादिनाकनिप । तुक् ॥

सृत्वर । वि० यमनशीले ॥ सरति
तच्छील । सृ० हृषन्वञ्जिस
त्तिभ्य • क्तरप् ॥

सृत्वारो । खी० नमनकल्याम् ।
टिटठेतिङोप् ॥

सृदर । पुं० । सृपे ॥
सूदाकु । पुं० । यचौ । यचौ ॥
ज्वलने ॥ यचौ ॥ प्रतिसूर्यके ॥

सृष्टिप्रदा

दावाग्नावितिहेतुः ॥ सरत्त्यस्य
यम् । सृ० । सरत्तेर्दुक्चवेति
काकुप्रत्ययः ॥

सूदाकु । खी० नयाम् ॥

सृपाट । पु० सृपाय्याम् ।

सृपाटिका । खी० चक्षुषाम् ॥

सृपाटो । खी० माने । गौरीदित्वा
बृडोष् ॥ रक्तधारोयाम् ।

सृप्तः । वि० गते । प्रविष्टे ॥

सृप्यमाय । वि० पथ्यमाने ॥ सृ
प्यमाय पथीयस्मिन्पतन्त्युपरिगा
खगा ॥

सृप्र । पु० चन्द्रे । निशाकरे ॥
सप्रति । सृप्रखगतौ । स्फोयि
तश्चिबश्चिबकोत्थादिनारक् ।

सृसर । पु० सृगविशेषे ॥ यस्य
नीलवाले कान्ताकचसाहाय्य
क्रियते • सचमहिषाकृतिर्भवति ।
सरयशील । सृगतौ । सृचस्यद
क्तरच् ।

सृष्टः । वि० निर्ममते । रचिते
। युक्ते ॥ निश्चिते ॥ प्रचुरे ।
प्राण्ये । भूषिते ॥ सुक्ते । त्यक्ते
। सर्वजनम् । सृज् । भाषित ॥

सृष्टि । खी० सगे । निर्माणे । नि
मित्तौ ॥ स्वभावे । त्यागे ॥
सर्वजनम् । सृज् । क्षिन् । सृ
ज्यतेद्वितिकर्माविवाक्षितम् ॥

सृष्टिप्रदा । खी० यमदाचोक्षुषे ।

सितिका

से । खो . प्रयुक्तभार्यायाम् । इ
नाकासेनसहवर्त्तमाना । वापस
जन्मस्येति स ।

सेक । पु . सेवने । घारे । सेव
नम् । पिच . । घञ् अभिषेके ।
सेकद्रोणी । खो . सेकपात्रे । सेक
स्थ . सेकायवाद्रोणी ।

सेकपात्रम् । न . सेकद्रोण्याम् । सेव
ने । नौस्थजलनिस्यारणपात्रे ॥
येननामोजलसुदधियते । सि उ
नी . इ . गौ . भा . ॥ सेकस्थपा
त्रम् ॥

सेकभाजनम् । न . सेकपात्रे । सेक
स्थभाजनम् ॥

सेकिमम् । न . मूलके ।

सेक्ता । पु . भर्त्तरि । चि . सेवन
कर्त्तरि । सिञ्चति । पिच . ।
लृच् ॥

सेकत्रम् । न . सेकपात्रे । सिञ्चतेऽ
नेन । पिचकरणे । दाक्षीणसयुयु
जेतिकरणे ण् ॥

सेचक । पु . मेघे । चि . सेक्तरि ।
सिञ्चति । पिच . । श्वल् ॥

सेवनम् । न . सेकपात्रे ॥ चरणे ॥
सेके । सिञ्चतेऽनेन । पिच . । क
रणेति ल्युट् ॥ रचणे ॥

सेट् । पु . चिलाने । लतापनसे ।
गोड् व्यायाम् ॥

सेतिका । खो . अयोध्यायाम् ॥

सेतुबन्ध

सेतु . । पु . आली । व्यवस्थापके ।
अथदृढं चोच्चमथोदृढं चमिति
व्यवस्थाहेतौमृदादिमये । डौली .
मैड . भि डली . इ . भा . प्र . ।
पिण्डले । सस्यार्थजलधारणे ।
उदकसन्तानकाविधातरि । जलव
न्धे । सस्यरे । वन्ध . इ . भा . प्र .
पुन . इ . भा . प्र . नदीसङ्क्रमे
। सांकी . इ . गौ . भा . ॥ सेतो
र्वे विध्यसुक्ता नारदेन । सेतुसद्वि
धेऽज्ञेय . खेयोऽन्यस्तथैव च । तौ
यप्रवर्त्तनात्खेयोऽन्य . स्थातुत
न्निवर्त्तनादिति ॥ धर्ममर्यादाया
म् । शस्त्रीयनियमे ॥ मर्यादाया
म् ॥ कुमारकी . दुरुणवन्धे ॥ मुक्त
विशेषे । सिनाति . सीयतेवा ।
पिण्डवन्धने सितनीरातुन । ति
तुचेति लैट् ॥

सेतुक । पु . वरुणद्रुमे ॥

सेतुबन्ध । पु . लङ्कागमनार्थश्रीरा
मकृतसमुद्रबन्धनसेतौ । समुद्रारी
। आनिबन्धे । सेतुबन्धनेशुद्धिमा
इकालिदास । सवारिशारीयतमौ
शत रकालघुघ्रुवाधेऽज्जभाषवास
रान् । यमार्थभार्यास्तुजितौ
निराकुलानुबन्धविवाहवसेतुबन्ध
ने । पादशुभात पञ्चतुपञ्चचांशिस
सौदरेपञ्चपरांशकेषु . । पादेस
दापञ्चमिता ; परस्मिन्सारावरा .

सेनायग

सितुस मूर्धसस्था ॥ लग्नशुद्धिमा
ह । सियेतिमीताबुरिमेनियेऽस्त्रिणि
दिपु सिलग्नेससदम्बरायने । अतु
ष्टयेविक्रमवैरलाभगैरसाधुभि
सितुनिबन्धनश्रये ॥ इति १८ अ
ध्याय ॥

सितुमेदी । पु० दन्तीवृक्षे ॥

सितुवृक्ष । पु० वरुणद्रुमे ॥

सिन्धु । न० बन्धनद्रव्ये । निगडे ।
विडौद्र० भा० प्र० ॥ सीयतीऽनेन
। पिञ्जबन्धने । दास्योशसतिवार
णोष्ट्रम् ॥

सिद्धिमान् । पि० निषण्णे । षट्पल०
। भाषायासदृशमुपवदति । लिट्
कालादेश लिटिधातोरितिह्रस्वे
० अतएकहल्मध्यवृत्तिः एषा
भ्यासलोपौ । इट् ॥ स्त्रियासुगित
श्चेतिङोपि० वसतिरितिसम्प्रसार
णवलादित्वाऽभाषात्रे ट् । सि-
द्धौ ॥

सिद्धु । पु० नाटाक्षे । राजतेमिषे ।
तरम्बुजी ॥

सिना । स्त्री० ध्वजिन्याम् । वाङ्मन्या
म् । प्रतनायाम् । सैन्ये वृत्ता
हन्म्यातरि ॥ सिनोति । पिञ्ज०
। कृष्टकृसिद्धुः सैन्यनिस्त्रिपिभ्योनिदि
मिनन् । टाप् ॥ सहद्वनेनस्त्रामि
नाया ॥

सेनायग । पु० सेनापतौ ॥ सेनाया

सेनापति ।

अयोगच्छतिगच्छु० । डः ॥

सेनायवी । पु० सेनायेसरे ॥

सेनाङ्गम् । न० इत्यादिचतुर्षु ॥ ते
यथा । इत्यश्वरथपादात् सेनाङ्ग
स्याच्चतुष्टयमिति ॥ अथ० नाविका
टविकादीनांपदातावन्तर्भावा । नौ
कानारथेष्वन्तर्भावा । मन्दिषादीनां
गजाश्वेन्तर्भावा । सेनायापङ्गम् ।

सेनानायक । पु० बलाध्यक्षे । से
नापतिदशकस्यैकस्मिन्पत्यौ ॥

सेनानिवेश । पु० विविरे ॥

सेनानी । पु० अस्त्रभुवि । शुद्धे ।
कात्तिकेये । सेनापतौ ॥ प्रतना
धिपे ॥ सेनाभयति । षीञ् ० ।
सस्त्रुद्धिपतिविप ॥

सेनानुकारी । पु० सेनायगे ॥ सेना
भनुपचाङ्गानिकरोति । । एनि० ॥

सेनापति । पु० सैन्यपे । वाङ्मनी
पतौ । पतिदशकस्यैक पति ।
सेनापतिरुच्यते । तल्लक्षणं यथा ।
कुलीन शीलसम्पन्नो धनुर्वेदवि
शारद । इस्तिमिच्छाश्रमिच्छासु
कुशल सञ्चयभाषण ॥ निमित्तं
शकुनज्ञानेवेत्ताचेवचिकित्सते ।
कृतज्ञ कमंवाशुरसथाक्तेमसहो
द्युज्जु । अङ्कतस्त्रविधानज्ञ प्र
ख्यासारविशेषवित् । राज्ञासेनाप
तिः कार्योत्राज्ञाय चविशेषवेति
माख्येराजधर्म ॥ कात्तिकेये ।

सैर .

महासिने । षडानने । गुहे । स्क
न्दे । सेनाया वाहिन्या . प
ति ।

सेनामुखम् । न० तिष्ठसुपत्तिषु ॥ य
था । एकेभै करयात्यश्वापत्ति . प
क्षपदातिका । पक्षत्रैस्त्रिगुणै .
सर्वै . क्रमादाख्यायथोत्तरम् ॥
सेनामुख गुल्मगणौवाहिनीपृतना
चम् । अनीकिनीदशानीकिन्य
चौहिणीति । सेनसेनामुखे . इ
भा . नि २ . रथा ३ . अश्वा .
६ । पदातय पक्षदश समस्तस
क ख्यया ३ . भवन्ति । एतत्परि
माणपरिमितासेनासेनामुखमुख्य
ते । सेनायामुखमुपक्रमः ।

सेनारक्ष । पुं० सैनिकी । प्रहरिका
दौ । पहरिया . इ० भा . प्र० ।
सेनारक्षति । रक्षपालने । कर्म
व्ययम् ॥

सैनिका स्त्री० वर्षावृत्तविशेषः । हा
रशङ्खकुण्डलेनसखितायाप्रया
धरेणवीणयाक्षिता । रूपनूपुरेण
चापिदुर्जभासैनिकामुखङ्गराज
वक्षभा ॥ यथा । सायुधाटवाहुरा
विमण्डितरक्तबीजरक्तपानपण्डि
ता । अखण्डमुण्डशुभादम्बखण्डिका
मङ्गलानिनीददातुचण्डिका ॥

सैपुरम् । न० बाहीकयामविशेषः ।

सैरः । पुं० तुरुष्कपरिकल्पितवाही

सैवनम्

कप्रसिद्धस ज्ञयाविख्यातेधान्यमा
नविशेषः ॥ यथा । पादेननद्यायक
तुल्यटक्कैर्दिसप्ततुल्यै . कथितोच
सैरद्वितिलोकावती ॥

सैराह । पुं० पीयूषवर्णाश्वे ॥ सतु
दुग्धवच्छैतवर्णा . इ० हिमच
न्द्र ।

सैव । पुं० सौवने । सेवते । सैव .
पचाद्यच ॥ न० सेविवदरे ॥ य
था । मुष्टिप्रमाण वदरं सेवमाहु
भिषग्वरा . । सेवसमोरपित्तघ्न
इ इष्य कफकृद्गुह । रसेपाकीचमधु
र शिशिर हृदिशुक्रकृत् ॥

सैवकः । पुं० प्रसवे । वि० अ
नुजीविनिपरिकर्मणि । परिकरे
। मृत्ये । सेवाकर्तारि ॥ अग्रध .
स्थिरसबलवान् सेवायांसैवकीमत
॥ अष्टप्रभुसन्निधौप्रसन्नकरणसम्पत्
यथा ॥ किङ्कर . किङ्करोवापिस
वयाप्रष्टुमोद्धरम् । यायकसैवा
निरत सकंपृच्छतित विना ।
सैवते । सैवसेवने शब्दः ॥

सैवकालु । पुं० दुग्धपुच्छायाम् ।
निशामज्ञायाम् । दुग्धपेया . इ०
गौ . भा . प्र० वृत्ते ॥

सैवती । स्त्री० कुमार्याम् । भर्तु
ष्टावरी । तरुण्याम् ॥

सैवनम् । न० उपासी । चित्तानु
वृत्तौ । सेवनायाम् ॥ सूच्यादि

सेवि

नावस्त्रादिसीवने । कृतौ । पि
बुतन्तुसन्तानि ल्युट् । सेवसीव
नेवा ।

सेवना । स्त्री० परिचर्यायाम् । सेवा
याम् ।

सेवनी । स्त्री० सूच्याम् । शरीरावय
वसयोगविशिषि । यथा । सेवन्य
सम्प्रतासान्तुभवेयु पञ्चमस्तके ।
एकाशिकसिजिज्ञायासेकाविबेज्ञ
ता क्वचिदितिभावप्रकाश ।

सेवन्ती । स्त्री० गतपठ्याम् ।

सेवा । स्त्री० । सेवने । भक्तौ । से
व्यचिजानुवृत्तौ । सर्वभावेनसेव्या
नुकूलकारितायाम् । श्ववृत्तौ । वे
तनयवृत्तेनाज्ञाकरणसेवेतिव्याख्या
तार । सेवातुदोनदृष्टिसन्दर्भेन
स्वामितर्जनोचक्रियादिधर्मयो
गात् । शुनद्वयवृत्तिर्भवति । ब्राह्मणे
नसानकार्या । सेवाश्ववृत्तिराख्या
तातस्मात्तापरिवर्ज्येदितिमनुवच
नात् । सेवनम् । सेव० । गुरोश्च
लङ् । टाप् । सेवनमोराधन
मुपभोगवाश्रयणाच्चेति । यथादिष्णु
सेवते । मुखसेवते । तोर्यसेवतेसा
धुरिति । परस्मैपदपठतु । नीच
सम्बन्धमपिसेवतिनीचएव । स्वाधी
नेविभवेत्यहोनरपतिसेवतिक्रिमा
निन । इत्याद्युदाहरन्ति ।

सेवि । न० सेवे । सेविते । मुष्टि

सेहली

प्रमाणवदरे ॥

सेविका । स्त्री० दुग्धपक्वाल्पपिष्टके ।
सिमज्जो० सेवी० इ० भाषा० प्र०
॥ यथा । समितावर्तिका क्वा
त्वासुसूक्ष्मायवसद्भिभा । शुष्का
क्षीरेणससाध्या भोण्याघृतसिता
न्विता । सेविकातर्पणी वक्ष्या
गुर्वीपित्तानिलापहा । याद्विषो
सन्धिकुद्रुच्याताखदेज्ञातिमाच
या ॥

सेविकामोदक । पु० लङ्कविशि
षि । सेवकालङ् । इ० भा० प्र० ।
तत्प्रक्रियायथा । घृताव्ययासमि
तयाकृत्वासूचाणितानितु । नि
पुणोभर्जयेदाग्नौ खण्डपाकिनयोज
येत् । युक्तेनमोदकान्कुर्वीतुतेगु
णैर्मठकायथा ॥

सेवितम् । न० सेविबदरे । सेवकले
॥ चि० समुपासितेगुर्वादी । वरि
वसिते । अनुष्ठिते । उपभुक्ते ॥
चाप्रिते ।

सेव्य । पु० अश्वत्यवृत्ते ॥ हि
अलद्रुमे । न० उगौरे । वीरण
मूले ॥ पि० सेवाह् । सेवि
तुमह् । सेवसीवने । ल्युट् ।

सेव्या । स्त्री० इन्दावृत्ते ॥

सेह । चि० सिहसम्बन्धिनि । सि
हस्याऽयम् । षण् ।

सेहली । स्त्री० सिहपिप्पल्याम् ।

सैन पत्थम

सपदंशायाम् । कुम्भ्याम् ॥
 चि० सिद्धलक्ष्मीपते ॥
 सैहक । पु० राक्षी ॥ इ० श०
 र० बली ॥
 सैहिकीय । पु० विधुतुदे । राक्षी ।
 स्वभागी । सिद्धिकायापत्थम् ।
 ठक ।
 सैकतम् । न० व लुकामयतटे । सि
 कतामये । चि० सिकतामये । सि
 कतापति । सिकतिले । सिकता ।
 सन्त्यऽस्मिन् । सिकताशर्कराभ्या
 म्मृत्तिसम्बन्धेऽण् ॥ सिकतीववा ।
 शर्कराद्यण् ।
 सैकतिका । पु० सव्यस्ते ॥ अपण
 की । न० मान्दयानाथाम् ॥ मङ्ग
 लसूचि ॥ चि० भ्रान्तिकीविनि ।
 सन्देहजीविनि ।
 सैकतेष्टन । न० चन्द्रके । चि०
 सैकतिलप्रिये ।
 सैतवाहिनी । स्त्री० नदीदिशि । वा
 हदायाम् ॥ सितानिवाहनानियस्या
 र्जुनस्य० तस्ययम् । तस्येदमित्यपि
 टिट्ठेतिङ्गीप् ॥ यहा सितस्य र्जु
 नस्येयसैतो । सैतीवासौवाहिनी
 नदीच ॥
 सैहान्तिक । चि० सिद्धानात्रे ॥
 सैनापत्थम् । न० सेनापते कर्म
 णि ॥ पत्थन्तपुराहितादिभ्योय
 क् ॥ यहा । दिव्यदिव्यादित्य

सैन्धी

पत्थन्तरपदाण्य ॥ सेनापतिस
 म्बन्धनि ॥ सेनापते कर्म०
 सेनापतेरिदवा ॥
 सैनिक । पु० सेनारक्षे । प्रहरका
 दौ ॥ सेनारक्षति । रक्षतीति
 ठक ॥ सैन्ये । सेनावासमवेते ॥
 सेनासमवेति । सेनायावेतिङ्गीऽ
 भावे० ठक् ॥
 सैन्धव । पु० जयद्रथनृपे ॥ सिन्धु
 देरजाश्वे ॥ सिन्धुरभिलनीष्य ।
 सिन्ध्वादिस्त्वाद्ण् ॥ पु० न० ल
 वणोत्तमे । माणिसन्ये । सिन्धुजी
 ॥ अद्गुणायथा । सैन्धवलवण
 खदुदौपनपाचनलघु । क्षिग्धर
 च्छहिमवृष्य सूक्ष्मनित्य चिदोषहृत्
 । सैन्धवद्विधिक्षेयसितरत्नमिति
 क्रमात् । रसवीर्यविपाकीषुमुषा
 व्यकथितसितम् ॥ अपिच ।
 पूर्वाह्नकालेवाश्वानांप्रायशील
 णहितम् । शूलानाद्विविधस्य ल
 वणसैन्धववरम् । चि० सैन्धुदेश
 भवे । सिन्धुकी ॥ सिन्धुबुजातो
 भवीश ॥ कच्छादिभ्यश्चेत्यथ ।
 अणञ्जीवितवा ॥ पु० सिधुदेशे ॥
 स्वार्थेऽण् । लङ्काप्रदेशमारभ्यमका
 नपरमेश्वरि, सैन्धवास्थीमहादेश
 पर्वतेतिङ्गतिप्रिये ॥
 सैन्धी । स्त्री० तालादिमये । हाका
 याम् ॥ सैन्धीशीताकपायास्तापि

सैरिक् :

सदाहविनाशिनी । वातदाराजनि
 घण्टेनरसिद्धिनवविता ।
 सैन्यम् । न० वक्षि । सेनायाम् । से
 नैव । चतुर्वर्णादिस्वातृष्यञ् । चि०
 सेनासमवेति । सैनिके ॥ सेनांसम
 वेति । सेनायावेतिव्यञ् । सेना-
 यांसमवेतायेसैन्यास्तौ सैनिकाश्चते
 इत्यमर । त्रिखित्तद्वयश्चरयपा
 दातसेना० तत्रयेसमवेताएकदेशी
 भूतास्तौ सैन्याः सैनिकाश्च ॥
 सैन्यनिर्याहिका । स्त्री० चक्रयइत्या
 म् । निर्याहतिव्यञ्चायवनभाषा ।
 सैन्यपृष्ठम् । न० प्रतियङ् । यवस्थि
 तारानाखसैन्यप्रतिपृष्टाति ॥
 सैरम् । स्त्री० सैरम्भ्राम् । सौरधर
 ति । धृञ्० । मूलविभुजादिस्वा
 त्क । बाहुलकादलुक् । सौरम्भ्र
 स्त्रीयम् । तस्येदमित्यच् । शिल्प
 करणत्वरूपकस्त्रीयत् ॥ यद्वा ।
 सौर स्वाच्छन्द्य धरति । प्राग्व
 त्क । पृषादरादि । गौरादि
 चतु षट्कलाभिज्ञाशौलरूपादि
 सेवनी । प्रसाधनोपचारज्ञासौर
 म्भ्रपरिणीर्त्तताइतिकाव्य ॥ द्वी
 पयाम् ॥
 सैरिक् । पुं० हासिके० वषि । काङ्
 क्षिके । चि० सौरसम्बन्धिनि । सी
 रेव्यवर्त्तति । सेनदीव्यतिथ्यनतीति
 इव सौरखेदवा । इलसीराइक् ।

सैरीय

सैरिम्भ्र । पुं० बागुरावृत्तौ० सङ्कीर्ण
 काव्यकरे ॥ यथाहमनु । प्रसाध
 नोपचारज्ञमदास दासजीवनम् ।
 सैरिम्भ्रबागुरावृत्ति सूतेदसुरयो
 गवे० वृत्ति ।
 सैरिम्भ्रौ । स्त्री० सैरम्भ्राम् । परवे
 म्भ्रशिल्पितात्सुगमस्त्रियाम् ॥ सै
 रम्भ्रीपरवेम्भ्रस्त्रियाम्भ्रशिल्पकारि
 केत्यमर । चतुष्षट्कलाभिज्ञा
 शौलरूपादिसेविनी । प्रसाधनोप
 चारज्ञासैरम्भ्रीपरिकीर्त्तितेति का
 व्य ॥ यथासङ्करसम्भूतस्त्रियाम् ॥
 मङ्गलिकायाम् ॥ द्वीपयाम् । नि
 त्यधीवनायाम् । वाङ्मसेन्याम् ॥
 सौर धरति । धृञ्० । मूलविभुजा
 दिस्वात्क । बाहुलकादलुक् ।
 सौरम्भ्र स्त्रीयम् । तस्येदमित्यच् ।
 शिल्पकरणात्वरूपकस्त्रीयम् । पृषा
 दरादि ॥ यद्वा । सौर स्वाच्छन्द्य
 धरति । प्राग्वत्क । पृषादरा
 दि । गौरादिश्च ।
 सैरिम । पुं० लुकायि । मङ्गिके ।
 कासरे । सीरीऽस्त्येषाम् । यत
 इति । सीरिणां कर्मकायासिभ
 इव । मङ्गिन्नादि । प्रज्ञाद्यञ् ॥
 यद्वा । सौरससूर्यसङ्गमभङ्गन० पुन
 बाह्वन्त्वात् । पूर्ववत् । मङ्गमभ
 नि । स्वर्गे ॥
 सैरीय । पुं० भिष्याम् ॥ सैरीय

सीत्प्राप्त .

नः । तत्रभवद्वत्त्वम् । कर्ष' ।
 सैरेभव । वृथाप्य ॥ सैरीय .
 कफवातवृत् ॥
 सैरीयक' । पुं० भिष्ट्याम् ॥ सञ्जा
 याकम् ॥
 सैरेय . । पुं० भिष्ट्याम् ॥ सैरेभ
 व . । नद्यादिभ्योठक ॥
 सैरेयक . । पुं० भिष्ट्याम् ॥ सैरेय
 शब्दोत्सञ्जायाकम् ॥ अस्मृणाय
 या । सैरेय कुष्ठवातः । कुकफकण्ड
 विघ्नपञ्च । तिलोष्णोमधुरोदन्त्य
 सुस्निग्ध केशरञ्जन' ॥ इति ॥
 सैवाकम् । न० सैवासी ॥
 सीठ . । वि० चानो । सविष्णो ।
 सञ्जातेय । षड्मर्षणे । क' । स
 हिवहिरौदवर्ण' ॥
 सीठा . । वि० तितिक्षासयुक्ते । सङ्गि
 रि । गत्ते ॥ सङ्गते । षड्मर्षणे ।
 षड्मुल्लङ्घावितिष्ठत् ॥
 सीत्कण्ड' । वि० उत्कण्ठायुक्ते ।
 उत्के । उन्मगसि ॥
 सीत्प्राप्त . । पुं० सशब्दहाके । चा
 प्पुरितके । श्लादाप्पुरितकहा-
 स' सीत्प्राप्तवृत्तमर ॥ उत्प्रा
 सनम् । असुर्षोपणे । असुगति
 दीपञ्जादानेषुवा । चञ् । उत्सङ्गि
 त' सीत्प्राप्तः । उत्प्राप्तिनाधिक्ये
 नञ्पणेनवासङ्गित सीत्प्राप्त' ॥
 न० सीत्क, ठनि । प्रियवाक्ये ॥

सीपकरण .

सीदक' । पुं० पिण्डप्रदातारं पुरुष
 मारम्यदशमपुरुषान्तोषु ॥ यथा ।
 पिण्डदात्सप्तपुरुषा सपिण्डोक्त
 धिता . प्रिये । सीदकादशमान्ता .
 क्षुस्तत' केशलगोचजाइति ॥
 सीदय . । वि० उदयेनसहवर्तमाने
 वृत्रियुक्ते । लाभसमेत इ० भाषा ॥
 सीदर . । पुं० सहीदरे ॥ सहउ
 दरेवर्तते । विपसर्जनस्येति स
 । सहसमानमुदरवर्त्तेतिवा ॥ ल
 न्ना तृतीयस्थानि ॥
 सीदरा . स्त्री० सहीदरावाभिनित्या
 न् । टाप् ॥
 सीदर्य . । पुं० समानीदर्ये । सग
 र्भ्ये । सङ्गी । समानेउदरेमयि
 त स्थित . । सीदराद्य . । वि
 भाषादरे . इतिसमानस्यस . ॥
 सीमङ्ग . । पुं० लशुने ॥ इ० श०
 र० लो ।
 सीम्माद . वि० उत्सादिष्यो । सीम्मा
 दे । सहीम्मा देनवर्तते । विपसर्जन
 मस्य ॥
 सीपकरण . । वि० उपकरणेनसह
 वर्तमाने । उपकरणविशिष्टे ॥
 सीपकार . वि० उपकारविशिष्टे ॥
 सीपधम् . वि० सक्कञ्जादानादौ ॥
 सीपपदा . स्त्री० अनध्यायविशिष्टे ।
 यथा । सितान्येष्टेद्वितीयाचक्षा
 श्चिनेदशमीतथा । चतुर्थीषादशी

सीमानम्

माघिपता.सीपवदा : स्मृता : ॥

इति ॥

सीपव । पु० राहुयस्ते० इन्दो ।
राहुयस्ते पूषणि । राहुयस्तेष्वि
न्दोव० पूषिच । सीपवोपर
स्त्रीवाविध्यमर । राहुयस्ते कयह
णकमीभूतचन्दे पूषणिच । उपर
क्ते ॥ सहउपपन्नवेनराहुया० इति
सीपव । तेनसहेतोतिसमासः ।
। वापसर्जनयेति सहस्यस ॥
चि० आपङ्गते ॥

सीपमहं । चि० तिरस्कारसहिते ॥
सीपवास । चि० उपवासविशिष्टे ।
सीपाक्ष० । पु० अण्डाक्षेनपुष्पस्यांज
नितेऽन्त्यजविशेषे । भङ्गोतिप्रसि
द्धे ॥ मारयोचितापराधि० राजा
देशिनमारयम्० तेनास्यवृत्ति ।
यथा । अण्डाक्षेनतुसीपाक्षीमूल
व्यसनवृत्तिमान् । पुष्पस्यांजायते
पाप सदासज्जनगर्हित० ॥ इ
तिमनु ॥

सीपाधि । त्रि० उपाधियुक्ते ॥
प्रतिष्ठाभेदादिनादानादौ ॥

सीपानम् । न० वाचायादिरचिते०
सीपाद्यारोहणे । चारोहणे ।
पैडो० इ० भा० प्र० । सहविद्य
मानउपरिचानागमनमनन ॥ वा
रोहणस्यसीपानपैडोइतिसमाह्वये
। सीपानिकावृत्तिर्तेनि अर्थे चि

सीमधारा

स्त्वधिराहिणीतिशब्दरत्नावली ॥

सीमाञ्जन । पु० शिमाञ्जने ॥
सीम । पु० शिवे ॥ उभयोसहि
त । हिमदोधितो । चन्द्रे ॥
सीमेऽमावास्यायामरुणोदयमारभ्य
ज्ञानकालपर्यन्तमौनोभूत्वास्मा
नात्गीसहस्रदोनफलम्भवतीत्या
हस्यास । सिनीवालोकहूर्वापि
यदिसीमदिनेभवत् । गीसहस्रफ
लदद्यात्ज्ञानयन्मौनिनाकृतमि
ति ॥ अमृतसीति० सीम ।
षुप्रसवेसर्वथा । अतिस्तुसुहृ
सधृञ्चिन्नुभायावापदियञ्चिनीभ्यो
मन्नितिमन् ॥ वानरे ॥ कुबेरे ॥
पितृदेवे । यमे । समोरणे ॥ व
सुप्रमेदे । नीलवसौ ॥ कपूर्णे ॥
सीमलतौषधी ॥ सीमलतारसे ॥
सीमज्जतासाधनकीयानि ॥ दिव्यौ
षध्याम् ॥ अमृते ॥ पर्वतविशि
ष्टे ॥ न० नीरे । जले ॥ काञ्चि
के ॥ स्वर्गे ॥

सीमगर्भ० । पु० विष्णौ ॥ सीमा
गर्भेऽस्य ॥

सीमज । पु० बुधे ॥ न० दुग्धे
॥ चि० चन्द्रजे ॥ सीमाज्जात
। जनी० । उ ॥

सीमतोयम । न० प्रभासतोये ॥

सीमधारा । स्त्री० देवपथे । जम्भ
सरिति ।

सोमयाजी

सोमा । पु० चन्द्रे । इन्दो । अमृ
तसौति । पु० प्रसवने । नामन्सोम
न्सोमद्विष्णवेनदणपाद्यानिपाति-
त सोमानात् ।

सोमप । पु० सोमपीतिनियामिपी
तसोमपतारसे । सोमपिबति ।
प्रापाने । आतानुपेतिक् ।

सोमपत्र । पु० उक्षपे । सोमकट्टणे ।

सोमपा । पु० सोमपे । अक्षो सो
मपतारसपानकर्तरि । सोमपि
बति । पा० क्षिप ॥ अगो । पु
त्रेषु । ब्राह्मणानांपितृषु ।

सोमपीतो । पु० यागेपीतसोमरसे
। सोमपि । सोमक्षपीतम् । सो
मपीतमस्यासि । इति २

सोमपीथ । पु० सोमपाने ।

सोमवत् । पु० कृमृदे ॥ सोमो
वत्पुरुषः । सूर्यवृधयो । यथा
। मिथ्यासूर्याण्यश्वमौमजीवा ।
सूर्येन्दुजी । सूर्यमयाक्षजीवा
। आदित्यशुक्रौ । रविचन्द्रभौमा ।
बुधार्कभौचन्द्रजमार्गबौर्जति । ज्यो
तिस्तत्त्वम् ॥

सोमम् । पु० बृधयङ् ॥ क्षिरा
जमेदे ॥ द्वि० सोमवर्शाहवे ॥

सोमाहवति । भू० क्षिप् ॥

सोमयागः । पु० सोमयतादसपा
नाहवेनाजिज्वरञ्चविशेषे ॥

सोमयाजी । पु० सोमयागकर्तरि ।

सोमलता

सोमयोनि । न० चन्दनविशेषः । यथा
। सुयोतलचन्दनंवत्तेजपर्विक
सुच्यते । उभौतुवस्य पर्यायोसोमयो
नि । शिजोहवमितिशब्दचन्द्रिका ।

सोमराज । पु० चन्द्रे । द्विराक्षी
। सोमरासौरावाच । टच् ॥

सोमराजिका । स्त्री० सोमराजिनि ।
बाकुच्याम् ॥

सोमराजो । पु० चोवधिविशेषः ।
तत्पर्याया यथा । चवत्पुत्र सोम
राजोसुवक्षोसोमवक्षिका । काकमे
षोक्तश्चफलावागुजोपूतप्रत्ययोति
॥ सोमराज० इ० इकुच० इ०
च० गौ० दे० भा० ॥ सोमइव ।
सोमिनवा० राजति । राज० । उप
मानइतिवासुप्यजातावितिबाण
नि ॥

सोमराजो । स्त्री० सोमलतायाम् ।
बाकुच्याम् । सोमराजिनि । ना
यत्रौ० इन्दोमेदे ॥ यकारद्वयेनप्र
ठनादिवर्ति । भवेत्सोमराजोत
याशब्दखनारौद्विधासोमराजोक्त
पिलच्छलक्षयम् । यथा । इरेसो
मराजोसमातेयश्च श्री । जगन्मण्ड
ल्यष्टिजल्लवकारम् । कौट् ।

सोमलता । स्त्री० खनाजोप्रसिद्धावा
लतायाम् । तत्परः पर्यायागु
चावयथा । सोमवक्षोसोमलतासो
मयोरोद्विप्रिया । सोमवक्षोति

सीमवल्ली

दीपलोकोटु स्तिक्तारसायनीति ॥
 अपिच । सीमवल्लीमहागुल्मवक्ष
 ओष्ठानुता । सीमाहागुल्मवल्ली
 चक्षुःशरीरेद्विप्रिया । सीमचीरा
 चसीमाचयज्ञाज्ञाद्वसुख्यया ।
 सीमवल्लीकटु शोतामधुरापित
 दाहहत । दृष्टाविशेषमनी
 पावनोयज्ञसाधनीतिरा० नि० यट
 ॥ ब्राह्मणधी ॥
 सीमलतिका । स्त्री० गुडूच्यां । सीम
 वक्ष्याम् ॥
 सीमवक्ष । पुं० युधिष्ठिरे अजात
 कथी - चन्द्रवक्ष । सीमवक्ष ॥
 सीमवल्का । पु० धवलकटुफले ।
 खदरे । रोठाकरश्चे ॥ करश्चे ॥
 सीमवृक्षकोवल्कलमस्य ॥
 सीमवल्कल । पु० कदरे । श्वेत
 खदरे ॥ सीमवृक्षकोवल्कलमस्य ॥
 सीमवल्ली । स्त्री० ब्राह्म्यासीमधी ॥
 सीमवल्ली । सीमलतायाम् ॥
 सीमवल्ली । स्त्री० सीमराजिनि ॥
 सीमवल्ली । स्त्री० स्वार्थेकन् ॥
 सीमवल्ली । स्त्री० वत्सदन्याम् । लि
 ब्रह्मवाम् । गुडूच्याम् ॥ सीम
 वल्ली । बागुल्याम् । सीमलता
 याम् ॥ सीमवल्लीविदेपलोकोटु
 स्तिक्तारसायनीति ॥ पातल्यगद्व्या
 म् ॥ ब्राह्म्याम् ॥ सुद्रव्या
 याम् ॥

सीमसिद्धान्तो

सीमवार । पु० सीमवर्मास्वदिने ॥
 सीमविक्षयो पु० सीमलतारसवि
 र्त्रयकर्त्तरि ॥
 सीमवृक्ष । पु० कटुफलवृक्षे ॥ श्वे
 तखदरे ॥
 सीमवक्षता । स्त्री० वक्ष्याण्डल्याम्
 ॥ चन्द्रखण्डविशिष्टायाम् ॥
 सीमसञ्ज्ञम् । न० कपूर्णे ॥
 सीमसद । भूजि० पितृगणान्तरे ॥
 विराटसुता सीमसद साध्या
 नापितरः स्मृता ॥
 सीमसवन । पु० ब्रह्मलोकाख्याञ्च
 त्यर्थे ॥ सीमोऽमृतसवतीति ।
 युव ।
 सीमसार । पु० खदरे ॥
 सीमसिद्धान्त । पु० बौद्धविशिष्टे ॥
 सीमसिद्धान्तो । पु० सीमसिद्धा
 न्तवैतरि । कापालिके ॥ तस्य सख
 पादिकवया । नरास्थिमातात्मन
 चारुभूषण स्मरानवासीनृपा
 लमीजन । पश्यामियोगाच्चनशु
 द्धददंनोजगन्मिथोभिन्नमभिन्न-
 मोक्षरात् ॥ अपिच । मलिष्वात्त
 वसऽभिचारितमहामांसाहुतोर्जु
 कता० ब्रह्मवक्ष्यालनिर्मितसु
 रापातेनन पारवा । सद्यः क
 तकठोरकठविगतस्फीलाधारे
 चरेरर्थेन । पुरुषोपहारवर्तिभि
 र्देवीमहाभैरवकृति ॥

सौरङ्गा

सोमसिन्धुः । पु० राहुमूर्धभिदि ।
विष्णी ॥

सोमसुता । स्त्री० नर्मदायाम् ।
सोमसूत्रम् । न० देवालयपञ्चतन्त्रनिर्ण
मस्यानि ॥ यथा । शिवप्रदक्षिणे म
न्त्रीयर्द्धवन्दनमेतत् । सव्यासव्य
क्रमेणैव सोमसूत्रं नलङ्घयेत् ॥

सोमाख्यम् । न० रत्नोत्पत्ति ॥

सोमाल । चि० सोमले ॥

सोमाश्रम । पु० तीर्थविशेषः ॥

सोमिन्द्वर । पु० ज्ञाज्ञांसोमकर्तृक
प्रतिष्ठितेश्वरैः ॥

सोमिन्द्रा । स्त्री० शिवायाम् । नर्म
दायाम् । सोमात्सोमव शजारम् ।
सुहृत्सत्तुल्यवतितावना रिखात्
॥ यथा । सोमोऽमृतमुद्रवत्पृष्ठा ।
स्वर्गप्रदत्तात् । अप० । सोमाद्भुद्रा
दुद्रवतिवा । पचाद्यच् । सोमोऽद्र
विशेषः उद्भवोयस्यासः ॥

सोम्य । पु० उपशोधने ॥ चि०
प्रियदर्शने ॥ सोमद्वर । याखादि
स्थोयः ॥

सौरङ्गा । स्त्री० माघाहृतान्तरे । त
त्सौरङ्गं हनमश्वसुरगपतिरिति व
दति । यद्योऽविपरोतमिदं जनह
दिमुदसुपनसति ॥ यथा । यमिन
वज्रनिधिनीलमसखकमलदलसी
चनम् । सखिपञ्चानिकदापिमधु
संयन भवमोचनम् ॥

सौख्यम्

सौख्यरुहः । पु० सौख्यरुहने ॥

सौख्यरुहनम् । न० सौख्यपूर्वदुःखतो
। सतिपूर्वकेदुःखे । स्वसुखवत्त्वा
दिवोचकवाक्ये ॥ सुखरुति । सु ठ
नालक्ष्ये प्रतिघाते च । रुट् । सु
रुहनेन सहितम् ॥

सौख्यल्योक्ति । स्त्री० सव्यक्त्योक्तौ ।
सौकर्यम् । न० अनायासे । सुकर
सक्तिवायाम् ॥

सौकुमार्यम् । न० मादर्वे ॥

सौख्यम् । न० सुखतायाम् ॥
सुखस्यभावः । व्यञ्जः । असङ्गस्य
भावे । सुखविशेषः । अन्तः सङ्ग
एवरूपस्य गन्धानां सौख्यमुच्यते

सौख्यराशिक । चि० सुखराशिप्रपञ्च
कर्त्तरि । सुखराशिपृच्छति । पु
च्छतीसुखातादित्यद्विद्वत् ॥

सौख्यशायनिक । चि० सुखशयनप्र
सङ्कर्त्तरि । सुखशयनपृच्छति ।
पृच्छतीसुखातादित्यद्विद्वत् । य
सुखतकादि ॥

सौख्यसुप्तिक । चि० वेतालिके । वे
तालिकाविधकाराश्रयिका सौख्य
सुप्तिका इ० चि० चन्द्रः ॥

सौख्यिक । चि० सुखाश्रिति । सौ
ख्यीनवृत्तिभाषाप्रसिद्धिः । प्र० म०
भा० राजधर्मः ॥

सौख्यम् । न० सुखे । सुखमेव । स्त्री
धेय्यञ् । अकिञ्चिदपि कुर्वन् ।

सौचिक .

सौख्यैर्दुःखान्धपोहति ॥
 सौगन्धिकम् । न० । सौगन्धिकविशेषः ।
 सौगतः । पु० । सौगन्धविशेषः । गन्ध
 वाहिनः । माध्यामिकः । सुगन्धो
 दुधोभक्तिकर्मजनीयास्तः । भक्तिक
 यत्नः ॥
 सौगन्धम् । न० । कस्तूरी । सौगन्ध
 कः ।
 सौगन्धिकः । पु० । गन्धपात्राय । ग
 न्धकः । सुगन्धव्यवहारिणि । गन्ध
 वणिजि । गन्धोत्तिभः । प्राप्तिद्वयः ।
 नपुंसकविशेषः । नासायोनौ । प
 पतितयोनीजायतसदिसौगन्धिकी
 भवेत् । न० । कस्तूरी । श्लोकोत्पत्ति
 । सौधीकः । भा० । प्र० । पञ्चरात्रम
 यौ । कस्तूरी । नीलीत्यर्थः । कृति
 राजनिर्गन्धः । सुगन्धकः । स्वा
 र्थः । विनयादित्यर्थः । शोधनी
 गन्धीयः । शोधनीगन्धीयः । सुग
 न्धः प्रयोजनमर्थः । प्रयोजनमिति
 ठन्वा ।
 सौख्यिका । स्त्री० । पञ्चमेदे । इ० । न०
 भा० । वनपर्व ।
 सौख्यिकम् । न० । सौख्यिककर्मभा
 यो । पुराजित्वादित्याद्यकः ।
 सौचिः । पु० । सौचिकः ।
 सौचिकः । पु० । सौचिकीयमित्यु
 वाच्यः ॥ नयः सौचिकप्रदेशाद्यर्थः । सौ
 चिकस्यवक्यावांशैरिडकादेवसौ

सौदामनी

चिकित्तिपरशरपद्वलिवचनात् ।
 सूचीशिल्पभूषणः । शिल्पमिति
 ठक् ॥
 सौचिकम् । न० । सौचिककर्मभा
 यो । पञ्चरात्रपुराजित्वादित्या
 यकः ॥
 सौजन्धम् । न० । सौजन्धः । सुजनतो
 वाच्यः । यथा । सौजन्धः । दशम
 जन्धः । विमर्शः । दौर्वायुः शरी
 रगत्यविमर्शविमर्शित्वः । शिल्पि
 यः । सौजन्धः । सौजन्धः । स
 जन्धः । सौजन्धः । प्रियाश्रित्यभा
 । सौजन्धः । सौजन्धः । सौजन्धः
 विनाशयित्वाद्युपायः । सौजन्धः
 दुर्गमा ।
 सौजन्धम् । न० । सौजन्धः । सौजन्धः
 सौजन्धः । सौजन्धः । सौजन्धः
 सौचिः । पु० । सौचिकः । निवर्तप्रय
 गाभावेधातुविशेषः । नि० । सौचिक
 शिल्पिकः ॥
 सौचिकम् । स्त्री० । सौचिकप्रधानि
 दिकियादिविशेषः । सौचिकप्रधानि
 दिकान् यद्विधीयादिति श्रुतिविहि
 तः । सौचिकप्रधानि । सौचिकप्रधान
 प्रपिबेत सौराम । सौचिकप्रधान
 पीत्वापणितस्तुतिभित्तः ॥
 सौदामनी । स्त्री० । सौदामिनि । विद्युति
 सुदासः सौरामः । सौदामिनि
 कदिकः । तेनैकदित्यर्थः । स

सौध

भित्तिप्रकृतित्वावाहितोपासोपौन
 भवत ॥ यदा । सुदामापर्वत
 सुदामाप्रतिष्ठापनादिक । पूर्व
 वदन् प्रकृतिभावो । स्फटिकादिम
 यपर्वतप्रान्तभवादिबिद्युदतिस्फु
 टाभवतीत्यर्थात् ॥ सुदामामाला
 । तत्रभवात्वा । सौदामनी । माता
 कावेत्यर्थः । तच्छिष्टे ॥ अप्स
 र प्रभेदे । देविशिवे • इत्यज
 य ॥

सौदायिकम् । न० स्त्रीष्वन्विष्ये ।
अथाहक त्याजन । अतथाकन्य
यावापिपण्यु । पितृशुद्धिवा । भ
र्तु सकाशात्पिनीयालव्वसौदा
यिकस्मृतम् । सौदायिक धन प्रा
प्यस्त्रीणां स्वातन्त्र्य मप्यते । यस्मा
ततदान्दशस्यार्थं तदंश तत्प्रकी
र्षणम् ॥ सौदायिके सदास्त्रीणां स्वा
तन्त्र्यापरिकीर्तितम् । विद्वाये चैव
दाने च यथेष्टं स्यात्तदेष्टव्यमीति ॥ सु
दायिभ्यः पितृमातृभर्तृकुलसम्ब
न्धिभ्योऽलव्वं सौदायिकम् । अ नृश
स्मृ० अनैष्ठयम् । इति दायत
व्यम् ॥

सौदास । पं. इत्याकुष शीघ्रया
ध्याधिपतौ । कल्मषपादे । म
जसहे ॥

सौध । पु. न. राखसदने । सुधा
लेपिऽकमलि । ज्योत्स्नादित्त्वद

सौपण्यो

॥ सुप्रसादस्वस्तिनि ॥ पु. दु.
गंधपाषाणे ॥

सौधभूषणम् । न. कटशकं रायाम्
। खना. इ. क्षाप्र. ।

सौम । वि० स० नायाभावि ।

सौनन्दम् । न० बलभद्रसुसजी ।

सीनन्दो । पुं० बलदेव । सीनदम
यासि । इति ० ५

सौमिक । पृ० बधस्थानाधिकारि
यि । बैत सिद्धि । मासिद्धि । बा
कुमिद्धि ॥ सूनयावरति । ठक् ।

मौनिको । स्त्री. दीवर्धयेष्ट्याम् ॥

सौन्दर्यम् । न० सुन्दरतायाम् । त
 ज्ञाय यथा । अङ्गप्रज्ञानाय
 सन्निविष्टाय चित्तम् । सुन्दरसम्
 बन्ध यत्तत्सौन्दर्यमुद्वहति स्म
 ज्ज्वलनोद्भवम् । सुन्दरसम्भवा
 । अङ्गम् ।

सौपर्णम् । न० मरकती । शुण्ड्या
म ॥ गारुतमतास्त्रे ॥ वि० सुप
र्णसम्बन्धिनि ॥

सौपर्णी । स्त्री० । पातालगंडोक्तता
याम् ॥

सौपर्ण्यः । पुं० गुरुत्मतः । गुरुते
॥ सुपर्णाबाणवृक्षम् । स्त्रीभ्या-
ठक ॥

सौपथ्येयो । स्त्री । सुपथ्या । पुत्र्याम् ।
 १। सुपथ्याचपथ्य स्त्री । स्त्री योऽद

सौभाग्यम्

क् । टिट्ठाणञ्जितेङ्गीप् ॥
 सौमिकम् । न० रात्रिसारणे । रात्रि
 युक्ते ॥ महाभारतस्य पर्व विशिषे ॥
 त्रि० सुप्तसम्बन्धिनि ॥
 सौभम् । न० खसञ्चारिपुरे ॥ हरि
 चन्द्रपुरे ॥
 सौभगम् । न० सुभगत्वे ॥
 सौभद्र । पु० सुभद्रातनयेऽभिमन्यौ
 ॥ सुभद्रायाश्चपत्यम् । अहवाभ्यो
 नदीमानुषीभ्यश्चत्यम् ॥ सङ्ख्या
 मविशिषे ॥ सुभद्राप्रयोजनमस्य ।
 सङ्ख्यामिप्रयोजनयीदृष्टभ्यश्चत्यम्
 यन्यविशिषे ॥ सुभद्रामधिकृत्यकृ
 तायन्य । अधिकृत्यकृतैरन्ये
 चत्यम् ॥ त्रि० सुभद्रासम्बन्धि
 नि ॥
 सौभद्रेय । पु० अभिमन्यौ ॥ सुभ
 द्रायाश्चपत्यम् । स्त्रीभ्योऽठक् ॥
 विभीतकवृक्षे ॥
 सौभरम् । न० सामविशिषे ॥
 सौभरि । पु० पुराणप्रसिद्धिपरम
 इति ॥ मुनिविशिषे । *
 सौभागिनीय । पु० सुभगासुते ।
 सुभगायाश्चपत्यम् । कल्याणादी
 नामिनश्चित्ठक् । पूनडादेशस्य
 । इहगित्युभयपदद्वयम् ॥
 सौभागिनीयो । स्त्री० सुभगात्मजायाम् ।
 सौभाग्यम् । न० विष्णुभाष्यतर्गत
 योगविशिषे ॥ तज्जातफलकयथा ।

सौभाग्यम्

सौभाग्यजन्मासुभगेऽमनुष्ये स्नाध्यो
 जनानां धनवान् गुणज्ञः । उदार
 चित्तो बलवान् विवेकी महाभिमानी
 प्रियभाषणश्चेति । सिन्दूरे ॥ टक्
 णे ॥ सुभगत्वे । तल्लक्षणं यथा ।
 अल्पनिद्रोऽल्पभुक्वाग्मीमितभाष्य
 नसूयक इति । सुभगस्य कर्मभावात्वा
 । प्यञ् । इहगसिन्धुवन्तो पूर्वपदस्य चि
 त्त्युभयपदद्वयम् ॥ त्रि० विशिषे ॥
 सौभाग्यकरणम् । न० बाह्यभ्यङ्गितौ ॥
 य सावर्जन्यं सुभगत्त्वमिच्छेद्भु
 णान् ससर्वस्य वदेत्परीक्षम् । प्रा
 प्रोतिदोषानसतीत्यनेकान् परस्य
 योदावकर्थाकरोति ॥
 सौभाग्यचिन्तामणि । पु० सारको
 सुशुक्तशौषधविशिषे ॥
 सौभाग्यशुण्ठी । स्त्री० पाकविशिषे ॥ य
 था । नागरस्य पलान्यष्टौ घृतं देयञ्च
 तत्समम् । क्षौरद्विप्रस्यस युक्तं ख
 ण्डस्यार्द्धं शतपलम् । पचेन्मुहनि
 नासम्यक् यथापाको भवेत्तदा ।
 चूर्णं दद्यात्त्रिजातस्य स्थोषस्य च प
 लान्मितम् ॥ भक्षयेद्वा शयत्याशुशि
 रश्शूलसमाकृतम् । सूर्यावर्णं ह
 नुस्तम्भमन्यास्तम्भगलयहम् ॥ व
 लवर्णं करं वृष्यं बलीपलितनाशन
 म् । अमवातप्रशमनं सौभाग्यकरं
 सुतममिति पाकावली ॥
 सौभाग्यम् । न० सुभातृणां भावे ॥ यु

सौमेरवः

वादिखादण ॥

सौमदतिः । पुं० क्षत्रियविशेषः ।
भूरिश्रवसि । सौमदस्यऽपत्यम्
। अतद्वज्र ॥

सौमनसा । स्त्री० जातिपत्न्याम् ॥
सौमनसायनी । स्त्री० जातिपत्न्याम्
। मालतीपत्रिकायाम् । जाविनी
० इ० भा० प्र० ॥

सौमनस्यम् । न० शोभनमनोभवे ॥
कुसुमसमूहे ॥ आद्विप्रिण्डदाना
नन्तर ब्राह्मणहस्तोपुष्पदानमन्त्रे
सौमनस्यवान् । त्रि० प्रीतिमति ॥
सौमनसायनी । स्त्री० मालतीकलि
कायाम् ॥ यथा । मालतीपुष्पक
लिकांसौमनसायनीविदुरितितिका
ण्डशेषः ॥

सौमिकः । पुं० सौमरससाध्येऽग्नि
ष्टोमादियानि ॥

सौमिकी । स्त्री० दीक्षणीयैष्टी ॥ इ०
हे० चन्द्र ॥

सौमित्रः । पुं० लक्ष्मणे ॥

सौमित्रि । पुं० रामानुजे । लक्ष्मणे
॥ सुमित्राया अपत्यम् । बाह्यादि
त्वाद्विज् ॥

सौमी । स्त्री० ऋग्विशेषः ॥ सौमी
देवताऽस्याः । सौमाङ्ग्यम् । इ०
पू० यज्ञोप ॥

सौमेधिकः । पुं० सिद्धि ॥

सौमेरवः । वि० सुमेरुसम्बन्धिनि ॥

सौम्यत्वम्

सौमेरुकम् । न० सुवर्णम् ॥

सौम्यः । पुं० सौमात्मजी । बुद्धि ॥

वत्सरविशेषः ॥ तत्फलवथा । सु
मिच्छन्नेममारोग्यसुखसुनिरुपद्रव

म् । सौम्यदृष्टिर्भवेद्राजासौम्यो
सौम्यप्रकीर्तितमिति ॥ ४३ ॥

भास्करे ॥ इतिधरणीविप्रे । उ
दुम्बरवृक्षे ॥ भूखण्डविशेषः ॥

कच्छत्रविशेषः ॥ न० मृगशिरो
नक्षत्रे ॥ तीर्थविशेषः ॥ करमध्ये

सौम्यतीर्थम् ॥ वि० अनुयो ॥
साधौ ॥ मनोक्षौ ॥ सौमदैवति

॥ सौमद्रवसौम्यः । शाखादिभ्यो
य । ततः प्रज्ञायञ् ॥ सौमी

देवतास्यवा । सौमाङ्ग्यम् । य
द्वा । सौमद्रवसौमः । ततश्चतुर्व

णादित्वात्पुञ्ज ॥

सौम्यकृच्छ्रः । पुं० व्रतविशेषः । य
था । पिण्याकाचामतक्राम्बुस

क्तृणांप्रतिवासरम् । एकैकमुप
वासकृच्छ्रः सौम्योयम् च्यते ॥

सौम्यगन्धी । स्त्री० अतपत्न्याम् ॥

सौम्यवह । पुं० शुभयज्ञः ॥ यथा ।
अर्द्धोनेनृहर्कसौरारा पाप्राः

सौम्यास्तयोपरे । पापशुक्लोबुधः
पापिराहुकेतुचपापदौ ॥

सौम्यता । स्त्री० प्रियदर्शनताया
म् ॥

सौम्यत्वम् । न० सौमनस्ये ॥ स

सौरज .

वर्षाकहिते पित्वे ॥ प्रतिषिद्धा
चिन्तने ॥

सौम्यधातु । पुं० कर्फे । श्लेषाणि ॥

सौम्यपुः । न० अनुययश्चरीरे ॥

सौम्या । स्त्री० अनुयायाम् । मनो
ज्ञायाम् । दुर्गायाम् । गौर्याम्
॥ शालपण्याम् ॥ महाज्योतिष्म
त्याम् ॥ गुह्यायाम् ॥ उत्तरदि
शि ॥ ब्राह्म्याम् ॥ मल्लिकायाम्
॥ रुद्रजटायाम् ॥ शय्याम् ॥ म
हिन्द्रवाक्याम् ॥ महिषबल्ल्या
म् ॥

सौम्या । स्त्री० बहुत्वे० मृगशिर
शिर स्यासु पञ्चतारकासु । इल
ल्लासु ॥

सौम्यायनम् । न० उत्तरायणे ॥

सौर । पुं० शनेचरे । मासविशेष
। सूर्येकराशिभोगावच्छिन्नेमासि ॥
यथा । आदित्यराशिभोगेन सौरा
मास प्रकीर्तित इति । एकस्मा
त्सङ्गमादासङ्क्रान्ति सौराभिधी
यत इति च ॥ दिनविशेषः । वर्ष
विशेषः । तुम्बुरुवृक्षे ॥ पि० सूर्य
सम्बन्धिनि ॥ न० उपपुराण
विशेषः । पि० सूर्योपासके ॥ सूर्य
शार्ङ्गशायम् । तस्य दमिष्ठ
ण ॥

सौरज । पुं० तुम्बुरुवृक्षे ॥ फलवि
शेषः । पि० सौरजाते ॥

सौरमास .

सौरदिनम् । न० सौरदिवसी ॥

सौरनक्षत्रम् । न० व्रतविशेषः ॥ यथा ।

हस्तयुक्ते चार्कदिने सौरनक्षत्रसमाध
रेत् । आत्वात्वर्यसमभ्यर्च्य नौरो
गोवहुजीवति ॥ आत्मनो द्विगुण
प्रायश्चित्तदास तिष्ठतेरवि । सौर
नक्षत्र विज्ञानीयाननक्षत्रमिनिभोज
नमिति नारसिंहे ६४ अध्याय ॥

सौरभम् । न० कुङ्कुमे । विले । सु
गन्धितायाम् । विषमवृत्तान्तरे ॥
अयमुक्ततासदृशमेव पदमिद्वितीय
मन्यथा । जायते रनभगेयं धितं
कथयन्ति सौरभमिदं तदीदृशम् ॥ य
था । परिभूत फलशतपञ्चनविसृ
तग धविभमा । कस्य ह्यमरतो ह
हरे सुखपद्म सौरभकलातवाहता ॥

सौरमेघः । पुं० वृषे ॥ सुरभ्या अपच्य
म । स्त्रीभ्यो ढक् ॥

सौरमेघी । स्त्री० माह्व्याम् । गवि ।
उन्नायाम् ॥ सुरभ्या । स्त्र्यपच्य
म् । ढक् । ङोप् ॥

सौरभ्यम् । न० मनोज्ञत्वे ॥ सौग
न्धे । सुगन्धितायाम् ॥ गुणगौर
वे । पु० कुबिरे ॥

सौरमास । पुं० सूर्येकराशिभोगा
वच्छिन्नकाले ॥ यथा । एकराशौ र
विर्यावत्कालमासः सभास्कर ।
अथ षडभिः सौरमासैरयं परि
कीर्तितम् ॥

सौराष्ट्रिक .

सौरसम्बत्सर । पु० सूर्यशब्दादश्च
राशिमेगावच्छिन्नकाक्षे । यथा ।
सौरस बत्सरस्यान्ते मानेनशमिज्जेन
तु एकादशातिरिच्य वैदिनानि
भृगुनन्दन ॥

सौरसेन । पु० देशविशेषे । य-
था । मागधाद्वक्ष्यमानेतुदिव्यात्प
श्चिमत शिवे । सौरसेनाभिधादे
श्च सूर्यव शप्रकाशक ॥

सौरसिय । पु० कार्तिकेये । स्कंदे
॥ सुरसयाचपत्ये ॥

सौरसेन्यन । वि० गङ्गासम्बन्धिनि ॥
सुरसिन्धोरयम । अण् । इङ्ग
सिन्धुन्ते पूर्वपदस्यचिह्नं भयपद
वृद्धि ॥

सौराष्ट्र । पु० देशविशेषे ॥ कौडका
णात्पश्चिमतीर्थसमुद्रप्रान्तगोचर
म् । हिङ्गुलाजान्तकोदेविदश्या
जनदेशक । सौराष्ट्रदेशाद्विशित
स्मात्तुर्जराभिधः ॥ कुन्दुवकी
॥ न० काक्षे ॥

सौराष्ट्रकाम । न० पञ्चलिते ॥

सौराष्ट्रमृतिका । स्त्री० कात्याम् ।
तुवर्याम् । फट्करी० इ० मा०
प्र० ॥

सौराष्ट्रा । स्त्री० तुवर्याम् ॥

सौराष्ट्रिकः । पु० विषप्रभेदे । सौ
मलखार० सङ्क्रिया० इ० भा०
प्र० ॥ सुराष्ट्रविषयिकः ॥ कामसूत्रे

सौराष्ट्रमम्

राष्ट्रिकउच्यते ॥ वि० सुराष्ट्रजे
सुराष्ट्रेदेशविशेषभव । अथ्या
त्मादिस्थाट ठञ् ॥

सौराष्ट्री । स्त्री० सौराष्ट्रमृतिका
याम् ॥ स्फटिकायामुणा सर्वेसौ
राष्ट्राचपिकीर्तिता ॥ सुराष्ट्रे भ
वा । अण् । डोप ॥ सौराष्ट्रीकफ
पिण्णिविसर्पव्रणनाशिनी ॥

सौर । पु० शनैश्चरे । शनियष्टि ॥
सूरसाकंशोपत्यम् । अतइज् ।
श्रीकृष्णे ॥ सुरायादवेदत्यग्नपौ
तिमधुमाधवी । सप्तवसुदेवस्यापि
ता । तद्वत्त्वात् सौरि कृष्ण ।
वृष्णिस्त्वेपिवाङ्मादेराकृतिगणत्वा
दिज् असनवृद्धि ॥ आदित्यभक्ता
याम् ॥

सौरिकः । पु० स्वर्ग्ये । न० सुरा
निमित्तधने ॥

सौरिरत्नम् । न० नीलमयी ॥

सौरो । स्त्री० रश्मी । सूर्याकरणे
॥ सूर्यस्येयम् । अण् । डोप् । स
यतिष्येतिथलोप ॥

सौव । वि० खकीये ॥ खखेद
म् । अण् ॥

सौराष्ट्रम । न० सप्तिकाक्षारे ॥

सुराष्ट्रलायादम् । लखेदमित्यण् ॥
सञ्चर० इ० प्र० लवर्ध् । कृष्णलवणे ।
अर्धे । रुचिके । सुवृच्यते । व
र्चदीप्ति । वृषादित्वात्कलध ।

सौवीर .

प्रज्ञाशब्दः ॥
 सौवीरः । वि० सुवर्णस्य विकारे .
 कटकादौ ॥ तस्य विकारश्चार्थः .
 जातरूपेभ्यः परिमाणद्वयम् ॥
 सौवर्णमेदिनी । स्त्री० प्रियगी ।
 सौवली । स्त्री० गात्राव्याम् । सुवर्ण
 क्षापुष्याम् ॥
 सौवस्तिक । पु० पुरोहिते ॥ वि०
 स्वस्तिकृति ॥
 सौविदः । पु० राज्ञाङ्गारेवहीरक्षा
 धिकृते । सौविदश्चे । कश्चुकिनि
 । स्थापत्ये ॥ वहि सञ्चरन्तोना
 मन्तः पुरस्त्रीणां प्रेक्षकपुत्रान्तर
 वारणाथराज्ञाङ्गारागारेयेवधराभि
 युक्तास्तो वहिर्मल्लका सौविदश्चादि
 शब्दवाच्याः । सुष्ठु वेति । विदज्ञाने
 । इगुपधेतकः । सुविदएव । प्रज्ञा
 दित्वात्स्वर्थेऽणः । यद्वा । सुविदश्च
 तुराः स्त्रियस्तासामयस्वकः । तस्य
 दमित्यणः ॥
 सौविदश्च । पु० सौविदे । सुहुविदन्त
 विदांसमपि . लान्तिवमवर्तिन
 कुर्वन्ति सुविदश्चा । तासामयस्व
 रश्चकः । तस्य दमित्यणः ॥
 सौवीरः । पु० ग्रीवदन्तरे । कुमालके
 । श्वरसेनात्पूर्वभागे गडक्या पश्चि
 मेऽग्निवे । सौवीरदेशादेवैविसर्वदेशा
 धर्मभक्तः । न० काश्चित्के । यथा ।
 सौवीरन्तुयवैरामे . पत्नीर्वाजिस्तुये

सौवाहः .

कृतम् । गोधूमेरपिसौवीरसाचायां .
 केचिद्विद्वरे । सौवीरन्तुयवैरामे
 कफपत्रमेदिनीपत्रम् । उदावताङ्गम
 द्वांश्चिद्वरेणाग्रेषुगच्छते ॥ स्त्रीतीक्ष्ण
 ने । सौवीराङ्गने । बदरीफले । म
 ह० हरे । यथाहुः । प्रच्यमानसुमधुरं
 सौवीरवदरमहत् । सौवीरवदरशो
 तमेकं न गुह्यशुक्लम् । वृष्टयः पित्त
 दाहाक्षययष्ट्यानिवारणमिति ॥
 सुवीरदेशिभरम् । तत्रभवद्व्यणः ॥
 सौवीरकम् । न० सुवीरान्ते । काश्चि
 के । पु० बदरवृक्षे ॥
 सौवीरसारम् । न० स्त्रीतीक्ष्णने ॥
 सौवीराङ्गनम् । न० स्त्रीतीक्ष्णने । सु
 रमाङ्ग० भा० प्र० । सौवीरवृत्तद
 क्षनश्च ॥ यथा । सौवीराङ्गनमिदं
 मन्त्रवक्तुं विद्वान् विन्यस्तः कानकशला
 कयाचयत् । तस्मै न मलिनमपि स्व
 दक्षिणस्य ब्रह्मेन्द्राव्यभिलषणीयता
 मिवाधैतिशाङ्करोमानसोपजाः ।
 सौवयः । पु० गुणविशेषे ॥ तस्य
 च यथा सुपातिकापरः कृति सौ
 शब्दमिति ॥
 सौष्ठवम् । न० सुष्ठुतावाम् ॥ सुष्ठु
 भावः । चङ्गापादित्वादणः ॥
 सौजातिकः । वि० सुजातप्रभु
 तारि ॥ सुजातपृच्छति । पृच्छ
 तीक्ष्णतादिभ्यश्चलठक् ॥
 सौवाहः । पु० मित्रतनये ॥ सुष्ठु

स्कन्द :

दोपत्य'तस्यापत्यमित्यर्थः । इदम्
गतिन्ध्वंतेपूर्वपदस्यचैत्युभयपद
योरदिष्ठि ॥ न० सौजन्ये ।
शोभनहृदयत्वे ॥ सख्ये । मैत्र्या
म् ॥ सुहृदयस्यभाव कर्मवा ।
मित्रे सुहृदादेः ।

सौहार्दम् । न० सौहार्दे । सख्ये ॥

सुहृदयस्यभाव । प्यञ् । वाशि
कप्यञ् । रीनेष्वितिहृदादेशः ।

सौहृदम् । न० हृत्तौ । सुहितस्यभा
वः । कर्मवा । पुरोहितादित्वा
द्यक् ॥ पर्याप्ते ॥

सौहृदम् । न० सौहार्दे । सख्ये ॥
सुहृदः कर्मभाषीवा । युवादि
त्वादण् ॥ प्रेमणि ॥

सौहृदयम् । न० सौहार्दे ॥ सुहृदय
स्यभाव । प्यञ् । वाशिकप्यञ्
रीनेष्वितिपक्षेहृदादेशाभावः ॥

स्कन्द । पुं० कात्तिकीये । महासिने
। पार्वतीनन्दने । सिनापतीनाम
ध्येदेवसिनापति कात्तिकीयोभगव
दिभूति ॥ स्कन्दतिगच्छति । शि
ष्यतिवाक्येत्यान् । स्कन्दिर्गतिशि
ष्यण्ये । पचाद्यच् । तथाचवा
युपुराणम् । स्कन्दिनादानवगणा
न्तेनस्कन्दः प्रतापवानिति ॥ दे
व्याधारपालविशिषे । नृपतौ । पु
राणविशिषे । शरीरे । पारदे ।
वालयच्छविशिषे ।

स्कन्धः

स्कन्दनम् । न० रेचने । क्रमणे ॥
गमने । शिष्ये ॥

स्कन्दपुराणम् । न० स्कादेमहापुरा
णविशिषे । तच्छोकसंख्योक्ताश्रीदे
वीभागवतेयथा । एकाशीतिसह
स्राणिस्कन्दाख्यपरमाहुतमिति ॥

स्कन्दाशिक । पुं० पारदे ॥

स्कन्धः । पुं० देहावयवविशिषे । भु
जशिरसि । असे । अक्षकक्षय
या । कदलोस्तम्भसङ्काशापकस्क
न्धाक्षयेनराः । राजानस्तोचविज्ञे
यामहाक्षिणामहाबलाः । निर्मा
सरोमबहुतानिर्हन्त्यप्रकीर्तिता
कृतिसमुद्रः । स्कन्धते । स्कन्दि
र् । कर्मणिघञ् । स्कन्देच्छता
हृदति । बाहुलकादनसुन्यपिध
पृषादरादिर्वा । नृपतौ । सम्परा
ये ॥ व्यूहे । समूहे । काथि । प्र
काण्डे । यथा । अस्त्रीप्रकाण्डः ।
स्कन्धः शान्मूलान्छाखावधिस
रिरिति । भाषादौ । स्कन्दसिभेदे
॥ विज्ञानादिपञ्चसु । तेषु वि
ज्ञानवेदनारूपसंज्ञासंस्कारसंज्ञ
का पञ्चभेदाधिकोनांनयेप्रसि
द्धा ॥ अन्यपरिच्छेदे । पथि ॥
कशिरादधाति । कृधाञ् । आ
तोऽनुपेतिक् । पारस्करादित्वा
त्सुट् । वास्कन्धते । पारुहते ।
स्कन्दर् । कर्मणिघञ् । पृषा

स्कंधशाखा

स्वजनम्

हरादिः ॥

स्कंधकम् । न० । योषाहसान्तरे ॥

स्कंधकामितितत कथित यचचतु-
ष्कलगणाष्टकीनाद्धर्षात् । तसुख्यमयिमदल भनतिचतु ष
पिमात्रिकशरीरमिदम् ॥ यथा । ययमेतिविमलविद्युत्कारालम्बरवाण
कलितजलधरकाल । उद्यन्नयचनगर्जिततर्जितपथिकाङ्गनानिच
हृदयतक ॥स्कंधचाप । पुं० । वशादिनिर्मिते
शिक्याधानि । विहङ्गिकायाम् ॥स्कंधज । पुं० । पटे । शक्यादी ।
पथीनयचस्त्राद्या स्कंधजा स

ककीमुखा । इतिविमचन्द्र ॥

स्कंधतरु । पुं० । स्कंधफले ॥

स्कंधदेश । पुं० । आसने । द्विरदस्क
धे ॥ स्कंधएदेशः ॥ स्कंधमा
चे ॥स्कंधफल । पुं० । नारिकेलि ॥ स्क
न्धफलान्यस्य ॥ उदुम्बरवृक्षे ।

स्कंधफला । स्त्री० । खजूर्याम् ॥

स्कंधवन्धना । स्त्री० । मधुरिकायाम् ॥

स्कंधमल्लक । पुं० । कङ्कखगे ॥

स्कंधरुह । पुं० । बटवृक्षे ॥

स्कंधवाह । पुं० । शकटादिवाहक
वृषे । शङ्खे । अक्षधूर्तिर्ले ॥

स्कंधवाहक । पुं० । वृषे ॥

स्कंधशाखा । स्त्री० । वज्रसमुद्भवा

खायाम् । शाखायाम् ॥ स्कंधजा
शाखा ॥स्कंधशृङ्गः । पुं० । महिषे । इतिव
क्षित् ॥स्कंध । न० । वज्रमूलाच्छाखावधिक
भागे । प्रकाण्डे ॥ असे ॥ स्कन्धा
ते । स्कन्दिर् । स्कन्दे सखाङ्ग
स्यमुन्धशाखादेश ॥स्कन्धाग्नि । पुं० । वडवान्मौ । समि
ध्वने । कृतयज्ञाग्निभेदे ।

स्कंधानल । पुं० । वडत्काङ्गमौ ॥

स्कंधावार । पुं० । कटकी । सैन्य
स्थितौ । राजधान्याम् ॥

स्कंधिक । पुं० । स्कंधवाहकवृषे ॥

स्कंधी । पुं० । द्रुमे ॥

स्कन्धम । चि० । हस्तादित पतिते
अस्यपर्यायायथा । सस्तध्वस्त भ
ङ्ग । स्कन्धमन्न च्युतगलितमिति
॥ स्कन्धमैस्य । स्कन्दर् । कर्म
णिक्त । यथायाकर्मकेतिकर्त्तरि
ज्ञोवा ॥ कठिनोभूते ॥

स्कन्धटिका । स्त्री० । हापुबिकाखगे ॥

स्कन्धनगरम् । न० । वाहीकयामवि-
शेषे ॥स्वदनम् । न० । विद्रावणे । स्वद
स्वदने । ल्युट् ॥

स्वदन्त । चि० । चलति ॥

स्वदनम् । न० । रिक्त्यर्थे ॥ दालाभ्यां
हस्तपादाभ्यामलने ॥ निनिर्मि

स्नानधय .

सहसादित पतने ॥ पिच्छला
द्वीपतने ॥ घमादिशूलने ॥ स्नान
संयुक्तने । भवेच्छुट ॥

स्नानितम् । न० । दूतयुगादिनायुक्तम्
यादास्यतने । कृते । कृतिते ॥
अथै । स्नानतनम् । स्नान० । तत् ॥

स्नानलिखम् । न० । अभिषारे ॥

स्नान । पु० । वज्रसंयुक्तम् । कुचै
। पयोधरे । बद्धोजी ॥ स्नानीपु स
स्तयानार्थं विशिष्टप्रभयोरयम् ।
योवनागमनार्थं पोवरीभवत्
स्नानी ॥ गभं वल्गा । प्रसूताया
स्नानीवल्लीरपूरितौ ॥ अरोमशील
नीपीनीचनावविशनीशुभौ ॥ स्न
नमनी । इरत्वकारकौषधयथा । कुष्ठ
नागवल्गाभूर्णनवनौतसमन्वितम्
तत्त्वपेयुवतीनामृक्याग्निनाहरं
स्नानम् ॥ स्नानयति कथयति यौवने
दयम् । स्नानयति प्रवृत्तिवाक्यम्
कैः । स्नानयति । अथ० । कुत्सी
तिथीवा ॥

स्नानम् । वि० । अष्टायमाने । स्नान०
। लट् । शतदेश ॥

स्नानम् । न० । धूमिमात्रे ॥ मेघश
ब्दे ॥ कृत्त्यते ॥

स्नानधय । न० । अतिवास्तव्ये । उत्ता
नयये ॥ स्नानधयति । घट्टयाने ।
नासिकास्नानयोभाविठोरितिखम्
। अद्विषदितिस्नम् ।

स्नानलिङ्गनम्

स्नानधयो । स्त्री० । स्नानपायाम । अ
तिवाल्किायाम् । उत्तानशयाया
म् । घट्टट्टितान्डीयम् ॥

स्नानय । पु० । अतिशिशौ । अर्भके
॥ स्नानीपिबति । पा० । आतीनुषे
तिक् ॥

स्नानया । स्त्री० । डिम्भायाम । स्नान
धय्याम् ॥ टाप् ॥

स्नानभर । पु० । स्नानाभोगे ॥

स्नानभव । पु० । रतिवधविशिष्टे ॥
यथा । स्नानकुण्डलमध्यं तुक्त्वायो
षित्पदद्वयम् । स्नानीधृत्यारमेत्
कामीवध स्नानभव स्नानम् ॥

स्नानमुखम् । न० । चक्षुके ॥

स्नानयितु । पु० । बारिधरे । मेघे ।
मुस्तके । स्नानिते । मृत्तौ । रोगे
॥ अयनी ॥ विद्युति । स्नानय
ति । स्नानगदीदेशशब्दे । सुरादा
वदन्तः । स्नानिद्विषयविगदिभ्यो
षेरिङ् । अयामन्तेतिषेरदा
देशः ॥

स्नानकृतम् । न० ।

स्नानागिखा । स्त्री० । स्नानमुखे ॥

स्नानायम् । न० ।

स्नानान्तरम् । न० । हृदये ॥

स्नानाभोग । पु० । कृष्णभरे । स्नान
भरे ॥ कृष्णभरिपूरतयाम् ॥

स्नानलिङ्गनम् । न० । कृष्णसूत्रे ॥

तत्त्ववधयथा । उरसिद्विषयमुक्ते

सम्बन्धः

रादिगन्तिवराहोस्तनयुगमुपधत्ते य
 त्सनालिङ्गनतदति ॥
 स्तनितम् । न० गजिंते । मीधनिर्घी
 षि ॥ स्तनगदीदेवशब्दे । भावेत्ता
 ॥ चि० शब्दिते ॥
 स्तनितफल० । पु० विकण्टकवृक्षे ॥
 स्तन्यम् । न० दुग्धे ॥ स्तनेभवम् ।
 शरीरादुच्यवाद्यत् ।
 स्तब्ध । चि० साभिमाने । अविनी
 ते । अप्रणतस्वभावे । अनखे । गु
 रुदेवतादिष्वप्यनखे ॥ स्तम्भिते ।
 जडोक्तते ॥ स्तम्भ० । त्त ॥
 स्तम्बरोमा । पुं० बराह् । सूकरे ।
 घोषिणि ॥ स्तम्बानि० अनस्त्राणि
 रोमाणि यस्मात् ॥
 स्तम्ब । पुं० गुल्मे । स्कन्धरहिते ।
 अप्रकाण्डद्रुमे ॥ तृणवर्षादिगुच्छे
 ॥ व्रीक्षादीनामप्रकाण्डे ॥ आला
 भि ॥ तिष्ठति० अचरा । छ्वा० ।
 स्थस्तोम्यजवकाविस्त्वम्ब० तिष्ठ
 ते स्तादिष्व ॥ तृणादौ ॥
 स्तम्बकः । पु० स्तम्बे ॥ स्तार्ये० या
 वादिभ्यः कन् ॥
 स्तम्बकरिः । पुं० भ्रातृ ॥ स्तम्बक
 करीति । स्तम्बशक्तवारिन् । व्री
 षिवत्सवारितिवक्तव्यम् ॥ चि० वृ
 हत्स्तम्बे ॥
 स्तम्बकार । पु० सुष्ठुकारके ॥
 स्तम्बहा । पु० स्तम्बघ्ने ॥

स्तम्भकरः

स्तम्बघन० । पुं० स्तम्बघ्ने । तृणादि
 गुच्छोन्मूलनसाधने ॥ स्तम्बस्तुक्त
 स्तम्बघन० स्तम्बोयेन निहन्त्यते० धूष्य
 मर० । स्तम्बस्य वीर्यम् । सहन्य
 तेयेन । स्तम्बे कश्चित्प पक्षे इनेष्व
 नादेश० ॥ नीवारादियङ्गणार्थं छ्वा
 तवर्षपात्रे ॥
 स्तम्बघ्न । पुं० तृणाद्युन्मूलकखनि
 चादौ । स्तम्बघने ॥ स्तम्बोहन्त्यते०
 येन । स्तम्बे कश्चित्क० ॥ नीवारा
 दियङ्गणार्थं छ्वातवर्षपात्रे ॥
 स्तम्बपू । स्त्री० पुरीभेदे । तामसि
 ष्ते । दिष्णुगृहे । तमोलुक्० इ०
 भा० प्र० देशे ॥
 स्तम्बहननम् । } न० स्तम्बघ्ने ॥
 स्तम्बहननी । } स्त्री० स्तम्बघ्ने ॥
 स्तम्बेरम । पु० दक्षिणि । दन्ताव
 क्षि । इमे । स्तम्बेरमते । रमु० । स्त
 म्बकण्ठधारिमिजपोरिस्त्वच् । इति
 सूचकयोरिति शक्तव्यम् । अन्यत्र
 स्तम्बेरमता । तत्पुरुषेकतोति०
 हलदन्तादिति दाढेरलुक् ॥
 स्तम्भः । पु० स्थूषायास् । यस्मात्
 भा० ॥ जडत्वे । अजडाद्ये ॥ स्त
 भूति । स्तम्भुखेधने । यथाशब्द
 भाविचञ्चल ॥ यतिनिरीधे । नि
 ष्पृतिभङ्गायाम् ॥ गभे० ।
 स्तम्भकार । पु० वेष्टने । चि० स्थूषा
 कारके ॥ जडवकारके ॥

सामकफल :

सम्पन्नः । पुं० कामवाचविशिष्टः । य
था । उन्मादनः शिष्यस्य सापन्न
सम्पन्नस्य । सम्पन्नस्य पक्षे ते
विख्याता कामसायकाः । न०
मलशुक्रादिरोधने । अभिचारक
कविशिष्टः । प्रवृत्तिरोधः । यथा ।
प्रवृत्तिरोधः सर्वेषां सम्पन्न समुदा
यतमिति ॥

सम्पन्नः । वि० सन्दर्भिते । जडो
भूते । सतम । सञ्जातोऽस्य । इत
म् ॥ जडो ज्ञते ॥

सरिमा । पु० तस्ये । गय्यायाम् ॥
सृज्यति । सृज्यमानादने । इ
भयुस्तसृग्भूयमानिम् ॥

सरो । स्त्री० धूमे । सृज्यति । सृज्य
मानादने । अवितृस्तुतस्त्रिभ्यर्धे ॥
सर्वः । पुं० स्तोत्रे । तुती । स्तुती
॥ सृज्यतेऽनेन । सवनवा । पुञ्
स्तुती । जदोरम् ॥

सायकः । पुं० गुण्यके । पुष्पकलि
कादिकदम्बे । पुष्पादिसङ्गाति ॥
स्तोत्रे । यत्परिच्छेदे । समूहे
॥ सृज्यते । पुञ् । सृज्यादिभ्यो
पुन् ॥ यथा । तिष्ठति । छान्
सोम्यवकावित्थवक् । तिष्ठते
सादेवम् ॥

सायकः । पुं० सायकार्ये ॥

सायकफलः । पुं० तेन । फले । ते
जयकः इ० भा० प० ह० ॥

स्तुतः ।

सवेद्यः । पुं० इन्द्रे ॥ इच्छुषा
दिकीषः ॥

स्तव्यः । वि० मिथौ । सर्वे स्तु
यते । नस्तोताकस्यचित् । स्तोतुम
र्हः । अर्हेत्तत्त्वद्वयंतिचर्चयेयत् ॥

स्तावः । पु० स्तवने । प्रस्तावि ॥
स्तावकः । वि० स्तावकत्तरि । स्तु
तिकारके ॥ स्तोति । पुञ् । ण्वु
ल् ॥

स्तिभिः । पुं० समुद्रे ॥ स्तभ्राति ।
स्तम्भुः । क्रमितमोख्यादिनेन ।
अतइत् । अनुनासिकलीपः ॥

स्तिमितः । वि० अचक्षुषी । निक्ष
क्षि । आर्द्रे । क्रिमे । तिम्पति
क्ष । छिमपाद्रीभावे । अकर्मकत्वा
त्कर्तरिक्तः । स्तिमितः । आर्द्रं च
सावगुणितनिधितिमिषजः । अ
पक्वे । यथा । आगवः स्तिमिते
दीपे यावन्तकालमातुरः । ताव
त्काय सलघुसमश्रीयात्सुविरक्तव
त् ॥

स्तिम्भिः । पुं० समुद्रे ॥ स्तभ्राति
स्तम्भुरोधने । क्रमितमिषमिषा
कामतइति । इन् । बाधा
याम् ॥

स्तोत्रिः । पुं० अश्वरी । स्तुचा
ति । सृज्यजुस्तुजायम्ब क्रि
न् । कधिरे ॥

स्तुतः । वि० ईलिते । यथा ।

स्तुतः

पद्यायिती । वधिंते । वधिष्ठुते ।
 क्त्वातेत्यम् । टु. अ. ० । क्त ॥
 स्तुतिः । स्त्री० । स्तुतिगुणानां कथने ।
 गुचीत्कर्षं प्रतिपादिकायां वाचि ॥
 साक्षाद्विषयं प्रशंसार्थं केशवके ॥
 स्तुयतेऽनया । टु. अ. ० । स्त्रियाक्तिन्
 ॥ आदरेण यथा स्तौति धनवन्त यथे
 क्तया । तथा चेद्विश्वत्तत्तारकीनसु
 च्येतवन्वनात् ॥

स्तुतिपाठक । पुं० । भाट० । इ. प्र०
 सङ्गरजाती । वन्दिनि । प्रातर्गोत्रे
 । राजादेर्याचादौ बीर्यादिना स्तुति
 कर्त्तरि ॥ स्तुति पाठक ॥

स्तुतिग्रन्थः । पु० । भोगावस्थाम् ।
 । वन्दिपाठे ॥

स्तुतिव्रतः । पुं० । स्तुतिपाठके ॥

स्तुत्यः । वि० । स्तुत्ये । स्तुतनीये ।
 यथा । प्रत्यक्षे गुरवे स्तुत्या य
 रोक्षे मित्रवाच्यता । ॥ कर्मान्ते दा
 समुत्थाद्यपुत्रानेवमृता । स्त्रिय
 ॥ स्तौतुयोग्य । टु. अ. ० । एति
 स्तुत्यास्त्रुष्टकुम्ब कवितिकथय ।
 तुक्त ॥

स्तुत्या । स्त्री० । विद्रुमलतिकायाम् ।
 सौराष्ट्रस्तुतिकायाम् । तुषर्याम् ॥
 टाप ॥

स्तुतकः । पुं० । शर्मा ॥ इ. य. चं.
 का ॥

स्तुभ । पु० । शर्मा ॥ स्तुभोति । स्तुभ

स्तेषाम्

सुरोधने । मूलविभुजादिस्वातन्त्र्य
 पश्चितुनलोपान्नात ॥
 स्तुषेय्य वि० । स्तौतव्ये । स्तुयते ।
 टु. अ. ० । स्तुव क्सेव्यच्छन्दसि ।
 छान्दसोवम ॥
 स्तूप । पु० । मृदादिकूटे । राशीकृत
 मृत्तिकादौ । समुच्छ्रये ॥ स्तौ
 ति । टु. अ. ० । स्तुवादीवञ्चेति
 प ॥

स्तौन । पुं० । चारे । तत्करे । प्र
 क्तवस्तुञ्जी ॥ प्रकृतवस्तुकास्त्वे
 तेयेनेनाटविकादय इति मनु ।
 यएवहिपरस्तेदमिति विप्रिषेणजीना
 न परस्तेस्त्वष्टितुमन्तरेणैवस्त
 त्वमारोपयति । सत्तेन इति लोकि
 प्रसिद्धम् ॥ स्तेनयति । स्तेनचौ
 व्ये । पचाद्यच् ॥ परमं यज्ञसा
 तिष्ठेतस्ते जानानियष्टेनृष । स्ते
 नामानियन्तादृशवधिराष्ट्रस्यवर्द्धते
 ॥ न० । स्तेये । चारस्त्रकर्मभाव
 या ॥

स्तेम । पु० । आर्द्राभावे । क्रीदने ।
 समुन्दने ॥ स्तेमनम् । छित्तया
 र्द्राभावे । घञ् ॥

स्तेषाम् । न० । चारस्त्रभाषकर्मणो
 चौर्ये ॥ यथा स्त्रीयमार्गेण परद्व
 व्यसृज्जरणे ॥ स्तेयलक्षणम् । प्र
 क्तवस्तुवाप्रकाशवानिशाया मयवादि
 वा । यत्परद्वयहरण स्तेयतत्परि

स्तोता

कौस्तुभम् ॥ अपिच । अन्यायेनप
रस्वस्वहरणस्तेयमुच्यते । इति ॥
स्तेनस्यभाष कर्मवा । स्तेनाद्व्यज्र
लोपश्च ॥ महापातकीषु ब्राह्मणसु
वर्णहरणे ॥ नि स्तेपस्यापहर
ण नराश्वरक्षतस्यच । भूमिवज्रमणी
नाश्वरुक्कस्तेयसमस्तुतम् ॥

स्तेयफल । पु० कण्टकचो । तेज
फले ॥

स्तेयी । पु० चौर । स्वर्णकारि ॥ स्ते
यमस्यस्य । अतद्वनि । ॥

स्तैनम् । न० स्तने ।

स्तैन्य । पु० चौर । न० स्तेनस्यभा
ष । कर्मणिच । चौर्ये ॥ स्तेनस्य
भाष कर्मवा । स्तेनाद्व्यज्रलोपश्च
च० स्तेनादिति योगविभागात्पञ्च
कौमिष्यम् । न० लडतायाम् ॥ श
रीरस्याद्र्धर्मावगुण्ठितत्वमिति वे
द्या । ॥

स्तोत्र । पु० वातकी । वि० अल्पे ॥
स्तुच्यते । छुचप्रसादे । चञ् । न्यङ्
कादित्वात्कुत्त्वम् ॥ स्तूयतेवा ।
बाहुज्ज्वात्स तुञ् । क ॥

स्तोकक । पु० वातकी । स्तोकक
जलमस्य ॥ स्तोककायतिवा । कौ
शब्दे । वातीनुपेतिक ॥

स्तोतव्य । वि० स्तवनीये । स्तुत्ये ॥

स्तोता । वि० स्तवकर्त्तरि । स्तौति
छुञ् । छच् ॥

स्थानम्

स्तोत्रम् । न० स्तवे ॥ स्तूयतेऽनेन
छुञ् । दाक्षीतिकरणे छुञ् । ति
तुचेतिनेट् ॥ प्रगौतमन्त्रसाध्यायां
स्तुतौ । उद्गाथादिनागीयमानिक
गजाते । प्रगौतमन्त्रसाध्यगुणिनि
छगुणाभिधानस्तोत्रमितियाजकानां
व्यवहारः ॥

स्तोभ । पु० न० अर्थशून्ये वर्थे ॥

स्तोभः । स्थात्सामविच्छेदेऽनेन
अनेऽपिचितिहेमचन्द्रः । साङ्ख्य
पारिवासा वास्तोभंहेलनमेववा । वे
कृण्ठनामसहस्रमशीषाघहर विदुरि
त्यच० स्तोभङ्गीतालापप्रणयार्थे
तमितिश्रीधर स्वामिनः ॥

स्तोभित । वि० प्रोत्साहिते ॥

स्तोमः । पु० समूहे । यज्ञे । स्तो
त्रे ॥ स्तूयतेऽनेन । छुञ् । अ
तिस्तुस्त्वितिमन् । सीमयानीछदे
गौ क्रियमाणायामृष्टादिसप्तका
वास्तुतौ । मन्त्रसमूहे ॥

स्तोमचारः । पु० सर्वचारि ॥

स्तोमवक्षी । स्त्री० काण्डोरे । वा
सासवेदने । काण्डवेक० इ०
गौ० भा० प्र० लताप्रभेदे ॥

स्तोपिकम् । न० वृद्धद्रव्ये । ओषा०
इ० भा० प्र० ॥

स्थानम् । न० जिग्धे ॥ प्रतिध्वानि
॥ घनत्वे ॥ आलस्ये ॥ स्थैर्ये
मन्दसङ्कतयो । क्तः ॥ अकर्म

स्त्रीचिह्नम्

शयतायोम् । गुरुणाशिक्ष्यमाणस्या
प्यासनादिकर्मानर्हतायामिति वा
वत ॥ निश्चये ॥

स्थेन । पु० चिरे । अमृते । सु
धायाम् । स्थायति । स्थै० । श्या
स्थोऽजविभ्यश्च नच ॥

स्त्री० । स्त्री० स्तनकेशवक्ष्याम् । अ
स्या पर्यायावया । स्त्रीयोऽपि दन्
लायोषानारौसीमन्तिनी-धू ।
प्रतीपदर्शिनौषामावनितामहिला
तथेति ॥ स्थायतिगर्भीऽस्याम् ।
स्थै० । स्थायतेऽङ् । टिलोप ।
यकोप । टिडटेति स्त्रीप । वृषज
कंकन्यावृष्टिकमकरमोनराशिशु ॥
अत्युक्तय मेदे ॥ गौस्त्री । यथा ।
गोपस्त्रीभि । कृष्णोरेमे ॥ देवति
यं क मनुष्येषु पुनामाभगवान् ह
रि० । स्त्रीनास्त्रोलक्ष्मोर्मोऽयनान
योर्विद्यते परमिति विष्णुपुराणम्
॥ प्रजनार्थमहाभागा पूजाहो
हदोऽय । स्त्रिय प्रियसगेष्टिषु
नविशिष्टास्तिकश्चन ॥

स्त्रीकरणम् । न० रतवन् ॥

स्त्रीगर्भे । स्त्री० धेनी ॥

स्त्रीचित्तहारो । पु० श्रियो ॥ वि०
नारौमनीहारिणि ॥

स्त्रीचिह्नम् । न० भग्नि । धेनी ॥ स्त्री
यामवाच्यदेश्यक्तिज्ञनाडीवक्ष्य
च । अमेदेपिमनेमेदोऽयनः प्राये

स्त्रीजितः

णवजयते । चर्मखण्ड द्विधाभि
न्नमपानोद्धारधूपितम् । येरमन्ते
नमस्तेभ्य साहस किमत परम्
॥ नारौलक्षणे ॥ स्त्रिया चिह्नम्
स्त्रीचेष्टितम् । द० स्त्रीणाव्यवहारे ॥
नासाश्वातिविषमचेष्टितत्वमुक्त य
था । शस्त्रेणवेषीविनिगूहितेनवि
दूरय वैमहिषौजघान । विषप्रदि
ग्धेनचनपुरेणदेवीविरक्ताकिलका
शिराजमिति ॥ तस्याश्चरितनुवक्ता
वैवर्तेप्रकृतिखण्डे १४ अध्याये
द्रष्टव्यम् ॥

स्त्रीचौर । पु० कामुकी । रतहिण्ड
की ॥ वि० योऽपिद्वर्त्तारि । स्त्रि
या चौर ॥

स्त्रीजित । पु० स्त्रैये । स्त्रीवशी
भूते । वस्तुगत्यास्त्रीजितोऽयानिन्दि
त सर्वथेवहि । यथा । सनिन्दि
तस्याप्यशुचियं पुमांश्चस्त्रियाजि
त । निन्दन्तिपितरोदेवावाभ्य
था । स्त्रीजित नरम् । स्त्रीजित म
नसामातापिताभ्राताचनिन्दतोति
॥ अपिच । शुध्येहिप्रोदयाहेनजा
तकीमृतकीयथा । भूमिपोषादशाहे
नवैश्य पञ्चदशाहत । शुद्रोमा
सेनविदेष्टुमाहवदधीनसङ्घार । अ
शुचि स्त्रीजित शुध्येच्चितादह
नक्कालत ॥ नष्टहृन्तोऽप्यातस्य
पितर पिण्डतपणम् । नष्टहृ

स्त्रीधनम्.

नित्तदेवाश्चतस्रपुष्पजलादिकम् ।
 ज्ञानेन किं तपसा जपहेमप्रपूज-
 नै । विद्यया चैव यशसा स्त्रीभिर्य-
 स्मनेन हतमिति श्रीदेवीभागवती तु
 लक्ष्मपाख्यानम् ॥ तथा स्त्रीषोपिनि
 प्रिदुष । यथा । स्त्रीजितस्पर्शं
 मात्रणसर्वं पुण्यं प्रणश्यति । नभू-
 मीप्रातर्कौपापात्पापिनां स्त्रीजिता
 तपर ॥ इति । स्त्रिवाजित ।
 स्त्रीधनम् । न० स्त्रीस्त्रिवाजितमूतध-
 ने । यस्मिन् धने पतिनिरपेक्षतया
 स्त्रिया अपधिकारस्तस्मिन् ॥ तत्र वि-
 ष्णु । पितृमातृसुतभ्रातृदत्तमध्य-
 ग्न्युपागतम् । आधिपेदनिकं बन्ध-
 दत्तशुल्काभिप्रेयशमिति ॥ मनु-
 स्म । अध्यग्न्यायावाहनिकं दत्तं
 प्रीतिकर्मणि । आह्वयमाह्वयि-
 तप्रद्विधस्त्रीधनसूत्रम् ॥ नारदा-
 पि । अध्यग्न्यायावाहनिकं भर्तु-
 दायस्तथैव च । मातृदत्तपितृभ्याश्च
 पद्विधस्त्रीधनसूत्रम् । याज्ञव-
 लक्य । पितृमातृपतिभ्रातृदत्तम-
 ध्यग्न्युपागतम् । आधिपेदनिकं चै-
 व स्त्रीधनपरिकीर्तितम् । तदेव
 मध्यवस्थितसङ्ख्यस्त्रीधनकीर्तना-
 त्रषट्त्वं सङ्ख्याविबक्षिता । कि-
 न्तु । स्त्रीधनकीर्तनमात्रपराविमु-
 निवचनानि । तदेव च स्त्रीधनं यज्ञ-
 तं । स्वातन्त्र्येण दानं । विक्रय

स्त्रीधनम्.

भोगान् कर्तुं अधिकरोति । तदि-
 दं किञ्चित्सङ्ख्यया ह्यस्त्रिवाज-
 न । प्राप्तशिल्पैस्तु यद्वित्तप्रीत्या
 चैव यदन्यत । भर्तुं स्वाभ्य-
 भवेत्तत्र शेषं तु स्त्रीधनसूत्रम् ।
 अन्यत इति । पितृमातृभर्तृकुलव्य-
 तिरिक्ताद् । यज्ञञ्जम । शिल्प न
 वायदजितम् । तत्र भर्तुं स्वाभ्य-
 म् । स्वातन्त्र्यम् । अनापद्यपि भ-
 त्ताय हीतुमर्हति । तेन । स्त्रिया अप-
 पिधनं न स्त्रीधनमस्वातन्त्र्यात् । ए-
 तद्वातिरिक्तधनन्तु । स्त्रिया एव ।
 दानाद्यधिकारात् ॥ कुलाण्येव सि-
 तीश्रीमहानिर्वाणे श्रीसदाशिव ।
 पितृभिः । श्वशुरैर्वापि दत्तयद्भूमं
 सम्मतम् । स्वकृत्योपार्जितयच्च
 स्त्रीधनं तत्प्रकीर्तितम् । मिति ।
 स्त्रिया । धनम् ॥ नभर्तानैव च
 सुतानपिताभ्रातरानच । आदाने
 वा विसर्गे वा स्त्रीधने प्रभविष्यति इति
 दायभाग । प्रभविष्यति । प्र-
 भव ॥

स्त्रीधनम् । पुं० ऋतौ । पु० ध्ये । आ-
 तंवे । रजसि ॥ स्त्रीणामनुष्ठेयम् ॥
 तत्र मनु । बालयावद्युवस्थावाह-
 न्यावापि योषिता । न स्वातन्त्र्येण
 कर्तव्यं किञ्चिद्व्यवहृत्पि ॥ वा-
 स्ये पितृवशीतिष्ठेत्पात्रिया हस्ययौ-
 वने । पुत्राणां भर्तृरिप्रेतेन भजित

स्त्रीधर्मः .

स्त्रीस्वतन्त्रताम् ॥ पित्राभावात्सुते
 बापिनेष्ते हिरहमात्मन । एषां
 हिविरहियस्त्रीगर्ह्यं कुर्यादुभेकुले ॥
 सदाप्रहृष्टयाभाव्य गृहकार्येषुदक्ष
 या । सुसंस्कृतापस्करयाव्ययेचा
 मुक्तहस्तया ॥ यस्मैदद्यात्पिता
 स्वेनाभातावानुमतेपितु । तश्च
 श्रूयतेजीवन्त सस्थित चनलङ्घयेत्
 ॥ मङ्गलार्थं स्वस्यवनयज्ञसासांप्र
 जापते ॥ प्रयुज्यतेविवाहेषुप्रदानस्त्रा
 स्यकारणम् ॥ अनृतावतुक्कालेवम
 न्नसंस्कारकृतपति । सुखस्यनि
 त्यदातेहपरकीकेचयोषित ॥ वि
 शील कामवृत्तौवागुणैर्वापरिव
 र्जित । उपचयं स्त्रियासाधु
 व्यासततदेववत्पति ॥ नास्तिस्त्री
 णापृथग्यज्ञीनव्रतनाप्युपोषितम् ।
 पतिशुश्रूषतेयेनतेनस्वर्गमधीयते ॥
 पाण्ड्याहस्यसाध्वीस्त्रीजीवतीवा-
 नृतस्यवा । पतिलोकमभीप्सन्ती
 नाचरेत्किञ्चिदप्रियम् ॥ कामन्तु
 चपयेद्दृष्ट्वाप्यमूलफले शुभं
 नतुनामापिगृहणीयात्पत्न्यौप्रते
 परस्यतु । आसीतामरणात्क्षान्ता
 नियताब्रह्मचारिणी । योधर्म एक
 पत्नीनाम्बाङ्गन्तीतमनुसमम् ॥
 अनेकानिसहस्राणिकमारब्रह्मचा
 रिणाम् । दिवगतानिविप्राणाम
 कृत्वाकुलसन्तातम् ॥ मृतेभर्तृरि

स्त्रीपुंसलक्षणा

साध्वीस्त्रीब्रह्मचर्य्यं ब्रतेस्थिता । स्व
 र्गगच्छत्यपुत्रापिप्रययातेब्रह्मचारि
 ण ॥ अपत्यलोभाद्यातुस्त्रीभर्ता
 रमतिवर्त्तते । सिंहनिन्दामवाप्नो
 त्तिपतिलोकाच्चहीयते ॥ नान्योत्प
 न्नाप्रजास्तीहनाय्यन्यपरिग्रहे । न
 द्वितीयस्यसाध्वीनाकचिहर्त्तौपाद-
 श्यते ॥ पतिहत्वापकृष्टस्वमुत्कृ
 ष्टयानिषेवते । निन्द्येवसामवेक्ष्यो
 केपरपूर्वेतिचेच्यते ॥ व्यभिचारा
 त्तुभर्तुं स्त्रीलोकप्रोतिनिन्द्या
 ताम् । शृगालयोनिप्राप्नोतिपाप
 रिगंक्षपीडयति ॥ पतिशानाभिच
 रतिमनीषागदेहसयता । साभर्तु
 लोकमाप्नोतिसहि साध्वीतिचे
 च्यते ॥ अनेननारीव्रतेनमनीषाग
 देहसयता । इहाग्याकौर्त्तिमाप्नो
 त्तिपतिलोकेपरवच ॥ इतिमानवे
 धर्मगच्छेत्तन्नेध्याय ॥

स्त्रीधर्मिणी । स्त्री० कृतुमध्याम् ॥

स्त्रीधर्मांरिजिऽस्त्यस्त्रा । अतश्च
 निठनादितानि । डोप् ॥

स्त्रीधर्मा । पुं० पुरुषे ॥

स्त्रीपर । पुं० कामुके । विज्ञे ॥

स्त्रीपण्योपजीवी । पुं० सम्भोगार्थंम
 न्यस्त्रैस्त्रियदत्त्वातद्वनोपजीविनि ॥

स्त्रीपु० सौ । पुं० रमिथुने । वृद्धे ॥

स्त्रीचपुमाध । अवतुरेव ॥

स्त्रीपु सलक्षणा । स्त्री० पेठायाम् ॥

स्त्रीप्रशंसा

स्त्रीय सयोगेक्षण चिकित्सनश्मश्रा
निकयस्यास सा ॥

स्त्रीपुत्रार्थं । धृ० स्त्रीपु सयोग्यं व
हारे । सचमानवेनवमाध्यायेद्र
लव्य ॥

स्त्रीपूर्व । पु० स्त्रीजिते ।

स्त्रीप्रमाण । पु० कटुस्वनि ।
स्त्रीप्रमाथीश्रद्ध । अप्पूरणीप्रमा
ण्यो रतृयप ॥

स्त्रीप्रशंसा । सत्री० नारीश्लाघायाम्
। सायथा । जयेधरित्या । पुरमेव
सारपुरेष्टहसन्ननिचैकदेश तथा
पिशय्याशयनेवरस्त्रीरत्नोज्ज्वलारा
ज्यसुखससारम । रत्ननिबिभू
षयलियोषा० भूप्यनोबनितान
रत्नकास्या । यास्येतीषनिताहर
न्यरत्ना० निरत्नानिबिनाङ्गनाङ्ग
सङ्गम् ॥ आकार विनिगृह्यतारि
पुबल जीतु समुत्तिष्ठतांतन्वचिन्त
यतां कृतकृत्यतव्यापारशाखाकु
लम । मन्त्रिप्रोक्तनिषेविषां चि
तिभुजामाशङ्किनासर्वते दु ख
भोनिधिधर्तिनासुखलव कान्ता
सनालिङ्गनम । श्रुतदृष्ट स्पष्ट स्मृत
मपि नृणां ह्लादजननम नरत्न स्त्री
भ्योन्यतकचिदपि कृतलोकापतिना
। तदर्थो धर्मार्थो सुतविषयसौख्या
निशततीमृहेलक्ष्मयोमान्या सत
तमबलामानदिभवे । । येप्यङ्गना

स्त्रीप्रशंसा

नांप्रवदन्तिदोषान्परायमार्यमाणेण
गुणानुविहाय । तदुक्तं नामेनसो
वितकं सहाववाक्यानिनतानिते
षाम् । प्रवृत्तसत्त्व कतराङ्गनार्ना
दोषास्त्रियोनाचरितोमनुष्यै । धी
र्येनपुमि । प्रमदानिरस्तागुणा
धिकास्तामनुनाचप्रोक्तम् ॥ सीम
स्तासाददचकौ रगन्धः शिखि
ताङ्गिरम । अग्निश्चसर्वभक्षत्वं त
स्मान्निष्कसमा । स्त्रियः ॥ ब्रह्म
णा पादतैमेध्यागाविमेध्यासपू
ष्टत अजाश्चमुखतोमेध्याः स्त्रियो
मेध्यास्तुसर्वत ॥ स्त्रियः पवित्र
मतुलनेतादुष्यन्ति कर्हिचित मा
सिमासिरजीह्यासां दुष्कृतान्यपि क
र्षति । जामवोयानिगेहानिशप
न्यप्रतिप्रूजिता । तानि कृत्याह
तानीव विनश्यत्तिसमंतत ॥ जा
यावाप्याज्जनिषीवासम्भवः स्त्री
कृतो नृणाम् । हेतुतप्ता स्त्रि
यानिन्दाकुर्वतोव । कुत शुभ
म । दमपच्छीर्युत्कमेदोषः सम
भास्तुप्रतिष्ठित । नरानतमवेक्ष्य
न्त तेनाचवरसङ्गना । । बहिर्लो
कातुषण्णमासानुवेष्टितः खरचम
था । दारातिक्रमयेभिर्जादेहोष्ण
क्लृविश्रुध्यति । जयतेनापि वर्या
णामपैतिमदनाशयः । तत्राशक्त्या
निदत्तं को नराधेयेणयोषितः ॥

स्त्रीयात्रा

अष्टौ धार्ष्ट्यमसाधूनां निन्दतामनघ-
 क्षिय । मुष्णतः सितचौराणां ति-
 ष्ठचौरैरिति जल्पताम् ॥ पुरुषश्चटु-
 लानिकां मिमीक्षां कुरुते या निरुद्धान-
 तानि पश्चात् । सुकृतज्ञतया ज्ञाना-
 गतासु नवगुह्यप्रविशन्ति सप्तजिह्व-
 म् ॥ खोरजमे गोस्तिनरय यस्मान्नि-
 स्त्रीपसम्प्रत्यवनीश्वरोऽसौ । राज्य-
 स्य सारोऽयममङ्गना च दृष्ट्या नलो-
 द्योपनवाकशेषम् ॥ कामिनीं प्रय-
 मयौ वनान्वितां मन्दबला मृदुप्रेष्ठि-
 तखनाम् । उत्सर्गोऽसमबलमव्य-
 यारति सान्ध्यादभुवनेऽस्ति मे म-
 ति । तत्र देवमुनिं सिद्धं चारये-
 मां न्यसादपि देसेन्यसेवनात् । ब्रू-
 तधातुभवेति किमु खयद्रुह । स-
 मबलमव्ययस्त्रियम् ॥ आत्रस्त्यको-
 टास्मिन्निवदधुपु स्त्रीप्रयोगे वज्र-
 गत्समस्तम् । ब्रौडावकायवस्तुर्मुख-
 त्वमौ शिपिलोभाङ्गमिती युवत्या ।
 इति वाराहोसहितायाम् ७१ अध्या-
 य ॥

स्त्रीप्रिय । पु० षट् पदातिथी । आ-
 म्रवृत्ते ॥

स्त्रीमुखर । पु० दोहदे ॥

स्त्रीयात्रा । स्त्री० धीर्षित्प्रयाणे ।
 यथा । कुलीरकन्या षट्संस्थितेरपी-
 स्तितज्ञवारे प्रथमा भयोत्तराम् । वि-
 हाययाचावनिता सुगच्छते विशिष्टवि-

स्त्रीसुभाष

श्रिषाऽन्यदशेषमुक्तम् ॥ प्रथमा प्र-
 तिपत् । उत्तरा० उत्तराखयम् ॥
 स्त्रीरोग पु० नारीणामामये ॥
 स्त्रीसम्प्रा । स्त्री० पिपीलिकाया-
 म् ॥

स्त्रीसभम् । न० धीर्षितासमूहे ॥
 स्त्रीषांसभाषशाला चितिनपुंसकत्व-
 म् ॥

स्त्रीसुभाष । पु० मङ्गलके । सौ-
 विदग्धे ॥ धीर्षिताशीले ॥ यथा ।
 एषा हि प्रकृति स्त्रीणामासृष्टेरघुन-
 न्दन । समस्यमनुरज्यन्ति विषमस्य-
 त्यजन्ति च । यतश्च दानां शीतत्वं
 यस्त्रोष्णां तीक्ष्णता तथा । गरुडानि
 कयो शैष्यमनुगच्छन्ति योषित ॥
 ब्रह्मवैवर्ते ब्रह्मखण्डे च वथा । उ-
 दयं च रधाराभयरत्नयोस्सप्तमुख-
 म् । सुधीप्रमसुमधुरवचन-
 स्त्रायं सिद्धये ॥ प्रकीर्षे विषतु-
 ल्य तदनुहयीतकुत्सितम् । दु-
 र्ज्ञेयतदभिप्रायनिगूढकर्मक्षेत्र-
 म् ॥ तदा तासामभिनयप्रवक्तव्य-
 सवरम् । इदीकावच्छेदात्का-
 र्यं यश्च न्यायादुरक्षया ॥ पुंसश्चाह-
 गुह्यं कामं यश्च त्कामो जगद्गु-
 रो । आहारो विगुणो निश्चयेऽयं
 क्षयतुर्गुणम् ॥ कीप पुंसः ष-
 ट् गुह्यस्य वसायस्य निश्चिनम् ।
 वचने दोषनिवहा काव्यात्तच्चपि

स्थगिलम्

तामह ॥ काक्रौडाकिंसुखपुसा
 विष्णुमूत्राश्रयवैश्वानि । तेजः प्रण
 ष्ट सन्मोगेदिवालापेयशः क्षय ॥
 धनक्षयस्त्वतिप्रोतोरस्थासक्तौमपु
 क्षय । साहित्येपौरुष नष्ट कलह
 माननाशनम् ॥ सर्वनाशश्च विश्वा
 सैवज्ञाननारीषुकिंसुखम् ॥ यावह
 नीचतीक्ष्णसौमश्रीकीयोग्यतापर ।
 पुमान्नारीश्रीकर्तुः समर्थस्तावदे
 बहिः ॥ रोगिण निगुणं हृद्दध्या
 पित्रापेक्षतेप्रियम् । लोकाचरत
 यातस्मै ददात्याहारमल्पकमिति ॥
 स्त्रैणः । त्रि० स्त्रीसम्बन्धिनि ॥ स्त्रि
 याचयम् । स्त्रीषुभव । स्त्रीभिषर
 ति० स्त्रीभ्योहितोवा । स्त्रीपुसा
 भ्यानञ्ज कञ्जावितिनञ् । स्त्रिया
 न् । स्त्रैणी ॥
 सत्यगारम् । न० स्त्रीणाष्टहे ॥
 स्थ । पु० स्थति ॥ तिष्ठत्यस्मिन् ।
 ष्टा० । घञर्थेक ॥
 स्थग । त्रि० धूत् ॥
 स्थगनम् । न० अपिधानि । अन्तर्ही ।
 स्थगित । त्रि० आच्छादिते । स बो
 ते । रुद्धे ॥ स्तब्धे ॥
 स्थगितगी । त्रि० स्तब्धवाचि ॥
 स्थगी । स्त्री० तास्त्वल्पावविशिषे ।
 तास्त्वल्पाकरद्धे । पानवट्टा० । इ०
 भाषा० प्रसिद्धे ॥
 स्थगिलम् । न० स्थलसौमनि । च

स्थगिडलशायी

त्वरि ॥

स्थगिलशायी त्रि० चत्वरशायिनि ॥
 स्थगिले० श्रिते । शीङ् शयने । त्र
 ते० इति णि नि
 स्थगु । न० । ङी ॥
 स्थगिडलम् । न० चत्वरि । चत्वरि ।
 अग्निरि । अग्निस्त्रीमतायां परिष्कृता
 यां भूमी ॥ यज्ञार्थं परिष्कृतायां भू
 वि ॥ यज्ञे परिष्कृतस्थानि स्यातां स्थ
 गिडलचत्वरि । इति शब्दरत्नावली
 ॥ हेमनिमित्ताऽग्निस्थापनार्थं परि
 मितभूमी । यथा । रम्ये परिष्कृ
 ते देशे तुषाङ्गारादिबर्जिते । इत्यमा
 चप्रमाणेन स्थगिडल रचयेत्सुधीरि
 तिमहानिर्वाणतन्त्रम् ॥ यन्निष्ठस
 हितायामपि । तस्मात्सम्यक्परीक्ष्यै
 व कर्तव्यं शुभवेदिकम् । इत्यमाच
 स्थगिडल वासङ्क्षिते हेमकर्मणो
 ति ॥ क्रियायोगसारेपि । कुडमे
 वविधं न स्यात्स्थगिडलं वासमाश्रये
 दिति । शारदातिलकेपि । निस्थ
 ने मित्तकं काम्यं स्थगिडले वासमाच
 रेत् । इत्यमाचन्तुतत्कुर्याच्चतुरस्र
 समन्ततद्गति ॥ कीलायाश्च भूमी
 ॥ स्थगन्यस्मिन् । ष्टलस्थानी । ति
 ष्टन्यस्मिन्निति वा । ष्टा० । मित्रि
 लादयश्चेति राधु ॥
 स्थगिडलशायी । पु० स्थगिडले ।
 य स्थगिडलेन तवशाच्छेते स्थगिडल

स्यलकन्द .

शायसी । स्याण्डिकुशाद्यावृत्तस्य
 क्षीति । व्रते . इतिपिनि ।
 स्याण्डलसितकम् । न . वेद्याम् ।
 इ . डा . ली ।
 स्याण्डलेशय । पुं . स्याण्डले ।
 व्रतेनस्याण्डिक्षीति । शौङ् . अधि
 करणे शीतिरिच्छच् . अलुक .
 स्यपति . । पु . वृहस्पती . वृहस्पति
 सवक्तारि . जीवेष्टियाजके . स
 गीष्पतीच्यास्यपतिरिच्छमर । स
 यज्वेति सम्बन्ध . कुवेरे . कच्छ
 किनि । सौविदे . यज्वनि . का
 रुमेदे . शिल्पिभिर्मेवे . राज् . या
 बो . इ . भा . प्र . तज्ज्वण य
 था । वास्तुविद्याविधानस्त्रीलघुह
 स्त्रीचित्तम . दीर्घदर्शी चशूरश्च
 स्यपति परिकीर्तित इति ।
 स्थानस्य । सुपिस्थ इच्छच् . स्य
 इतियोगविभागात्क . स्यस्यप
 ति . यहा . तिष्ठत्यस्मिन् ।
 हा . घञर्थेक . स्यसासौपति
 ख . त्रि . असत्तमे ।
 स्यपुट . त्रि . विषमोन्नते . विष
 मसञ्चारजीविनि ।
 स्यलम् । न . जलशून्याकृत्रिमभूमा
 ने । स्यल्याम् . स्यलति । छल .
 पचाद्यच् . बल्लगृहे ।
 स्यलकन्द . पु . अयोम्यकन्द . वन
 शोलइतिभाषाप्र .

स्यलेशय :

स्यलकमलम् । न . स्यलपद्मे .
 स्यलकुमुद । पु . करवीरे . इ .
 रा . गृष्ट .
 स्यलपद्म . । पुं . मानके . मान
 कच् . इ . भा . न . पुष्प
 प्रमेदे . छत्रपत्ने . तमाजके . प्र
 पौण्डरीके . स्यलपद्म साधुपुष्प
 दृष्टिकृत्पुण्डरीकमितिरभस .
 स्यलपद्मनी . स्त्री . स्यलपद्मे .
 स्यलपाकजम् . न . पक्वमासविशिषे
 . यथा स्यलेन प्रकृत्यन्मांसतज्
 ज्ञेयस्यलपाकजम् .
 स्यलमञ्जरी . स्त्री . अपामार्गे .
 स्यलविषङ्गम् । पु . मयूरादौ .
 सयलस्यविषङ्गम् .
 स्यलशृङ्गाट . । पु . गोज्जुरे .
 सयलशृङ्गाटक .)
 सयलसोमा . पु . सयलिले .
 स्यल्ला . स्त्री . पुरुषेण स स्तुतायां
 भूमौ . सयलति . छल . प
 चाद्यच् . टाप .
 सयली . स्त्री . अकृत्रिमायाभूमौ
 . जानपदेतिङीष् .
 सयलेरुहा . स्त्री . वृत्तकुमार्याम् .
 दग्धावृत्ते . त्रि . सयलजाते .
 स्यलेरोहति . रुह . इगुपधेति
 क . तत्पुरुषकृतीच्छलुक .
 स्यलेशय . पु . मृगादौ . स्य
 क्षीति . अधिकरणे शीतिरिति शौङो

सूचीयान्

५७ । शयनासेत्पुलकः । वि०
 स्यस्यशायिनि ।
 स्यवि० । पु० स्यावरी । तन्म
 वाये । तिष्ठति । छा० । क्वि
 छ्विच्छ्विस यविकोक्विदिभिरिति
 क्तिन् । निपातनाद्ध्रस्व । नाक्
 । खर्गे ॥
 स्यविर । पु० । वृक्षवि । सुर
 ज्येष्ठे ॥ न० शैल्ये । अस्मपुष्पे
 ॥ वि० वृक्षे । यथा । नतेनव
 दुष्टोभयतिथेनास्मपलित शिर ।
 योऽयुवाप्यवीयानस्त देवाः स य
 विर विदुरितमनु । अयसि । ति
 छति । छा० । अतिरमिश्रितेतिक्
 रव । तिष्ठतेर्बुद्ध । उल्लस्यत् ।
 कविरा । स्त्री० उवाचाम् । महात्रा
 वय्याम् ॥
 कविष्ठ । वि० अतिकृष्टि । स्यूल
 तमे अयमेवामतिथेनस्यूल ।
 । स्यूलदूरेतोष्ठमिसाधुः ॥ वैरा
 जरुपेक्षस्यितेभनवद्रूपे ॥
 स्यवीयान् । वि० स्यूलतरे । अय
 मनवैरतिथेनस्यूलः । वैवसु
 न् । स्यूलदूरेत्यादिनापूर्वस्यु
 यलोपी ॥
 स्यायुः । पु० शम्भौ । वृक्षे । वि
 वे । प्रत्ययेपितिष्ठतिप्ररूपेव ।
 छा० । स्ययुरितिगुप्रत्यय । स्थि
 तिपीयानिपुयिव्यादीनितिष्ठत्यसि

कानम

जितिका । कीले । मन्वद्रव्यविश्रि
 षे । जीवके । पु० न० शायाम्
 आदिरहिततरी । भ्रुवे । शङ्खौ ।
 वि० स्थैर्यान्विते । स्थिरे । अवि
 कारिणि । सदैकरूपे ॥
 स्यायुप्रिया । स्त्री० कुरुषेचवर्ति
 न्यामस्वार्था ।
 स्यायुवटतीयम् । न० तीर्थविशेषः ॥
 स्यायुतीयम् । न० तीर्थविशेषः ।
 कायो शिवस्थालिनेनचपकाचित
 तीर्थम् । कायुतीयम् । कायलो
 याकायुस्यकी ।
 कायिष्ठल । पु० कण्डिलकायाविनि ।
 कायिष्ठलचत्वरैवचितु नियमेन्य ।
 कायिष्ठलाच्छवितरित्रतद्रूपम् ।
 कायल्लकम् । न० अष्टद्वारादिपुष्प
 तीमाकौटादौ यथा कयल्लक
 विजयेष्ठनामत कयवामिते । मा
 कीऽमयल्लकीवानडिरण्यकगल्ल
 का । । स्यल्लकीश्वरोशङ्ककयंका
 लक्ष्मरावपीति । इदमवहारितम्मा
 चेन्द्रवतस्वान्तरे । माकौटादिका
 वृष्टककितमित्यर्थः ॥
 कायलोवा । स्त्री० कायुतोवाधिष्ठा
 त्यादेव्याम् ।
 कायलोवर । पु० कुरुषेचवर्तिवि
 लितविशेषः ।
 कातव्यः । पु० कानीये ।
 कानम् । न० साहस्ये । अयकाशे ॥

स्थानम्

स्थितौ । वसती । ग्रन्थतन्त्रौ । भाष
 नि । राज्ञोऽप्यग्न्यापचायेपचयाभा
 वनस स्थितौ । अष्टवर्गस्यापचय
 जय । तन्मैवोपचयोऽवधि । त
 र्कनोपचयेनाप्यपचयः स नम् ।
 तदुक्तम् । जय स्थानस्यवधिष्वधि
 वर्गोऽनोतिवेदिनाम् । जयवदध्यो
 रभावेन स्थानमुक्तमनोविभिरिति
 । राज्ञोऽचिन्तनोयेषुदण्डकोषपुररा
 ष्ट्रेषुचतुर्षु । तिष्ठत्यनेनेति । छा०
 । करणं स्युट् । तच्चदण्डतेऽनेने
 ति० दण्डोऽस्यस्वरयपदातयः ।
 तेषामोषण रक्षणादिराज्ञाचिन्तनी
 यम् । केषांयजिचयः । तस्याय
 ज्ययादि । पुरस्सरक्षणादि । राष्ट्रं
 देशः । तद्वासिमनुष्यपञ्चादिष्व
 रणक्षमत्वादिचराणां चिन्तयेत् ।
 मीमांसे । तिष्ठत्यवास्मिन्ननुकदा
 चिन्तयन्तीति । छा० अधि स्यु
 ट् ॥ अ धादि ॥ गृहे ॥ २॥ सामा
 न्य स्थानमितिमीमांसकाः । त
 द्विविधम् । पाठसादेश्यमनुष्ठानं
 सादेश्यम् । स्थानकक्रमसंस्थान
 र्यान्तरम् । पाठसादेश्यमपेक्षवि
 धम् । यथ सङ्ख्यपठः । सङ्ग
 धिपाठोऽति । तत्रैन्द्राग्नीमीमादश
 क्रमपालनिर्वापेत् । वैश्वानरश्चाद
 शक्रमपालनिर्वापेदित्येवक्रमविधि
 तेषु । इन्द्राग्नीमीमादशनादिवैश्वानरो

स्थानम्

नांयोग्यानुवाक्यमन्त्राणांयथासङ्ग
 स्थ प्रथमद्विप्रथम द्वितीयस्थद्वितीय
 मित्येव रूपोविनियोगीयथासङ्ग
 स्थपाठात् । प्रथमपठितमन्त्रस्यैव
 मय्याकाङ्क्षायांप्रथमतोविहित
 कर्मैवप्रथममुपतिष्ठतेसमानदेशस्था
 त् । एव द्वितीयमन्त्रस्यापिबैक्यता
 ज्ञानाप्राकृताङ्गानुवादेनविहितानां
 सदृशपतितानांविहितार्थस्यसङ्गि
 धिपाठात् । यथा० आसन्नहेमाना
 म० तेषांविधौमय्याकाङ्क्षायां
 लङ्गित्वात्पूर्वमेवभाव्यत्वेनसम्ब
 ध्यते० उपस्थितत्वात् । स्वतन्त्रपक्ष
 स्त्वधिकृतिसङ्गिधियाठानर्थक्यापत्ते
 । पशुधर्माणामग्नीषोमीयार्थत्वम
 नुष्ठानसादेश्यात् । औपवस्यर्थेऽङ्गि०
 अग्नीषोमीय पशुरनुष्ठायते । तस्मि
 न्नोऽवेदिने० तैधर्मापठ्यन्ते० अतस्ते
 षाकैमय्याकाङ्क्षायांमनुष्ठेयत्वे
 नोपस्थितपञ्चपूर्वमेवभाव्यत्वेन
 सम्बध्यते । तच्चस्थानममाख्यात
 प्रवृत्तम् । अतएवपशुधर्ममन्त्रसा
 न्नव्यशचाङ्गम्० पठसादेश्यात्०
 नतुपौरोडाशिकमितिसमाख्ययापु
 रोडाशपाचाङ्गमिति । सम्बन्धविशि
 ष्टे पदमितियस्यप्रसिद्धिः । य
 था । पितृस्थानीयः । पितृरिवस्था
 नमस्येतिवहुवचनोऽङ्गि० । स्थीयतेऽ
 च । छा० अधिकरणेभावेवाप्युट्

स्थानचक्षुषा

। तिष्ठन्त्यस्मिन्मन्त्राद्भूतिव्युत्पत्त्या
 कचित्स्थानशब्दोऽर्थवाचो । नि
 कटे । स्वधर्मानुष्ठाधिनामसम्यग्
 र्तिनाञ्चस्थानविशेषप्राप्तियथा ।
 वर्णानामायमाणाञ्चसम्यग् धर्मानु
 पालिनाम् । असम्यग् भूतिनाको
 कान्त्रक्षाचक्रेयथाचयत् ॥ प्राजा
 पत्य ब्राह्मणानास्मृत स्थान क्रिया-
 वताम् । क्षत्रियाणां तथाचैन्द्रसङ्
 ग्रामेष्वनुभूतिनाम् । वैश्यानामा
 कृत स्थान स्वधर्ममनुभूतिनाम् ।
 गांधर्वैश्चद्रजातीनां परिचर्यानुका
 रिणाम् ॥ पाष्टाशौतिसहस्राणां च
 तीनाम् चैरेतसाम् । स्मृत तेषाम्नु
 बत्स्थान तदेवगुरुवासिनाम् । स
 मर्षीणाञ्चयत्स्थान स्मृत तद्वनौक
 साम् । प्राजापत्य गृहस्थान गृहध
 र्मानुभूतिनाम् ॥ न्यासिनान्तुपर
 म्ब्रह्मयोगिनामस्मृतस्मृतम् । ए
 कान्तवासिनात्रह्मध्यायिनां परम प
 दम् ॥ तामिस्रमश्वतामिस्रमहा
 रौरवरौरवम् । असिपचवन घोर
 कालपचमवीचिमत् ॥ वेदस्य निन्द
 कानान्तुयज्ञस्याघातकारिणाम् ।
 स्थानमेतत्समाख्यात स्वधर्मं विनि
 र्भूतिनाम् ॥ इति बह्मपुराणे सर्ग
 कायननामाध्यायः ॥

स्थानकम् । न० । पालवालि । नगरे ॥

स्थानचक्षुषा । स्त्री० । सर्वराष्ट्रके ॥

स्थापत्य

स्थानच्युतः । चि० । स्थानभष्टे । यथा
 । स्थानस्थितस्वपद्मस्यमिषौवरुण
 भारस्को स्थानच्युतस्यताविभक्तो
 दशोषणकारको । इति ग० पु० ॥
 स्थानपाल । धु० । स्थानरक्षके ॥
 स्थानभष्ट । चि० । पदच्युते ॥ यथा
 । स्थानस्थितानि० । पूज्यन्ते पूज्य
 नोचपदस्थता । स्थानभष्टानपू
 ज्यन्ते केशाद तानखानरा ॥ इति
 गारुडेऽध्यायः ११५ ॥

स्थानाध्यक्षः । ।) चि० । स्थानरक्षके ।
 स्थानिकः ।)

स्थाना । चि० । स्थानविशिष्टे । स्थानी
 बति ।

स्थानीयम् । न० । पुर्याम् । पत्तने ।
 निगमे । नगरे ॥ प्राकारादिनादु
 र्गं योजनविस्तोर्नगर स्थानीयम्
 । स्थानायहितम् । तस्मै हितमि
 ति० छ ॥ चि० । अभवे ॥ स्था
 नसम्यग्निनि ॥

स्थाने । अ० । कारणार्थे । हेतौ । यु
 क्ते ॥ सादृश्ये । साम्ये स्थानस्य क
 रणम् । स्थानशब्दात् । तत्करोती
 तिणिजन्तोदिप्रत्ययः ॥

स्थापकः । चि० । स्थापनकर्त्तरि ॥ स्था
 पयति । छ ० । विजन्ताण्खल् ॥
 स्थापत्य । पुं० । राजाज्जगारेवहोर
 चाधिकृते । सौविदके । कश्चुकि
 नि । तिष्ठन्त्येषुपुरुषाः । अर्थे

स्थायुक

क । स्थानां दाराणां पति । पाल
क । स्वपतिरेव । चतुर्वर्णादित्वा
त्सुखार्थेऽप्यञ् । न० । स्वपतेर्भावे ।
स्थापनम् । न० । रोपणे । निवेशने ।
प्रसवने । समाधौ । स्थितिर्वितु
प्रयत्ने । स्थापयति । छा० । ल्यु
ट् ॥
स्थापना । स्त्री० । स्थापने । निवेशने ।
मनुष्याद्यायत्वे ॥
स्थापनी । स्त्री० । पाठायामेषधी ।
स्थापित । चि० । निश्चिते । न्यस्ते ।
स्थाप्य । चि० । रक्षितधने । न्यस्त
धने ॥
स्थाप । न० । सामर्थ्ये । तिष्ठत्यनेन ।
छा० । सर्वधातुभ्योऽमनिन ।
स्थायौ । पु० । भावभेदे । रत्नादिभावे
षु यथा । रतिर्हासश्च शिखरं च
धौत्वा हो भवन्तथा । गुणसाधिस्य
वशमो स्थायिभावा प्रकीर्ति
ता । समवेय । समुद्भूत । स्वा
न्त यश्चरतिष्ठते । भावः स्थायौ स
विज्ञेयः । व्यभिचारोत्तमान्यर्थेति ।
चि० । स्थिरे । स्थितिमति ॥ यो हि
राजा स्वदेशे दुर्गं कृत्वा तिष्ठति । स-
स्थायी लुप्यते । तिष्ठति । छा० ।
याद्यादित्वाऽस्मिन् । आतीयुक
चिष कर्तारितियुक ॥
स्थयुक । पु० । एवमामाध्यक्षे ।
स्थातुशीलमस्य । छा० । लघप

स्थालीपुलाक

तपदस्य भूषणेष्वुक्तञ् ॥ चि०-
स्थिरे ।
स्थालम् । न० । स्वर्णादिनिर्मिते भोजन
पात्रे । याल इ० भा० प्र । तिष्ठ
त्यच । छा० । स्थावतीत्यालच् ।
स्थाली । स्त्री० । ओदनादिपचनपा
त्रे । पिठरे । उद्यायाम । कु
ण्डे । शङ्खे इ० भा० प्र । तिष्ठति
छा० । स्थावति मृज्जिरालचमालजा
लीयच । जातेरिति ङीष् । पा
टलीवर्त्त ॥
स्थालीपाक । पु० । भोजनपक्वद्रा
दौ । मांसाष्टकाश्चास्ते स्थालीपाकस्य
मांसप्रतिनिधित्वं यथागीभिल ।
अपि वा स्थालीपाककुर्वीतेति । त
द्विधानन्तु । स्थालीपाकपशुस्थाने कु
र्याद्यद्यमुक्तल्लिख्यम् । श्रूयेत सव
त्सायास्तद्व्यागी पयश्चनु । इ
ति कन्दोगपरिशिष्टोक्तं याज्ञम् । अ
न्विति० ओदनधरो पश्यत् ॥
स्थालीपुरीषम् । न० । स्थालीलम्बे द
ग्धान्नं ॥
स्थालीपुलाक । पु० । न्यायविशिषि
॥ यथा । स्थालीस्थास्तण्डुला एते भ
वैविक्रित्तिभोगिन । समकाला
ग्निस्पर्शभागित्वात्प्रतिपन्नवत ।
कृतस्थालीपुलाकन्यायेन वैदिकलि
ङ्गत्वाच्च देनापूर्वैश्च कल्पना
त् । प्रतिपन्नं हस्तमर्दनादिना स्फु

आसक्त

टितत्वेन ज्ञातमितमलमासत्वम् ।
 स्य लोबिलम् । न. पाकपाभक्ष्य
 नरे । सयाख्या शुन्यभागे ॥

स्य लोबिलोय ।) चि. पाकवैद्य
 स्यालोबिल्य ।)

तण्डुलादौ ॥ स्यालोबिलमङ्गीत
 । स्यलोबिलादितः क्रमेण च य
 तौ ॥

स्यालोबिल । प. नन्दोदधे । अ
 प्रवत्यभेदे । बिलियापोपरः इ.
 भा. प्र. ॥

स्यापर । प. पर्वती ॥ न. ध
 नुषि । कोदण्डे ॥ चि. जङ्ग
 मेतरे । अचकवस्तुन ॥ क्लिति
 शोके ॥ स्यानशील स्यभासी
 तिवरच् ॥

स्यापरमुत्तम । प. एकसयानसथि
 तेपदातसमूहे । याना. इ. भा.
 प्र. । स्यापरसासौगुत्तम ॥

स्यावरादि । न. वस्तुनाभिविधि ॥

स्याविरम् । न. इदमे ॥ तत्तुसम
 तिपर्वीतपरभवति । यथा । अषी
 उगाक्षविहालस्तदणस्तत उच्यते । क
 व स्यात्तुसमतेरुर्बुधोयानूनर्त
 परमातस्युति ॥ स्याविरसभाष
 कर्मवा । युगदित्वाद्दच् ॥

आसक्त । प. चार्चिक्ये ॥ जला
 देवुद्दन्ते ॥ बुद्बुद्दाकारमण्डले ॥
 हस्तविस्व तप्तनिर्माणमुद्राया

स्वितप्रज्ञ .

म् । सांवा. इ. भा. प्र. ॥ ति
 छति । छो. । बाहुवकात्स ।
 स्वार्थेकन् ॥

स्य स्यु । चि. स्वित्ररे ॥ स्यान
 शील । ग्लाजिस्वभगस्यु ॥
 स्यायिनि ॥ आश्रयते वृद्धे ॥

स्विक प. अटिप्रोथे । इ.
 अ. र. ली ॥

स्वित । चि. प्रतिज्ञातवति । स
 प्रतिज्ञे । जङ्ग । निश्चले । कि
 वे । वस्तमाने । समुत्थिते ॥
 छो. । त । स्यातिस्यातिमासा
 मितिकारान्तादेशः ॥ मर्यादया
 न्विते ॥ निवृत्तिगतिकीयोऽस
 क्लितः प्रीच्यतेजनः ॥

स्वितधी । चि. स्वितप्रज्ञे । सि
 तानिश्चलाधीयस्यस ॥

स्यितप्रज्ञ । त्रि. असम्भूत । प
 यथाभयानमृतेविदुषि ॥ स्वित
 प्रति छताच त्तानात्मविवेकजाप्र
 ज्ञायकस ॥ स्वितानिश्चला. अ
 हनन्त्यास्योतिप्रज्ञायकवा । अथ
 स्य दूयवति ॥ अथकचणु । प्र
 कृतातिवदाकाम नृसर्वाङ्गपर्यम-
 नीगतान् । अ त्तस्यैवात्मनातुष्ट
 स्वितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥ दु खेष्वनु
 दिरमना सुखेष्वभिगतस्पृह । यो
 तरागभयक्रोधः स्वितधीर्मुनिश्च
 तद्वृत्ति ॥

स्थिरगन्ध

स्थिति । स्त्री० । अवस्थाने । ऊर्ध्वं वा
 स्थाने । मर्षादायाम् । न्यायपथ
 स्थितौ । सख्यायाम् । ईश्वरेच्छा
 निरुद्धस्य सप्तर्षीणां सखीणां चरेनि
 योगस्थापने । विश्रामानतायाम्
 सृष्टिप्रलययौर्मध्ये । सौमनि ।
 स्थानम् । छा० । स्थागापापचोभा
 वे । इति स्थितम् । तिष्ठन् च वा ।
 बाहुलकादधिकरणं स्थितम् ।
 स्थितिस्थापक । पु० । स स्कारविशेष
 । अन्यथाकृतस्य पुनस्तदवस्थापादके
 षटादिपृथिवीवृत्तौ ।
 स्थिरः । पुं० । शनैश्चरे । मोक्षे । दे
 वे । जने । पर्वते । वृक्षे । का
 तिकीये । अवृक्षे । वृषे । वृष
 सि वृषाक्षकुम्भराशिषु । न० । न
 क्षत्रविशेषेषु । यथा । उत्तराश्व
 रोहिषयोमास्तरस्रभ्रुव स्थिरम् ।
 तत्र स्थिरबीजगीह शान्त्यारामादिसि
 द्ध्यतोति । चि० । कठिने । अच
 ली । दृढप्रयत्ने । रसाक्षेत्रमचिर
 कालस्थायिनिश्वरीरे । तिष्ठति ।
 छा० । अजिराश्वभिराश्विधिलस्थिर
 स्तिरस्यदिरखदिरा । इति स्थिर
 च० । टिलीप । षड्भावविकार
 रक्षिते सदैव रूपे ।

स्थिरकर्म । चि० । आपत्तीदयका
 रिणि ।

स्थिरगन्धः । पु० । चम्पके । चि० । स्थि

स्थिरबुद्धिः

रथायिसौरभयुक्ते । स्थिरगन्धो
 यस्मिन् ॥ *

स्थिरगन्धा । स्त्री० । पाटलायाम् ॥ के
 तक्याम् ॥

स्थिरचक्र । पु० । मञ्जुघोषाभिधेजि
 नविशेषे । चि० । सुस्थसैन्ये ॥

स्थिरच्छद । पु० । भूकंपने । स्थि
 रा कदायस्य ॥

स्थिरच्छाय । पु० । देवद्रुमे । स्थिराच
 चक्षुषाक्षयायस्यस । वृक्षमात्रे
 । छायावृक्षे ॥

स्थिरचिह्न । पु० । मर्त्ये ॥

स्थिरजीविका । स्त्री० । स्थिरवृत्तौ ।
 शास्त्रजी । चि० । स्थिरवृत्तिमति ॥

स्थिरजीविता । स्त्री० । शास्त्रलिङ्गत्वे ॥

स्थिरतर । चि० । स्थानौ । स्थीयसि
 । अतिस्थिरे । अतिशयेन स्थिर ।
 द्विचनविभज्ये तितरप् ॥ एकक
 पतयातिस्थिरे ॥

स्थिरदृष्ट । पु० । भुजङ्गमे । बराहा
 कृतिविष्णौ । ध्वनाविस्मयः ॥

स्थिरदारु । पु० । शाकघृष्टे ॥

स्थिरपत्र । पु० । हिताली ।

स्थिरपुष्प । पु० । चम्पके । वकुले ॥

स्थिरपुष्पी । स्त्री० । तिलकद्रुमे ॥

स्थिरफला । स्त्री० । कृष्णपण्डाम् ॥

स्थिरबुद्धिः । चि० । स्थिरप्रज्ञे । लब्ध
 यत्र यमननफलम् ॥ स्थिरानिष्ठला
 सन्ध्यासपूर्वकवेदान्तशाक्यविचार

स धिरायु :

परिपाकेणसर्वं स मयशून्यत्वेननि
विंशिकित्स्नानिश्चितामन्त्राविबुद्धि
यं स ॥

स्थिरमति । स्त्री० निश्चलायां बुद्धौ
॥ परमार्थं वस्तुविषयायामती ॥
चि० तद्वति ॥ स्थिरापरमार्थं व
स्तुविषयामतिव्यं स ॥

स्थिरयानि । पु० द्रुमे ॥

स्थिरयौवन । पु० विद्याधरे ॥ चि०
चिरस्थायितरुणावस्थे ॥ स्थिरयौव
नमस्य ॥

स्थिररक्षा । स्त्री० नील्याम् ॥

स्थिररागा । स्त्री० दारुहरिद्रायाम् ॥

स्थिरश्री । पु० विष्णौ ॥ चि० नि
श्चलश्रीविशिष्टे ॥ स्थिराश्रीयं स्मि
न् ॥ यस्यावा ॥ स्थिरोपायो हि दुःख
ज ॥ स्थिरश्रीरेव जायते । रक्षितु
नेव शक्नोति च पल्लवपलांश्रियमिति
मत्स्यपुराणम् ॥

स्थिरसाधनक । पु० सिन्धुवारवृक्षे ॥

स्थिरसार । पु० शाकवृक्षे ॥

स्थिरा । स्त्री० भुवि । धरित्याम् ।

विश्वम्भरायाम् ॥ शालपथ्याम् ॥

शाल्मलिहर्षे ॥ तिष्ठति । छा० ।

अजिरगिषिरीत्यादिनाक्षिरच् ॥ टि

क्षिप ॥ टाप् ॥ काक्षील्याम् ॥

स्थिराङ्घ्रिप । पु० हिमालयवृक्षे ॥

स्थिरायु । स्त्री० शाल्मलिद्रुमे ॥ स्थि

रमायुर्वंशाः ॥ षष्टिर्वर्षसहस्रा

स्यूलकः ।

शिवनेजीवतिशाल्मलिरिति वचना
त् ॥

स्यूणा । स्त्री० गृहस्थाधारभृतेस्तन्मो
काष्ठमयोदिकर्षिका स्यूणाभवति
। यूणी० इ० भा० प्र० गृहपूर्व
स्यूणाशब्दः क्तावे । यथा गृहस्य
यमिति ॥ सूर्याम् ॥ तिष्ठति ।
छा० । राजासाक्षेति साधु ॥
रुगन्तरे ॥ इति हिमचन्द्र ॥

स्यूरः । पु० मनुष्ये ॥ तिष्ठति ।
छा० । स्य किञ्चेत्यूरन् ॥ स्यू
रक्षराय इति मन्त्रे तु योगपुरस्कारात्
स्यूरस्तेत्यर्थः ॥

स्यूरो । पु० खरवृक्षमवतपृष्ठे नभा
रदाहकोऽश्वे ॥

स्यूल । पु० विराजि । पनसे ॥
न० कूटे । समूहे ॥ चि० निष्प्र
क्षे ॥ जडे ॥ उपवितावयवे । पौ
नि । पौष्टि । पौवरे । मोटा०
इ० मा० ॥ स्यूलशरीरे । आ
त्मनोपाधिविशिष्टे । स्यूलोदेहे
ऽहम्प्रत्ययादात्मेतिलोकायतभेद
। तन्न । मृतस्युप्तयोरपिसङ्गा
ताविशिष्टाश्चेतन्यप्रसङ्गात् । एकै
कस्यैव भूतस्यैव तन्यादर्थनात् ।
सङ्गातस्यैव वस्तुत्वात् । स्यूलय
ति । स्यूलपरिवृद्धये । सुराद्यद
न्त । पचाद्यच् ॥

स्यूलक । पु० दण्डविशिष्टे । स्यूल

स्यूलजोरक .

ये । खरकदे । उलुखड . इ .
गौ . दे . भा . प्र . । वि .
स्यूलै ॥

स्यूलकङ्क . । पु . वरकधान्ये ॥
स्यूलकणा । स्त्री . स्यूलजोरके ॥
स्यूलकण्टक . । पु . जालबवूरे ॥
स्यूलकण्टकिका । स्त्री . शाल्मलिष्ठ
के ॥

स्यूलकण्टा ।) स्त्री . वृहत्काम् ॥
स्यूलकण्टिका ।)

स्यूलकन्द . । पु . हस्तिकन्दे ॥ शू
रणे ॥ मानकन्दे ॥ शाल्मलिष्ठ
। गृह्णने ॥

स्यूलकाय . । पु . स्यूलशरीरे ॥
स्यूलकाष्ठधुक . । पु . वृहत्काष्ठा
म्नौ । स्कन्धानले ॥

स्यूलकाष्ठानि । पु . स्कन्धानौ ॥
स्यूलत्वड . । पु . बाणे ॥

स्यूलकीश्वर . । पु . सिद्धस्थानविशि
षि ॥ स्यूलालात्स्यूलकीश्वरे . इ
तिदेवीगोता ॥

स्यूलगन्धि . । स्त्री . वचाप्रभेदे । म
हाभरा . इ . भा . ॥

स्यूलवधु . । पु . महावधुभाके ।
स्यूलवाप . । पु . तूलपरिष्कारार्थे
धनुषि । तूलवापि । इ . श .
र . लौ ॥

स्यूलजोरक . । पु . कृष्णजोरके ।
उपकुञ्चिकायाम् । कलौजी . मं

स्यूलभद्र

गरैला . इ . भा . प्र . ॥

स्यूलताल . । पु . हिताले ॥
स्यूलत्वचा । स्त्री . काश्मयाम् ।
गम्भार्याम् ॥

स्यूलदण्ड . । पु . देवनखे ॥
स्यूलदभ . । पु . सुष्ठे ॥
स्यूलदला . । स्त्री . वृत्तकुमार्याम् ॥

स्यूलनाल . । पु . देवनखे ॥

स्यूलनास . ।) पु . सुष्ठे ॥
स्यूलनासिक . ।)

वि . पीननासायुक्ते ॥

स्यूलपट . । पु . स्यूलपादके ।
पटति । पटगतौ . पटविस्तारिवा
। पचाद्यव । स्यूलपासीपटश्च ॥
वि . स्यूलवस्त्रवति ॥ यथा ।
उल्लगृहा स्यूलपटाद्यवगोधूमशा
स्त्रिन . । प्रकाशेपिनसीदन्ति यदि
कन्यानजायते ॥

स्यूलपट्ट . । पु . कर्पासि ॥

स्यूलपट्टाक . । पु . स्यूलवस्त्रे ॥

स्यूलपाद . । पु . हस्तिनि ॥ व्याधि
नास्यूलचरणे ॥

स्यूलपुष्प . । पु . वक्त्रुमे ॥

स्यूलपुष्पिका । स्त्री . गिरिकापरा
जितायाम् ॥

स्यूलप्रपञ्च . । पु . विराजि ।

स्यूलफल . पु . शाल्मलिष्ठके ॥

स्यूलफला . स्त्री . शण्णपुष्पाम् ॥

स्यूलभद्र . । पु . श्रुतकिर्वालिनामनि

स्यूलशरीरम्

लैनभेदे ॥

स्यूलभुक् । न० व्यष्ट्युहितचैतन्ये ।
विश्वशब्दाभिधेये ॥ स्यूलानविष
याम्भुक्ते । भुज० । कृप् ॥

स्यूलभूतम् । न० पञ्चोक्तताकाशादिभूते
अपञ्चोक्ततानामेवभूतानांपरस्परव्य
वृत्तप्रोक्षितिकायव्यवहारनिर्वाह
कतदीयधर्माधर्मादिपरमेश्वरसा
न्निदृष्ट्यादिनिमित्तपेक्षयाविभागेन
मिलितानांस्यूलतापत्तौ । पञ्चो
क्तभूते ॥

स्यूलमरिचम् । न० ककोले ॥

स्यूलमूलम् । न० चोष्णकमूलके ॥

स्यूललज्ज । वि० बदान्ये ॥ स्यूलैर्म
हन्निलंक्ष्यते । लज्ज० । कर्मणिघ
ञ ॥

स्यूललज्ज्य । वि० दानशीण्डे । व
हुप्रदे । बदान्ये ॥ स्यूलकूटलज्ज्य
मस्य ॥ स्यूलैर्महन्निलंक्ष्यते । ल
ज्ज० । कर्मणिघञ् ॥

स्यूलवत्सङ्गतम् । पु० ब्रह्मयष्ट्याम् ॥

स्यूलवत्सलम् । पु० रत्नलोध्रे ॥

स्यूलवत्सफलम् । पु० मदनवृक्षविशि
ष्टे । त्रिगुणपिण्डोत्तमे ॥

स्यूलवैदेही । स्त्री० गजपिप्पल्याम् ॥

स्यूलशरम् । पु० महाशरे । क्षुरप
के ॥

स्यूलशरीरम् । न० आत्मनोपाधि
विशिष्टे । अन्नमयकोषे ॥ यथा । र

स्यूलानां

सादिपञ्चोक्तभूतसम्भव भोगालय
दुःखसुखादिकर्मणाम् । शरीर
माद्यन्तबदादिकर्मणामायाभयस्यू
लमुपाधिरात्मनः ॥

स्यूलशाटकम् । पु० स्यूलवस्त्रे । व
राण्यौ ॥ शटति । शटरुवादी शतृ
ल् । स्यूलशासौशाटकश्च ॥

स्यूलशाटका ।)

स्यूलशाटिका ।) स्त्री० स्यूलवस्त्रे
स्यूलशाटि ।)

। वराण्यौ ॥

स्यूलशालि । पु० महाशाली ।

स्यूलतण्डुलि ॥

स्यूलशिरा । पु० कृषिविशिष्टे ।

न० वृहन्मसके ॥ वि० तद्युक्ते ॥

स्यूलशिरियस्यस ॥

स्यूलशीपिका । स्त्री० क्षुद्रपिप्पलि
कायाम् ॥

स्यूलषट्पदम् । पु० वरीणि । धी
लता० इ० गौ० भा० प्र० ॥

स्यूलस्कन्धम् । पु० लकुचे ॥

स्यूलहस्तम् । पु० करिशुण्डायाम्
। हस्तिहस्ते ॥ वि० पीनभुजि ।

स्यूलम् । स्त्री० स्यूलैकायाम् ।

कृष्णपिपीलिकायाम् ॥ गन्धपचा

याम् ॥ एकीरौ ॥ गजपिप्पल्या

म् ॥ स्यूलकीश्वरणायादेव्याम् ॥

स्यूलानां । स्त्री० गन्धपचाया

म् ॥

स्थेय .

स्थूलान्नः । पु० महाराजाच्ये ॥
 स्थूलास्य । पु० सर्पे ॥ त्रि० वृहन्
 सुखे
 स्थूलैरण्ड । पु० महैरण्डे ॥ स्थू-
 लैरण्डोगुणाख्या स्याद्रसवीर्यवि-
 पत्तिषु ॥
 स्थूलैला । स्त्री० वृहदेलायाम् ॥
 अस्यागुणाश्च । स्थूलैलाकटका-
 पाकिरसेवानलकलषु । रुचोष्ण-
 स्नेहपित्तास्रकण्डूवांसदषापहा-
 ॥ वृक्षासविषस्य्यास्रशिरोरुग्ममि-
 कासनुत् ॥
 स्थूलीञ्चय । पु० गण्डीपले । गण्डा-
 श्मनि । स्थूलीपले ॥ असाकल्यो-
 । अकात्मन्ये ॥ वरण्डे ॥ गजा-
 नामध्वमगतौ ॥ नीचैर्गतम् ।
 स्थूलीञ्चय • बोधिमार्गभूतिति-
 कोहस्तिगतय ॥ उच्चयनम् । वि-
 ज् । एरच । स्थूलम्योञ्चय • ।
 गजानां दंकरनृधे ॥
 स्थेमा पु० स्थैर्ये । स्थिरस्थभाव-
 पृथ्वीदत्त्वादिमनिच् । प्रियस्थिरे-
 तिस्थादेश ॥
 स्थेय । पु० विवादपक्षस्थानिर्णेत-
 रि । अचद्विधि । प्राड्विषाके ॥ तिष्ठत्य-
 स्मिन्विवादपदनिर्णयार्थम् । षा०
 । बाहुलकादधिकरणे • अचिद्यत्
 । ईदति ॥ पुरोधसि । त्रि० अ-
 तिस्थिरे ॥

स्थौण्यकम्

स्थेयान् । त्रि० स्थासौ । स्थिरतरे ॥
 अयमनयोरतिशयेनस्थिर । द्विव-
 चनविभज्योपपदेतरयोयमुनाबिती-
 यमुनि • प्रियस्थिरेतिस्थादेश ॥
 स्त्री० स्थेयसी ॥
 स्थेष्ठ त्रि० स्थिरतमे । अयमेषामति-
 शयेनस्थिर । अतिशयनेतमवि-
 ष्टनाबितीष्ठनि • प्रियस्थिरेतिस्थादे-
 श ॥ सुस्थिरे ॥
 स्थैर्यम् । न० स्थिरत्वे । अचक्षुलत्वं
 । मेघसाधनेप्रवृत्तस्याऽनेकविधवि-
 घ्नप्राप्तावपितदपरिस्थानेनपुन पु-
 नर्यन्नाधिक्ये ॥ स्थिरस्थभाव • ।
 व्यञ्ज् । सत्वत्वे ॥
 स्थोरी । पु० भारवाहितुरगे ॥
 स्थौण्यकम् । न० यन्त्यपणं प्रभेदे ।
 कुकुरौषास्थौषधी । मांठयाला •
 इ० गौ० दे० भा० प्र० ॥ अक्षप्र-
 भेदागुणाश्चयथा । ईश्वरसुगन्धस्थौ-
 ण्येययुनेर • इतिस्तिक्कि • स्थौण्य-
 यकवर्हिर्बर्हिश्शुकवर्हश्चकुक्कुरम् ।
 शीर्णरोम शुकश्चापिशुकपुष्पंश-
 कच्छदम् ॥ स्थौण्यककटुस्वादु-
 तिक्तक्षिग्ध विदोषनुत । मेघाशु-
 क्ककरत्वच्यरक्षोऽश्वोज्वरजन्तुजित्
 ॥ इति कुशासद्वट्टदाहदीर्गम्य-
 तिलकाखकान् • इतिभा • प्रका-
 श ॥
 स्थौण्यकम् । न० सुगन्धद्रव्यभेदे ।

सनातः

बहिःशुखे । स्थौणये ॥
 स्थौरी । प० खरवृषभवत्पृष्ठेनभार
 बाह्वोऽखे । पृष्ठये । स्थूलश्वेद
 म् । तथोद्भिच्छय । रलयीरेक
 त्वम् । स्थौरबलमप्राप्ति । इति ॥
 स्थूललक्ष्यम् । न० बहुप्रदत्त्वे ॥ *
 स्थौल्यम् । न० स्थूलत्वे ॥ स्थूलश्च
 भावः । ध्यज ॥
 स्तपनम् । न० अभिषिञ्चने ॥ ज्ञाने
 ॥ यथा । पूजनात्स्तपनं श्रेष्ठं स्त
 पनात्तर्पणं स्मृतम् । तर्पणान्मां
 सदानन्तुमहिषाजनिपातनमिति
 दुर्गात्मप्रकरणे तिथ्यादितत्त्वम् ।
 स्तपित । वि० चालिते ॥ सित्ते ॥
 स्तावेय्यन्तात् । अर्त्तिक्रौञ्चा
 दिनापुक् । मिताङ्गल । ॥ आ
 भुते ॥
 स्तवः । पु० स्तवे । स्तवणे । स्तवणे
 ॥ स्तवनम् । आ० प्रस्तवणे । ऋदो
 रप् ॥
 स्तसा । स्त्री० स्तायौ ॥
 स्नातः । वि० आभुते । कृतज्ञाने ॥
 यथा । स्नाताऽधिकारीभवतिदेवे
 प्रैवेचकर्मणि । अज्ञातशक्त्याः
 सर्वा भवन्तिद्वितीयाऽफलाः ॥
 प्रातः समाचरेत्ज्ञानमतीति
 मतन्द्रितम् ॥ इतिप्रायश्चित्ततत्त्वम्
 । स्नात्वाकर्माणि कुर्वीत । शिरः
 स्नातश्च कुर्वीतदेवपितृमयापिबेति

सनानम्

स्मृतिः ॥ आशीचे । भावेत्ता ॥
 स्नातकः । पु० आभुतव्रतिनि । स
 माप्तवेदपाठे । अगृहस्थे । आश्र
 मान्तरगतिसमाप्तवेदव्रते । कृत
 ज्ञाने ॥ अवाह्यारौत । अयः
 । स्नातकाभवन्ति । विद्यास्नातको
 व्रतस्नातकोविद्याव्रतस्नातकश्चेति
 । तत्रयः समाप्यवेदमसमाप्यव्रता
 निसमोवर्त्तते । सविद्यास्नातकः
 । यः समाप्यव्रतानि । असमाप्य
 वेदसमावर्त्ततेसव्रतस्नातकः । य
 दुभयं समाप्यसमावर्त्ततेसविद्याव्र
 तस्नातकोभवति ॥ अत्रभवन्तिच
 यः पक्षाः । यथा । मन्त्रब्रह्मणा
 त्मकवेदमधीत्याबुद्ध्यचक्षाया
 दित्येकः पक्षः । साङ्ख्यवेदमधी
 त्याबुद्ध्यचक्षायादित्यपरः । य
 न्यमानमप्यधीत्ययन्नविद्यास्नाभ्यस्य
 स्नायादितिद्वितीयः पक्षः । यस्त
 विद्याविरहेणयन्यमानेऽधीतेनज्ञा
 यादितिनिषेधः । यतोविदाध्ययन
 वेदविहितान्निहीनादिकर्माद्यनुष्ठा
 नप्रयोजनमिति ॥ स्नातिस्म । आ
 ० । गत्यर्थकर्मकेतिक्त । स स्ना
 याकन् ॥ यावादिषु । स्नातवेदस्य
 माप्तावितिपाठाश्चाकन् ॥ अगृहस्थ
 ब्राह्मणे ॥
 स्नानम् । न० मस्नने । आभावे । आ
 भवे ॥ स्नानं शब्दो भवति । यथा

स नायु

हृशङ्ख । निस्थ नैमित्तिकं का
म्य क्रियाङ्गमलक्षणम् । क्रिया
ज्ञान तथाप्यष्ट षोढाज्ञान प्रकीर्तिं
तमिति ॥ विशेषावज्ञानानां ततए
वावगम्यताम् । तथाशङ्खस्मृति
॥ आग्नेयादिप्रमेदेन तच्च प्रोक्तं चतु
र्विधम् । यथा । आग्नेय भस्मना
ज्ञानमवगाह्यन्तुवारुणम् । आपो
हिष्ठेति च ब्राह्म वायव्य गौरज धृ
तमिति ॥ षोडशीच । भावेत्युट्
॥ ज्ञानं तपःपण्यन्त आशान्त देव
पूजनम् । आङ्गिकश्च तिस्र्यन्त
विप्राणाश्च श्रुतौ श्रुतम् ॥ तच्च प्रात
ज्ञान प्रथ सन्ति दृष्टादृष्ट करिष्ठम्
। सर्वमर्हति पूतात्मा प्रातः स्ना
यीजपादिकमिति दक्ष । दृष्टङ्
कर्माधिकार । अदृष्टजपादिद्वारा
परलोकसिद्धिः ॥

स्नानद्वयम् । न० कुम्भि ॥

स्नानीयम् । न० स्नानसाधने चूर्णादौ

॥ स्नान्यनेन । षोड० । कृत्यल्यु
टो बहुलमित्यनीयर ॥

स्नान्ती । स्त्री० जलमवगाहमाना-
याम् ॥

स्नायी । वि० स्नानकर्त्तरि ।

स्नायुः । स्त्री० वायुवाहिन्यानाङ्गा

म ॥ वज्रसायाम् ॥ ज्ञाति । षोड०

० । बाहुलकादुण् । आतोयुक् चि
ण् कृती ॥

स निग्धपच

जाय्वर्मा । न० निचरीगप्रमेदे । तल्ल
क्षय यथा । स्थिर प्रस्तारिमांसाब्दा
शुष्कजाय्वर्मपञ्चममिति माधवका
र ॥

जाषा । पु० रसिके ॥ ज्ञाति । षोड०
। ज्ञामदिपद्यसिं पृथक्किभ्योर्वा नप्
। धीवावत् ॥

जावरी । स्त्री० नद्याम् ॥ ज्ञान्य
स्याम् । षोड० । वनिप । वनार
चेतिङ् व्री ॥

जावा । स्त्री० शिरायाम् ॥ ज्ञप्रसव
ण ॥ जावयतिशरीरमिति जावा ॥

जिग्ध । पु० बहुवारे । रत्नैरण्डे
॥ सरलवृक्षे । वयस्ये ॥ न० समू
हगत्ये । जवादिक्ते ॥ सिक्थक्ते ॥
वि० ज्ञेयुक्ते । अरुक्ते । चिकण
। मसृण्ये ॥ सहजिनग तुकेनवाचे
हेनयुक्ते । प्रिये । वत्सले । जिह्वा
तिस्र । षोडशीप्रोती । अकर्मकत्वा
त्कर्त्तरिक्त । बाहुहेति च ॥ म
तितुद्धिपूजार्थेभ्यश्चेति चादत्तं मा
नेवात्त ॥

जिग्धकन्दा । स्त्री० द्रोणकान्ताम् ।

भूमिक दल्या ॥

जिग्धतण्डुल । पु० षष्ठिशालौ ॥

जिग्धता । स्त्री० स नीर्ह ॥ प्रियत्वे ॥

जिग्धदाक । न० देवदारुणि ॥ देवदा

रुप्रमेदेयूतिक्ताष्टे ॥ सरलवृक्षे ॥

जिग्धपचः । पु० गजं रत्न्ये ॥ घृत

स नुह ।

करञ्जे । गुण्यकरञ्जे ।
 चिगधपथा । स्त्री० वदयाम् ॥ पाल
 ड्क्याम् । काश्मर्याम् ॥
 चिगधपथी । स्त्री० गम्भार्याम् ॥
 चिगधपिण्डीतक । पु० मदनवृक्षवि
 शेषे । स्थूलवृक्षफले ॥
 चिगधफला । स्त्री० कर्काटोप्रमेदे ।
 बालुङ्क्याम् । मूललायाम् ॥
 चिगधा । स्त्री० मेदयाम् ॥
 च । पु० प्रस्थे । सानौ । पञ्चतस
 मभूभगे । ज्योतिजलम० । सत
 वा । णुप्रसृष्टे । णाशौचेवा ।
 मितत्रादित्वात् । ड् ॥ स्त्री०
 ज यौ ॥
 क क छद् । पुं० क्षीर । कुकीवृक्षे ।
 कुत । नि० स्यन्न । कुतजलादौ ।
 क्यतेत्य० । णा० क्त ॥
 कुषा । स्त्री० सुतस्त्रियाम् । पुत्रव
 ध्वाम् ॥ ज्योति । णु० । कुत्रश्चि
 क्कल्यपिभ्य क्तिदितिस० ॥ कु
 द्याम् ॥
 कुक् । स्त्री० कृष्णम् । कुद्यति ।
 णा० हउहिरये । क्तिप् । बाहुहेति
 कुत्वम । तदभावेहोठइतिठत्वे
 कुटकुड ॥
 कुहा । स्त्री० कुकीवृक्षे ॥ भागुरिम
 ते० स नुहटाप् ॥
 कुह । स्त्री० स नुह्याम् । स नुह्य
 ति । णा० ह० । सर्वधातुभ्यङ् ॥

स न्नेह

स नुहो । स्त्री० सिङ्गण्डे ॥ इन्नन्ता
 न्सनुहे कृदिकार दितपञ्चे
 डीप् ॥
 स न्नेह । पु० सौहृदे । प्रेम्णि ।
 प्रियतायाम् ॥ तामसीय चित्तवृ
 त्तिविशेष० यस्मिन्सत्त्वान्यदीये
 हानिवदधीस्त्वस्मिन्नादाप्येते । अ
 न्यश्लेषय प्रेमापरपर्याय स न्ने
 ह ॥ यथा । स्मृत्वाविधौ गजदु
 खं त्यज स न्नेह प्रियेजने । अतिस
 नेहपरिष्वङ्गावृत्तिराद्रापिदद्यतेइ
 ति । स नेहयतिप्रोचयतिपुरुषम्
 । णिह० । पचाद्यच् । स निह्यति
 पुरुषायस्मिन् । अधिकारणार्थे०
 वज ॥ घृतादिरसविशेषे ॥ यथा
 स नेहसुतुर्विधं प्रोक्तोघृततैल
 वसातथा । मज्जाच० त पिबेन्म
 त्त्यं किञ्चिदभ्यदितैरसौ ॥ स्थव
 रोज्ज्वलमसौबहिष्येति स नेहउच्य
 ते । तिलतैलस्थवरेषुजङ्गमेषुच
 तवरमदति ॥ इत्यादिभिस्तुभं
 वा० यमकस्त्रिहतीमहान् । न्याय
 मते० कूर्णादिपिण्डीभावहेती०
 गुणविशेषे० जलमभक्ष्यौ ॥ ज
 लोपपरिमाणावय निह्योऽन्यत्त्व
 निह्य । तैलादावस्यप्रकर्षोऽस्यत
 स्तेषादाहेभवति । यथोक्तभाषा
 परिच्छेदे । स नेहाजलेऽप्योनिह्यो
 यमनिह्योऽवयवित्यसौ । तैलान्त

स्नेहवती

रितत्प्रकर्षाद्दहनस्यानुकूलतेति ॥
 स्नेहनम् । णिह । भावेचञ ॥
 स्निग्धतेयेनवा ॥ स्नेहस्यदु खम्
 लत्वमुक्तगारुडे ११४५ध्याये । य
 वस्नेहेभयतस्नेहेदु खस्यभा
 जनम् । स्नेहमूलानिदु खानि
 तस्मि ल्यक्तेमहत्सु खमिति ॥ स्नि
 ग्धतायाम् ॥ यथा । स्नेह पञ्च
 सु लक्ष्योवाग्निस्त्रादन्तमेव नखस
 स्थ । सुतधनसौभाग्ययुता
 स्निग्धैस्तेनिधनारुहैरिति ॥
 स्नेहा । पु० व्याधिप्रभेदे ॥ सह
 दि ॥ चन्द्रे ॥ स्निग्धति । णिह ।
 । श्वन्नुलनपूषन्निह्यदिना० कनि
 न० निपातनाद्गणस्य ॥
 स्नेहनम् । न० तैलमर्दने । स्रग्धणे
 । अभ्यङ्ग ॥ स्निग्धतेयेन । णि
 ह० । ल्युट् ॥
 स्नेहपानम् । न० कुत्वाम् । चर्मम
 येतैलादिभाण्डे ॥ स्नेहस्थतैलघृ
 तादे पाचम् ॥
 स्नेहप्रिय । पु० प्रदीपे ॥ चि०
 तैलादिप्रिये ॥
 स्नेहफल । पु० तिले । पापघ्ने ॥
 स्नेहम् । पु० श्लेष्मणि ॥ चि०
 स्निग्धभूमौ ॥
 स्नेहरङ्ग । पु० तिले ॥
 स्नेहवती । स्त्री० मेदायाम् । स्नेहे
 ऽस्यस्याम् । रसादिभ्यश्चेतिमतुप्

सपथं

। ङीप् ॥
 स्नेहपयस्य । प० प्रिये । प्रदीपे ।
 स्नेहवस्ति । स्त्री० अनुवासनशस्त्री
 । तैलपिचकारी० इ० भा० ॥
 यथा । वस्तिर्बिधाऽनुवासाख्योनि
 रुहस्यतत पर । य स्नेहेर्दीप्य
 तेसस्यादनुवासननामुक् ॥
 स्नेहबीज । पु० पिथालवृक्षे ॥
 चि० स्नेहजारणे ॥
 स्नेहाश । पु० प्रदीपे । दीपे ॥
 स्नेही । पु० वयस्ये ॥ चि० स्नेह
 युक्ते ॥
 स्नेहु । पु० व्याधिभेदे ॥ चन्द्रे ॥
 स्निहति । णिह । शृङ्खलित्वा
 च्यादिभाउ ॥
 स्पन्द । पु० स्पन्दने । प्रस्फुरणे ॥
 स्पन्दते । स्पन्दित्वाच्चलने । प
 चाद्यच् ॥
 सपन्दनम् । न० स्पन्दे । किञ्चित्च
 लने ॥
 सपर्वक । चि० सपदधाकरे ॥
 सपर्वी । स्त्री० सङ्घर्षणे । पराभि
 भवेच्छाधाम् ॥ सपर्वतिशलिनदली
 ॥ साम्ये ॥ क्रमसमुन्नतौ ॥ स प
 दर्धसङ्घर्षे ॥ भिदाद्यङ् ॥
 सपर्धालुः । चि० सपर्धायुक्ते ॥
 सपर्धालाति । ला० । मितङ्गा
 दिस्वारा० ङु ॥
 सपथं । पु० रुजायाम् ॥ सन्तप्ते ॥

स पश .

सन्तापे ॥ सपृशात । सपृशवा
धनसर्पनयो । पदरुजिचत्र . सपृ
शउपतापद्वतिकर्त्तरिघञ् ॥ यहा,
सपर्शनसपर्श भावेघञ् ॥ दानि
॥ सपर्शके । कादिमावमानेवर्गा
चरे । उपतापे । रोगविशेषे ।
स्पर्शके ॥ मन्त्रिविशेषे । पारस .
इ . भा . प्र . ॥ त्वगिन्द्रियविषये ।
स्पर्शने । त्वगिन्द्रियमाचयाह्ये गु
णविशेषे ॥ सवविध । शीता
णानुष्णशीतमेदान् । पृथिव्यपते
जोमाचवृत्ति । तपशीलनि ।
उष्णस्तेजति । अनुष्णशीत पृथि
वीकाययो । रूपरसगन्धस्पर्श
पृथिव्यापाकजा . अनित्याश्च ।
जलादावपाकजा . नित्या
अनित्याश्च । नित्यगतानित्या .
अनित्यगतानित्या अचाहु ।
कठिन पार्थिव स्पर्श शीता
णौजलवह्निजौ । मृदुर्वायोरिति
स्पर्शविशेषाद्भक्तीर्त्ता ॥ स्प
र्शसामान्ये स्पर्शविशेषाणालवृत्ति
॥ इन्द्रिये स्पृश्यन्ते . इतिव्युत्प
त्त्या . शब्दादिविषयेषु ॥ मात्रा
मात्रे . ॥ ॥ स्पर्शनम् । स्पृण
स्पर्शने । अकत्तरिवकारकेसङ्गा
यामितिच ॥ पुराणे . एका
दशविध स्पर्शउक्तीवया । उष्ण
शीत सुखिदुःख . स्निग्धोबिष

स पश .

दएषच । खरोमृदुश्चक्षुश्चलघु
गुरुस्त्वितिक्रमात् ॥ कामिनस्तु ।
शब्दादीनाञ्चपञ्चानामध्यस्पर्शसुख
वरम् । ॥ आनन्दरसमूलवेनान्य
दस्तिमुखकिलेष्टाह ॥
स्पर्शक । पु . स्पर्शे ॥ चि .
सपर्शनकर्त्तरि ॥
स्पर्शज्ञानम् । न . त्वाचप्रत्यक्षे ॥
स्पर्शन । पु . श्वसने । बायौ ॥
स्प्रवति । स्पृण . । बहुलमन्य
चापीनियुच् ॥ न . दानि । स्प
र्शे ॥ स्पृशेर्भावेत्युट् ॥
सपर्शमणि । पु . सपर्शे । पा
रस . इ . प्र . मणौ ।
स्पर्शमणिप्रभवम् . । न . काञ्चने
। स्वर्णे ॥
सपर्शलक्ष्णा । स्त्री . लज्जालुह्वये ॥
सपर्शशुभा । स्त्री . शतमूल्याम् ॥
सपर्शसपन्द . । पु . भोके ॥
सपर्शा । स्त्री . कुटलायां ॥
सपर्शानन्दा । स्त्री . रतिमदायाम्
॥ अप्यर सु ॥ सपर्शेन . सप
र्शेवाचानन्दोऽस्मा ॥
सपर्शित । चि . प्रतिपादिते ॥
सपश . । पु . सम्पराये । युद्धे ॥
प्रणिधौ । चरे । हेरिके । अस्त्रप
र्वाग्रयथा । यथाह्वयं प्रणि
धिरस्त्रपश्चर सपश । चारश्च
गूढपुरुषवृत्ति ॥ सपशति । सप

स्पृष्टास्पृष्टि

शसपृष्ठं नवम्यनयो । पचादा
च ॥

स पट । वि० स्फुटे । प्रव्यक्ते ।
उत्पद्ये । प्रकटे ॥ सपृष्ठतेसा
। सपृष्ठ० । यथात्तात् । वा
दान्तेतिसाधु ॥

सपृष्ठौकत । वि० व्यक्तीकृते ।
सपार्श्वं । पु० सपृष्ठे । सपृ
ष्ठंनेनगृह्यते शेषद्वयम् ॥

स्पृष्टाशित । वि० स्पृष्टे । स्पृष्टः ।
त । वादान्तेतिसाधु ॥

स्पृष्टा । स्त्री० सुगन्धिद्रव्यविशेष ।
शाकभेदे पृष्ठायां ॥ गुणास्तु ।
स पृष्ठास्वादीहिमावृष्ट्यातिक्तामिश्रि
तदोषणुत् । कुष्ठकाण्डूविषस्वेददा
ह्राज्ज्वररक्तहृत् । स्पृष्टते । स्पृ
ष्टस्पृष्टं । बाहुलकात् कक् ॥

स्पृष्टा । स्त्री० भुजङ्गवातिनोवृक्षे ।
कङ्कालिका० इ० गौ० दे० भा०
प्र० ॥

स्पृष्टो । स्त्री० कण्टकार्याम् । स्पृ
ष्टति । स्पृष्टः । इगुपधेतिक् ।
गौरादि ॥ *

स्पृष्ट्य । वि० स्पृष्टनीये ।

स्पृष्ट । वि० कृतस्पृष्टः ॥

स्पृष्टास्पृष्टम् । न० परस्परस्पृष्टं ।

स्पृष्टस्पृष्टि । च० परस्परस्पृष्टं । कृ
अ भटौ । कृ बाहुत् । इ० भा० ॥

यथा । तीर्थे विवाहियाचारसङ्ख्या

स्पृष्टा

मेदेशभिज्ञवे । नगरग्रामदाहिवक्त्र
ष्टास्पृष्टिनदुष्यति ॥ आपदापिचक्त्र
ष्टायाकगमयेपौडितेतथा । माता
पिचोगुरोश्चैवनिदेशिवर्त्तनासथा
॥ स्पृष्टास्पृष्टि० इत्यन्यत्र क्रियाव्यं
तौहारे । तथेतिनदुष्यतीत्यर्थः ॥

स्पृष्टि । स्त्री० स्पर्शे । पृथ्वी ॥ स्पर्शं
नम । स्पृष्टे क्तिन् ॥

स्पृष्टणीय । वि० स्पर्शे ॥ कामनीये
। मनीहरे ॥

स्पृष्ट्यालु । वि० सस्पृष्टे । स्पृष्ट्याशौ
ले । लोभिनि ॥ स्पृष्ट्यति० त
च्छील । स्पृष्ट्येसायाम् । स्पृष्टि
गृहोत्थालुक् ॥

स्पृष्टा । स्त्री० देहदे । इच्छायाम् ।
काङ्क्षायाम् । भिदादेराकृतिग
णत्वात्स्पृष्टेरङ् । धर्माविरोधिन
प्राप्तोच्छायाम् ॥ उच्चावचेषुपरध
नेषुदृष्टमात्रेषु । येनकेनाप्युपाये
नापादित्सायाम् ॥ इषात्मिकाया
चित्तवृत्तौ । सुखानुभवकाले । त
ज्जातीयसुखस्यकारणधर्ममननुष्ठा
यव्येवतदाकाङ्क्षारूपार्थात्म
साचित्तवृत्तौ ॥ आन्तिरेवसा ।
तस्यानिन्दाप्रशंसयथा । नपौवन
अ क्लृप्तानातप कल्पतरुस्तथा ।
तपस्याकामधेनुस्तप्ततपसिस्पृ
ष्टा ॥ ऐश्वर्येक्षत्रियाणाञ्चराणिज्ये
चतयाविशाम् । शूद्राणांविपसीवा

स्फटिक

यास्य हावेदेष्वनिन्दिता ॥ क्षत्रिया
णां च तर्पस्त्रिहातीव प्रशंसिता ।
ब्राह्मणानां विवादेषु हातीव नि-
न्दिता ॥ क्षत्रियाणां रथो धर्मा रणे
मृत्सु र्गर्हन्त । रणे स्य हा ब्राह्म-
णानां लोके विदे विहस्वना ॥ तपो ध-
नानां विप्राणां वाग्वलानां युगे युगे ।
शान्तिं स्वस्थं धनं कर्म विप्रधर्मानस-
ङ्गर ॥ इति ब्रह्मवैवर्ते गणपतिख-
ण्डे ३५ अध्याय ॥

स्पृष्ट पु० फलपूरे । मातुलुङ्ग-
के । चि० स्पृष्टाहर् । वाङ्मनोये ।
सप्रष्टा । चि० उपतामके । उपतप्त
रि । स्पृशति । स्पृशस स्पर्शने ।
तृप् । अनुदात्तस्त्रेण्यमागमः ।
स्पृशन्म । कल्पल्युटो बहुलमि-
ति भाषितञ्चो । संज्ञते ॥ स-
ज्ञापि ।

स्फट । पु० स्फटाद्याम् । स्फुटन्त ॥
स्फुटविकसने चुरादि । शिञ्ज
भाषि० पचाद्यच् । पृषादरादि० ॥
स्फटा । स्त्री० फणयाम । स्फटे ॥
ट प ।

स्फटिक . प० खनाम्नातिप्रसिद्धे
मणौ । सूर्यकान्ते । भासुरे । आ-
लिपिष्ठे । धौतशिले ॥ अक्षगुणा-
दयो यथा । स्फटिक समवीर्यं च
पितृदाहातिदोषनुत् । तस्याच्च
भालाजपतादत्ते कीटिगुण फलम् ॥

स्फटिक .

परीक्षाख्यया । यद्गङ्गातौरयविज-
च्छिविविलतम निस्तुष ने च ह्य ।
गध शुभान्तराल मधुरमतिहिम ।
तदाहासहारि । पाषाणे यज्ञघृ-
स्फुटितमपि निजास्वच्छतानेव ज-
त तज्जात्य जातुलभ्य शुभमुपवि-
तिशैवरत्नस्ररत्नम् ॥ इति राजा-
घण्ट ॥ अपि च । मुद्राविद्रुम-
खेन्द्रवैदूर्यस्फटिकादिकम् ।
पिरत्नसर शीत कषाय स्वादुल्लेह-
म् ॥ चक्षुष्य धारणात्तस्य पापा-
क्षी विनाशनमिति राजवल्गुभ-
तस्योत्पत्तिपरीक्षेयया । काविरा-
ख्यप्रश्नचौननेपालभूमिषु । ला-
लौव्यकिरन मेदादानवकाप्रशम्भ-
आकाशशुद्ध तैलाख्यमुत्पन्न स्फ-
क तत । मृणालशङ्खवक्त्र-
स्त्रिदशान्तरान्वितम् । न तत्सु त-
द्विरत्नानामथवापापनाशनम् ।
स्फुट शिल्पिना सद्यो मूल्य किञ्चि-
मेतत् । इति गारुडे ७६५ अ-
ध्याय ॥ तथा । हिमालये सिद्धि-
विख्यातस्फटिकेतथा । स्फटिक-
यते वैवर्तान्तरूप समप्रमम् ॥ ।
माद्रौ चन्द्रसङ्काश स्फटिक तद्दि-
भवेत् । सूर्यकान्तस्तु तत्रैकं च-
कान्तं तथा परम् । सूर्योऽग्न्यग्निं म-
णवज्जि वमति यत्क्षणात् । सूर्यं व-
न्तं तदाख्यातस्फटिकरत्नवैदिभि-

स्फुरणम्

पूणेन्दुकरस स्पर्शद्वयत खवति
क्षणात् । चन्द्रकान्त तदाख्यात दु
र्लभ तत्कलौयुगी । अशोकपञ्चवे
च्छाद्य दाडिमौ शैजसन्निभम् । वि
न्याटवितटदेशे जायते मन्दकान्ति
कम् ॥ सि हलेजायते कृष्णमाकरे
श धनीलके । पद्मरागभवे स्थाने हि
विध स्फटिक भवेत् ॥ अश्वत्थानमं
ल स्वच्छ खवती वज्रज शुचि । ज्यो
तिर्ज्वलनमाश्लिष्ट सुप्ताज्योतीरस-
द्विज ॥ तदेव लोहितकारराजाव
त्तंसुद हतम् । आनील तत्तुपाषा
ण प्रोक्ता राजमयशुभम् । ब्रह्मसूच
मययत्त प्रोक्ता ब्रह्ममयं द्विजिति स्फटि
कपरीक्षा । इति मेजर राजकृतयुक्ति
कल्पतरु ॥

स्फटिका । स्त्री० स्फटिकाम् । रङ्गदा
याम् । स्फटिकायाम् । फटकरी०
इ० भा० प्र० पाषाणे ॥

स्फटिकाचल । पु० स्फटिकीर्षीभू
ति । कैलासे ॥

स्फटिकात्मा । पु० स्फटिके ॥

स्फटिकाभ । पु० कर्पूरे ॥

स्फटिकारि । स्त्री० स्फटिकायाम् ॥

स्फटिकारिका ।) स्त्री० स्फटिकाया
स्फटिकारी ।)

म् ॥

स्फटी । स्त्री० स्फटिकायाम् ॥

स्फुरणम् । न० स्फुरणे ॥ स्फुरस्फुर

स्फिक

बुध्यकारीपध केचित्पठन्ति । स्थायं
गयनादस्माद्युच् ॥

स्फटिकम् । न० स्फटिकीपले ॥

स्फटिका । स्त्री० स्फटिकीपले । फट
करीति स्थायेपाषाणे ॥ अस्यागुणा
यथा । सफाटिका तु कषायोष्णा वात
पित्तकफत्रयान् । निहन्ति श्लेष्म-
बोसर्पान्थानि सङ्कोचकारिणीति ॥

स्फाटिकीपल । पु० स्फटिकाया
म् ॥ सफटिके ॥

स्फाटिकीर्षीभूत । पु० कैलासे ।

सफाति । स्त्री० वृद्धौ । स्फायन
म् । सफायीवृद्धौ । त्तिन् ॥ ॥

स्फायित । वि० वृद्धिक्ते ॥

सफार । पु० विकटे ॥ कारकादे
वृद्धदे ॥ वि० विपुले । विशाले ॥
यथा । तस्मिन् सिद्धपण्ये सफारिसम
स्तावस्तुदृष्टव्य । इमास्ता प्रतिवि
म्बनतिसरसीवतटद्रुमा ॥ स्फा
यते । सफायी० । सफायितश्चीति
रक् ॥ यद्वा । स्फुरणम् । स्फुरस
ध्वजने । घञ । स्फुरतिसफुल्लस्थौ
घञोत्थेषयात्वम् ॥

सफिगवातनक । पु० कटफले ॥

सफगदेश । पु० बालधिमूलप्र-
देशे ॥

स्फिक । स्त्री० कटिप्रोथे । कटिदेश
स्थमांसपिण्डे । स्फायते । सफा
यी० । बाहुलकाडिचप्रत्यय ॥

सफुटल :

सफुटति । सफुटहिसायाम् । कि
प । सफुगपूतेतिनिपातनात्० टस्य
चङ्गतिमुकुट ।

सफिर । चि० प्रचुरे ॥ सफायते
। सफायी० । अजिरशिशिरेतिक
रचटिलोपस्य ॥

सफोत । चि० समृद्धे ॥ विकसि
ते ॥ सफायतेस्य । सफायी० ।
ता । सफाय सफोनिष्ठायाम् ॥
कथ सफोतिकामङ्गति सफोतमाच-
ष्टे० कृतिय्य तादचङ् । अलोप
णिलोपो ॥

सफुट । स्त्री० ईवारी । पादसफोट
। सफुटति । सफुट० । क्षिप ॥
सफुट । चि० व्यक्ते । स्पष्टे । सच
चटादीनां विषयेन्द्रियसन्निकर्षज
व्यवृत्तिदशायाप्रमाचमेदाङ्गवतीति
प्रसिद्धमेव । प्रफुल्ले ॥ व्याप्ते ॥
सिते । शुक्ते । सफुटति । सफुटवि
कसने । इगुपधेतिक । ॥ सफुटते
। भिन्ने ॥

सफुटता । स्त्री० विशदार्थतायाम् ॥
सफुटनम् । न० विदरे । विदरणे ॥
सफुट० । कुटादि० । ल्युट् । वि
कसने ॥

सफुटवन्धनी । स्त्री० ण्योतिषाख्याम् ।
पारावताङ्ग्राम् ॥

सफुटल । पु० तुम्बुरुवन्धे । श-
लत्रे ॥

सफुलिङ्ग :

सफुटा । स्त्री० फणायाम् ॥ सफुट०
का । टाप ॥

सफुटि । स्त्री० पादफोटाभये । विपा
दिकायाम् ॥ निभिन्नकर्कटीभस्ये
। इर्वानशुक्तिकायाम् । फूट०
इ० भा० प्र० ॥

सफुटित । चि० विकचे । विकसिते
॥ दीर्घे । भिन्ने ॥ असफुटत् ।
सफुट० । ता । ॥

सफुर । पु० फलके । सफुरणे ॥
सफुरणम् । न० सफुरणे । फरक्ना
० इतिभाषा । यथा० अङ्गसफुर
य मेवसफुरणम् ॥ किञ्चिच्चलने
॥ भाने ॥ कम्पने ॥ सफुरसफुरणे
सञ्चलनेच । कुटादि । ल्युट् ॥
सफुरन् । चि० कम्पनयुक्ते । दीर्घ
माने ॥

सफुरितम् । न० सफुरणे । चि० मन
स कल्पनायाम् । उल्लसिते ॥
उज्ज्वले ॥ प्रतिफलिते ॥

सफुर्जका । पु० कालस्कन्धे । ति
न्दुके ॥

सफुर्जयु । पु० वज्रपतनजनितध्व
नी । सफुर्जयी ।

सफुलम् । न० तम्बू । इ० प्र० वल्लधि
शनि ॥

सफुलिङ्ग । चि० अजिनकाये । चिन्
गारी० इ० भा० ॥ सफु० इत्यनु
करणशब्द । सफुना० फूत्कारेण०

सफेय .

लिङ्गति० गच्छति । लिङ्गिगती ।
 पचाद्यच् ॥
 स फुलिङ्गा । स्त्री० अग्निकणजाती ॥
 जातावपिनडोष् । अजादिषुपा
 ठात्० टाप् ॥
 स फुलिङ्गनी । स्त्री० अग्नेर्लिङ्गावि
 शेषे ॥
 स फूत्कार । पु० फूत्कारे ॥
 स फूज्जक । पु० तिन्दुकुष्ठो ।
 तैद्र० ब० भा० प्र० ॥ स फूज्ज
 ति । टपोसफूज्जाश्चनिर्घोषे ॥
 गवुल ॥
 स फूज्जय । पु० वज्रनिर्घोषे । व
 ज्रपातजध्वनी ॥ स फूज्जनम् ।
 टुचासफूज्जा । ट्रितोयुच् ।
 मेघनादे । तण्डुलीये ॥
 स फूज्जन । पु० तिन्दुके ॥
 स फूत्ति । स्त्री० सफुरणे ॥
 स फूत्तिमान् । चि० पशुपते ॥ य
 था । पाश्चायिक पाशुपतसिद्
 ध स फूत्तिमान्मतः । कृतिचि
 काण्डशेष ॥ स फूत्तिविशिष्टे ।
 स्फोमा । पु० स्फिरत्वे । प्रचुरता
 यान् ॥ स्फिरस्थभाव । पृथ्वा
 दिस्वादिर्मानच् । प्रियस्थिरेत्या
 दिनास्फादेश ॥
 स्फेय । चि० प्रचुरतरे । स्फिरतरे
 ॥ इदमनयीरतिशयेनस्फिरम् ।
 ईयसुन् । प्रियस्थिरेतिस्फादेश ॥

सफ्य ।

स्फेरम् । चि० भूयिष्ठे ॥
 स्फेष्ठ० । चि० अतिशये । भूयि
 ष्ठे ॥ अश्वमेधानतिशयेनस्फिर ।
 इष्ठन् । प्रियस्थिरेतिसाधु ॥
 स्फैवक्तव्य । पु० स्फाक्तवोपत्ये ॥
 अण् ॥
 स्फोट । पुं० स्फोटके । विस्फोटे ।
 पिडके । शब्दव्यापारे । स्फु
 व्यते । व्यग्रतैवर्थे । स्फुट्यर्थीय
 यस्मादितिवा । स्फुटविकसने ।
 वज्र० अज्वा ॥
 स्फोटक । प० फोडाकृतिव्याते ।
 रोगे । पिडके ॥ स्फोटति स्फु
 टिर्बिभरणे । गवुल ॥
 स्फोटनम् । न० विदारणे ॥
 स्फोटनी । स्त्री० मणिशङ्कादिवेधा
 पकरणे । चास्फोटन्याम् । स्फो
 व्यतेऽनया । सफुटमेदनेचुरादि
 । करणेल्युट् ॥
 स्फोटबीज । पु० वातारौमन्मात
 स्फोटबीजक । पु० वातारौमन्मात
 के ॥
 सफोटायन । पु० सुनिविष्टे ।
 कक्षीयति । सफोटप्रतिपादनप
 रे० वैयाकरणे । सफोटोऽयन
 पशयण यस्यस ॥
 सफोटिका । स्त्री० खज्जनिकाया
 म । हापुनिकाया ॥
 सफ्य । पु० यज्ञाङ्गभूते । खज्जा

स्मरणम्	स्मरणम्
<p>कारकाष्टे स्म । अ० अतीति ॥ पादपूरणे ॥ प्रसिद्धे ॥ स्मयति ॥ शिष्टे पदधसने । अन्येभ्योपीतिङ ॥ स्यति । षा० डप्रत्ययावा ॥ स्मय । पु० अङ्गुते ॥ गर्वे ॥ स्म यनम् । शिष्टे । एरच् ॥ स्मर । पु० कामे । पञ्चशरे ॥ स्मरपति० उत्कण्ठयति । स्मृ आध्याने । पञ्चाक्षर । स्मरते ऽनेनवा । पु० मिस ज्ञायाघ ॥ अ न्त करणधर्मे स्मरथाख्ये ॥ स्मर यम् । भाविघोवा ॥</p>	<p>स्तुनिदृष्टे सति यत्तथैव स्मयते तद् वेत्स्मरणम् । उदाहरणम् । नि म्नाभिकुहरेषु यदन्तः प्रविष्टं लङ्घयितुं हरोभिः । तद्गते कुह रते सुरनाथं स्मारिता सुरत कण्ठरुतानाम् । यथावा । करतु अगहितजसोदा० यथामुर्विषेति आधरपुटम् । सम्मरिषपञ्चजम् स्मरणमहकङ्कस्मरोमञ्जम् । अत्यस स्मृतयथा । करयुगमङ्गीतयशो दास्तनमुखविनिवेशिताधरपुटम् । स्मृतपाञ्चजन्यमनमस्तक्तास्मरो- माञ्जमिति ॥</p>
<p>स्मरूपक । पु० भगे । करगारे । योनौ ॥ स्मरुद्धम् । न० भगे । स्त्रीषिङ्गे ॥ स्मरवक्त्र । पु० रतिस्थविशेषे ॥ यथा । धृत्वायामकरेणारु स्तप द स्योपरिस्थितम् । दृढस्मरमतेका मोस्मरवक्त्रप्रकीर्तित ॥</p>	<p>स्मरणापत्यतर्पक । पु० कक्षपे ॥ स्मरदशा । स्त्री० कामाख्यायाम् । सादृशविधायया । नयनप्रीति प्र यमचिन्तासङ्गस्तोयसङ्कल्प । नि द्राक्ष्ये दस्तनुताविषयनिष्ठसिद्धिपा नाय ॥ उन्मादीमूर्च्छास्तिरिच्य ता स्मरदशादर्थैव स्मरिति ॥</p>
<p>स्मरव्ययम् । न० योनौ ।</p>	<p>स्मरदायो । वि० कामे ह्यपके ॥</p>
<p>स्मरणम् । न० चिन्तायाम् । स्मृतौ ॥ आध्याने ॥ स्मृचिन्तायाम् । ल्युट् ॥ अलङ्कारविशेषः । यथा । यथानुभवमर्थं दृष्टे तत्सदृशं स्मृ- ति । स्मरणम् । य पदार्थं । किञ्चिदाकारेण नियतोद्भवाद्वा त्स्मिन्नुभूतौ भूत० सकालान्तरे स्मृतिप्रविधाधायिनि० तत्समानैव</p>	<p>स्मरध्वज । पु० वाद्य । शिष्टे ॥ न० योनौ । स्मरध्वजा । स्त्री० ज्योत्स्नाशाराशौ ॥ स्मरमिया । स्त्री० कामपत्न्याम् । रतौ ॥ स्मरमन्दिरम् । न० भगे । योनौ ॥ स्मरलेखनी । स्त्री० शारिकापक्षिणि ॥ स्मरवक्त्रम् । पु० अनिरुद्धे ॥</p>

स्मार्तः .

स्मरणीयिका । स्त्री० वेश्यायाम् ।
स्मरवृद्धि । स्त्री० कामवृद्ध्याङ्गयो
षधी । मदनायुषे ॥ स्मरवृद्धि
यथा ॥

स्मरसख । पु० वसन्ते ॥ कामो
होपकल्पात् ॥ स्मरसख । ट
च ॥

स्मरसेह । वि० कामोहोपके ॥ स
इति । षड्० । पचाद्यच् । स्मरस
सह ।

स्मरस्तम्भ । पु० उपस्थे । मेढ्रे ॥
स्मरस्तम्भस्तम्भस्तम्भ ॥

स्मरस्तम्भे । पु० गर्हभे ॥

स्मरहर । पु० शिवे । स्मरहरति ।
हरतरनुद्यमानेऽपि ॥

स्मरागारम् । न० भगे ॥

स्मराङ्गुश । पुं० करवृद्धे । नखे ॥

स्मराक्ष । पु० राजाक्षे ॥

स्मरासव । पु० जालायाम् । मुख
सुरे । मद्यप्रभेदे ॥

स्मरेष्टम्भ । पुं० चर्मे ॥

स्मर्तव्य । वि० स्मरणीये । यथा ।

स्मर्तव्य । सततविष्णुर्विस्मर्तव्यो
नजातुचित् । सर्वविधिनिषिधा
स्तुरेतयोरिवकिङ्करा ॥

स्माय । पु० गूढवसति ।

स्मारक । वि० स्मरणकारके ॥

स्मार्तः । वि० स्मृतिशास्त्रविदि ।

स्मृतिविहिते । स्मृतिसम्बन्धिनि

स्मृति

॥ न० स्मृतिशस्त्रोक्तकस्मर्णि । य
था । श्रौत कर्मस्वयं कुर्यादन्योपि
स्मार्तमाचरेत् । अशक्तौश्रौतमप्य
न्य कुर्यादाचारमवत ॥

स्मार्तयज्ञ । पु० यज्ञविशेषे ॥ सच
तुर्विधायथा । देवयज्ञ पितृयज्ञौ
भूतयज्ञस्तथैवच । मनुष्ययज्ञश्च
त्येव स्मार्तयज्ञस्तुर्विधः ॥

स्मितम् । न० ईषद्वधाक्षे । तल्लक्षण
यथा । ईषद्विक्लितैर्दन्तैः कटा
क्षैः सौष्ठवान्वितम् । अलक्षितदि
जहारमुत्तमानास्मित भवेदिति ।
प्लिङ् ईषद्वधसने । भाषितम् ॥
वि० विकसिते ॥

स्मितदृक् । वि० ओराक्षे ॥

स्मृत । वि० स्मृतिविषये । कृतस्म
रणे ॥ यथा । आदिकेपितृकृत्ये
चमासश्चान्द्रमस स्मृत । विश
वादीस्मृत सौरायज्ञादीसाधनो
मतः ॥

स्मृति । स्त्री० धर्मसंहितायाम् ।
मन्वादिप्रणीतधर्मशास्त्रे ॥ अर्थ
तेश्चनुष्ठानप्रकारोऽनया । स्मृतिवि
वायाम् । स्त्रियाम्स्निह । वेदा
यं स्मरणपूर्वक रचितत्वाद्वा ॥ शा
स्त्रमात्रे । स्मरतिवेदमनयादिति
स्मृति ॥ महर्षिभिर्वेदायं स्मर
ण स्मृति । तद्योगादयन्योपि स्मृ
तिः ॥ स्मरणे । कर्तव्यानुसन्धा

स्मृतिविभक्त

ने । धिदि । इच्छायाम् । अनु
भूतविषयज्ञाने । स्वाभ्याश्रितक्रि
याजन्यसंस्कारजन्यज्ञान स्मृतिरि
तिरसमञ्जसो । शास्त्राचार्योपदि
ष्टार्थानुसन्धाने । अनुभवान्यसंस्का
रजन्यज्ञाने । यथा । विभुर्बुद्ध्या
दिगुणवान् बुद्धिस्तुष्टिविधामता
। अनुभूति स्मृतिश्चस्यादनु
भूतिश्चतुर्विधेतिभाषापरिच्छेद
॥ सास्मृतिर्हिंसा । यथार्था । अ
यथार्था । तत्रप्रमाणन्याययथार्था
अप्रमाणन्याययथार्था ॥ अनुभूतवि
षयऽसम्प्रमेयप्रत्यये ॥ पूर्वाभूत
वसंस्कारजन्यज्ञाने । चिरानुभूता
र्थकारणवस्तौ । एतज्जन्यनिर्गुणानु
भूतार्थविषयायावस्तौ ॥ योगिना
ज्जन्मान्तरानुभूतार्थविषयापि-
स्मृतिर्भवति । अनुभूतप्रियादी
नामर्थानां चिन्तन स्मृति । तत्र
कम्प कथं वक्ष्यमाणानि । उज्ज्वलिता
दय । तत्पर्यायाः । चिन्ता ।
अध्यानम् । चिन्तिया । ध्यानम्
। कारणम् । वर्त्तेति । स्मरणम्
स्मृतिध्याने । तिन ॥

स्मृतिमान् । वि० पूर्वाभूतार्थावि
स्मरणशीले । स्मृतिविशिष्टे । स्मृ
तिरस्त्यस्यास्तिन्वा । मनुष्य ॥

स्मृतिविभक्तम् । पुं० स्मृतेर्विच
लने ।

स्यन्दन .

स्मृतिविरुद्धम् । वि० धर्मशास्त्रवि
परीते ॥ यथाकूर्मपुराणे हिमालय
प्रतिदेशीवाक्यम् । यानिशास्त्राणि
दृश्यं तेलीकेऽस्मिन् विविधानि च ।
श्रुतिस्मृतिविरुद्धानि निहातेषा
न्तुतामसौ । करालभैरवस्यैवयाम
ल नामयत्कृतम् । एषादोनिचा
न्यानिमोहनार्थानितानि च । म
यासृष्टानि चान्यानिमोहायैर्वाभवा-
णं वै० इति । लोचप्रवृत्तिकारोणि
कानिचित्कथितानि चैतिसहानि-
र्वाणसन्तम् ॥

स्मृतिशास्त्रम् । न० धर्मसंहिताया-
म् ॥

स्मृतिवैतु । पु० कारणबीज । वास
नायाम् । स स्कारे । भावना-
याम् ॥

स्मरे । पु० प्रकाशः । वि० प्रकाशयु
क्ते ॥ ईषद्वधसनशीले । अर्थेति
च्छीले । ईषद्वधसनने । न
सिक्कम्पिसम्पन्नसकमहिसदीपेर
स्मरेत् । वि० क्षितद्विधि ॥

स्यद् । पु० जवे । वेगे ॥ सवेग
गतिवचनेऽसद्यप्रयोग स्यन्दतेऽनेन
। स्यन्दन वास्यन्दप्रसवणे ।
स्यदोजववृत्तिवचनोनिपातित ॥
वेगास्यगुणे ॥

स्यन्द । पुं० स्यन्दने ॥

स्यन्दन । पुं० तिनियवृत्ते । नेमि

स्यमन्तक

नि । रथद्वी । अतिसुक्तके । अती
तकल्पः । इहं दे । न० । सुतो । अ
रण्ये । नीरे । सलिले । प० । न०
रथे । नि० । खनि । स्यन्दते । स
न्द० । बहुलमन्यवापीतियुक् ।
चलनशब्दार्थादकर्मकाद्युक् । इ
तिवायुक् । यथा । स्यन्दते०
प्रवर्तते । स्यन्द० । नन्दादि
त्वाङ्गयुक् ।

स्यन्दनद्रुम । पु० । तिनिशवर्चे ।

स्यन्दनारीह । पु० । रथिनि । रथा
रुट्येदधरि । स्यन्दनमारीहय
ति । रुह० । कर्मण्युक् ।

स्यन्दनान्नय । पु० । तिमिशे । ति
न्दके । स्यन्दनमार्ग्यायस्वस

स्यन्दनि । पु० । तिनिशद्रुमे ।

स्यन्दनिका । स्त्री० । नृद्रनयाम् ।

स्यन्दनी । स्त्री० । लालायाम् । मूच
नाडयाम् ।

स्यन्दो । नि० । खण्णशीले ।

स्यन्दनी । स्त्री० । लालायाम् । अथ
श्य स्यन्दते । स्यन्द० । आवश्यकी
तिगिनि ।

स्यन्न । नि० । स तेजलादौ । स्यद्यते
स्य । स्यन्द० । त्त० । रदाभ्यामि
तिगिण्यम् ।

स्यन्नम् । नि० । सुते । रीणं ।

स्यमन्तकः । पु० । श्रौक्ताकाहस्तमणौ

। मणि स्यमन्तकीहस्तभुजमध्ये

स्यून

तुकोसुभद्रतिहमचन्द्र । सौरभा
द्रपदीयचतुर्थ्याचन्द्रदशनेस्यमन्त-
कीपाख्यानशुभ्वावच्छमागमन्तेष
भिमन्त्रितजलपिवित् । मन्त्रस्तु ।
सिद्ध प्रसेनमवधीतुसिद्धे । जाम्ब
वताहत । सुकुमारकमारोदी
क्षवच्छेषस्यमन्तकवृत्ति ।

स्यमोक । पु० । मुनिविशिषि । पा
दपे । वृक्षे । नाकौ । बल्लाकि
॥ कर्मति । स्यमशब्दे । अमे
रीटवैतिकम् ।

स्यमौका । स्त्री० । नीलिकायाम् ।
स्याहादौ । पु० । जिने ।

स्याल । पु० । पत्रोभातरि । श्यालि
। स्यामयति । स्यमवितर्केचुरा
दि । अचपृषादरादि ।

स्यूतः । पु० । प्रसेवे । बल्लभणादि
निर्मितैर्येलाद्वृत्तिख्याते । नि० । अ
ते । प्रोते । नुना० । इ० । भा० ।
कृतसौवने । सौव्यतीसम । निवृ
तन्तुसन्ताने । त्त ष्कोरिच्छूठ । य
थादेश ।

स्यूति । स्त्री० । सूच्यादिनामस्त्रा
दिसौवने । सौवने । सीवना० । इ०
भा० । प्र० । निवे त्तिन् । ऊठ
। सन्तती ।

स्यून । पु० । निरणे । सूर्य्ये ।

धीतकटे । सौव्यनेऽनेनवा । नि

वु० । सिवैष्टर्युचितिन । दौघी

सुसमान

स्वारणसामर्थ्याद्गुण ॥

छूम । पुं० किरणं ॥ सूत्रतन्त्री ।
सौव्यं तेषु० । अनिसिधिसिधु
धिम्य विदितिमन् । ज्वरस्वरे
छूठ् ॥

स्नेहवा । स्त्री० सागमापत्त्येषु ॥
यथा । अर्जुनस्य हस्ते वायाने मेवा
था शिखरिण्डन । सीदन्तिमम
गावापि सागमाश्नेगमाववेति ॥
सागमाकर्णटोप्रोक्ता तदपत्त्यानि-
श्चेति वा ॥

स्नेगविः । पुं० कर्णटपुत्रे ॥
कुक्षीराख्येन विरितिषिवायुजि
ष ॥

क्षीत । वि० क्षूते ॥

क्षीन । पुं० किरणं ॥ सूर्ये ॥
क्षीतकटी । सौव्यं तेषु० ।
बाहुल्यकाशे । अक्षजठ् । अत
रक्षस्वाद्यन् । गुणजठ् ॥ न० अ
नन्दे । वि० समीचीने । सु
खकारिणि ॥

क्षीनाक । पुं० श्लोभाके । प
थीर्षे ॥ क्षीनेनाकति० अकल
वा० । अक्ष० । प्रकाशन् । घ
ञ्वा ॥

क्षसनम् । न० कर्द्धगतदीपव्याघी
लयने । अर्धं पतने ॥ असे

सुविषी

क्षसी । पुं० यौलुक्ते । ससय
यतिमलम । अमुषध पतने ।
आश्रयकीर्णिनि
क्षसनीफल । पुं० भण्डीरे । शि
रीषवृक्षे ॥

क्षत्त । स्त्री० कौर्षे ॥

क्षकसुगन्ध । पुं० भूमिजम्ब्याम् ॥
क्षग्धरा । स्त्री० प्रकृतिच्छन्द २१
प्रमेदे ॥ तद्वत्त्वयथा । अन्ने
मीनायेव च सुनिवसितयुताक्षग्धरा
क्षीतिर्तियम ॥ यथावा । कर्ण
ताठकयुक्तं कलषमपि सुगन्धं क्षमक्षी
रयुग्मं पुष्पं गन्धं वृक्षोद्भिज्जरकश्चि
रानूपुराण्युक्ताश्च क्षकारद्वयानां
सुललिततरसनादपवत्कुण्डलभ्यां
सुगन्धाक्षीर्णविततरकयतिवक्तात्
क्षग्धराकामिनौ ॥ यथा । अ
न्वप्रोतास्त्रिमासावलयितविलसत्
बाहुदण्डप्रणण्डाधिगव्याक्षीकमुण्डा
वलिक्लितरत्नकारकयुतीपकचठ
। कुर्वन्त्योगं मत्पुद्गतगहनचल
दध्वरध्वानसुखं कृत्स्नं कलमाक्षे
विन्दतिवर्षि । कन्दु कक्षीरेडि
तानि ॥

क्षविषी । स्त्री० अमतीच्छन्द १२
प्रमेदे ॥ तद्वत्त्वयथा । क्षीति
तैषाचतुरेप्रिकाश्चक्षिषी । यथा
बृन्दनोक्षीप्रमेनेनयानिमितायात
कुम्भद्रशालज्जताशिमती । नव्यमेध

सुवचम्

अवि पीतवासाहरेमूर्तिराव
सावित्रायारसिस्त्रिंशो ॥ माला
ध्याम् ॥

सम्बो । पु० भूततन्मात्ररूपावैज
यन्त्याख्यासज विभाषेहरी ॥ त्रि०
कुसुममालाधारिणि ॥ सगविद्य
तीक्ष्ण । अन्नायामेधःसकीर्तिनि
रितविनि ॥

सकः ग् । स्त्री० मूर्द्धन्यस्तपुष
दामनि ॥ माल्ये ॥ सृज्यते०
सृजतिवा । सृजयिषर्गे । कृत्वि
गित्यादिना० कर्मणि० कर्त्तरि
वाक्तिन्० अमागमस्य । कुत्त्वम् ॥
अतिशङ्करोच्यते १५ प्रमेदे ।
तल्लक्ष्य यथा । अगियमपिचर
सनवरचितयति । यथा । अ
धिसहचरि० रुचिरतरगुणमयीस
द्विमवस्तिरनपगतपरिमला । अ
गिबनिःसविन्ननुगमरसासुमुखि
सुदतदनुजदलनद्वये ॥

सृज्या पु० प्रजापतौ ॥ पटसङ्घे
॥ रज्जौ ॥

सृज । पु० सृषि । सुवचम् । सुगतौ
। कृदोरप् ॥ वारिप्रवाहे । यथा
हृदिमचन्द्र । किर्त्तारस्तुकर । स
रि । उत्स । सब प्रसूयण
मिति ॥

सुवचम् । न० सन्धिद्रष्टै । जनै
जनैर्जलनिर्गमे । चरणे ॥ सु०

साक्

। ल्युट् ॥ मूर्धे ॥

सुवचीया । स्त्री० रुदन्त्या ॥

सुवद्गर्भा । स्त्री० पतितगर्भायाङ्गवि ।
अवतीकायाम् ॥ पतितगर्भाया
म् ॥ सुवन्गर्भोयस्या ॥

सुवद्रङ्ग । पु० पण्यन्यौ । डाट् । व
कार० इ० भा० प्र० ॥

सुवन्तो । स्त्री० नद्याम् । सिरिति । नि
सगायाम् ॥ सुवति । सु० । ल
ट् शब्द । उगितश्चेतिङोप् । अ
वश्यनोरितिनुम् ॥ शुक्लस्थाने ॥
शोषधिमेदे ॥ क्षरन्त्याम् ॥

सुवा । स्त्री० मूर्धायाम् । सुरहरा०
इ० भा० प्र० ॥ सुवति । सु० ।
अक् । सुवावादेशौ । टाप । जी
वन्त्यामोषधी ॥ जीवन्त्याम् ॥

सृष्टा । पु० प्रजापतौ । निष्कर्त्तरि ।
वेधसि । शम्भौ । शिवे ॥ विष्णौ
॥ सृजति । सृजयिषर्गे । द्वक् ।
सृजिदृशेरित्यम् ।

सृष्टा । वि० च्युते ॥ सृष्ट्यैक्य ।
सु सुवचसु सने । गत्यर्थकर्मकेति
कर्त्तरिवात् ।

सृष्टकम् । न० च्युते ॥

सृष्टार पु० न० वीरश्वाटि । पञ्च
बाह्वये ॥ पु० कुशमुष्टौ ॥

स्राक् । अ० द्रुते । भटिष्यथे ॥ स्रै
प्राक् । सम्पादादित्वात्क्रिय् । स्रा
मकति । अककुटिलायाम्गतौ ।

सुक्त०ग०

क्षिप् ॥

सुाम । वि० एकनेत्रे । यस्यसदाच

क्षुर्नासिकावासुवतितस्मिन् ॥

सुाव । पु० चरथे । आगर्भाधाना

चतुर्थमासपर्यंत गर्भस्थचरथे ॥

स्रावकम् । न० मरीचि ।

स्रावणी । स्त्री० कद्विवृद्धे ॥

स्रावित । वि० गालिते ॥

स्रग्द्वार । न० व्याघ्रपोदवृष्टे । विक
कृते ॥

स्रग्ग । पु० आगराख्ये । नगरे ।

तदुपान्तदेशे । मयुरायामिष० म

युरावत्सुप्तेप्रकाराकृतिकौमुदी ॥

स्रुती । स्त्री० सर्जिकाचारे ॥

स्रुक्०ग० । स्त्री० खादिरेवमपाच

विशेषे । तस्मैदायथा । ध्रुवापभृज्य

हृन्नांतुस्रुवामेदा स्रुव स्त्रियक्

त्यमरः । तच्चटपदाकृतिध्रुवा ।

उपभृज्यत्वाकारा । स्रुवूर्ध्वचन्द्रा

कृति । वैकञ्चतोभ्रुवाप्रोक्त

आश्रव्योविपभृज्यता । स्रुवूर्ध्व

आश्रकाष्ठस्यखदिरस्यस्रुवामतः ॥

स्रुवादिकन्तुयज्ञादीपाचमित्यभि-

धीयते । स्रुव० पुमानेकहस्तोवा

हुमात्रास्रुगौरिता । तद्विशिष्टा

शरावाया स्त्रीकुरुपभृदध्रुवे

तिशब्दरत्नावली । स्रवतिघृतादि

कम् । स्रुववर्थे स्रुव० कश्चिक्

वेतिचिक्प्रत्ययः । इकारउच्चारणा

स्रोतस्वती

यः । कङ्कत् । कुत्त्वम् ॥

स्रुतः । वि० स्वरितेजलादी ।

स्त्री । रीत्ये । च्युते । स्रूयतेस्य

। स्रुगती । क्त

स्रुता । स्त्री० विष्णुपत्न्याम् ॥

स्रुव । पु० यज्ञपात्रविशेषे । स्रु

चि ॥ स्रवति । स्रु० । यच

। सञ्ज्ञापूजकत्वाद्गुण्य । उच

ङ् । यज्ञा । स्रवतिघृतादिकम्

। स्रुवस्रवथे । स्रुव क ।

स्रुवा । स्त्री० होमपात्रान्तरे । स्रुचि

॥ मूर्धायाम् ॥ शङ्खक्याम् ॥

टाप् ॥

स्रुवावृत्त । पु० विककृते । सा

दुकण्टके । स्रुवायावृत्त ।

स्रु० । स्त्री० होमपात्रविशेषे ।

यज्ञोपकरणे ॥ स्रुवे । निर्भादे ।

स्रवत्यतोघृतादिकम् । स्रुववसे ।

क्षिप्चिप्रच्छिन्नस्रुदुकटप्रज्वादी

र्घोऽसम्प्रसारणश्चेतिक्षिप्दीर्घौ ।

स्रोतम् । न० स्रोतसि ।

स्रोतर्द्धम् । पु० समुद्रे ॥ स्रोत

सामीप्य ॥

स्रोत । न० स्वतोन्मुखसुरथे ॥ प्र

वाह्ये । वेगेनचलत्यखे ॥ इन्द्रि

ये ॥ शरीरस्थनवच्छिद्रेषु ॥ स्र

वति । स्रुगती । स्रुरोभ्यांतु

ट्चिक्प्रत्ययः । तुङागमश्च ।

स्रोतस्वती । स्त्री० नदीमात्रेसरि

श्रीतीज जनम

ति । श्रीपयस्याम् । श्रीतीसिसन्ध
स्याः । तदस्यासौतिमनुप । मा
दुपधायासेतिवत्त्वम् । उगितश्च
तिजोप ।

श्रीतस्त्रिनी । श्री० सरिति । श्री
तांसिसन्धस्याः । अस्यायामेधा
ज्जीविनि । नानात्वानुजोप ।
श्रीतीजनम् । न० सौरी । कापी
ताज्जने । यासुने । अथलव
यादयोयथा । तत्रश्रीतीजनंछा
य सौरीर उक्ते तमीरितम् । वक्ष्यौ
कश्चिखरोकार भिन्नमजनसन्निभम्
।। घृष्टगुणैरिकाकारमेतत्श्रीती
जनस्युत्तम् । श्रीतीजनसमञ्जस्य
सौरीरंतनुपाण्डुरम् । श्रीती
जनस्युत्तकादुपच्युत्यकफपित्तनुत्
। कषायवेदनजिघ्रसाहृष्टदि
विषापहम् । द्विधमज्जवाकृष्टश्री
तसिखनोयसदाबुधे । श्रीतीज
नगुणा सर्वेसौरीरेपिमताबुधे
।। किन्तुद्वयैरजनयोश्च श्रीतीज
नस्युत्तम । इतिभावप्रकाश
श्रीतीजनमनुतद्विद्यादज्जना-
भपदजनमितिमदनपालः । अपि
च । श्रीतीजनमतश्चेष्टविशुद्धसि
न्धुसम्भवम् । इष्टेः कण्डूमलज
रदाहर्कदरुजापहम् । अज्जोक्त
पावकश्चैवसहतेमारुतातपी । मेव
रोगानजायतेतस्मादजनमाचरेत्

अष्टकः

श्रीतीजनंछायासुरमेतिप्रसिद्धम् ।
अथ्यतेनयनमनेनचक्षुष्यत्वात् ।
अक्षुष्यतिस्त्वप्यकान्तिगतिषु । क
रथेच्छुट् । श्रीतीसीऽजन श्रीती
जनम् ।
श्रीतीमेदकः । पु० प्रवहज्जलानांसि
तुमेदादिनादेशान्तरनेतरि ।
श्रीतीवहा । श्री० गद्याम् ।।
ज० सिन्धुः । श्री० गद्यायाम् ।
ज० पु० आत्मनि ॥ ज्ञाती । पु०
न० धने ॥ न० द्वितीयभवने ।
त्रि० आत्मीये । जनति । जनश्च
व्येचन्येभ्योपीतिष्ठः ।।
जक । द्वि० जीये । आत्मीये ।
जकम्पन । पु० नाथी ।
जकर्मज्ञत् । द्वि० निजकाव्यं क
र्त्तरि ।
जकीय । द्वि० आत्मसम्बन्धिनि ।
जीये । निजी । आत्मीये ॥ जक्ये
दम् । गहादिषुलक्ष्येतिच्छ क
गागमश्च ।
जकुलजय । पु० मल्ले ॥ निजव
जनाग्निः । द्वि० तत्कर्त्तरि० तद्विशि
ष्टे च ॥
जगतम् । न० मनीगते । त्रि० आ
त्मप्राप्ते ॥ आत्मनागते ।।
जगुप्ता । श्री० आत्मगुप्तायाम् । शु
कश्चिन्त्याम् । जज्जाजौ ।
खरुह । पु० कश्चिकारपश्चिधिः ॥

स्वज्ञान

। पु० न० निजालये
 स्वज्ञ० । नि० मुरुपे । सुन्दराङ्गवि
 शिष्टे । सिद्धसङ्गने श्रीभग
 निशास्त्रीलक्षणलक्षितान्यङ्गान्य
 च ॥ न० श्रीभगवत्पदे ॥
 स्वच्छ । पु० स्फटिके । न० भौ
 तिके ॥ नि० प्रकाशगुणदोषस
 त्वमशुन्योपरमात्मनि ॥ निर्मले ।
 यथा । आसनपदनपात्रमय्यया
 ननिकेतनम् । गृह्यकवस्तुजातस्य
 स्वच्छत्वं स्वच्छप्रशस्त्यतिवृत्तिव्याधिगु
 न्ये ॥
 स्वच्छटी । स्त्री० अङ्गुलिमोटने । अ
 ङ्गुलिसन्देशे ॥
 स्वच्छन्द । नि० स्वतन्त्र । स्वतन्त्रो
 पावत स्वैरोत्पच्छन्दो निरग्रवृद्ध
 त्वमर ॥ स्व आत्माच्छन्दोऽभि
 लाषिऽस्य ॥
 स्वच्छन्दचारी । नि० स्वच्छन्द वि
 हरणशीले ॥
 स्वच्छपत्रम् । न० अश्वके ॥ स्वच्छस
 तत्पत्रम् ॥
 स्वच्छमणि । पु० स्फटिके ॥
 स्वच्छमालुकम् । न० विमलापरसे ।
 निर्मले ॥
 स्वच्छा । स्त्री० श्वेतदूर्वाशा
 कज । पु० प्रखेदे । पु० खे । न०
 रक्ते । नि० अतमजाते ॥
 स्वजन । पु० ज्ञाती । सगीत्रे ॥

स्वधा

सुखात्मोद्यसासौजन्य । आत्मो
 येवन्वर्गो । आश्रितशान्त्ववादी ॥
 कजा । स्त्री० कन्यायाम् ॥
 स्वतन्त्र । नि० स्वच्छदे । निरव
 यहे ॥ यथा । सभयादभय प्राप्तस्त
 दर्थं यततेवय । सपुन सभयं
 गन्तु स्वतन्त्रधर्महीन्यतीति ॥ न०
 अन्ततन्त्रानपेक्षे । तन्त्रविशिष्टे ।
 स्वकीयभास्त्रे ॥
 सुतन्त्रप्रज्ञ । पु० व्यासादिषु । स्मृ
 त्पिप्पाम तरेणपौर्वापर्यास्त्रिचनया
 श्रुतिप्रसादिभ्युत्पद्यं प्रतिपत्तिसम
 र्थोऽप्युत्पद्यं ॥
 स्वत । अ० आत्मनइत्यर्थे ॥
 स्वत्थम् । न० शास्त्रसम्मतयथेष्टविनि
 योगाङ्गत्वे । समपदार्थारितापदा
 र्थे ॥
 स्वदनम् । न० अधने ॥ आस्तादि ॥
 लेहे ॥
 स्वदृष्टान्त । पु० स्वप्रश्ने । स्व स्त्री
 य दृष्टान्तोद्यम ॥
 स्वधर्म । पु० स्वर्णाश्रमेत्ताचा
 रे । यदर्थमाश्रमवाप्रतियोगविहि
 त स्वधर्मः । नः स्वकीया
 धर्मः ॥
 स्वधा । अ० पित्रभ्योदोषमानेऽन्ने ।
 पितृणामन्ने । पितृदाने । यथा
 । पितृणांसुरपत्नीचमुनिभिर्मनु
 भिरनरे । पूजितापितृदानं हि नि

सुधावाचनम्

पपलचययाविनेतिभागतम् ॥ पि
त्यदानमन्त्रे । देवहविदाने । यथा
साहादेवहविदाने श्रीषट् षीषट्, ष
षट्, लघिस्त्रमरः । अचपितरोदेवता
इतिस्मृतिस्तेपिदेवा । स्वमात्मा
नशरीरधीषयतीतिस्वधा । स्वधा
प्रितुचामन्नमिनिश्रुति ॥ देवपि
टहविदाने । स्वयतेऽनेन । प्वद
आसादने । आप्रत्यय । पुषाद
रादिस्त्राहस्यध ॥

स्वधा । स्त्री पितृदाने ॥ स्वधाऽस्त्य
क्षाम् । अच् । टाप । पितृपत्न्या
म् ॥ स्वानृधत्ते इतिव्युत्पत्ते ।
नमः स्वधायेसाहाये । इतिप्रयो
गश्च ॥

स्वधाप्रिय । पुं । कृष्णतिले ॥

स्वधाभुक् । पुं । पितृगणे । दिव्य
पितरि । देवे ॥

स्वधाम । न० । खरुपविस्फुरणे ॥

स्वधायी । पुं । पितृषु । अधागमन
शील । सुध्यजातीणिनिस्त्राक्षी
कथे ॥

सुधावाचनम् । न० । आह्वययोग्येकाल
विशेषे । यथा । कर्ममुहूर्तात्
कुतपायान्मुहूर्तचतुष्टयम् । मु
हूर्तपञ्चकञ्चैवस्वधावाचनमिष्य
ते । कुतपादूर्ध्वमूर्हत्तचतुष्ट
यं । मुहूर्तपञ्चकञ्चकुतपात्पूर्व
म् । अर्थादिकम्, हूर्तकृतएव ॥

सुधपति .

अधावीच्यतेऽथ । नच० । अविष्क
रणेच्छुट् ॥

अधिति । पुं । स्त्री० । कुठरे । य
था । इयो कुठारः वि०
परशुषपरशुधक्षमर ॥ अंधि
यति । अधिधारणे । तिच् । छेद
जीवमासस्त्रयस्त्रविशेषे ॥

अन० । पुं । अद् । निनादे । निन
दे । धनौ । सवननम । सवनव
च्छे । सवनवसोर्वेतिपञ्चेऽप् ॥

सवनचक्र । पुं० । रतिवन्धविशेषे ।
यथा । धृत्वावाहूतयाकण्ठपाद-
तोपिधिर स्थित । गूढस्त्रकाम
येत्कामीजनचक्र प्रकीर्तितइति
रतिमञ्जरी ॥

अनितम् । वि० । ध्वनिते । न० । ग
च्छि० । मेघशब्दे । अनृत्यनीम् ।
अन० । ता । ॥

अनिताङ्गय । पुं० । तच्छुकीययाकि
। अल्पमारिषे ।

अनुष्ठित । वि० । सर्वाङ्गोपसंहारेण
सम्पादिते ॥

अनीत्सुह । पुं० । गण्डके ॥

अत्त । वि० । अजनीतरकाणि । शुभो
दके ॥

सुपन । वि० । निद्रामनुभवति । अपि
ति । जिघ्रप् । लट् । यथा
देव ॥

अपति । पुं० । आच्छे । निजभर्त्तरि ॥

स्वप्नः

अपनम । न० निद्रायाम् । जिघ्रप्-
 शये । ल्युट् ॥
 अपिण्डा । स्त्री० पिण्डखण्डयूयाम् ॥
 अप्र । पु० निद्रायाम् । शयने ।
 अपि । प्रसुप्तस्य विज्ञाने । जाग्र-
 दासनामये । जागरितसंस्कारज-
 प्रत्यय सविषय अप्रवृत्त्युक्तलक्ष-
 णे भक्ता करणस्यार्थविकाशियथा-
 । जाग्रदवस्थायां यद्दृष्टं यच्छ्रुतं तज्ज-
 नितवासनयानिद्रासमयेयं प्रपञ्ची-
 यच्चप्रतीयते सा स्वप्नावस्थेति वासु-
 देवसरस्वती ॥ तथाच । बाह्ये-
 शुकरणे घूपसंज्ञतेषु जागरितवासना-
 नुसारेण मनसस्तदर्थभासाकाराव-
 भासनं अप्रवृत्तम् ॥ यथाहु-
 । इन्द्रियाणां सुपरमेमनीनुपरत य-
 दि । सेवते विषयानेव तद्विद्यात्क-
 प्रदर्शनमिति । सचसप्तविधायथा-
 । दृष्टं श्रुतं अनुभूतं स्वप्नार्थितः
 कल्पितस्तथा । भावितो दीपक-
 श्चेति अप्रसप्तविधः स्मृतवृत्तिः ॥
 अप्रजाग्रदादिकल्पनया तत्तत्तद्वि-
 ध्यमाह । स्पष्टस्मृतिरथास्पष्टस्मृ-
 तिरस्मृतिरिच्छमी । अप्रमेदा ।
 अप्रमथ्यं जाग्रत्प्रसुप्तसंयुतम् ॥
 सन्ध्यर्ततीयं अप्रस्थानमिति श्रुतिः
 ॥ अपिच्यनेन । जिघ्रप्-शये ।
 कृष्टं सिद्धं पश्यन्निजपिभ्यो निदिति
 नन् ॥ अप्रोऽन्यथाग्रहणं सर्पं क्व

स्वप्नकाशः

रज्जुमिति भाष्यम् । यथा रज्जुं
 सर्पो गृह्णमाणाऽन्यथा गृह्यते । तथा
 तन्निदेहादियद्वचमन्यथाग्रहणम् ।
 आत्मनो देहादिवैलक्षण्यस्य श्रुति-
 युक्तिसिद्धत्वात् । अन्यथा गृह्यत-
 अप्रो निद्रातत्त्वमजानत । विपर्य-
 सीतया शीघ्रेतुरीयपदमश्रुते ॥
 स्वप्नकृत् । पु० सुनिषक्तके ॥ जीवे ।
 अप्रकृत् । चि० शयाक्षौ । निद्रा-
 योक्ते । अप्रमथीकृत् । जिघ्रप्-
 । अपिठषानं जिघ्रप् ॥
 अप्रवृत्तः । पु० जीवे । अप्रानुप-
 श्रयति । दृशिर० । कृिप् ॥
 अप्रस्थानः । पु० तैजसे । स्थूल-
 प्रपञ्चलयस्थानं प्रवृत्त्युपहितचेत-
 न्ये ॥ स्वप्नः स्थानमस्य ॥
 सवप्रान्तः । पु० स्वप्नमध्ये । स्व-
 प्रविष्टेये ॥ सुषुप्तिस्थाने । स्व-
 पनस्यान्तोऽवसानं वक्ष्यन् ॥
 स्वप्नकाशः । पु० अन्यानपेक्षप्रका-
 शः । चन्द्रसूर्यादिप्रकाशनिरपेक्षे-
 लयमेव भासमानं द्रष्टरि । दृष्ट्यानां
 कडानां बुद्ध्यादीनां दर्शनं स्वप्नका-
 शद्रष्टारं विजानन्नटते ॥ यथातन्त्र-
 क्षीधरिसूरभिः । न प्रकाशमिच्छ-
 तिर्यत्प्रकाशे कर्षधना । सवप्रका-
 शं तमात्मानमप्रकाशः कथं स्पृशे-
 दिति ॥ स्वप्नात्मनैव प्रकाशते ।
 काशदीप्तौ । पञ्चाशत् ॥

स्वभावोक्तिः

अप्रमाणकः । वि० स्वतः सिद्धे ।
 स्वभाव । पु० सहजधर्मविशिष्टे ।
 ससिद्धौ । प्रकृतौ । स्वरूपे । नि
 सर्गे । स्वभावान्तर कश्चिद्योनस
 हाऽसहासदसहाकर्मनिष्पद्यते । अ
 न्मान्तरकृतेधर्माधर्मादिशुभाशुभस
 स्कारे । ब्रूदानीन्तनजन्मरम्भवे
 प्राक्तनसंस्कारे ॥ सचसात्त्विका
 दिभेदात्त्रिविधः अनाद्यविद्याया
 म् ॥ स्वतन्त्राविभावे ॥ यथा ।
 वहिर्हैस्वनपेक्षीतुस्वभावायप्रकोत्ति
 त । निरगं सुखरूपं त्वेषां
 भवतिविधा । निरगं सुहृदा
 भ्यासजन्य संस्कारउच्यते । अ
 जन्यस्तुजत सिद्ध सवरूपभाव
 ब्रूयतइत्युज्ज्वलनीनमणि । स० वि
 भाव सत्तायथसस्वभावः अग
 न्याधीनसत्ताकः ॥

स्वभावोक्तिः । स्त्री० अर्थालङ्कारवि
 शेषः । यथा । स्वभावोक्तिस्तुडिभा
 दे अतिशयोरुपवर्णनम् । अथोक्तदे
 काश्रययो रूपवर्णं सत्यं नष्ट ।
 उदाहरणम् । पश्चादङ्गप्रोप्रसार्य
 चिकनतिविततद्वाचयित्वाङ्गसुचै
 रासज्याभुम्नकण्ठेभुखमुरसिसटां
 धूलिधूमाविधूय । वासयासाभिला
 षादनवरतचलत्प्रोथतुण्डसुरङ्गाम
 न्दशब्दायमानोबिलिखतिवचनादु
 त्थितः आखुरेकेति ॥ स्वभावा

स्वयम्प्रकाशः

क्षिरलकारीयथावहस्तुवर्णनमिति
 लक्षणांतरम् ।

स्वम् । पु० विष्णौ । इरो ॥ ब्रह्म
 णि । प्रजापतौ । परमेष्ठिनि । स्व
 ताभवति । भुवद्वितीया ॥

स्वमेक । पु० स वत्सरे ॥ यथा ।
 स्वमेकमेक वरदाहताभवतिच डि
 का । रुधिरेश्वोरण्योऽतपितावि
 धिवद्भूतिपुराणम् ॥ कमेक स व
 त्सरीयव्योमासद्वितीया ॥

स्वयं चारिका । स्त्री० स्त्रीविशिष्टे ।

स्वयङ्कृत । वि० आत्मनाकृते ॥

स्वयङ्कृतं नेतितत्पुरुषः ॥

स्वयङ्गुप्ता । स्त्री० शुकविभूत्याम् ।

स्वयङ्गुयः । पु० प्रायर्णविनाय
 इयो ॥

स्वयन्दत्तः । पु० द्वादशविधपुचान्तर्ग
 तपुचविशिष्टे ॥ यथाइमनु । मा
 तापित्विहैनीयस्यक्तोवास्यादका
 रणात् । अत्मानं स्वयंयेत्यस्मै स्व
 यन्दत्तस्तुसंस्तुतइति । आत्मानं स्व
 यं ददाति । तवाह पुत्रोभवामीति
 • स्वयन्दत्त उपनत स्वयं प्राप्त
 इतियावत् ॥

स्वयम् । अ० आत्मनेत्यर्थे । आप्०

ब्र० भा० प्र० ॥ सुष्ठुअयते । अय
 गतौ । अम् ॥

स्वयमुपस्थित । वि० स्वयमागते ॥

स्वयम्प्रकाशः । वि० स्वतः साधना

सद्यस्वर

नगरनिर्घेषतयाऽऽभ.समाने ।
 स्वयम्भू । । च. स्वयम्भूप्रकाशे ।
 य प्रभाप्रकाशाश्रय । पु. चतुर्थ
 शक्तिर्भाष्यहृदन्तर्गतैश्चतुर्थादिति
 स्वयम्भू । पु. विरिञ्चो । इति विरु
 पक्षे च ॥
 स्वयम्भूवा । स्त्री. क्षुपविशेषि । चू. स
 पचायाम् ॥
 स्वयम्भू । पु. चतुरानने । ब्रह्मणि
 । काली । परमात्मनि । परमेश्व
 रे । परमात्मा हि स्वयं भवति कोऽप्य
 याशरीरपरिग्रह करेति । नत्वेत
 रलौकिकत्वस्यार्थितदेव यदा ।
 स्वयमेव स्वतन्त्रो भवति सर्वदानपरत
 योजनकरहितत्वात् ॥ स्वयमेव भव
 ति । मुद्रित'कप ॥ अतीरुषिये
 । जिने । जिनचक्रवर्त्तविशेषि ।
 रुद्रतनये । माषपण्याम् ॥
 स्वयम्भू । स्त्री. माषपण्याम् । लि
 ङ्गिन्याम् । इ. रा. नि. गट् ॥
 स्वयस्वर पु. विवाहविशेषि । स्व
 स्वरे । यश्चक्ष्मापरोक्षकान्तस्य
 योतिकामिनीवर तच्च । सचिवि
 धः । स्वयस्वरस्तु विविधीविद्वि
 परिकीर्त्तित । राज्ञा विवाहया
 ग्यो वै नान्येषां कथित किञ्च ॥ इ
 ष्या स्वयस्वरश्चैकोदितो यश्च पणाभि
 धः । यवार. मेषभजनवैल्यस्य च
 यरासनम् । ८ तृतीय शौर्यश्रुतश्च

सुर

शुराणां परिकीर्त्तितवृत्तिः ॥ शौर्यं
 श्रुत्वा शौर्यमेव श्रुत्वा यस्मिन् ।
 यस्य शौर्यवत्त'ते. तेन सर्वान् राज्ञो
 जिह्वाकन्याहरणीतेति देवीभ ग
 तेतृतीयस्कन्धे १८ अध्यायः ॥
 स्वयस्वरा । स्त्री. स्वयं वरायाम् । जे
 ष्या कृतपतिवरायाम् ये पाया
 म् । पति वरायाम् । वर्यायाम् ॥
 स्वयं वृषीति पतिम् । वृक्षसम्बन्धौ
 । स ज्ञायां भूतवृक्षधारिणश्चितपि
 दम इति खण्ड ॥
 स्वः । अ. प्रेक्ष्य । परलीकैः ॥ स्वर्गे
 नाकैः । निदिदि । सुरलीकैः । यथा
 । यद्गदु खिनसम्भिन्न नचयसंजन
 न्तरम् । अभिलाषापनीत यत्तु तत्
 सुखं सु पद स्पदम् ॥ आकाशि ।
 नभसि । व्याप्ति । श्रीभने । सूठ
 शब्दोपतापयाः । सुर्वतेस्तूयते.
 इति सु । अन्येभ्योऽपि दृश्यता इति
 वा इति कात्. कर्मणि विष् ॥ य
 दा । सुरति. अप्रापणा. उपजा
 पवति. इति कर्तव्यत्पत्तिर्य
 दाच ॥
 सुर । पु. अच प्रेक्षाहारी ॥ उदात्ता
 मुदात्तसुरिषु । सुरति । सद्य
 द्योपतापयाः । पचायाम् । सुरा
 अच तदध्वनीत्वात्. उदात्ताद
 योपि सुरा उच्यते । उक्तश्च । उदा
 तस्य मुदात्तस्य सुरितस्य सुराख्य ॥

स्वरपत्तनम्

चतुर्थं प्रचयेनाक्तोयतीसीकान्द
स स्मृतवृत्तिः । उदात्तादिभिः स्वर
यं राजन्तवृत्तिनागोच्युक्तं च । स्वर
वृत्तिवर्णगतमधुर्यमिति भगव
त्पूज्यपादाः । शुभ्यारब्धेऽनुरण
ने । तदुक्तम् । शुभ्यनन्तरभाषी
य स्त्रिधेऽनुरणनात्मकः । स्वर
नोरञ्जयति श्रोतुश्चित्तं सस्वरउच्यते
इति ॥ शब्देध्वनी ॥ यथा । करि
वृषयौ घमेरोमृदङ्गसि हाब्दनिस्त्र
नाभूपाः । गदं भज्जं रद्वज्जस्वरा
अधनसौख्यसत्यता इति ॥ नासा
समीरणे ॥ निष्वादादिसप्तसु । ते
यथा । निष्वादर्षं भगान्धारषण्डजम
ध्यमधेयताः । पञ्चमधेयमीसप्त
तन्मोक्षणेऽत्यता स्वरः । अ
भाह्नारदः । षष्ठं जं रीतिमधूर
स्तुगावीनर्हन्ति चर्षभम् । अजा
विकौचगात्वारक्रौञ्चीनदतिमध्य
ममः । पुष्पसाधारणं कालिकीकि
लीरीतिपञ्चमम् । अश्वसुधेयतरी
तिनिष्वादरीति कुञ्जरइति ॥ सप्त
रीत्यश्रुतिस्थाने स्वननृदयराजन
इत्यन्यथा ।

स्वरतः । अ० स्वरैवेत्यर्थः । आद्या
दित्वात्तसि ॥ यथा । दुष्टं श
ब्दः स्वरसौवर्ण्यं तेवेति ॥

स्वरपत्तनम् । न० सामवेदे । इ०
वि० शेषः ॥

स्वराट्

स्वरभङ्गः । पुं० गलरीगविशिषि ॥
स्वरभङ्गी । पुं० पक्षिविशिषि ॥
स्वरभेदः । पुं० स्वरभङ्गदेगे ॥
स्वरमण्डलिका । स्त्री० बीणाविशिषि ॥
स्वरसांसिका । स्त्री० वज्याम ॥
स्वरसः । पुं० वज्रनिष्पीडितरसः ॥
यथा । अहतात्तत्त्वणाकृष्टाद्रव्या
तृष्णात्तत्त्वसमुत्पद्यते । वज्रनिष्पीडि
तावज्जस्वरसीरसउच्यते ॥ अहतः
कीटान्निशीतादिभिरनुपहतः ॥
शिलापिण्डकल्के ॥ यथा । स्वेर
स स्वरसः प्रीतः कल्कोद्वपदि
पिषितइति ॥ कषायविशिषि ॥ य
था । सद्यः क्षुत्सादोद्वद्रव्याश्चय
न्मादिपीडनात् । यीरसस्त्वभिनि
र्वातिस्वरसः सप्रकीर्तितइति ॥
अमिषः । पिष्टः कल्कोविनीयस्वर
सः पीडितरीरसः । कषायः क
षायेनिर्यूहेनिर्यासिर्विष्टकस्येति
रत्नमाला ॥

स्वराः । स्त्री० ब्रह्मयोग्ये प्रपत्न्याम् ।
गायत्रीसप्तन्याम् ॥

स्वरांशः । पुं० सङ्गीते स्वरस्याङ्गे पा
देवाः ॥

स्वराट् । पुं० स्वतीभास्माने सवित
रि ॥ इन्द्रियानपेक्षतः सिद्धज्ञा
ने परमेश्वरः ॥ स्वेनैव राजते । रा
जदीप्ती ॥ सत्सूक्ष्मेष्ट्यादिनाजि
म् ॥

स्वर्गसरित्

। अथ यथेकतोऽमृतत्वसम्भवः ।
यन्नदुःखिनसम्भन्न न यत्समन
न्तरम् । अभिलाषापनीतसुखल
गंपदाश्चदम् ॥ ऋण्यतेऽस्मिन्निति
वा । ऋण्यगतिस्थानादौ ॥ इति
स्वेतिषञ् ॥ मनः प्रोतिकारः स्वर्ग
नरकस्तद्विपर्ययः । नरकस्वर्गसञ्ज्ञे
वैपापपुण्यो द्विजोत्तमा ॥ पारिभा
षिकस्वर्गीयथा । मनोऽनुकूल प्र
मदारूपवत्त्व जलकृताः । बाह्य
प्रासादपृष्ठेषु स्वर्गः । स्वाच्छुभकर्म
चक्रतिगावह १०८ अध्यायः ॥

स्वर्गगामी । वि० स्वर्गगमनकतरि
॥ यथा । सर्वहितानिहताये सर्वदु
खहराश्चये । सर्वस्याश्रयभूतायेति
नरा स्वर्गगामिनः ॥

स्वर्गं ह्य । स्त्री० मन्दाकिन्याम् ।
स्वर्गहारम् । न० तीर्थविशेषः ।
स्वर्गपतिः । पु० इन्द्रे । पुरन्दरे
स्वर्गपरः । पु० स्वर्गप्रधानः ॥
स्वर्गएव सर्वश्रेष्ठः पितृत्वेन परत
त्कृष्टो यस्य सः ॥

स्वर्गलोकाः । पु० वैकुण्ठे ॥ स्वर्ग
यते इति स्वर्गः । स्वर्गश्चासौ लो
काश्च ॥ यजमानः । स्वर्गलोकाय
ह्यसः ॥

स्वर्गलोकोत्तमः । पु० इन्द्रे ॥ शरीरे ।
स्वर्गवधूः । स्त्री० सर्वश्रेष्ठायाम् ।
स्वर्गसरित् । स्त्री० मन्दाकिन्याम्

स्वर्गम्

स्वर्गसरित्हरा ।) स्त्री० भागौरध्याम् ।
स्वर्गापगा ।)
स्वर्गाय । पु० हरौ ॥ स्वर्गीयत इति
स्वर्गीयः ॥

स्वर्गगिरिः । पु० सुमेरौ ॥
स्वर्गः । पु० देवे । सुरे ॥ वि० स्वर्ग
गामिनि ॥ तल्लक्षणम् । दयाभूति
सुसम्बाद परलोकप्रतिक्रिया ।
सत्यपरिहताचाक्लिर्बेदप्रामाण्यद
र्शनम् ॥ गुरुदेवविपूजाचक्रेवत्
साधुसङ्गम् । सत्क्रियाभ्यसनमै
वीस्वर्गवालिक्षणं विदुरिति ॥

स्वर्गवधूः । स्त्री० अपसरस्युः ।
स्वर्गगिरिः । पु० मेरौ । सुरालये ।
स्वर्गलोकाः । पु० अमरे । सुरे ॥
स्वर्ग्यः । वि० स्वर्गलोकास्तथा
प्रतिपाद्यमानभूते ॥ स्वर्गस्थनिमि
त्ते । स्वर्गविहिते ॥ स्वर्गस्थ
निमित्तसंयोगवत्प्राप्तिः । गो-
द्वयविऽसङ्गस्यापरिमाणाश्वादे
यंत ॥

स्वर्गम् । न० लोहवरे । भृङ्गारे । अ
थपर्यायायथा । स्वर्गं सुवर्गं कन
कादिरण्यमहाटकम् । तपनीय
शतकुम्भगाङ्गीय भस्मं कर्तुरम्
। चामीकरजातरूपमहारजतका
श्चने । कृत्तकात्तं स वरजाम्बूनद
मष्टापदोऽस्मिन्निति ॥ अथपरी
क्षादियथा । दाहोऽतिरक्तमयश्चैव

सुवरणम्

तद्विद्यायाः शरीरान्तिविभा
तिनिकाषाद्वि । स्निग्धसुगौरवमु
पेतितवत्तुलायाम् जानीतदेवका
नकांस्तदुरक्तपीतम् ॥ तत्रैकरस
वेधज तदपरजः तत्सुखं भूमिर्ज
• किञ्चान्यद्विदुःखी हसद्वरभवम् वि
तिविधाकाशुनम् । तत्राद्य किञ्च
धीतरक्तमपर रक्तततो न्याय्यगौरा
भन'दतिक्रमेण गदित स्यात् पूषं
पथीतमम् ॥ अस्तीत्यतिप-
रोक्षे तु द्रष्टव्ये हेमनिष्कृटे । गुणा
नूभाप्रकाशिता नृपठामिसारणा
दिकम् । यथा । सुवर्णं शी
तलवप्य बल्प गुरुरसायनम् । स
वा दुर्लभं शतं वरपक्षिचस्रं वा दुर्लभं
लम् । पवित्रं च हृष्य लेख्यमेधाश्रु
तिमतिप्रदम् । इत्यमायुष्कारका
न्तिवाग्निशुद्धिं स्थिरत्वकृत् । । न
षद्वयचयिः श्मद्विदोः सत्वरश्चि य
जितः । वज्रसवीर्यै रतेनराणां शि
गन्नजपेः यतौ हकायि । असौख्य
कार्ये वसदासुवर्णं मशुद्धमेतन्मर
णशुक्लकुर्यात् ॥ असम्यङ्मारि
तः सुवर्णं वलवीर्यं क्षुणाशयेत् । क
रोति निरीमान् स्तुत्यस्तुत्यास्तुत्यास्तु
तः । । सारण्येऽयं सुवर्णमाह ।
इति रक्तं सितकंदे निष्कृष्टं सप्रभ
म् ॥ तत्राद्य सुवर्णं शीतलं च किञ्च
शुक्लमेव सत् । उच्यते । तच्छु

सुवरणम्

तकठिनरुचि विवर्णं समलं दलम् ।
द्विद्वेऽसितं तत्रैकरसं तुल्यं
स्थजित् ॥ अथ शीघ्रनमः । पतली
कृष्णपत्राणि द्विजोः प्रीयतापयेत् ।
निषिञ्चेत् तत्तत्तत्तानि ते लीतक्रिचका
श्रुके । गीमूचे च कुलत्वा नां कषा
येतु विधाविधा । एव हि च परिषा
सुधातूनां शीघ्रनमवेत् ॥ अथ मार
णम् । सुवर्णं शीघ्रगुणसूतमस्तेन
सहमदयेत् । तद्गोलकसमगंधं नि
दध्यादधरोत्तरम् ॥ सुवर्णं शीघ्रति
तनूकृतपत्रम् । गन्धः • गन्धकच
र्णम् ॥ गोलकसूततो रुचि वासराव
द्वटसम्पुटे । शि श्मद्वर्णोपलोदं
स्यात् पूटान्धेव च तु हंशः । निरुत्वं
जयते भस्मगन्धो देव पुनः पुनः ।
रुचि वा • सप्तशतकुट्टितचिकण
सिकया । वनेपलः • गीमूठा • इ
ति लीके । निरुत्वं यत्पुनर्न जीव
ति । अथ वान्धप्रकारेण द्विजो मारण
मुच्यते । कश्चने गलिते नागशिख
यां शिननि क्षिपेत् । चूर्णयित्वा
तथ स्नानचुष्टा कृत्वा तु गोलकम् ।
गोलकसमगन्धं दत्वा चैवाधरोत्त
रम् । शरावसम्पुटे धृत्वा पुटे चि
शद्वर्णोपलो । एव सप्तपुटे हेम
निरुत्वं भस्मजायते अथापि पूषं
भस्म प्रदातव्यं पुनः पुनः ॥
कश्चनारसैर्घृष्टं वा समसूतक

स्वर्णकार .

गन्धया । कज्जलीहेमवचाणिलेपये
 त्समयातया ॥ काञ्चनारस्त्वच का
 ल्कौमूपायुग्मप्रकल्पयेत् । धृत्वा
 तत्सम्पुटेगोलमृन्मूषासम्पुटेवत
 त् । निधायसन्निरोधचक्रत्वास
 शीघ्रगोलकम् । वज्रि खरतर कुर्या
 देवदद्यात्पुटत्रयम् ॥ निरुत्य जा
 यतेभस्मसर्वकर्मसुयोजयेत् । का
 ञ्चनरप्रकारेणलाङ्गलीङ्गिकाञ्चन
 म् ॥ लाङ्गलोकलिहारी ॥ ज्वाला
 भुखीतथाङ्गन्यात तथाङ्गनिमन
 शिका । शिलासिन्दूरयोश्च
 समयोरकादुग्धके ॥ सप्तधाभा
 वनादद्याच्छोषयेच्चपुन पुन
 । ततस्तुगलितेहिंजकल्कोय दीय
 त्सम ॥ पुनर्हमेदतितरायथा
 कल्कोबिलीयते । एव वेलात्रय
 दद्यात् कल्का हेमसृनिर्भवेत् । सु
 छुच्छयेति । कट्यायतौ । पचाद्य
 च् ॥ यडा । अणनम् । वज्र ।
 शिभनीऽणीय ॥ धतूरे ॥ गन्धया
 की । गौरसुशर्णाकी ॥ भागकी
 शरे ॥

स्वर्णकर्म । पु० कणशुगुली ॥
 स्वर्णकाय । पु० गरुडे ॥ वि० सु
 वर्णमयशरीरे ॥
 स्वर्णकार । पु० अयव्यवर्णसङ्कर
 जातिविशेष । नाडिभमे । कला
 दि । तदुत्पत्तिस्तु । विश्वकर्मावशू

स्वर्णचौरी

द्रायांवीर्याधान चकारस । ततो
 बभूवु पुत्राश्चनवेतिश्लेषकारि
 य । मालाकार कर्मकार श
 उखकार कुबिन्दक । कुम्भकार
 कसकार षडैतिश्लिपिनांबरा ॥
 सूत्रधारस्त्रिकर स्वर्णकारस्तथैवच ।
 पतितःस्त्रेवक्षयापादयाव्यावर्णसङ्क
 रा । स्वर्णकार स्वर्णचौरीव्राह्मणा
 नाडिजीतम । बभूवसद्य पति
 तीव्रक्षयापेनकर्मणेतिव्रह्मवेवर्त
 व्रह्मखण्डे १० अध्याय ॥ स्वर्ण
 करोति । उक्तञ्च ० । कर्मण्यण् ।
 स्वर्णकृत । पु० स्वर्णकारे ॥
 स्वर्णकितकी । स्त्री० हेमकितक्याम् ।
 कानकप्रसवायाम् । हेम्याम् ॥
 अस्त्रालक्ष्यशुभायथा । सुवर्णकित
 कीत्यन्यालघुपुण्यासुगन्धिनी । कि
 तकीकुसुम वर्ण्यकेशदीर्गव्यनाय
 नम् । हेमाभ मदनेन्मादवाङ्मुख्य
 सौख्यकारिच ॥ तस्मात्तनोतिवि
 शिर कटु पित्तकफापहः ।
 रसायनकरोषण्योदिहदाब्जकरः
 पर ॥

स्वर्णचौरी । स्त्री० श्रीमन्धविशेष ।
 पटुपण्याम् । हेमवच्याम् । हि
 मावच्याम् । त्रिकप्रतिलीकीकृति
 भावप्रकाश । अस्त्रा पर्यायासु
 शास्त्रयथा । स्वर्णचौरीस्वर्णदुग्धा
 कर्णाङ्गावृत्तिपोतया । सुवर्णहेम

स्वर्णदी

दुग्धीश्चैमचीरोचकाश्चनी ॥ स्व
 र्णचीरोहिमातिक्ताकृमिपित्तका
 यहा । मूत्रकृच्छ्राश्चरीशोफदाह
 ज्वरहरापरेति ॥ अर्णमिवपीत
 स्वात्चोरोरमस्या । गौरादि । ॥
 अर्णगैरिकम् । न० सुवर्णगैरिके ।
 सानागिह् । इ० भा० प्र० ॥
 स्वर्णधीरा । स्त्री० कामरूपदेशप्रसि
 द्धनयाम् । यथा । यानिर्गतापू
 र्वभागात्तस्माद्गिरिवराग्रदो । अ
 र्णयोवेतिविख्यातासागङ्गासङ्घा
 फले । तस्मात्नाटकधेयात् ।
 अर्णचूडः । पु० चापि । त्रिको
 दिनी ।
 अर्णजम् । न० चपुषि । मृद्वे ।
 रद्वे ।
 अर्णजातिः । स्त्री० पीतमात्र
 त्वाम् ।
 अर्णजीवन्ती । स्त्री० जीवन्तीभेदे ।
 ईमाङ्गायाम् । ईमजीवन्त्वाम् ।
 हिमोज्जवायाम् ।
 अर्णतुला । स्त्री० नाराय्याम् ।
 अर्णधातुः । पु० अर्णगैरिके ।
 अर्णदी । स्त्री० मन्दाकिन्याम् । अः
 खगैरुनदी । पूर्वपदादसङ्गावा
 मगङ्गतिस्त्वम् । कामरूपप्रसिद्धा
 योसितगङ्गायाम् । यथा । नद्या
 अर्णश्रिया पूर्वमदीक्षामाङ्गायात
 या । कामाङ्गाया पूर्वभागेनदी

स्वर्णपुष्पः

सीमासनाङ्गाया । सीमासनाया
 पूर्वभागेनदीनाम्नावधिदका । तत
 पूर्वकामरूपपीठान्तेजगताप्रसू
 । अगन्मायामहामायादेवोद्विक्तर-
 वासिनी । एतायां कथितानद्य
 सकलाद्विषयस्य । तामुक्ता
 स्वाचपीत्याप जगन्लोकात्मबाप्र-
 वात् । तान्तेद्विक्तरवासिन्या । स
 दावर्जितस्वर्णदी । सितगङ्गाङ्गाया
 सीक्किताङ्गाङ्गाफलप्रदा । साभू
 मिपीठस्य स्थातुदेवोद्विक्तरवासिनी
 । अन्तर्गतं ज्ञावयन्तोयातिप्र
 त्ययतांसुरै । सितगङ्गाजसिका
 स्वास्तृष्टावभ्रुवरिभिधम् । दृष्ट्वा
 कथितकांताङ्गापुनर्योगीनकायत
 कृतिकालिकापुराणे ८२५ध्यावः
 ॥ वृद्धिकाव्याम् ।
 अर्णदीधितिः । पु० अर्णो ।
 स्वर्णदुग्धा । स्त्री० स्वर्णचीर्वा
 म् ।
 स्वर्णदुग्धः । पु० आरम्भे ।
 स्वर्णपत्रः । पु० गरुडे ।
 स्वर्णपद्मा । स्त्री० मन्दाकिन्याम् । अ
 स्वर्णपाचकः । पु० टङ्गणे ।
 शिङ्गाविधिः ॥
 स्वर्णपारिवतम् । न० महापारिवती ।
 स्वर्णपुङ्गवः । पु० शरविशेषः ।
 स्वर्णपुष्पः । पु० आरम्भे । अ
 म्यके ॥

लघुमाधिकम्

स वषपुष्पा । स्त्री० कलिकायाम्
॥ सातलायाम् ।
स वषपुष्पी । स्त्री० राजवृक्षे ॥
पीतिकायाम् ॥ स वषपुष्पाम् ॥
सातलायाम् । कलिकायाम् ॥
स्वर्णपुष्पाम् ॥ स्वर्णकितक्याम् ॥
स्वर्णप्रस्थ । पुं० जम्बुद्वीपपर्वोपभेदे ।
स्वर्णफला । स्त्री० पीतरक्षायाम् ।
त्रि० पतफलाक्षी ॥

लघुवर्षिक । पुं० वर्षसङ्हरजा
तिभेदे । सुवर्णवर्षिणि ॥ यथा
। लघुकार लघुवर्षिककायस्थ
अत्रकीश्वर । नरेषुमध्येतिधुर्त्ता
कृपाशीनामहीतक्षी ॥ इदं वक्ष्यते
धाराभ तीव्राक्षनास्तिसादरम् । य
तेषुसम्पन्न कापिकायस्थीनेतरौ
चतावितिव्रजवैवर्तपुराणम् ॥

लघुभूषण । पुं० चारुवर्षि ।
त्रि० हेमाभरणविशिष्टे ॥
लघुभृङ्गार । पुं० लघुभङ्गराक्षी ॥
हेमकलसी ॥

लघुमहा । स्त्री० नदीविशेषि ॥
लघुमाधिकम् । न० उपधातुविशेषि ॥
तन्नामानिगुणाश्चयथा । लघुमा
धिकमाख्यात तापीज मधुमाधिक
म् । तीक्ष्णमाधिकमातुषमधुधा
तुषमधुत ॥ किञ्चित्सुवर्णसा
हिष्यात्सुवर्णमाधिकमोरितम् ।
उपधातुसुवर्णस्यकिञ्चित्सुवर्णगुणा

स वषवर्षा

न्यितम् ॥ तथाप्यस्याश्चपामविदी
यनेल्लघुमाधिकम् । किन्तुतस्या
नुकल्पस्यातकिञ्चिदूनागुणास्तत
॥ नक्षत्रल्लघुगुणावर्तन्तेल्लघु
माधिकी । द्रव्यान्तरस्यससर्गात्
स लघुपिगुणायत ॥ सुवर्णमा
धिकल्लादुतता वष्य रसायनम् । च
क्षुष्य वस्त्रिकककण्टपाण्डुमेवविधि
दरम् ॥ अथ । शिथ विष कण्डू
चिदेवमपिमाययेत् । अशुभस्या
देवमाह । मन्दानलस्व वक्ष्यते
निसुर्वाविष्टक्षितानेवगदान्सकुष्ठा
म् । तथैवमाणावपुर्विषाक्षक
रोतितापीजमशुमेतत् ॥ शिथ
मस्तु । माधिकस्यचयीभागाभागे
कसेव्यवस्थ ॥ मातुलुङ्गद्रवैर्वा
यजस्वीरस्यद्रवै पथित् ॥ चाजयेन्नो
वृजिपात्रेयावत्पात्र सुखोदितम् ।
भवेत् ॥ ततश्चतुष्टुधिल्लघुमाधि
कसृष्टात ॥ अथाग्नमारणम् ।
कुण्डल्यस्यकपायेचपृष्ठारौखिनीपुटे
त् । तौखिनीवाङ्गमूलेकाञ्च ॥ तैल्लघु
माधिकमितिभाषप्रका० ॥

लघुवर्षा । स्त्री० पीतयुधिकाया
म् । पीतिकायाम् । हेमपुष्पका
यां ॥

सुवर्णवेता । पुं० वक्षी ॥
सुवर्णलता । स्त्री० ज्योतिष्मत्याम् ॥
सुवर्णवर्षा । स्त्री० हरिद्रायां ॥

खर्जीक

खि. सुवर्णसदृशवर्णयुक्ते ॥
 सवर्णकस्तन पुं. श्योनाके ॥
 सवर्णवस्त्रो । स्त्री. लताविशेष ।
 रक्तफलीयाम । काकवस्त्राम् ॥
 सवर्णवस्त्रोश्चर पोडाचिदोषान्
 हन्तिदुग्धदा ॥
 स्वर्णविन्दु । पुं. विष्णौ । हरौ ॥
 दिन्दुव्याऽवयवा सवर्णसदृशाय
 स्यस ॥ शिभनमणमन्तरविन्दुश्च
 यस्मिन्मन्त्रे तदात्मकीया ॥
 स्वर्णश्रीफालिका ।) स्त्री. राजकुले ॥
 स्वर्णश्रीफाली ।)
 स्वर्णाङ्ग । पुं. लतमात्रे । अरग
 वधि ॥
 स्वर्णार । न. गन्धके ॥
 स्वर्णाक्षय । पुं. नागकिशरे ॥
 स्वर्णाङ्गा । स्त्री. स्वर्णश्रीयान् ॥
 स्वर्णुली । स्त्री. क्षुपान्तरे । हेमपु
 प्याम् ।
 स्वर्णनिश । पुं. गेनेदमणी । पिङ्ग
 सत टके ॥
 स्वर्णानु । पुं. राहौ । खरचाका
 शिभिपरीतलक्षणाभाति । भा. ।
 दभाभ्यानु । क्षुभादि ॥
 स्वर्णानुसूदन । पुं. सूर्ये ॥
 सूर्याति । वि. मृते ॥
 सुर्जीक । पुं. सुर्गे । तदूनकोटि
 सुर्जीक सुर्गवर्षसमाशय ॥
 पञ्चाशीतिलक्षोऽष्टाय सुर्गवर्षाणां

खल्पफला

सुर्वासिसुख्यानामास्पदसुर्जीकक-
 ल्यथ ॥
 सुवर्धू । स्त्री. सुवैश्याया ॥
 सुर्वापी । स्त्री. गङ्गायाम् ॥
 सुवैश्या । स्त्री. उर्वशीप्रधानास्वप्सर
 स्सु । तायथा । वृताचीमेनकार
 क्माउर्वशीचतिलोत्तमा । सुकेयी
 मञ्जुवीषाद्या कथ्यन्तेऽप्सरसीषु
 धैरिति ॥ ख. स्वर्गस्यैश्या ॥
 स्वर्वेयी । पुं. २ पश्चिमोत्तथी
 । नासत्ययो । ख. स्वर्गस्यै
 यो एतयो सर्वेपर्यायानिष्य
 द्विवचनान्ता । एकस्वविषयाया
 नेकवचनाताश्च । तथोक्तमान्गडे
 यपुराणे । नासत्यस्यैवदस्यैश्वरी
 द्वीनामतीश्विनाविति ॥
 खलीन । पुं. दानवविशिषे ॥
 खलोला । स्त्री. खाचारे ॥
 खल्प । वि. अत्यल्पे ॥
 खल्पकिशरी । पुं. कौविदारि ॥
 खल्पकिशी । पुं. भूतकिशे ॥
 खल्पतपा । पुं. तीर्थक्षानादिमा
 चेतपोवुधौ ॥
 खल्पपत्र ।) पुं. गौरशाके । म
 खल्पपत्रक ।)
 धूनि । निरिच्छि ॥
 खल्पप्रसिका । स्त्री. मेदायाम् ॥
 खल्पफला । स्त्री. हवुषाप्रमेदे । क
 क्षूचन्याम् । ग्रीहशर्भौ ॥

स्वस्ति

स्वस्ति । वि० धनिनि । स्वस्तिस्ति
मनुष्य ॥

स्वस्ति । वि० अपराधीने । तन्त्रे
। स्वस्तिनवश आयत्त ।

स्वस्तिनी । स्त्री० सुशस्तिन्याम् ।
चिरात्स्वाम्यम् । स्वस्तिपिपादिषुषस्तु
श्रीलमस्या । सुप्यजाताविति
विनि ॥

स्वस्ति । पु० आत्मनि । न० निज
कारणे । स्वस्तिधौषे ॥

स्वस्ति । स्त्री० स्वस्तिरूपसम्यग्
ज्ञाने ॥

स्वस्ति । स्त्री० भगिन्याम् । सुष्ठुच
स्वस्ति । अस्यतिवा । असुच्छेपणे ।
सावसीरुत्तम् ॥

स्वस्ति । न० स्वस्तिरूपभूतिपरमा
नन्दे ॥

स्वस्ति । वि० स्वर्गभावे ॥

स्वस्ति । अ० मङ्गलसमोहितसाधने ।
समोहितज्ञापके । पुण्ये ॥ आश
सायाम् ॥ आशीर्वादि ॥ दानस्वी
कारमन्त्रे । यथा । स्वस्तिदेवीवा
युपत्तीप्रतिविष्टेषुपूजिता । आ
दानसुप्रदानसुनिष्कलसुयथाविनि
तिदेवीभागवतम् ॥ अस्यति । अ
स्यतिवा । अस्यदौष्टी । असुच्छेपणे
वा । सुपूर्वकात् । स्तिव् । बाहु
लकात्तिर्वा ॥ यद्वा । अस्ति । अ
समुच्चि । सावसीरुत्तिति । बहुल

स्वस्तिवाचनम्

वचनाम्भूभाष ॥

स्वस्ति । पु० मङ्गलद्रव्ये । तण्डु
लचूर्णनिर्मितविकीर्णाकारादि
वासद्रव्ये ॥ चतुष्के ॥ प्रिष्टकप्र
कारे ॥ रततालिके । जिनामाच
तुर्विभूतिचिह्नान्तर्गतचिह्नविशिष्टे
। रसीनके ॥ राजादीश्वरसङ्गवि
शिष्टे ॥ चतुष्पथे ॥ सर्पाणाकणा
स्थेनीलरेखाविशिष्टे ॥ पु० न० रा
जादीश्वराणासङ्गविशिष्टे । तल्लव
णयथा । प्रागुत्तरद्वारहित स्वस्ति
काव्योधनप्रदइति ॥ अपिच । स्व
स्तिक् प्राङ्मुखयत्स्यादलिन्दानु
गत भवेत् । तत्पार्श्वानुगतोच्चा
न्यीतत पर्यन्तगतोऽपर ॥ इति
। सितावरणके ॥ अभिप्रेतार्थ
स्याविनाशि । अष्टाङ्गयोगस्यतृतीया
ङ्गविशिष्टे ॥ तद्यथा । जानूर्ध्वरिन्ता
रेसम्यक्कृत्वापादतलेउभे । ऋजु
कथीविशिष्टमन्त्रोस्वस्तिक् तत प्रच
क्षतेइति ॥ स्वस्तिक् सकाशति । के
शब्दे । आतीऽनुपेतिक् । मूलवि
भुजादिर्वा ॥

स्वस्तिमुख । पु० ब्राह्मणे ॥ लेखि
। पत्रे ॥ वि० बन्दिनि ॥ स्वस्तिमु
खेयस्व ॥

स्वस्तिवाचनम् । न० विहितमङ्गलक
र्मारम्भे मन्त्रविशिष्टाणां पाठे । मन्त्रो
च्चारणपूर्वकतण्डुलविकिरणे ।

संवागता

यथाहव्यास । सम्प्रपूज्यगम्भुषा
 यैर्ब्राह्मणान्स्वस्तिनाचयेत् । धर्मे
 कर्मणिमाङ्गल्ये सङ्ग्यामाहुस्तदर्श
 नइति । स्वस्त्यर्थंस्ववाचनम् ॥
 स्वस्त्ययनम् । न० अभिप्रेतार्थंस्वाप्रा
 पत्के ॥ स्वस्तिप्रकाशनेमन्त्रविशेषे ।
 स्वस्तिपदवाच्यस्ययनम् ॥ स्वस्ति
 ज्ञेयम् । ईदृशतीप्राप्यतेऽनेन । इण०
 । ल्युट् ॥
 स्वस्ति । नि० सुख्ये । प्रकृतस्थे ॥
 यथा । समदोष समान्मन्त्रसम
 धातुमलक्रियः । प्रसन्नात्मोऽभ्यु
 यमना स्वस्तिब्रह्मभिर्नोपेते । क्रि
 याऽनकर्म । तेनसमक्रियः । अ
 रौरानुरूपकर्मा ॥ आत्मनिश्चिते
 । उपसङ्गतदेहमनेव्यापारे । सुसु
 रूपस्थे । धरदे ॥
 सुस्त्रीयः । पु० भगिनीपुत्रे । भागि
 नीये ॥ सुसुरपत्न्यम् । सुसुष्ठु ॥
 सुस्त्रीया । स्त्री० भागनेय्याम् ॥
 सूत्रा । स्त्री० आत्मीयाद्याम् ॥
 सूत्राचारम् । न० सूत्राचारे । सङ्गीद्व०
 सूत्राया० इ० अभाषाप्र० ॥
 सुवागतम् । न० सुगलप्रप्ते । शुभाग
 मने ॥ सुखेनागतम् ॥ सुनाग
 तवा । नि० सुधमागते ॥
 स्वागता । स्त्री० विष्टुप ११ प्रमेदे
 तद्वत्त्वन्तु । स्वागतेतिरजमाहुर्कयु
 गमिति । अपिच । वारिणीकन

संवाति

ककुण्डल्युक्तापुष्पयुक्तरयुगावलय
 श्री । वार्यताहिपतिवक्त्रसह
 र्त्वे स्वागताहरतिक्कलनचेत ॥ य
 था । पङ्कजतदपिपथसिमन चन्द्र
 मा । सचचनान्तरितोभूत् । तन्मु
 खेन्दुतुल्यपिबिभेदहन्तैवसह
 तीव्रतदेधा ॥ अयमागतायाम् ॥
 स्वागतिक । नि० स्वागतवादिनि ॥
 स्वागतमित्याह । ठक् । स्वागता
 दानाश्चेत्येवागमाभावः ॥
 स्वाङ्ग । पु० दिव्यौ ॥ स्वात्मैवाङ्ग
 गसङ्कार्यंस्वाङ्गगत्सुख्यादाविति
 स्वाङ्गग ॥
 स्वाङ्गि । पु० स्वाङ्गात्मजि ॥ सव
 द्वापत्त्यम् । अतद्वज्ज । स्वाय
 तादित्वाङ्गैवागमः ॥
 स्वाङ्गिनि । पु० माहङ्गिके ॥
 स्वाङ्गान्त्यम् । न० स्वाङ्गान्दताया
 म् ।
 स्वातन्त्र्यम् । न० अपराधीनताया
 म् ॥ परस्परानुमतिनैरपेक्ष्ये ॥
 यथा । प्रभुः स्वातन्त्र्यमापन्नोयदा
 स्वतन्त्रकरोति तत् । पाणिनेर्नदीग
 ङ्गावमुनाचस्थलीनदी ॥ इति ॥
 स्वातन्त्र्यभावः ॥ प्यञ् ॥ नि०
 स्वाधीनताविशिष्टे ॥
 स्वाति । स्त्री० सूर्यपत्न्यन्तरे ॥
 स्वङ्गे ॥ पु० स्त्री० पञ्चदशेनच
 चे ॥ तत्राजान्ताफल्यथा । अ

स्वादिमा

न्दुर्पं रूपप्रभयासमेत काव्याजन
 प्रीतिरतिप्रसन्न । स्वाति प्रसू
 तीयदिमानवस्यमहामति प्राप्त
 विभूतिधाम ॥ चि० आकाशा
 ते ॥ अविष्ठाफला नोच्यथोलुक ॥
 स्वाती । स्त्री० पञ्चदशर्षे ॥
 स्वातीपथ । पु० छायापथे । स्वाती
 वीथ्याम् ॥
 स्वातीवीथी । स्त्री० सूर्यादीनामध्य
 मार्गमध्यमवीथ्याम् ॥ यथा । सू
 र्यादीनां त्रयोमार्गादक्षिणोत्तरमध्य
 मार्गस्य पञ्चम्य ॥ तथा च अपि फ
 ला न्योमवाधै वषिर्भिर्मता ॥ हस्त
 विचातयास्वातिर्मध्यवीथ्यामिव
 सुतासक्त ज्येष्ठाभिधाख नुराधाव
 धिराजगमीमता । एताश्च वीथ्यः
 क्षिप्रौ मध्यमो मार्ग उच्यत इति वा
 युपुत्राणात् ॥
 स्वात्मा । पु० सप्तमीयात्मनि ॥
 स्वात्म मृतरसाज्जाद । पु० त्वत्स्वैना
 मृतरस अमृतद्रवस्तस्यास्वाद्भावे
 खाद । पु० । रसग्रहणे जादनम् ।
 खाद० । घञ् ॥
 खादनम् । न० अयमे ॥ खादनमयन
 भक्षणमाहारो भोजन खदनमिति च
 लायुष । प्रीतिकरणे ॥
 खादित । चि० आखादिते ॥
 खादिमा । पु० खादुतायाम् । खादो
 भावः । इमनिच् ॥

खादुफला

खादु । पु० मधुररसे । यथा । म
 धुरस्तुरसज्ये णीगल्यस्य । दुर्मधू
 लक इति हिमवन्द ॥ गण्डोले ।
 गुडे । औषकौषधी ॥ सुगन्धद्र
 व्यभेदे । अगुरुसारे ॥ स्त्री० द्राक्षा
 याम ॥ चि० मिष्टे । रसनाकषि
 णि ॥ मधुरे । मनोहरे । सुन्दरे
 ॥ अदते । ध्वदपाजादने । कषापे
 ख्युच् ॥
 खादुकण्टक पु० विकटकृती । गीजु
 रकी ॥ कण्टकोऽप्यास्ति । अथ
 पादव । स्वादुखासौ कण्टकश्च ।
 स खादु कण्टकोऽप्यवा ॥
 स खादुकन्दः । स्त्री० विदारीम् ॥
 स्वादुका । स्त्री० नागदन्त्याम् ॥
 स खादुखण्ड । पु० गुडे ॥ मधुरभा
 वे ।
 स्वादुगन्धा । स्त्री० विदारीम् ॥
 स्वादुहारम् । च० स्वादुक्लृप्तेत्यर्थे
 ॥ स्वादुमिश्रमुक्त् ॥
 स्वापणी । स्त्री० दुग्धकायाम् ॥
 स्वादुपाका । स्त्री० काकमाच्याम् ॥
 स खादु पाकोऽस्या ॥
 स्वादुपिण्डा । स्त्री० पिण्डखर्जूर्या
 म् ॥
 स्वादुपुष्प । पु० कटभ्याम् ।
 स्वादुफलम् । न० बदरीफलम् ॥
 स्वादुफला । स्त्री० द्राक्षायाम् ।
 वीली ॥

स बाधोन .

खादुमज्जा । पु० श्रौलपीली । यच्चो
टे ॥

। दुमस्त ॥ । स्त्री० खर्जूया ॥

खादुमासी । स्त्री० काकीर्याम ॥

ख दमूलम । न० गज्जर ॥

। ख स । स्त्री० काकीर्याम् । आ

ख फफले ॥ रुदिरायाम । श

तावयाम ॥

स बादुलता । स्त्री० विदार्याम् ।

स बादुद । पु० स बादुवारिधौ ॥

स बादु उदक यस्तस । उत्तर

पदभ्रचेष्टुदकस्रोददेश ॥

स बादुल । पु० दाडमे । म

मधुरान्ते ॥

स बाही । स्त्री० द्रव्यायाम् । स बा

ह्यते । ध्वदयास बादने कृवापा

जिर्मदाष्ट्यम् । वेतोऽगुगबचना

दितिडीष ॥ खर्जूय्यम् ॥

बाधिष्ठानम् । न० पट्टकान्तगंत

द्वितीययक्ते ॥ खगन्धेनपर लिङ्गं

स बाधिष्ठान ततोविदु । परलि

डयस्याधिष्ठानयतस्तस्यात्स बाधि

ष्ठानमुच्यत इत्यर्थः ॥

स बाधोन । भि० स वतन्ते । अ

पराधीने । स बाधो ॥ यथा ।

बासीः कलमास्तर किञ्चलयान्यो

कस्तरुणांतल मूलानि चतयेक्षु धा

गिरिनदीतोय दृषाशान्तये । कौडा

सुगन्धसुगन्ध्यासिसुहृदेनक्तप्रदीप

स बाध्याय भ्यसनम्,

यशोस बाधोनेविभवेतयः पिक्वपया

याचन्त इत्युक्तम् ॥ इतिशान्ति

शतकोशिल्लणमिश्रा । अपिच ।

स बाधोनवत्ते सोफल्य नपराधीन

वृत्तिता । यीपराधोनकर्माणीजो

बन्तोप्रिचर्तेमृताद्गतगारुडे ११५

ऽध्याय ॥ स बाध्याय ॥ सप्त

मीशौण्डैरितिसमासः । तत

स्वार्थेः अपठत्वेतिख ॥

स बाधोनपतिका । स्त्री० स बाधोन

भर्तृशायाम् ॥ स बाधोनपतिका

सातुयानमुच्चतिवमङ्गभमः । स बा

धोन पतियस्या । कप् ॥

स बाध्याय । पु० वेदे ॥ कपे ।

स बाभिमतप्रणवादिमन्त्रजपे । ब्र

ह्मयज्ञे ॥ वेदाध्ययने । फलबद

र्यायवोधपर्यन्ताध्ययने । अदृष्टा

र्थसुग्वदाद्यध्ययनरूपेब्रह्मयज्ञे ॥

उपनिषद्वयन्याहती ॥ मोक्षशा

स्त्राणामध्ययने । सुषतीवपाठ

स्याध्ययनम् । इड् अध्ययने ।

इड्छेतिघञ् ॥ स बाध्याय

न बा ॥

स बाध्याययज्ञः । पु० यथाविधि

वेदाभ्यासपरे ॥ स बाध्यायएवय

ज्ञीयस्यस ।

स बाध्यायवान् । पु० स्वाध्यायवि

भिष्टे ॥

स बाध्यायभ्यसनम् । न० यथाविधि

स्वाभ

वेदाभ्यासि ॥ स वाध्यायसायभ्य
सन ॥

सुध्यायी । पु० पत्तनयणिजि ॥ सु
ध्याययुक्ते ॥ सुध्याये स्तुत्य ।
द्वनि ॥

सुध्वरिक् । वि० सुध्वर्यादिने ॥
श्रीभनेऽध्वर स्वध्वर । स्वध्वर
मित्याह० तेनचरतिषा । ठक् ।
भृगतादोनाच्चेत्यैजागमेन ॥

स्वान । पु० निर्वीषि । निक्क दे
शब्दे ॥ स्वजनम् । स्वनशब्दे । स्व
नहसे र्वेतिप्रक्षेपज ॥

स्वानुभव । पु० आत्माकारान्त
कारणसाक्षात्कारे ॥

स्वान्तम । न० हृदि । मानसे । म
नसि । चित्ते ॥ गङ्गरे ॥ स्वन्त्य
तेस्म । स्वन० क्षुब्धस्वान्तध्वान्ते
तिमनश्चऽनिट्कमेतद्विपातितम्
॥ स्वस्वान्तोऽन्यच्छेदेभक्तिमेत
दितिवा ॥

स्वाप । पु० निद्रायाम् । कारण
भावेनावस्थाने । शयने । शय्या
याम् अज्ञाने । तत्त्वाप्रतिबोधि
दर्शनवृत्तिवददृश्यं नष्टं तच्छेति
विप्रकारनिरूपिणीवावस्थामेदे ।
रुग्मेदे । स्पर्शाक्षतायाम् ॥ स्व
पनम् । अल्पपण्ये । घञ ॥ धा
त्यगीगुरुहृताशसुराणांसविशेदु
रिनाप्यनुवशम् । नीतरापरशि-

स्वाभाव्य ।

रामचननोनेवचाद्रपरण श्रिय
मिच्छन् ५

स्वपतैयम् ।) न० धने । चित्ते
स्वपतैयकम् ।)

॥ स्वस्वपति । स्वपति । सुपसौ
धनसामिनोसाधु । पय्यतयिब
सतिसुपतैठञ् । सागतादित्वा
त्रैजागम ॥

स्वावन । पु० न० अस्त्रविशेषि ।
पु० श्रीहरो । विष्णौ ॥ स्नापय
तिसवप्राययाआत्मज्ञाविधुरान्क
रोति । लिप्पपण्ये । अस्म'स
न्तालज्युट् । औणादिकीयुज्वा ॥

स्वाप्यय । पु० सुषुप्तौ । स्वास्मि
नृअथय ॥

स्वाभाविक । वि० स्वभावसिद्धि
। स्वभावतत्त्वज्ञे ॥ स्वभावा
ऽनादिरविद्या । तत्कार्ये । सहज
। अकृत्यके ॥ स्वभावैभव । सु
भावादागतीया । ठक् ॥

स्वाभाविकी । स्त्री० प्रकृतौ । द्रव्य
स्वभावतएवासदृधायाप्रकृतौ ।
यथऽन्यदौनामुष्णप्रकाशादित्वा
क्षणास्वभाविकीप्रकृति ॥

स्वाभास । वि० समणीये ॥ रुष्ट
आभासते । भास्व । पञ्चाद्यच्च
॥ प० कुबेरे ॥ स्वेनधनेनभा
भासते ॥

स्वाभाव्य । पु० हरी । स्वभा

संसारसम

धेनै वचभाब्योऽसाध्यो निस्थनिष्पन्न
 रूपत्वात् ॥
 स वामिजङ्घी । पुं० परशुरामे ॥
 कामिता । स्त्री० कामिस्त्वे ॥ खा
 मिनीभाव । तथ्यभावस्त्वतली ॥
 कामी पु० कामिकेये । विशाखे ।
 शिखिवाहने ॥ पत्न्यौ । भर्त्सरि ।
 गुरौ । श्रौनाथे ॥ यथा । गुरु
 नाम्नानभाषितजपकालादृतेष्विव ।
 श्रौनाथदेवकाभीतयिषादेवोधनेव
 देत् ॥ हरे ॥ हरी ॥ परम
 हसे ॥ वात्स्यायनमुनी ॥ प्राक्त
 स्पीयाहं हृदि ॥ नृपे । भूपे ॥
 वि० आधिपतौ । अख्यपर्यायास्तु ।
 कामीस्वीश्वर पतिरौचिता । अ
 धिभूर्नायक्येनेताप्रभु परिवृढोधि
 पद्वति ॥ समैश्वर्यमस्यास्ति कामि
 शैश्वर्यं इत्यामिनश्च० निपात्यते ॥
 कायम् । न० आधिपत्ये ॥
 कायम्भुवः । पु० प्रथममनौ ।
 ब्रह्मण्य० पौत्रे ॥ स्वयम्भुवाऽपत्य
 म् । अण् । स ज्ञापूवकस्यवि
 धेरनिस्थत्वाद्गुण ॥
 कायम्भुवी । स्त्री० ब्राह्मणसोपधी ॥
 कार । पु० उपतप्तारि ॥ खर
 ति । खुरब्दीपतापथी । अच ।
 खरण्य । प्रज्ञाखण् ॥ भाषिवा
 घञ् ॥
 कारखम् । न० स्वभावे ॥ खर

संशयानुमानम्

सख्यभाव । घञ् ॥
 खाराट् । पु० इन्द्रे । नमुचिसू
 दने ॥ स्व सधर्मे राजते ।
 स्वेषु देवेषु० खेनधनेनवा० खारा
 जते । सत्सूक्ष्मितीक्ष्णप । शी
 रोतिलोपे० दृष्टोपद्रुतिदोषं ।
 जान्त ।
 खाराख्यम् । न० स वातन्त्रि । स्व
 राडभावे ॥ घञ् ॥
 खारामगुण्यकम् । न० यन्त्रिपथे
 ॥ ऐन्द्रेपदे ॥
 खारिचिष । पु० द्वितीयमनौ ।
 स्वरोचिषोऽपत्यम् । अण् ॥
 सवार्थं । पु० स्वप्रयोजने ॥ सवी
 बाभिधये ॥ सवकीयेधने । सवी
 यधस्तुनि ॥
 स्वार्थदर्शन । वि० निजार्था
 वलोकने ॥ स्वस्यात्मनोर्थपश्य
 तीतितथा ॥
 स्वार्थानुमानम् । न० स्वानुमि
 तिहेतौ ॥ तथाहि । सवयमे
 वभूयादर्शनेनयत्रधूमस्तवाग्निरि
 तिमहानसादौव्याप्तिगृहीत्वा० प
 र्वतसमीपकृत० । तद्गतेचाग्नौस
 न्दिहान् । पर्वतेधूमं पश्यन्व्याप्ति
 स्मरति यत्रधूमस्तवाग्निरिति । त
 दनन्तरं बह्विव्याप्यधूमवानवपर्व
 तइतिज्ञानमुत्पद्यते । अयमेवलि
 ङ्गपरामर्शं इत्युच्यते । तस्मात्प

चित्

वर्तमानान् । इतिज्ञानमनुमि
तिरूपयते । तदेतत्स्वाभानुमा
नम् ॥

सवाग्रय । चि० अनन्याश्रये ॥
स्वाभ्याम् । न० आदीग्ये ॥ स्व
रूपेऽवस्थाने ॥ सप्तोषि ॥ स्व
स्थस्यभाव । व्यञ्ज् ॥

स्वाहा । च० देवविद्दानमन्त्रे ॥ स्वा
दते । स्वादयास्वादने । आप्रच्छय
। पृषोदरादित्वादस्य ॥ सुष्ठु
पाह्यतेऽनेनवा । डाप्रच्छय ॥

स्वाहा । स्त्री० अग्ने पत्न्याम् । अ
ग्न्याय्याम् ॥ यथा । स्वाहादेवीवक्ति
पत्नीप्रतिविम्बेऽपुञ्जिता । यथावि
नाहविद्दानं नगृहीतुं सुरा जमाक
तिदेवीभागवतम् ॥ सुष्ठु पाह्य
न्ते देवाचनया । अन्येभ्योपीतिङ
। टाप् ॥ स्वाहाऽस्यस्वावा । अर्थ
आद्यच् ॥ स्वान्पाजिहीतेवा ॥
बुद्धिबलविशिषि । तारिष्याम् ॥

स्वाहापति । पु० अग्नौ । इ० अ
रथी ॥ *

स्वाहाप्रिय । पु० वैश्वानरे । वज्रौ
॥ स्वाहाप्रियायस्व । अपूर्णोप्रिया
द्विष्वितिनिषेधाद्गुणज्ञाव ॥

स्वाहाभुक् । पु० चिदग्ने । देवता-
याम् ॥

चित् । अ० प्रश्ने ॥ वितर्क । नानाप
क्षावमर्शे ॥ पादपूरणे । सुष्ठुपति

स्त्रीया

• अयतिवा । इष्यगती • इगती
वा । क्तिप् • तुक् ॥

चिदित् । चि० चिदिति ॥

चिन्न । वि० प्रविन्ने । चिदाश्चिते ।
धर्मयुक्ते ॥ चिन्नीधर्मपितोजनक
तिहलायुध । पक्ते ॥ यथा । अ
स्य चिन्नगत प्राहु सतुषधान्यमु
च्यते । आस चितुषमिच्छुक्त चिन्न
मममुदाहृतमितिप्रशिष्ट ॥

छिद्रम् । न० सम्यग्यजने ॥ चि० स
म्यक्पूजिते ॥

चिष्टकृत । पुं० पूर्णाहुत्यन्तेक्तिप्रमा
णोद्देमविशिषि । सु० सुष्ठुश्रीभन
इष्ट सर्वमपिकरोति । ड्कृञ् •
क्तिप्तुक् ॥

चिष्टिकृत । पुं० होमविशिषि । श्रीभ
नाहुष्टि चिष्ट । तां करोति ।
कृञ् क्तिप्तुक् ॥

जौकर । पु० अङ्गीकारे । जौकर
वस । अद्यन्तक्षय्यदपूर्णात्कृञो
भाविष्यञ् । यावताध्यात कनिर्वा
ह जौकुर्यात्तावदर्थवित् । आ
धिक्येन्यूनतायाश्च्यवतेपरमार्थ
त ॥

जौकृत । वि० अङ्गीकृते ।

जौष । वि० आत्मीये ॥ प्राक्क्री
ताश्च ॥

स्त्रीया । स्त्री० स्वामिन्येवानुरक्ता
यानाधिकाया ॥

सुवेद

सुवेद । लि० सुसम्बद्धे ॥

सुवेद्या । प्रो० चत्वेष्टायाम् । य
द्वेष्टायाम् । सवेरितायाम् ॥
सुवेष्टायाम् ।

सवेष्टाचारो । लि० सवेरिणि ॥
सवेष्टाचारोऽस्त्यर्थः । इति ॥
सवेष्टास्त्यु । प० भौषे ॥ सवे
ष्टास्त्युर्थः ॥ सवेष्टया
सरणे ॥ लि० तदति ॥

सवेष्टाविहारो । लि० सवेष्टाचारि
णि ॥ यथा । न दीवक्रास्तु कर्त्तु
तत्प्रवाह निवारितुम् । सवेष्टावि
हारिण सन्त कीवावारयितु क्षम
॥ सन्त कीवम् ॥

सवेद । प० घर्मे । घमाब्बुनि ।
शमादिनादिष्टातिस्तुनेकके । पसी
नाङ्ग० भा० । सन्तार्थवद्रव्याणां
तमेनकद्रव्य ॥ सवेदने । भा
वरा० इ० गौ० दे० भा० प्र० ।
प्रसवेदनेतेतापे ॥ सवेदुर्बोधय
था । सवेदुर्बोध प्रीकस्त
पिषा सवेदसंज्ञित उनादे
द्रवसवेद० सर्ववातातिहारिण
। तापसवेद० उपमवेदस०
तभ्यासंज्ञित । उपनाह० उ
पनाह सवेद । सवेदीतपि
प्रजोप्राय सप्रजोसमुदीरितौ
उनाहस्तुवातघ्न पित्तरोगेद्रवो
हित । द्रवोद्रवसवेद ॥ सवे

सवेदीनफा

द्वेष्टनेनाङ्गम् । द्विदागात्रप्रक्षरणे
। घञ् ॥

खेदना । पु० अथस्त्वान्तप्रभेदे ॥
चि० खेदकृति ॥

खेदना । चि० कर्मदशादिजन्तुषु ते
यथा । खेदना दशमशक्यकामक्ष
कामत्कणम् । जघनशोपजायन्ते य
जान्यत्किञ्चिदौघम् ॥ खेदना
नकाश्वादूष्माखेद । तस्माज्जात
। पञ्चम्यामितिङ् ॥ खेदसुत्र
ज्जायमानदशमशकादि० तदुत्र
ज्जेऽन्तर्भवति । यथाखेदना यूष्मा
दि० तच्चाण्डजोऽन्तर्भवतीतिना
ण्डजोऽन्तर्भवतीतिरिच्य
ते ॥

खेदनाम् । न० खेदे ॥ दोलायन्ते ॥
यथानिबन्धमौषधसूतभूर्जेतत्त्रि
गुणस्वरे रसपोटलिकाकाष्ठेदृढ
बाध्यगुणेनाह । सन्धानपूर्णकुम्भा
न्तस्त्राबलस्वनसंस्थितम् । अध
स्ताज्जालयेद्वृत्ततत्तदुत्तमेणहि ॥
दोलायन्तमिदं प्रोक्तखेदनाख्यतदेव
हि । सन्धानवाङ्मिकादि ॥ अपि
च । सामुद्रालीमुखिवद्धेवस्त्रे
सवेद्यानिधाय च । पिधायपच्यतेय
चतदात्मसवेदनामृतम् ॥ इ०
भा० श ॥ ४

सवेदनिका । स्त्री० कन्दौ ॥ भर्जन
पात्रे ॥ भर्जनपात्रायाम् ॥

सर्वैरिणी

सर्वेदनी । खी० कन्दौ ॥ कन्दुपाला
वाम् । खिद्यतेऽस्त्रामधधिकरणे
एयुट । डीप ॥

सर्वेदमलोक्तितदेह । पु० सर्वक
ख्योयजिनोत्तमे ॥ सर्वेदमलरहि
तयरीरे ॥ वि० तद्वति ॥

सर्वेदावरोध । पु० प्रसवेदानिर्गमे
॥ दोषैर्जाठराग्नेराच्छन्नतायाम् ॥
खिद्यतेऽनेनेतिसर्वेदोऽनि । त
क्षयवरीध ॥

खैर । वि० खल्वन्दे । खतन्त्रे ॥
मन्दे ॥ खेनखातन्त्रेणद्वर्ते
र्द्वैरतिना । ईरगतौकम्पनैच० ई
रपेरणेना । पचायच । खादीरे
रिणोरितिद्वद्धि ॥

खैरिणी । खी० सवर्धेरतायाम् ।
व्यभिचारिण्याम् । चक्षा पर्वा
यास्तु । पृथ्वीधर्माधोबन्धक्यसती
कुलटैवरी । खैरिणीर्वाशुखिख्यम
र ॥ चवविशेषस्तु । खैरिणीया
पति ख्यत्तासवर्धकामत अयेत् ।
चतुर्विधासासम्प्रोक्तानारदेनसुरधि
या ॥ वया । खीप्रसूताऽप्रसूता
वापख्यावेवतुजोवति । कामासमा
अयेदन्यप्रथमाखैरिणीतुसा ॥ कौ
मरपतितुल्यन्यथाखन्यपुरुषश्रिता
। पुन पच्युष्टं वायात्सावित्ती
याप्रकीर्तिता ॥ मृतेभत्तरितुपा
मान्देवरादीनपायया । उपगच्छे

सर्वोपाजितम्

तुपर कामात्सावित्तीयाप्रकीर्ति-
ता ॥ प्राप्तादेशादधन्मात्तृतीयाख्य
तुपिपासातुराचया । तवाहमित्यु
पगतासाचतुर्थीप्रकीर्तितीति ॥
खयाद्वच्छया० खेनखातन्त्रेणवा
० खेनात्मनावाहैरितु शीलमख्या
। ईरगतौ । सुप्यजातावितिणि
नि । नान्तलक्षणीडीप । खादी
रिणोरितिद्वद्धि । महाभारते
चादिपर्वणि० चतु पुरुषगामि
नोखैरिणीलुक्ता ॥

खैरिता । खी० अन्यामपेक्षया । यद्व
च्छायाम् । खल्वन्दतायाम् खै
रिणोभव । तल ॥

खैरो । वि० खतन्त्रे । खेनर्द्वैरितु शी
लमख्या । ईरगतौ । सुप्यजातावि
तिणिनि । खादीरिणोरितिद्व
द्धि । परदारगमनशीले ॥

खैरिण्यो । खी० रौरिण्याम् ॥ खै
रखाच्छन्द्यधरतीतितथा ॥ इ०
रभस ॥

खीपाजितम् । म० खयमज्जितेधने
॥ तदुक्तश्रीमहानर्वाकतन्त्रे । पु
ण्य वित्तसुविद्याचनाअयेदरीरिण
म् । शरीरस्तुपितुर्थकात्कि न
कात्पेष्टक वसु ॥ पृथगग्ने पृथ
ग्वित्तमनुजै यदुपाजितम सर्वत
तुपिद्वसङ्क्रान्ततदाखीपाजित
कुत ॥ अतीमहेशिखायासैर्येन

ह स .

यद्धनमर्जितम् । स्त्रीपार्जित
तदेवसात्सतत्स्वामीनचापर . इ
ति ॥ चि० स्त्रीर्जितधनादौ ॥ अ
त्रविष्णुसूचम् । पिताचेत्पुत्रान्
विभजेत्तत्तत्तुच्छासुयमुपात्तेये०
पैतामहेतुपितापुत्रयोस्तुल्यसुमि
त्वमिति ॥

(**—*†*†*—**)

हकारस्यप्रारम्भ .

ह । अ० सस्वोधने ॥ पादपूरणे ॥
विनियष्टे ॥ नियोगे ॥ क्षिपायाम्
क्षेपणे ॥ झुत्सायाम् ॥ ऐति
ह्यार्थे ॥ प्रसिद्धौ ॥ इन्ति । इन
हि सागली० । अन्येभ्योपीतिङ
॥ हत्तावस्योत्कीय निपातकृतिवै
दिका ॥

ह । पुं० शिवे ॥ सखिले ॥ शून्ये ॥
धारणे ॥ मङ्गले ॥ गगने ॥ नकु
लीशे ॥ रक्ते ॥ नाके ॥ सुर्गे ॥ पा
पहरणे ॥ धन्द्रे ॥ हरो ॥ हसे ॥
रथे ॥ ऐमाञ्छे ॥ बाजिनि ॥ ह
र्षे ॥ हकारे ॥ सक्तापवारणे ॥
शुष्के ॥

हंस । पुं० मानसौकसि । श्रुतेतम
रुति । अज्ञाङ्गे ॥ अस्मत्सगुणा
यथा । क्षिप्रं क्षिप्रगुरुष्वपि मांसं न
क्षिप्रं क्षिप्रानुवातम् । तेष्वपिचह

ह स

समांसं वृष्यतम तिमिरहरणं चेति
रा० निर्घण्ट ॥ अस्मत्सगुनस्तु ।
आष्टासुसर्वासं अपि दर्शनेन ह सस्य
शब्देन तु सभंसिद्धि । नामानिह
सस्य शृणोति यस्तु प्रयान्ति नाशं दुरि
तानितस्य ॥ चौरैः समदर्शनमा
दाशब्दे निधिर्द्वितीयोऽयमय तृतीय
। युवचतुर्थे० नृपतिप्रसादं स्या
त्पञ्चमे ह सरवेन राशामिति वसन्त
राजः ॥ निर्वर्त्तमाने ॥ विष्णो ॥
अर्धे ॥ परमात्मनि ॥ मत्सरे ॥
योगिभेदे ॥ अन्तर्भेदे ॥ शरीरस्थम
रुद्धि शिवे । प्राणवाधौ ॥ ब्राह्मणे ॥
अश्वमेधीयाश्च ॥ यथा । किमय
दीयते ह स सति सैन्ये चतुर्विधे०
इत्यादिपुराणम् । अग्रत स्थित
अष्टे । गुरौ ॥ शिवे ॥ विशुद्धे ॥
पर्वते ॥ गन्धर्वविशिष्टे ॥ जीवे ॥
चतुर्विधावधूतान्तागतावधूतवि
शिष्टे । यथा । श्रीदेव्युवाच । द्वि
विधावाग्निमौ प्रोक्तौ । हंस्योभेष्
कस्तथा । किं हि तदं तेष्विषमव
धूताश्चतुर्विधा ॥ एतद्वेदितुमि
च्छामितत्त्वतः कथय प्रभो । चतु
र्विधाऽवधूतानां लक्षणं सविशिष्टत
॥ शीतदाशिवउवाच । ब्रह्ममन्त्रो
पासकायै ब्राह्मणं क्षत्रियादयः ।
गृहाग्निं विष्णुं पशूनां यज्ञं शस्त्रियतय
प्रिये ॥ पूजार्थं विधिना स स्त

इ स .

तायेचमानवा । शैवावधूतास्तं
 श्रेया पूजनीया कुलाचिंति ॥
 ब्राह्मावधूता शैवाश्चसुश्रमाचा
 रवर्तिन ॥ विदधुः सर्वकर्म
 यिमदुदौरितवर्त्मना ॥ विनात्र
 ह्यापिंत चैतेतथाचक्रापिंत विना
 । निषिद्धमत्र तोयश्चनयहणीयु
 कदाचन ॥ ब्राह्मावधूतकौलानांकी
 लानामभिषेकिणाम् । प्रागेवकथि
 त धर्मसाधारणवरानमे । ज्ञान
 सन्ध्याशन पान दानघृदाररक्षणम्
 । सर्वसागममार्गेष्वशैवब्राह्मावधू
 तयो ॥ उक्तावधूतौद्विविध पू
 ण्यपूण्यविभेदतः । पूण्यं परम
 इ साध्य परिब्राह्मपर प्रिये ॥
 कृतावधूतस स्कारोयदिकादज्ञा
 नदुर्लभ ॥ तदालोकालयेतिष्ठन्ना
 त्मानसतुशीघ्रयेत् ॥ रजनमृजा
 तिषिच्छकुर्वन्कर्मणिशौलवत्
 सदाब्रह्मपरामृत्वासाधयेज्ज्ञा
 नमुत्तमम् । उतत सन्मन्त्रमुच्चा
 र्य्य साहमस्मोतिचिन्तयन् । कुर्वा
 दात्मोचिते कर्मसदावैराग्यमाश्रि
 त ॥ कुर्वन्कर्मण्यनासक्तो नलि
 नीदलनीरवत् । यतैतात्मानमुद्ध
 रन्तस्वज्ञानविवेकतः ॥ इत्युपक्र
 म्योक्तम् । चतुर्णामवधूतानांतुरी
 येइ सञ्चर्य्यते । अथोऽन्येयोगभी
 गाव्यामुक्ता सर्वेश्वरोपमा ॥

इ सक

इ सोनवुर्धातस्त्रीसङ्ग नवाधातुपरि
 यङ्गम् । प्रारब्धमश्रन्विहरेद्विषेध
 विधिवर्जित ॥ ध्वजैत्सवजा
 तिचिह्नानिकर्माणिगृहमेधिनाम्
 । तुरीयोविचरेत क्षीणीनि सङ्ग
 ल्पोनिरुद्यम् ॥ सदात्मभावसन्तु
 ष्ट शिक्कमीहविषर्जित ॥ नि
 त्रिकैतस्तिचित्तु स्यान्नि शङ्को
 निरुपद्रव ॥ नाप्यभक्षयेयानां
 नतस्त्रध्यानधारणा । सुक्तीविर
 क्तोनिर्हन्तीह साधारपरोरयति ॥
 इतितैकयित देविचतुर्थाकुलयोगि
 नाम । लक्षणसंविशिष्टैवसाधूना
 मत्सुरूपिणाम् ॥ एतेषांदर्शनस्य
 शीदालापात परितीषणात् । सर्व
 तीर्थफलवाप्तिर्जायतेमनुजन्मना
 म् ॥ पृथग्यथानितीर्थानिपुण्यत्वे
 चाणियानिचःकुलसन्ध्यासिनादिहिस
 न्तिनानिसदाप्रियेद्वैतश्रीमहानिर्वा
 णतन्त्रे १४ उक्तम् ॥ इन्तिगच्छति •
 सुषाक्तेशवाहन • । पचाद्यच् । भ
 वेहर्णागमादथ सङ्गमिसक ॥ इन्ति
 । ब्रुतुर्दिहनीतिसोवा । छत्तविशि
 ष्टे । पिङ्गलदिष्टोभादिविशिष्ट
 कर्णयुतोसौभामिनिह स ॥ यथा
 । एतिवसन्तोवातिदिगन्ते । किं स
 खिकान्त कीपित्तान्त ॥

इ सक । पु० पादकटके । पादवत्
 ये । इ सङ्गकायतिअधुरध्वनिस्वा

ह सपदी

त । शौभ्ये । अन्धे म्योपीतिष्ठ
 । ह सकृन्वाह साक्षात्स्वात ।
 द्विपतिष्ठतावितिकम् । स्वायेवा
 जन् । राजह सी । तालप्रमेदे ।
 यथा । लघुगुणधुयं चसताली
 ह सका स्मृतइति ॥
 ह सक नवा । पुं । रतिवन्धविशेषे ॥
 यथा । नारीपादद्वय कृत्वाकांतस्त्री
 सयुगीपार । कटिमान्देनयेद्यलाह
 न्धोय ह सलौकिक ॥
 ह सकीरज । पुं । रामेश्वरवेष्टये
 येर्देशे ।
 ह सग । पुं । सुरग्येष्टे । परमेष्ठि
 नि ।
 ह सगङ्गा । स्त्री । मधुरमाषिष्ठान्
 । मधुरनिखनायाम् ॥
 ह सगामिनी । स्त्री । ब्रह्माख्याम् ।
 तास्त्रील्ये निनि । नारीविशेषे
 । ह सकृन्वाह । गल्मः । कर्त
 र्युपमानइतिविनि ।
 ह सडिम्ब । पुं । ह सवीजे ।
 ह सद् हजम् । न । अगुरुणि ।
 ह सनादिनी । स्त्री । नारीविशेषे ।
 यथा । गजेद्रगमनातन्वीके । किला
 नास्त न्वतानितम्बगुणिणीवासा
 कथ्यन्ते ह सनादिनी ।
 ह सपदी । स्त्री । ह सपदीविशेषे ।
 मधुस्त्रवायाम् । ह सपायाम् । वि
 पद्यम् ॥ गीधापद्याम् ॥ यथा ।

ह साकठ

ह सपदीगुरु शीताहन्तिरक्तविष
 व्रणान् । विसर्पदाहानिसारक
 ताभूतादिरोहिणी ।
 ह सपाद । पुं । हिङ्गुलि । यथा ।
 जपाकुसुमसक्ताश्रीहसपादेमहीत
 म ॥ पुं । ह सवरणे ॥
 ह सपादिका । स्त्री । ह सपद्याम् ।
 गीधापद्याम् ॥
 ह सपादी । स्त्री । गीधापद्याम् ॥
 ह समाला । स्त्री । कलह सी । ह सस
 मूचे ॥
 ह समाधा । स्त्री । कापपद्याम् ।
 ह सरथ । पुं । ब्रह्मणि । दुहिणे ॥
 ह सारथिः । पुं ॥
 ह सलीमथ । पुं । न । कासीसी-
 ह सलीहकम् । न । पिताली ॥
 ह समती । स्त्री । ह सपादीकतावाया
 म् ॥ विं । ह सयुक्ते ।
 ह सबाहन । पुं । ब्रह्मणि । सुरग्ये
 ष्ठे ॥ ह सीबाहनमस्य ।
 ह सवीजम् । न । ह सडिम्बे । यथा
 । ह सवीजपरबल्यत हय वातना
 यनम् । पाक्षिकघुतर प्रोक्त सन्निभ
 यविनाशनमितिराजनिर्घण्ट ॥
 ह साकठ । पुं । गीधापद्याम् ॥
 हिङ्गुलि ।
 ह साधिरुठा । स्त्री । सरस्वत्याम् ।
 ह साभिष्यम् । न । कथ्ये ॥
 ह साकठ । पुं । कमलासने । ब्रह्मणि ॥

ह सीदकम्

ह सारुटा । स्त्री० ब्रह्माख्याम् ॥
 हंसिका । स्त्री० ह स्याम् । हन्ति ।
 हन० । हनिमश्विभ्यासिक्कन, ७
 ह सिनी । स्त्री० शिखरिण्या प्रमेदे ।
 यथा । निर्नीरसुरभिचीरसयुक्त गा
 लित दधि । शर्करैलाजसाहारस
 युक्त ह सिनीभवेत् ॥ ह सीशिखरि
 णीरुच्याशुभ्रावाङ्गविकारिणी । सु
 शीतजननी चैव कफपित्तविनाशि
 नी ।
 ह सी । स्त्री० ह सयीषिति । वरटा
 याम् ॥ हसिन्याम् । आकृति २२
 प्रमेदे ॥ तल्लक्ष्यन्तु । मौगीनाश्च
 स्वारेगीगोवसुभुवनयतिरितभव
 तिह सी । यथा । सावर्कान्तेनै
 कान्तेसौविकचकमलमधुसुरभिपि
 धन्तीकामक्रीडाकृतस्फोतप्रमदसर
 सभरमलघुरसन्ती । कालिन्दीधेप
 च्चारण्येपवनपतनपरितरलपरगे
 क सारातेपश्यस्वेच्छसरभसगतिरि
 हविलसतिह सी ॥ वृत्तान्तरेपि ।
 यथा । श्लाघेहर्षोभभनगणत प
 चाहोर्षीविपुलफणत । ह सीख्या
 ताश्रुतिरसयतिस्तस्यांकीषानजयति
 मति ॥
 ह सीदकम् । न० अश्रूदके । यथा
 । नादेव नभश्चदृष्टेषुनिहित सन्त
 समर्काशुभिर्यामिन्याश्चनिविष्टमि
 न्दुकिरथैर्मन्दानिलान्दीलितम्

हट्टवर्षिक

। एलाद्यै परिवारित शमहर
 पिशोण्याद्वाहिविमूर्च्छारक्तमदाद्य
 येषुचाहत अ सन्तिह सीदकमिति
 राजनिर्घण्ट ॥
 ह ह्री । अ० प्रश्ने ॥ दम्भे ॥ दर्पे ॥
 सम्बोधने ॥
 हक्क । पु० गजसमाज्ञाने ॥
 हक्कार । पु० आज्ञाने ॥
 हक्का । अ० नाव्योक्तितथेटीसम्बो
 धने ॥
 हक्कि । पु० क्षुति । क्षवि ॥
 हक्किका । स्त्री० भाग्याम् । भनक्ति
 रोगान् । भक्षीषामर्हने । ख्व
 ल । पृषादरादि ॥
 हक्की । स्त्री० फक्षिकायाम् । भाग्या
 म् ॥ हन्तिरोगान् । पचाद्यच् ।
 पृषादरारि । गौरादि ॥
 हक्को । अ० नाव्योक्त्याचेटीसम्बुद्धी
 ॥ हण्डते । हडिगण्यनादरयो
 । बाहुलकादिप्रत्यय । इतीऽका
 रोडस्यजीपि ॥
 हट्टवर्षिका । स्त्री० शैवालै ॥
 हट्ट । पु० ज्ञयविक्रययो प्रसिद्ध
 स्थाने । आपण्ये । हाट्टतिभाषा
 प्रसिद्धे ॥
 हट्टचौर । पु० प्रसङ्गचौरै । बन्दी
 कारे । चिक्षामे ॥
 हट्टवर्षिक । पु० हट्टवर्षिजाइति
 ख्यातेनैगमविशिषे ॥

हठयोग

हठविद्यासिनी । स्त्री० गन्धद्रव्यविशेषि
षे । धमन्याम् । अस्त्रनक्षत्राणाम् ।
हरिद्रायां । हठे विलसति । त
स्त्रीणां । लसन्ती डायाम् । सुपी
तिविनि । ॥

हठार्थक । पु० अधिकार्थिके ।
हठी । स्त्री० अद्भुत । पुरतश्चाम् ॥
हठ । पु० प्रसमे । वजात्कारे ।
अम्बुपण्याम् । प्रश न्याम् । हठ
मम । हठभूतिगठत्वयो । पु स्त्री
ति० खनोचयेति वाच्य ॥

हठनिग्रह । पु० मूठानुग्रहोत्तनि
ग्रहविशेषि ॥ तथाहि । चक्षुः श्री
बाहौ निज्जानेन्द्रियाणि । बाह्वा
य्यादौ निज्जमेन्द्रियाणि च । तत्तद्गो
लकमात्रोपरोधेन हठाग्निग्रहणो ।
तदुष्टान्तेन मनोपि हठेन नियन्त्रिष्या
मीति मूठस्य भातिर्भवति । न च त
त्तथानियन्त्रीतु शक्यते । तद्गोलक
स्य हृत्कमलमग्निरेव । मथक्यत्वात् ।
। अतः क्रमनियमपवयुक्त ॥

हठपर्णी । स्त्री० अम्बुतापी । श्री-
वाले । ॥

हठयोग । पु० वातज्ज्योत्स्नेप्रसि
द्वेऽष्टाङ्गयोगे । योगसुरोदयोक्तो
योगि । धेया । इदानीं हठयोगस्य
कथ्यते हठे सिद्धिद । कृत्वासन
पावनांश्च शरीरे रोगहरकाम् । पु
रक कुम्भकश्चैव रीचकश्च शुभान्जित

हठजम्

। इत्यक्रमेण तन्म सात्त्वापवन साध
येत्सदा । धौ आदिकर्म षट्कस्य स
त्कुर्यादुपधसाधकम् । एतद्वाङ्मया
कुदेवेष्विवायुपूर्णं प्रतिष्ठितम् ॥ त
तोमनीमिच्छन् सात्तराधानन्दमेव
हि । हठयोगाज्ञाकालं स्यान्मन
शुन्येभवेद्यदि । इदानीं हठयोगस्य
द्वितीय भेदयच्छुषु । आकाशेनासि
कायोतुसूर्यं कीटिसमं सारित् । श्व
तरत्त तथाप्येत कृत्वा मिथ्यादिरूप
त । एवम्यात्वाचिरायुः स्याद
काशननवर्जितम् ॥ शिष्यतुच्छो
महात्मासौ हठयोगप्रसादत । ह
ठाज न्योतिर्मयीभूत्वा ज्ञानरेव नि
र्वाभवेत् ॥ अतोय हठयोग स्या
त्सिद्धिद सिद्धसिद्धित इति ।

हठालु ।) स्त्री० कुम्भिकायाम् ॥
हठालुका ।)

हठी । नि० हठनिशिते ॥

हठी । स्त्री० वारिपण्याम् ।

हठि । पु० बन्धनसाधनकाष्ठवन्ध
विशेषि ॥ यथा । निगडोक्तो हठवन्धोऽ
स्त्रीहठि काष्ठवन्धश्च । इति शब्द
माणा ॥

हठिका । पु० मलाक्षरिणि । नोच
जातिविशेषि । हठि । पु० गौ० भा० ।

हठम् । न० अस्थितिः ।

हठक । पु० हठिके ॥

हठजम् । न० मज्जनि ॥

हताश

हहि ।)

हडिका ।) पु० हडिकेमल्लयही ।

हडिप) ।

हण्डा । अ० कुत्सताज्ञाने । नीचस
स्वीधने ॥ यथा हस्तेतिच टकाज्ञा
नमस्य ज्ञानरक्षेतिच । हण्डेति कु
त्सिताज्ञानमार्थोभारिषउच्यतइति
भागुरि ॥ हण्डाहृष्टाहृष्टाशब्दा
स्तय । सम्योपवाचका । पाच
विशेष ॥

हण्डिका । स्त्री० हण्डो० इतिप्र० ग
त्याच । उखायाम् ।

हण्डिकासुत । पु० कानने । छोटी
हांडी० पू० भा० ॥ इतिविकाण्ड
शेष ॥

हण्डी । स्त्री० हडिकायाम् ॥

हण्डे । अ० नाज्योत्पत्तीनांप्रत्या
ज्ञाने ॥ हण्डेति । हडिगत्यना
दरथा । बाहुलकादिप्रत्यय
पूर्वाऽकारश्च ॥

हत । वि० हननक्रियाकर्मभूते ।
नष्टे प्रमापिते । आशोरहिते ।
भग्नमनसि । मनीहते । प्रतिह
ते । प्रतिबुद्धे ॥ आहत । गुणिते ।
ताडिते ॥ हन्यतेत्य । हन० ।
क्त ॥

हतक । पु० नीचलीके ।

हताश । वि० निहंये । आशोरहि
ते । पिशुने ॥ हताशाशयवशात् ।

हनू

हृत्वादिभिर्यह । वन्य ॥

हति । स्त्री० अपवर्णने ॥

हतौजा । वि० निहोअश्को ॥

हनु । पु० व्याघ्रौ ॥ हस्ते ॥ ह
नि० आहारमन्त्रावा । हन० कृष्ट
निर्म्याक्तनु । अनुमानिकोपदेशित्या
दिनाऽनुनादिकक्षिप ॥ हन्तरि ॥

हत्वा । स्त्री० हनने । वधे ॥

हय । वि० विषये । हन्ति । ह
न० । हनिकुपिभीरमिकाभिम्य
कथन् ॥ ॥ ॥

हन । वि० हननकर्तृति ।

हननम् । न० प्राणविमोक्षणवाक्या
पारे । वधे ॥ पूरणे ॥

हनु । स्त्री० हडबिलासिन्याम् ॥ म
त्थौ । अस्त्रे । गदे ॥ अस्त्रगदे ।
रक्षरीणि ॥ हरिद्रायाम् ॥ नखौष
धी । नृत्वारम्भे ॥ आयुधे ॥
पु० स्त्री० कपोलावयवे । कपोला
धीभागे ॥ हन्ति । हन० मृत्तु स्त्रि
हीत्य ।

हनुयह । पु० हनुस्तम्भाख्येवात
व्याधौ ॥

हनुमान् । पु० वायुके । हनुमति ।
आज्ञनेये । धीगचरे । रामदूते ।
महाशैवे । अतिशयितेहनुविंश
तैऽस्य । अतिशयनेमतुप ॥

हनुस्तम्भ । पु० अनुयह ।

हनू । स्त्री० हनुयह्यर्थे ॥ इत्यम

हन्ता

पटीकाभाभरत ॥

हनुमान् । प० । धातात्मजी । महा
 धीरे ॥ यथा । अथत्यतिबलीरामो
 राक्षसश्चमहाबल । राजानवति
 सुग्रीवोराधनेत्याभिपालितः ॥ दा
 सः सहकोशखिन्दस्त्ररामस्याक्लिष्टकर्म
 थ । हनमान्शत्रुसैन्यानानिहन्ता
 मारुतात्मज ॥ नरावधसहस्रमेयु
 षेप्रतिबलोभवेत् । शिलाभिस्तुप्र
 हरत प्रादपैस्सहस्रश ॥ अहं
 यित्वापुरीलङ्कामभिवाद्यमैथिली
 म । सन्तुष्टार्थीगमिष्यामिमिषतांस
 वरक्षसामिति ॥ अतिशयितो-
 हनुरस्यस्य । अतिशयनेमतुप ।
 अन्येषामपिदृश्यतइतिपाक्षिकोदौ
 वं ॥ शरादौनास्तेतिदौर्घइति
 रघुव्याख्यानेमज्जिनाथ ॥

हनूष । प० । राक्षसी । हन्ति० । ह
 न० ५ कटहलिभ्यामूषन् ॥

हन्ता । अ० । वाक्यारम्भे ॥ खेदे । शो
 की । यथा । कालीनज्ञायतेनाना
 कार्थे स सारसम्भवैः । सुखदुः
 खैर्जनिहन्तनवेत्तिहन्तात्मनइ
 ति । विषादे । अवसादे ॥ ह
 र्णे ॥ सम्भ्रमे ॥ यथार्थे ॥ दाने ॥
 अनुकम्पायाम ॥ निश्चये ॥ प्रमा
 दे ॥ अनुमतौ । व्रदानौमर्थे ॥
 हन्ता । हन० । बाह्वलकाल ॥
 आर्त्तौ । वादे । अन्तकल्पने ।

हम्

हन्ताकार । पु० । अतिथयेदानार्थंभी
 उग्रशसिषु ॥ यथा । भिक्षाक्षया
 चतादद्यात्परिव्राडब्रह्मचारिणाम् ।
 यासप्रमाणभिक्षाद्यादययासचतु
 ष्यम् । अयचतुर्गुणप्रोदुर्हन्तका
 रहिकीतमा भोजनहन्ताकारवा
 अय भिक्षामयापिवा । अदत्तातुन
 भोक्तव्य यथाविभवमात्मन इति
 ॥ हन्ताशब्दे ॥ इतिमार्कण्डेयेमदा
 लसीपोख्यानम् ॥

हन्ता । चि० । हननक्रियाकर्त्तरि । जघ्रो
 । घातकी हन्ता । हन्० । टच् ॥
 हम् । चि० । कृतपुरीषात्सर्गे । गू-
 ने ॥ हयतेस्म । हदपुरीषात्सर्गे ।
 क० ॥

हन्यमानः । चि० । ताड्यमाने ॥

हपुषा । स्त्री० । हपुषायाम् ॥

हपुषा । स्त्री० । हपुषायाम् । हौहविर०
 इ० । हाउविर० इ० । अप्रसिद्धेफल
 विशिषे ॥ तत्फल विविधम् । म
 त्स्यसदृश विशगन्ध प्रथमम् । अश्व
 त्थफलसदृश मत्स्यगन्धमपरम् । गु
 षायथा । हपुषादौपिनोतिक्ताकटू
 ण्यातुवरागुरु । पिपीदरसमोरा
 र्थीयहथौगुल्मशूलहृत् । पराभ्येत
 हुणाप्रोक्तारूपमेदोदधिरपि ॥

हम् । अ० । कषात्तौ । शेषभाषणे ॥
 अनुनये ॥ अनुशये । प्रश्ने । अमू
 यायाम् ॥ स्मृतौ । अपाकृतौ ॥

हयपुच्छी

हम्वा । स्त्री० हम्भायाम् ॥
 हम्भा । स्त्री० गीध्वनी । रमभायाम् ॥
 हय । पु० घाटके । तुरगे । अश्व
 । बाजिनि । तपसन्नहितालक्ष्मी
 सन्तियथोत्तमाहया । हयति ।
 हयगती । अच ॥ हिनातिवा ।
 अच ॥ शरीररथस्याकर्षणादिन्द्रि
 येषु ॥ धनूराशी ॥
 हयकातरा ।) स्त्री० अश्वकातरा
 हयकातरिका ।)
 याम् ॥ यथा । कातराहयपर्याये
 कातरास्ती प्रकीर्तिता । अश्व
 कातरिकातिक्तावातघ्नीदीपनीपरा
 ॥ इ० रा० नि० गट ॥
 हयगन्धम । न० काचलवणे ॥
 हयगन्धा । स्त्री० अश्वगन्धायाम् ॥
 अकमोदायाम् ॥
 हयग्रीव । पु० वेदादुधारार्थं विष्णो
 रवतारकिशेपि । असुरप्रमेदे ॥
 हयग्रीवहा । पु० विष्णौ ॥
 हयह्वय । पु० मातङ्गी ॥
 हयह्वीप । पु० लङ्कादिह्वीपवत्समु
 द्रान्तर्वाप्तिनिह्वीपविशेषि ॥
 हयनम् । न० पुस्तकस्त्ववाह्यौघौघी
 लाख्येयानविशेषि । कर्णीरथे ॥ ह
 यगती । ल्युट् ॥
 हयपुच्छी । स्त्री० मासपण्यमिषधौ
 ॥ हयपुच्छमिवपण्यस्या । गौ
 रादि ॥

हयी

हयप्रिय । पु० यवै ॥ इतिहमच
 न्द्र ॥
 हयप्रिया । स्त्री० अश्वगन्धायाम् ॥
 खर्जूर्बाम । इतिराजनिर्घण्ट ॥
 हयमार । पु० करवीरे ॥
 हयमारक । पु० करवीरे ॥ हयानां
 मारका ॥
 हयमारण्य । पु० अश्वत्यवृक्षे ॥
 हयवाहन । पु० सूर्यपुत्रे । रिवन्ते
 ॥ चि० हयारोहि ॥ हयोवाहनाय
 स्यस ॥
 हयवानशङ्कर । पु० रत्तकाञ्चने ।
 हयशाला । स्त्री० मन्दुरायाम् । अ
 श्वालयि ॥
 हयशीर्ष । पु० विष्णौ ॥
 हया । स्त्री० अश्वगन्धायाम् ।
 हयाध्यक्ष । पु० अश्वध्यक्षे ॥ त
 क्षत्रयान्तु । हयशिक्षाविधानक्ष
 त्रिचिकित्सितपारग । अश्वध्य
 क्षोमहीभर्तु स्वासनप्रशस्यत
 इति ॥
 हयानन्द । पु० सुते ॥
 हययुर्वेद । पु० अश्वचिकित्सा
 शास्त्रे ॥
 हयारि । पु० करवीरे ॥ सहिषि ॥
 हयाशना । स्त्री० शल्लकीवृक्षे ॥
 हयाज्जवा । स्त्री० अश्वगन्धायाम् ॥
 हयी । स्त्री० बाम्याम् । अश्वायाम् ।
 कडवायां । घाटी । इ० भा० प्र० ॥

हररूप :

रक्षीविषयादिष्वत्त० यीपधप्रतिषे
धीगवयहयमुक्तमनुष्यमत्स्यानाम
प्रतिषेधद्विडौष ॥

हयेष्ट । पु० यवे ॥

हयोत्तम० । पु० कुलीनाश्वे । आ
जानये । आताश्वे ॥

हर । पु० स्मरहरे । शम्भौ । शङ्क
रे । हरतिसहेतुकससारदु ख
म् । हज्जहरणे । पथायच् । भै
श्वानरे ॥ बानरयूयपतिविशिषि ॥
वि० नाशके ॥

हरगौरी । स्त्री० अर्धनारीश्वरम्,
तौ ॥

हरचूडामणि । पु० चन्द्रे ॥ शिव
शिरारत्ने ॥

हरणम् । न० सुदायि । यौतकादीनां
द्रव्ये । यौतकादिधने ॥ दाणि ।
भुजि । हतौ ॥ भोग्याङ्गाङ्गाज
काङ्कडाराभागहरणे ॥ क्रियते ।
हज्जहरणे । कर्मणि ल्युट् ॥ हर
णम्० प्रापणम् स्त्रीकारः स्तेयना
शनश्चेति वैयाकरणे । उदाहर
न्तिवर्ते । भोरहरति० प्रापयति ।
अशहरति० स्त्रीकरोति । स्वर्णं ह
रति० चोरयति । पापहरति० ना
शयतीति ।

हरतेज । न० पारदे ॥

हरवल्लभा । स्त्री० पार्वत्याम् ॥

हररूप । पु० सहेश्वरे । शिवे ॥

हरि

जातेन्द्र० श० र० ली० ।

हरबीजम् । न० पारदे ।

हरशेखरा । स्त्री० गङ्गायाम् ।

हराक्षम् । न० रुद्राक्षे ॥

तसद्वि । पु० कोलासे ॥

हरि । पु० ब्रह्माण भूम् । अ

क्षरे ॥ ब्रह्मादातरिश्रीगुरौ ॥ हर

त्यविद्यामात्मज्ञानप्रदानेनेति निरु

क्ते । विष्णौ । नारायणे ॥ य

था । हराभ्यवहिस्रत्तुणां हविर्भा

गततुष्यहम् । वर्षाक्षमेहरिर्हृष्ट

स्तस्माद्धरिरहस्मृतः ॥ हरति ।

हज्ज० । अश्वत्थ । हपिपीत्यादि

नेन्वा । चन्द्रे ॥ अर्के । भानौ

॥ यमे ॥ अनिलि । दाते ॥ इन्द्रे

॥ सिद्धे ॥ अशौ । अश्वे । वा

जिनि ॥ शुके । अशौ । सपे ॥

कपौ । बानरे ॥ मेके ॥ हरे ।

शिवे । अजे । परमेष्ठिनि ॥ को

कान्तरे । वर्षाविशिषि ॥ मयूरे ॥

कोकिले । हसे ॥ अग्नौ । भट्ट

हरी ॥ वि० कपिलवर्णे । पि

ङ्गे ॥ हरिद्वर्णे ॥ पीतवर्णे ॥

श्रीकृष्णरूपगुणवर्णनशास्त्रवर्गे वा-

धाधिकारद्वयचिदलमन्यशास्त्रे ।

तत्प्रेमभावबलभक्तिविलासनाम

हासेषुचेदादिरति किमुकामि

नीभि । तचेतसाविभजतां व्रज

बालकीन्द्रवृन्दावनचितितलथमुना

हरिगीतम्

जलस्र । तस्मीकनाथपदपङ्कजधूलि
 भिषो जित्त वपुः किलवृथाऽगुरुच
 न्दनाथे ॥ इति पाद्योपातालख
 ण्डे १२ अध्यायः ॥

हरिक । पु० पीतहरितवर्णाश्वे ।
 । हालके ॥

हरिकिलोया । पु० भू० वङ्गदेशेषु ।
 चि० तद्देशस्थे ॥

हरिकेश । पु० शिवे ॥ शिवभक्तेश
 चविशिषे ॥

हरिकान्त । पु० अश्वे ॥ इ० का
 ण्डविशिष ॥

हरिक्रीता । स्त्री० विष्णुक्रीतायायाम् ॥

हरिचक्षुः । न० हरिहरश्चेत् ॥ पुल
 हाश्वमे । द्दरिचक्षेत् ॥ इ० भा० प्र० ॥

हरिगन्धनम् । न० हरिचन्दने ॥ ॥

हरिगीतम् । न० माचावृत्तप्रभेदे ॥
 तल्लक्षणात् । इन्द्रासन प्रथम विस
 र्जयतदनुसन्तनुषट्कलम् । इह त
 दनुषक्षल्लक्षय किलकुर्विरामेकु
 ण्डलम् । अष्टाधिकामिह वि शति
 चकला । कलावतिसुन्दरः हरि
 गीतमिति हरिगीतकवरवृत्तमतिर
 समन्दिरम् ॥ यथा । सखिगन्धनी
 मिथतीभृश जगदेवशून्यमवेक्ष्यते
 परिभिद्यते समहृदयममं नशमं सम्रा
 तिकीक्यते । परिहोयते वपुःशाम्
 शमलिनो वनिमकरसङ्गताः रुद
 तीपर वदतीतिसा सुदतीरतोयवश

हरिणः

कृता ॥

हरिणः । न० एकचक्रं । शुभपुण्याम्
 । हरिमदिरे

हरिचक्रम् । न० सुदर्शने ॥ सिद्धीचे ॥

हरिचन्दनम् । न० गोश्रीर्षे । तैलप
 णिके ॥ अश्वगुणायथा । हरिचन्द
 नन्तुदिव्य हिम तदिह दुर्बं ह मनुजे
 । पिताटापबिलिपिबमथु भ्रममशी
 यमान्द्यमेदो हृदि त ॥ पारिभाषि
 कहरिचन्दनन्तु । घृष्टस्तुलसीका
 ष्ट कर्पूरागुरुयोगतः । अथवा केश
 रैर्दीप्य हरिचन्दनमुच्यते ॥ ज्योत्
 क्षायाम् ॥ कुङ्कुमे ॥ अतिथीतैपी
 तचन्दने ॥ कान्ताङ्गे ॥ पद्मकेशरी
 ॥ पु० न० सुरतरुविशिष ॥ चन्द
 र्यातः । आह्लादयति । चदिचाह्लाद
 ने । यथा । मन्द्यादिस्वास्त्र गु
 । हरिचन्दनी हरिचन्दन ॥ हरि
 चन्दनचन्दनम् । हरि कपिलवर्ण
 चन्दन वा ॥

हरिणः । प० सारङ्गे ॥ अश्वप्रयाथा
 । मृगेकुरङ्गवातायुहरिणाजिनयान
 यद्वति । ताम्रवर्णीयम् । अश्वमां
 सगुणायथा । हरिण श्रोतलोचन
 विशम्भोदीपनो लघु । रसेपाकीच
 सधुरः सुगन्धि सन्निपातहेति ॥
 चि० विशदि । पाण्डुवर्णवति । ध
 वली ॥ हरतिमनः । ह्रियते गीतेन वा
 । इज्ज् । श्याख्या । इज्जविभ्यङ्गनच् ॥

हरिणी

हरिणनर्तक । पु० किन्नरे । मृग
नर्तके ॥

हरिणप्रता । स्त्री० अर्द्धसमस्तप्रभेदे
॥ विषमेसगणितय लगादथसमेन
गणोभगणौचर । यथवक्ष्यमहो
शदेदिताक्षिकुखीरमलाहरिण
ता ॥

हरिणहृदय । वि० भीरौ ॥

हरिणाक्षी । स्त्री० रमण्याम् । मृगला
चनायान् । हृदयितासिनीनामग
न्धर्व्ये ॥

हरिणाक्ष । पु० चन्द्रे । शशिनि ।

हरिणी । स्त्री० मृग्याम् । एण्याम्
॥ हरिणश्च स्त्री । पुथीगादिति डी
प् । हरितायाम् ॥ वणादनुदा
त्तादिति डीवन्ती ॥ नारीभेदे । चा
कथोपिति ॥ सुवर्णप्रतिमायाम्
स्वर्णयूथ्याम् ॥ मञ्जुषायाम् ॥
सुवर्णायाम् ॥ अत्यष्टिच्छन्द १०
प्रभेदे । तल्लक्षणयथा । नसमरस
लाग षड्वेदे ह्यैहंरिणीमता ।
अपच । भवतिहरिणीन्सौम्यौ
सलौगीरसाम्बुधिविष्टपैरिति ॥ य
था । व्यवितसविधिर्न नीत्वाध्रु
वहरिणौगथात् । ब्रह्ममृगहृतास
न्दोहस्योक्तसङ्गयनश्रियाम् । यदय
मनिष्टदूर्वाश्यामेमुरारिकलीवरेव्य
किरदधिवेवकाकाङ्क्षोविलील
विलीचनम् ॥

हरितालम्

हरित् । पु० अश्वविशेषि । नीलपी
तमिश्रितवर्णे । पालाशे । हरिते
। हराद्वतिभाषाप्रसिद्धे ॥ मुङ्गे ।
स्त्री० दिशि ॥ हरिद्रायाम् ॥ पु०
न० तृथे ॥ वि० हरिहर्णविशि
ष्टे ॥ हरति० हरतिविनयन्यन
याथा । हृज् । हृत्तुहृत्तुयुषि
भ्यद्वतिरितौति ॥

हरित । पु० हरिहर्णे । पालाशे ।
हरा० हृ० भा० प्र० ॥ मन्यानकी
तृथे ॥ न० स्थीथेयके । वि० ह
रिहर्णयुक्ते ॥ हरति ।

श्याभ्यामितन्नितीतन् ॥

हरितकम् । न० शक्ते । शिथौ ॥ ह
रितोवर्णीऽस्यास्ति । अथंआद्यच्
। स्थायेकान् । हरति । क्रियतेवा
। हृज् । हृश्याभ्यामितन् ।
कन ॥

हरितपत्रिका । स्त्री० पाठ्याम् ॥

हरितशाक । पु० शिथौ ॥

हरिता । स्त्री० दूर्वायाम् । जयन्त्वा
म । जाहो० हृ० प्र० पुष्पवर्णे
॥ हरिद्रायाम् ॥ पाठ्याम् ॥ क
पिलद्राचयाम् ॥ नीलदूर्वायाम्
। वणादनुदात्तात्तीपधात्तीनङ्
तिपक्षे डोपनकारदेशयोरभाव ॥

हरितालम् । न० धातुविशेषि । पि
स्त्रे । पीतके । ताले । आले । ह
रितालके । तत्तुहरेर्वीयम् ।

हरितालम्

यथोक्तम् । हरितालहरिबीर्यसल्लो
बीर्यमन शिला । पारदशिव
बीर्यं स्नाह्मकपार्वतीरघ ॥ इ
ति ॥ तन्निरूपणं यथा । हरिताल
विधाप्रोक्त पात्राख्य पिण्डसन्नकम्
। तथैराद्य गुणै श्रेष्ठततोद्गीन
गुण परम् । स्वर्णवर्णं शुक्लनिग्ध
सपञ्चभाभपञ्चवत् । पत्राख्यतालक
विद्याङ्गुणाख्य तद्रसायनम् । नि
ष्पत्र पिण्डसदृश स्वल्पसत्त्वतय गु
ह । सौम्यपुष्पहारकस्वल्पगुणं तत्पि
ण्डतालकम् ॥ हरितालक कटुञ्जि
ग्ध कषायाः शोणैश्चरेद्विषम् । कण्डू
कुष्ठऽऽरोगासकफपित्तकचत्रया
न् ॥ हरति च हरिताल चारुतादे
हजातां सज्जति च बहुतापानहसङ्को
चबीडाम् । वितरति कफवातौक्
ष्ठरोगविदध्यादिदमशितमशुद्धमा
रितश्चाप्यसम्यक् ॥ अशुद्धस्या
स्त्रदेष्टमाह । अशुद्धतालमा
युद्धं तृकफमारुतमेव हतम् । ताप
स्फोटोऽसङ्कोचान् कुरुते तेन शोध
येत् ॥ यथास्त्रशोधनविधि ॥ ता
लककणसं कृत्वा तन्मूर्ध्नाञ्जि
कीर्तिपेत् । दोलायन्ते यथामैकत
त कूष्माण्डजीवले ॥ तिलतै
लेपचैवाम यामश्च फलारसे ।
दोलायन्ते चतुर्थाम पक्वशुद्ध्यत
तालकम् ॥ अथमारणम् । सद

हरिताली

लतालकशुद्धपीननं वरसिनत् । ख
ले विमदं येदेकदिनपञ्चाद्विशिषयेत्
॥ सशिष्यगीलकतस्य कुमाय्यातश्च
शिषयेत् । तत पुनर्नवाक्षारै
स्याख्यामर्चं प्रपूरयेत् ॥ तपतद्गो
लकधृत्वा पुनस्तै नैव प्रपूरयेत् । आ
कण्डपिठर तस्य पिधानधारयेन्मु
खे ॥ स्यालीषुल्स्यांसमारोप्यक्त
मादृक्किञ्चिद्वर्धयेत् । दिनान्यन्त
रशून्यानि पञ्चवाक्क प्रदीपयेत् ॥ ए
व तन् ज्वरीतालमात्रातस्यैव रक्ति
का । अनुमानान्यनैकानियथाया
ग्य प्रयोजयेत् ॥ इति । तालकह
रतीरोगान्कुष्ठसृज्युज्वरापहम् ।
शोधितकुर्वते कान्ति बीर्यं वृद्धि त
थायुष ॥ हरतं वर्णं आलाति
। लाभादाने । आतीनुपेतिक् ॥
हरिताल । पु० पीतवर्णं पञ्चविंश
ति हरिताल० इ० गौ० भा० प्र
० । तन्मांसगुणायथा । हरिताली
ल्पविट् क स्नात्कषायैमधुरो
लघु । रक्तपित्तप्रशमनस्तृषाहो
वातकीपन ॥
हरितालकम् । न० हरिताले ॥ स्वा
र्थेक ॥
हरितालिका । स्त्री० हरिताल्याम् ।
भाद्रशुक्लचतुर्थ्याम् । दूर्वायाम् ॥
हरिताली । स्त्री० दूर्वायाम् ॥ आ
काशरेखायाम् ॥ खड्गजलायाम् ॥

हरिद्रा

सर्वश्यायाम् ॥ भाद्रशुक्लचतुर्थ्या
 म् । यथा । भाद्रेमासिसितेपक्षे
 वसुदेवतसयुता । हरितालीचतु
 र्थाष्ट्याष्टर्षाणोप्रोतिदासदा । भा
 द्रेमासिसितेपक्षे चतुर्थ्या अभिषेग
 त । ददाति किल्बिषघोरहृष्टस-
 न्द्रोनसशय ॥ करचिचानलक्षे
 षु हरीसूर्ये चतुर्थिका । हरिताली
 समाख्यातारुद्राणोप्रोतिदासदा ॥
 हरिताश्म । न० तुल्ये । नीलाक्षनि ॥
 हरिताश्म । न० तुल्ये ॥ पुष्परानि ॥
 हरितोषणम् । न० भगवत्प्रोतिक
 देसर्वभूतदयालक्षणे कर्म्म विप्रिषि
 ॥ हरिराराधने ॥ हरिस्तोषणये
 न ॥
 हरितुषणम् । न० मूलके ॥
 हरिदम् । पु० हरितकुश ॥ मरु
 वकी ॥
 हरिदश्व । पु० रथौ । सूर्ये ॥ ह
 रन्ति श्रीव्रगन्तव्यदेशं प्रापयन्तीति ह
 रिता हरिद्रामका अश्वो वस्य-
 स ॥ अर्कवृक्षे ॥
 हरिदास । वि० भगवन्नक्षे ॥
 हरिदेव । पु० श्रवणार्धे ॥ हरिदे
 वायस्यस ॥
 हरिद्रव । पु० नागकीशरवर्णे ॥
 हरिद्रा । स्त्री० निशाच्यायाम् ।
 काक्षुन्याम् । पीतायाम् । वरव
 णिन्द्राम् । हजदी० इ० भा०

हरिद्रु

प्र० ॥ अथोगुणास्तु । हरिद्राक
 टुकातिक्कारुक्षोण्याकफपित्तमुत् ।
 बभ्यास्त्वगदेधमीहासन्निधपाण्डुव
 णोपहा ॥ पित्रगन्धिहरद्रान्यासा
 शीतावातलामता । पित्तहन्मधुरा
 तित्तासर्वकण्डूविनाशिनीति ॥
 हरिद्रवर्णविप्रिषद्राति । द्राक्, त्सा
 यागतौ । चातोमुपेतिक । हरि
 द्विद्रूयतीवा । हरितद्रवतिवा ।
 दृगतौ । अन्धेभ्योपीतिह ॥
 हरितरातिवा ॥ टाप ॥
 हरिद्राह । पु० हरिताक्षपक्षि
 णि ॥ हरिद्रागान्यस्य ॥
 हरिद्राभ । पु० पीतवर्णे । गौरे ॥
 असनवृक्षे ॥ कर्पूरे । वि० पीत
 वर्णवति । हरिद्वेवाभादीप्तिर
 स्य ॥
 हरिद्राराग । वि० अस्थिरक्षे हे ।
 अलसौहृदे ॥ हरिद्रारागह्वरा
 गोस्य । हरिद्रारागश्चाधिरस्याधि
 स्वात्तथेति यावत् । यथा । अथ
 मोचामुरागौवहरिद्रारागउच्यतइ
 तिहलायुध ॥
 हरिद्रु । पु० द्रुमे । वृक्षे ॥ दारु
 ॥ हरिद्रायाम् ॥ वृक्षविशिषि । पीत
 दारुणि । पीतकाष्ठे । हजदुवा०
 इ० भा० प्र० ॥ हरितपि ग०
 पीतीवाहुरस्य ॥ यद्वाहरिभिद्रूव
 ते । दृगतौ । हरिमितथे । द्रुव

हरिप्रिया

इतिशु . ।
 हरिहारम् । न० तौर्वचिशिषि । गङ्गा
 हारे । मावापुर्णम् ।
 हरिनामा । पु० सुद्धे ।
 हरिनाम । न० श्रीहरेराख्याने ।
 हरिनेत्रम् । न० श्रीहरेक्षुसि । अत्रे
 तपश्चि ।
 हरिनेत्र । पु० पेशकि । घूके ।
 हरिन्मणि । पु० गारुत्मते । मरक
 तमणौ । हरिदूर्ध्वमणि । यात्रा
 पार्थिवादि ।
 हरिन्मुद्र । पु० शारदमुद्धे ।
 हरिपदम् । न० विष्णुचरणे ॥ रवे
 सङ्क्रान्तिविशिषि । यथा । वा, म
 विषङ्क्रमतेऽवसमेभवेद्धरिपद
 मिति । २ । ५ । ८ ११ ॥
 हरिपर्णम् । न० मूलके ।
 हरिप्रस्थ । पु० इन्द्रप्रस्थे ।
 हरिप्रिय । पु० कदम्बवृक्षे ॥ विष्णु
 क्रन्दे । पीतभृङ्गराजि । वम्बुके ।
 अङ्गुलि ॥ करवीरे । न० उग्रवीरे ।
 कण्ठचन्दने । कालीयके ।
 हरिप्रिया । स्त्री० लक्ष्म्याम् । पद्मा
 लयायाम् । हरे प्रिया । तुलस्या
 म् ॥ वनखम्पूरे । गङ्गादिचतस्रसु
 । यथा । गङ्गासरस्वतीलक्ष्मीश्चैता
 स्तिष्ठ । प्रियाहरे । तुलसीसहि
 ताब्रह्मचरतत्त्व । कीर्तिता शुभा
 इतिदेवीभागवतम् ।

हरिमन्दिरम्

हरिबालुकम् । न० एतबालुके । ऐके
 ये । हरिवर्चबालुकम् । पु० हा
 रीतपक्षिणि ।
 हरिभक्त । पु० हरिसेवके । तच्छब्द
 च यथा । सर्वकोविद्वैविध्यभाष्ये
 त्समताधिया । हरीकरोतिभक्त
 चहरिभक्त सचस्युत ।
 हरिभद्रम् । न० हरिबालुके ।
 हरिभुक् । पु० मयूरे । सर्पे ॥
 हरिमा । पु० काशि । हरति । ह्य
 • • हृष्टप्रसन्नशृङ्खलमनिम् ।
 हरिमन्य । पु० अग्निमन्ये । गण्डि
 कारिकायाम् ॥ चणके ॥ हरिभि
 मं ह्यते । मन्यविशिष्टने ॥ कर्मणि
 घञ् ॥
 हरिमन्यक । पु० चणके ॥ स्वार्थे
 ण ॥
 हरिमन्यक । पु० • • चणके ॥ हरी
 णामन्य जनयति । अमी • अन्ये ध्व
 पीतिङ् ।
 हरिमन्दिरम् । न० विष्णोर यतने ॥
 तिलकपिशिषि ॥ यथा । तिलकान्
 र्जपुण्ड्राख्य मध्यछिद्र द्विजारद । य
 दिक्षुर्वाक्पलाटितद्विष्वे वहरिमन्दि
 रम् ॥ हरेः सर्वविताराणामख्यादी
 नांविशिषत । उपसनातिलक केष
 ल हरिमन्दिरमिति पद्मपुराणम् ॥
 अपिच । नासिकावास्त्रभागौको
 भागोमानेनवीमवेत् । म्नुवीमंध्य

हरिवक्त्रम्

दध स्थानं मूलमहमनीषिणः

वृत्तिः ॥

हरिश्च । पु० पीतवर्णश्च ॥

हरिलीचन । पु० तिर्यग्यने । कु
लीरे ॥

हरिश्च । पु० महाभरतः यपर्वणि
श्रिते ॥ श्रीकृष्णान्वये ॥

हरिवान् । पु० इन्द्रे । वि० हरि
विशिष्टे ।

हरिपथम् । न० निषधहिमकूटयोर्म
ध्ये वत्समाने तर्कविशिष्टे ॥ यथा ।
निषधारावर्षयद्यास्यतीहिमकूटत
वृत्तिः ॥ अपिच । दक्षिणेनेलावत
निषधोहिमकूटोहिमालयवृत्तिप्रागा
यता यथानीलादयोऽयुतयोजनीत्वे
आहरिपथं किम्पुरुषभारतानां यथा
सङ्ख्यमिति श्रीभागवतम् ॥

हरिवक्त्रम् । स्त्री० लक्ष्म्याम् । तुलस्या
म् । जपायाम् । जयायाम् ॥

हरिवासर । पु० न० द्वादश्या प्रथमे
पादे ॥ यथा । द्वादश्या प्रथम
पदो हरिवासरसञ्ज्ञकः । तस्मिन्
क्षम्यकुर्वीत पारण विष्णुतत्परः वृ
त्तिः ॥ वृत्तिविष्णुधर्मात्तरसहि
ता ॥

हरिदाहन । पु० गरुडे ॥

हरिवक्त्रम् । पु० हरे पराक्रमे ॥

योषिदेवचरणसमुच्छ्रितजायते हि

हरिवक्त्रम् । अथ वृत्तिविशेषाः क्रियावि

हरिहर

श्रिषि ।

हरिवीर्यम् । न० हरिताले ॥

हरिबुधम् । न० हरिवर्षे ॥

हरिचयनम् । न० हरेर्निद्रायाम् । त
स्याषाढशुक्लैकादशीत प्रसिद्धम् ॥

हरिचन्द्र । पु० नृपतिविशिष्टे । य
ताखोभक्ते । विशङ्कुजे । ऋषिभि

विशिष्टे ॥ प्रस्तुतवृत्तिचन्द्रावृत्तिवृत्ति
साधु ॥ चन्द्रिक देवीस्थाने तीर्थ

विशिष्टे ॥ वृत्तिदेवीगीता । शुभेश्व
री हरिचन्द्रवृत्त्यागमः ॥

हरिचन्द्रपुरम् । न० श्रीमे । स्वपुरे ।

जयंगीपुरे । हरचन्द्रावली । इ०
भा० प्र० ॥

हरिषिण । पु० जिनचक्रवर्तिविशिष्टे

। हरिसुते । यथा । हरिषिणो हरि
सुतो जयो विजयनन्दनः । अस्मात्

नुव्रं ह्यदत्त सर्वेषां कृपया ;
॥ हरि सिनायक । एतिसञ्ज्ञाया

मगादिति च ॥

हरिसुत । पु० स्मरे । कामे । मी
नकेतने ॥ हरिषिणे ॥

हरिहय । पु० इन्द्रे । यच्चिपतौ ।

हरिहंसीयस्य ॥ अश्वविशिष्टे ॥ यथा
। श्वकक्षेत्रवाले रोमोष्णसुवर्णाभा

नियस्यतु । हरि । सवर्णतोऽश्वसु
पीतकौषेयसप्रभवृत्तिशालिहाच

॥ सूर्ये ॥

हरिहर । पु० स युक्तहरिहरमूर्तौ ॥

हरीतकी

यथा हरिहरमनुसरसाधीपारप
यातुमिच्छसिष्यनुजलधे रूपत
भयउदसिबस्तुतएक नजानासि ।
हरिहरखेभम् । न० हरिखेचे ॥
हरिहरात्मक । पु० शिवस्यवषमे ॥
गरुडे ॥
हरीतकी । श्री० स्वनाम्नाप्रसिद्धे पथ्या
वृक्षे । तत फले ॥ तत्पर्यायायथा
अमयास्त्वव्यथापथ्यावयस्यापूतनाऽ
मृता । हरीतकीहेमवतीचेतकीश्रे
वसीधिवेति । अस्या प्रमेदागु
चाश्वयथा । हरीतक्यमृतीत्यग्नोसप्त
मेदेरुदीरिता । तस्यानमानिवर्णाश्च
वक्ष्याम्यवयथाक्रमान् ॥ विजयारी
हिणोचैवपूतनाचामृताऽभया । जी
वन्तीचेतकीचेतिनान्नासप्तविधास्यु
ता । अत्राबुद्धताविजयासुवतारो
हिणोमता । स्वल्पस्वकपूतनाश्चे
यास्यूलमांसाऽमृतास्युता पश्चा
न्नाचामयाश्चेवाजवतीस्वर्णवर्ण
भाक् त्वजान्तेचेतकीविद्यादिष्या
सांख्यान्तश्चयम् । विन्याद्वौविजया
हिमाचलभवास्यार्चेतकीपूतना
सि धीम्यादयरोहिणीतुविजयाजा
ताप्रतिस्थानके । अम्याथाममृता
ऽभयाचजनितादेर्गैसुराष्ट्राजयेजी
वन्तीतिहरीतकीनिगदितासासप्त
मेदाबुधे ॥ सर्वप्रयोगेविजयाय
राहिणीवतेषुकेपेपुषपूतनादिता

हरीतकि

। विरेचनेष्टादमृतागुणाधिकार्जी
धनिकाद्यादिहृणीषरीगजित् ॥
स्यार्चेतकीसर्वरुजापहारिकानेवा
मयस्त्रीमभयावदन्तिताम् । इत्यथ
यारीगभियप्रयेरजिताश्चेयागुणा
व्यानकदाचिदन्यथा । चेतकीचधु
ताहस्तेयावसिष्ठतिदेहिन । ता
वद्विरिच्यतेविगतत्तत्प्रभावाग्नसप्त
य ॥ सप्तानामपिजातीनाप्रधान
विजयास्युता । मुखप्रयोगसुलभा
सर्वव्याधिषुशक्यते ॥ क्षिप्तप्लुनि
मज्जतिवासाश्चेयागुणवतीभिषक्
प्रवरै । यस्यायस्याभूयानिमज्जन
सागुणाव्याकात् ॥ हरतेप्रसभव्या
धीनभूयस्तकतिवह्नु । हरीतकी
तुसाप्रोक्तातकतिदीप्तवाचिका ॥
हरीतकीतुदण्वायाहनुस्तर्भगलप
हे । शिषेनवज्जरेक्षीणगुर्वण्यानैव
शक्यते ॥ इतिराजनिघण्ट ॥
अपिचभाप्रकाशे । नवास्त्रिध च
नावतागुर्वी क्षप्तचयात्मसि । नि
मज्जेत्तासुप्रशस्ताकथितातिगुणाप्र
दा ॥ नवादिगुणयुक्तस्य तथैकचहि
कर्मता । हरीतकीकक्षेयवहयत
च्छेष्टमुच्यते ॥ अवितावर्द्धयत्यग्नि
पेषितामकम्बोधिनी । स्निग्धासह
याहिणीपथ्याभृष्टाप्रोक्ताविदीषनु
त् ॥ उन्मीलिनीबुद्धिवर्षीन्द्रवाणां
विमूढिनीपित्तकफानिहानाम् ।

हरीषा

विस्त्रसिबीमूषकमृगानां हरीत
कीक्षात्सहभोजनेन ॥ अन्नपानक
तान्दोषान्वातपित्तकफोद्भवान् ।
हरीतकीहरत्वाशुभुक्तोपरियो
जिता ॥ लवणेनकफवृत्तिपि-
तवृत्तिसंशर्करा । घृतेनवातका
न्त्रेगान् सर्वरोगान् गुडान्विता
॥ सिन्धुत्वशर्कराशुण्ठीकणामधु
गुडैः कृतात् । वर्षादिष्वभया
प्राश्यारसायनसुषीषिणा । अध्वा
तिखिन्नोवज्रवर्जितश्चरुश्च कृशी
लङ्घनकर्षितश्च । पित्ताधिकीग
र्भवतोचनारौविमुक्तस्तस्त्वभयान
खादेत् । इति ॥ अस्याः सिन्धुदि
नशुद्धिमाहकालिदासः । कृष्णा
भयानागरपूर्वसिन्नारम्भोविधियो
लघुमेत्यभेदगुणे । श्वस्रयेर्कोन्दमि
दीप्यवासरे पूज्याजयानन्दः । तोषु
धीमतेति ॥ हरीतक्या फल हरी
तकी । विकारोवयवयोस्तत्पञ्चप्र
त्ययस्य । हरीतक्यादिभ्यश्च तिलुप
। लुपियुक्तवद्व्यस्तवचने । हरीत
क्यादिषु व्यञ्जितिरिति लिङ्गनेव प्रकृतिष
न्नसङ्ख्या । पश्यामज्जासुषुप्त्यो
वातपित्तहरीशुरु ॥ अस्यापाकपा
कावल्यादर्थनीयः ॥

हरीश्वरः । पुं० हनूति ॥ बालि
वानरः । सुगोत्रे ॥

हरीषा । स्त्री० पक्षमांसप्रभेदे ॥ यथा

हर्म्यम्

। पाकपात्रे तु हतिमासखण्डानि
निक्षिपेत् । पानीयप्रचुरसर्पि
प्रभूतश्चिह्नवीरकम् ॥ हरिद्रामा
द्रकशुण्ठीलवणसरिचानिच । त
ण्डुशाखापिगीधूमान्जम्बीराचार
सान्पङ्कन ॥ यथासर्वाथिवस्तूनि
सुपक्वानिभवन्तिहि । तथापचेतनि
पुण्योद्भुमण्डस्थितिर्यथा ॥ एषाह
रीषाफलकृदातपित्तापहाशुरुः ।
श्रीतीष्णाशुक्रदाक्षिग्धासरासन्वा
भकारिणी । इ० भा० अ० ॥

हरेणु । पुं० सतीमे । कलाये । क
लायस्त्रिपुटः प्रोक्तः सतीनावर्तु
लोमतः । हरेणुरपुटोऽज्ञेयोविजि
षावमुदाहृतः ॥ हरति । इज्ज्०
। कृष्टभ्यामेणुः ॥ स्त्री० रेणुकाया
म् । भस्मगन्धिन्याम् । कुलया
पिति ॥

हरेणुक । पुं० कलाये ॥

हर्षा । चि० हरयकलरि ॥ हरति ।
इज्ज० । इव् ॥

हर्म्यम् । न० लुम्भणे । इ० अ० र०
ली ॥

हर्मित । चि० क्षिप्ते । इग्धे ॥

हर्म्यम् । न० धनिनावासी । काष्ठेष्ट
कादिनाकृतेष्वलण्डे ॥ यथा । र
म्यहर्म्यतलमकिं वसतयेत्याव्य न
गातादिकभूक्तिवाप्राप्तसमासमाग
मसुखानैवाधिकं प्रीतये । किन्तु

हर्षण .

प्रान्तपतत्पतङ्गपवनव्यालोलदीपा
 हुरव्यावाचक्षलनाक्षल्यसकल -
 सन्तीवनान्तयता ॥ हरतिमन .
 हज् . । अत्रादिस्वाद्यत् . सुटच् ॥
 हय्यंश्च । पु . सि हि ॥ हरिषोपिङ्ग
 क्षीपक्षिणीयस्यस । बहुव्रीहवि
 तिषच् ॥ कुवेरे ।
 हय्यंत . । पु . बायी ॥ अश्वे ॥ ह
 र्वाति । हर्वागतिक्कान्त्यो । भृगु
 हृषियनिपर्विपच्यमितमिनमिहपि
 म्योऽतच् ॥ हय्यंत सर्वे स्पृह
 षीयइतिविदभाष्यम् ॥
 हय्यंश्च . । पु . इन्द्रे । हरिहये ॥
 इ . कश्चित् ॥
 हर्षं । पु . सुदि । प्रीती । शर्मणि
 । सुखि ॥ स्वस्वप्रियलाभेरोमाश्वाशु
 पातादिहेतुरानन्दोभिव्यञ्जकश्चित
 शब्दतिविशेषोहर्षं इत्यर्थः ॥ इ
 षतुष्टौ ॥ वज्र .
 हर्षक । पु . प्रवर्तविशेषि ॥ वि .
 हर्षकारके ॥
 हर्षञ्चय . । पु . धातुचये ॥
 हर्षण . । पु . अक्षिरुगमेदे ॥ आह
 देवि ॥ शीगविशेषे ॥ तत्रजातस्यप्र
 णत्तु सुवारुगाच्च स्फुटपद्मने
 च भास्त्रप्रयत्नेविनयोपपन्न ।
 प्रसूतिकाक्षिवदिहर्षं च स्यादमर्षं
 क्षीनैवजन कदाचित् ॥ न . ह
 र्षे ॥ वि . हर्षके । हर्षकारके ॥

हलभृत्

हर्षमाच . । वि . विभुर्वाणे । प्रमन
 सि । इष्टमानसे । हर्षति । हृषु
 चलीके । ताच्छीलोचानश्च ॥
 हर्षयित् । पु . पुत्रे । सुने ॥ न .
 काक्षणे । स्वर्ष ॥ हर्षयति । हृष
 तुष्टौ । तानिहृषोतौलुच् . । वि .
 हर्षयिषी ॥
 हर्षस्वन । पु . किलकिलायाम् ॥
 इ . वि . शेष . ॥
 हर्षणी । स्त्री . निजयायाम् ॥
 हर्षित . । वि . इष्टे । सङ्घातहर्षे
 ॥ हृषु . । क्त । हर्षं सङ्घातोस्य
 वा । इतच् ॥
 हर्षुण । पु . मृगे ॥ कामिनि । का
 मुके ॥ इष्यति । इषतुष्टौ । इषि
 कलच् ॥
 हलम् । न . लाङ्लि । गोदारणे । सी
 रे ॥ हलति । हलावलिखने । अ
 च् . ॥ अश्वगोशूलमेदोषादेःषीय
 या । अष्टागवधर्महल षड्वयजीवि
 तार्थिनाम । अतुर्गव नृश साना
 विगवत्रक्षधातिनामितिहारीत ॥
 हलदण्ड । पु . ईषायाम् । हलयु
 गयोर्मध्यकाष्ठे ॥
 हलहो । स्त्री . हरिद्रायाम् ॥ इ .
 रा . यट् ॥
 हलधर ।) पु . बलदेवे ॥ हा
 हलभृत् ।)
 लिङ्गे ॥

इलाइल

इलपद्धति स्त्री० लाङ्गलपद्ध
तौ । सीतायाम् । इलरेखायाम्
इलस्यपद्धति ॥

इलप्रवाह । पु० सौरकर्षणे ॥

इलभूति । स्त्री० कृषिकर्मणि ॥

इलभूति । पु० मुनिविशेषे । उपव
र्गे ॥ कृषिकर्मणि ॥

इलराख्यम् । न० आहुत्ये । का
खगपुष्पके । तरवट० इ० काश्मी
रभाष प्र० ॥

इलरेखा । स्त्री० सीतायाम् ॥ इल
सरेखा ॥

इला । अ० नाक्योत्थासख्याज्ञाने ॥
समानाभिस्तथासख्योइलाभाष्या ।
परस्परमितिभरत ॥ इल० । वा
वहुजकादाप्रत्यय ॥

इला । स्त्री० सख्याम् ॥ वायज
न्तादुधलाद्याम् ॥ मयो । कक्षी ।
मूढौ ॥

इलायुध । पु० वलदेवे ॥ इलमायु
धयुक् ॥ इलस्यवलभद्रस्यगगनादा
गतज्वलदितिहरासन्धयुद्धीयो
नेविष्णुपुराणम् ॥

इलाइ । पु० चिचिताइने ॥

इलाइल । पु० ब्रह्मसर्पे ॥ इयभा
क्षी ॥ इले । बुद्धमेदे ॥ पु० न०
विषप्रमेदे ॥ इलतिजठरम् । इल०
। अथ । नइजति० आइलतिवा
। अथ । अइलम्० आइलवा ।

इल्यम्

तत कर्मधारय ॥ स्त्री० पञ्च
नायाम् ॥ इल्याम् ॥

इलि । पु० महवृत्ते । कल्यायाम् ।

कुष्ठसमीकरणार्थेस्यलकाष्ठे ॥

इली । पु० वलभद्रे ॥ इलीस्यस्य ।

सुखादिभ्यश्चेतौनि ॥ कर्षके ॥

इलिनी । स्त्री० लाङ्गलिकायाम् ॥ इ
लसमूचे ॥

इलिप्रय । पु० कदम्बवृक्षे । इलि
नीवलदेवस्यप्रिय० सुरायामधि
वासनत्वात् ॥

इलिप्रया । स्त्री० सुरायाम् । मदि
रायाम् ॥ इलिन० सङ्कर्षणस्य
प्रिया ॥

इली । स्त्री० कलिकार्याम् ।

इलीनः । पुं० कितक्याम् । शाक
वृक्षे ॥

इलीमक । पु० पाण्डुरीगप्रमेदे
॥ यदातुपाण्डोर्बन्धं स्यद्धरि
तश्यावपीतक । कक्षी त्वाइल्यस्य
न्द्रामन्द्राग्निस्त्वमृदुज्वर ॥ स्त्री
ष्वहर्षोऽकमर्हसश्चासत्तथाकृषिभ
मा । इलीमकतदातस्यविद्याद
निलपिततद्वृत्तिमाभमिश्र ॥ पा
ण्डो पण्डुरीगिण ॥

इलीशा । स्त्री० लाङ्गलदण्डे ॥

इल्यम् । वि० इलकुष्ठवृक्षे । कुष्ठे
॥ इलैभकुष्ठम्० इलस्यकर्ष० ।
मतजनइलादितयत् ॥

हव

हव्या । स्त्री० हलसमूहे ॥ हलाना
समूह । पाशादिभ्योश्च ।
हल्लकम् । न० रक्तसध्यके । रक्तसी
धीतिख्याते । हला० इ० गी०
भा० प्र० पुष्पे ॥ रक्तवर्णपिकाल
बिकाशिपुष्पविशेषे । इच्छन्त्ये ॥ ह
लति । हलविकसने । श्वल्ज् ॥ य
हा । हलनम् । सम्प्रदादिस्वात्
क्लिप् । हललाति । लादाने ।
आतीनुपीतक । सज्ञायाकम् ॥
हल्लनम् । नि० प्रचलायिते । इ०
ज० धर ।
हल्लीषम् । न० यीषितामण्डलीनृत्त्ये
॥ स्त्रीणांहल्लीष सहनत्तनमितिनि
काण्डशेष ।
हल्लीषकम् । न० स्त्रीणामण्डलिका
नृत्त्ये । मण्डलीनृत्यज्ञृत्त्य स्त्रीणां
हल्लीषकानुतदितिहमचन्द्र । ए
कस्यपु सावच्चरेभि स्त्रीभि स
हक्रीडने । तत्तुरासक्रीडा । य
य । गोपौर्नामण्डलीनृत्यवधेहल्ली
षक विदुरितिकेष्वात् । तल्लक्षणा
रासरीष्ठयाद्रष्टव्यम् ॥
हव । पु० आज्ञायाम् । निदेशे ॥
आज्ञ ने । हूतो ॥ अप्वरे । समत
न्तो । ज्ञानम् । ज्ञेयस्पर्द्धायाश्च
व्येच । भवेऽनुपसर्गस्यैव्यप्र सम्प्र
सारश्च ॥ हूयतेऽवेतिवा ॥ आ
हवे० इ तवेदविद । आहूयन्ते

हविष्यान्नम्

परस्पर युद्धार्थयोद्धारेऽच ॥
हवङ्ग । पु० काशपाचेदधिमिश्र
तान्नभक्षण्ये । इतिकथित् ॥
हवनम् । न० हेमे ॥
हवनायु । पु० अग्नी ॥
हवनी । स्त्री० हवनकुण्डे ॥
हवनीयम् । नि० हविषि । हेमीय
द्रव्ये ॥ हूयते इ० अनीयर् ॥
हविषी । स्त्री० हेमकुण्डे ॥
हविरशन । पु० अग्नी ।
हविर्गन्धा । स्त्री० शम्या ॥
हविर्गृहम्) न० हवनगृहे । हे
हविर्गृहम् ।) चीये ॥
हविर्भुक् । पु० अह्निरस पुत्रेक्षति
याणापितरि । अग्नी ॥ हवीषि ।
भुङ्क्ते । भुज० । क्लिप् ।
हविर्भू । स्त्री० पुदकस्यपत्न्याम् ।
हविर्मन्य । पु० अग्निमन्ये । श्री
पथे ॥
हविष्कृत् । स्त्री० देशानामर्थेयाहवि
सम्प्रादयतितस्याम् ॥
हविष्मत् । पु० हविर्भुजि । नि०
आज्यादिमति ॥ ध्यानभावनाव
ति ॥
हविष्यम् । न० हवनीये ॥ भोज्यभेदे
॥ मुन्यन्नादिषु । ह्रते ॥ हविषिहि
तम् । उगवादिभ्योयत् ॥
हविष्यान्नम् । न० हविष्ये । त्रतादा

हव्यवाहन :

बदनीयद्रव्यविशेषि ॥ हविष्यश्चत
द्वयम् ॥

हवि । न० । हातव्यद्रव्ये । साज्जाय्ये
। देवतोद्देशिनामनीत्यप्यमानद्रव्ये
। त्यागप्रक्षेपक्रियाया साजात
कर्मकारके ॥ तद्विविधम् । पुरो
डाशरूपमाज्यरूपम् ॥ छती । सर्पि
ष्य ॥ हविषापरिणामीय यदेतद्
खिलजगतम् ॥ हूयते । हुदनाद्
नयो । अचिंशुचिहृत्पौष्पादिभे
सि ॥ सुन्यन्नानिपय सीमामां
संयन्तानुपस्कातम् । अक्षारक्षय
क्षेत्रप्रकृत्याहविकृत्यतद्वृत्तिमनु ॥

हवुषा । स्त्री० । हवुषायाम् ॥

हवे । अ० । हतार्थस्मरणार्थोनिपा-
तौ ॥ प्रसिद्धार्थबोधोत्तकौवेदेनि
पातौ ।

हव्यम् । न० । देवीऽङ्गे । हवनीये ।
तूयन्ते प्रीयन्ते देवायिन० हूयते०
प्रक्षिप्यतेवा । हु० । अचीयत ।
गुणावादेशौ ॥

हव्यपाक । पु० । चरी ॥ पच्यते ।
पचे कर्मविधयः । हव्यश्चतत्०
पाकश्च ब्रह्मा । भाविघञ् । पच
नम्० पाक । हव्यस्यपाक०
पाकाऽधिकरणम् ॥

हव्यवाहः । पु० । अमनौ ॥

हव्यवाहन । पु० । अमनौ ॥ हव्यवा
हयति । यन्ताहवित्युः ॥

हस्त :

हव्याश ।))

हव्याशन ।) पु० । अमनौ ॥

हव्येश ।))

हस । पु० । हास्ये ॥ हसनम् । ह
सेहसने । स्वनहसीर्बेत्यप् ॥

हसनम् । त्रि० । हास्य कुर्वति ॥ हसेर्ज
ट् शब्दः ।

हसनम् । न० । हास्ये ॥ हसे० । ल्युट् ॥

हसनी । स्त्री० । अक्षारधान्याम् ॥ ह
सति । हसे० । कृत्यल्युट् इति ल्यु
ट् । टिटटेतिङीप् ॥

हसनीमणि । पु० । पपरीके । अ
मनौ ॥

हसन्तिका । स्त्री० । हसत्याम् । अक्ष
रधान्याम् ॥

हसन्तो । स्त्री० । अक्षरधान्याम् ॥ मङ्गि
काप्रमेदे ॥ शाकिनीविशेषि ॥ हस
ति । हसे० । लट् शब्दः । उगितश्चे
तिङीप् । शप् श्यनोरितिनुम् ॥

हसितम् । न० । अट्टहास्ये ॥ हास्ये ॥
त्रि० । विकसिते । फुल्ले ॥ हसे० ।
नपुसकेभावेक्त ॥

हस्तः । पु० । करे । पञ्चशाखि । शये
। पाणौ । हाथ० इ० भा० प्र० ॥
करिकरे शुगुडायाम् । सूड०
इ० भा० प्र० ॥ मानमेदे । चतुर्वि
ंशत्यङ्गुलमिते सप्तकीषकरे ॥ यथा
। यथानातण्डुलैरेकमङ्गुलं चाष्ट
भिर्भावेत । अदीर्घाधिकृतौ हस्त

हस्ता

सतुर्बिंशदभिरङ्गुलीरितिकालिका
 पुराणम् । द्रुमेदे ॥ अयोदशर्चे ।
 हस्तायाम् ॥ यथा । पुण्योहस्तीमे
 चमप्याश्विनश्चत्वार्याह्, सर्वदि
 गदारकापीति ॥ केशात्परोव्राते ॥
 यथाकीमहस्त • कचसम्, हस्त्य
 र्थ ॥ हसति • हस्यतेवा । हसी •
 । हसिमृगिणितितन् ॥ चि • हस्ता
 यांजाते ॥ अविष्ठाफल्गुनीत्यणोस्तु
 क • न • चमप्रसैविकायां ॥
 हस्तधारणम् । न • परित्राये ॥ प्राङ्मू
 मुद्यतस्यहस्तस्यधारणरोध । रश्म
 कक्षपृष्ठेहस्तस्थापनवा ॥ भुञ्ज्य
 हथे ॥
 हस्तप्रच्छम् । न • कन्युषि । कल्पवि ।
 हाथीक्षा • इ • भा • प्र • ॥
 हस्तवारणम् । न • परित्राये । मार
 णीद्यतस्यनिवारणे ॥ हस्तो न •
 हस्तस्यवा • वारणम् ॥ करेणनि
 विधि ॥
 हस्तविम्बम् । न • चन्दनादिनादेह
 विलिपनविशिषि । स्थासके ॥
 हस्तसिद्धि । स्त्री • मृती । वितने
 । हस्ताभ्यासाध्यासिद्धि ॥
 हस्तसूत्रम् । न • करसूत्रे । क गणा
 • कृतिविवाहप्रसिद्धि ॥
 हस्ता । स्त्री • अश्विन्यादीनयोदशर्चे
 । तत्रजातफलं यथा । दातायश
 स्त्रीमुतरामनस्त्रीभूदेवदेवार्चनञ्ज

हस्तिघोषा

न नयन्न । प्रसूतिकाक्षिकलयस्यह
 स्ताहस्तस्थितातश्चसमस्तसम्पत् ॥
 हस्ताङ्गुलि । स्त्री • करशाखाया ॥
 हस्तामलकम् । न • करस्थितामलकी
 फले ॥ करस्थितस्वच्छजले । वेदा
 न्तग्रन्थविशिषि । पुं • शङ्कराचार्य
 स्थानियविशिषि ॥
 हस्तावसेचनम् । न • उत्तराप्रोशाने ॥
 हस्तास्त्रम् । न • प्रहरणे । हथियार
 इ • भा • प्र • ॥
 हस्तकन्द । पु • हस्तकन्दविशिषि ।
 कुष्ठहन्तरि • गजकन्दे ॥
 हस्तिकन्दका । पु • हस्तिकन्दे । स्त्रा
 र्थेक ।
 हस्तिकरञ्ज । पु • महाकरञ्जे ॥
 हस्तिकर्ण • । पु • उरुवृक्षे । एरण्डे
 । रत्नैरण्डे । स्वनाम्नाविख्यातेप
 लाशप्रमेदे ॥ हस्तिकर्ण पर हृष्यो
 मेधायुर्वलवर्द्धन ॥ हस्तिकन्दे ॥
 गणदेवताप्रमेदे ॥
 हस्तिकर्णक । पु • हस्तिकर्णा
 हस्तिकर्णदल । पु • हस्तिकर्णा
 भिधेपलाशे । किञ्चने ॥
 हस्तिकारवी । स्त्री • अजमेदाया ।
 हस्तिशालि । गोपघोष्टायाम् ॥
 हस्तिगिरि । पुं • काञ्चीदेशे ॥
 हस्तिघोषा । स्त्री • कौशातकीप्रमेदे ।
 महाकौशातक्याम् । नुनिनी • घो
 षातीरञ्जी • इ • भा • ॥

हस्तिचिष्टतम

हस्तिचारिणी । स्त्री० महाकरञ्ज ॥
 हस्तिचिष्टतम् । न० गजैर्ज्ञते ॥ त
 द्यथा । तत्रादौ दन्तकल्पनविधान
 म । दन्तश्चमूलपरिधि विरायत
 प्रोज्झाकल्पयेच्छेषम् । अधिकम
 नूयवराणान्यून गिरिचारिणीकि
 श्वित ॥ कल्पितदन्तश्चलक्षणन्तु
 । श्रोत्रसर्बर्द्धमानश्चतुर्ध्वजचामरा
 नुरूपेषु । छेदेद्वेद्वारोभ्यविज
 यधनवृद्धिसोख्यानि ॥ प्रहरणस
 दृष्टिबुधयो नन्द्यावर्ते प्रणष्टदेशाणि
 । लोष्टे तुल्यपूर्वश्च भवति देशस्य
 स्मरन्ति ॥ स्त्रीरूपेष्वविनाशोभ
 वारिभ्युत्थिते सुते त्पत्त । कुम्भे
 ननिधि प्राप्तिर्यात्राविघ्नमुदण्डेन ॥
 ४ ॥ कृकतासकपिभुजङ्गेष्वसुभिष्य
 व्याधिरिपुष्यित्वम् । गृध्रीलोक
 ध्वाङ्कश्रयताकारिषुजनमरक ॥
 ५ ॥ पाशेऽथवाकवधिनृपमृत्पुङ्गव
 नविपत्सु तैरक्त । कृष्णोऽथवावैरुले
 दुर्गाथे वा शुभमभवति ॥ शुभच्छेदल
 क्षणन्तु । शुक्र सम सुगन्धि
 स्त्रिगुणशुभाबहे भवेच्छेद । ग
 यानम्नानफनानि च दन्तश्चसमानि
 भवेन । अथशुभाशुभमाह । मू
 लमध्यद्वयनायसंस्थितादेर्द्वैत्यमनु
 जा क्रमात्तत । स्त्रीतमध्यप
 रिपेक्षवकल शीघ्रमध्यचिरकालस
 म्भम् ॥ अत्र विशेषफलमाह ।

हस्तिच्छाया

दन्तभङ्गफलमत्र दक्षिणे भूप्रदेशवल
 विद्रवप्रदम् । वामतः सतपुरिहिते
 भयान् हन्ति साट्टधिकदारनायकान्
 ॥ पुनरपि । आदिशेदुभयभङ्गदर्शना
 त्पार्थिवस्य सकल कुलक्षयम् । सौ
 म्यलनतिथिमादिभि शुभवर्द्धते
 शुभमथोन्मथाभवेत् । दन्तभङ्गस्य
 विशेषफलमाह । चौरमिष्टफलपुष्प
 पादपेष्वावगातटविघ्ननेन वा । वा
 ममध्यरदभङ्गखण्डनेन वा नाशकद
 तोन्मथापरम् ॥ ११ ॥ अधुना गजै
 तमाह । स्वस्तिगतिरकस्मात्त्वस्त
 कर्णीतिदोन श्वसितिस्तदुदौच
 न्यस्तहस्तः पृथिव्याम् । द्रुतमुकुलि
 तहृष्ट स्वप्नगौलि विक्षोभोभयक
 दहितमक्षीने कशिऽसृष्टकृतकत-
 ॥ १२ ॥ शुभचिष्टतमाह । वल्मी
 कस्यऽगुल्मक्षुपतरुमथन खेच्छ
 याहृष्टदृष्टियायावातानुलोमतत्त्वरि
 तपदगतिर्वक्तवस्तुन्नम्यचोच्चै । का
 ल्यसन्नाहकालिजनवतिभुम्ह शी
 करव हित वातत्काले वामदासिजं
 यकदधरद वैष्टेहृक्षिणश्च । प्रविश
 न चारिणिवारणस्य गृहेण नाशाय-
 भवेन्नृपस्य । याहृष्टहीत्वोत्तरणहि
 पक्ष्यतोयात्स्यल वृद्धिकर नृभर्तु
 ॥ १४ ॥ इति वाराह्या ६२ऽध्यायः ।
 हस्तिच्छाया । स्त्री० गजच्छायायाम्
 । कुञ्जरच्छायायाम् ॥

हस्तिनख .

हस्तिजिह्वा । स्त्री० नाडौविशेषि य
था । हस्तिजिह्वोत्पलप्रस्थानाडो
तथा पुर स्थिता । तस्याद्वा
या । सव्यभागस्यमूर्ध्वदिपादा
कुष्ठान्तमाश्रिता । हस्तिजिह्वा
यानाडोदक्षिणे चक्षुषिस्थितेति ॥

हस्तिदन्त । पु० मूलकी । मूली०
इ० प्र० मूली ॥ नागदन्ते । खूंटी
० इ० भा० प्र० ॥ हस्तिनारदे ॥

हस्तिदन्तकम न० मूलकी ॥

हस्तिदन्तफला स्त्री० एवारी । कक्क
डी० इ० भा० प्र० ॥ हस्तिदन्तव
त्फलानियथा ॥

हस्ती । पु० महःसृगे । पीली । यस्य
पर्यायास्तु दन्तीदन्तावलीहस्ती०
द्विरदेऽनेकपोद्विप । सतहजीग
जीनाग कुञ्जरोवारय करो ।
इभ सन्धेरम पद्मीति ॥ हस्त
शुण्ड ऽस्यास्ति । हस्ताज्जरावितो
नि ॥ हस्तिनापुरस्थानिर्मापकत्तं
रिसुहेषराजपुत्रे ॥ यथा । वृद्धत्
वषस्यसुहेष० पुत्र सुहेवाद्ध
स्तीतिविष्णुपुराणम् । नारोहेतु
कामुजोन्मत्त गजराजाकदाचनया
रुद्धकामुक तन्तुपरवे हविषोदतीति
कालिकापुराणम् ॥

हस्तिनख । पु० अपसीपानि । पूर्वा
रिमृत्कूट । पुरद्वाराऽऽवरणार्थं क
तेकमनिर्मासृत्कूट । दुर्गपुरद्वार

हस्तिनीदुग्धम्

समीपेयुद्धार्थं यद्वरतटमन्त सो
पानयुक्तनृत्कूट यदस्थित्वा० विप
क्षे पुष्पाण्डादिकक्षिप्यतेतवहस्तिन
खद्वयन्ये ॥ कूट पूर्वारियद्धस्तिन
खस्तस्मिन्नस्थमर । हस्तिनीमख
इव । हस्तिनानखन्यतद्वृत्तिवा । ख
नुचवदारणे । अन्येष्वपीतिड ॥

हस्तिनपुरम् ।) न० गजाक्षयेहस्ति
हस्तिनापुरम् ।)

नपुरे ॥ हस्तीनामराजा० तेननि
र्मितत्वात् ॥

हस्तिनी । स्त्री० गजयोषायाम । क
रिण्याम् ॥ धिनुकायाम् । वषाया
म् ॥ भाद्रपदादौहस्तिनीप्रसूतीत
हानमाहकालिदास । भावीतदा
पिकरमेकलभ करिण्याच्चेयप्रसू
यतद्वृत्तियुविभौनभक्षे । चक्रव्य
यानरपतेयंदिभूमिदेवितहानमस्ति
तदुपप्रणयान्तयेत० इति ॥ नारो
जातिविशेषे ॥ तल्लक्षणं यथा । स्थू
लाधरास्थूलनितम्बभागास्थूलाकुक्षी
स्थूलकुक्षामुधीना । कामोत्सुका
गाढरतिप्रियाचनितम्बखरनाखलु
हस्तिनीसेति ॥ इट्टविलासिन्याम्
॥ हस्तिशुण्डयाम् ॥

हस्तिनीदुग्धम् । न० इन्ध्याक्षीरे ॥ त
द्दुषायया । वृद्धय हस्तिनीदुग्धं स
धुरंतुवरगुरु । वृष्य बल्य हिम क्षि
ग्ध चतुष्प स्थिरताकरमिति ॥

हस्तिलक्षम्,

हस्तिनीपुरम् । म० हस्तिनापुरे ॥

हस्तिना । पु० हस्तिपक्षे ॥ ह
स्तिनपाति । पा० । आतीनुपे
तिक ॥

हस्तिपक्ष । पु० हस्तिपक्षे । आधी
रणे । निषादिनि ॥ स्वार्थे कन् ॥

हस्तिपत्र । पु० हस्तिपत्रे ॥

हस्तिपरिष्का । स्त्री० राजकीयात-
क्याम् ॥

हस्तिपर्यी । स्त्री० राजकीयातक्याम्
। निनुषा० इ० भा० प्र० ॥ एवारी
। कर्कश्याम् ॥ मोरठायां ॥

हस्तिमद । पु० गजमदे । दाने ॥

हस्तिमन्त्र । पु० सुरहिपे । ऐरावते
। अभिमातृ ॥ विनायके । विन्न
राजी ॥ गङ्गानागे ॥

हस्तिमुख । पु० गणेशे ॥ हस्तिव
मुख यस्य ॥

हस्तिरोहणक । पु० महाभरते ॥

हस्तिलक्षम् । म० गजलक्षणे ॥ तन्नि
रूपय यथा । मद्रोमन्दोन्मगीमिश्र
यतस्त्रोगजजातय ॥ तत्रादौमद्र
लक्षणम् । मध्याभदन्ता । सुभिभ
क्तदेहानचोपदिग्धानकृशा । यमा
स । गात्रे समेखापसमानवशा
वराहतुल्यैर्जघनैश्चमद्राः ॥ मन्द
लक्षण यथा । वक्षोऽप्यकक्ष्यावलय
अथासलम्बोद्वरस्तृणवृद्धतीगलश्च
। स्थूलाचक्षुषि । मङ्गमेवकेनसेही

हस्तिलक्षम्,

चट्टम् मन्दमतङ्गलक्ष ॥ २ ॥ मृग

सङ्क्षीर्णलक्षणम् । मृगास्तु

स्वाधरवातमिद्राहन्वङ्गप्रिकखुहि

कंहस्तकर्णा । स्थूलिष्वबास्त्रेति य

थोक्तचिह्ने सङ्क्षीर्णनागान्यतिमि

श्रुतिज्ञा ॥ ३ ॥ अथैतेषामुद्यति

देव्यपरिणाहानांप्रमाणमाहा । प

क्षीयति ० सप्तमृगस्य देव्यमहौ

चहस्ता परिणाहमानम् । एकदि

वृत्ताय मन्दमद्रौ सङ्क्षीर्णनागीऽनि

यतप्रमाण ॥ अथैतेषां वक्ष्यमदल

क्षणमाह । मद्रस्य वक्षोऽहरीतमद

क्षमन्दस्य हारिद्रकसन्निवाय ॥

कृष्णो मदस्याभिहितो मृगस्य सङ्क्षीर्ण

नागस्य मदो विमिश्र ॥ ५ ॥ गजा

नां शुभलक्षणान्याह । तान्नीचता

लुपदनाः कक्षाभिहनेषाः क्षिप्रो

प्रतापदशना पृथुकायतास्या ।

आपिप्रतापतनिगूढनिमग्नवशास्त

न्वेकरोमचितकर्मसमानकुम्भा ॥

॥ ६ ॥ विलोचनं चक्षुःशुभानिभक्त

काटगुह्या । कूर्मीप्रतैर्दिग्गविभक्त

तिभिर्गुह्यैश्च । रेखावधोपचितव

त्करा । सुवालाधन्या सुगन्धिम

दपुष्करमारुताश्च ॥ दौर्घाङ्गुलिरस्त

पुष्करा सजलाभोदनिनादवह

था । वृद्धायतवृत्तकम्बराधन्याभ

मिपतैर्मतङ्गजा ॥ ८ ॥ अथाशुभ

लक्षणान् गजानाह । निमंदाभ्यधि

हस्तिशाला

कहीनमखाङ्गान् कुलवामनकमेव
विधाष्यान् । दृश्यकीर्णफलपुष्कर
हीनान् श्यावनीलवदन्तासिततालू
न ॥ स्वल्पवक्त्रकृद्दन्तकृद्दन्तकृद्दन्त
न हस्तिनीस्रगलक्षययुक्ताम् । ग
भिर्भोस्रन्तति परदेशप्रापयेदथ
विरूपफलास्तौ ॥ १० ॥ अथकुला
दीनांलक्षणांनितु । सङ्घक्षिप्तवक्षो
जघन पृष्ठमध्यसङ्घटित । प्रमा
णहीनस्तन्नाभिः सकुर्वन्निवारणा
धम ॥ आनाहायामसंयुक्तीया
तिष्ठन्तीभवेद्भज । यामन सस
मख्यातीभर्तुर्नार्थयश्च प्रद ॥
सर्वलक्षणसम्यग्धीदन्तैस्तुपरिबर्त्ति
त । मत्कुण्ड ससमाख्यात
सङ्घयामेप्राणवातक ॥ पादयोः स
न्निधौ ॥ आद्यत्यनागच्छगच्छत
। सप्तदेऽध्वनियुक्तेष्वलक्षणांनं
पूजित ॥ अनन्ताध्यधिक्ययक्षप्रि
स्तारिषस्तनान्तरम् । विवाटं सवि
निर्दिष्टोदुर्गतिर्निर्दिष्टो गण ॥
इतिवाराद्या ६३ अध्याय ॥

हस्तिजिघ्र ॥ पु० जिघ्र ॥ इति
हस्तिजिघ्रक ॥ पु० जिघ्र ॥ इति

राजनिर्घण्टः ।

हस्तिवाह ॥ पु० अक्षुषि ॥

हस्तिविषाणी ॥ स्त्री० कदल्याम् ॥

हस्तिशाला ॥ स्त्री० चतुरे । गजगृहे
पीलुस्थानि ॥

हस्त .

हस्तिशृङ्गा ॥ स्त्री० क्षुपविशिषि । ह
हस्तिशृङ्गो ॥

स्तिन्याम् । भूसृङ्गधाम् । हाती
शृङ्गा ॥ इ० गौ० भा० प्र० । अ
स्थिसंहारे ॥ यथा । हस्तस्य हस्तस्य
सहारीहस्तिशृङ्गो वनालिकीतिहा
रावली ॥

हस्तिश्यामाका ॥ पु० हातिश्यामा
इतिगौडप्रसिद्धेशस्ये ॥

हस्ते । अ० पाथी ॥

हस्तेकरणम् । न० पाथियहणे । वि
वाहे ॥

हस्त्यध्वज ॥ पु० गजाध्वजे ॥ तत्र
क्षय यथा । हस्तिमिवाविधानक्षी
यन्त्यातिविशारद । क्षेणचमस्त
याराक्षीहस्त्यध्वजः प्रयस्यते ॥ इ
तिमाख्ये १८६ अध्याय ॥

हस्त्यायुर्वेदः । पु० हस्तिचिकित्सा
शास्त्रे । गजायुर्वेदे ॥

हस्त्यारोह ॥ पु० हस्तिपक्षि । निषा
दिनि ॥ तत्रक्षयन्तु । एतैरेवगु
णैर्युक्तं स्वास्त्रनक्षत्रविशिषत । ह
स्त्यारोहानरेन्द्रस्यसर्वकर्मणिमस्य
तेइतिमाख्ये १८६ अध्याय । ए
तेहस्त्यध्वजगुणैः ॥ हस्तिनमा
रोहति । कृते मर्त्यस्य ॥

हस्त्यलुक्कम् । न० कक्षुरालुक्के । दी
घंतायुक्ते महाशरीरेकद्विषिषि ।
हस्त । वि० मूर्खे । हसति । हसे ॥

हातव्य

। स्थायित्वीतिरक ॥

हहलम । न० । हाहाहले । इ० श०
च० का ।

हह । पु० । हाहानास्त्रिगर्भे ॥

हा । अ० । विशादे । शुचि । शोके ॥

अर्त्ति । णोडाधाम् । दु खे ।

कुत्सोवाक् । विस्मये । आर्त्तितो

॥ अहसि । जोहाकल्यागे । वि

प ॥ यथा । पारव्यनिरुद्योगे

गामाश्रयेप्रसूतक । विश्वस्तव्यो

भक्षस्थानेहानर । कानहन्यते ॥

हाकाक्ष । स्त्री० । माचावृत्तप्रभेदे ॥

लक्षणम् । द्विजगणसगणभगणक

लिताभक्षितचतुर्दशकलकलित ।

अन्तेगुरुमुपधाययदाहाकालरेषाभ

क्षिततदा ॥ यथा । औसुदकुसुदव

न्मुबदनास्मितपीयूषजनितमदना

। चपलबिलोचनजितहृरणीहरति

नवाद्यमनसरुणौ ।

हाहर । पु० । हाह्येयादसि ॥

हाटक । पु० । न० । स्वर्णे । हेमनि ।

कनके । हटति । हटदोषै ।

खल । हाटयतिवा । कुन् ।

धत्तरे । वि० । स्वर्णनिमित्ते ॥

हाटकीष । पु० । पातालाधिपतीश्व

रे ॥ हाटकाव्यधरसविशेषश्च ॥

हाटकीश्वर । पु० । गीदावरीतीरस्थे

विषविशिष्टे ॥

हातव्यः । पि० । अक्षय्ये ॥ यथा ।

हापुत्रो

बोभत्साविषयाजुर्गुप्ततम का

योवयोगत्वरप्रायोवन्मुभिरध्वनीव

पथिकैर्वीगिर्वियोगावह, होतव्ये

यमसारणवरिरस ससारद्वयादि

कसर्वस्यैवविवाचितसिपुन क

स्यापिपुण्यात्मन ॥

हावम् । न० । भृतौ । वितने ॥ प्रमथ

ने ॥ पु० । राजसे ॥

हानम् । न० । त्यागे । उत्सर्गे ॥

आत्यन्तिकोपरमे ॥

हानि । स्त्री० । अल्पत्वे ॥ अपचये

। क्षतौ ॥ आयुष क्षयरौकिमि

नलभम् स्वर्णकीटिभि । सचेतु

विफलोयातिकानीहानिस्ततोधि

का । विनाशे ॥ हानम् । ओहा

कक्ष्यगे । ग्लान्याहाभ्योनि ॥ य

हा । होयते । ओहाक् । वहि

शिशुयुद्धग्लान्याहत्वरिभ्यानिदिति

नि ॥

हानु । पु० । दन्ते ॥ इतिविकाण्ड

शेष ॥

हान्मम् । न० । भृतौ । मरणे ॥ ह

न्ति । हन० । भक्षजिगमिनमिह

मिषश्चथावृद्धिस्तेतिष्ठन् ।

हापनीष । ० । वञ्क्तु योग्ये ।

हापित । वि० । कृतजिते । हाजिङ्

गमिते ॥

हापुत्रिका । स्त्री० । पक्षिविशेषे ॥

हापुत्रो ।

हारक

तत्पर्यायायथा । अथसर्पपी० ख
ज्जनिकातुलिका० स्फोटिकेतिचि
काण्डशेष ॥ गी० भण्डीर वङ्ग
कोरे। हापुवोरजभट्टिकेतिहाराव
ली ॥

हाफिका । स्त्री० जूम्भणे । जूम्भाया
म् । उपपुष्पिकायाम् । जम्भाई०
ई० भा० ॥

हायन । पु० अर्चिषि । ज्वलि ।
अग्ने शिखायाम् ॥ ब्रौहोप्रमे
दे । नीषारादावितिमुकुट ।
षष्टिकद्रुतस्वामौ । शालेर्जातिवि
शिषे० हृतिभिषज ॥ पु० न०
स वत्सरे । शरद् । वर्षे ॥ जहा
तित्यजत्युदकम् । ओहाक त्यागे ।
भाधान् जिहीतेव्याप्रोतिवा । ओ
हाङ् गती । हस्रभौहकाजयेरि
त्युभयदण्ड ॥

हार । पु० मुक्तावली । मुक्तदाम
नि । युधि । सङ्घायामे । सयुगे ।
गुरुवर्षे० ५० ॥ सुयोधवानरस्यञ्च
शुरे । न० हरेधरिते ॥ त्रि० मने
हरे ॥ मनोऽङ्ग २१५ नेन । हज० ।
घञ् ॥ यद्वा । हारपतिमन ।
स्वार्थव्यक्तदच् ॥ हरणम् । भा
षिवाघञ् ॥

हारक । पु० किलबे । चौरि ॥ ग
द्यमेदे ॥ विज्ञानविशिषे । शोखोट
हन्ते ॥ भाजकाङ्गे ॥ चि० हरणक

हारित

हारि । हरति हज० । खलु
॥ क्रियते । बाहुलकात्कर्मणि
बाखलु ॥

हारहारा । स्त्री० कपिलद्राक्षाधाम ॥
हारहूरम् । न० मद्ये । ह्र० हिमच
न्द्र ॥

हारहूरा । स्त्री० द्राक्षाधाम् ॥

हारहूरका । स्त्री० गोस्तन्याम् ॥

हारवली । स्त्री० पुरुषाभमकृतको
षविशिषे ॥ हारपङ्क्तौ ॥

हारि । स्त्री० पथिकसन्ताने । पथि
कपङ्क्तौ ॥ द्यूतदौपराजये ॥
चि० मनेच्छे । रुधरे । शुभे ॥

हरति । हज० । बाहुलकादिज ॥
हारिकण्ठ । पु० कौकिले ॥ त्रि०
हाराऽन्वितगले ॥

हारिणिक । पु० मृगयो ॥ हरिणा
नृहन्ति । मन्त्रिमन्त्रमृगानृहन्ती
तिठक ॥

हारिणी । स्त्री० अष्टाष्टकन्द १०
प्रमेदे । तल्लक्षयन्तु । वेदत्वैश्वर्यं
भनमयलागसेत्तदाहारिणी । य
था । यस्यानित्यश्रुतिकुशलयेष्टी
शालिनोलाचनेराग स्त्रीयाऽधर
किसलयलाचारसारङ्गनम् । गौ
रीकान्ति प्रकृतिरुचिरारम्याङ्गराग
च्छटासाकसारिरजनिकयराधाम
नोहारिणी ॥ हारवत्याम् ॥

हारित । पु० पक्षिविशिषे । हारी

हारीत .

ते ॥ हारमित ॥
 हारितकम् । न० श. की ॥
 हारिद्र । पु० कदम्बवृक्षे । नीपे ॥
 त्रिष्विंशे ॥ यथा । ह । रद्रातुल्य
 मूलीयाहारिद्र . ससुदाहृत ॥
 हरिद्रावर्णे ॥ नि० हरिद्रारञ्जिते ॥
 हरिद्रयारक्तम् । हरिद्रामहारजना
 भ्यमञ्ज ॥
 हारिद्रव । पु० मैत्रायणीयानांशाखा
 प्रमेदे ॥
 हारिद्रुमत पु० गौतमगोत्रेमुनिवि
 शेषे ॥ हरिद्रुमतोऽप्यम् । अण् ॥
 हारो । नि० हारविशिष्टे ॥ हारीस्थ
 स्य । इनि . । हर्तरि ॥ अवश्य ह
 रति । इञ् . । चिनि . ॥
 हारो । स्त्री० मौक्तिके । यथा । मुक्ता
 मुक्ताफलशक्तिष्वीज हारोचमौक्तिक
 मितिगन्दरनामजो ॥
 हारीतः । पु० धर्मशास्त्रप्रवर्तकैसु
 निविशिष्टे ॥ कैतवे । कृष्णि ॥ पश्चि
 विशिष्टे । हरिणाहारोतलकृतिलो
 कप्रसिद्धे ॥ अथर्मासगुणायथा ।
 हारीतीरुल्लवणा . स्याद्रक्तपित्तक
 कापह । खेदस्वरकर प्रीरुर्द्वय
 ज्ञातकरश्चसः ॥ हारीतीरुल्लपौत
 स्यादुधारितीऽपि सक्त्यति ॥ हारी
 मीत ॥ हारीस्थश्चिन्न वा । इ
 नि । हारिमनोहरमित'गमनम
 स्य ॥ यथा । हारयति । क्षिप । ए

हाला

तिस्र । ईगती । गन्धर्थेतित्त . ।
 हारचासाधीतश्च ॥
 हारीतक । पु० हारीतखगे ॥ स्वा
 र्थेक ॥
 हाहम् । न० प्रेमणि । स्त्रीहे ॥ अ
 भिप्राये ॥ हृदयस्यकर्म । युवादि
 त्वात् . हायनान्तयुवादिभ्योणिच्य
 ण् । हृदयस्यहृत्ते स्वेतिहृदादिभ्य
 ॥ हृदमर्थेण्वा ॥
 हाही । नि० स्त्रीहृति ॥
 हाय्य . । पु० कलिद्रुमे । विभीतके
 हरणीयाहृते । भाष्ये ॥ जरणे ॥
 नि० हर्तव्ये ॥ हर्तुंयोग्य . । इ
 अ . । कटहलीयत् ॥
 हाल . । पु० बलदेवे ॥ शालिवाह
 नभूपती ॥ हली ॥ हलति । ह
 लबिलिखने । ज्वलतिक्वसन्तोभ्यो
 ण्य ॥
 हालकः । पु० पीतहरितवर्णाश्चे ॥
 हालहलम् । न० पु० हालाहलेविधि
 ॥ हालिबहति . जठरम् । हल .
 । पचाद्यच् । हलमिवहलतिवा ।
 अच् . प्रज्ञाद्यण् ॥ मधुतिष्ठति
 वाचिविधिताहृदयेहालहलमहृदि
 षम् । अतएवनिपौयतेऽधरोहृदय
 मुष्टिभिरेवताड्यते ॥
 हालहाल । पु० न० हालाहले ॥
 हाला । स्त्री० सुरायाम् । बलदेवप्रि
 यायाम् । वरुणात्मजायाम् ॥ इ

हालिका .

लल्लुङ्गम् । हल . । ज्वलतीतिष
 हल्यतेऽनयाया । हलस्येतिष
 ज ॥ हालाहलहल्लिखेकहालातु
 साभपीरुषम् । तालमथे ॥
 हालाकस्थानम् । न . चिदम्बराभि
 धेदेया स्थानि ॥
 हालाहल । पुं . न . विषप्रमेदे ॥
 तत्स्वरूपम् । गीतनाभफलागुच्छ
 स्तालपचच्छदस्तथा । तीक्ष्णसायस्यद
 द्यतेसमोपस्थाद्रुमादथ किञ्चि
 न्यायादिमालये । दक्षिणाव्यतटे
 देशेकीकृतेपिचजायते ॥ हालि
 काहलति । हल . पञ्चादय ॥
 हालाहलानेवविष विषरमापर ल
 नाव्यत्ययेवमन्वते । शीतलजाग
 तिनिपीयतथिव स्रग्धरमांसुद्य
 तितिद्रयाहरि ॥
 हालाहल । पुं . कौटिबिधे । अ
 क्षुनिकायाम् । कुटिलकौटिके ॥
 हालाहलधर । पुं . सप्ये । हाला
 हलधरोधारक . ॥
 हालाहला । स्त्री . अक्षुनिकायाम् ।
 गिरिकायाम् । बालमूषिका
 याम् ॥
 हालाहली । स्त्री . मदिरायाम् ॥
 हालिका । पुं . कर्षकादृषे । सैरि
 कि । हलिनखमति । तिमदीव्यतिष
 मतीतिद्वक् . हल वहति . हल
 स्थायवा । हलसीरोद्वक् ॥

हाव

हालिनी । स्त्री . स्थूलपल्लव्याम् ॥
 हाथी । स्त्री . कनिष्ठशालिकायाम् ।
 यथा । कनिष्ठाश्यालिकाहालीयन्नि
 काक्षिलिङ्गुक्षिकितिहेमचन्द्र ॥ म
 दिरायाम् ॥
 हालु . पुं . दन्ते ॥
 हावः । पुं . पाञ्चाने ॥ स्त्रीणांविजा
 सादौ । नारीणांशृङ्गारभावसुत्रि
 यासु ॥ यथा । स्त्रीणांविजासावि
 व्योक्ताविभमीकलित तथा । हला
 लीलेत्यमोहावा क्रियाशृङ्गारभा
 वजा ॥ शृङ्गारात् . रस्थादे .
 भाषान्मनोविकाराश्चजाता . क्रि
 याश्चेष्टाश्चङ्गाराख्याविजासादि
 काहावशब्दवाच्यादृश्यं ॥ हवन
 म् । हुदनादनयो । कचिदपवा
 दविषयेषु तस्योऽभिनिविशते . इच्छ
 वविषयेषु . इतिशब्द प्रकारे
 । तिनान्येपिबोध लीलाविला
 सोविष्कृतिर्विभम किलकिञ्चि
 तम् । मोहायितकुटुमितविज्योक्ता
 ललिततथा । विहृतश्चेतिमन्तव्या
 दशस्त्रीयास्तभावजायति ॥ हूय-
 न्तेरागिणीऽनेतिहाव . । यद्वाहूय
 न्तेरागिण्य . कामाग्नावनेनेतिहा
 व . । अचिकरथेकरणेवावञ्च ॥
 यथोक्तम् । युवानोऽनेनहूयन्तेना
 रीभिर्मन्दमानसै । अतीनिरुध्यतेहा
 वस्तेविलासादयोमताइति । हाक

होसम

एवायतिशोषयति वैशोषणे ।

ह ॥

हास । पु० हास्ये ॥ हसनम् । हसे
हसने । खनहसीर्वीतिपक्षे घञ् ॥
प्रकाशि ॥

हासिका । स्त्री० हासी । हांसौ० इ०
भा० ॥ हसी० । धात्वर्थनिर्देशेण्वु
ल् ॥ प्रकाशि ॥

हास्तिकम् । न० गजरायाम् । करि
समूहे ॥ हस्तिनासमूह । अचित्त
हस्तिधेनोषक । हस्तिनीनांसमूहो
वा ॥ भस्म ठङ्गतिपुबङ्गाव । ॥ चि०
हस्त्यारिष्टे ॥ हस्तिनाचरति० ग
च्छति । चरतीतिठक् ॥

हस्तिनम् । न० हस्तिनापुरे ॥ हस्ति
द्वय । गजपरिमाणे ॥ हस्तिप्रमाण
मस्य । पुबङ्गहस्तभ्यासण् चित्त्वण्
। कृन्त्यनपण्वुत्प्रकृतिभाव ॥

हास्तिनपुरम् । न० हस्तिनापुरे ॥

हास्तिनायनम् । पु० हस्तिनीनाया
ऽपत्ये ॥ नडादिस्वातफक् । दा
शिङनायनेतिठिषोपाभाव ॥

हास्यम् । न० रसविशिष्टे । हसे हा
सी । यथा । विकृताकारशब्देनचि
ष्टदेकलुकादुभयेत । हास्याहास
स्थायिभाव प्रवृत्त प्रथमदेवत
॥ विकृताकारशब्दचिष्टयदासी
क्यहसीजन । तद्वलाजस्वनप्राह
स्तच्चष्टोदीपनमतम् ॥ अनुभावे

हाहा

क्षिसङ्कोचवदनस्मेरतादिक नि
द्रालस्यावहित्याद्याभयस्युर्व्यभवा
रिण ज्येष्ठानास्मितहसितैर्मध्याना
विहसितोवहासमेव । नौचानाम
पहसित तथातिहसितश्चषडभेदा
॥ ईषद्विकासिनयन स्मित स्यात्
स्यन्दिताधरम् । किञ्चिन्नक्ष्यद्वि
जतवहसित कथित बुधै । म
धुरस्तरविहसितसांशोर कस्यम
वहसितम् । अपहसितसास्त्राद्य
विशिष्टाश्च अभवत्यतिहसितम् ।
हसी० । कृहलीय्यते ॥ चि० प
रिहसनीये ॥

हाहलम् । न० हाहाहली ॥

हाहा । अ० विस्मये । शोके ।

हाहा । पु० गन्धर्वविशिष्टे । ह हा
ह्रह्रस्वैवमाद्यागन्धर्वास्त्रिदिवौकस
मिच्छमर ॥ ह कृतिशोकाव्यसृक्त
शब्दकहाति । अ हाकल्याणि । वि
च् । शसिहाह । अव्युत्पत्तिप
क्षे० शसि० ह हान् । आतीधाती
रित्यस्याप्रवृत्ते ॥

हाहाकार । पु० शोकध्वनी ॥ हाहा
शब्दे । हाहाकरणम् । भावेघञ् ॥

हाहालम् । न० हाहाहली ।

ह हा । पु० देवगन्धर्वे ॥ सान्तोय
म् । गन्धर्वीहाहसिप्रोक्तोगन्धर्वीगा
यनेपिचितिसाहसाह्र । गन्धर्वी
तिहाहसीरितिवाच्यति ॥

हि सा

वाङ्महः । पु० गन्धर्वे ।
 हि अ पादपूरणे ॥ इतो । विशेषे ।
 अवधारणे ॥ प्रश्ने । हेत्वपदेशे ।
 सन्धमे ॥ अतुयायाम् ॥ अप्यर्थे ॥
 विद्वदनुभवप्रसिद्धौ । हिमोति । हि
 गतौ । विष् । स ज्ञाप्यत्वाद्
 याभाव । क्लिप्तगुणभावोवा ।
 भावेवाप्रत्ययौ ॥

हि सक पु० व्याड । हि स्वपथौ
 । अथर्ववेदज्ञो ब्राह्मणे ॥ श्रौ ।
 नि० हि साकत्तरि । नृशसे । वा
 तुके ॥ हिनस्ततच्छील । हि सि
 हि सायाम् । निन्दहि सक्तिशेति
 बुज । शरणागतवाक्यस्त्रोहि सका
 न्स वसिष्ठतु चोर्वाव्रतानपिसदा
 कृतप्रसहितानिमान् ॥

हि सा । श्रौ० चौर्यादिकर्मणि ॥
 आदिना व वनवासताडनादयोवा
 द्या । चाते । वधे । अनास्तोये
 प्राश्निवधे ॥ साचकृतकारितानु
 मोदितभेदेन विविधा । कायवा
 ड मनोभि प्राणिनापीकने ॥ प्रा
 णवृत्तिच्छेदे । स्वाभिप्रायप्रकटने
 नपरवृत्तिच्छेदने ॥ कायकेश म
 नोदु खवध वाप्राणिनां पुन ।
 य प्रवर्तयतिहे वात्साहि सिति
 समासत० इतिदेवता . ॥ हि सन
 म् । हि सि० । गुरोश्चोत्थ . ० टा
 प् ॥ अहिगुरावरण्ये वागिवसदा

हि सा

तन्वान्द्विज । नाऽवेदविहिताहि
 सामापद्यपिसमाचरेत् ॥ कथ त
 र्हितुल्ये हि सात्त्विके दिक्कीदीक्षा
 दिशुहि सानाधर्मायिष्यतथाह ।
 यावेदविहिताहि सानियतास्मि अ
 राचरे । अहि सामेवताविद्यावेदा
 हर्षोहिनिर्वभौ । इतिमनु ।
 याश्रुतिविहिताकर्म विशेषदेशका
 लादिनियता । अस्मिन्जगतिस्था
 वरजङ्गमात्मनि० अहि सामेवतांजा
 नीयात्० हिसाजन्त्याधर्मविरहात् ।
 देवपशुजननम्० अधर्म० प्राणिह
 नमत्वात्० ब्रह्मणजननवदित्याद्य
 नुमानम्० उपजीव्यशास्त्रबाधोदे
 वनप्रवर्तते । दृष्टान्तीकान्ब्रह्मण
 जननस्याप्यधर्मत्वे । शास्त्रमेवाप
 जीव्यम् । वेदाहर्षोहिनिर्वभौ ।
 यस्मादनन्यप्रमाणकोधर्मोवेदादेव
 नि शेषेणप्रकाशतः उगतइतिकु
 क्कभट्ट ॥ यच्चार्यब्राह्मणैर्
 ध्या प्रशक्तान्मृगपक्षिण । भुक्त्वा
 नास्ते बह्वर्थमगस्त्योद्याचरत्पुरा
 । बभूवुर्हंपुरोडाशाभक्ष्याणांमृग
 पक्षिणाम् । पुराणेष्वपि यज्ञेषु ब्रह्म
 ण्यवसवेषु चैतन्नु ॥ पुरातनैर्व्यपि
 कटपिकटं कथञ्चै पुमक्ष्याणांमृगप
 क्षिणामासिनपुरोडाशाचमबन् । त
 स्मात्० यच्चार्यमधुनातनेरपिमृग
 पक्षिणोवध्याइतिकुक्कभट्ट . ॥

हि सपशु :

हिंसाकर्म । न० अयवर्षेदोक्तमन्त्रय
न्नादिनिष्पादितमारणीच्चाटनादि
क्षियायाम् । अभिचारे । हिंसा
फलकम् । शाकपाथिनादि ।

हिंसात्मक । वि० हिंसास्वभावे ।

हिंसार । पु० व्याघ्रे ।

हिंसालुक । पु० खादुकेशुनि । क
टखना० खाणया० कृताङ्ग० भा० ॥

हिंसितः । वि० प्राप्तहिंसे । हिंसां
प्राप्ते । यथा । यस्तुकन्यापिताद
स्वानप्रयच्छतितापुन । अहौपि
हृगणास्तेन हिंसितानावस शय ।

। इ० वाराहपु० ॥

हिंसौर । पु० व्याघ्रे । वि० खलि
। दुष्टे । हिंनस्ति हिंसि० । हिं
सौरशौरचौ । खरेभेदः ॥

हिंस । पु० घाते ॥ भीमसिने ॥
हरे ॥ वि० हिंसाशौके । शरारौ
। धातुके ॥ हिंसायां हिंसादेष्टा
भाषायथा । कृपाकार्यसताशब्द
हिंसेषुचजन्तुषु । हिंसायानहिं
दोषसहिंसायाश्चव्रजेश्वर । इ०
प्र० वे० कृ० जन्मखण्डे ८५ ५
ध्यायः ॥ हिंनस्ति । हिंसि० ।
नमिकम्पिसम्यजसकमहिंसदीप्ति
र ॥

हिंसकः । पु० हिंस्रपशौ । व्याघ्रे
। सार्थकः ॥

हिंस्रपशु । पु० हिंस्रकजन्तौ । व्या

हिंकारः ।

हे । हिं सके ।

हिंसा । स्त्री० हींस० इ० भा० प्र०
उच्चे । काकादन्त्याम् ॥ जटामांस्या
म् ॥ वसायाम् ॥ हिंनस्ति । हिं
सि० । र । टाप् ॥ गवेणुकाया
म् ॥ नाड्याम् ॥

हिंसा । स्त्री० जर्ह्ववातप्रवृत्तौ शब्दवि
शेषे ॥ रोगोपसर्गविशेषे ॥ रोगवि
शेषे ॥ अस्यादिप्रकृष्टनिदानमाह ।
विदाहिगुरुविष्टम्भिरुद्याभिष्यन्दिभो
जने । शीतपानाशनस्यानरजो
धूरेस्थानिलौ ॥ व्यायामकर्म
भाराध्वेगाघातापतपण्ये । हिं
साश्वाससङ्काससङ्घासमुपजायते
॥ अपतपण्यम् । अनशननादि ।
सम्प्राप्तिमाह । वायु कफिनामु
गतपञ्चहिंसाकरेति हिं । अन्नजां
यमलांशुद्राङ्गभीरामहतीतथा ॥
सामान्यजन्तुषु । सुहृमुहृवायुस
देतिसखनोयकृत्प्रिहान्नापिसुखा
दिवक्षिपन । सदीपशानाशुहिंन
क्यसून्यतस्तस्तुहिंकेत्याभिधीय
तेतुधैरिति ॥ हिंनस्तिइतिहिंसा
। पृषादरादिस्वदूपसिद्धिः । हिं
गितिआयति० शब्दंकरतीतिथा ।
हिंस्रनम् । हिंस्रपश्वेत्येव । गु
रोश्चेत्य टाप् ॥ यथा । हिंस्रय
ते । हिंस्रहिंस्राम् । पचायच् ॥

हिंकारः । पु० सामभक्त्यनुरे । पाञ्च

हिङ्गुलः

भक्तिकस्य सान्न प्रथमायाः भक्तौ ॥
हिङ्गु । न० मूलविशेषश्चानिर्यासिपधूप
नि । अस्मदयथाया गुणाश्च यथा । अ
हस्त्रवेधितुक बाल्हीक हिङ्गुराम
ठम । हिङ्गुणा पाचनरुच्यतीच्छावा
तबलासहत् । रसेपाकीचकटुक स्नि
ग्धश्च वज्रिदौपनम् ॥ शुनगुल्मोद
रानाहकनिघ्नपित्तवद्धनमिति ॥
हिनेति । हिगतौष्ठद्वीच । हि
मगच्छतिवा । मृगय्यादि ॥ वश
पत्याम् ।

हिङ्गुनाडिका । स्त्री० नाडौहिङ्गुनि
। रामव्याम ॥

हिङ्गुनिर्यास पु० निबलघ्ने ॥ हिङ्गु
ग्वाकारो० हिङ्गुगन्धोवानिर्यासि
स्य ॥ हिङ्गुरसे ॥

हिङ्गुपत्र । पु० इक्षुदीघघ्ने । हिङ्गो
टादू० भा० प्र० ॥ हिङ्गुन । पत्र
मिवपत्र यस्य ॥

हिङ्गुपत्री । स्त्री० कारव्याम् । पृथु
कायाम् । त्वक्पत्याम् ॥ अस्यागु
णायथा । हिङ्गुपत्रीभवेद्रुच्याती
च्छोष्णापाचनीकटु । हृष्टस्तिरुग्
विवन्धार्श्वं । श्लेष्मगुल्मानिलापहा
॥ हिङ्गुपत्रमिवपत्रमस्या ॥ हि
ङ्गुन पत्रे ॥

हिङ्गुपर्णी । स्त्री । वशपत्याम् ॥

हिङ्गुल । पु० न० कुरुविन्दे । ह
सपादे ॥ अग्ननामानि० लक्षणा

हिङ्गुला

नि० गुणाश्च यथा । हिङ्गुलदरद
स्त्रेच्छ विवासवार्णपारदम् ॥ दर
दक्षिणविध प्रोक्तश्चर्मर । शुक्रतु
ण्डक । हसपादसूतीय स्नाह
णवानुत्तरोत्तर ॥ चर्मर शुक्र
वर्णं स्नातृमपीत । शुक्रतुण्डक
। जपाकुसमसङ्काशिरहसपादीम
हीतम ॥ तित्त कषाय कटु हिङ्गु
ल स्थात्रेवामयन्न कफपित्तहारि ।
हृज्जासकुष्ठज्वरकामलाश्वग्रीहामबा
तौचगर निहन्ति ॥ ऊर्ध्वपातनयु
क्त्यातुडमरुयन्त्रपाचितम् । हिङ्गु
ल तस्यसूतन्तुशुद्धमेव नशोधयेत्
॥ शोधनविधिस्तु । मेघीक्षौरेणद
रदमन्त्रवर्गैश्चभावितम् । सप्तशरा
नृप्रयत्ननशुद्धिमायातिनिश्चितम्
शोधितस्य गुणास्तुक्तास्तिक्तकषाय
मिथ्यादिना ॥ हिङ्गुलाद्रसाकर्षण
विधिर्यथा । निम्बूरसैर्नम्बपत्र
रसैर्वीर्याममात्रकम् । चूष्टादर
दमूर्ध्वन्तुपातयेत्सूतयुक्तवत् ।
तत्रादूर्ध्वपठरीलम्न गृहणीयाद्रस
मुत्तमम् । शुद्धमेवहितसूत स
र्वकर्मसुयोगयेत् ॥ इ० भा०
प्र० श । सिन्दूरे ॥

हिङ्गुला । स्त्री० देशविशेषः । यथा ।
ब्रह्मरन्ध्र हिङ्गुलायामैरवीभीम
लोचन । कोट्टवीसामहामायानि
गुणायादिगम्बरी ॥ इतिमन्त्रचूडा

हिगूलम्

मथौपौठमाला ॥ वामनपुराण
मपियथा । कन्य।चातुखेदसञ्जा
तासाहृ श्वलिलिहृता । ततस्ता
माइशालाकं प्रभाभैरवमूतिमान
शङ्करोवरदेखीकश्चेयोर्याय।च।म
इत त्वांपूजयिष्यन्तसुराष्टपय
पितरस्तथा ॥ यच्चविद्याधरासैव
मानवांस्रभङ्गरि। त्वांसोष्यन्तिस
दादेविबलिपुष्पोत्करै करै
च चैकेतिशुभ नामयस्मादुधिरच
चिंता । इत्येवमुक्तावरदेनचचिं
काभूतानुयाताहरिचमंवासिनौ
महीसमन्तादिचचारसुन्दरीस्थल ग
त।हेकुलमाद्यमुत्तममिति ।

हिगुलि । पु० हिगुलि ॥
हिगुलिका । स्त्री० कण्टकार्याम् ।
भगट क्यम् ।

हिगुली । स्त्री० वासार्क्याम् । सि
द्याम् । भगटाक्याम् ॥ हिगुला
ति । ला० । वातोनुपेतिक ।
गौर दिव्यान्डीय ॥ वृहत्त्याम् ।
कण्टकार्याम् ॥

हिगुलु पु० न० रङ्गद्रव्यविशेषि
॥ यथा । दारदन्तुहिगुलु स्यादि
ङ्गुल रत्नपारदमितिचिकाण्डश
षः ।

हिगुलिशटिका । स्त्री० वसव्याम् ॥
हिगूलम् । न० चालुविशेषि । मधुम
सि । मीषालु० इ० गौ० दे०

हिण्डो

मा० प्र० ॥

हिज्ज । पु० हिज्जसि ॥
हिज्जल । पु० इज्जसि । निजुसि ।
जलवेतसविशेषि ॥ यथा । इज्जसो
हिज्जलस्य।पिनिजुलस्य।स्युजस्तथा ।
जलवेतसवहेद्योहिज्जसो।य निषाप
ह । इतिभावप्रकाश ॥ हिजो
ति । हिगतौवृद्धौच । क्तिप् ।
हित्जलमस्य ॥ स्थलवेतसइत्यन्ये
॥ समुद्रफलेतिख्यातइत्यपरे ॥
हिज्जोर । पु० इतिपादवन्धे । नि
गडे । अन्दुके ॥ इतिहैमचन्द्रः ॥

हिडिम्ब । पु० असुरविशेषि ॥
हिडिम्ब । पु० असुरविशेषि ॥
हिडिम्बजित् । पु० भीमसेने ॥
हिडिम्बनिसूदन । पु० भीमसेने ॥
हिडिम्बभित् । पु० भीमसेने ॥

हिडिम्बा । स्त्री० हिडिम्बासुरभानि
न्याम् ॥

हिडिम्बापति । पु० इन्द्रमति ।
हिडिम्बारमथ । पु० इन्द्रमति ।

रामदूती । अर्जुनध्वजि ॥

हिण्डनम् । न० भ्रमणे । रते ॥ या
ने ॥ क्राडायाम् ॥

हिडिगल्यनादरयो । क्युट् ॥

हिण्डक । पु० जन्माचार्ये ॥

हिण्डर । पु० इण्डोरे ॥

हिण्डो । स्त्री० मिश्रवासिन्याम् ।

दुर्गायाम् ॥ इ० वि० शेष ॥

हिन्ताल

हिण्डीप्रियतम । पु० शिवै ॥
 हिण्डीर । पु० समुद्रफेने । अन्ध
 कर्फी । फेने । हिण्डीतिशब्दमोर
 यति । ईरगतौकम्पनेच । पचाय
 च । अण वा ॥ यदा । हिण्डीते
 • इतस्ततीगच्छति । हिडि० ।
 बाहुलकादोरन् ॥ वात्ताकी ॥ पु
 रुषे ॥ रुचके । अ चल्ड गके ॥
 इत म् । न० आसनाक्ये । परिणामे
 मुखकरवाक्ये । त्रि० पय्ये । उ
 त्तरकालेष्टफलवति । अनुकूले ॥
 गते ॥ धृते ॥ आमे । उपकसं
 रि ॥ दुधज क्ता । दधातेहिं
 ॥ मङ्गले ॥

हितक । पु० शिवौ ।
 हितकारो । त्रि० मङ्गलकारके ॥
 हितप्रणौ । पु० चारे ॥ हिते ॥
 हितावली । स्त्री० औषधविशेष । अ
 डगारकुष्ठके ।
 हितैषी । वि० हितार्थिनि । हिते
 ष्ठाकारिणि ॥ हितमिच्छतीकृत
 या ॥ विमलकलुषोभवञ्चचेत । क
 यथत्येवहितैषिण रिपुञ्च ॥
 हितोक्ति । स्त्री० पय्यवचने ॥
 हितोपदेश । पु० सत्पराभयदाने
 ॥ विष्णुशर्मज्ञतेनोतिग्रन्थविशेष
 हिन्ताल । पु० वृक्षविशेष । अथ
 पर्यायागुणाश्चयथा । हिन्ताल स्थू
 लतालसम्बन्धपत्नीवृद्धन । स्थि

हिन्दु

रपत्नीविधाखेष्ट्य शिरापत्नीस्थिरा
 द्विक । गर्भस्तावोनौलतालोभी
 यथोवहुकण्टक । अन्नसारोवृह
 ताल ख्याञ्चतुर्दशधाभिध ॥
 हिन्तालीमधुरास्त्रकफकृत्पित्तदा
 हनुत् । अमद्व्यापहरीचशिशि
 रोवातदोषकृत् । दृशराजविशेषा
 यम् । यथ इवशिष्ट । गुवाताल
 हिन्तालास्तथाताडोचकेतको । ख
 र्णरगारिकीलोचसमेतेदृशराजका
 इति । मृगवेष्टस्तुहिन्ताल क्ती
 व किरिटितत्फलमितिचिकाण्डश्रि
 ष ॥ हीनेऽल्पसाक्ष । पृषाद
 रादि ॥

हिन्दु । पु० कलौ । सान्तरालानां
 चतुर्वर्णनासञ्ज्ञेयम् ॥ यथोक्त मे
 इतन्त्रे २३ प्रकाशि । पश्चिमाज्जाय
 मन्तास्तुप्रोक्ताश्चारब्धभाषया । अ
 ष्टोत्तरशताथीतिर्येवांसंसाधनात्
 कलौ ॥ पञ्चखाना सप्तमीरानव
 साहसहस्रवला । हिन्दुधर्मप्रसी
 मारोजायन्तेचक्रवर्तिन । हीन
 क्षद्रूपख्येवाहिन्दुरिक्तच्यतेप्रिये ।
 पूर्वाऽऽस्त्रायिनचक्रवर्तिनीति प्र
 कीर्तिता । किरणभाषयामन्तास्तो
 वाससाधनात्कलौ अधिपामन्दि
 रायाश्चसङ्घसामेव्यपराजिता ।
 इडयेजानवष्टपञ्चलण्डजोद्यापि
 भाविनइति ॥

हिमज :

हिन्दोल । पुं० आबयशुक्लपक्षविहि
तभगवद्यावाविशिषि । दोलयाचेति
प्रसिद्धे । घङ्गागान्तगतारागविशि
षि ॥ यथा । भैरव कौशिकश्च व
हिन्दोक्षोदोपकस्तथा । आरागीमे
घरागखण्डेतेपुरुषाज्ञयाकृति ॥
हिन्दोलक । पुं० दानविशिषि । दो
लायाम् । प्रेङ्खायाम् ॥
हिन्दोलनम् । न० दोलने ॥
हिन्दोला । स्त्री० दोलिकायाम् ॥
हिबुकम् । न० लानास्तुयभयने ॥
हिम । पुं० चन्दनवर्ष ॥ कर्पूरे ॥
चन्द्रे । हिमन्तर्षी ॥ हिमालयप
र्वते ॥ न० खवाये । रजनोलले ॥
तत्पथ्यायायथा । अवश्यायस्तुनीहा
रस्तुषारस्तुहिम हिमम् । प्राक्षिय न
हिकेति ॥ चन्दने ॥ नवनीते ॥
मौक्तिके ॥ पद्मकाष्ठे ॥ रत्ने ॥ शो
ते ॥ चि० शीतले ॥ इति ।
हन० । हन्ते हिचेतिमक् ।
हिमक । पुं० विककृतवर्षे ॥
हिमकर ।) पु० चन्द्रे । कर्पूरे
हिमकिरण ।)
हिमा करा किरणायक्षस ॥
हिमकूट । पु० शिशिरर्षी ॥ हिम
कदम्बे ॥
हिमगिरि । पु० हिमालयपर्वते ॥
हिमज । पु० मैनाकाचले । मे
नकापुत्रे । हिमात्जात । क

हिमवत्सुता

नी० । पञ्चम्यामितिङ् ॥ च०
॥ हिमोज्ज्वले ॥
हिमजा । स्त्री० गौर्याम । पार्वत्या
म् ॥ हिमात्हिमालयात्जाता
। कनी० । ङ० । टाप् ॥
गच्छाम् । इन्द्राग्याम् । शो
रिग्याम् ॥
हिमभण्ड । पु० भूमिकायाम् ।
कुहेलिकायाम् ॥
हिमतैलम् । न० कर्पूरतैले ॥
हिमदुग्धा ।) स्त्री० शौरिग्याम् ॥
हिमदुग्धिका ।)
हिमदुहिन्म । न० पञ्चहिमे ।
हिमनिपातितैन्दु खदायकदिने ॥
हिमद्युति । पु० इन्द्रो । चन्द्रे ॥
हिमाद्युतिर्वक्षस ॥
हिमद्रुमः । पु० महाजिम्बे ॥
हिमनामा । पु० कर्पूरे ॥ हिम
स्थनामान्येवनामान्यस्य ॥
हिमप्रस्थ । पु० हिमगिरौ ॥
हिमवान् । पु० उमागुरौ । नगा
धिराजि । हिमालये । शतद्रु
चन्द्रभागाद्या । हिमवत्पादनिः
सृता । सतानिषिव्यो हिमवान्
भोगिर्नामजयाऽक्षस ॥ हिमस
स्मिन्नस्ति । मतुप् । वत्सम् ॥
हिमवत्सुत । पुं० हिमवत्सुतामे ।
मैनाकाचले ॥
हिमवत्सुता । स्त्री० उमायाम् ।

हिमागम .

गौर्यान् हिमवतः सुता ॥ ग
 ऋयाम् ॥ इ० ध० य ॥
 हिमवत्सुतार्ध ॥ पु० । भौमि
 तीर्थविशेषे ॥
 हिमबालुक ॥ पु० कपर्दे ॥ इ०
 राजनिघण्टु ॥
 हिमबालुका ॥ स्त्री० कपर्दे ॥ हि
 माचासीबलुकाच ॥
 हिमशर्करा ॥ स्त्री० बावनाल्याम् ॥
 हिमशैल ॥ पु० हिमवति ॥ मे
 नाधवे ॥ हिमप्रधान शैल ॥
 हिमशैलजा ॥ स्त्री० पार्वत्याम् ॥
 हिमसहति ॥ स्त्री० महहिमे ॥
 हिमान्याम् ॥ हिमोर्नासहति ॥
 हिमह ॥ पु० आदित्ये ॥ बङ्गो ॥
 हिम जाडा इतीति हिमह ॥ उ
 हिमहासक ॥ पु० हिताण्डध्वे ॥
 हिमा ॥ स्त्री० नागरमुस्तके ॥ सु
 शैलायाम् ॥ रेणुकायाम् ॥ पु
 ऋयाम् ॥ भद्रमुखायाम् ॥ च
 यिकायां ॥
 हिमांशु ॥ पु० चन्द्रमसि ॥ हि
 माच प्रवीयस्वस ॥ कपर्दे ॥
 हिमांशुभिव्यः ॥ पु० कपर्दे ॥
 न० रौप्ये ॥
 हिमाण ॥ पु० हिमालये ॥ हि
 मप्रधानाग ॥ ॥
 हिमागम ॥ पु० हिमन्ते ॥ हि
 मस्यागमोयस्मिन् ॥

हिमाजम

हिमाचल ॥ पुं० हिमालये ॥
 हिमाच्य ॥ पुं० वसन्तर्तौ ॥ हि
 मक्षयक्षयोयस्मिन् ॥
 हिमाद्रि ॥ पु० हिमशैले ॥
 हिमाद्रिजा ॥ स्त्री० पार्वत्याम् ॥
 हिमाद्रेर्जाता ॥ जनी० । उ ।
 टाप ॥ क्षौरिण्याम् ॥
 हिमाद्रितनया ॥ स्त्री० पार्वत्याम् ॥
 हिमाद्रितनयापति ॥ पु० शिवे ॥
 हिमानी ॥ स्त्री० हिमसहती ॥ मह
 हिमस ॥ हिमारण्ययोर्महत्त्ववृत्ति
 ङोषानुकी ॥ यथा । आगतावत
 चरेव हिमानीसिन्धताम सुरतरङ्गि
 णीसदा । कृष्णवर्त्मनिगुणान्कल
 यन्तीजोवनेषुलघयन्त्यनुरागम् ॥
 बावनालशर्करायाम् ॥
 हिमाराति ॥ पु० वीतिहोत्रे ॥ ध
 नक्षये ॥ किरणमालिनि । सूर्ये ॥
 हिमस्याराति ॥
 हिमाल ॥ पु० हिमशैले ॥ हिमेन
 अल्यते । अलभूषणादौ । चञ् ॥
 हिमालय ॥ पु० भारतवर्षास्य
 भावर्त्तते । उदगद्वी । जनपती ।
 मेनाधवे । उमागुरौ ॥ स्यावशेषां
 मध्ये० भगवतोविभूतिरयम् ॥ हि
 मक्षालय ॥ शुक्लखदिरे ॥
 हिमालयसुता ॥ स्त्री० पार्वत्याम् ॥
 हिमालया ॥ स्त्री० भूय्यामलक्याम् ॥
 हिमाजम् ॥ न० उत्पले ॥

हिरण्यमय

हिमावती स्त्री० स्वर्णचौर्याम ॥

हिममख्यस्या । मतुप् । शरा-
दौनश्चेतिदौष' ॥

हिमाश्रया । स्त्री० स्वर्णजीवन्याम ॥

हिमाक्षय । पु० कपूर्णे ॥

हिमिका । स्त्री० तृतीयपरिपतितहि-
मे । कृतिकश्चित् ॥

हिमेलु । पि० हिमात्ते । हिमक्ते
शिते ॥ हिमनसहते । हिमा
ञ्जेलु ॥

हिमेतर । पि० शीतले ॥

हिमोभरा । स्त्री० कपिलद्राक्षायाम् ॥

हिमोत्पन्ना । स्त्री० याचनाख्याम ॥

हिमोद्भवा । स्त्री० शब्दाम् ॥ श्रीरि-
णाम् ॥

हिम्या' । पु० भूस्त्रि हिमयतिपर्व-
ते ॥ प्रशस्त हिममस्यास्मिन्वा-
स्ति । अन्येऽप्यपिदृश्यतकृतियम् ॥

हिरण्यम् । न० रेतसि । स्वर्ण' । वरा-
टे । हिरण्यमिववराटे इ० हिम
चन्द्र ॥

हिरण्यमय' । पु० सुरग्येष्ठे । ब्रह्मा-
यि । विष्णुश्चत्रि न० भारतवर्षा
दिनवमर्षान्तमंतवर्षविशेषे । पि०
तेजोमये ॥ सुवर्णमये ॥ हिरण्यस्य
विकार । मयट् । दाण्डिनामने
तिटिक्मिपिनिपात्यते । हिरण्यार्थे-
कन्दसिमक्मिपिनिपात्यते । हिरण्यये
नसवितेतिदृष्टंजात् ॥

हिरण्यगर्भ

हिरण्यम् । न० रेतसि । द्रव्ये ॥ श्री-
तकुम्भे । स्वर्णे । वराटे ॥ पञ्चये ॥

मानभेदे । अक्षुप्ये ॥ रूप्ये ॥ इवेत

पर्वतादुदीच्यादिशिवतमानेवर्ष-
विशेषे ॥ इर्वति । इयंमतिकान्त-

यो । इयंते कान्यगृहिरञ्च ।

हिरण्यक । पु० देवदत्तादेर्हिरण्ये
च्छायाम् ॥ हिरण्यकाम । धन
हिरण्यतकामकृतिकन् ॥

हिरण्यकशिपु । पु० कश्यपादित्याजा
सदैवविशेषे ॥ हिरण्यकशिपुस्य ।

हिरण्यकशिपुहा । पु० निष्कौ ।

हिरण्यकामधेनु । स्त्री० षोडशमहा-
दानान्तर्गतमहादानविशेषे ॥

हिरण्यकीष । पु० घटिताघटितहिम
रूप्ययो' ॥ यथा । हिरण्यकीषा
क्षुप्यानिहेस्त्रिरूप्यकृताकृते । कृतहिम
चन्द्र । अमरस्तु । स्यात्कीषश्चहिर-
ण्यकृहिमरूप्यकृताकृताताम्बाविना
यदन्यततत्कुप्यमित्याह ॥

हिरण्यगर्भ' । पु० ब्रह्मायि । लोके
श्री । चतुरागने ॥ हिरण्यहिरण्यमय
मण्डम् । तस्मिन्गर्भेकृतदत्तार्थेति'त्वा-
त । यथाहमनु । तदण्डमभवत्
मसहस्रांशुसमप्रभम् । तस्मिन्वक्षे
स्वयंब्रह्मासर्वलोकपितामहकृति ॥
यथा हिरण्य'हिरण्यमयमण्डगर्भोऽस्य
॥ अथवा० हिरण्य'हिरण्यमय'सुवर्ण
प्रचुरम् । तद्वत्प्रकाशवदुल'ब्रह्मा

हिरण्यगर्भ

गण्डगर्भेऽदरे यस्य स हिरण्यगर्भः ।
 विराड्देहात्तर्गतैराजपुरुषस्य तद-
 न्तर्गमिष्यन्नाभे देनोपासना । हिरण्य-
 गर्भोपासकैः कर्तव्यं तिविवक्षयेय-
 निरुक्तिः सङ्गच्छते । द्युपतय एव ।
 तेन ययुरन्तमनन्ततयोत्तमपि । यद-
 न्तराण्डनिषयाननुसावर्णा । खड्ग-
 रजांसि बान्ति वयसासह्यच्छ्रुतयस्त्व-
 यिविफलन्त्यतश्चिरसनेन भवद्विधना
 इति वेदस्तुत्यन्त उक्तत्वात् ॥ यथा ।
 विराडपरमात्मो हि हिरण्यमयब्रह्माण्ड-
 स्य गर्भो भूयः कृत्वा न्तर्बर्त्तित्वा वैराजपु-
 रुष एव हिरण्यगर्भ इत्युच्यते इति ।
 अथ गहिरण्ययवेदलक्षणमक्षयद्रव्यग-
 र्भेऽदरे यस्य स । हिरण्यमक्षयद्र-
 व्ये वराटेऽखण्डे रेतसो रित्यभिधाना-
 दिति ॥ समष्टिर्लङ्घ्यरीराभिमा-
 नि निश्चैतन्ये । ज्ञानशक्तिमदन्त-
 करणोपहितत्वात् ज्ञानशक्तिप्रधा-
 ने ॥ सूक्ष्मरूपे । प्राणे । सूत्रात्म-
 नि । ईशे । ईश्वरे ॥ हिरण्यगर्भी-
 नाम सूक्ष्मप्रपञ्चाभिमानोऽसूर्यम-
 गण्डलान्तर्गतः सूक्ष्मसमष्टिदेहाजि-
 ह्वात्मा च शुक्लो लब्धानुगतेन्द्रियानु-
 याहकः स सारिणीऽर्थान्तरमिति
 व्याख्यातारः ॥ मायोपाधिकः प-
 रमात्मा लिङ्गशरीरसमष्ट्यभिमाने-
 न हिरण्यगर्भ इत्युच्यते ॥ अथ स्या-
 दिपुरुषस्य आदिप्रीवर्द्धस्वरूपोच्यते ।

हिरण्यगर्भ

यथा । सर्वेशरीरोऽग्रथमः सर्वपुरु-
 ष उच्यते । आदिकर्त्ता स भूतानाञ्च-
 ह्माये समवर्त्तत इति स्मृते । वि-
 ष्णौ ॥ सा लयामविशिषे ॥ महादा-
 नविशिषे ॥
 हिरण्यदृष्टः । पुं० अमृतदृष्टे । अ-
 भग्नदृष्टे ॥
 हिरण्यदः । पुं० समुद्रे । वि० स्व-
 र्णद्वारि ॥
 हिरण्यदा । स्त्री० भूमौ ॥
 हिरण्यनाभः । पुं० मैत्राकाचसे ॥
 हिरण्यमिव नाभिरस्य । अक्षप्रस्थ-
 न्यवेत्त्यचाजितियोगविभागादक्षः ॥
 हिरण्यबाहुः । पुं० शिथिलनदे । हिर-
 ण्यवाहावस्य ॥
 हिरण्यरेताः । पुं० हुतभुजि चमनी
 ॥ हिरण्यरेतोऽस्य ॥ सूर्ये ॥ विच-
 कल्य ॥ शिवे ॥
 हिरण्यवः । पुं० ऐवधने । न० नि-
 धिविशिषे ॥ वि० सहिरण्ये ॥ हिर-
 ण्यमस्यस्य । अन्येभ्योपीति वप्र-
 त्तयः ॥
 हिरण्यगर्भः । वि० शुद्धवर्णः ॥
 हिरण्यवर्णाः । स्त्री० नयामः ॥ इ०
 हि० न्द्रः
 हिरण्यबाहुः । पुं० शिथिलनदे । हिर-
 ण्यवहति । कर्मस्थः ॥
 हिरण्यगर्भः । पुं० प्रवर्त्तनीयस्यादिवि-
 शिषे ।

हिलोल

हिरण्यसूप । पु० ऋषिविशेषे । अ
हिरस पुत्रे ॥

हिरण्याक्ष । पु० कश्यपादिर्थासमु
त्पन्ने । आद्यदैत्यविशेषे ।

हिरण्याश्व । पु० तुलापुरुषादिषाड
शमहादानान्तर्गतमहादानविशेषे ॥

हिरण्याश्वरथ । पु० षाडशमहादा
नान्तर्गतमहादानविशेषे ॥

हिरक । अ० विनार्थे ॥ हिरक क
र्माणिमेव ॥ ॥ मध्यार्थे ॥ हिमो
ति । हिमती । रुक्प्रत्यय ।
सामोप्ये ॥ अथमार्थे ॥

हिलमेचि । स्त्री० हिलमेचिकायाम् ॥

हिलमेचिका । स्त्री० ब्राह्म्याम् ।
आचार्याम् । चक्राभ्याम् । ॥ हिल
सा० इ० गौ० भा० प्र० हिलसा
व्यशाक्ते । यथा । शीघ्रकुष्ठकफ
पित्तहरते हिलमेचिका । हिलत
। हिलभाष्यकरणे । इगुपधेतिक्
। मेचयति । सुचिखुल । हिलाचा
सौमेचिका । उग्रापौरितिकल
॥ चुम्ने ॥

हिलमेची । स्त्री० हिलमेचिकाया ।

हिल । पु० शरारिपक्षिणि ॥

हिलोल । पु० तरङ्गे । नद्यादिजलस्य
वायुनातिर्यङ्गूर्ध्वगमने । इतिवन्धवि
शेषे ॥ यथा । इदिकृत्वास्त्रिध पा
दौकराभ्यां धरयेत् कुक्षौ । यथेष्टता
कथ्येद्योनि वन्धो हिलोलसंज्ञक ॥

हीनाङ्ग

हिल्लला । स्त्री० ब्रह्मन्तायाम् ।

हिवुकम । न० लग्नाच्चतुर्थभक्षणे ॥

हो । अ० दु खहेतौ ॥ विषादे ॥

विस्मये ॥ यथा । इतिविधिलुलि

तानाहीविचित्रोविपाक ॥ हिने

ति । हि० विच । सञ्ज्ञापूर्वक

त्वान्नगुण । क्षिपितुगभाषिणा ।

भावेवाप्रत्ययी । पृषादरादिष्वा

दीर्घ ॥ इमनम्बाहुलकाङ्क्षोर्षा ॥

शोके ॥

हीन । वि० गच्छे ॥ जने । प्रति

वादिविशेषे ॥ यथाहनारद । अ

भ्यवादीक्रियादिषीनोपस्थायोगिक

त्तर । आहूतप्रपलापीवहीन ।

पञ्चविध स्मृतद्वय । जहाति०

होयतेस्मवाचोहाक्छाने । आदि

कर्मणिक्त० कर्मणिक् । ओदि

तश्चेतिनत्वम् । घुमास्येतौत्वम् ।

हीनक्रिय । वि० जातकर्मोदिक्रि

यावज्जिते ।

हीनवर्ष । वि० नीचजातौ । य

था । हीनवर्षोपभुक्तायाश्चाख्या

वध्यापिवाभवेदिति ।

हीनवादी । वि० विरुद्धार्थवादिनि ॥

यथाहनारद । पूर्ववादपरित्यज्य

थान्यमालम्बते पुन । बादसङ्

क्रमणाञ्च नोथोहीनवादीमवैनरद्व

ति ॥ वाक्यवज्जिते । अधरे ॥

हीनाङ्ग । वि० स्वभावतोन्नाधि

हीरक

कांगे । धिकलाङ्गे । अपोगण्डे ।
तेनसहपरिहासनिषेधायथा । जा
तिहोनवित्तहीन रूपहीनमद्वय
म् । हीनाङ्गमतिरिक्ताङ्ग तेनदोषि
तृणनाशये । इतिवज्रापुराणाह
वेदीचार्यविनिश्चयमितिफालिका
पुराणे ४४५ अध्याय ॥

हीनाङ्गी । स्त्री० चन्द्रपिपीलिका
याम् ॥

हीर । पु० शङ्करे । शिवे । हरे ।
प्रलयेकृतम् हरति । इज० । प
चाद्यच । पृषादरीदित्वादीत्यम् ।
वक्त्रे ॥ सपे ॥ श्रीहर्षकवे पि
तरि ॥ हारे । तगणे० ५५।० ॥

हीरक । पु० रत्नमख्ये । सूक्ष्मी
मखि । दधीच्यष्टि । हीरे । वक्त्रे
हीरा० इ० भा० प्र० रत्ने ॥ अत्र
यस्मिंस्त्वितु योग्य तद्वक्त्रे लिखित म
या । तत्रैवतस्माद्द्रष्टव्य गुणनामा
दिष्वर्णनम् । भावावसान्तरे ॥ य
था । वङ्कितगणमन्तरगणमेवचरण
शोभितम् । पश्यसुदतिनागन्तुपति
रत्नवदतिनोदितम् । राजभजनका
लपठनपरटनरञ्जनहीरकइतिना
मभवतिकाममवतिसज्जनम् ॥ य
था । ध्यानमटतसामपठतनामरट
तकोशवधममयतशर्म भजतकर्म
सज्जतश्रीशबम । द्वावभवनद्वार
रमणसारवधनवासनातावदयति

हुड

नाथतरति० कालन्तुपति शासना
स्वार्थेक ॥

हीरा । स्त्री० लक्ष्म्याम् । श्रियि ॥ ते
लपायिकायाम् ॥ पिपीलिकाया
म् ॥ काश्मर्याम् ॥

हीराङ्ग । पु० ज्ञादिन्याम् । वक्त्रे
कुलिशे ॥

हीलम् । न० रेतसि । इतिव
स्थित ॥

हीलुकम् । न० मयविशिषि । गौ
ड्याम् ॥

हीहो । अ० विस्मये ॥ हाखे ।
यथा । कस्त्वलीहितलीचनात्य
चरणोहस कुतोमानसात्कित त
आस्तिमुबध्पङ्कजधन नीर सदानि
मलम् । रत्नानानिचय प्रवालल
तिकावैदूर्यरेह कचिन्मण्डुका
क्लिप्तवसन्तिनवकौराकण्यहीही
कृतम् ॥

हुडूतम् । न० हुड्डारे ॥ वन्यव
राहमब्दे ॥

हुड्कति । स्त्री० रणेवीरध्वनौ ॥

हुड । पु० । मेषे ॥ पाजिका
काटा इ० गौ० दे० भा० प्र० ।
चीरादिनिवारणार्थं भूमिनिहितसौ
हमयतोष्णशङ्खविशिषे ॥ लघुडे ॥
इ० महाभारतम् । भाषयाबुरज
इतिख्यातेयोधगणाश्रयस्थान ॥ वि
रमूनीत्यर्जनशृङ्गे ॥

हुत्त

हुत्तम् । पु० हुत्तुव्ये ॥
 हुत्तु । पु० मेपे
 हुत्तवा । पु० दास्युहे ॥
 हुत्तु । पु० दास्युप्रोदेमदमथ
 ॥ दास्युहप्रक्षिप्य ॥ दण्डकी ।
 हुत्तका इ गो० दे० भा० प्र०
 लघुङक्षिपे ॥
 हुत्तन् । न० वृषणव्ये ॥
 हुत्तुव्य । पु० रुपिपिटे । हुत्तु
 म० इ० गो० दे० भा० प्र० ॥
 हुत्त । पु० व्यत्र गानशूकरे ॥
 मूर्खे ॥ राक्षसे ॥
 हुत्त । पु० देवशय्याख्ये होमे । त्रि०
 वषट् कृते । मन्त्रे ॥ नौप्रचिमेष्ट
 तादी । इति प्रथमे । इत्येते ।
 हुत्तनादनयो । तत् ॥ न०
 इवने । होमे । अम्नोहवि प्र
 क्षेपक्रियायाम् । नपुंसकीभावे
 तत् ॥
 हुत्तभुक्प्रिया । स्त्री० अग्निपत्न्या
 म ॥ स्वाहायाम् ॥ हुत्तभुक्
 प्रिया ॥
 हुत्तभुक् । पु० वेष्टानरे । स्त्री
 ॥ हुत्तभुक् । भुक् ॥ क्तिप् ॥
 विष्णी ॥ हुत्त होमभुनक्तिपाक
 यतिविगुणमपिसगुण करीतिस्त्वना
 मेष्टाणादिति हुत्तभुक् ॥
 हुत्तवह । पु० अम्नो ॥ हुत्तस्य
 वह ॥

हुत्ता

हुत्ताश । पु० अम्नो ॥ हुत्त अ
 श्रुति । अश० । कर्माग्यम् ॥
 हुत्ताशन । पु० अम्नो ॥ हुत्त
 अशनमर्थः । यथा । लक्षणेने
 तुर्वाङ्गि स्नातकोटिहोमे हुत्ताशन
 । पूर्णाहुत्यामृडोनामशान्तिकेवर
 द सदा ॥ शिवे ॥
 हुत्ताशनो । स्त्री० हालिकायाम् ॥
 हुत्त । स्त्री० इवने हु० क्तिन् ॥
 हुत्तम् । अ० स्मृती ॥ अपाकृतौ ॥
 अर्थप्रश्ने ॥ अभ्यनुज्ञायाम् ॥
 शितके ॥ भगे । भर्त्सने ।
 कोपे । हूयते । हु० । बाहुक
 कान्त्न ॥
 हुत्तदुली । स्त्री० सुखचष्टायाम् ।
 स्त्रीशामङ्गलजनकसुखध्वनिविशेषि
 । हुत्तलहलु इ० गो० दे० भा०
 प्र० ॥
 हुत्त । पु० गन्धर्वविशेषि ॥ य
 हुत्त । पु० गन्धर्वविशेषि ॥ य
 या । हुत्तुहुत्तुद्विविधे । हुत्तुहुत्तु
 कुञ्चिदिति शब्दरत्नावली ॥
 हुत्त । अ० अज्ञाने । अवज्ञायाम् ।
 अहङ्कारे ॥ शिके ॥
 हुत्तार । पु० हुत्तारिभयजनकध्व
 निकरणे ॥
 हुत्त । पु० मेपे ॥
 हुत्त । पु० । स्त्रीच्छजातिविशेषि
 ॥ यथा । श्वपाकस्य । पुरुष्य

हृत्

हृत् शीतं वनद्वयम् । शीतवाद्यस्तु
 यैः वाजिगवाभ्याचारमस्मिन् ॥
 हृत् किरातशवरपुलिन्दाद्यास्तु
 तद्भित्तिजटाधरः । देशविशिष्टः ॥
 यथा । कामगिरेर्दक्षभागेमरुदेशा
 तथोत्तरः । हृत् देश समाख्यात
 गुरास्तवरमन्त्रिणः ॥

हृतम् । न० । अज्ञाने । नास्ति । चि०
 अज्ञाने ॥

हृति । स्त्री० । आकारणायाम । आ
 ज्ञाने ॥ ज्ञानम् । ज्ञेयं ज्ञितम् ।
 वचिस्त्वपीतिसमप्रसारणम् ॥

हृम । अ० । प्रश्ने ॥ वितर्के ॥ रुषा
 तौ ॥ अनुनयोः स्मृतौ सन्भाव्ये ॥
 अभ्युपगमे । कुत्सने ॥ प्राक् प्रये ।
 हृयते । हु० । बाहुलकान्तरम् ।
 पृषादरादि ॥ यद्वा । हवनम् ।
 • हूमप्रत्ययः ॥

हृरव । पु० । शृगले ॥

हृत् नम् । न० । कौटिल्ये ।

हृत् । पु० । गन्धर्वविशिष्टः ।

हृत् । पु० । देवगन्धर्वे ॥ हृत्तुक्ति
 स्वाह्वयति । ज्ञेयस्पर्धायाश्च
 । कृत् । वचिस्त्वपीतिसमप्रसारणम्
 । हलङ्कारिदीर्घः । अजादी । हृत्
 वी० । हृत्तुक्त्वादिरुपाचि । अव्यत्य
 लिप्येषणः । हृत्तौ । हृत्तुक्त्वादिः ।

हृत्तय । पु० । मदने । मन्त्रये । का
 मदेवे । हृत्तुक्त्वादिर्विक्रान्तचित्सि

हृत्

शिते । शीतस्त्रमे । अधिकरणेशे
 तैरित्यच् ॥

हृत्क्यालु । पु० । कामदेवे ।

हृत्कूलम् । न० । हृदयशूले ॥ यथा ।
 कफपित्तवक्रवस्तुमारुतारसर्वाह
 त । हृदिस्य कुरुते शूलमुच्छ्रा
 सतावरोधकम् । सहकूलवृत्ति
 ख्यातारसमारुतकोपजः ॥

हृत्पिथा । स्त्री० । जुगुप्सने ।

हृत्पीया । स्त्री० । अर्तने । जुगुप्सने ॥

हृत्पीडकण्डुः । यक् । अप्रत्य
 यात् ।

हृत् । चि० । सुषिते । आकृष्टे ॥ अ
 हारि । हृज् । क्त । उपात्ते ॥

हृति । स्त्री० । हरणे । देशादेशान्त
 रमापणाया

हृत्कम्प । पु० । हृदयकम्पने ।

हृत्पति । पु० । अन्तर्यामिणि ।

हृत्स्थ । चि० । बुद्धिस्थे ॥

हृत् । न० । बुद्धे । चित्ते । बुद्धौ । मा
 नसे । अन्तःकरणे । हृदयकम्
 ले ॥ नवमभवने । हृदयस्थः पद्म
 हृत्तुद्वादेशः । भृत्तिग्रहणकप्र
 कारार्थत्वात् कृत्तुत्वादावपि ।
 यद्वा । हरति । चिन्तयेत् । हृज् ।
 । हृत्तौ । पुक् । दुक् । चित् । बाहुल
 कात् । केवलादपि दुक् । यथा । अ
 वन्तः पृथुत्वाच्चन्द्रपाणां हृदयः स्मृत
 म् । विपरीतः सिरालक्ष्मीरामशु

हृदयज्ञ

खभागिनामिति ॥

हृदयम् । न० उरसि । वक्षसि ॥ बु
कायाम् । हृदयान्तर्गतमासविशे
षे । अयमांसे । मानसि । स्वात्मे
स्मृतिप्रस्थयास्पदेक्षाने ॥ हरति०
आहरतिविषयान्० क्रियतेविषये
र्वा । वृज्जी शुक्रदुक्कीचेतिकथन
दुगागमश्च ॥ परमात्मनि ॥ हृदिभ
यम् ॥ हृदयकमले ॥ यथा । पद्म
कोषप्रतीकाशंरुचिरंवाप्यधिसुख
म् । हृदयतद्विजानीयाद्विश्वस्या
यतनमहम् ॥ अपिच । हृदयं
गडरोक्कीयसदृशंसादधीसुखम् ।
जायतस्तद्विकसतिस्वपतस्तुनिमील
ति । आशयस्तत्तुजीव्यचितनस्या
नसुप्तमम् । अतस्तस्मिन्समीप्या
मिप्राप्यिन स्वपयन्तिहि ॥

हृदययन्त्रि । पु० अङ्गकारे । चि
ज्जडयन्त्ररूपेऽङ्गकारेचिदङ्गकारता
दत्यरूपे ॥ चिज्जडात्मकत्वात्०
यन्त्रिरिवयन्त्रि ॥ हृदयमेवयन्त्रि
र्वा ॥ हृदये ॥

हृदयजन्मम् । चि० सुखजनकात्मी ।
युक्तियुक्तावाक्ये । सङ्गते ॥ हृदय
गच्छति । गमयतिखच् ॥

हृदयज । पुं० पुत्रे ॥ चि० हृदयउ
त्पन्ने ॥

हृदयज्ञ । चि० हृदयप्रिये ॥ हृदया
भिज्ञे ॥

हृदयेषा

हृदयदोषंल्यम् । न० मनमीभ्रमणा
दिरूपेऽधैर्ये ॥ हृदयलदोषंल्य
म् ।

हृदयवान् । चि० हृदयालौ । म
तुप् ।

हृदयशङ्कु । पु० । सन्देहे ॥

हृदयशुचि । स्त्री० अनवरीधे ॥ हृ
दयस्यशुचि ।

हृदयस्य । चि० सर्वान्तर्यामिणि ।
हृदयस्यानम् । न० भुजान्तरे । की
ले । उरसि ।

हृदयस्यक्त । चि० मनोज्ञे । हृद
यस्पृगति । स्पृग० । स्पृशेऽनु
दकीक्रिन् ॥

हृदयात्मक ।) पु० कङ्कखगे ॥
हृदयात्मा ।)

हृदयालु । पु० शक्तचेतसि । सुहृदये ।
प्रशस्तहृदयमस्यास्ति । हृदयाश्वा
लुरन्यतरस्यामिच्छालु ॥

हृदवावित् । चि० पिशुने ॥ हृदय
माविध्यति । क्रिप् ॥

हृदयिक । चि० शक्तचेतसि । हृद
यिनि ॥ हृदयंप्रशस्तमस्यास्ति । ठन् ।

हृदयी । चि० प्रशस्तचेतसि । हृद
यालौ ॥ हृदयप्रशस्तमस्य । क्तिन् ॥

हृदयेष । पु० धवे । भर्तारि ।
पत्न्यौ ॥

हृदयेषा । स्त्री० प्रेयस्याम् । भा
र्यायाम् । कान् वाम् ॥

हृदयगन्धा

हृदामयः । पु० हृद्रोगे ।
 हृदावत्तः । पु० अत्रहृदयागते ।
 श्रोतव्यः । इ० वि० शेष ।
 हृदिस्पृश । वि० मनीषे । हृद्ये ॥
 हृदिस्पृशति । क्लिन् ॥
 हृदीकृतः । वि० हृदप्रेमवेशिते ॥
 हृद्गतः । वि० । वागव्यावहिरप्र
 काशिते । अन्तर्गते ॥
 हृद्गोलः । पु० पर्वतविशेषः ।
 हृद्गोलोयः । पु० आयुधजीविशेषः
 वि० हृद्गोलोऽभिलषिताय । आयु
 धजीविभ्यश्च । पर्वते ॥
 हृदयान्ति । पु० हृदयणे ॥
 हृद्यः । पु० वयस्कृतेदमन्ते । हृ
 दयस्यवन्धन । वन्धनेष्वर्थाधितय
 त् । न० धइलजोरके ॥ गुड
 स्ववि ॥
 हृद्यः । वि० हृज्जे । हृदिते । हृ
 त्प्रिये ॥ हृदयहृमे । मनीषे ॥
 मनीहरे । दुर्गन्धाशुचित्वादिदृ
 ष्टादृष्टदोषशून्ये ॥ हृदयस्यप्रियम् ।
 हृदयस्यप्रियमितियत् । हृदयस्य
 ब्रह्मेतिहृदादेशः ।
 हृदयगन्धः । पु० विल्वे । न० सौ
 वर्चसे । स्वल्पजोरके । त्री०
 सुगन्धे । सुरभौ ॥ हृदोमनीह
 रोगन्तोऽयम् ॥ हृदयासौगन्धश्च ॥
 हृदयगन्धा । स्त्री० मासत्यम् । जा
 त्याम् ।

हृत्तासः

हृदयगन्धिः । न० जूद्वजोरके । हृ
 दोगन्धाश्च ॥
 हृत्ताः । स्त्री० हृदिनामौषधीः ।
 हृद्रोगः । पु० व्याधिप्रभेदे । हृद
 यपौडागाम । हृदयरीगे । अथ
 विप्रकृष्टनिदानन्तु । अथ आगुर्व
 म्बकषायतित्तममाभिच ताध्ययनप्र
 सक्तैः । स चिन्तनेर्बर्गविधारणैश्च
 हृदामयः पञ्चविधः प्रदिष्टः ॥
 सम्प्राप्तिपूर्वकं लक्षणन्तु । दूषयि
 त्वारस दोषाविगुणाहृदयगताः ।
 हृदिबाधाप्रकुर्वन्तिहृद्रोगतप्रच
 लतेः इति । शुण्ठोसौवर्चलं हि
 हृत्पौत हृदयरीगनुत ॥ कामे ।
 यथा ॥ हृद्रोगमाश्लेषहिनेत्यवि
 रीणधीरिति ॥ हृदयस्यरीगः ।
 वाशिकप्यजरीगेष्वितिहृदादेशः ।
 कुम्भाराधौ ॥
 हृद्रोगवेरो । पु० अर्जुनवृक्षे ॥
 हृद्रोगारिः । पु० अर्जुनवृक्षे ॥
 हृदयटकः । पु० जठरी । इ० श०
 च० का ॥
 हृदयटुकः । पु० कोष्ठरीगे ॥
 हृत्तासः । पु० हृत्तायाम् ॥ हृत्ता
 हृत्ताचहृत्तासइतिहृमचन्द्रः । हि
 त्ताभिधरीगे ॥ हृदयात्कटुम्लनिगं
 मे ॥ हृदयादौषद्व्यवासाहृताक्षयण
 यानीयाद्भिरण हृत्ता सइतितद्विद
 ॥ हृदयस्यहृत्तेष्वयदण्तासिष्विति ॥

हृषु

१२३

हृल्लेख । पु० तर्क । ज्ञाने । हृदयलि
खत । लिख० । कर्मभ्यश् । हृद
यस्य हृल्लेखेत्वा देनाहृदादेश ।

हृल्लेखा । स्त्री० मायावीजे ॥ शीत्सु
क्ये ॥ भुवनेश्वर्याम् । ज्ञानिनां
हृदयाम्भोजीहृल्लेखापरमेश्वरीतिदे
वीगीता । हृदिलेखिनागर्तिप्रा
णशक्तिरियपरहृल्लेखाकथ्यतेतस्मा
दितभुवनेश्वरीरहस्यम् ॥

हृषित । त्रि० विस्मिते ॥ प्रीति ॥ प्रह
ते ॥ हृष्टलोमनि ॥ प्रणते । व
र्मिते । हर्षतिस्रः । हृष्यतिस्र
वा । हर्षुचलीके । हर्षतुष्टौवा
क्त । हर्षलोमस्थितिबिकल्पनेट
पी । पु० अर्गषोमयो ।

हृषीकम । न० श्रोत्रादेन्द्रिये ॥ हृष्य
क्यनेन । हृषु० । अनिहृषिभ्योकि
ञ्चेतीकन ॥

हृषीकेश । पु० विष्णौ ॥ सर्वेन्द्रि
यप्ररक्तत्वमसर्वात्तर्यामिणि । स
र्वात्त करणवृत्तिञ्चे । सर्वनिगू
ठाभिप्रायञ्चे ॥ हृषीकाशान्द्रि
याणामीशोऽधिष्ठाता ॥ हृषीका
णिनियन्त्राहयत प्रख्यवतागत ।
। हृषीकेयवृत्तिल्यातीनाम्नातत्रैव
संस्थित ।

हृषु । पु० हर्षे ॥ सूर्ये ॥ अमौ ।
अमौ । राहौ । हृष्यति । हृष

हृति

तुष्टौ । हर्षतया हृषुचलीके ।
पृभद्व्यधिगृधिधु षहृषिभ्यश्चे-
तिपठत्वा । एष्वर्थेषु कप्रत्ययहृ
तिकेचिदिति मनोरमा ॥

हृष्ट । त्रि० जातहर्षे । अक्षयार्था
यायथा । हृष्टमस्तु स प्रह
न्न प्रमुदित प्रीनङ्गति ॥ रोमा
ञ्चिते । अप्रतिहते । विस्मिते ॥
हर्षतिस्रः । हृष्यतिस्रवा । हर्षु०
वा । क्त । हर्षलोमस्थितिबिक
ल्पनेट कत्वात् । यत्रविभाषित
नेट् ॥

हृष्टमानस । त्रि० सहर्षमानसे ।
हर्षमाणे । विकुर्वाणे । प्रमन
सि ॥ हृष्टमानस यस्यस्य ॥

हृष्टरोमा । त्रि० रोमाञ्चिते ॥ हृष्टा
निरोमादियस्यस्य ॥

हृष्ट । स्त्री० आनन्दे । माने ॥
हृष्यत् । त्रि० रोमाञ्चिते ॥

हृष्ट । अ० सम्बोधने । आज्ञाने असू
यादौ ॥ हिनीति । हिगती । वि
च ॥ पादपूरणे ॥

हृक्का । स्त्री० हृक्कायाम् ॥ ह० त्रि०
शेष ॥

हृठ । पु० बाधायाम् । विवृठे ॥

हृक्कावृक्का । पु० अश्वविक्रयिणि ।
चेटविक्रयकारिणि ॥

हृति । स्त्री० श्वेरचिंष ॥ शस्त्र
॥ वज्रज्वालायाम् ॥ हिनीति

हेतु

वृत्तस्ततो गच्छति हि० । जतियू
तित्त्वत्तिसातिहेतुकोत्तरं यच्च तित्
क्लिन्नानिपातितम् । इति० । ह
न्यतेऽनया वा । तित्त्वं । जतियूती
तिसाधुः ॥

हेतु । पु० कारणे । बीजे । निमित्ते । नियतपूर्वभाविनि । येन
विनाय न भवति तस्मिन् ॥ हेतो
तिव्यापनोत्तिकायंम् । इगतौ
कमिमानजनिगाभायाद्विभ्यस्येति
तु ॥ फलसाधनयोग्योपदार्थे ॥
हेतुलक्षयतिगोतम उदाहरणसा
धर्म्यात्साध्यसाधनहेतुस्तथावैधर्म्या
त् ॥ ३४ ॥ अत्रसाध्यसाधनहेतुरि
तिसामान्यलक्षणम् । साध्यसाध
नसाध्यसिद्ध्यनुकूलज्ञापकत्ववै
धकद्वयार्थं तथाचसाध्यतावच्छे
दकावच्छिन्नसाध्यान्वतज्ञापकत्ववै
धक साध्यान्वतस्वार्थवैधकीऽव
यववृत्तिफलितार्थं । तस्यद्वैविध्य
माह उदाहरणसाधर्म्यात् । तथा
वैधर्म्यादिति । साधर्म्यमन्वयः
वैधर्म्यव्यतिरेकः । तादृशव्या
प्तिरितिफलितार्थं । उदाहरण
साधर्म्यम् । उदाहरणवैध्यान्वय
व्याप्तिस्ततेऽन्वयीहेतुज्ञातव्य उ
दाहरणतिष्ठत्यर्थम् । तथाच
ज्ञातान्वयव्याप्तिकहेतुवैधकीहेत्व
वयम् । अज्ञातव्यतिरेकव्याप्तिक

हेत्वाभास

हेतुवैधकीहेत्ववयव वृत्तिफल
तार्थं । एवमप्रतीतान्वयव्याप्ति
कहेतुवैधकीहेत्ववयवव्यतिरेकी
हेतु इत्यमेवप्रतीतान्वयव्यतिरेक
व्याप्तिकहेतुवैधकीहेत्ववयवोऽन्व-
यव्यतिरेकीच्छापिसूचितमितिवद-
न्ति । साधने ॥

हेतुकः । पु० कारणे । स्वार्थेकः ।
वि० तत्सम्बन्धिनि ।

हेतुता । स्त्री० कारणतायाम् । हेतु
त्वे ॥ सङ्गतिविशेषि । प्रत्यक्षप्रमा
णं हेतुतासङ्गात् । हेतोर्भावि ।
तस्यभावेऽस्त्वतलावितितलम् ॥

हेतुमान् । वि० व्यक्तेः । कारणवत्
युक्तियुक्तेः । हेतुरन्वयस्मिन्नस्यवामतु
प फले ॥

हेतुशास्त्रम् । न० तर्कशान्ते ।

हेतौ । अ० निमित्तार्थे ।

हेत्वभासः । पु० हेतुदेवि । सप्त
विधः । सव्याभचारविरुद्धसत्प्रति
पक्षासिद्धत्वबाधितभेदात् । यथा
तत्तभाषापरिच्छेदे । अनेकान्तोवि
रुद्धस्याप्यसिद्ध प्रतिपक्षितः ।
काकात्त्वयोपदिष्टहेत्वाभासास्तुप
क्षधा । आद्य साधारणस्तुष्ठात्
छादसाधारणोऽपरः । तथैवानु
पसङ्गरीविधानैकान्तिकीभवेत् ।
यः सप्तविधोपक्षेभवेत्साधारणस्तु
सः । यस्तुभयस्याद्व्यावृत्तः सचा

हमकूट

साधारणीमत । तथैशानुपसंहारो
 केवलान्वयिपक्षक । य साध्य
 तिनैवस्ति सविरुद्धउदाहृत ॥
 आश्रयासिद्धिराद्याः स्यात्स्वरूपा
 सिद्धिरप्यथ । व्याप्यत्वासिद्धिरप
 राशादसिद्धिरतस्त्रिधा । मघाऽ
 सिद्धिर्धनपक्षोभवेन्नास्तिमयीग
 र ऋदेद्रव्यधूमत्वादनासिद
 धिरयपरा ॥ व्याप्यत्वासिद्धिरप
 रानोलधूमादिकेभवेत् । विरुद्ध
 यो परामर्शित्वे सत्प्रतिपक्ष
 ता । साध्यशून्योपपक्षस्त्वतीना
 धउदाहृत । उत्पत्तिकालीनघटेग
 न्वादिर्यनसाध्यते । इत । सव्यभि
 चारविरुद्धप्रकारसमसाध्यसमा
 तातकालाहत्वाभासवृत्तिचाचार्यसूच
 म । हेतुलक्षणरहितहेतुवदभास
 मानिहत्वाभास ।

हम । पु० माषकपरिमाणे । इ
 वैद्यकपरिमाण ।

मकन्दल । पु० प्रबाले ॥

हमकान्ति । स्त्री० दारुहरिद्रायाम्
 । वि० सुवर्णद्युतिमति ॥

हमकार । पु० स्वर्णकारे । हमक
 तंरि ॥

हमकिञ्चल । पु० नागकीमरे ॥

हमकूट । पु० हिमालयादुत्तरे । कुला
 वसंस्तदक्षिणे हिमवतयोजनविक्षो
 षे पूर्वतीक्ष्णोर्ध्वे किम्पु रुषवर्षासमेया

हम

दागिरौ ॥ हम कूटैराधि ॥

हमकीतकी । स्त्री० सुवर्णकीतक्याम् ॥

उष्णातिक्तरसास्त्रे यावच्चुष्य । हमकी
 तकी ॥

हमकीलि । पु० वल्ली । इ० म०
 मात्वा ॥

हमकीष । पु० शिवे ।

हमक्षीरी । स्त्री० सुवर्णक्षीर्याम् ॥

मङ्गवक्षीरमस्या । गौरादि ॥

हमगन्धिनी । स्त्री० रेणुकाख्यग
 न्धद्रव्ये । इतिरत्नमाला ॥

हमगौर । पु० । यक्षिकावृक्षे ।
 किङ्किरते । वि० स्वर्णवक्षीर
 वर्णयुक्ते ॥

हमज्वाला । पु० वल्ली । यमले ।

हमतारम् । न० यस्मिन्विशिषे ।
 नीलतुल्ये । मूपातुल्ये ।

हमदुग्ध । पु० उदुम्बरवृक्षे ।

हमदुग्धव । पु० उदुम्बरवृक्षे । य
 ज्ञाह्ने । हमवर्णदुग्धमस्य । क ॥

हमदुग्धा । स्त्री० स्वर्णक्षीर्याम् ।

हमदुग्धी । पु० यज्ञाह्ने । उदुम्बरे ।

हमदुग्धी । स्त्री० स्वर्णक्षीर्याम् ।

हिमा । पु० बुधपदे ॥

हिम । न० काष्ठनि । सर्वे । यस्मिन्
 त्यादिकं यथा । पुराणिजात्रमस्या
 नामसर्षीर्णाजितात्मनाम् । पञ्चो
 विंशिकथलावय्यलक्ष्मोसम्पन्नवीथ
 ना । कम्पदपंविधस्तथैतसी

हेमपुष्पिका

जातमिदं । पतित यद्वरापृष्ठेरे
तस्तहेमतामसात् । कृषिमद्यापि
भरति तद्रसेन्द्रस्य विधत् । स्वर्णं सु
वर्णं जानक्यद्विरय्य हेमहाटक ॥
तत्तनोयकलधौतमाङ्गेयगर्भकाश्च
नम् । चामीकर गातकुम्भ तथाका
त्तं सरस्वतत् ॥ जाम्बूनद जातरु
पमहारजतामल्यपि । दाहिरक्तसित
छिदेनिकविक्कुडुमप्रभम् ॥ तारशुक्लो
ज्जितस्निग्धकीमलगुरुहेमसत् । त
ष्पेतकठिनरुद्धविषयसमलक्षणम्
॥ दाहिरुद्धेऽसितश्लेत्तकविष्वाज्यल
घुस्फुटम् । दलः दीपतद्वतिलेकि
। स्फुटयद्वचनाहत ॥ स्फुटतिहि
मातिहोयतेवा । हिगतीष्ठभीष ।
मनिन् ॥ धत्तरे । नागकीसरे ॥
मन्त । पु० वरतुविशिष्टे । सहस
हस्रया । चायहायपौषया ।
हन्तिशिकान्मयेज्जेन । हन्तुर्मुटवि
तिभक्तप्रत्यय । हन्तिविचितिहि
रादिशेमुडागमेगुणश्च ॥
हेमन्तनाथ । पु० कपित्थे ॥
हेमपर्वत पु० सुमेरुगिरौ ॥
हेमपुष्पम् । न० अशोकी । जरापुष्पे
॥ पु० चम्पकवृक्षे ॥ हेमवर्णपुष्प
वक्ष ॥ राजवृक्षे ॥
हेमपुष्पक । पु० चम्पकवृक्षे । हेम
वर्णपुष्पमस्य ॥ शोभे ॥ अशोकी ॥
हेमपुष्पिका । स्त्री० स्वर्णयूथिकाया

हेमशङ्खः

म् । पीतपूथिकायाम् , गन्धिका
यूथिकाम्बुजासापीताहेमपुष्पिका ॥
हेमवर्णपुष्पमस्या । पाककर्णेति
होष । स्वर्णं कन । इत्य ॥
हेमपुष्पो । स्त्री० स्वर्णयूथ्याम् । सु
शल्याम् ॥ स्वर्णुल्याम् ॥ कण्ट
कार्याम् ॥ इन्द्रवारुण्याम् ॥ स्व
र्णजीवत्याम् ॥ मञ्जुषायाम् ॥ ह
मवर्णपुष्पमस्या । पाककर्णेतिहोष ॥
हेमफला । स्त्री० स्वर्णकदल्याम् ॥
हेममाला । स्त्री० यमपत्रायाम् । स्वर्ण
सर्ज ॥
हेममाली । पु० सूर्ये ॥ काशवीर्ये ॥
वि० हेममालायुक्ते ॥
हेमयूथिका । स्त्री० स्वर्णयूथिकायाम् ॥
हेमयूथो । स्त्री० स्वर्णयूथिकायाम् ॥
हेमरागिणी । स्त्री० घर्षण्याम् । ह
रिद्रायाम् ॥
हेमल । पु० कलादे । स्वर्णकारे ॥
ककलासे । सरटे ॥ शिलाभरि ।
कषमाषाणे । कसौटी । इ० भा०
प्र० ॥
हेमलता । स्त्री० स्वर्णजीवण्याम् ॥
हेमलम्ब । पु० वत्सरविशिष्टे ॥ त
त्फलं यथा । पोडान्तो सर्वशस्यानि
दिशिदेशिशुचिस्मृते । हेमलम्बे प्रजा
सर्वा द्यौयनीनाचसशय ॥ ३१ ॥
हेमवक्त्रम् । न० मीतिके ॥
हेमवृक्षः । पु० विष्णौ ॥

हेय

हेमशिखा । स्त्री० स्वर्णंजीर्याम् ॥
 हेमसारम । न० तुल्ये । इ० रसच
 न्द्रिका ॥
 हेमसूचकम् । न० हारविशेषः ।
 हेमहस्तिरथ । पु० महादानविशेषः ॥
 हेमा । स्त्री० अपसरसामेदे । सुन्दर्या
 नार्याम् ॥
 हेमाङ्ग । पु० गरुडे ॥ परमेष्ठिनि ॥
 सुमेरौ ॥ सिद्धे ॥ चम्पके विष्णौ
 ॥ न० हेमवर्णशरीरे ॥ चि० तद्व
 त्ति ॥ हेमवाङ्मयपुष्पस्य ॥
 हेमाद्रि । पु० सुरपर्वते । मेरौ ॥
 हेमोऽद्रि । चिन्तामणिकामधेनु
 कल्पद्रुमनामकस्मृतसङ्गृहकारकीच
 चियेराजविशेषः ॥
 हेमाद्रिजरण । पु० स्वर्णंजीर्याम् ॥
 हेमाङ्ग । पु० वनचम्पके ॥ चम्प
 के ॥ धत्तुरे ॥
 हेमाङ्गया । स्त्री० स्वर्णंजीवन्त्याम् ॥
 हेमवाङ्मययथा ॥
 हेमाङ्गा । स्त्री० हेमजीर्याम् । चोके
 ॥ गुणायथा । हेमाङ्ग रोचनोत्तिष्ठा
 मादिन्युत्क्रोदकारिणी । कृमिक
 ण्डूविषानाहकफपित्तासृक्कुष्ठनुदि
 ति ॥ स्वर्णंजीवन्त्याम् ॥
 हेय । चि० त्याज्ये । हातव्ये । पुरु
 षश्रीङ् श्यसिद्धयेष्टदुपयुक्तमभिरा
 धितदुपादेव विपरीतन्तुहेयम् हा

हेला

तु योग्य । ओहाक्० । चषोयत्
 ईदति । गुण ॥
 हेर । चि० मुकुटप्रभेदे । हरिद्राया
 म् ॥ आसुर्यामायायाम् ॥ इ० क
 सित् ॥
 हेरम्ब । पु० विनायके एकदन्ते ।
 लम्बोदरे । विघ्नराजि । गणेशे ॥ हे
 मङ्करे । रथवाशिवसमीपेशारम्बते
 । रविशब्दे । ओष्ठोपध ॥ पञ्चा
 यच । तत्पुरुषकृतीत्यलुक् । हेउ
 षसिरम्बते । इतिस्वामी ॥ महिषे
 ॥ शौर्यगर्विते । बुद्धविशेषः । हेरुके
 । वयटोके ॥
 हेरम्बजननी । स्त्री० दुर्गायाम् ॥
 हेरम्बहृद । पु० देशविशेषः ॥
 हेरिक् । पु० चरे ॥
 हेरुक् । पु० कामाख्यायांप्रसिद्धेशि
 कलिङ्गविशेषः । महाकालगणे ॥ बु
 द्धभेदे । वयटोके ॥
 हेलाक्षी । स्त्री० हिलमोषिकायाम् ॥
 हेलनम । न० अश्लायाम् । अवहेलने
 ॥ हेडठपनादरे । ल्युट् । लङ्गया
 रैक्यम् ॥
 हेला । स्त्री० अवज्ञायाम् ॥ वर्यापि
 ताविलासि । स्त्रीणां शृङ्गारभाषाजिज्ञा
 याविशेषः ॥ स्त्राङ्गावसूचकोहावाहेला
 ऽस्त्रीवानुभावनम् । अपिच । हाव
 एवमवदुषेलाव्यक्त । शृङ्गारसूचका
 इति ॥ सुरतप्रीटिकायाम् ॥ यदा

हेतुका

४ । प्रौढेष्वायातिरुढानानारीणा
सुरतीत्सवे । शृङ्गारशास्त्रतत्त्वज्ञैर्ह
लासापरिकौत्सितैति । हिलभाव
कारणे । हेडूअनादरेषा । डलमी
रमेद । भावेक्षज ।

हेलाबुक । प० । अश्वविक्त्राधिपि ॥

इ० । हारावली ।

हेलि । पु० । रजो । मूर्ध्ने ॥ हिलति
। हिल० । डून् ॥

हेलि । स्त्री० । हिलायाम् ॥

हेषा । स्त्री० । हयशब्दे । हेषायाम् ॥

हेषणम् । हेष्टशब्दे । गुरोश्चेत्य

हेषो । पु० । अश्व । हेषा० । अस्तपसा
। ब्रह्मादिस्वादिनि ॥

हेहै । अ० । सम्बोधने । हतौ । दूरात्
सम्बोधने । हेवहेव ।

हे । अ० । सम्बोधने । आह्वाने । हेमो
ति । ह्यगती । छेप्रत्यय ॥

हेतुक । वि० । सद्युक्तिव्यवहारिणि
॥ यथाहमनु । अविद्योहेतुकस्त
कोनिरुक्तो धर्मः प्राठक । अयथाश
मिण । पूर्वेपरिषत्स्याद्वयावरेति ।
हेतुद्वारासत्कर्मसुमन्देहकर्त्तरि ।
शुष्कता । किके । यथा । पाषण्ड
नि । विकर्मस्थानुवैडालव्रतकानुशठा
न् । हेतुकान्धकवर्णस्यवाङ्मात्रे
यापिनाचवेदितिविष्णुपुराणे ३ अ
शो १८ अध्याय । पाषण्डादीनां ल
क्षणम् । अष्ट । स्वधर्मात्पाषण्डो ।

हेमन

विकर्मस्थो निदिदुषकत् । यश्च धर्मं
ध्वजो नित्यसुरध्वज इवाच्छ्रित ॥

प्रच्छन्नानिचपायानिवैडालनामत
व्रतम् । वैडालव्रतमस्मास्तिवैडालव्र
तकस्तुत । प्रियवर्त्तिप्ररोऽन्यत्र
विप्रियकुरुतेभृशम् व्यक्तपराधचेष्ट
अथठायकायतीबुधे । सन्देहकृदधि
तुभ्यं सत्कर्मसुसहेतुक । अर्वाग्
दृष्टनेकतिक स्वार्थसाधनतत्पर
। शठे । मिथ्याविनीतस्यवकृतिरु
दाहृतइतितट्टोष्माकत् हेतुनाचर
ति । ठक । फलाभिसन्धियुक्ते ॥
स्त्री० । हेतुको ॥

हेम । पु० । भूमिस्थे । न० । प्रातर्हि
मे । अथजले ॥ दिव्यपानीयप्रमेदे ॥
यथा । हिमवच्छिखरादिभ्योद्रवीभू
याभिरर्पति । अतदेव हिमहेमजल
माहुर्मनोपिण्य । हिमास्वपीतपित्त
प्रगुणातविशर्जनामतिभावप्रकाश
॥ अथेतु । और्गनलधूमेरितमम्बु
समुद्रस्यदधनोभूतम् । पवनानी
तमुदीच्यातदधिममितिकथ्यतेमुनि
भि ॥ हिमन्तुशीतलकृत्तदाकथसू
क्ष्ममत्यपि । नतुद्रूपयतेनातनव
पित्तनवाकफमित्याहु ॥ वि० । हि
मभवे ॥ हेमजाते । हेमोविकारे ॥

हेमन । पु० । न० । हेमन्तर्तो । पु० ।
मार्गशीर्षे ॥ हिमकासीहवषष्टक
धान्ये । यथा । हेमनास्तुहिमाह

हैमवती

य मधुरावद्धवर्चसद्वृत्ति ॥ वि०
 हैमन्तसस्वम्बिनि । हैमन्तेत्ये ।
 हैमन्तोजात । भव । साधुर्वा
 । सर्वत्राप्युच्यतेलोपश्चैत्यय ॥
 हैमन्तम् । न० । पु० । हैमन्तर्त्तौ ॥ वि०
 हैमन्तसस्वम्बिनि ॥ हैमन्तभवे ॥ स
 स्विवेलेति । ऋत्त्वय ॥
 हैमन्तिकम् । न० । शालिधान्ये । आ
 मनधान । इ० । गौ० । भा० । प्र० ।
 हैमवत । पु० । विषप्रमेदे ॥ न० । भा
 रतवर्षे । यथा । नाम्न दभारतव
 र्षे । हमाद्रेस्तद्वदक्षिणे । तेन हैमव
 तनामपरेष्वप्येवमुच्येत् ॥ जलाव
 त्तसौमेरवसुमेरे । परितोऽदितदि
 ति ॥ वि० । हैमवतिजाते ॥
 हैमवतवर्षम् । न० । हैमवते । भारत
 वर्षे । यथा । एतद्धैमवतवर्षेभा
 रतौयवसन्ततिः । हैमकूटपरयव
 नाम्नाकिम्पु रुषामतद्वृत्ति ॥
 हैमवती । स्त्री० । उमायाम् । कात्याम्
 । पार्वत्याम् । हैमवतीपत्न्य स्त्री ।
 हैमवतीभवावा । अण् । डोप् ।
 गङ्गायाम् ॥ हैमवत प्रभवतिप्र
 काशते । तत्रप्रथम दृश्यतद्वृत्तिद्याव
 त् । प्रभवतीत्यण् । स्वर्णक्षौर्याम्
 । पटुपण्याम् । हिमावत्याम् । इय
 पीतक्षीरानागजिह्वाकाराभवति
 । यथा । हैमवतीपयस्तस्याहैमवद्भूमि
 सन्भवति । सानागजिह्वाकारात

हैहय .

न्मूलवाणिज्यौषधमिति । हरीतक्या
 म् । श्वेतवचायाम् । हैमवतिजाता०
 भवावा । तत्रजातवृत्ति० तत्रभवद्वृत्ति
 वाच्य । क्षीरिण्याम् । रेणुकायाम्
 ॥ अतस्याम् ॥ कपिलद्राक्षायाम् ॥
 हैमा । स्त्री० । पीतयूथिकायाम् ॥
 हैमी । स्त्री० । पीतयूथिकायाम् । हैमम
 य्याम् । स्वर्णक्षीतक्याम् । क्षीरिण्याम्
 । काञ्चनक्षौर्याम् । हिमोद्विजायाम् ॥
 हैयङ्गवीनम् । न० । एकरान्निपर्युषिताह
 व्रतपद्मे । ह्योगोदीहोद्विष्टते । त
 त्तु हैयङ्गवीनयत् । ह्योगोदीहोद्व
 व्रतमित्यमर । यथा । हनिर्हस्तनदु
 ग्धोत्थ तत्स्याद्वैवङ्गवीनकम् । है
 यङ्गवीनचक्षुष्यदोपनरुचिकृतपरम्
 । वलकट्टहृद्वृणुष्य विशिषात्कफना
 शनम् ॥ ह्योगोदीहश्चविकार । है
 यङ्गवीनसञ्ज्ञायामिति ह्योगोदीहश्च
 द्विचक्षुरादेशो विकारार्थेऽस्त्वनिपात्य
 ते । नवनोते ।
 हैरय्यगर्भ । पु० । स्नायम्भुवमनौ ।
 हैरय्यगर्भस्यापत्न्यम् । अण् । हैरय्य
 गर्भोपासके ॥
 हैरिका । पु० । चौरि ॥
 हैहय । पु० । आत्तवीर्ये एकवीरन्
 पे । ह्य्याचपत्न्यम् । स्त्रीभ्योऽठक् ।
 पृषादरादि । यथा । हैहय्देनहेषा
 ० नामैकदेशिननामयहयात् । हैषा
 यय्दकुर्वन्हयतिगच्छतीति हैहयोऽ

होवा

होमीय .

श्वस्तस्यायं हेहय । यथा । हेभक्त .
हेभक्तवृत्तिवदनहयतिगच्छतीतिहेह
थीविष्णुस्तस्यायम्हेहय । देशविशे
ष ॥ यथा । पश्चिमेहेहयास्ताद्रिम्बे
च्छवासयकादयवृत्तिकूर्मचक्रम् ॥
हेहय । पु० कात्तवीर्ये । इ० य०
१० ली ॥

हा य० विस्मये । सस्वेधने । आ
ह्वाने । हानम् । आहाङ्गती ॥ हो
प्रत्यय ॥

होड । पु० तराश्वीवहने । भङ्ग० हु
डो० इ० गौ० दे० भा० प्र० नौका
विशेष ॥ न० क्षीपत्रे । चौरधने ।
होडा । स्त्री० बालिकायाम् । वयसि
प्रथमवृत्तिडपिबाधित्वाचजादित्वा
टाप ।

होडा । पु० चौरि । ककारान्त ॥ इति
कश्चित् ॥

हे ठम् । न० चौरकर्तृकहतधने ।
होता । पु० । कृग्वेदविद् । देवाना
मवाहनकर्त्तरि० कृग्वेदत्विंजि
॥ अग्निर्देवानांहोतीतिश्रुतेरग्नौ ।
होमकर्त्तरि । जुहोति । हुदानाद
नयो । नमूनेष्टृत्वष्टृत्वविहीटयो
विष्णोदिनासाध ॥ तन्विधाव
त्विष्टुचानुपसर्गस्तीतिटन्वा ॥

होचम् । न० इविषि । इयते । इ०
। हुयामाशुभसिम्बलम् ॥

होचा । स्त्री० कृत्विजि ॥ टाप ॥

स्तुती ॥

होषी । स्त्री० यवमानकृपायांशिमू
र्ती ।

होषीयम् । न० होमाख्ये । चि० हो
चसम्बन्धिनि ।

होम । पु० । पञ्चमहायज्ञेषुदैवयज्ञ ॥
सायम्प्रातर्होमयो ॥ सावित्रचरुहो
मादौ ॥ इवने । देवतीद्देशिनाम्नौ
हवि प्रचोपे ॥ यागएवत्यन्य
मानद्रव्यस्थान्नीप्रचोपाद्धीमङ्ग्य
च्यते ॥ अत्रानुकल्पक्षीकम् । क
त्विक्पुत्रोऽगुरुर्भाताभागिनेयोऽथवि
ट्पति । एतैरेवहुतयस्तुतद्ध
तस्यमेवहोति । इवनम् इ० ।
अतिस्तुसुहृत्सितिमन् ॥

होमक । पु० होतरि ।

होमकुण्डम् । न० इवध्याम् ।

होमधान्यम् । न० तिलि ।

होमधूम । पु० निगणे । इतिहेमच
न्द्र ॥

होमभस्म । न० वैष्टुते ॥

होमग्नि । पु० यज्ञाग्नी । महा
ज्वालि । महावीरे ॥

होमि । पु० पावके । अग्नी ॥ छ
ते ॥

होमो । पु० होमकर्त्तरि । जुहोति ।
इ० । उत्सुकदविहोमिनइतिज
होतेमिंजि ॥

होमीय । त्रि० होतव्यद्रव्ये ।

होलका

होम्यम न. घृते ॥ वि. होमोयद्र
व्यमात्रे ॥

होम्यपान्त्रम न. तिल । पित्ततपं
ये ।

होरा । स्त्री. देवाप्रभेदे । शास्त्रविशि
षे लक्षण । राश्यादूर्वे ॥ तथा हि
। विषमर्द्धपुप्रथमाहोरा स्युः सगुड
राविष । द्वितीया शशिनोयुग
व्यत्ययादुपयेत सदा । मेषमिधु
नसि हतुताधनु कुम्भेपुप्रथमार्द्धे स
यं स्युः । द्वितीयाई चन्द्रमसीहोरा
ज्ञेयावधककाकन्यावर्धकसकरभौ
नेपुप्रथमाहोराचन्द्रस्य । द्वितीयासू
यं स्युः स्युः । मार्तण्डेनूदोरयुजि
सममेचन्द्रभान्वोस्तुहारेद्वितिवहणा
तकाम ॥ सार्द्धदण्डवयात्मकीकाले ।
भीमर. इति. इत्येजभाषाप्रसि
द्धि ॥ यथा । चतुर्ध्वतिहोराभि
रहोराप्रचक्षते पश्चिमादर्द्धरात्रा
द्विहोराणाविक्रमेकमभूतिवक्रिपुरा
थम ॥ होलति. हुल्यतेवा । हुल
हि सास वरणया । पचाद्यच्.
घञ्वा रलयीरेकस्त्वम् ॥

होलका । पु. तृणान्निनाभृष्टार्द्धेपक
शमीधान्ये । होरहा. होला. इ
तिचलीकप्रसिद्धे । यथा । अर्द्धप
क्ते शमीधान्यैस्तृणभृष्टैश्च होलका
॥ हे लकीऽऽत्पानिलीमेद कामदे
षप्रमापह । भवेद्यीहो लकीयस्यस

होलिका

यतत्तद्गुणोभवेत् ॥

होलाक । पु. स्वेदविशेषे यथा । धौ
तीक्ष्णान्तुकरोषाणां यथोक्तानाप्रदीप
येत् । अयमान्त प्रमाणेनशय्यासु
परितपच ॥ सुदग्धायावधूमायाय
थोक्तासुपकल्पयेत् । स्वच्छन्न सु
खतत्राभ्यक्त खिद्यतिनासुखम् ॥
होलाकस्वेदकृत्यषसुख प्रोक्तोमह
र्षिणा ॥ धौताका. शुष्कगीमयक्त
तोऽग्निविशेष । इतिचरकसूत्रस्या
नम् ॥

होलाका । स्त्री. वसन्तोत्सवे होलि
कायाम् । होलीक. भा.

होलिका । स्त्री. हुताशन्याम् । भ
विष्यपुराणोक्तेवसन्तोत्सवे । अस्या
निर्णयमाहकालिदास । हुताश
नीकालान्पूर्णिमादनिशीथपूर्वा
ध्वनयेष्कुमार्यी । पश्चात्तमीतज्वल
नेदिवावान्पश्चिमयन्त्यपिपक्षतिर्वा
। सूर्यास्तकालावधिरैवपूर्णिमाऽधि
कोनगात्राकलयातदाकृते । आद्ये
चतस्रज्ज्वलितहुताशनीनन्दातिथौ
स्याद्रजसोत्सवः श्रियै ॥ रिक्तान्व
ताशद्युतेतपूर्णिमानेयास्तमेतद्
ज्वलनैरवाविह । विष्टस्तुतन्नित्यत
यानदोषकृततथोपर गपरिपूर्णिमा
रज ॥ ४५ ॥ अर्थस्तु । निशीथपू
र्वामध्यरात्रतथादिमाहुताशनीन
येत्कुर्वात् । द्विकर्मकीनी ।

हौवम्

चपुन पश्चात्तमीतज्वलने मध्य
रावत पश्चात्तम्यामि प्राप्ति तत्
ज्वलनचतस्मिन् । वाचयशादिवा
दिनेहुताशनीज्वलनेसति पश्चात्
प्रतिपत्त वा नृपश्रयराज्यलक्ष्मीहन्ति
॥ मूर्ध्यास्तेति । यदासूर्यास्तकलाप
धि सूर्यास्तसमययावत्परिमाणेन
निर्धारणे वाचयशाकलयाच शीनं च
विकाशाजनाहीनहुताशनीक्यात्
तदाकृतेष्वेव तत्तज्वलितहुता
शनीशालिकाक्यात् । चपुन रज
सारेण नाउत्सव श्रियेस्यात् । क
स्मिन् नन्दातिथीप्रतिपत्तिथौ ॥ रि
क्तेति । ज्वलनेशालिकाज्वलनेरि
क्तान्विताचतुर्हंशयुक्ता । उत्तम
यद्युयुताप्रतिपदायुक्तापूर्णमानेया
। रवीसूर्येऽस्तगिसति । दृष्टशालिका
याम् तुरवधारणेविष्टिर्भद्रादिषक्तज्ञ
क्यात् । कयातन्निश्चयतयाशालिका
यानिश्चयभावात् । तथाउपरागयज्ञ
दीपकज्ञतयापरिपूर्णमारजीदोष
कृत्तयादिति ॥ ४५ ॥ इतिग्यो
तिर्विदाभरणे २१ ऽध्यायः ।
होही । अ० सम्बोधने । हूती । आ
कारणायाम् । अ० ज्ञाने ॥
हो । अ० सम्बोधने । आज्ञाने ॥
हौवम् । न० ऋग्वेदविहिते । उक्ता
आदिभ्योञ् । हेतु कर्मभावयो
॥ युवादिस्वादण् ॥

ह्रदालयेष

हौम्यम् । न० घृते । वि० हेमाहं
द्रव्ये ॥
हौम्यधान्यम् । न० तिले ॥ हौम्यस्यत
दधान्यस्य ॥
ह्य । अ० गतीकृ । यातमह । पु
षोदरादि । ऐषमेह्य श्वसोन्य
तरस्यामि'तन्दिशसावानुकूल
ह्यस्तनम । वि० ह्योभूते अतीतिक्कि
जाते ॥ ह्योभवम । ऐषमेह्य श्व
सोन्यतरस्यामितिपक्षेव्य व्युत्पत्तिः ॥
ह्यस्य वि० ह्यस्तने ॥ ह्योभवम । ऐ
षमेह्य श्वसोन्यतरस्यामितिपक्षे ॥
ह्योगिदोह्योभवम न० ह्येवकृतीने । दु
ह्यतइतिदोह । गोर्दोह । गोर्दो
ह । ह्यसा । सुप सुपि'तसमास
। ह्योगिदोह्यदुभवति । भू० । अच् ॥
ह्रद । पु० अगाधजले । यत्रपाता
लादुदकमागच्छतिस्त्रयमेवसह्रद ।
तज्जलगुणास्तु । ह्रदवारिषाज्जन
नमधुरकफवातहारिपथ्यश्चेति ॥
ह्रादते । ह्रादचव्यक्तेशब्दे । पचाद्य
च् । पूषादरादिस्वाङ्गस्य ॥ धीरे ॥
ह्रदयह । पु० जलशूकरे । कुम्भीरे ॥
ह्रदालयेष । पु० सरोविशेषे । रैवा
लसरः इ० भा० प्र० । ह्योपद्वा०
इ० महाचीनभा० प्र० । यथा ।
ह्रदालया सुरा सर्वेतेषामीशा
जगद्गुरु । ह्रदालयेष्वराख्यसुतेरे
वपरिसिबितइतिस्कन्दपुराणम् ॥

ह्रस्वगर्भधुका

ह्रदालयेश्वर । पुं० ह्रदालयेशस्य मि
वे ॥

ह्रदिनी । स्त्री० नद्याम् । सरिति ॥

ह्रदा सन्त्यहाम् । अतद्वनि ।
डीप् ॥

ह्रसिमा । पु० ह्रस्वत्वे । ह्रस्वस्य भाव
। पृथ्वादिस्त्वादिमनिच । स्थूलदू
रेतिसाधु ॥

ह्रसिष्ठ । चि० अतिह्रस्वे । ह्रस्वतमे
। अयमेवामतिशयेन ह्रस्व । इदमि
स्थूलदूरेतिसाधु ॥

ऋसोयान् । त्रि० ऋस्वतरे ॥ अयमन
योः रतिशयेन ह्रस्व । ईयसुनिस्थूल
दूरेतिसाधु ॥

ऋत् । पु० ऋणुकी ॥ एकमोत्रवर्ण
॥ न० परिमाणविशिषि ॥ यथा ।
अणुदौर्घमहद्वर्णमिति तद्वेद्वेति
तद्वति ॥ गौरसुवर्णशकी । पुष्प
कासोसि ॥ त्रि० प्रकृतपुरुषपरिमा
णात्० न्यूनमनुष्ये । खर्वे । वाम
ने । वीना० इ० भा० प्र० ॥ सुद्र
वस्तुमात्रे । वामने । न्यचि । नीचे
। खर्वे ॥ ऋसति० ऋत्यतीना । ऋ
सशब्दे । बाहुलकात् । चत्वादि
र्वा ।

ऋत्यकुश । पु० श्वेतकुशे ॥

ऋत्यगर्भ । पु० कुशे ॥

ऋत्यगर्भधुका । स्त्री० नागवलायाम्
। कङ्गहीति स्याताम् ॥ गविभू

ह्राद

मौएधते । एध० । बाहुलकाद् ।

सञ्जायांकन् । ह्रस्वावासौगर्भधु
काच ॥

ह्रस्वजम्बु । स्त्री० सुद्रजम्बुम् ॥

ह्रस्वतण्डुल । पु० राजान्ने ॥

ह्रस्वदम् । पु० श्वेतकुशे ॥

ह्रस्वदा । स्त्री० शलक्याम् ॥ ह्रतिरा
जनिचण्ट ॥

ह्रस्वपच । पु० गिरिजमधुकागमे ॥

ह्रस्वपचिका । स्त्री० अश्वत्थ्याम् ॥

ह्रस्वप्रच । पुं० सुद्रप्रचवर्णे । सुगर्भे

। ह्रस्वपर्ये । पीपरी ॥ गुणास्तु ।

प्रच । कटु कषायश्च शिथिरा रक्त

दोषजित् । मूर्च्छाभिमप्रलापघ्नो ह्रस्व

प्रचोविशेषत इति ॥

ह्रस्वफल । पु० मधुनालिकीरे ॥

ह्रस्वफला । स्त्री० भूमिजम्बुम् ॥

ह्रस्वमूल । पुं० रक्तचौ ॥

ह्रस्वशाखाश्लिफ । पु० ह्रस्वशाखामूले

। क्षुपे ॥ शाखाच० श्लिफामूलक्षुपे

शाश्लिफे । ह्रस्वशाखाश्लिफोऽयस ॥

ह्रस्वा । स्त्री० खर्वायाम् । वामन्याम्

॥ नागवलायाम् । सुद्रपण्याम् ॥

भूमिजम्बुम् ॥

ह्रस्वाम्नि । पुं० चिचके । दयाम्नी ॥

ह्रस्वाङ्ग । पु० अष्टवर्गगतजीवकोष

धी । कूर्चशोर्षे । ह्रस्वाङ्गान्यस्य ॥

ह्रस्वरण्ड । पु० रक्तैरण्डे ॥

ह्राद । पुं० स्तनिते । यकिंति । य

वदे । हिरण्यकशिपुः कनौयसि
पुत्रे ॥

हृदिनि । पु. गणि'तशब्दे ।

हृदी । त्रि० सशब्दे ।

द्वादिनी । स्त्री० वच्चे । द्वादत्यवश्य
 म् । द्वादत्यव्यक्तो शब्दे । आवश्यकी
 णिनि । द्वाद स्फूर्जयुरस्यस्या
 कृतिषा । इनि । तडिति । विद्यु
 ति । द्वादेऽव्यक्तशब्दोऽस्ति यस्मा ।
 इनि । अव्यवहितोत्तरेऽत्यन्तकाल
 यस्याकृतिषष्टाः अर्थः । शक्तक्याम्
 । गजभक्ष्यायाम् । सुवहायाम् । न
 दा'म् । द्वादत्यवश्यम् । द्वादी
 सुखिष । आवश्यकीणिनि । रत्न
 योरेक्यम् ।।

द्वास । पु० शब्दे । अभिलापि । ध्वनौ
 ॥ यथा । शब्दाभिलापीत्वमिधाऽ
 मिधानवाचकीध्वनि । द्वास कु
 हरितश्चेतिमुद्राक्षितस्त्रिकाण्डशेष
 ॥ आरवि ॥ अथै० यथा । द्वासव
 षौचसततदिनरात्र्योर्यथाक्रमम् । स
 न्यामुद्धर्त्तमाख्यातः द्वासवौचसा
 समेति ।

ह्रिवेरम् । न. हरिविरे । ह्रीविरे । इ.
 द्वि. य ।

ह्री । स्त्री • लक्ष्म्यायाम् । अकार्यप्रवृत्त्या
रन्नेतत्प्रतिबन्धिकायांलि।लक्ष्म्याया
म् ॥ ह्रीलक्ष्म्यायाम् । सम्प्रदादित्वा
तक्षिप ॥ पार्वत्याम् ॥

हृदय पित्त

द्रौकः । पुं० । काकि ॥ नकुलि ॥ सहदे
 व ॥ शि० । लप्सिते ॥ जिह्मति । द्रौ
 • । द्विथीरथलीवितकम् ॥

ह्रींका । स्त्री । अपायाम् । लज्जायाम्
 । टाप । नासे ॥

ह्रीकु । पु० जतुक्ते । अपुणि ॥ वा
 जि । माप्पारि ॥ जि० अप्रगल्गे ॥
 अप्रगल्गे ॥ सलप्ते । लप्पिते ॥ जि
 ह्रीति । ह्री० । द्विष कुकरखलो
 वा । कित्वान्नगुण ॥

ह्रीक् । स्त्री० भुवि ।

ह्रीजित । बि० ससज्जे । लज्जाभी
ले । लज्जिते ॥ द्विधाजित ॥

क्रोश ।) नि. सज्जिते । सपत्ने ॥
 क्रीत ।)

अत्रैषीत् । श्री . । त ॥ नुदविदो
न्दवासाद्वीभ्योन्यतरस्यामितिनिष्ठा
तस्यनैवा ॥

ह्रीता । स्त्री० लज्जितायाम् । द्विवचनं ।
कथं रिता ॥

ह्रीविरम् । न० सुगन्धिवाणा० ह० भा०
प्र० गन्धवस्तुनि । तत्पर्यायायथा । वा
लं ह्रीविरवर्हिष्ठे । दौघ्यं केशांशुनामधि
ति । गुणास्तु । क्रोविरब्धिं हृत्तास
तृणात्तोसारनाशनमिति राजवज्रभ
॥ ह्रीयुक्तविरमस्य ॥

द्विपित । द्वि. द्वि. यत्तज्जाप्रापिते । वि
द्वितीयं तात्कर्मयित्वा । अर्त्तिद्वि
त्यादिना पुनो गम ॥ ४

ह्रस्वम्

ह्रस्वा स्त्री० अश्वशब्दे । ह्रस्वायाम्
॥ ह्रस्वणम् । ह्रस्वशब्दे । गुरोश्च
त्य । टाप ।

ह्राद् । पु० अह्रादे । प्रमोदे ॥

ह्रादक । त्रि० ह्रादेकुशरी ॥ आक
र्षादिभ्य कन् ॥

ह्रादि । त्रि० । अह्रादकी ॥

ह्रादो । त्रि० । ह्रादादिष्विष्टे ।

ह्रादिनी । स्त्री० शस्त्रक्याम् । गजभ
व्यायाम । ह्रादव्ययधृष्टम् । ह्रा
दिसुत्तेव । आश्रयकीर्तिणिनि ॥
शक्तिविशेषे । यथा । ह्रादित्यस
विदास्त्रिष्ट सच्चिदानन्ददेश्वर
स्वाविद्यासवतीजीव सक्तीशनि
कराकर ।

ह्रीक । पु० नकुले ॥ सहदेवे ॥

त्रि० लज्जति । सत्रपे । जिह्वेति
। ह्री० । द्वियोरसुलीवेतिकन् ॥

ह्रीका । स्त्री० अपायाम् । लज्जाया
म् ॥ जिह्वेति । ह्रीलज्जायाम् । द्वि
योरसुलीवेतिकन् । टाप ॥

ह्रीकु । पु० जतुनि ॥ अपुषि ॥ ना
ले ॥ माज्जारे । त्रि० लज्जति ॥
अप्रशस्त ॥ अप्रगल्भे ॥ जिह्वेति
। ह्री० । द्विय कुकरसुलीवेति
कुक् ॥

ह्रीकु । स्त्री० धरित्याम् । भूमौ ॥

ह्रीषा । स्त्री० ह्रीषायाम् ।

ह्रस्वणम् । न० कौटिल्ये ॥ शृङ्गौरूप्य

ह्रस्वम्

मिवसञ्जीवभुजगोविश्वयदज्ञानत
प्रोन्मोहलब्धतन्नमीकतितरायजज्ञा
नत सर्वत ॥ शान्तनिष्कलम
द्वितीयममलसच्चिद्वनन्यापकस्वा
त्मानसकलश्रयश्रुतिशिरसारस
दोपासताम् ॥ १ श्रीमच्चिदृष्टदा
त्मकहरिहरानन्दादिनाथनिजस्मा
रस्मारमजसमेकमतुलससारपाश
च्छिदम् ॥ नत्वातत्पर्याम्बुजन्मसु
खपूर्णनन्दनाथोमुदे । साधूनांसु
धियावकारमुखदशब्दार्थचिन्तामणि
म् ॥ २ ॥ अत्युच्चधरामितवर्षे
चैवाङ्कुरोनाम्निमाघासितसप्तम्यां
शनौसमाप्तिगतायन्य ॥ श्रीसु
खानन्दनाथस्यकृतिरेषाजगदिता
प्रोत्थैभूयाद्गगतीर्भवानोविश्वना
थयो ॥ कृतिश्रीहरिहरानन्दनाथ
भारतेशिष्यब्राह्मणधूतश्रीमुखान
न्दनाथसङ्गृहीत शब्दार्थचिन्ताम
णि • समाप्त ।

आवण कृष्णसप्तम्यां द्विविदाह्वय
शाङ्कमिति वैक्रमेन्द्रे शब्दार्थचिन्ता
मणिकोश ऋषिउतवशीधरवाज
पेयिनीधिकारिणीदयपुरेमुद्रित

ओ

तत्सत्

१८१० गन्धपूते

(*—*—*—*—*)

अक्षरविलेख	शुद्धिलेख	प्रष्टा	रु	पङ्क्ति	अक्षरविलेख	शुद्धिलेख	प्रष्टा	रु	पङ्क्ति
५ ५	० ० ० ०	१	प्र०	१६	य। वा	तथाशब्दस्त्वथशब्दो	८	दि०	२२
त	यत्प्रप्रययकर्म	१	दि०	१६	० मा	दधार्थातुभन। पु०	८	प्र०	२५
च	वटवले	१	०	१७	य	अथभतं	१०	दि०	२४
य	इ ज्यते	२	०	१४	न	असाधून्	११	प्र०	२३
प	या। कृत्या०	३	प्र०	१४	५ ५	असाधून्	११	०	२४
मं	विशेषे	३	०	१५	य। य	माधुर्येदश्चेति यमा	१२	दि०	१८
ट	अतिपूर्वपि०	३	०	२२	पि पि	प्रहमयिनचिप	१३	प्र०	१४
सु	मखे	३	०	२६	५	मयि	१४	दि०	१०
डा	ज्योतिष्ठोमा०	३	दि०	१८	मिश्रीश्री	मजियमिश्रीकभ्य	१४	दि०	१०
वृ	जुहति	३	०	२८	ते	नृपती	१४	०	२२
५	परिचक्षते	४	प्र०	१२	ये।	यापो	१४	०	२८
द्री	गूढास्तु	४	०	२४	स्य	स्वस्यकीर्तित	१५	प्र०	१०
० डा	वज्रवेडा। ज्यो०	४	दि०	२५	यी	स्वर्धो। लकरोगुब	१५	०	१४
वही	अग्निनिहोदर्म	५	प्र०	१८	दी	स्वैयंकारोच	१५	०	१६
रा	रामा	५	०	२४	धी	वीति	१५	०	२८
वा	नखीचोर	५	०	२४	दि	वक्रदीपन	१५	दि०	२१
द्या	गुह्याप०	५	दि०	५	प्र द्या	सोराह० भो० प्र० २	१५	०	२५
दि	मोहोन्	५	०	१५	प	यशान्याम्	१५	०	२८
स्तय	स्मरकपासादि०	५	०	२६	वह	गूर्णाहये	१६	०	५
स्तय	स्मरकपासानि	५	०	२७	वि	पुष्टिकायाम्	१६	०	६
ई	त्युतल्लमार्जितेत्युपसृ	६	प्र०	८	स्य	यवनस्य	१६	०	११
ऊर्ध्व	सुयकीर्तुनिप	६	दि०	१४	स्या	फलान्यस्य०	१६	०	१८
न - न	पददेवान् नमामि०	७	प्र०	१	ड	दृक्कायाम्	१८	प्र०	८
य	हविष्यामी०	७	दि०	१८	डे	विमिष्टे	१८	दि०	१५
ज	खल्लनरते	८	प्र०	३					

शुद्धिलेख	शुद्धिलेख	पृष्ठा	श्रुति	पङ्क्ति	शुद्धिलेख	शुद्धिलेख	पृष्ठा	श्रुति	पङ्क्ति
२१ पञ्च	पिङ्गला०	१८	०	२०	सं त	रुद्रा०	२०	०	२५
० द्वि	यष्टि मधु ।	१८	०	२	त्व	तत्त्वम्	२५	प्र०	४
स	सार्ताग्नि	२०	प्र०	१७	मा	चङ्गले	२५	०	८
ज	अभिजित्	२०	द्वि०	२	यु	वपु	२५	द्वि०	१३
न	चिह्नानि	२०	०	२५	मां छ	सुकर्मावधृति	२५	०	१८
वि	अस्माच्छिक्तात्	२२	०	७	ण्डये	गण्डाद्विधुं वयै व	२५	०	२०
स	सायात्रा	२३	०	२३	य	सम्यग्दर्शनोपाये	२५	०	२६
स	तस्यैदमित्यथ	२४	प्र०	२२	त भा	चित्तेकाप्रतयाभाज	२६	प्र०	२
दा	अस्मिन्मन्त्रानिच	२६	०	८	त्व। भा	तत्त्वस्यसाधनभा०	२६	०	४
म तो	यामवती। स्त्री	२६	०	२१	वि	निर्वृति०	२६	०	६
ज	कजादिभ्यं पुन	२७	द्वि०	१०	दाध्यो	सिद्ध्यासिद्धयो	२६	०	७
य	पयन्ते	२७	०	१५	त्व	तत्त्वमस्यादि	२६	०	१२
त्या	वधियुभ्यामिदित्ये	२८	प्र०	२५	इ	ईश्वरसङ्कल्पे	२६	०	२१
ज	माकसुनिपुक्ते	२८	०	२७	न्ये	भास्मोपस्ये न०	२८	०	२०
स मा	सावस्त्रदेवानां	३०	०	१०	सु	देवतासु	२८	०	२०
- य	युक्तं पुनमस्य	३१	०	३३	- छ	दृष्टयोमिनो	३८	द्वि०	३
तो	वीक्षितवा	३२	द्वि०	५	दायिधि	प्रदायिनो	३८	प्र०	५
यु स	युधसम्पदारी	३२	०	१५	म	छदिनामीवधी	३८	द्वि०	७
- ध	युधे	३३	प्र०	११	यु०	युज०	४०	प्र०	६
व	उव स्यात्	३३	द्वि०	१८	व	क्रोमचतुष्टये	४०	०	८
त्वमात्रि	अथ यथाख्यामवमु	३४	प्र०	८	ने	गर्भाधानस्थाने	४१	०	७
द्वितीयपङ्क्तिभ्यं पूर्ववर्त्यैवैयि					- म	प्रदमंनोया०	४१	द्वि०	२८
स्वाशब्दलेखवत्तुमेयमशुद्धिः					५ ५	सुद्राविमेषे	४२	प्र०	१
- व	पुण्ये	३४	द्वि०	४	क्राकार		४२	प्र०	१
५९					वि				
-पियुक्तयु	सुपियुक्तवत्	३४	०	१७	मा	नामक	४२	०	२४

प्रश्नविलेख	प्रश्नविलेख	पृष्ठा	श्र	पङ्क्ति	प्रश्नविलेख	प्रश्नविलेख	पृष्ठा	श्र	पङ्क्ति	
जा. नि। ता	विजानान्तामनसा तानपण्डिता	४२	दि०	१	त	वाक्क	५४	०	१७	
व	सर्वभूतानां	४२	०	३	गीरादि त्वान्कोम्	कदिकारादितिको प्	५५	प्र०	२२	
दि। त	सर्वाति	४२	०	१२	रज	रक्षणम्	५५	०	२५	
मि	संबन्धिन्	४३	प्र०	२०	हि	चतुर्थेति	५६	प्र०	१५	
वि	निषेविष्याम्	४३	हि	८	ता	बहुसत्वाच्च	५६	हि	२०	
व	कुचे	४३	०	१७	त्या	रागीत्यादनयेत्य	५७	प्र०	२०	
का	सर्वतद्योवनाश्च	४३	०	२३	वा	जनपद	८१	०	५	
अ	चतुर्थत्व०	४४	प्र०	१५	पो च	रत्नघोतश्च	६१	०	६	
त	निजान्तानि	४४	हि	३	स्य	शोलमस्य०	६२	हि	४	
छा	धराष्टोच	४४	०	४	अ	पुष्पसमुता	६२	०	०२	
त	पित्तत	४४	०	१४	प्रो	प्रोतये	६२	०	२५	
स्ता	स्त्रावणीप०	४४	०	२५	अ	त्वाष्ट्रं म्	६३	०	६	
ये	पाश्चे	४५	प्र०	२	प	नित्यचुत्तरि	६४	प्र०	१६	
त प्र	पतङ्गे	४५	हि०	१	२ १	स्यलन्	दन्तकनस्य	६४	हि	२
दये	तये	४५	०	१६	व	कुचेच्च	६४	०	२०	
००।	रक्तपुष्प । पु०	४७	प्र०	२	नू स	सन्दूरसरणी	६७	०	१४	
कु	कन्दूरी०	४७	०	२२	न्या	वहनत्वपोग०	८६	प्र०	१	
व	कुडकुमे	४८	०	१८	व	सचान्यै०	७०	०	८	
खाद	रक्तखेदिरे	४८	प्र०	२	प्रो	सरसीनोभवद्	७५	दि०	२५	
व	रजिजा	५०	०	२	का	मधुरकोजत	७६	प्र०	६	
यो	भविष्योत्तरे	५१	प्र०	१०	० का	दात्रयेष्ट पु०	७७	दि०	१	
ग्य	दुर्ध	५२	हि	२८	त्व	व्युत्पत्त्या	७७	०	२७	
ज	रजवर्णम	५३	प्र	३	ग	तेरागादिति	७८	०	३	
वि	निषिद्ध्या०	५४	हि०	१०	वो	विगता	७८	०	२८	

प्रशुद्धि व	शुद्धिलेख	पृष्ठा ङ्क	स्तम्भ नं	पङ्क्ति नं	प्रशुद्धि व	शुद्धिलेख	पृष्ठा ङ्क	स्तम्भ नं	पङ्क्ति नं
म	मान्माचव	७८	प्र०	१०	मू	शुक्लाती	१०५	प्र०	११
क	मध्याह्नका	७८	दि०	५	श्री	श्रीकृष्णस्य	१०७	दि०	१
क्रा	शक्रोत्थान	७८	०	१८	० र	रिरसु वि०	१०८	प्र०	१८
री	मन्दिरे	८०	प्र०	२२	० म् ।	रिचफम् । न०	१०८	दि०	६
वि	लघ्वणया०	८०	दि०	८	ये	स्नादयन्ने दित	१०८	०	४४
त्रि	षट्प्राणास्त्रोषु	८१	१	१२	य	सन्ताप	११०	०	१६
ये	विशिकापुष्पे	८४	०	२	० रि	रौतिकम् । न०	११०	०	२५
मि	राशि	८४	०	२५	० श्रे	शोभायाम्	१११	०	२०
स	प्रविरोधिन	८६	प्र०	१४	० वि	वर्चो । लो	११२	०	२६
व	स्वचक्रस्य	८६	०	१८	थं	कनिविदिभ्यां विदि	११२	प्र०	२४
ता म्	विजताम्	८६	दि०	२४	दी	नदीप्रकारा०	११२	दि०	७
णा	वेत्तयम्	८८	प्र	२६	स्य	वत्तयष्टाधिकय	११५	प्र०	६
न्या	राजन्तरेषु	८८	दि०	८	सु	सुकरक ०	११५	दि०	५
विराजत	विराटजि	८८	०	२१	श	रुचिसायां	११६	प्र०	२४
क्य	चरतेत्यधी	८८	०	२८	२ १ रुचिजक	रुचिजकन०	११६	दि०	११
क्रा	नेत्र क्रमिका०	८०	०	६	शु	क्रायागम्	११६	०	२८
० ण	राजभोगीनम्	८१	०	१२	तत्र	प्रतायार्थ०	११७	प्र०	१
ग	तलोमत	८२	प्र०	१८	व्या	पञ्चाव्यादीनां	११७	०	२४
य	वासव नि	८२	दि०	८	चै	दीर्घा	११८	०	२
ल्युट	कतरि० ल्यु	८५	प्र०	२२	क्रा	मङ्गल्य	११८	०	१४
भ्य	प्रदर्श०	८५	दि०	२०	२ १ ।	०नीलमणि ।	११८	०	१०
अपप	वापसवपरित्यज्य	८६	प्र०	२८	वन्ते	कुर्वन्ते ०	११८	०	२५
इ	पुरराइ	८८	दि०	१४	त्या	त्यन्तो	११८	०	७२
पु	राधेय पु०	१०२	प्र०	१८	व्याश	व्याश्रीतकवावाकं	११८	दि०	१८
कान्स	कीर्तिस्तम्भ	१०२	दि०	२६	ट	माट्याट	१२०	०	१८

अक्षरविशेष	अक्षरविशेष	प्रकार	प्रकार	प्रकार
अ	अक्षरविशेष	१२३	०	२२
इ	इक्षरविशेष	१२४	प्र०	६
उ	उक्षरविशेष	१२५	०	१२
ए	एक्षरविशेष	१२६	दि०	१२
ऐ	ऐक्षरविशेष	१२६	०	१५
ओ	ओक्षरविशेष	१२७	०	१०
क	कक्षरविशेष	१२८	०	८
ख	खक्षरविशेष	१२८	०	११
ग	गक्षरविशेष	१२८	०	२७
घ	घक्षरविशेष	१२८	प्र०	६
ङ	ङक्षरविशेष	१२८	दि०	८
च	चक्षरविशेष	१३०	०	५
छ	छक्षरविशेष	१३१	प्र०	४
ज	जक्षरविशेष	१३१	दि०	२
झ	झक्षरविशेष	१३१	०	३
ञ	ञक्षरविशेष	१३१	दि०	२६
ट	टक्षरविशेष	१३२	०	१०
ठ	ठक्षरविशेष	१३२	०	१२
ड	डक्षरविशेष	१३२	०	२८
ढ	ढक्षरविशेष	१३३	प्र०	१५
ण	णक्षरविशेष	१३३	०	१८
त	तक्षरविशेष	१३३	०	१८
थ	थक्षरविशेष	१३३	०	२९
द	दक्षरविशेष	१३३	प्र०	१५
ध	धक्षरविशेष	१३३	०	१८
न	नक्षरविशेष	१३३	०	१८
प	पक्षरविशेष	१३३	०	१८
फ	फक्षरविशेष	१३३	०	१८
ब	बक्षरविशेष	१३३	०	१८
भ	भक्षरविशेष	१३३	०	१८
म	मक्षरविशेष	१३३	०	१८
य	यक्षरविशेष	१३३	०	१८
र	रक्षरविशेष	१३३	०	१८
ल	लक्षरविशेष	१३३	०	१८
व	वक्षरविशेष	१३३	०	१८
श	शक्षरविशेष	१३३	०	१८
ष	षक्षरविशेष	१३३	०	१८
स	सक्षरविशेष	१३३	०	१८
ह	हक्षरविशेष	१३३	०	१८
ळ	ळक्षरविशेष	१३३	०	१८
वृ	वृक्षरविशेष	१३३	०	१८
श्र	श्रक्षरविशेष	१३३	०	१८
ऌ	ऌक्षरविशेष	१३३	०	१८
ॡ	ॡक्षरविशेष	१३३	०	१८

पञ्चदशे स	शुद्धिलेख	पृष्ठा सं	श्र	पङ्क्ति	पञ्चदशे स	शुद्धिलेख	पृष्ठा सं	श्र	पङ्क्ति
लि	नेवादिस्त्रिया०	१४६	०	१८	द	लट्टिकादिस्त्रियो	१५८	०	२२
स्व	स्त्रियन्तो०	१४६	०	२२	गि	दिग्ग	१५८	०	२५
ईप्ति ते	ईप्ति ते	१४७	प्र०	१३	कडि	लीडलीमवे	१५८	०	२८
म	देवकुसुमे	१४७	दि०	१३	ल्ल	प्रत्ययस्त्रुट्	१५८	प्र०	१
मा०	भा०	१४७	०	१५	का	न्यककादित्वाद्वा	१६०	दि०	१६
य ।	सादुक्तसंसारकका	१४८	प्र०	७	बये	सुममाधि	१६१	०	७
य	विवये	१५०	दि०	१८	य	सुसवासावापय	१६१	०	११
त्व	सत्त्वगुणे	१५०	०	२५	य	सुसापकम् । पु०	१६१	०	१७
ल्ल	कथावल्गा	१५१	०	२४	य	सुसापकान्ता लो०	१६१	०	१८
लोपल	धीयादिकोसक	१५२	०	२८	ल्ले	बील्ले	१६१	०	२८
न	नेकत्वात्	१५३	प्र०	२४	वा ल्ल	ल्लावास्तु	१६१	प्र०	१५
न	कान्तेऽकेन्दु०	१५३	दि०	२३	ल्ले	वाल्लेन	१६२	दि०	२०
ट	तिष्ठत	१५४	प्र०	६	ल्ले	हितान्तेवी	१६३	प्र०	५
ला शे	कलामन्तेतिठक	१५४	०	१२	ल्ल	कदने	१६३	०	११
कलस्तमि तस्ते ति	प्रमोदरादित्वात्	१५४	दि०	२३	ल्ल	लेख०	१६३	दि०	१
सु	प्रमुरेखना०	२५५	प्र०	८	उ	कलान्त	१६३	०	१७
० वू	लाङ् । लो०	१५५	०	२०	ल्ले	तालील्ले	१६४	०	१७
न	कवयशोले	१५५	०	२१	ल्ल	पाललोको	१६५	०	१४
न	कदलकोर्यत्	१५५	०	१६	०। - ल	लील्लधातु । पु० जञ्जु	१६६	प्र०	१०
त्रि	लिचावर्त्तक	१५६	०	६	० य०	लील्ललोचन । पु	१६६	०	१८
लि तं	प्रमाणलिखित	१५६	०	२०	ल्ल	ल्लेतिवा	१६७	०	२
दि	यद्वृत्ति०	१५६	०	२७	ल्लि	ल्लिखित्वादिना०	१६८	दि०	२२
दि	लिङ्गादि नियोती०	१५७	०	५	० प्र उ	लीप्रकल्लवा । पु०	१६८	प्र०	८
ल	निमित्तम्	१५७	दि०	२४	० वा	लीपः । पु०	१६८	०	७

पद्यविलेख	शुद्धिलेख	पद्य	संख्या	पद्य	पद्यविलेख	शुद्धिलेख	पद्य	संख्या	पद्य
पद्य	सुद्धः	१६८	०	२४	ल	सत्य वलिता	१८५	प्र०	२८
नी	सामनोवे	१७	०	२०	लोवा	लोवान्	१८५	दि०	१७
त्या	स्योत्पत्त्या दयो	१७२	०	१३	ल्य	सत्यता०	१८५	प्र०	२
त्या	दत्ता	१७२	दि०	२३	ही	सत्यद्विपत्त्या	१८५	०	२१
त्या	दत्तोपरि०	१७२	०	२८	० ग	सत्यासनम् न०	१८८	प्र	४
द्या	प्रतिष्ठा या	१७५	प्र०	४	ल	सत्य	१८८	दि०	८
ल	तत्त्व मिति०	१७५	दि०	६	वे	विशिष्टं	१८८	०	२८
दू	दुर्बलसहिते	१७६	०	१७	ता	पूजिता	१८८	प्र०	१०
की	संज्ञको	१७८	प्र०	१६	ल	सत्य प्राप्ता	१८०	दि०	५
ति	अगतोपभेदे	१७८	०	२१	२१ राधा	साधारा	१८	०	२६
ले	कुल्ये	१७८	दि०	१३	ला	सत्यलोपि	१८१	०	२२
क	वाक्यमा	१७८	०	२८	प	तत्त्वयति	१८१	०	२८
क	कृष्णा०	१७८	प्र०	१	भ	सातत्य	१८२	प्र	८
ज	ब्रह्मसादेयोवा	१७८	दि०	१०	म्या	सत्यकृष्णाया	१८२	दि०	१६
जा	सकाराणि०	१७८	०	२८	ना	सत्यादृशो लो०	१८२	०	२६
व	कुटिजावयवे	१८०	दि०	८	प्रा०	प्र०	१८४	प्र०	१६
वोक्त	सक्तो । पु०	१८०	०	१०	व	सक्तोवायाम्	१८४	०	२५
व	नेवाऽ० वक्तानां	१८२	०	२०	व	सिद्धेसाधाम्	२००	०	१५
व	भवान्	१८०	०	२४	दु	दुःख	२००	०	२३
व	अष्टीकैने०	१८०	०	२४	दु	दुःख	२००	दि०	१
व	कुरिजायाम	१८२	०	२	० पु०	सपुनः । पु०	२००	०	११
व	विशेषेण	१८२	०	१६	दु	दुःख	२०१	प्र०	१४
म	धातयाम्	१८४	प्र०	०	दु	दुःख	२०१	०	२२
ही	अतस्तोचित	१८४	दि०	१७	० पु०	सपुनः । पु०	२०१	दि०	१२
व	लोकासुद्धर०	१८४	०	२५					

मशुद्धि ल	शुद्धिलेख	पृष्ठा ङ	स्त भ	पङ क्ति	मशुद्धि ल	शुद्धिलेख	पृष्ठा ङ	स्त भ	पङ क्ति
डा तिशोगमि भागाल	वयोवाचित्वहयसि	२०२	प०	२	त	ब्रजता	२१६	प्री	१२
नी	हनी	२०३	ङि	२२	ना	दन्त्यान	२१६	०	२७
णा	यतिशुखसर्वाङ्गी	२०४	प्र	२८	क	सुखयामो	२१६	ङि	१३
वनाटका					इयाया	देवयाया प्रसिद्धये	२१६	०	१६
वजा	पु० नागप्रशस्त्य	२०४	ङ	१६	व्य	नयीहर्ष	२२०	प्र०	८
वि०	चि०	२०५	ङि	१	य	सुय	२२०	ङि	३
व	वरदा०	२०६	प्र	१६	तद्वद	तत्त्वदर्शना	२२०	०	७
वो	प्रतिपित्त०	२०६	०	२३	न्य	न।दिना	२२०	०	१४
व्या	लुक्कभ्यामूयन्	२०६	ङ	१५	य	नसन्नाभा	२२१	प्र०	२०
वि०	इत	२११	प्र०	५	न	सात्वर्क	२२२	ङि	७
व	वर्षसङ्कट	२१४	०	२१	नर	भागजन	२२३	प्र०	१
म	समेय	२१५	०	११	न	वर्षि।पु०	२२३	०	१०
प्र	सङ्कट	२१५	०	२५	त्यस्य	प्रत्ययस्य।दितोस्व।	२२३	०	१८
ता	अप्रमत्ता	२१५	०	२८	सि ति	त सती तिनृवाध्या	२२५	०	२०
स्य	मायास्य शान्	२१७	०	२८	टा	कीकटा	२२५	ङि	५
ट	श्रेष्ठ	२२५	ङ०	२८	- ति	हते	२२५	०	७
क	सन पुत	२१८	प्र०	२	क	निजकदे	२२५	०	१३
संख्या	सध्या	२१८	०	१८	२ २५।३	ववक०	२२७	०	११
त	प्रात सखीद्वय	२१८	०	१६	यू	पू पवित्रिषि	२२७	०	१२
वा	कमलाया च	२१८	ङि	७	यू	घारापू मन्त्रत	२२७	०	१४
ङ	प्रमिदाव	२१९	०	१०	।।	कली ५	२२८	०	८
व०	प्रव्यादान	२१९	०	१८	विस्तृतो।	मंमिभ्राजकगिरी	२२८	०	१०
					मा	प्रथम	२२८	०	२१
					मा	प्रमापमथीसति	२२८	०	२०

पद्यविवेक	शुद्धिलेख	पद्यांश	पद्य	पद्यविवेक	शुद्धिलेख	पद्यांश	पद्य		
अथा	श्रीमद्भगवद्गीता	२४०	प्र०	२५	नि	इति,	२४५	०	१८
६६०	६०	२४०	दि०	२०	क	वाक्याभि	२४५	०	२०
सा-वा	वक्तावाक्याम्	२४०	०	२८	वा क	वादुःख	२४६	०	८
॥ त्व	॥ म० त्वये ।	२४१	प्र०	२२	मी	धरोधर्मो	२४६	०	१५
यो	साचोत्त०	२४१	दि०	८	न	कर्ममाना	२४७	०	१८
- य	द्वये	२४२	प्र०	१०	नू	पू पवित्रिषे	२४८	प्र०	२७
- यो	द्वये चो	२४२	०	२१	वि	प्र कापक ,	२४८	०	७
- व्याम्	वज्रगद्गि	२४३	दि	१८	र्ष	वीर्यवत् कद्रव्ये	२४९	दि०	७
- वृ	वज्रगद्गि	२४४	०	१०	य दु	वज्रगद्गि	२४९	०	१३
म	मजपियव्याम्	२४४	०	११	जि	कणि कायाम्	२५०	प्र०	१०
- व	वज्राभावेपि०	२४४	०	२४	ति	हति स्थाने	२५१	०	१२
निवर्त	वसतिवाचे	२४५	०	२	ती	हती	२५१	०	१३
- स	वज्राभावात्	२४६	०	१२	व	वाटधान / पु०	२५१	०	१६
॥ क	॥ मु० करिष्यन्त्याम्	२४७	प्र०	२	व	परिरोधक०	२५१	०	२०
वृ	वास्तु के	२४७	दि०	१	ह	हलट हचे	२५१	दि०	३
व	व्येतविज्ञीयावे	२४८	०	१३	वा	वक्तव्यो	२५१	दि०	२२
व	विद्वद्	२४८	०	२३	व	वाक्प्रयत्ने	२५२	प्र०	१०
० क	वक्तरक्षितो । को०	२४९	०	१	मा	प्रसादं प्रया	२५२	दि०	२६
प	वापुवक्तरक्षितोऽपि०	२४९	०	१०	वास्तु	विश्वार्थं च	२५३	०	२२
० व । म	वक्तरक्षितो । म०	२४९	०	१२	वा	वपराजिता वाम्	२५४	प्र०	३
- वृ	वापुवक्तरक्षितोऽपि०	२४९	०	१५	वा	वक्तरक्षितो	२५४	दि०	१०
अथा उ	वक्तरक्षितोऽपि०	२४९	०	७	- वृ	वक्तरक्षितोऽपि०	२५५	प्र०	८
०।	वक्तरक्षितो । पु०	२४९	प्र०	१७	वे	वक्तरक्षितो	२५५	०	१८
०।	वा । म०	२४९	प्र०	१८	क	वक्तरक्षितो	२५५	०	१५
वृ	वक्तरक्षितो । म०	२४९	दि०	२६					

पञ्चदशे	शुद्धिषु	पृष्ठा	श्र	पङ्क्ति	पञ्चदशे	शुद्धिषु	पृष्ठा	श्र	पङ्क्ति
० त	वाताङ्ग । पु०	२५६	दि०	२२	कि धि	तकिञ्चित्तकिञ्चित्तकिञ्चित्त	२६८	०	१४
त	वाताङ्ग	२५६	०	२२	क	तङ्ग०	२६८	०	१५
द	रत्नधादाङ्ग०	२५७	०	२	नख	डेखन	२६८	०	२२
तथा	राजयस्त्रायमोद	२५७	०	६	न	भज आताडप	२६८	०	१५
न	रम्	२५८	प्र०	२	घो मा	नयोदमाङ्ग	२६८	०	१८
यदि	मादताङ्गते	२५८	०	१५	२१	वाये	२७१	०	४
॥	पञ्चाभयवोपपन्न	२५८	दि०	१४	५	याये	२७१	दि०	२८
- न	पञ्चमतिपञ्चपरिप-	२५८	दि०	१७	५	दीर्घिकायाम् ॥	२७२	प्र०	५
- ध	मावत्	२५८	प्र०	१०	पय	परिमादि	२७२	०	८
- ड	भानम्	२६०	०	१२	वाभाव	शुभवादि	२७२	०	८
भा	मन्त्र	२६०	०	१२	रा ति	जदिकाराङ्गिति०	२७२	०	२२
य	दुर्दुष्टवादिनि	२६१	दि०	७	मो	वसगो	२७२	दि०	१२
य	योग्यायाभास	२६२	०	१६	॥ ना	॥ न० वायससमृद्धि	२७४	०	१८
य	भद्राङ्ग	२६४	प्र०	६	ना	पराति	२७४	०	२६
भा	कल्याणमोर्ध्व	२६४	०	२७	क	मन्त्रमं शुभे	२७५	प्र०	१४
० द	वादासम् । न०	२६४	०	४	मं	तस्यकर्म०	२७५	०	२०
न	भूवादिमन्त्रोच्चिन्त	२६४	दि०	१७	- सु	मन्त्रादि	२७५	दि०	१४
० नी	यथावन्ती	२६५	प्र०	१५	मे	सोयवन्	२७६	०	१
भा	संयोग्यात्वावावन्ती	२६५	दि०	१२	क	वि	२७७	प्र०	१७
इ	तारिमन्त्रे वधोविष	२६५	०	१५	० यु	वायु० सप्तम । न०	२७७	दि०	६
- न	तन्त्रमन्त्र गिरीदेश	२६६	प्र०	१६	- व	गोरटा । जी०	२७७	प्र०	८
जी	समुद्रलि०	२६७	प्र०	१६	र	वाराणसाम्	२७८	०	२२
- य	वाराणस	२६७	०	१८	- कं	वाराणस	२८०	दि०	१०
- यो	पञ्चकदेवादुर्वयवा	२६८	०	८	० वादि । जी०	मन्त्रोच्चिन्त	२८८	प्र०	५
भा वा	मन्त्रवाच्यम्	२६८	०	१५	शी	वादी	२८९	प्र०	५

अक्षरवर्गः	शुद्धिलेखः	प्रश्नः	उत्तरः	पङ्क्तिः	अक्षरवर्गः	शुद्धिलेखः	प्रश्नः	उत्तरः	पङ्क्तिः	
- वा	कुशिकायाम्	२८१	०	२१	५	यादम्	वायमायायामौव	२८७	०	१
वा	परायिष्या	२८१	०	२५	६	वावदूक०		२८८		२५
व्य	अप्यतो	२८२		१६	७	वाहृत । वि०		२८८	०	२
व	सुखायाम्	२८२	०	२२	८	वाहृत्येय		२८८	हि०	४
व	मेवे	२८२	०	२४	२ १	टापक	क टाप	२८८	०	१२
० वी	तीव	२८२	०	६	० छी	वायिछी । को०		२८८	०	१२
० व	वाहृतक । पु०	२८२	हि०	१२	९	वाहृत्येय		२८८	०	२०
म । व	वाहृत्येयदिनेय	२८२	०	१३	१०	वाहृत्येय पु०		२८८	०	१
० व	वाहृत्येयम० न	२८२	०	१८	११	वाहृत्येयको		२८८	०	११
	समायुक्ता	२८२	०	२८	१२	वाहृत्येय		२८८	०	२४
- व	सामवाहृत्येय०	२८३	प्र	६	१३	वाहृत्येय		२८९	प्र	१
वा	सामवाहृत्येय०	२८३		१८	१४	वाहृत्येय		२८९	हि०	११
वा	सामवाहृत्येयकार्य०	२८३	०	२४	१५	वाहृत्येय		२८९	०	५
० व	सुद्धम्	२८३	हि०	६	१६	वाहृत्येय		२८९	०	६
नि स	नि यको०	२८३	०	१८	१७	वाहृत्येय		२८९	०	२०
वि	भाहृत्येय	२८३	०	२६	१८	वाहृत्येय		२८९	०	२४
व	समूह	२८४	प्र	६	१९	वाहृत्येय		२९०	प्र	५
० गी	वाहृत्येयम० न	२८४		८	२०	वाहृत्येय		२९०	हि०	११
० व	वाहृत्येय । पु०	२८४	हि०	१२	२१	वाहृत्येय		२९०	प्र	२५
व	महावाहृत्येयम्	२८४	०	१८	२२	वाहृत्येय		२९०	हि०	१५
- व	महावाहृत्येयम्	२८४	०	२५	२३	वाहृत्येय		२९०	प्र	२
व	महावाहृत्येयम्	२८४	प्र	२२	२४	वाहृत्येय		२९०	०	७
न	महावाहृत्येयम्	२८४	०	२८	२५	वाहृत्येय		२९०	०	१२
५	महावाहृत्येयम्	२८४	हि०	२२	२६	वाहृत्येय		२९०	०	१४

पञ्चदशिका श्र	शुद्धि श्र	पङ्क श्र	पङ्क श्र	पञ्चदशिका श्र	शुद्धि श्र	पङ्क श्र	पङ्क श्र
श्र	भावेच्छुट	३००	द्वि	१२	० न०	दिल्लिखम् । नि०	११८ ० ८
श्र	करशुद्धे	३०	०	२७	मा	कटामाखाम्	११८ ० १८
॥ १	न० विच्छेपयि	२०३	०	८	श्र	तत्त्व	११८ वि २
मान	क्रामानि	२४	प्र	२	श्र	समसमसमसमसम	११८ ० १०
५ को स म	जायनसर्वश्रयानि	१०४	द्वि	८	द्वि	वीडा	११८ ० १८
क्ति	विन्दुगता	२४	वि	१०	त	तिर्यङ	१२० ० ६
० न	विज्ञेयत । नि०	१०६	०	२४	श्र	मादृते	१२१ प्र० १६
श्र	सिद्धधर्माव्यवस्थे	१०७	प्र०	७	श्र	तोल्याय	१२१ वि० १८
५ वि वि	० विगत	१०७	०	२४	श्र प्र	रयि ॥ प्रतापयि ॥	१२१ ० २३
श्र वा	वृत्तिवाराहोक्ति	२७	वि	२३	० श्रि	विद्यम्वित । नि०	१२१ ० १७
५ यो वाङ्मा	मयेकाव	१०८	प्र०	१५	रची	परपची०	१२२ ० २८
श्र	गयत्वश्रमप्रकाश	१८	१०	५	श्र	कुण्डला०	१२३ ० ११
म	कर्मस्थे रय	११०	प्र०	२८	भा	भाटामलीषधी	१२४ प्र० ६
न	विचारित्यम	११२	०	२	वा	वीर्य	१२४ ० ११
श्र	अभ्यन्तरे	११३	०	२४	द्वि	समादृष्टतौयम	१२४ ० २३
श्र	भूजवृक्षे	११३	वि०	१६	त	रितिकाष्ठ	१२४ वि० २
श्र	तरङ्गे	११४	प्र०	१	तीर्थ	सदावृत्तेद०	१२५ ० १८
० अ	विच्छेदनम् । न०	११४	०	११	। वा	विद्वानसन्नाया	१२७ ० १७
० अ	रिच्छित । श्रौ०	११४	वि०	१	दुदुष्य तापे	। दृष्टपरितापे ।	१२७ ० २६
० चिह्न	विच्छिन्नावस्था ।	११४	०	१८	स्वादिभ्य श्र ति	स्वादिभ्योदितव	१२७ ० २६
श्र	अक्षमिवा०	११५	प्र०	१८	श्री	श्रीदितयेति	१२८ ० २५
दि गु	अद्योभिर्गुणैर्विभक्तम्	११५	वि०	२	५ अक्षम	अक्षमश्री	१२८ ० २५
श्री	अक्षमिवा०	११५	प्र०	२८	श्री	अक्षमश्री	१२८ ० २८
० अ	अक्षमिवा०	११५	०	४	अक्षम	अक्षमश्री	१२८ ० २८

अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण
अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण	अक्षरानुसारेण
वा	वादिनीर्वाहसदेहे	२२१	दि०	२५	क	तत्त्वक० वया	२४८	०
ख	खत्वायत्तत्वात्तूथे०	२२२	०		ख	तत्त्वा०	२४८	प्र०
ग	देवतासायात्कार०	२२३	प्र	०	ग	तृत्तर्धृतिर्धृति०	२४८	०
घ	अक्षराय	२२४	०	२२	घ	विप्रत्ययः॥	२४८	०
ङ	यथासुखानकमै०	२२५	०	२२	ङ	सुरे	२४९	दि०
च	द्रुविषे	२२६	०	२	च	विमिश्रिते	२४९	०
छ	विपुष्पद्वयजिह्वुका	२२६	दि०	५	छ	विमिश्रिते	२४९	०
ज	नियम	२२७	५०		ज	विमिश्रिते	२४९	०
झ	निधित्तये	२२८	प्र	८	झ	विमिश्रिते	२४९	०
ञ	यम०	२२८		१८	ञ	विमिश्रिते	२४९	०
ट	विनीतत्वादि	२२८	दि०	१४	ट	विमिश्रिते	२४९	०
ठ	निन्दित्विज्ञान	२४		१६	ठ	विमिश्रिते	२४९	०
ड	मध्यविधित्त	२४९	०	१	ड	विमिश्रिते	२४९	०
ण	यथाद्वे	२४९	०	६	ण	विमिश्रिते	२४९	०
त	दधिकारकत्वे	२४९	०	८	त	विमिश्रिते	२४९	०
थ	वि० निष्ठित्तिविधि	२४९	प्र०	१२	थ	विमिश्रिते	२४९	०
द	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	द	विमिश्रिते	२४९	०
ध	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	ध	विमिश्रिते	२४९	०
न	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	न	विमिश्रिते	२४९	०
प	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	प	विमिश्रिते	२४९	०
फ	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	फ	विमिश्रिते	२४९	०
ब	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	ब	विमिश्रिते	२४९	०
भ	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	भ	विमिश्रिते	२४९	०
म	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	म	विमिश्रिते	२४९	०
य	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	य	विमिश्रिते	२४९	०
र	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	र	विमिश्रिते	२४९	०
ल	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	ल	विमिश्रिते	२४९	०
व	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	व	विमिश्रिते	२४९	०
श	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	श	विमिश्रिते	२४९	०
ष	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	ष	विमिश्रिते	२४९	०
स	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	स	विमिश्रिते	२४९	०
ह	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	ह	विमिश्रिते	२४९	०
ः	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	ः	विमिश्रिते	२४९	०
०	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	०	विमिश्रिते	२४९	०
१	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	१	विमिश्रिते	२४९	०
२	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	२	विमिश्रिते	२४९	०
३	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	३	विमिश्रिते	२४९	०
४	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	४	विमिश्रिते	२४९	०
५	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	५	विमिश्रिते	२४९	०
६	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	६	विमिश्रिते	२४९	०
७	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	७	विमिश्रिते	२४९	०
८	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	८	विमिश्रिते	२४९	०
९	निष्ठित्तिविधि	२४९	०	१०	९	विमिश्रिते	२४९	०

पञ्चदशिका स	शुद्धिद्विषयः	प्रश्नः सं	उत्तरः क्र	पञ्चदशिका सं	पञ्चदशिका सं	शुद्धिद्विषयः	प्रश्नः सं	उत्तरः क्र	पञ्चदशिका सं
१	सुकृतं •	१६८	हि.	२०	१	सुवन्तं	१७८	•	६
२	पिशिका॥	१६८	•	२८	२	वाग्विषयः	१७८	•	१८
३	वस्त्रयस्मादा	१६८	•	१४	३	सन्निवृत्तिः	१७८	•	२१
४	अपावृत्तौ	१६८	•	१८	४	विशेषाद्विषयः	१७८	•	२५
५	आमन्त्रे	१७०	प्र.	३	५	शोचिनी / स्त्री०	१७८	हि.	२६
६	वचनं	१७०	हि.	८	६	विज्ञानं	१७८	प्र.	२२
७	विषयः	१७०	•	१०	७	आत्मव्यवहारः	१७८	प्र.	२८
८	विषयव्यवहारः	१७१	•	६	८	कौशलः	१७८	हि.	५
९	सोपानव्यवहारः	१७१	•	१२	९	मीमांसा	१७८	•	६
१०	मैत्रा	१७२	प्र.	११	१०	प्राचिनोपनिषद्	१७८	•	८
११	आचार्यादिकृतौ	१७२	प्र.	२	११	मीमांसकसहितवचनं	१७८	हि.	२८
१२	समाजः	१७२	•	११	१२	सत्त्वितान्द्रो	१८०	•	२२
१३	वाग्विषयः	१७२	•	२२	१३	कुत्सात्पूर्वः	१८५	•	१८
१४	समदण्डमैत्रा	१७२	प्र.	६	१४	सिद्धिः	१८५	•	४
१५	आचार्यः	१७४	प्र.	१६	१५	विषयः	१८५	•	२
१६	मैत्रा	१७४	•	२८	१६	अवतुष्टः	१८५	प्र.	१६
१७	वस्त्रयस्मादा	१७५	•	४	१७	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	२०
१८	विषयव्यवहारः	१७५	•	८	१८	कौशलः	१८८	प्र.	२
१९	विषयः	१७०	•	१८	१९	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	१२
२०	समदण्डमैत्रा	१७५	प्र.	२६	२०	कुत्सात्पूर्वः	१८८	प्र.	१८
२१	आचार्यः	१७५	•	१२	२१	सिद्धिः	१८८	•	२
२२	मैत्रा	१७५	•	२२	२२	अवतुष्टः	१८८	प्र.	१६
२३	वस्त्रयस्मादा	१७५	•	४	२३	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	२०
२४	विषयव्यवहारः	१७५	•	८	२४	कौशलः	१८८	प्र.	२
२५	विषयः	१७५	•	१८	२५	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	१२
२६	समदण्डमैत्रा	१७५	प्र.	२६	२६	कुत्सात्पूर्वः	१८८	प्र.	१८
२७	आचार्यः	१७५	•	१२	२७	सिद्धिः	१८८	•	२
२८	मैत्रा	१७५	•	२२	२८	अवतुष्टः	१८८	प्र.	१६
२९	वस्त्रयस्मादा	१७५	•	४	२९	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	२०
३०	विषयव्यवहारः	१७५	•	८	३०	कौशलः	१८८	प्र.	२
३१	विषयः	१७५	•	१८	३१	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	१२
३२	समदण्डमैत्रा	१७५	प्र.	२६	३२	कुत्सात्पूर्वः	१८८	प्र.	१८
३३	आचार्यः	१७५	•	१२	३३	सिद्धिः	१८८	•	२
३४	मैत्रा	१७५	•	२२	३४	अवतुष्टः	१८८	प्र.	१६
३५	वस्त्रयस्मादा	१७५	•	४	३५	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	२०
३६	विषयव्यवहारः	१७५	•	८	३६	कौशलः	१८८	प्र.	२
३७	विषयः	१७५	•	१८	३७	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	१२
३८	समदण्डमैत्रा	१७५	प्र.	२६	३८	कुत्सात्पूर्वः	१८८	प्र.	१८
३९	आचार्यः	१७५	•	१२	३९	सिद्धिः	१८८	•	२
४०	मैत्रा	१७५	•	२२	४०	अवतुष्टः	१८८	प्र.	१६
४१	वस्त्रयस्मादा	१७५	•	४	४१	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	२०
४२	विषयव्यवहारः	१७५	•	८	४२	कौशलः	१८८	प्र.	२
४३	विषयः	१७५	•	१८	४३	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	१२
४४	समदण्डमैत्रा	१७५	प्र.	२६	४४	कुत्सात्पूर्वः	१८८	प्र.	१८
४५	आचार्यः	१७५	•	१२	४५	सिद्धिः	१८८	•	२
४६	मैत्रा	१७५	•	२२	४६	अवतुष्टः	१८८	प्र.	१६
४७	वस्त्रयस्मादा	१७५	•	४	४७	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	२०
४८	विषयव्यवहारः	१७५	•	८	४८	कौशलः	१८८	प्र.	२
४९	विषयः	१७५	•	१८	४९	मीमांसकसहितवचनं	१८८	प्र.	१२
५०	समदण्डमैत्रा	१७५	प्र.	२६	५०	कुत्सात्पूर्वः	१८८	प्र.	१८

[illegible]

अशुद्धि ल	शुद्धि ल	पृष्ठा ङ	स्थ ङ	पङ्क्ति	अशुद्धि ल	शुद्धि ल	पृष्ठा ङ	स्थ ङ	पङ्क्ति
- भ	उपाधिर्भवेत्	४७५	दि०	१	मा	साहसाहे	४८८	०	२८
अधि	अनधिकदेय	४७६	प्र०	२७	क	सद्भावा	४८८	प्र०	१०
स	समययुक्त	४७६	दि०	७	नि	नराभिरुप	४८८	०	१८
- प्रा	प्रतिज्ञागित्त्व	४७६	०	१८	- ज	हतातपस	४८८	०	२८
० य	व्यासृष्ट वि०	४७७	प्र०	१०	- त	आदायवित्त	४८८	दि०	७
- व्या मे	व्यावा मे०	४७७	०	२०	- क	क्षिप्र	४८८	०	१८
- वि	विध्यङ्	४७७	दि०	२६	- सो	श्रीकण्ठभाषी	४८८	०	२८
० य	व्यासनाह । पु०	४७८	प्र०	१४	क	पद्व्याम् ।	४८०	०	५
अवयव	व्यासति	४७८	०	२४	- लो	पञ्चादृशनादित्त्व	४८०	०	२५
स	संस्कृते	४८०	दि०	१३	- र सो	रत्नसो	४८१	प्र०	१३
को	कथ्ये	४८०	०	२२	तुं वा नि	निरुत्तु निष्कारयितु	४८७	०	१७
पू व	विपूर्वाहने०	४८२	प्र०	५	य	तद्वृत्त	४८२	दि०	५
- व	सवर्ग०	४८२	०	३	दं	बद्धल्येव	४८२	०	२१
व्या	मीमांस्यार्थम्	४८३	०	४	- से	कृतोपुष्टे	४८३	प्र०	७
म	सुमित्राक्षे०	४८३	दि०	१०	क	सम्यग	४८३	०	१२
- प्र ।	मात्रान्	४८४	दि०	१२	या	शोपाख्येति	४८३	०	२८
पु	नाचरेष्टाक्षर	४८४	०	१३	हीनाप्य	हीनोप्यकर्मकत्वं	४८३	दि०	७
० न	मात्यक्षीम । पु०	४८४	०	१८	क	सहारकारण	४८३	०	८
यवर्ग समासिकृत					२१ दे ग	जगदेतत्पराधरम्	४८३	०	१७
० य	यवट । अ० अन्त क	४८७	प्र०	१५	प्र	कोप्राप्त०	४८५	प्र०	१०
स्वरवि	कक्षस्वरविशेषे	४८८	०	८	- र	परन्वोतिरोमिति	४८५	०	१८
म्	क्रमान्	४८८	०	११	ति	सिद्धान्तगामिनी	४८५	०	२४
न	वाङ्मन	४८८	०	१६	हो न	अज्ञानाज्ञानवासेव	४८६	०	१
व	समुक्त	४८८	दि०	२५	प्र	कर्तुमपादये	४८६	०	११

[illegible]

अक्षरविलेख	शुद्धिलेख	प्रमाण	दि.	पङ्क्ति	अक्षरविलेख	शुद्धिलेख	प्रमाण	दि.	पङ्क्ति
२१ अक्ष	अक्षवर्तिन	५२६	दि.	४	५ दिविधा	आदिधा.	५४२	प्र.	६
॥ अ	॥ अक्षति । अक्षवर्ती	५२७	•	१६	मा	आक्षय्यामिति	५४२	दि.	१
• अ पा	अक्षपादप । पु	५२७	•	२८	मा	आक्षदीरोम.	५४२	•	२१
× सु	अक्षसु	५२८	प्र०	१८	• अ	अक्षर । प.	५४५	प्र०	२०
- क्षी	अक्षी	५२८	•	२७	+ क्षा	आक्षाय	५४६	•	२३
६	अक्षोवद्विधात्	५२८	दि.	२६	आ	अक्षति	५४६	दि.	४
१ त	अक्षति	५२९	•	२८	अ नु	अक्षानु	५४६	•	१८
० क्षा	अक्षान् । नि०	५२९	प्र	१	५ सर्व	आक्षय्य सर्वमाक्ष	५४६	•	२०
क्ष	अक्षान् । अक्ष	५२९	•	५	क्षी	आक्षय्य	५४६	•	२४
५ मिद्वि	अक्षदात्	५२९	•	२६	क्षरा	आक्षय्यती	५४६	•	२८
भा	आक्षय्य	५२९	•	२७	• क्षि	आक्षय्य क्षी	५४८	प्र	६
क्ष	आक्षय्यमादे	५२९	दि०	४	• वि	आक्षय्य (क्षी) विदा	५४८	•	११
क्षी	आक्षय्य	५२९	•	२१	अ	आक्षय्य । पु	५४८	•	१२
२१ ६	आक्षय्यकरणे.	५२९	प्र०	२७	क्ष	आक्षय्य । पु	५४८	•	७
क्ष	आक्षय्यरीय	५२९	दि.	२७	अ	आक्षय्य	५४८	•	२८
- अक्ष	आक्षय्य	५२९	प्र०	१	अ	आक्षय्यति	५४८	दि.	४
५०१ अक्ष	आक्षय्यतन्मम्	५२९	दि.	१	ति	आक्षय्यति	५५०	•	१७
६ अक्ष	आक्षय्यतन्म	५२९	•	१	५ करमि	आक्षय्यतन्म ।	५५१	प्र	२५
अ	आक्षय्यतन्म	५२९	प्र	१३	० क्षि	आक्षय्य नि.	५५१	दि०	२३
क्षी	आक्षय्यतन्म	५२९	•	१८	अ	आक्षय्यतन्म	५५२	प्र०	२६
क्ष	आक्षय्यतन्म	५२९	•	१०	क्षी	आक्षय्य	५५२	दि.	१
क्ष	आक्षय्यतन्म	५२९	•	३	क्षी	आक्षय्य	५५२	•	१२
० ताम	आक्षय्यतन्म । नि०	५२९	•	१७	१७	आक्षय्यतन्म	५५२	प्र०	१०
क्ष	आक्षय्यतन्म	५२९	दि.	२०	क्ष	आक्षय्यतन्म	५५२	प्र०	१४

पञ्चद्वितीयः	शुद्धिद्वितीयः	पृष्ठा	स्त	पङ्क्तिः	पञ्चद्वितीयः	शुद्धिद्वितीयः	पृष्ठा	स्त	पङ्क्तिः
ख	ख	ख	ख	ख	ख	ख	ख	ख	ख
न	कथ्यतेजनै	५५२	दि०	१५	० न	शिवभट्टः रथ । पु०	५६८	०	२८
वि	वृद्धपिपा	५५५	प्र०	१	प्र	मयासुता ०	५६८	दि०	२१
सा	सन्दिग्धा०	५५५	०	८	। च	मन्त्रचतुर्दशानि ०	५७०	प्र०	१
० ।	शास्त्रतत्त्वज्ञ । नि०	५५५	दि०	१	० शिव	शिवटिका स्त्री	५७०	दि०	२१
स	स सतेज्यात्	५५५	प्र०	२८	य	याप्य यानि	५७१	प्र०	१७
। च	काचिते	५५६	दि०	४	। शिव	सन्नायाकमशिव०	५७१	०	२०
॥	इदमिदमिति शिरो	५५७	०	२७	प्र क०	तत्त्वप्रतिपत्तिरिव	५७३	०	२३
१	रामायणायाम् ।	५५७	०	२८	का	वत्तानपादस्तम्भ १०	५७३	०	८
५	विशेषाध्यास	५५८	प्र०	१३	५	कर्म कर्म	५७५	०	१
न	मालिनीये	५५८	०	१८	द	विशेषाध्यास	५७५	०	८
०	शिवायाम् । न०	५६०	०	१४	न	शिविध्यायायि	५७५	०	१४
श	शालिपिष्टक ०	५६०	दि०	१३	य	कर्म २	५७५	दि०	६
न	सत्त्व निपात्यते	५६१	प्र०	२१	- या	चर्मपाद्य	५७५	०	१२
न	अधोगतम्	५६२	दि०	११	न	वायुमन्त्र	५७६	प्र०	२७
ता	नाद्याम	५६३	प्र०	३	० शो	श्रीतन्त्रम् । पु०	५७६	दि०	३
श	शिवशिलाया ०	५६६	०	२	त	श्रीतन्त्रम् ।	५७७	प्र०	१
०	शिवीश्वर । प्र०	५६६	०	१०	न	इन्दो	५७७	०	५
ये।	पर्यायो ०	५६६	०	१८	८	विष्टो	५७८	दि०	७
न । न	प्राज्ञानाया	५६६	दि०	१८	न	इवावस्था	५७८	०	१२
८	मीष्ट	५६७	०	१८	०	श्रीतन्त्रम् । न०	५७८	०	१८
५	नामकम्	५६८	०	२०	५	श्रीतन्त्रम्	५८०	०	२७
न	महापोदेन ०	५६८	०	२	। न	श्रीतन्त्रम्	५८०	०	२८
त	पञ्चमोदिका शिष्ट	५६८	०	१०	न	न	५८१	०	६
न	न	५६८	प्र०	२५	न	न	५८२	०	१३

पञ्चदशिका	शुद्धिपत्र .	पङ्का	का	पञ्च	पञ्चदशिका	शुद्धिपत्र	पङ्का	का	पञ्च
व	व	व	व	व	व	व	व	व	व
८	मुखीय .	५८२	०	२२	८	संज्ञापूर्वकत्वात्	५८४	म०	६
० म	शुद्धकर्मा . वि	५८४	म०	१०	० पुं० क०	शुद्ध ५०० म०	५८४	०	१०
ना	शुद्धसंज्ञात्वा	५८४	०	२२	पञ्च	शुद्धरत्न	५८४	दि०	१५
क	तिथ्यान्वय	५८४	०	२४	य०	वाचस्पत्यव	५८५	म	२०
अ	शुद्धतत्त्वसंज्ञा	५८४	दि०	१	५	वमयित्वा	५८६	दि०	१५
- व	संज्ञाती इत्ये	५८४	दि	१४	कालिका	नामिका	५८६	०	१५
२	विशुद्धी त्	५८५	०	१८	मा	शुद्धभाषायां	५८६	०	१५
ज	जायापत्य	५८५	०	२६	म शु	भिक्षातीयायाम	५८६	०	१०
अ	सपत्ने	५८५	०	३८	५	पिशुद्र .	५८७	म०	२०
५	शुद्धित्व	५८६	म०	४	६	तिथीघटे	५८८	०	२
वा. क. व.	विकसनेषां पिच्छकाम	५८७	म०	२	७	संज्ञेऽप्येति विज्ञा	५८८	०	५
- अ	कोत्	५८७	०	१८	८	कीर्तीगल्यर्थ	५८८	दि०	५
- ना	अमलाचक	५८७	०	१८	९	शुद्धी	५८८	०	२०
० म	शुद्धाशुद्धा अ०	५८७	०	२६	६	हरिद्रु. वपशिषि	५८८	०	२१
५	शुद्ध कुलीयत	५८८	दि०	८	- क द।	वसतिदानादिकं	५८८	०	२१
५	आमगजा	५८८	०	१७	५	कीर्तये	५८८	०	२०
३	अवेत्	५८८	०	२५	० क	शुद्धकपु .	५८९	दि०	६
भा मि	वसुधामयीय	५८९	म०	२०	मि० शु	शुद्धाशुद्धादिनि	५८९	म०	४
अ	वेमहरे	५८९	दि०	४	यरी	दुर्गायाम्	५८९	०	८
५	कल्याणम्	५८९	म०	५	० ना	शुद्ध के	५८९	०	११
मि	श्रीतुमिच्छी	५८९	दि०	१४	० पु	पु ०	५८९	०	११
५	अनामद्विपिनि	५८९	०	५	अ	शुद्धाति	५८९	दि०	१०
ना वम	वाक्यानि वसुधामयी	५८९	०	१०	रा	शुद्धमय	५८९	म०	२१
० ना	शुद्धा १ पु०	५८९	०	१८	५	शुद्धाशुद्धादिनि	५८९	दि०	१८

अक्षर	अक्षर	पङ्क्ति	पङ्क्ति	पङ्क्ति
क	क	१०४	१०४	१०४
ख	ख	१०५	१०५	१०५
ग	ग	१०६	१०६	१०६
घ	घ	१०७	१०७	१०७
ङ	ङ	१०८	१०८	१०८
च	च	१०९	१०९	१०९
छ	छ	११०	११०	११०
ज	ज	१११	१११	१११
झ	झ	११२	११२	११२
ञ	ञ	११३	११३	११३
ट	ट	११४	११४	११४
ठ	ठ	११५	११५	११५
ड	ड	११६	११६	११६
ढ	ढ	११७	११७	११७
ण	ण	११८	११८	११८
त	त	११९	११९	११९
थ	थ	१२०	१२०	१२०
द	द	१२१	१२१	१२१
ध	ध	१२२	१२२	१२२
न	न	१२३	१२३	१२३
प	प	१२४	१२४	१२४
फ	फ	१२५	१२५	१२५
ब	ब	१२६	१२६	१२६
भ	भ	१२७	१२७	१२७
म	म	१२८	१२८	१२८
य	य	१२९	१२९	१२९
र	र	१३०	१३०	१३०
ल	ल	१३१	१३१	१३१
व	व	१३२	१३२	१३२
श	श	१३३	१३३	१३३
ष	ष	१३४	१३४	१३४
स	स	१३५	१३५	१३५
ह	ह	१३६	१३६	१३६
ळ	ळ	१३७	१३७	१३७
फ़	फ़	१३८	१३८	१३८
ब़	ब़	१३९	१३९	१३९
य़	य़	१४०	१४०	१४०

अक्षरवर्गः	शुद्धिलेखः	प्रश्नः	उत्तरः	पङ्क्तिः	अक्षरवर्गः	शुद्धिलेखः	प्रश्नः	उत्तरः	पङ्क्तिः
अ	सम्प्राप्तेरनुजे	६६१	०	२५	क	मन्वन्तरस्य १	६६६	हि	२४
ब	मण्डूकपत्रपत्रोर्ध्व	६६१	हि	५	ख	बन्धे मूढध्वि०	६६८	०	१
ति	पत्तिभ्यां	६६२	०	१०	- हि	मूढध्विं मन्वन्ते	६६८	०	४
ल	ग्रन्थतात्पर्या०	६६२	प्र०	२८	घ	नीलोत्पलकादिनी	६६८	०	१५
ला	शुद्धदुःख्या	६६३	हि	१६	ग	ग्रामने	६६८	०	१७
म। ए	पतिशोचनेतमविष्ठ	६६४	प्र०	१०	ट	प्रतिपादका	६६८	प्र०	१२
वि	मादि	६६४	०	१५	व्या	निष्पन्ना०	६६८	प्र०	२८
० यम्	अव्यम् । न०	६६४	०	१५	वा	मायाम्बु०	६६८	दि०	१
य	उद्विग्राह	६६४	हि	८	ती	स्मिता०	६६०	प्र०	४
द	आदुर्ध्व	६६५	प्र०	२८	व	स्मिन्मधुर०	६६०	०	८
६	केचित्कमिच्छन्ति	६६६	०	२५	व्ये	स्मिन्मधुर०	६६०	०	१५
तृप्त	विद्यमानम्	६६६	हि	२८	क	सङ्घाते	६६४	हि	२८
न	भूतानामविद्यायाम	६६७	प्र०	२०	खो	स्मात्कीदृशपनये०	६६४	हि	८
म	चन्दने	६६८	०	५	श	अङ्गनातव	६६२	प्र०	८
६	सुद्धाया	६६८	०	१३	क	कल्पतव	६६२	०	२०
नि	अनपायिनी	६६८	हि	८	ख	वामिद्यस्या	६६२	०	२२
६	द्वितीयोनाथे	६६८	०	२१	म	सम्बन्धार्थे	६६२	०	२३
वि	कटफल	६६८	०	२८	ण तु	कल्पवृक्षे०	६६२	हि	१
क	गुणार्थान्	६६८	प्र०	२	त्यति	तस्यात्यतिर्यया	६६२	प्र०	११
५	समर्थे	६६९	दि०	११	वे	अथनेति०	६६२	दि०	२५
धी	प्रोक्षेणप्रोक्ष०	६६९	०	१६	न	मितिनिर्देश्यया०	६६४	प्र०	१५
न	गोष्ठ्यम्	६६९	प्र०	१०	त	धृततेन०	६६५	०	८
प्र	सिद्धांशेऽङ्गे	६६९	०	२२	र्थम	०र्थमसंभवात्	६६५	०	११
उ	अव्यतिष्ठति	६६९	हि	१६	र	शोचतुष्टात्, । य०	६६५	०	२०
न॥	०क्षयित्वमन्वा॥	६६९	प्र०	१६					

क्र.सं.	विवरण	पट्टा	रु.सं.	पट्टा	रु.सं.	पट्टा	रु.सं.	पट्टा	रु.सं.
१	शततुलसी	१४६	०	८	५	५५६	०	८	५५६
२	शततुलसी	१४६	६	१८	५	५५६	०	१८	५५६
३	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
४	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
५	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
६	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
७	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
८	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
९	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
१०	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
११	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
१२	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
१३	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
१४	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
१५	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
१६	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
१७	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
१८	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
१९	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६
२०	शततुलसी	१४६	०	१८	५	५५६	०	१८	५५६

प्रश्नविवेक	प्रश्नविवेक	प्रश्न	उत्तर	प्रश्न	प्रश्नविवेक	प्रश्नविवेक	प्रश्न	उत्तर	प्रश्न
१	निर्धारण	६६७	३०	१३	१	कविप्रसन्दी०	६७१	०	१३
२	संशयो०	६६७	०	२३	२	सतिष्ठते ।	६७१	६०	३
३	विशेषादि	६६७	०	२७	३	मातृशैतिक	६७४	०	४
४	आयमाने तत्राद्या०	६६८	०	१८	४	दूषमन्त्रा०	६७५	०	२०
५	संस्कृत्यतेषां	६६८	०	१७	५	संज्ञायाम	६७६	५०	१३
६	संज्ञानि	६६८	६	६	६	संज्ञानि । लो०	६७६	६	१८
७	दुःखमूलविषयकार	६७०	५	१४	७	संज्ञानि	६७८	५०	१६
८	तत्त्वत्याग	६६०	०	१६	८	संज्ञानि पु०	६७८	०	२१
९	संज्ञाकृतसंज्ञाविषय	६७०	०	२०	९	संज्ञानि	६७८	५०	१३
१०	संज्ञाकृतसंज्ञा०	६७१	०	१६	१०	संज्ञानि	६७८	६०	५
११	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७१	०	२३	११	संज्ञानि	६७८	५०	११
१२	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७१	०	२६	१२	संज्ञानि	६८०	०	६
१३	भाषासंज्ञा	६७१	६०	८	१३	संज्ञानि	६८०	६०	८
१४	एतद्विषय	६७१	०	२०	१४	संज्ञानि	६८०	०	२१
१५	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७१	६०	२३	१५	संज्ञानि	६८०	०	२४
१६	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७२	५०	१४	१६	संज्ञानि	६८१	५०	१
१७	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७२	०	१८	१७	संज्ञानि	६८२	०	१
१८	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७२	०	२०	१८	संज्ञानि	६८२	०	४
१९	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७२	०	२७	१९	संज्ञानि	६८२	०	१४
२०	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७२	६०	१८	२०	संज्ञानि	६८२	०	२०
२१	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७२	०	२५	२१	संज्ञानि	६८४	०	५
२२	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७२	०	२८	२२	संज्ञानि	६८५	०	८
२३	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७२	५०	८	२३	संज्ञानि	६८५	०	११
२४	संज्ञाकृतसंज्ञा	६७२	०	११	२४	संज्ञानि	६८५	६०	१७

अक्षरविशेषः	शुद्धिस्थानं	पृष्ठा	श्रुति	अक्षरविशेषः	शुद्धिस्थानं	पृष्ठा	श्रुति
अ	परस्मिन्	६८८	प्र० ६	अ	अत्र	७०१	दि० २०
इ	इति	६८८	दि० ७	इ	इति	७०२	० ५
इ	इति	६८८	० ११	इ	इति	७०२	० १६
उ	उत्तममन्त्रमन्त्रम्	६८८	० १८	उ	उत्तममन्त्रम्	७०३	० १७
०	उत्तममन्त्रम्	६८८	० २०	०	उत्तममन्त्रम्	७०४	प्र० २१
म	मन्त्रमन्त्रम्	६८०	दि० २	म	मन्त्रमन्त्रम्	७०४	दि० १५
०	मन्त्रमन्त्रम्	६८१	० १२	०	मन्त्रमन्त्रम्	७०५	० १७
य	युक्तयुक्ते	६८१	० २५	य	युक्तयुक्ते	७०६	० ७
।	समानोक्तमन्त्रम्	६८८	प्र० १	।	समानोक्तमन्त्रम्	७०७	० १४
आ	आत्मा	६८२	० २६	आ	आत्मा	७०८	प्र० २८
आ	आत्मनः	६८५	० १७	आ	आत्मनः	७०९	प्र० २८
ट	ट्टमन्त्रम्	६८५	दि० ६	ट	ट्टमन्त्रम्	७१०	प्र० १८
स्त	स्तम्भविधि	६८५	० ८	स्त	स्तम्भविधि	७१०	दि० २८
०	स्तम्भविधि	६८५	० ४	०	स्तम्भविधि	७१०	प्र० १४
व	वन्त्रम्	६८६	प्र० २७	व	वन्त्रम्	७१०	दि० २
क	कर्मन्त्रम्	६८८	० ४	क	कर्मन्त्रम्	७११	० ६
त	भूतवन्त्रम्	६८८	प्र० ६	त	भूतवन्त्रम्	७११	प्र० १
त	भूतवन्त्रम्	६८८	० १८	त	भूतवन्त्रम्	७११	० २
प्र	भूतवन्त्रम्	६८८	दि० ८	प्र	भूतवन्त्रम्	७११	० २८
ि	मन्त्रमन्त्रम्	७००	प्र० १२	ि	मन्त्रमन्त्रम्	७११	दि० १०
नी	मन्त्रमन्त्रम्	७००	० २२	नी	मन्त्रमन्त्रम्	७११	० १५
०	मन्त्रमन्त्रम्	७००	दि० १२	०	मन्त्रमन्त्रम्	७१२	प्र० ७
म	मन्त्रमन्त्रम्	७००	० २८	म	मन्त्रमन्त्रम्	७१२	दि० २८
क	मन्त्रमन्त्रम्	७०१	प्र० २५	क	मन्त्रमन्त्रम्	७०४	प्र० २

અક્ષરિકો ક	શુદ્ધિકો ક	પદ્ય ક	પદ્ય ક	અક્ષરિકો ક	શુદ્ધિકો ક	પદ્ય ક	પદ્ય ક		
૧	મનુતે	૭૧૪	૦	૮	તિ	સમાનાપોતિ	૭૨૫	૫૦	૨૮
૨	મનુસન્ધામિ	૭૧૪	દિ.	૮	હિમ	પુલિહિનો.	૭૨૫	દિ.	૨૮
૩	દેવલાસેદુઘાઘાઘ વિ।	૭૧૪	૦	૨૩	નાત	નાતપક્ષન	૭૨૬	૫	૨૬
૪	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૧૪	૦	૨૩	કત	તસ્યપૂરણેષ્ટ ૧	૭૨૬	૦	૨૧
૫	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૧૫	૫૦	૨૫	૦ યમ	સત્તદ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૬	૫૦	૨૪
૬	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૧૫	૦	૨૮	૦ જ	કૌશાદ્યો.	૭૨૬	દિ.	૪
૭	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૧૬	૦	૨૨	અક્ષરિકો	મિપસ્યસ્યસ્યા	૭૨૬	૦	૧૨
૮	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૧૬	૫૦	૨૬	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૭	૫	૨૬
૯	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૧૭	૫૦	૨૮	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૭	૦	૨૫
૧૦	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૧૮	૦	૨૮	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૭	દિ.	૧૫
૧૧	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૧૮	૦	૨૨	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૮	૫	૨૦
૧૨	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૧૮	૦	૭	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૮	૫	૮
૧૩	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨	દિ.	૧૨	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨	૦	૧૦
૧૪	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૧	૫૦	૧૧	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૦	દિ.	૧
૧૫	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૧	૦	૧૪	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૧	૫૦	૧૨
૧૬	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૧	૦	૧૭	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૧	૦	૨૩
૧૭	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૧	દિ.	૨૩	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૧	દિ.	૨૦
૧૮	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૨	૫	૧૨	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૨	૦	૬
૧૯	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૨	દિ.	૨	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૨	૦	૧૦
૨૦	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૨	૦	૬	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૨	૦	૨
૨૧	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૩	૫૦	૨	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૩	૦	૨૬
૨૨	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૩	૦	૧૮	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૩	૫૦	૪
૨૩	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૩	૦	૨૦	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૩	૦	૫
૨૪	મનુધ્યાપસ્યસ્યા	૭૨૪	દિ.	૧૦	૦ યમ	૦ પાસ્યસ્યસ્યા	૭૨૪	૦	૮

प्रश्नविवेक	शुद्धिविवेक	पृष्ठा	संख्या	पङ्क्ति	प्रश्नविवेक	शुद्धिविवेक	पृष्ठा	संख्या	पङ्क्ति
प्र	समन्तात्	७३४	हि	१६	× ति	अनीकादयतीकन	७४८	०	२
य	समति	७३५		५	गमाया	गामनामोभमवाग	७५१	प्र०	११
त्वा	दीपात्पदे	७३६		१५	ये शु	क्रयेवगुणक्रिया	७५१		१२
शु	सुमयुवान । नि	७३७	०	३	हे	सङ्गोमे	७५१	०	१८
वे	श्लोकस्थैकेन	७३८	प्र०	१३	० ल	समुत्थानम । न	७५१	हि०	२०
ह	सासमालङ्कृति	७३८		२१	हृ	उद्धृते	७५२	प्र०	११
ना	कृत्वात्	७३८	०	२२	के	नच	७५२	१	२७
प	समयित	७३८	०	१८	ध	उद्धृत	७५२	०	२८
न	नपुन	७३८	०	१७	नि	विराधकारोति	७५४	०	१८
सु	प्रधानपपत्ते	७३८	०	२४	श य	जलायाम	७५४	०	२४
२१	काव्यशुभाशयवे	७४	प्र	६	सं	साविसिद्धि०	७५४	हि०	२५
विण	नस्तारित	७४	०	२३	म	समुद्रसिन्धुचक्रम । पु०	७५५	प्र०	६
र	एवमित्तमेपि	७४१	प्र०	७	हो	समुद्रान्ता	७५५	०	१७
सि	मिष्टतेरनाद्य	७४१	०	१३	नृ	समुद्रदृष । नि०	७५५	०	१०
नि	पदेनापि	७४४	०	१७	म	कम्पाते	७५५	०	२१
का. प्र. ५	कादिश्रामन्त्या	७४०	०	२१	का	गन्धार्क्ये	७५६	प्र०	१७
प	नियत	७४४	हि	२४	क व च	पादपमेव च	७५७	०	२१
० म	समास दित नि	७४६		२८	का	गनाऽद्य०	७५७	हि०	४
अ	लक्षितवस्तुम्	७४७	प्र	१७	म	माभाज्यपर०	७५७	०	२८
२१	पिरहेनकस्त	७४७	०	२४	० गे	गोकुले	७६	प्र०	२२
५	समुद्राश्चरथि	७४७	हि०	२	श	सत्तो	७६०	हि०	१६
५	विशुद्धवस्तु०	७४७	०	५	छे	विशिष्टे	७६२	प्र०	४
न न व	समाक्रियते	७४७	०	२५	क	विशेष०	७६२	प्र०	८
० म	समिति । छ	७	०	१	ध	कव्यकवाभ्यन्ते	७६२	०	७

अशुद्धि	शुद्धि	पृष्ठा	स्थान	पङ्क्ति	अशुद्धि	शुद्धि	पृष्ठा	स्थान	पङ्क्ति
अ	पावायस्वस्यया	७६४	दि०	१८	अ	सवस्वप्नाजामिदे	७८२	दि०	२
स	सालोके	७६५	प्र	२२	का	वसिकर्षुर०	७८६	प्र०	१
पूजने	पूजने	७६५	दि०	१	हे	सिद्धोऽस्मात्	७८४	०	१८
का	पत्रवाक्यादे०	७६५	०	११	क्यैक्ये	विद्वत्स्याक्ये	७८४	दि०	१८
क्ये	मैकस्त्वद्वि०	७६७	प्र०	५	१	प्रयोदाहरादि ।	७८५	०	२०
ति	रा ने	७६७	०	२७	वा	यतस्तदे वतादेवो	७८६	दि०	२६
ट	कटुरे	७६७	दि	३	० ।	सविमित्र । नि०	७८७	प्र०	८
० गू	परयू । स्त्री०	७६८	०	२३	खू	खूनामितिष	७८७	दि०	६
स	साजानकी०	७६८	प्र०	१८	खू	खूनामुप०	७८७	०	११
त	सरसिजातम्	७६८	०	२८	पृ	पुष्पाकर	७८८	प्र०	११
तत्पुत्र	विक्रतोत्ययुक्त	७६८	दि०	१८	प वा	ईषद्व्याख्ययुक्ते	७८८		१७
ठा	कठामजे	७७०	प्र०	६	वाख्य	साकल्ये	७८८	दि०	८
४	सम्भव	७७२	०	५	ति	जाति	७८८	०	२४
२१	कारसज	७७२	दि	१४	धा	वेदविधिने	७८०	प्र	१२
जस	सर्ज्या । स्त्री०	७७२	०	१८	तति	पतिते०	७८०	दि०	२२
० ज्यो	इत्युच्यतइत्यर्थ०	७७४	०	१०	त ि	नसंबन्धेनपतिते०	७८१	प्र०	२४
त्यच्युत	सम्पगत । नि०	७७५	प्र०	१८	अ	निकृताभावी	७८१	०	१४
० स	विशुद्धस्यज्जे	७७६	०	२८	क्यो	मक्यो	७८१	०	१५
अ	विशुद्ध	७७६	दि०	२	क्यो	खेतदूर्वायाम	७८१	०	१८
व	वाच्येष्ठानां	७७७	प्र०	८	पास	प्रापयति	७८२	दि०	१३
वा	वाचना	७७७	०	१४	पा	पवाक्यस्य	७८२	प्र०	७
० नि	क्षिप	७७८	०	१८	ति	मिच्छतेति	७८३	०	२४
दे	तत्सर्वादे	७७८	०	१	ति	जातये	७८३	०	१७
१ स	नि० सजस०	७८१	०	२	त्य	प्रकये	७८३	दि०	१४

पञ्चदशिका	श्रवितोष	पुडा/साम	पड	पञ्चदशिका	श्रवितोष	पुडा/साम	पड
१	वर्षवृत्तान्तरी	७८३	०	१५	मा	साकमप	८००
२	सम्यग्निधूते	७८३	०	२४	०	सातवाहन	८०
३	विकलसारा	७८५	७	३	५	कस्तुरित तत्त्वदना	८००
४	गाय शरीरा	७८५	०	८	८	सत्त्व जनयत्त्व	८०
५	स सारसम्भविनि	७८६	प्र०	१०	०	५नय मतम्	८०
६	भयभ्रष्ट	७८	०	१२	०	०तपसा/जपकोमदेश	८०
७	स स्कार	७८६	०	१५	०	चनदि ना०क०	८०
८	साकमप	७८६	वि	११	०	५५स्यिभ्या	८०
९	साकुबण्ड। पु०	७८६	०	२०	०	साध्य	८०
१०	गुहादिभ्यस्तज	७८६	०	२०	०	५५स्य धर्मस्वमा	८०
११	० . . .	७८७	प्र	५	०	चतुर्वर्णक तंथे	८०
१२	यथावृत्ति ककारा	७८७	०	१०	०	५५स्य दीनम् न०स०	८०
१३	साकामप	७८७	०	२०	०	पदानां	८०
१४	साकामप	७८७	०	२०	०	यद्योक्त	८०
१५	साकामप	७८७	०	२०	०	५५स्य दीनम् न०स०	८०
१६	साकामप	७८७	०	२०	०	पदानां	८०
१७	साकामप	७८७	०	२०	०	यद्योक्त	८०
१८	साकामप	७८७	०	२०	०	५५स्य दीनम् न०स०	८०
१९	साकामप	७८७	०	२०	०	पदानां	८०
२०	साकामप	७८७	०	२०	०	यद्योक्त	८०
२१	साकामप	७८७	०	२०	०	५५स्य दीनम् न०स०	८०
२२	साकामप	७८७	०	२०	०	पदानां	८०
२३	साकामप	७८७	०	२०	०	यद्योक्त	८०
२४	साकामप	७८७	०	२०	०	५५स्य दीनम् न०स०	८०
२५	साकामप	७८७	०	२०	०	पदानां	८०
२६	साकामप	७८७	०	२०	०	यद्योक्त	८०
२७	साकामप	७८७	०	२०	०	५५स्य दीनम् न०स०	८०
२८	साकामप	७८७	०	२०	०	पदानां	८०
२९	साकामप	७८७	०	२०	०	यद्योक्त	८०
३०	साकामप	७८७	०	२०	०	५५स्य दीनम् न०स०	८०

अशुद्धि	शुद्धिलेख	पट्टा	रु	पङ	अशुद्धि	शुद्धिलेख	पट्टा	रु	पङ
ख		ह	रु	ति	ख		ह	रु	ति
तनामी	तनुचिन्तासुरस्त्रे	८२	१०	१३	० स	मिहसङ्गम चि०	८२८	०	२८
क	अधिकाङ्क्षाऽथ०	८२०	०	१७	०	सिद्धिनी।श्रो०	८२८	०	४
ख	वणसम्पत्ती	८२०	०	२१	ति।न	सिद्धिस्तम्भ चि०	८२८	हि	६
- त	असंगति०	८२१	०	२५	गो	मोम०	८२८	०	१७
म	साधिक चि०	८२१	हि	१४	न	तीक्ष्णाम	८२१	प्र०	२३
अ	आर्द्र०	८२१	०	१६	सु	सुनिवृत्त्ये	८२२		५
दु म	कुष्ठदुष्टव्रण०	८२२	०	८	अ	कण्ठवत्तू	८२२	हि	२०
न	मज्जदिन	८२२	०	८	६ ५	० ० ० ०	८२२		२०
स	सावर्णि	८२४	प्र	२१	। त	सिध्यतिष्ठा	८२३	प्र०	४
ख। ता	कथितो मनु	८२४		२३	य मी	तनुभयमपो०	८२३		१३
ले	भविष्यतोत्पत्त्ये	८२४	हि	३	ग स	अपगमसंस्थितो	८२४	ह	१०
काप	कलावीकाविचोमपे	८२४	०	७	द	सिद्धिदाय। यु०	८२५	प्र	२
ते	सहित	८२५	प्र०	१७	ध	अक्षर्यो	८२५	ह	२
६ मिश्र	कोटिहीमिहृताग्रन	८२५	हि०	३	६ तराज	यतनव्यास	८२५	प्र	२२
। प्र	पणानाहेयनिसाक्षिप्र	८२५	०	५	ला	सभाजू	८२७	०	२२
रु	भोजससङ्गी	८२६	प्र	११	द	आवरणिका	८२७		२६
य	सटायाम	८२७	०	१५	ख	दूरयेन	८२७	रु	६
० सि	सिद्धतल। प०	८२७	०	१६	प्र	सिद्धाख्यात	८२८	प्र	१८
ख	पञ्चाक्ष०	८२७	हि०	१५	सि शु	अविनिविशुप्रिभ्य	८२८	०	२७
० सि	सिद्धरथा।श्रो०	८२७	०	३०	ना	पाण्डुता	८४०		३
० ख	सिद्धलास्यान। १०	८२८	प्र०	४	ख	प्रसन्नवन्ती	८४०	हि०	१७
या	महिषीयया।	८२८	०	१५	य/य	देवतायामगदिरायाम	८४०	०	२१
हि	अश्वे। हये	८२८	०	१७	क	गङ्गास्तीतवि०	८४०	०	२१
नु	अनदिन०	८२८	०	२६	क	सीत्ता	८४१	प्र०	१

अशुद्धि ल	शुद्धिलेख	पृष्ठा ङ्	स्त थ	पङ्क्ति	अशुद्धि ल	शुद्धिलेख	पृष्ठा ङ्	स्त थ	पङ्क्ति
पं।भ	सर्वतोभावे	८४१	०	२२	ख।भा	सुखाशुभवे	८४८	०	२२
वा	वल्गोके	८४२	०	१०	म	सुप्रतायाम्	८४८	०	२४
म	क्रन	८४२	०	१८	धा।रे	सुखस्याधारे	८४८	दि०	१
ल्य	धोर्न्युटि	८४२	दु	८	०।वे	घाटके	८४८	०	६
स्ये	वगस्येव०	८४२	०	२७	ध	विकारुशेष	८४८	०	१८
सस्मि	रससस्मिष्ट०	८४२		२८	कायत	जातमस्य	८४८	दि०	२१
मे	यामनन	८४२	प्र	७	स्य	रीति	८४८	०	२४
ना	रमासत	८४२	०	१५	ये	दण्डाये।क्रिते	८४८	०	२५
० क	सुकन्द।प० कर्म०	८४३	दि०	१०	।य	सुखादिभ्यश्चेति	८४८	०	२६
सु	मुष्विति०	८४३	०	१८	सु	विदित्वागुरी०	८४८	प्र०	५
ट	कटव्यम्	८४४	०	४	लि	सर्जिकाकारे	८४८	०	११
का	कर्म	८४४	०	१२	हीत	हीतम	८५०	दि०	२
न	सुकुमारतर	८४४	०	१८	पर्ये	सुपर्णे	८५०	०	१२
त	जगतः।क।नाम्ये	८४५	प्र	२८	ल्य	सुगल्ये।पु०	८५२	प्र०	२३
व	यथा	८४५	०	२८	वे	सीलपठक०	८५२	०	२५
विं	चतुर्विंशति	८४५	दु	५	ते	सुतेलाक्षी०	८५२	दि०	२८
व	०पायवेष्ट	८४५	०	१६	॥ लि०	मेरुमन्त्रमे।लि। नामा	८५४	०	२
दु।ख	दु।ससन्धवेपि	८४५	०	२८	ही	खेतदीप्ति	८५४	०	२८
र।क	रक्षक	८४६	०	७	ष्ट	दृष्टृरूपत्वात्	८५५	प्र०	२५
ख।वे	सर्गवेष्टायाम्	८४७	प्र०	१८	जम्बाम्	मेरुदेष्टायाम्	८५५	दि०	२०
यु	कुपुं	८४७	०	७	य	विज्या।व०	८५६	प्र०	२
य	यथा	८४८	०	८	०।टा	काफ	८५६	०	११
कृ	कुम्	८४	०	१२	ध	सुष्ठुदधाति	८५६	०	२५
०।व	तरसुज०	८४८	०	१५	खे	विश्वे।क०	८५७	०	२

पञ्चदश	शुद्धिलेख	पञ्च	दश	पञ्च	पञ्चदश	शुद्धिलेख	पञ्च	दश	पञ्च
भा	रघुतोमा०	८५७	हि०	१३	०। का	सुरमापु० सारा	८६८	प्र०	२०
०. २	सुन्दरी। को०	८५८	प्र०	१५	म्हा दि	मन्दावादिदेवतरी	८६९	हि०	५
ख	रुद्रति	८५९	०	२०	दि	सुभादि	८६८	०	२०
- ख	वत्यथे	८५९	हि०	२३	का	नस्मावस्य	८६८	०	२३
०. ४	सुपर्णकेतु । प्र०	८६०	प्र०	११	यि	महर्षि	८७०	प्र०	४
६	तत्त्वदा। न्याय	८६०	हि०	२२	यि	मनुतर्षके	८७१	०	८
खे	बाहुष्ये	८६१	प्र०	१७	ना	भूपाना	८७१	०	८
न य्या	मत्तपुत्रवायाम	८६१	०	२४	के	वतुर्वर्णे	८७१	०	१५
वि	विधासुति	८६१	हि०	२७	का	जात्रादि०	८७१	०	१७
पा	ईशान दिग्मजे	८६२	प्र०	१६	उ	चिकीर्षु	८७२	०	७
ग	शुक्लचले	८६२	०	२२	ये	पयोधृत	८७२	०	२४
खे	सुखकम्भे	८६२	हि०	१०	व	पूर्वविमोहिता	८७२	हि०	२१
वा	अपकारवती	८६२	०	१८	का	मन्मथश्चाप्य	८७३	प्र०	१७
क	समुद्रजेने	८६३	प्र०	१२	मि	सुराम्बिबेत्	८७३	०	२४
६	कटुश्याम	८६३	०	१८	न	धनम्	८७४	०	२२
१। ४	सुन्दरे । वतुष्ये	८६३	०	२७	पा	सुरामाणा	८७४	दि०	४
०. ४	सुभद्रक पु०	८६३	०	१४	३	०ख। दनुष	८७४	०	२८
तया	नायक्याः	८६३	०	१८	वा	दक्षिणे	८७५	हि०	२२
क	प्रज्ञानमातरि	८६४	प्र०	२७	० पु०	का०	८७६	प्र०	८
ख	पुष्पे	८६४	हि०	२६	मा खे	गर्दभानाम्	८७७	०	१७
क	यवा	८६५	प्र०	२१	०	वशिष्टे	८७८	०	५
१	२६	८६६	दि०	२४	- क	पुस्तका	८७८	हि०	२४
३ न	०। वितिकम्	८६७	प्र०	८	३	श्रीभर्जवदन	८७८	०	२८
०. त	यत्तु	८६८	दि०	६	- सु	सुश्रव्यानाम्	८८०	प्र०	२७

पञ्चदशिका व	शुद्धिलेख	पृष्ठा ङ	पत्र क	पञ्च ति	पञ्चदशिका व	शुद्धिलेख	पृष्ठा ङ	पत्र क	पञ्च ति
० अ	सुयस्य । पु०	८८२	०	२४	० चि	सुचिशास्त्रि पु०	८८८	०	२८
- पि	भिष्ठायां	८८२	०	२५	च	करिषे	८८८	प्र०	३
२१ मोल	कीनत्वम्	८८३	हि०	२५	श	सङ्गरूपतया ०	८८८	०	२२
त	सप्तमिच्छा	८८३	०	२८	च	सुच्ययभागी	८८८	०	२८
पु०	पु०	८८४	प्र०	३	कि	नरकस्थप्रसिद्धे	८८८	दि०	५
त	सुसंगत । पि०	८८४	०	२४	से	यस्य	८८८	०	२२
छे	विशिष्टे	८८४	०	२५	पि	प्रेरिते	८८८	प्र०	२
गा	रूपेण	८८४	हि०	२८	- की	स्वादुदका	८८८	०	१२
लो	श्रीभक्तो	८८४	प्र०	८	- क	सूतकीर्तिनि	८८८	०	१२
वा	विद्वन्मया	८८४	दि०	३	ना	प्रसूतायाम्	८८८	दि०	५
प्र	पण्डिते	८८४	हि०	१५	वा	तपपिशाचाना	८८८	०	१७
म्य	इन्द्रियेभ्य	८८४	०	१७	व	सुखेष्टने	८८९	०	२
म्या	कुद्रज्ज्वाम्	८८७	प्र०	५	कृ	योतुषा ०	८८९	प्र०	८
वा	पौष्टिकायाम्	८८७	०	८	ष्ट	वेद्यते	८८९	दि०	३
ज	कज ज्ञान	८८७	०	१४	डा	निष्ठागतम्	८८९	प्र०	१७
व	रामदूत्याम	८८७	०	१५	वा	मिष्टपाचक	८८९	०	१२
२१ ० य।	सुखप्रपञ्च । पु०	८८७	०	२०	र	सुर	८८९	दि०	१९
की।	ताम्रकाम् ॥	८८७	०	२२	वा	दशपादो	८८९	प्र०	१७
त	दोष	८८७	०	२८	प्ये	सुर्पेण	८८९	०	२०
म	सुचममूलमस्या	८८७	हि०	११	(सुधीवचनरी	८८९	दि०	११
त	मनीमय	८८७	०	१८	॥ यस्य	सुयस्यतनवा	८८९	०	१२
त	मिलित	८८७	०	२२	सुभ जा	सुभ्यः सुभ्यापके	८८९	०	२५
ल	अप्यार्गवे	८८८	०	८	। नि	योगिनि ॥	८८७	प्र०	१०
० चि	सुचिवदन । पु०	८८८	०	२७	० यी सु	सुयस्य । पु० सुयस्य	८८७	हि०	४

पञ्चदश	शुद्धिसेख	पृष्ठा	स्त	पत्र	पञ्चदश	शुद्धिसेख	पृष्ठा	स्त	पत्र
क	क	क	क	क	क	क	क	क	क
५६	सङ्गच्छतः १०	८८८	प्र०	१	भा	सुनायाभवे	८१२	दि०	६
५७	सङ्गच्छतः सुखे	८८८	०	८	लि	जातोपत्रास	८१४	प्र	२४
५८	१ सुविध्य कक	८८८	०	२४	र	सुराद्वजे	८१६	दि०	१
५९	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	२६	० र	सौरि।पु०	८१६	०	८
६०	सङ्गच्छतः पु०	८८८	दि०	८	सो	सौरि कण	८१६	०	१२
६१	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	८	० सो	सौरिद पु०	८१७	प्र०	१०
६२	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	२५	ता	सदावता हि	८१७	दि०	१
६३	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	२७	त	श्रीत	८१७	०	८
६४	सङ्गच्छतः पु०	८८८	प्र०	१०	नि	सष्टिमात्रक०	८१८	प्र	६
६५	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	२५	ठ	बाह्यान्तो	८१८	दि०	११
६६	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	२३	स्था	बाह्यान्तो	८१८	०	२८
६७	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	१	दा क	मर्धादायावत्तने	८२०	प्र०	५
६८	सङ्गच्छतः पु०	८८८	दि०	१	ठ	षेठ प्रित्तिान्	८२०	दि०	१२
६९	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	४	० य	सुनप ।पु०	८२०	०	४
७०	सङ्गच्छतः पु०	८८८	प्र०	१	५ दि०	गदिमनिभ्यो०	८२०	०	१८
७१	सङ्गच्छतः पु०	८८८	प्र०	२८	+ तिवा	सङ्गच्छतः पु०	८२१	०	२२
७२	सङ्गच्छतः पु०	८८८	दि०	१	स्था	तापन	८२२	प्र०	२
७३	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	१	स	भूने	८२२	०	१
७४	सङ्गच्छतः पु०	८८८	प्र०	१४	पु	पु०	८२२	०	२३
७५	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	१५	स्य	तिम्य तिप्य	८२२	दि०	२०
७६	सङ्गच्छतः पु०	८८८	दि०	८	+ क	सूक्तविभुजादित्वात्	८२३	०	१
७७	सङ्गच्छतः पु०	८८८	प्र०	२	न	पु०	८२३	०	१०
७८	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	६	कांश	प्रकाश	८२३	०	२८
७९	सङ्गच्छतः पु०	८८८	०	११	स	सिन्धु	८२४	प्र०	१६

अशुद्धि ल	शुद्धिलेख	पृष्ठा ङ	सं ख	पङ्क्ति	अशुद्धि ल	शुद्धिलेख	पृष्ठा ङ	सं ख	पङ्क्ति
अ	साङ्केत्य	८२४	हि०	१०	ए	दङ्करी	८२३	०	३३
• स्त्री	स्त्री पिकम् । न०	८२४	०	२५	भो	जोष	८२३	०	१८
य	अशुद्ध्यामिदे	८२५	प्र	१५	द	सन्द शपतिना०	८२३	दि०	८
घ	निमिद	८२६	०	६	त्य	व्युत्पत्त्या	८२४	प्र०	१
चि का	किञ्चित्कार्यं	८२६	हि०	२७	य	सङ्घासे	८२४	०	१०
हि	उक्ति साङ्कोति०	८२७	०	१५	जि	अष्टाशोति	८२४	०	१३
क	पिङ्गे०	८२७	०	२४	मारस्त्री	भास्त्रो	८२४	दि०	३
• पु० स्त्री	स्त्रीपुसो । पु०	८२७	०	१७	० ना	स्यामो० पि०	८२४	०	१३
•	स्त्रोमशसा। स्त्री०	८२८	प्र०	११	।	स्यामभवे	८२४	०	१८
वा	तथापि	८२८	०	१२	ज्ञे	य ज्ञे	८२४	०	२२
वट	विनिगृह्यतां रिपु०	८२८	०	१८	सु	मनुष्या	८२५	प्र०	८
त	सर्वतो	८२८	०	२३	थे	सामर्थ्ये	८२५	०	१४
ले	कोकचतिना	८२८	०	२६	घी	ज्ञाधोक्ताघी	८२५	०	१८
खाप्या	प्रकाश सुखतोमिथ्य	८२८	हि	१२	मा	स्याविभावत	८२५	प्र०	१८
द	दुष्कृतात्यपि०	८२८	०	१५	व	यस्योप०	८२५	०	२१
प	पूजिता	८२८	०	१७	वा	पश्चादिस्वा०	८२५	०	२६
न्त	वेद्यन्ते	८२८	०	२४	क	स्याकोपाकस्य०	८२५	हि०	१३
क	कोभाजमिती	८२८	प्र०	२०	ख	पश्चात्	८२५	०	२०
वविशे	विशेषशेषा०	८२८	०	२८	ति	मितीकारान्ता०	८२६	०	१३
नै	यस्य मीदीष०	८२८	हि०	२८	कि	चिरस्यायि	८२७	प्र०	२८
• सु	सङ्गु । न०	८२९	०	५	• स्त्री	स्त्रिरुप्योपु०	८२७	हि०	२५
वि	लितश्चम	८२९	प्र०	१६	• ध	सङ्गुकाष्ठकामु०	८२८	प्र०	१५
मु	तिष्ठतेर्धुक्	८२९	०	१५	क	सङ्गुकाष्ठकामु०	८२८	०	१८
मी	अवसिधामति०	८२९	०	१८	क	कोपवि	८२८	दि०	१८

पुस्तक	प्रति	पृष्ठ	वर्ग	पुस्तक	प्रति	पृष्ठ	वर्ग
१. अथर्ववेद	१०	१०	१०	१. अथर्ववेद	१०	१०	१०
२. अथर्ववेद	१०	१०	१०	२. अथर्ववेद	१०	१०	१०
३. अथर्ववेद	१०	१०	१०	३. अथर्ववेद	१०	१०	१०
४. अथर्ववेद	१०	१०	१०	४. अथर्ववेद	१०	१०	१०
५. अथर्ववेद	१०	१०	१०	५. अथर्ववेद	१०	१०	१०
६. अथर्ववेद	१०	१०	१०	६. अथर्ववेद	१०	१०	१०
७. अथर्ववेद	१०	१०	१०	७. अथर्ववेद	१०	१०	१०
८. अथर्ववेद	१०	१०	१०	८. अथर्ववेद	१०	१०	१०
९. अथर्ववेद	१०	१०	१०	९. अथर्ववेद	१०	१०	१०
१०. अथर्ववेद	१०	१०	१०	१०. अथर्ववेद	१०	१०	१०

पदवृत्ति	शुद्धि	पृष्ठा	स्त	पङ्क्ति	पदवृत्ति	शुद्धि	पृष्ठा	स्त	पङ्क्ति
र	शरीरे	८६१	प्र०	६	५	विश्रुतान्ते	८७५		१५
प्र	स्वपनपात्र	८६२	दि०	१०	५	विश्रुतान्ते	८७५		१५
रि।र	सप्तमस्तरे	८६२	०	२५	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
र	भातर	८६२	प्र०	४	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
अ	निसर्ग	८६३	०	१२	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
त	यित्त	८६३	०	१४	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
धै म	चतुर्विंशति	८६३	०	२	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
ह	चतुर्विंशति	८६४	प्र०	४	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
- स	यथा स्वयम्बर	८६४	०	२४	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
ये	लोभायाम्	८६४	दि०	७	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
द	पदासदम्	८६४	०	१६	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
र	यूपखण्डे	८६६	प्र०	८	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
लेनत	यद्रूपयित्तस्य	८६६	०	२२	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
गी	योगीय	८६७	दि०	४	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
० गी	स्वर्गीय	८६७	०	६	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
ये	सुप्रेति	८६८	प्र०	२	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
अ	वस्य गुरु	८६८	०	१४	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
क	जायते	८६८	दि०	१६	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
य	तथाक्तेन	८६८	०	२३	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
ग	काश्चनारप्रकारेण	८६८	प्र०	८	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
० व	कर्मयोगी	८७२	दि०	१०	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
भा	कर्मयोगी	८७२	प्र०	१८	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
राजादो	कर्मयोगी	८७२	दि०	७०००	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२
ग	भागिनो व्याम्	८७४	प्र०	२०	५	विश्रुतान्ते	८७५		२२

पञ्चदश	पञ्चदश	पञ्च	पञ्च	पञ्च	पञ्चदश	पञ्चदश	पञ्च	पञ्च	पञ्च
पञ्च	पञ्च	पञ्च	पञ्च	पञ्च	पञ्च	पञ्च	पञ्च	पञ्च	पञ्च
हरी	हरीरिणम्	८८१	०	२४	पा	पञ्चदश	८८१	०	५
बं	सुपाते धति	८८२	प्र०	५	णो	कषायाण०	८८२	प्र०	१२
पञ्च	मन्त्रप्रभेदे	८८२	हि०	१२	वू	मधुशालम्	८८२	दि०	२२
- त	कुर्वात	८८३	०	१	इ	दूर्वायाम्	८८३	०	२८
स	दृग्गन्धार्थी	८८३	०	१४	पाका ति	उपासकानातिलक	८८४	०	२६
न	उद्भास	८८३	०	२		संहिता	८८६	प्र	२४
० खे	० हन्तिखेपा०	८८३	०	२१	० व	हरिकित्तम। पु०	८८६	०	२७
प	मधुरधु०	८८३		२८	ख	खपु१	८८६	दु	१२
० क	हंसकोशक। पु	८८४	प्र	७	म	सप्रभ०	८८६	०	२७
मा	मधुरभाषणाम्	८८४		१५	प	पार प्रया०	८८७	प्र	१
५	खनायाम	८८४	हि	१७	त भयऽ	रूपतत्त्वभयवदसि	८८७	०	३
तावाया	हंसकोश	८८४	०	२२	का	जीवन्तो	८८७		२०
ज	विकाशिनो	८८५	प्र	८	५	प्रयोजिता	८८७	दि०	५
। व	प्रतिवर्ध	८८७	०	२४	शे	शोषित	८८७		१८
वु	पित्तादरसभाषा	८८८	दि	२४	त	गुरीचिता०	८८७	०	१
वि०	अतिरञ्जोषिषया०	८८८	प्र	१	शी	गुरीचिता	८८८	प्र०	१०
॥ र	० ० ० ०	८८८	हि०	१	न्द	केन्दुलिते	८८८	०	१७
जाने०	हराद्रि। पु०	८८०	०	५	क	स्वापात	८८८	०	२३
० घ	भूजि	८८८	०	६	मिथ्या	हयिभ्योऽतव	८८८	०	१०
अ	खपिषोऽद्यादिनेनवा	८८८	०	१३	य	वजन	८८८	०	२८
× पो	० पिताम्हरीष	८८९	प्र०	२०	० ति	हलभूति। स्तो०	१०००	०	५
काऽण	नकारा०	८८९	हि०	२६	खे	बाहुल्ये	१०००	०	८
विमि	लज्जोवीर्ये	८८९	प्र०	१	ख	सर्वयाम्	१००१	०	२६
र	मिववीर्ये	८८९	०	२	खी	होचोये	१००१	हि०	१४

पञ्चदशिका	सद्विधिका	प्र. १	प्र. २	प्र. ३	पञ्चदशिका	सद्विधिका	प्र. १	प्र. २	प्र. ३
१	पञ्चदशिका	१०२	०	१६	१	रागिणी	१०२१	०	२
२	पञ्चदशिका	१०२	०	१७	२	रागिणी	१०२२	०	१
३	पञ्चदशिका	१०२	०	१८	३	भक्त्या उद्दिष्ट	१०२३	०	१२
४	पञ्चदशिका	१०२	०	१९	४	भक्त्या उद्दिष्ट	१०२४	०	१५
५	पञ्चदशिका	१०२	०	२०	५	भक्त्या उद्दिष्ट	१०२५	०	१६
६	पञ्चदशिका	१०२	०	२१	६	भक्त्या उद्दिष्ट	१०२६	०	२५
७	पञ्चदशिका	१०२	०	२२	७	भक्त्या उद्दिष्ट	१०२७	०	२६
८	पञ्चदशिका	१०२	०	२३	८	भक्त्या उद्दिष्ट	१०२८	०	२८
९	पञ्चदशिका	१०२	०	२४	९	भक्त्या उद्दिष्ट	१०२९	०	२८
१०	पञ्चदशिका	१०२	०	२५	१०	भक्त्या उद्दिष्ट	१०३०	०	२८
११	पञ्चदशिका	१०२	०	२६	११	भक्त्या उद्दिष्ट	१०३१	०	२८
१२	पञ्चदशिका	१०२	०	२७	१२	भक्त्या उद्दिष्ट	१०३२	०	२८
१३	पञ्चदशिका	१०२	०	२८	१३	भक्त्या उद्दिष्ट	१०३३	०	२८
१४	पञ्चदशिका	१०२	०	२९	१४	भक्त्या उद्दिष्ट	१०३४	०	२८
१५	पञ्चदशिका	१०२	०	३०	१५	भक्त्या उद्दिष्ट	१०३५	०	२८

[illegible]

